

स्तनयुगमश्रुस्नातं समीपतरवर्ति हृदयशोकाग्रेः ।

चरति विमुक्ताहारं व्रतमिव भवतो रिपुस्त्रोणाम् ॥ २६ ॥

भट्टनागस्य ।

शत्रूणामयशो यशश्च भवतः श्यामं च शुक्लं च यत्

व्याप्य धां च दिशश्च देव रभसादासागरं गच्छतः ।

दृष्ट्वा तत्सहसा कलिन्दतनयामन्दाकिनीसङ्गम-

भ्रान्त्या स्नान्ति मुधैव मुग्धमुनयो मृद्वर्गमैः करैः ॥ २७ ॥

रिस्तुकस्य ।

भ्रान्त्वा दिग्बलयं क्षितीश्वर दिवं त्वत्कीर्तिहसी गता

साऽपि ब्रह्ममरालसंगतिवशाच्चत्रैव गर्भिण्यभूत् ।

पश्य व्योमतरङ्गिणीपरिसरे कुन्दावदात तया

मुक्तं भाति विशालमण्डकमिदं शीतद्युतेर्मण्डलम् ॥ २८ ॥

श्रीहनूमत ।

मुक्तावीजात्ममृता रणभुवि निहतारातिमत्तेभकुम्भ-

स्तस्ताद्विद्वागदन्तैर्निहितशतशिफा स्थूलभोगीन्द्रकन्दा ।

विस्फूर्जितारतारागणकुसुमचया वर्धिता दानतोयै-

देवं त्वत्कीर्तिवल्ली नवकफलमिदं चन्द्रविम्बं विभति ॥ २९ ॥

वीर क्षीरसमुद्रसान्द्रलहरीलावण्यलक्ष्मीमुप-

स्त्वत्कीर्तेस्तुलनां कलङ्कुमलिनो यत्तां कथं चन्द्रमाः ।

स्यादेवं त्वदरातिसौधशिखरमोद्भूतदूर्वाङ्कुर-

ग्रासव्यग्रमतिः पतेद्यदि परं तस्याङ्कुरशायी मृगः ॥ ३० ॥

यः कालः केरलानां निजकुलधवलो धर्मशास्त्रेषु रक्तः

पीतः स्त्रीनेत्रनालैरपि जगति चतुर्वर्णविश्रामभूमिः ।

चञ्चच्चण्डीशहासप्रमुदितकुमुदश्रेणिगीतांशुगौरैः

स्वैः स्वामिन् कीर्तिपुञ्जैः कथमसि कृतवानेकवर्णं जगत्त्वम् ॥ ३१ ॥

तेनये

एतामु वेनहि न्नामु विसासिनीषु
 साभाय्यमद्भुततरं भवती विभक्तिं ।
 यत्तच्छैव्यं धितमान्मरुपुनं ज्ञानं-
 स्त्वापेव सेवितुमुपपन्नते द्विरैकः ॥ ४१ ॥

सन्निवृत्तमहर्षिः ।

१.३.

अध्वन्यध्वनि भूतः कञ्चभूतो नम्रानुपेक्ष्यादरा-
 द्वाद्भुतसथयज्यमानिनः पान्यस्य मुग्धात्मनः ।
 यन्मृदं समुपागतस्य स तृथाञ्जयः कले का कथा
 शीर्षेणापि हि नोपयोगममत्सर्षेण तान्दुषः ॥ ४२ ॥

कम्पति ।

मध्यतः

वधितैस्मोविनैः किं तैस्मत्यभत्येज्यवाटपैः ।
 वधितो नरकाश्लेखरूढो रिष्टानि हन्ति यः ॥ ४३ ॥

माध्यामिकस्य ।

न्यक्षेपः

फलभरितानममृन्नतशायागतर्जनशुनिमार्थेन ।
 तननी क्षितिः नरामं व्यग्रोपेनाम्बु सच्छाया ॥ ४४ ॥

सुन्दरस्य ।

नृपः

वधेनभरणेनिद्रायममये नृशरि वेगागमे
 तज्जात्य शिखिरे मदेकभरणैस्मोः पुरा पदेनैः ।
 नाशानाञ्चतूना कर्षेष्ट ममयः कोऽय रिना तैगिति
 मन्त्रा कानि शुभेव गोदीने मच्छुपैर्मे [४५] ॥ ४५ ॥

कम्पति ।

शाल्मलि.

कायः कण्टकद्रूपितो न च धनच्छाया लुतः पल्लवाः
पुष्पाणि च्युतसौरभाणि न दलद्रोणी मनोहारिणी ।
किं ब्रूमः फलपाकमस्य यदुपन्यासेऽपि लज्जामहे
तद्भोः केन गुणेन शाल्मलितरो जायतेऽसि सीमद्रुमः ॥ ४६ ॥

निर्गन्धं कुसुमं फलं क्षुधि वृथा पत्रं न कार्यजम्
बाह्यैः कण्टककर्पैः परिवृतं निस्तारमेतद्रूपः ।
वृद्धिर्गृध्रपरिश्रयाय किमहो वक्तव्यमस्मात्परं
भ्रातश्शाल्मलिवृक्ष नास्ति भवतः किञ्चिन्महत्त्वोचितम् ॥ ४७ ॥

कयोरप्येतौ ।

वन्तुल

स्वयमफलवान् छेदं भेदं क्षिप्तौ च विकर्षणं
कुहरपतनं वन्तुलोऽयं विपद्य वृतीभवन् ।
खल इव फलान्यन्यस्यापि प्रभूततराण्यहो
न दिशति सतां भोक्तुं द्युम्नान्वितः पटुकण्टकैः ॥ ४८ ॥

निम्बः ।

निम्बः किं बहुनोक्तेन फलानि विफलानि ते ।
यानि संजातपाकानि काका निश्शेषयन्त्यमी ॥ ४९ ॥
यश्च निम्बं परशुना यश्चैनं मधुसर्पिणा ।
यश्चैनं गन्धमाल्याभ्यां सर्वस्य कटुरेव सः ॥ ५० ॥

केषामप्येतौ ।

खदिर

चन्दने विषधरान् सहामहे वस्तु सुन्दरमगुप्तिमल्लुतः ।
रक्षितुं वद किमात्मसौष्ठवं कण्टकाः खदिर संचितास्त्वया ॥ ५१ ॥

भल्लटस्य ।

पदं तदिह नास्ति यन्न त्वदिरेः गरीरादृतं
 न तेषां तदिरा न पे कृटिन्कृष्टकैसादृताः ।
 न ते रुटिन्कृष्टकाः स्मिपि पे न धर्मच्छिद-
 स्तदुज्जतं त्रया श्रयं यत सध्वमध्वमम् ॥ ५२ ॥

श.उ.

शाखासन्तानिसन्निवृत्तनभसो भूयास एवाग्नौ
 विपन्ने तराः कर्मरिसमैरानिच्छिदं प्राणिनाम् ।
 किन्तु द्विदलैरनूतननोः शान्तेः सुमन्तुनता
 दत्ता येन निर्जं शिरस्मुहतिना सौ नाम न शीणितः ॥ ५३ ॥

नमोदन्त्य ।

येन स्यो जनिता यं प्रतिदिनं स्नेहेन संवर्धिता
 येनास्मास्तृणपीडनादपि पुरा मोदुं न शक्तस्तु यः ।
 ज्ञात्वा सोऽप्यपुना कन्दस्य ममयं तेषु शिरो बाञ्छति
 कन्दन्तीर तुषारबाष्पागच्छद्भिन्दूतकरैः शान्तयः ॥ ५४ ॥

सन्ताने.

श्रद्धां राशिमफलं यस्य गुणैः सीकृतानि विमलानि ।
 मुक्ताफलानि तरुणीकुलद्वये सुप्र विमलानि ॥ ५५ ॥

निष्पेषोऽपि न यस्य दूस्महतरः कष्टं तुलागोरुषं
 ग्राम्यगतिन्यनुत्तनप्यातिरक्तमन्त्राप्रसारवप्या ।
 मानद्रोहितमन्दगारिनिशानश्च हृत्प्राप्तैः
 सन्तानेन वगर्पमाननिषा हि हि न बाद्धोऽहम् ॥ ५६ ॥

तेनन्ते ।

श.उ.

भूतैः जगोरुषं निरद्वयगतिनेना मते ।
 परवन्धनाय तु श्रेयः वेत्तव्येतिह कीदृ ॥ ५७ ॥

धत्तः

महेशस्त्वां धत्ते शिगसे रसगजस्य जयिनी
 विशुद्धिस्त्वत्सङ्गात्कनकमयमेतच्चिबुवनम् ।
 तनोति त्वत्सेवा ननु कनकद्वयं त्वदपङ्गः
 परस्तत्को नु स्याद्यदि न सुलभीभन्वमभज. ॥ ५८ ॥

प्रह्लादनस्य ।

उन्मत्त कण्टकिफलप्रतियोगिवुध्या
 वैरं वृथैव कुरुषे पनसेन सार्धम् ।
 सन्तो हसन्ति न भजन्ति भजन्ति चेत्त्वा
 भ्रान्ता भवन्ति सहसा न पुनर्भजन्ति ॥ ५९ ॥

तृणम्

जातस्य सिन्धुतटमनु तस्य तृणस्यापि जन्म रमणीयम् ।
 यत्सलिलमज्जदाकुलजनहस्तालम्बनं भवति ॥ ६० ॥

वल्लभदेवस्य ।

स्तम्भः

उचुङ्क्षु स्तरुभिः किमेभिरफलैराकाशसंस्पृशंभि-
 र्धन्योऽसौ नितरामूलूपाविटपां नद्यास्तटे तिष्ठति ।
 एवं यः कृतबुद्धिरुत्थितजलव्यालोलवीचीवशा-
 न्मज्जन्तं जनमुद्धरामि यदि वा तेनैव मज्जाम्यहम् ॥ ६१ ॥

राणकस्य ।

इति वृक्षविशेषवर्णनम् ।

इति श्रीमदारोहकभगदत्तजलहणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्यां वृक्षपद्धतिः ।

दावानलपद्धतिः (३३)

~~~~~

हे दावानल उच्छ्राप्रसामिनः साधुशागिनः ।

मुग्ध व्यर्थ त्वया दग्धाः शेरितेन प्रभञ्जनैः ॥ १ ॥

रत्नमनिसाग्निसमं द्विजमार्थानां विभिन्नजातीनाम् ।

दहतः कृपादयेन [ श्री ] त माहात्म्यमेतस्य ॥ २ ॥

यस्या महत्प्रभाजो भवान्नि गुणिनोऽपिना धनुर्देव्याः ।

दहतस्तो यशस्वि हो वनरक्षेत्रेहोऽस्य ॥ ३ ॥

भभ्युदनेऽपि जलदे जगदेस्मात्माधारणप्रणयहारिणि हा यदेते ।

उद्दामश्चास्यललितं तस्यां न यान्ति हे दावपावरु म तारक एव दीपः ॥ ४ ॥

विभ्रस्ता मृगपाक्षिणो विपुग्ना नीताः स्थलीदेवता

धूमैरन्तग्निताः स्वभास्मट्टिनैराज्ञा मही तापिता ।

भर्मीकृत्य सपुष्पपट्टाफलानितान् महापादपा-

नुशृङ्गेन दवानग्रेण विपिनं रन्धीरुशेषं कृतम् ॥ ५ ॥

हे.मध्यंते ।

दिरुचक नृजभम्मना मन्त्रिनिर्गमं मृगन्यापि क्षमाहा

निदग्मानि न चाभेसोऽपि हर्षिणीपूषेऽन्येषां कृतः ।

हा पट्टे विभिन्नैस्समोऽपि मुनयः पृष्टाः कृतान्तरिपो

कृत्यन्त रत्नरत्निना हिममुना शान्तिनं दीपेन वा ॥ ६ ॥

उद्दामविनाश्य ।

भागोऽन्यवनीग्रहः परित्यजति श्वघ्न नगीः स्वर्गो

स व्याघ्रेऽपि विपट्टे विनिवर्ते कुत्रोदरे गीर्षते ।

भन्तर्धोऽपि कोटस्य विरहे व्याघ्रस्यो गौराः

किं नयस्य जगति मायवस्य यातः कृतानुति ॥ ७ ॥

वज्रसाम्य ।

दिग्दाहैकरते वनान्तकर ते ज्वाला न मे रोचते

दग्धं स्वाश्रयमुग्रतस्य भवतो नेच्छन्ति वृद्धि जनाः ।

मृलान्यस्य महीभृतो वैलापेतुं दुर्वेधना निमिते

को वा न त्वयि शङ्कन्ते स्म जगाः खेदावहे दाव हे ॥ ८ ॥

॥ इति श्रीमदारोहकभगवत्तज्जलहणविरचिनाया सूक्तिमुक्तावल्या दावानलपद्धतिः ॥

### मरुपद्धतिः ( ३५ )

इतः कारुणीकं प्रतिभयामिनः कोनिरुता—

दितो वृध्रव्यूहः कुलमिदमितः रुद्धवयसाम् ।

श्मशानावस्थेऽस्मिन्नाविलगुणवन्धे इतमरा—

वपि द्वित्राः केचिन्न खलु कलवाच\* गकुभयः ॥ १ ॥

गतमतिजवाद्भान्तं सर्वं समुत्त्वनिता च भू—

थिरतरमहो निःश्वोसाम्नैः सदैवमवस्थितम् ।

किमिव न कृतं पान्थेनेत्य तथाऽपि शत्रो मरु

प्रकृतिविरसः कष्टं यातो मनागपि नार्द्रताम् ॥ २ ॥

कथोरप्येतौ ।

किमासि विमनाः किञ्चोन्मादी क्षणादपि लक्ष्यसे

पुनरपि पुनः प्रेक्षापूर्वा न काश्चन ते क्रिया\* ।

स्वयमजलदा जानानोऽपि प्रविश्य मरुस्थलीं

शिशिरमधुरं वारि प्राप्तुं यदध्वग बाञ्छसि ॥ ३ ॥

नरासिंहस्य ।

दिनमवसितं विश्रान्ताः स्मस्त्वया मरुकूप रे

परमुपकृतं शेषं वक्तुं हिया न वयं क्षमाः ।

भवतु सुकृतैरध्वन्यानामशोपजलो भवा-

नियमपि घनच्छाया भूयाच्चवोपतटं शमी ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

परार्थे यः पीदामनुभवति भङ्गेऽपि मधुरो

यद्वीयस्मरेणामिह रालु विहारोऽप्यभिमतः ।

न संमाप्नोति तृप्तिं यदि स नृशमक्षेत्रपतितः

किमिहोदोषोऽसौ न पुनरगुणाया मरुधुरः ॥ ५ ॥

इन्दुराजस्य ।

भो भोः किं किमकाण्ड एव पतितस्त्वं पान्थ काञ्च्या गति-  
स्तत्तादृक्पितृस्य ते खलमतिस्तोऽयं जलं गूहते ।

अस्थानोपनतामकाळमुलभां तृष्णा प्रति कुप्य भोः

त्रैलोक्यमपितमभारमहिमा पन्याः पुनर्मोखः ॥ ६ ॥

अभिनवगुप्तस्य ।

आम्नाः किं फलभाग्नघ्नशिरसो रम्याः किमृष्मच्छिदः

सञ्जयाः कदलीद्रुमाः सुरभयः किं पुष्पिताथम्पकाः ।

एतास्ता निरग्रशेप्रकरभोलीदायदृशः पुरः

शम्यो भ्राम्यसि मृद निर्भसति किं मिथ्यैव मर्तुं मरी ॥ ७ ॥

प्रसन्नस्य ।

इति भीमशरोदकभगवत्तज्जदणविरचिताया सक्तिमुक्तावल्या मरुपद्धतिः ।



## संकीर्णवरतुवर्णनपद्धतिः ( ३६ )

त्वञ्चेत्संचरसे वृषेण लघुता का नाम दिग्दन्तिनां

व्यालैः कङ्कणकुण्डलानि कुरुषे हानिर्न हेम्नः पुनः ।

मूर्ध्ना चेद्दहसे जडाशुमयशः कि नाम लोकत्रयी-

दीपस्याम्बुजवान्त्रयस्य जगतापीशोऽसि कि ब्रूमहे ॥ १ ॥

उमापतिधरस्य ।

विष्णो त्वया द्विजपतिं विमलद्विपञ्चं

हित्वा महान् द्विरसने निहितम्स्वभारः ।

प्रायो विमोहितप्रियो न विदन्ति लक्ष्म्या

निस्संशयं किमिति कार्यमकायमेतत् ॥ २ ॥

चतुर्मुखमहादेवस्य ।

उदस्योच्चैः पुच्छं शिरसि निहितं जीर्णजटिले

यदृच्छाव्यापन्नद्विपपिशितलेखाः रुवलिताः ।

गुहागर्भे शून्ये सुचिरमुपितं जंबुक सखे

तदेतत्किं कुर्मो यदसि न गतः सिद्धसमताम् ॥ ३ ॥

भट्टेन्दुराजस्य ।

कान्तोरं परितो ज्वलत्यतिबले दावानले दैवतो

गोमायोर्गह्वरां गुहां परिपतन् दर्पोद्गुरः केसरी ।

यद्वापादयति स्म तं न कृपया तेनैष तस्मिन्वने

सिंहानामभयप्रदोऽहमधुनेत्युत्पुच्छमुद्धावति ॥ ४ ॥

अभिनवगुप्तस्य ।

तत्पञ्चाननकानने विलसित त[<sup>३</sup>द्दी]र्णदन्तिद्रव-

न्मेदःकर्दमकुट्टनं कृतमलं तत्पानलीलासरः ।

आयुःशेषतया त्वया कलुषितं तत्कोल मन्ये क्षर्ण

तस्मिन् कापि गते तदीयशयने स्वापः पुनर्नोचितः ॥ ५ ॥

निष्कण्डामराविन्दिनीं म्वकृष्टितोद्रेगां कश्चेकस्थलीं

जम्बाल्दाविलमम्बु रतुमितरा मूते वराही मुनान् ।

दष्टायां चतुर्ण्योमिषट्ठैराग्रावितायामियं

यस्या एव शिवाः स्थिता वसुमती सा पुत्रिणी पोत्रिणी ॥ ६ ॥

जम्भारिरेव जानाति रम्भासंभोगविभ्रमम् ।

यद्वेष्टीयिष्टः किन्नु जानात्यमरकामिनीम् ॥ ७ ॥

रैवामप्येते ।

दामोदरमुदगाहितभुवनं यो पठति लीलया गरुडः ।

रुस्य तरोरुपरिष्ठात् गिन्नोऽसौ श्रान्तिमपनयतु ॥ ८ ॥

मालिनीमा वस्य ।

रतिरसार्पणनन्दनचन्दनतनुदलनदूनयशतानि ।

संसदते हरिरनिश केनापि गुणेन मुरररिणः ॥ ९ ॥

अद्विरद्विरिति संच्रमपदमितरजनः स्मिपि सातरो भवतु ।

विहगपतेगाहारः स तु सरसमृणालन्दलरुचिरः ॥ १० ॥

यद्यपि चिन्तसति तामुक्तिगभिन्दः शिगमि नाम गिरिशस्य ।

श्रुतायतरो भुवनाना त तद्यपि यत्तु भवसहः शेषः ॥ ११ ॥

तत्तभेदेवम् ।

रोहणाचन्द्र शैल्यु कस्तुब्जा रतयेत्तर ।

वस्य पाषाणमण्डलानि मण्डन मेदिनीभृताम् ॥ १२ ॥

मृदुस्तम्भ ।

गन्नानां न रिमाद्यो जल्पनिधिः किञ्च भिरा मेदिनी

चिञ्च व्याम मरुत्यद्र मुहृतिना किं नाम नैरोद्यतम् ।

दशं रोहण सिन्धु याचतामूनिःश्रुतदूतभानि-

भान्तिस्तस्मिन्नेन गोवतिर्यक त्रैलोक्यगन्तो वसान ॥ १३ ॥

रम्यते ।

ये सन्तोषमुखप्रबुद्धमनसस्नेहामभिन्नो मृदः  
 केचिद्ये वनलोभसकुलप्रियस्तेषां तु दूरे वृणाम् ।  
 इत्थं कस्य कृते कृतस्स त्रिणिना तादृक्पद सम्पदां  
 स्वात्मन्येव समाप्तहेमपट्टिमा मेरुर्न मे गेचते ॥ १४ ॥

विद्यापते ।

एकस्यायमुदेति मूर्धनि गिरेरन्यस्य चैव क्रमा-  
 दस्तं याति रुलानिधिस्तदुभयोरस्मिन् प्रशस्तोऽचलः ।  
 को नामोदयिनं करोति न शिरोमाणिक्वयमस्त पुन-  
 र्यातं यः कुरुते भवानिव स दुष्प्राप्तोऽयमुच्चैश्शिराः ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

श्लाघ्यं महत्त्वमेकस्य नभसां भुवनत्रये ।  
 परस्य वृद्धयै यन्नैव गणयन्त्यात्मनः लयम् ॥ १६ ॥  
 महत्त्वं धिग्धिमेतस्य गगनस्यात्मवृद्धये ।  
 उद्दीक्षमाणमेवास्ते यत्परस्य परिलयम् ॥ १७ ॥  
 यः पीयूषसहोदरैः स्नपयति ज्योत्स्नाजलैस्सर्वतो  
 यश्च त्वामधिकारिकं ज्वलयति प्रोक्षामतापैः करैः ।  
 भ्रातृव्योमं तयोरपि स्थितिमिह व्यातन्वतो विक्रिया-  
 निर्मुक्तस्य महत्त्वमेतदसम दूरैऽधिरूढं तव ॥ १८ ॥

श्रीभोजदेवम्यैतौ ।

अवजं त्वद्वजमथावजभूस्तत उद ब्रह्माण्डमण्डात्पुन-  
 विंश स्थावरजंगमं तद्वितरत्स्वन्मूलमित्यं पयः ।  
 धिक् त्वां चोर इव प्रयामि निभृत निर्गत्य जालान्तरै-  
 र्वद्धयन्ते त्रिवशास्त्वदेकशरणास्त्वामाश्रिता जन्तवः ॥ १९ ॥

गैत्यं नाम गुणस्तवैव तदनु स्वाभाविकी स्वनृजता  
 किं ब्रूमः शुचिता व्रजन्त्यशुचयस्सङ्गेन यस्यापरे ।  
 किवास्तः परमस्ति ते स्तुतिपदं त्वं जीवनं प्राणिनां  
 त्वं चेन्नीचपथेन गच्छसि पुनः कस्त्वा निरोद्धुं क्षमः ॥ २० ॥

सो हि तुल्यपरिरोहनि शुचिना दुग्धेन सहजमधुरेण ।  
तप्तं विहृतं मथितं केवलमुदिरति यत्स्नेहम् ॥ २१ ॥

केशनयने ।

मदृतस्य च वंशजस्य च गुणश्लिष्टस्य च क्षुब्धक  
स्नेहं प्रत्यसमस्त एष किमपि द्वेषोऽयं जायति ते ।  
स्त्रीकृत्य भ्रमिमभ्युपेत्य निरिदं तद्व्यनं सन्तता-  
मङ्गीकृत्य च तृप्तिमत्र यदमुं प्रोद्धतुमेवाग्रहः ॥ २२ ॥

श्रीभोजदेवस्य ।

रुष्टा रंश्यथा रुष्टो निन्य च रहनजपः ।  
श्रयणानामलङ्कारः रूपालस्य तु कण्डलम् ॥ २३ ॥

श्रीसुरार ।

यन्मूर्धं परनाप्रिशममलिलैश्चीर्णं तपो दुष्करं  
तर्प्यतत्फलमीदृशं परिणतं यज्ज्ञातरूपं तपुः ।  
मृगापाण्डुरूपालचुरनमुग्य मङ्गल्य रत्नोत्तमैः  
प्राप्तुं कण्डलं राञ्जयते किमपरं यन्मूढं बोलायसे ॥ २४ ॥

रम्भनि ।

लक्ष्मीर्मास्तुभगन्तमवभृतिभिर्जातैः किमपिदृशा  
देवानेव विनोदयन्ति यदमी जन्माश्रय मध्वतः ।  
अग्राय तद्विषमेव येन यदुल्लङ्घ्यान्निरोपदर-  
द्रागिद्रास्तिनाकनायकनमूभद्रममृष्टः कृतः ॥ २५ ॥

लक्ष्मीवत्स्य ।

नुभ्रत्वं यद्विदं य एष गरिमा सञ्जयमानेन यन्  
भ्राजन्त्येतद्विदोपसागनिरने मरं रसेन्द्र न्यायि ।  
मृत्त्रोमप्यनुभूय यो हृतशक्तिं न्यस्यापि न सः तपुः  
सोऽकृत्यापि मूर्तिं रोगोप्योत्तरं रम्भन्यरम्भन्यापि ॥ २६ ॥

गोदं विनाम्भयि निमज्ज महत्तव दृष्ट्वादेवं तुलां समधिगोह भवानिदुग्धम् ।  
भक्त्यग्राहयि दयतः सत्यं सत्यं दरेणमित्ययमर्थः न ते वरादः ॥ २७ ॥



ते सन्ति हन्त वदन्तो भुवि ये परेषा

रन्ध्राण्यवाप्य विदधन्पकारमुद्राम् ।

छिद्रेण यः परमुपेत्य पुननिजेन

पीडां करोषि हतशृङ्गक न त्वमेकः ॥ २८ ॥

स्नेहाद्यत्त्वमिहावसज्य निविडं कर्पम्यमृग्देहिना—

मन्तःशून्य न कश्चिदेव भवतस्त्वार्योऽमुना मेन्म्यति ।

सम्यक्पूर्णापवेत्य हन्त निपुण लांकः पुग तद्यत—

स्त्वामुद्रालयाति प्रमद्य विगनातङ्कः लणात्तुम्बक ॥ २९ ॥

अमी तिलास्तैलिक नूनमेता स्नेहादवस्था भवनोपनीताः ।

द्वेषोऽभविष्यद्यदमीषु नून तदा न जाने किमिवारुरित्यः ॥ ३० ॥

यत्सङ्गुणोऽपि सरलोऽपि तदस्थितोऽपि

वंशोन्नतोऽपि विद शसि नृशंमकर्म ।

वक्रात्मनो वडिशदण्ड तदेतदस्य

जानामि संगतिफलं नव कण्टकस्य ॥ ३१ ॥

सर्दशस्य प्रविततगुणश्चाग्निः सन्नतस्य

त्वं चापस्य त्यजसि यदहो मङ्गमङ्गीकृतोऽपि ।

तेन भ्राताविशिल नियतं भीतिकर्तुः परेषा

मर्मच्छेदि प्रकृतिरुठिनं युक्तमेतत्फलं ते ॥ ३२ ॥

अस्पृश्यसंगतिमिह प्रविधाय सोढा

दण्डाहतीः पट्ट वन्यमपि प्रपद्य ।

दौर्प प्रकाशयसि यत्प्रतिरश्म्यमेव

लोकस्य तद्दिमुखता प्रकटीकरोषि ॥ ३३ ॥

गम्भीरस्य महाशयस्य सहजस्वच्छस्य सेव्यस्य ते

सर्वं साध्विह कूप किन्तु तदपि स्तोकं किमप्युच्यते ।

पात्रं दूरमयः करोषि गुणवद्यः सोऽपि [ तृष्णाश्रम—]

भौडिप्रोन्मथने भवानतिपटुर्यत्नेन लज्जामहे ॥ ३४ ॥

भीमशयोमप्रतनुवदनकुरपानाल्लुति-

योदप्रान्तोपदिननिभरम्याय ते किं प्रसीमि ।

येन न्वत्तस्मभिलपनो याजिन भुङ् कूप-

गाम्यन्मूर्तेभेयति सहसा कस्य नाशोमुखत्वम् ॥ ३५ ॥

सान्द्रज्योतिःपटलद्वष्टितध्वान्तचक्रोपि शङ्

तस्माटोके भवसि न गन्तु स्पर्शयेत्यः प्रदीप ।

प्राप्नोषि त्व नियनमरिकं येन्य एवात्मन्दाभ

तेषामेव प्रथमोतिगिना यत्तनोपि स्वनेजः ॥ ३६ ॥

श्रीभोजोभ्यते ।

न यत्र गुणरत्पात्रमेकमप्यासि नन्निर्ग ।

तन्मे पान्थ कः कृपाज्जीवनग्रहणे ग्रहः ॥ ३७ ॥

रभ पात्रगतं स्नेह प्रदीप श्रीविरर्धनम् ।

प्रपास्यान्ति विनाशनेन भस्मभूय नरदुणाः ॥ ३८ ॥

एतो गतपितामहमहोत्सव ।

इदमपदु कृपादं जर्जरः पञ्जरोज्यं

विश्रमति न गृहेऽस्मिन् कूरमानोभ्यात्रा ।

शुरू मुरुत्तिनजिद स्थीयतां किं रचोभि-

स्तर रचनविनांटे नादरः पापगणाम् ॥ ३९ ॥

दृष्ट्वादिप्रम्य ।

प्रमुष्पिमुगानि विश्रमन्त पथ प्रतिहन्

विश्रमः शान्तः रुणति रुदु पात्ररदुतरम् ।

मग्ने नास्तीति इदं हृदि सार्चयमकृत्वा

न मानन नूनीनरानि गुणभाजा गुणगणः ॥ ४० ॥

किं मोहतेनमे मुगानि शिनिमुगै

किं हृदिनः कुर्यात्तन्मायनाति ।

जानान्मुदुमरुमुगाम् रान्मेप-

मेदानय नरानादिपामगोऽगम् ॥ ४१ ॥

वक्रां नैष तनूविवर्तनगतिं जानाति साचिस्मित-  
 स्तिथैर्दृग्भूलनैरमुष्य न मनाश्चेतः परावर्तते ।  
 पाणौ त्वं मुनिदारुस्य पतिना कल्याणि तन्नीयतां  
 वेदीमार्जनवहिरर्पणवपद्रुनेव्यपाकैवयः ॥ ४२ ॥

ऐषां चर्म पलाशवेश्म पुरतो दृष्टैः कृष्णाजिन  
 भिक्षार्थं क्षुधितस्तपोवनधिया किं धार्मिकं भ्राम्यसि ।  
 एनां भिल्लपुरीमवैहि सुरभीशृङ्गेण यत्र स्थितैः  
 पीयन्ते वनवह्निदग्धमहिषीमामोपदंशं सुराः ॥ ४३ ॥

वंशः प्राशुरयं घुणत्रणयुतो जीर्णा वरत्रा उमाः  
 कीलाः कुण्ठतया विशन्ति न महीमाहन्यमाना अपि ।  
 आरोहव्यवसायसाहसमिदं शैल्यप सन्त्यज्यतां  
 दूरे श्रीनिर्गटे कृतान्तमहिषग्रैवेयवण्टारवः ॥ ४४ ॥

दुर्गा नदी शिथिलबन्धविडम्बिनी नौ-  
 रभ्युन्नता जलमुचो विपमस्समीरः ।  
 आरुढवाभिजकुटुम्बयुतोऽवनीन-  
 स्तत्कर्णधार कुरु यत्सदृशं कुलस्य ॥ ४५ ॥

शुक्रो वा मलिनोऽस्तु वा मृगमदः किं तावता तादृशः  
 कोऽप्यस्यानवधिश्चमत्कृतिनिधिः सौरभ्यमेको गुणः ।  
 येनायं स्मरविभ्रमैकवसतिः फाले कपोलस्थले  
 दोर्मूले कुचमण्डले च लभते सङ्गं कुरङ्गीदृशः ॥ ४६ ॥

केषामप्येते

जन्मस्थानं न खलु विमलं वर्णनीयो न वर्णो  
 दूरे पुंसां वपुषि रचना पङ्कजङ्कानां करोति ।  
 यद्यप्येव सकलसुरभिद्रव्यगर्वापहारी  
 को जानीते परिमलगुणः कोऽपि कस्तूरिकायाः ॥ ४७ ॥

विद्यापते ।

जन्मस्य भुजायष्टिभ्रान्त्या भ्रातर्जडस्य ते ।  
दंशाय ददृशुसोऽयं दंशमुद्रां न मुञ्चति ॥ ४८ ॥

रम्यते ।

किं नाम ददुर दुरध्ययसाय सायं  
साय निषीड्य निनदं कुरुषे रूपेण ।  
एतानि सेल्लिसितानि सितच्छदाना-  
मारुण्यं कुरुषेमयुराणि न लज्जितोऽसि ॥ ४९ ॥

मत्तम्य ।

उच्चैर्दंशदिह पशुपतां भूषणीभूय निष्ठुन  
मालव्यान् प्रथयसि फणां भीषणां तारद्वय ।  
देवैः दूरादग्निपथयाग्रावदेव गरुन्मान  
कोपाद्योपं कथमपि निरोभावयन् मानमास्ते ॥ ५० ॥

पृथीधरस्य ।

पापव्यान् परापकारकरणे नापापि ते दूरतः  
सक्तिर्धैर परापकारजनने निष्पाणिपादस्य ते ।  
इत्यद्भोद्विधिरेव तालुनि जगद्वापन्कर कष्टकं  
नाशस्यन् सुवर्षमेतदपि ते नन्माऽभरिष्यदृथा ॥ ५१ ॥

अ वापिनोऽसि केनतां पञ्चरु भुद्रतामिह ।  
यस्यैव कर्णे ल्यामि पीडा तस्य करोमि यन् ॥ ५२ ॥

दीर्घातदेवस्यैव ।

मिहिरामुनमन्यस्मः मन्मन्मीताशुमाश्रितः ।  
अग्रमन्माश्रय तत्र तमन्यमिहिरामुनः ॥ ५३ ॥  
गामन फन्मन्युवात्तक्तो मरुतोपनीतमुपलब्ध ।  
युक्तं त्वं यत्प्राप्तिं दृष्यामि चेतन् शस्यतम् ॥ ५४ ॥

वश्यते ।

एष रविभेजस्यै गगानोऽप्येष हन्त तेजस्यै ।  
एष रमाञ्जनायै शान्त्यै शान्त्योऽप्येषः ॥ ५५ ॥

पिव पयः प्रसर क्षितिपान्तिके कलय काञ्चन काञ्चनशृङ्खलाम् ।  
 इदमवद्यतमं तु यदीहसे भपक संप्रति केसरिणस्तुलाम् ॥ ५६ ॥

श्रीभीमसिंहपण्डितस्यैतौ ।

शतपदी सति पादशते क्षमा यदि न गोप्पदमप्यातिवर्तितुम् ।  
 किमियता द्विपदोऽस्य हनूमतो जलनिभेः क्रमणे चिवदामहे ॥ ५७ ॥

भल्लटस्य ।

सततमुखलमुसलव्रीह्याघातादिकी श्रुतिस्मुलभा ।  
 कान्ताकरतलताडितवीणारणितं तु दुरवापि ॥ ५८ ॥

वेदव्यासस्य ।

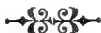
अचिन्त्याः पन्थानः प्रकृतिमहतामन्धरुरिपो—  
 र्यदक्ष्णोऽभूत्तेजस्तदकृत कयामप्यमदनाम् ।  
 मुनेर्नेत्रादत्रैर्यदजनि घनज्योतिरहह  
 प्रतेने तेनेदं मदनमयमेतन्निभुवनम् ॥ ५९ ॥

कस्यापि ।

भ्रातः काञ्चनलेपगोपितवहिस्ताम्राकृते सर्वतो  
 मा भैषीः कलश स्थितो भव चिरं देवालयस्योपरि ।  
 ताम्रत्वं गतमेव काञ्चनमयी कीर्तिः स्थिरा तेऽधुना  
 नान्तस्सारविचारणप्रणयिनो लोका वहिर्बुद्धयः ॥ ६० ॥

आदित्यभट्टस्य ।

इति श्रीमन्नारोहकभगदत्तजलहणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या सङ्कीर्णवस्तुवर्णनपद्धतिः ।



## शृङ्गारपद्धतयः

### दयितगमनपद्धतिः ( ३७ )

अनङ्गेनाग्न्यासङ्गाजिता येन जगच्छयी ।

स चित्रचरितः कामः सर्वकामप्रदोऽस्तु वः ॥ १ ॥

शेवेन्द्रस्य ।

दृष्ट्वा दग्धं मनसिर्जं जीवयन्ति दृष्ट्वा याः ।

विरूपाक्षस्य जपिनीस्ताः स्तुते रामचोचनाः ॥ २ ॥

रामशेखरस्य ।

तत्र कोट्यक्ति —

गन्तुर्विरसद्दृष्टये हृदयेभ्यस्स्य प्रेत्यूपपाशेनिनदश्चरस्त्वरुम्पा ।

निद्रां जन्मरिगिरिर्नयनान्तर्गतः कान्ता तदंशश्चिखरे पतितमहार ॥ ३ ॥

शक्रोऽपि नासितुमर्हं विरहाभिन्ने नृपायसीर रघुपि क्षणमप्यमुष्याः ।

इत्थं मनो निषेधनाक्षममृगाक्ष्याः प्रातिष्ठन् प्रसन्ता सह वल्लभेन ॥ ४ ॥

सूक्तिमहारादेर्ना ।

नृपा नांशुरूपद्वये भुजन्दता न दूरदंशेर्धरिता

नां या पादयुगे तथा निपतिनं तिष्ठेति श्लोक रचः ।

राजे केवलमम्बुदाग्निसन्निभे गन्तुं मरुत्तश्चन्द्र-

स्तन्या राप्पजलौघरहितनदीपूरं रुद्रः नियः ॥ ५ ॥

दृष्टः सारनेत्रया चिरनरं रक्षाञ्जलिं याचिनः

पश्चादंशुरूपद्वयेन विधृतां निष्याजमानिह्वितः ।

इत्याक्षिप्य यदा समस्तमृष्टं गन्तुं मरुत्तश्चन्द्रः

पूर्वं प्राणपरिग्रहो दायिनया मुक्तस्तनो वल्लभः ॥ ६ ॥

अनवरसदेवी ।

महारविर्ना मध्ये सादमनोऽपि परेऽथवा

विभुन मरुत्ते याने साहि विष तर्पिष्यामि ।

अनि दिनप्रताप्य देव नियम्य विद्यामनो

हर्षेण गमनं वाञ्छा सारैस्मरापहङ्गकैः ॥ ७ ॥

श्रीमद्भक्तिसूक्तम्

कान्ते कथंचित्कथितप्रयाणे धणं विनम्रा विरहार्दिताङ्गी ।

ततस्तमालोक्य कदाऽऽगतोऽसीत्यालिङ्ग्य मुग्धा मुदमाससाढ ॥ ८ ॥

नायिका प्रति नायकोक्ति —

दुःखानि मे निरवशेषमपघ्नीं त्वां दुःखे निधाय किमहं कलयामि गन्तुम् ।

पातोऽम्भसामयमदृष्टचरस्तत्राक्ष्णोः पाताय मे नियतमद्य भवेदमूनाम् ॥ ९ ॥

कुर्वाणस्तुकृतानि रक्ष्यमखिलं रक्षन्निगृह्णन् द्विप—

स्तन्वानश्च यशस्तुखेन विषयान् भुङ्क्ते पुमानुत्तमः ।

अन्यो जङ्गमकाष्ठमत्र नियतं तत्सर्वमुत्साहतो

लभ्यं तत्कतिचिदिनानि विरहस्सद्यो भवत्या मम ॥ १० ॥

सूक्तिसहस्रादेतौ ।

स्मर्तव्या वयमिन्दुसुन्दरमुखि प्रस्तावतोऽपि त्वया

स्यादेवं यदि नाथ दास्यति विभिर्जानिस्मरत्व मम ।

एकस्मिन्नपि जन्मनि प्रियतमे जातिस्मरत्वं कुतः

प्राणाः पान्थ सह त्वयैव चलिताः काद्यापि जन्मैकता ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

नायक प्रति नायिकोक्ति —

लोलैर्लोचनवारिभिस्सशपथैः पादप्रणामैः परै—

रन्यास्ता विनिवारयन्ति कृपणाः प्राणेश्वरं प्रस्थितम् ।

पुण्याहं ब्रज मङ्गलं सुदिवसः प्रातः प्रयातस्य ते

यत्स्नेहोचितमीहितं प्रिय मया तन्निर्गतः श्रोण्यासि ॥ १२ ॥

अमरुकस्य ।

नायिकासखी. प्रति नायकोक्तिः—

एतत्सर्वं शृणुत वचनं संग्रहादत्र सख्यः

प्राणानां नः कलषविकलं नूनमेवा सखी वः ।

विश्लेषेऽस्मिन् प्रचलति भृगं दीपिकेव प्रवाते

सत्यामस्यां वयमतमसस्सर्वथा रक्षतैनाम् ॥ १३ ॥

सूक्तिसहस्राद् ।

नायक प्रति सखीवाक्यम्—

अस्यास्त्राणमहो वियोगदुरितादस्मासु कृत्वा कृती

स्वैरं गच्छसि तच्च किं विमृशसि त्रासावहं हन्त नः ।

वाचालेषु दिनेषु कोकिलरुतैरुत्पञ्चमप्रक्रमैः

सज्योत्सनासु च यापिनीध्वशरणाः किं नाम कुर्मो वयम् ॥ १४ ॥

किं भद्र पापि गच्छतस्तत्र त्वं द्रुमः किमस्याः स्वयं  
 प्राणानामिह गच्छतामिति हि नः सन्देहमुन्ना धियः ।  
 किन्तु स्वस्तिफलप्रयासमिह च प्रत्यागतं नः शुभ-  
 स्त्वां पश्येम गताः पुनः कथय किं प्राणाः परावर्तिनः ॥ १५ ॥

सूक्तिमहारात् ।

येद्विम्बोदुरुचिः क्व विद्रुममणिः स्वप्नेप्रपि तां बन्धवान्  
 हासश्रीसदृशैस्तपोभिरपि किं मुक्ताफलैर्भूयते ।  
 तत्कान्तिः शतशोऽपि बद्धिपतनैर्हेम्नः दूतस्सेत्स्यति  
 त्यस्त्वा रत्नमयीं प्रयासि दयितां कस्मै धनायाधरा ॥ १६ ॥

सूक्तिमहारात् ।

त्वं जीरितं त्वमास मे हृदयं द्वितीयं  
 त्वं कौमुदी नयनयोरमृतं त्वमङ्गे ।  
 इत्यादिभिः प्रियव्रतैरनुरुध्य तन्वीं  
 तामेव शान्तमधरा किमनः परेण ॥ १७ ॥

भक्त्यै ।

सगी प्रति नयितोक्तिः—

न यासद्विम्बं निरपरिचयाद्यानि हृदय  
 मुर्यं हस्तोष्माणं न च निगद्येयं स्मृतजति ।  
 भयी रेणीभङ्गाः प्रियसगि न यान्त्येव समतां  
 तथाऽप्यर्गशायं मयि निरनुरुध्यः प्रससति ॥ १८ ॥

वस्तुनी ।

सर्वाभिने प्रति नयितोक्तिः—

मैस्थानं रलयैः कृतं प्रियमर्गैर्मैरजसं मतं  
 धृत्या न क्षणमासितं व्यसमितं विचेन गन्तुं पुनः ।  
 यातु निश्चितेनमि प्रियतमे मरं समं प्रसिन्ना  
 गन्तव्ये मरि जीरित प्रियगुरुत्मार्यः रिमुन्युच्यते ॥ १९ ॥

इति श्रीनन्दोदरकवचनस्तोत्रविधिप्रज्ञा सूक्तिमुक्तावली उदितममनाच्छ्रुति ।



## विरहिण्यवस्थापद्धतिः ( ३८ )

निक्षिप्य काऽपि शयने विवशं शरीरं  
संविश्य तत्र झटिति स्वयमेव यत्नात् ।  
उत्थाय सौधमधिरुह्य गवाक्षरन्ध्रैः  
पत्युर्विलोक्य पदवीं भजति प्रमोहैन् ॥ १ ॥

श्रुत्वा बहिः कचन कंचन काऽपि शब्दं  
मत्वा निवर्तनमहो दायितस्य मुग्धा ।  
तत्पादुदीय च नियम्य च पार्श्वशब्दान्  
धत्ते ततः श्रुतिमनल्पकुतुहलाक्षी ॥ २ ॥

सूक्तितहसादेतौ ।

सा तोरणान्तिरुमुपेत्य दिशो विलोक्य  
निःश्वस्य दीर्घमुपधाय करं कपोले ।  
मत्वाऽथ तं पुरत एव ससंभ्रमाऽभूत्  
ज्ञात्वा मृषा च लिखितेव न किं किमासीत् ॥ ३ ॥

पृथ्वीवरस्य ।

तस्याः स्तनान्तरे न्यस्तं चन्दनं तापशोषितम् ।  
मनोभवाग्निदग्धस्य वभौ भस्मेव चेतसः ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

खाण्डिता मा भवन्त्वेताः कदाऽपीत्यनुकम्पया ।  
नदीनिनीपतीवाब्धिं साऽश्रुपुरैर्निरन्तरैः ॥ ५ ॥

श्रीवैद्यभानुपण्डितस्य ।

तापापनोददक्षाणि मृणालानि नतभ्रुवः ।  
नाभूवन् दीर्घमूत्रेभ्यो वाञ्छितं प्राप्यते कुतः ॥ ६ ॥

मट्टवृद्धेः ।

दद्यमानेऽपि हृदये मृगाश्या मन्मथाग्निना ।  
स्नेहस्तर्यय यच्चस्था तदार्थर्यमिवाभवत् ॥ ७ ॥

शम्भूरे ।

लित्यति न गणयति रेखा निर्भरवाष्पाम्बुधौतगण्डतन्त्रा ।  
भराधेदिरसावसानं माभूदिति शङ्किता खला ॥ ८ ॥

मोरिकय ।

दुःस्थानि सन्दिग्धान्त्यास्तस्याः कण्ठं मुहुर्मुहुर्गोप्यः ।  
सत्पावशेषजीवितनिर्माणभियेव निरुणद्धि ॥ ९ ॥

भट्टबगत्स ।

नलिनीदलमाहितं सखीभिः परितापोपशमाय यद्यदङ्गे ।  
अकृतप्रतिकारलज्जयेव परितो म्लानिमुपैति तच्चदस्याः ॥ १० ॥

कस्तुरी ।

मदकलकलकण्ठकण्ठनादव्यतिकरभैरवदिदुस्त्वानि तन्वी ।  
रूपमिव गमयोद्दिग्द्यमट्टीपरिमलकञ्जुक्रितानि वासराणि ॥ ११ ॥

तरुनवगत्स ।

परितुतस्तत्तुङ्गभारमध्यान् किं शोषमायासि मृणालहार ।  
न मूक्ष्यन्तोरपि तारकस्य तशायसाद्यो भरतः किमु स्यात् ॥ १२ ॥

श्रीहरस्य ।

विरुद्धतापोपशमार्थमङ्गे न्यम्नं यदिन्दीवरताम तस्याः ।  
मुक्तेषुणा पञ्चगोणे भानि व्यापारितं धौनमिमासिपर्यम् ॥ १३ ॥

देवगुप्त्य ।

परिमृदितमृणालीम्यानमङ्गं प्रवृत्तिः  
रूपमपि परितारमार्थनाभिः क्रियाम् ।  
कञ्चयति न हिमाग्नानिष्टमृदुस्य न्यसी-  
मानिनाद्यदिन्नरुतेदगारः कपोतः ॥ १४ ॥

भरद्वाज ।

मदनदहनशुष्यत्कान्तकान्ताकुचान्त-  
 नवमलयजपङ्के गाढवद्धाखिलाङ्घ्रिः ।  
 उपरि विवृतपक्षो लक्ष्यतेऽलिनिमग्न-  
 श्शर इव कुसुमेपोरेप पुङ्खावशेषः ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

अस्त्रं विमुच्य सकलं प्रथमप्रयोगे  
 भूयोऽपि हन्तुमवलां विहितोद्यमस्य ।  
 पुष्पायुधस्य वपुरेव तदीयमेकं  
 लक्षञ्च हन्त शराधिश्च तदा बभूव ॥ १६ ॥

स्थितमुरसि विशालं पद्मिनीपत्रमेतत्  
 कथयति न तथान्तर्मन्मथोत्थामवस्याम् ।  
 अतिशयपरितापम्लापिताभ्या यथाऽस्याः  
 स्तनयुगपरिणाहं मण्डलाभ्यां ब्रवीति ॥ १७ ॥

परिम्लानं पीनस्तनजघनसङ्गादुभयत-  
 स्तनोर्मध्यस्यान्तः परिमिलनमप्राप्य हरितम् ।  
 इदं व्यस्तन्यासं श्लथभुजलताक्षेपवलनैः  
 कृशाङ्ग्याः सन्तर्पं वदति विसिनीपत्रशयनम् ॥ १८ ॥

श्रीहर्षस्त्यैतौ ।

यदेतन्नेत्राम्भः पतदपि समासाद्य तरुणी-  
 कपोले व्यासङ्गं कुचकलशमस्याः कलयति ।  
 पुनः श्रोणीविम्बं समुचितविलासं तदुचितं  
 स्वभावस्वच्छानां विपदपि सुखं दन्तुरयति ॥ १९ ॥

कस्यापि ।

तन्वङ्ग्या गुरुसन्निधौ नयनयोर्यद्वारि संस्तंभितं  
 तेनान्तर्गलितेन मन्मथशिखी सिक्तो वियोगोद्भवः ।  
 मन्ये तस्य निरस्यमानकिरणस्यैषा मुखेनोद्भवा  
 आसायाससमागतालिसरणिव्याजेन धूमावली ॥ २० ॥

अमरकस्य ।

एतस्या तिसहस्ररः करतलस्यर्धैः परीक्ष्यो न यः

स्निग्धेनापि सरीजेनेन भयतः प्रस्थम्पचः पाथसाम् ।

निःशर्त्ताकृतचन्द्रनौपथिविर्था तस्मिस्तद्वत्कारिणो

व्याजस्कोटमयी स्फुटन्ति मणयो विदरेऽपि हारस्त्रजः ॥ २१ ॥

तानुशेषम् ।

रुहे यां मृगनाभिपङ्कजननां त्विन्द्रेण भवे परं

यस्यास्तान्द्रमुरःस्थले निपतितं भागयते चन्द्रनम् ।

अङ्गान्पथ्यनित्यान्तस्ता यदति या ज्ञेयेन तस्यामपि

न्यस्तद्विश्वरूपरोऽपरः कथमहो निरिगता रेधसा ॥ २२ ॥

श्रीभानुगेत्यम् ।

सुधा रश्मिसमागते प्रियतमं तत्पाणिसंस्पर्धनं

रोमाश्चाङ्गितया शरीरन्दनया मंभाल्य रोपात्किञ्च ।

या या यत्तुभ सस्पृशेति सदसा शून्यं यदन्ती मुहुः

सत्पा नो हसिता सचिन्मसकृतसंगोचिना प्रत्युत ॥ २३ ॥

रश्मयम् ।

अस्मिन्परिमहं न तेन इदं यत्तामदेतोत्सवे

संगं शुचि निरुद्धया तदधुना सिद्ध्युगं दीयताम् ।

इत्युक्ते जनीजनेन कथमप्यधन्यारुचा तनः

वर्षस्तेजानि कल्पितं कान्तं धौतं धाराधुभिः ॥ २४ ॥

कथ्यते ।

विधानो दिवसः श्याञ्चित्तर्गतार्त्ताञ्जितः कोरुर्ध्वः

सम्यग्ममप्रति निर्भेगाऽपि नरत प्राणेषु मे मन्त्रयम् ।

इत्यर्त्तं दिवसस्य हन्ति रिगतप्रतापिषाभापिणी

ग्योत्सनाह्वयैरा नयति नां मोहं प्रक्षोभो हन्तः ॥ २५ ॥

सुहृत्प्रहसन् ।

शीघ्रं भूमिगृहे गृहाण वसनि प्राणैः किमु क्रीडसि  
प्राप्ता पश्यसि नैव देवर्हानिके ज्योत्स्ना गवाशोदरे ।

इत्थं मन्मथतीव्रसंज्वरजुषा गेहेषु वामभ्रुवा-

मुद्रच्छन्ति कुरङ्गलाञ्जनभयाद्गोनाम्मखीना गिरः ॥ २६ ॥

विरहणम्य ।

भ्रातः पान्थ पथि त्वया नु पथिकः कश्चिन्ममारादिनो

वाले नैकशतानि कीदृश इति धन्याप्यता बल्लभः ।

यं दृष्ट्वा प्रमदाजनस्य भवनः स्फारे मुद्रा लोचने

स ज्ञेयो दयितो ममेति पथिरायावेय मोहं गता ॥ २७ ॥

कस्यापि ।

अभ्यर्च्य सप्रणति मन्दिरमभ्युपेता

देवी स्वयं भगवती पृथगेव तामाम् ।

आसन्नवल्लभसमागममृचनानि

संजीवनानि वचनान्यपि वाचितानि ॥ २८ ॥

सूक्तिमहत्वात् ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजरह्णविश्विनाया सूक्तिमुक्तावल्या विरहिण्यवस्थावर्णनपद्धति ॥



## मखीप्रशपद्धतिः ( ३९. )

—ॐ नमः—

यन्तभाषणमालमेव दुरुपे रन्दिमधीनतं  
धन्मे राहुलतागन्तव्यं कुचते निप्रान्तिभीत्येव यत् ।  
किं वा मन्त्रयते जनोऽयमिति यत्सर्वे वृद्धाकुला  
तेजानं हृदि सोऽपि निष्ठति युवा मौढ्यं गृध्रं ते ॥ १ ॥

वि०-२।

यत्तान्दीदृशपापपाटु वदन यत्नेययोर्दुर्दाने  
गुणः पाणिनिपेयणाद्य यदय सखान्तपञ्चादुत्तिः ।  
गौरी कृष्णेतु रतेन यदि न ते तन्नेऽपि चित्ते युवा  
दिकु धिरत्वा सतपानुमेन्नसन्धीन्नेऽपि यन्निन्दतः ॥ २ ॥

आहारं विरतिः समग्रविषयग्राप्ते निवृत्तिः परा  
नासाग्रे नयन यद्वेनदपरं यथैरनिष्ठ मनः ।  
मानं चेदमिदं च गून्ममिदं यद्विभ्रमाभापमे  
मूयान्न सति योगिनी स्मिन्मि भोः किं वा विषोगिन्यसि ॥ ३ ॥

गनदेनाम् ।

भल्लमालिनः प्रेमाद्विभ्रमुद्भुत्तुल्योद्भुतः  
क्षणमभिमुख्येज्जाल्येज्जनिमेपपरादुर्मुखः ।  
हृदयनिहित भासाह्न रमाद्विगिर्क्षणः  
रुधम मुठनी सोऽपि मुग्धे तस्याऽपि गिन्येयने ॥ ४ ॥

भल्लमाल ।

उत्तुम्भाननमुद्भुत्तुल्योद्भुतः  
मंदाग्भन्वितान्नाष्टि रितान्दीदृश मरोपाश्रया ।  
धन्यः सोऽपि युवा न यम्य रदने न तपस्विताग्मांयने  
मुग्धे दुरमहागिर्क्षेनपदयमन्याः यथाश्चउताः ॥ ५ ॥

धनमाल ।

[अ]भ्यस्तेऽपि नितम्बभाग्फले स्वेदालसेयं गतिः  
 किंचित्संबलितार्धपक्ष्माविरलालोका दृशोऽन्तर्गताः ।  
 तन्मन्ये निभृतं त्वयाऽद्य हृदये कश्चिद्धृतो वल्लभो  
 निम्बासाः कथमन्यथा द्विगुणतामेते तत्रैवं गताः ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

भगिनि मदनः श्रीमानेप त्वया यदि लिख्यते  
 [ि]कमपि सुमुखि ज्यग्रासीति व्रजामि निजालयम् ।  
 यदपि मकरोऽधस्तात् पाँपं करे च शरासनं  
 तदपि परितो दृष्टिर्दया जनः सखि नागरः ॥ ७ ॥

वाले प्रियेण विरहात्तव कश्चिताया  
 हस्तच्युतं वलयमेतदलज्ज्यदेशम् ।  
 हस्ते पुनः स्थितिमगादिदमङ्गुलीयं  
 स्थानच्युतिर्भूत एव भवत्यनर्थः ॥ ८ ॥

मुग्धे कं हृदये निधाय सुचिरं रोमाञ्चिताङ्गी मुहु-  
 र्जृम्भामन्यरतारकां सललितापाङ्गां दधाना दृशम् ।  
 सुप्तेवालिरितेव शून्यहृदया लेखावशेषीभव-  
 स्यात्पद्मेहिणि किं हिया कथय मे गू[ढौ] निहन्ति स्मरः ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

को धन्यस्सखि सुस्थितेन मनसा को वैयसा निर्मितः  
 कः प्रेयान्मदनस्य कस्य फलितः प्राचीनपुण्यद्रुमः ।  
 एतद्यस्य कृते दिवानिशर्मविश्रान्तस्सललद्वारिभि-  
 र्मानालोचनगङ्गैः स्नपयसे वक्षोजलिङ्गद्वयम् ॥ १० ॥

पक्ष्माग्रयिताश्रुविन्दुनिकरैर्मुक्ताफलस्पर्शभिः  
 कुर्वन्त्या हरहासहारि हृदये द्वारावलीभूषणम् ।  
 वाले जालमृणालनालवलयालङ्कारकान्ते करे  
 विन्यस्याननमायतालि मुकृती कोऽयं त्वया स्मर्यते ॥ ११ ॥

हरणस्य श्लोका उणादिसूत्रवृत्तावुज्ज्वलदत्तेन बहवः समुदाहृताः । विमर्शेऽस्मिन् विशेषतो जिज्ञासमाने कवीन्द्रवचनसमुच्चयप्रस्तावनाया सुभाषितावलीप्रस्तावनाया च दृष्टिर्देया ।

**कुमुदचन्द्र**—अयमार्हतमतानुयायी दिगम्बर. प्रथितो वादाह्वेषु विजितानेकश्वेताम्बराचार्या गुर्जेश्वरस्य सिद्धराजस्य जयसिंहापरनाम्नो मातामहर्षिः सिद्धराजसभाया श्वेताम्बरसमयानुयायिनः. सुप्रथितस्य हेमचन्द्राचार्यस्य कुमुदचन्द्रस्य च मिथो विजिगीषया वादः समभूत् । तदा श्रीपालकविराजो हेमचन्द्राचार्यपक्षमनुप्रविश्य कुमुदचन्द्रेण सह वादमकरोत् । परास्तश्च हेमचन्द्राचार्येण कुमुदचन्द्र इतीदं वृत्तं यशश्चन्द्रकृते मुद्रितकुमुदचन्द्रनाटके प्रभावकचरिते च निगद्यते । सिद्धराजस्य हेमचन्द्राचार्यस्य श्रीपालकविराजस्य च समयः, क्रैस्तद्वादशतकपूर्वार्धम् । स एवास्य कुमुदचन्द्रस्य समयः ।

**कुलशेखर**—अयमाश्चर्यमञ्जरीं कर्तुं काश्मीरात् कुलशेखरवर्मणोऽन्यः केरलदेशाधीशः । एतद्विरचिताया मुकुन्दमालाया अन्ते श्लोकोऽयम्—

यस्य प्रियौ श्रुतिधरौ कविलोक [ रविलोक ] वीरौ

मित्रे द्विजन्मवरपद्मशरा [ पारशवा ] बभूताम् ।

तेनाम्बुजाक्षचरणाम्बुजषट्पदेन

राज्ञा कृता कृतिरियं कुलशेखरेण । ' इति ।

अनेन श्लोकेनायं मुकुन्दमालाया कर्ता कुलशेखर पार्थिवश्चेति विज्ञायते । आसीत् पुरा क्रैस्तेऽष्टमे शतके वेण्णवाग्रेसर परममक्तो विरक्तश्च राज्यलक्ष्म्या, यमयापि वेण्णवाः प्रतिदिनमनु स्मरन्ति पूजयन्ति चार्च्यरूपेण प्रतिष्ठापितं तत्र तत्र देवालयेषु । सोऽयमित्येके । नवमशतकसमुद्भवः सोऽयमिति च केचित् । नवमशतकसमुद्भवस्ततोऽन्यः केरलाधीशः कुलशेखरोऽस्या मुकुन्दमालाया कर्ता इति च परे । 'यस्य प्रियौ' इत्यस्मिन् श्लोके प्रथमपादे रविलोकवीरौ इति, द्वितीयपादे 'द्विजन्मवर पारशवौ' इति च केरलीयः पाठभेदः । रविर्नाम कश्चित् द्विजवरः, ( रवे' पुत्र वासुदेवः ) लोकवीर इति कश्चित् पारशवः ( वारियर इति कश्चन जातिविशेषः केरलेषु प्रथितः ) तत्समुद्भवः तावेतौ यस्य मित्रे इति तदर्थः ।

युधिष्ठिरविजयस्य त्रिपुरदहनस्य च कर्ता सोऽयं रविभूरिति च वदन्ति । \*

**कृष्णमिश्र**—कविरयः प्रबोधचन्द्रोदयाख्यस्य नाटकस्य कर्ता । औपनिषदेऽप्यद्वैतविज्ञाने काव्यरसास्वादव्यामुग्धानामपि रुचिं संपादयन् औपनिषदमद्वितीयात्मावबोधं तदुपकरणं त्रिवेकादिकं च दृश्यप्रबन्धमुत्तेन प्रकाशितवान् । स एष कवि गोपालकीर्तिवर्मभ्यामात्मानमारदाभिज्ञापयति । तथाच तत्र प्रस्तावनायाम्—

‘अस्ति प्रत्यर्थिपृच्छोपतिबलविपुलरण्यमूर्च्छतप्रताप—

ज्योतिर्ज्वालावलीशत्रुभुवनविवरो विश्वविश्रान्तकीर्ति ।



गोपालो भूमिपालान् प्रसभमसिलतामात्रमिवेण जित्वा  
साम्राज्ये कीर्तिवर्मा नरपतितिलको येन भूयोऽभ्यपेचि ।

‘येन × × × कर्णसे ना सागर निर्मथ्य मधुमथनेनेव क्षीरसमुद्र मासादिता समरविजयलक्ष्मी ।

’ विवेकेनेव निर्जित्य कर्ण मोहमिवोर्जितम् ।

श्रीकीर्तिवर्मनृपतेवोधस्येवोदय कृत ॥’

‘आदिष्टोऽस्मि × × × श्रीमता गोपालेन यथा सत्त्वस्य सहस्रोराज्ञ कीर्तिवर्मदेवस्य दिग्विजयव्यापारान्तरितपरब्रह्मानन्दरसेरस्मामि × × × अतिवाहिता दिवसा । इदानीं तु कृतकृत्या वयम् । × × × तदयं शान्तिरसप्रयोगाभिनयेनात्मानं विनोदयितुमिच्छाम । ततो यत्पूर्वमस्मद्वृत्तिस्तत्रभवद्भि श्रीकृष्णमीमे प्रबोधचन्द्रोदयनाम नाटक निर्माय भवत समर्पितमासीत् तदयं राज्ञ श्रीकीर्तिवर्मण पुरस्ताद्भिनेतव्य भवता । इति ।

अनेन विज्ञायते—गोपालकीर्तिवर्मणोर्मन्त्री कीर्तिवर्मणोराज्यलक्ष्मीप्रतिष्ठाया गोपालपराक्रम-प्रकर्षस्य कारणता गोपालस्य कृष्णमिश्रस्यताच । गम्यते चेपा समकालता गोपालसमकालताच कृष्णमिश्रस्य । इदं चरितमवलम्ब्य कृष्णमिश्रस्य समय एकादश शतक गण्यते । अपरेच द्वादश शतक मन्यन्ते । सदुक्ति कर्णामृतप्रस्तावनाया सुभाषितावलीप्रस्तावनायाच दृष्टिदया ।

केटस —केशट इति स्थाने केटस इत्ययमत्र निर्देश । अस्यामेव सूक्तिमुक्तावल्या समुदाहृतोऽयं ‘विस्तारो यदि नेदृश’ इति श्लोक सदुक्तिकर्णामृते केशट इति नाम्ना समुपलक्ष्यते । तस्यास्य कवेरन्येऽपि श्लोका सदुक्तिकर्णामृते समुदाह्रियन्ते ।

‘अब्जत्वब्जमथाब्जभूस्तत इतो ब्रह्माण्डमण्डादभूत्’

‘शैत्य नाम गुणास्तैव सहजः स्वाभाविकी स्वच्छता’

इतीदं श्लोकद्वय केशटनाम्ना सदुक्तिकर्णामृते समुपलक्ष्यमाणमस्या सूक्तिमुक्तावल्या अविज्ञातकर्तृनामक कस्यचिदिति निर्दिश्यते । कविरयमभिनन्द्यात्वाचीन इति विज्ञायते । यदेनमभिनन्दं समुपवर्णयति—

उन्नीतोभवभूतिना प्रतिपद् बाणे गते य पुरा

यश्चाणि कमलायुधेन सतत येनागमत् केशट ।’ इति ( सदु ४-२६-५ )

वसुकल्पश्चैनमभिवर्णयति—

‘बाण प्राणिति केशटः स्फुटमसौ जागर्ति योगेश्वर

प्रत्युज्जीवति राजशेखरगिरा सौरभ्यमुन्मीलति । इति ( सदु ३-२६-५ )

कर्पूरमञ्जरीकोटिस इति ( अ. १ ) निर्दिश्यमान कविरयमेव भवितुर्हति । लेशतोऽक्षरवेपरित्येन । केसट केटस कोटिस इति त्रिविधोप्येकस्मिन् समाव्यते निर्देश ।

तदयं नवमशतकतो नार्वाचीन इत्योतावदवगम्यते ।

क्षेमेन्द्र—स एष काश्मीरः कविसर्वभोम । पिताऽस्य प्रकाशेन्द्र । आह च भारत  
मञ्जर्याः समाप्तौ—

‘काश्मीरकोगुणाधार’ प्रकाशेन्द्राभिधोऽभवत् ।  
नानार्थिसार्थसङ्कल्पपूरणे कल्पपादप ॥  
सपूर्णदानसन्तुष्टा प्राहुस्तं ब्राह्मणाः सदा ।  
इन्द्रएवास्ति किं त्वेक प्रकाशस्ते गुणोऽधिक ॥’  
क्षेमेन्द्रनामा तनयस्तस्य विद्वत्सपर्यया ।  
प्रयात कविगोष्ठीषु नामग्रहणयोग्यताम् ॥ इति ।

सोऽय कविपुङ्गव अभिनवगुप्ताचार्यात् प्राप्तसाहित्यविद्य भागवताचार्य श्रीसोमपादात्प्राप्त-  
भागवतदीक्ष इति च गम्यते । यद्य तत्रैवेदमाह—

‘आचार्यशेखरमणेर्विद्याविवृतिकारिण ।  
श्रुत्वाऽभिनवगुप्ताख्यात्साहित्य बोधवारिधे ॥  
श्रीमद्भागवताचार्यसोमपादाञ्जरेणुभि ।  
धन्यता य परा प्राप्ते नारायणपरायण ॥’ इति ।

व्यासदास इत्यपर चास्य नाम । आह औचित्यचर्चायाञ्जन्ते—

‘तस्यात्मजः सर्वमनीषिशिष्यः श्रीव्यासदासापरपुण्यनामा ।  
क्षेमेन्द्र इत्यक्षयकाव्यकीर्तिध्वक्ते नवौचित्य विचारचर्चा ॥’ इति ।

मित्र चास्य श्रीरत्नसिंह इति विज्ञायते । आह च तत्रैव—

‘श्रीरत्नसिंहे सुहृदि प्रयाते शर्व पुर श्रीविजयेशराज्ञि ।  
तदात्मजस्योद्यसिहनाम्न कृते कृतस्तेन गिरा विचार ॥’ इति ।

अय महाकविः काश्मीरात् प्रशासत्यनन्तमहाराजे तत्तनये च कलशभूति आसीत् । आह  
च तत्रैव स्वयम्—

‘यस्यासिः परिवारकुञ्जिभुवनप्रख्यातशीलभ्रुते’  
सर्वस्यावनतेन येन नितरा प्राप्ता विशेषोन्नति ।  
आशा शीतलता नयान्यत्रित यस्य प्रतापानला—  
तस्य श्रीमदनन्तराजवृपते काले किलाय कृत ॥ ( ओचित्यचर्चा )  
‘एकाधिकेऽन्द्रे विहित चत्वारिंशे स कार्तिके ।  
राज्ये कलशभूर्भुवः काश्मीरेष्वच्युतस्तव ॥’

इति च दशावतारचरितान्ते । जय च कलश अनन्तस्यपुत्रः हर्षदेवस्य पिता । तस्यास्य कवे-  
समय एकादश कैस्तशतकम् ।

इतयश्चास्य सहृदयहृदयाहाहका काव्यरसामृतैकपरायणानामादरणीयतमा भारतमञ्जरी  
रामायणमञ्जरी दशावतारचरित कविऋण्डाभरणसुवृत्तितिलकौचित्यविचारचर्चा कलाविलासदर्पाटन-  
प्रभृतयः बद्धयो वर्तन्ते ।

गणपति — कवेरस्य देशकालनिर्णये, नैकमपि लिङ्गमुपलभामहे । राजशेखरस्तु महामो-  
दाख्यस्य निबन्धस्य कर्तारमेनमवगमयति । तथाचास्य श्लोकः—

‘अथो गणपति वन्दे महामोदविधायिनम् ।

विद्याधरगणेर्यस्य पूज्यते कण्ठमार्जितम् ॥ इति (सूक्तिमु प ४५)

‘वन्दे’ इति निर्देश कवेरस्य कमपि पूज्यभावमवगमयति । विद्याधरगणेरिति श्लेषगर्भो  
निर्देश कवेरस्य गान्धर्वविद्यायामपि वैदुष्यं वनयति ।

गोपादित्य — अयं काश्मीरमहाराज, यमेन विद्वानो विरूपाङ्गचरिते निजान्वयमहत्तराणां  
पूर्वपुरुषाणां काश्मीरेषु प्रतिष्ठापकं वर्णयति—

‘कर्तुं कीर्तिप्रणयिकुञ्जला कौशिक गोत्रमुच्चै

तत्र ब्रह्मप्रवणमनसो ब्राह्मणाः केचिदासन् ।

यान् काश्मीरक्षितितिलकता मध्यदेशावतसान्

गोपादित्यक्षितिपतिरसौ पावनानानिनाय ॥’ इति (स १८)

तदयं दशमशतकतो नार्वार्चीन । राजतरङ्गिण्या च हृष्टिर्विवेया (१ ३४४)

गोभट — अस्यां सूक्तिमुक्तावल्ल्या समुदाहृतेभ्यः श्लोकौभ्योऽप्यपरे द्वित्रां श्लोका कवेरस्य  
श्रीधरदासाविरचिते सद्भुक्तिकर्णामृते समुपलभ्यन्ते । तदयं श्रीधरदासान्वार्चीन इत्येतावत्तु विज्ञा-  
यते । सद्भुक्तिकर्णामृतप्रस्तावनायां गोभटस्य पद्यानि सूक्तिमुक्तावल्ल्या समुदाहृत्य प्रतीकग्रहणेन  
कानिचित् शाप्यन्ते, तेषु ‘उपकारमसप्राप्य’ इत्येष श्लोक अस्माभिरस्या सूक्तिमुक्तावल्ल्याः  
प्रकाशनाय समाहृतेषु पुस्तकेषु नैवोपलब्धः ।

गोयिधोयिकविराजौ — द्विवचनान्तोऽयं निर्देश कवी द्वावुपस्थापयति । श्रीमद्भिर्मण्डरकरमहा-  
शयैस्तु ‘गोयिधोयिकविराजे’ त्येव निर्दिश्यते । सद्भुक्तिकर्णामृतप्रस्तावनायां श्रीमान् हरदत्तशर्मा  
(पि एच् डी) पवनदूतकर्तारं धोयीकं बङ्गदेशाधिपश्रीलक्ष्मणसेनसमकालिकं प्रस्तुवन् ‘गोयि-  
धोयिकविराजे’ त्येवनाम निर्देशमनुवदन् ‘निजनयनप्रतिबिम्बे’ रिति श्लोकं सूक्तिमुक्तावलीस्थमनु-  
वदति । पवनदूतप्रस्तावनायां विशेषो द्रष्टव्यः\* इति च वदति । धोयीकविरैव धोयीक इति च निर्दिश्यते—

‘गोवर्धनश्च शरणो जयदेव उमापति ।

कविराजश्च रत्नानि समितो लक्ष्मणस्य च ॥’

इत्यस्मिन् श्लोके ‘कविराज’ इति निर्दिश्यमानं सोऽयं धोयीकविरैवेति व्यक्तमेतत्  
गीतगोविन्दे—

‘वाच. पल्लवयत्युमापतिवर सन्दर्भशुद्धि गिरा

जानीते जयदेव एव शरणं श्लाघ्यो दुर्लभद्रुते ।

शृङ्गारोत्तरसत्प्रमेयरचनेराचार्यगोवर्धन.

स्पर्धाकोऽपि न, विभ्रुत श्रुतबरो धोयी कविहमापति ॥’

\* The पवनदूत has been re-edited in the Sanskrit Sahitya Parisat Series,  
by Mr Chintaharan Chakravarti See Introduction.

अत्र धोयी कविक्षमापति.' इत्ययं निर्देश कविराजसंज्ञक धोयीक प्रत्यभिज्ञापयति । अयमेव गोयिधोयीति निर्देशेनापि कचित् ज्ञाप्यते । समयश्च लक्ष्मणसेनस्येतिव्यक्तम् ( 1100 शक 1178 A D )

गोवर्धनाचार्यः—कविरय वङ्गदेशाधिपस्य लक्ष्मणसेनस्य समये आसीत् । विज्ञायते चैतद-  
नेन श्लोकेन—

‘ गोवर्धनश्च सरणो जयदेव उमापति  
कविराजश्च रत्नानि समितौ लक्ष्मणस्य च ’ ॥ इति ।

कविरय स्वकृताचार्यासप्तशत्या लक्ष्मणसेनमुपवर्णयति—

‘ सकलकला कल्पयितुं प्रभु प्रबन्धस्य कुमुदबन्धोश्च ।  
सेनकुलतिलकभूपतिरेको राकाप्रदोपश्च ॥ इति ।

सेनकुलतिलको लक्ष्मणसेन । पिताचास्य कवेर्नीलाम्बर\* । कविरय तात ग्रन्थादौ प्रणमन-  
नामच निर्दिशति—

‘ य गणयन्ति गुरोरनु यस्यास्ते धर्मकर्म सङ्कुचितम् ।  
कविमहमुशनसमिव त तात नीलाम्बर वन्दे ।’ इति ।

लक्ष्मणसेनस्य समय ( 1178 A D )

चन्द्रकः—कविरय नाट्यप्रबन्धस्य कर्ता काश्मीरमहाराजस्य हुजीनस्य समये आसीत् ।  
आह च कल्हणो राजतरङ्गिण्या द्वितीये तरङ्गे—

नाट्य सर्वजनप्रेक्ष्य यश्चक्रे स महाकवि ।  
द्वैपायनमुनेरशस्तकाले चन्द्रकोऽभवत् ॥’ इति ।

अस्यैव चन्द्रकविरित्यपि कचिर्निर्देश । हुजीनस्य राज्यसमय कैस्तचतुर्थशतक मन्यते  
( श्री ) कनिङ्गह्याम् । अपरे तु द्वितीय शतकम् । अस्य कवेः कृते. केचन श्लोका क्षेमेन्द्रेण  
ओचित्यचर्चायामुदाह्रियन्ते ।

चन्द्रगोमी—सुभाषितावल्या वल्लभदेवविरचिताया चन्द्रगोपीति कस्यचित् कवेर्नाम  
निर्दिश्यते । अयमेव चन्द्रगोमीति अस्या सूक्तिमुक्तावल्या निर्दिश्यते उतान्मप्येवेति न विज्ञायते ।  
एकाक्षरामात्रे भेदात् स एवायं स्यादिति. सुभाषितावलीप्रस्तावनाकारस्याशयः । व्याकरणस्य कर्ता  
चन्द्र. किं स्यादपि इति च तेषामभ्यूहः ।

चन्द्रसूरि —विक्रमद्वादश शताब्द्या चन्द्रसूरिनामानो बहव आसन् । तत्रैकं सूक्ष्मार्थविचा-  
रापरनामकस्य सार्धशतकस्य चुर्णिकारो मुनिचन्द्रसूरि\*, अपरश्च यशोदेवसूरे पिण्डविशुद्धिप्रकरण  
वृत्तिरुतो गुरु श्रीचन्द्रसूरि., न्यायप्रवेशव्याख्याकारश्चापरश्चन्द्रसूरि, सर्वे एतेपि आर्हतनयनिष्णाता  
प्रख्याता\* । तेषामप्यन्येषां वा अपरो वा न विज्ञायते ।

चित्तप—( छिन्नप. ) अयं महाकविर्भोजमहाराजस्य सभायामासीत् । यद्य स्तोति तम्—

‘ स्वामित्रम्बुजनाथ धूर्जटिशिरश्चूडामणे चन्द्रम्  
पादौ वा प्रणतोऽस्मि साधु वदत क्षत्रप्रसूती युवाम् ।

राजा यत्पसेविताघ्निराखिलक्ष्मापालचूडाशते—  
 रासीदस्तिभविष्यति क्षितितले श्रीभोजदेवोपम ॥' सट्ट ३ १.१  
 'वाल्मीके कतमोऽसि कस्त्वमथवा व्यासस्य येनैपभो  
 श्लाघ्य स्यात्तव भोजभूपतिभुजस्तम्भस्तुतावुग्रम. ।  
 पङ्गु पर्वतमारुरुक्षसि विबुस्पर्श करेणहसे  
 दोर्भ्यां सागरमुत्तितीर्षसि यदि ब्रूम किमत्रोत्तरम् ॥ सट्ट ३ ८ १  
 'पर्यङ्को राजलक्ष्म्या हरितमणिमय पोरुषाब्धेस्तरगो  
 × × × × समिति विजयते मालवाखण्डलस्य ॥' सट्ट ३ ३०.१ इति ।

भोजस्य समयस्तु कैस्तद्दशमशतकस्यान्तिम एकादशशतकस्यादिमो भाग । अस्य कवे  
 श्लोका अपरेऽपि सवुक्तिकर्णामृते समुदाह्रियन्ते ।

जयगुप्त—अस्य कवे श्लोकमपर च समुदाहरन् सुभाषितावल्या कर्ता वल्लभदेशोऽध्येन  
 प्रत्यभिज्ञापयति । नेतोऽन्यत् विशायते ।

जयदेवः—प्रतन्त्रराघवाख्यस्य नाटकस्य कर्ता जयदेवोऽय कविः वल्लभदेशाधीशस्य लक्ष्मण  
 सेनस्य सभायामासीदित्येतत् सुव्यक्तम्—

'गोवर्धनश्च शरणो जयदेव उमापति ।  
 कविराजश्च रत्नानि समितो लक्ष्मणस्य च ॥' इति ।

स्तोति च जयदेवो लक्ष्मणसेनम्—

'लक्ष्मीकेलिभुजङ्ग जङ्गम हरे सङ्कल्पाकल्पद्रुम  
 श्रेय साधक × × × वङ्गप्रिय । गौडेन्द्र × ×  
 प्रत्यर्थिक्षितिपाल × × दृष्टोऽसि तुष्टा वयम् ।' सट्ट ३-११-५ इति । (1178 A D

जयमाधव—अस्य कृते कतिचन श्लोका सुभाषितावल्या समुदाह्रियन्ते । परिशील्य-  
 मना कस्यचिन्महाकाव्यस्य कर्तारमेनमवगमयन्ति । यत्कुसुमोच्चय-सूर्यास्तमय-पानकेलि प्रभृतीनि  
 वर्णयन्ते । इव हि महाकाव्यलक्षणम् । तत्रकुसुमोच्चयवर्णनम्—

'उच्चित्य प्रथममवस्थित मृगाक्षी  
 पुष्पोष श्रितविटप ग्रहीतुकामा ।  
 आरोढु चरणमदादशोकयष्टे  
 रामूल तनुरपि तेन पुष्पिताऽसौ ॥  
 अत्रास्मिन्सुरत ( तनु ) लतागृहेऽस्तिरम्य  
 मालत्या कुसुममनुचित परेण ।  
 इत्युक्त्वा मृदुकरपल्लवे गृहीत्वा  
 मुग्धाक्षीं रहसि निनाय कोऽपि बूर्त ॥ × ( सुभा १८६५-१८६६ )

द्वयो श्लोकयोरपि वृत्तैव च । अथ सूर्यास्तमयवर्णनम्—

‘अशुमानपि विपाकपिशङ्ग-  
 रूपमाप परितो दिवसान्ते ।  
 क परोऽत्र न विकारमुपेयात्  
 .... परिवेष्टित मूर्तिः ।  
 प्रोज्झ्य मित्रमपवर्जितदोष  
 नाशयप्रकटन मम युक्तम् ।  
 नूनमेनमवमृश्य तदानीं  
 मीलित हृदयमम्बुरुहेण ।  
 मित्रमुज्झितवताऽऽलि निराश  
 स्वाशयाद्विदितवैभवहीनम् ।  
 ईदृशेन महता नभसाऽन्तः  
 शून्यता प्रकटिताऽतिशयेन ॥ ( सुभा. १८९४-१८९६ )

इहापि वृत्तैक्यम् । अथ पानकेलि—

मूर्तिमन्तमिव रागरसौघ  
 ते परस्परसमापितवक्त्राः ।  
 आननासवमिधेण तदानीं—  
 माक्षिपन्त हृदयेषु युवान् ।  
 अर्धपीतमधुरा मणिपारी  
 शोभता कथमितीव तरुण्या ।  
 चुम्बितैरधिकपाटलभासा  
 पूरिताधरमयूखभरेण ॥’ ( सुभा २०१६-२०१७ )

तदेव वृत्तमनुवर्तते । वर्षावर्णनम्—

अथमनसिजद्विजयाभिशसी  
 जलधरदुन्दुभिराततान् शब्दम् ।  
 तदनु तदनुजीविभि कदम्बै  
 क्वचित्तमुन्मदपटपदच्छलेन ॥

अथेत्यय निर्देश पूर्ववृत्तान्वयं ज्ञापयति ।

अथ च कवेस्तस्य काव्यमारभमाणस्य श्लोक—

‘किं तेन किल काव्येन मृद्यमानस्य यस्य ता ।  
 उद्धरेव नायान्ति रसामृतपरम्परा ॥’ इति ( सुभा १३३ )

प्रायः कविभिः काव्यारम्भे (प्रथमसर्गे) अनुष्टुप्वृत्तमाद्रियते । तैरेतैर्लिङ्गैः कस्यचिन्महाकाव्यस्य  
 कर्तारमेव संभावयाम ।

तस्यास्य द्वौश्लोको श्रीधरदासेन सद्भुतिकर्णाश्रुते समुदाह्रियेते । तदयं श्रीधरदासात्प्राचीन  
 इत्येतत् व्यक्तम् ।

अयवर्धन—काश्मीरोऽय । कविरयमेव भागवतजयवर्धन इति च कीर्त्यते । अस्य कवेरेक श्लोक सद्बुक्तिकर्णामृतेऽपि समुपलभ्यते । तदय श्रीधरदासान्नार्वाचीनः । नान्यद्विज्ञायते ।

जयसिंहदेव —अय गूर्जरायीश । अयमेव सिद्धराज इति सिद्धचक्रवर्तीत्यपि ख्यातः । अस्य सभाया श्रीपालनामा कविरासीत् । अस्य राज्यसमय ( विक्रमसंव ) ११५०-१२००

जलमानुषीरुद्र —अस्या सूक्तिमुक्तावल्यामेतन्नाम्ना समुपलक्ष्यमाणः ‘एतस्माज्जलधे’ रित्यय श्लोक क्षेमेन्द्रेण औचित्यचर्चाया मालवरुद्रस्येति निर्दिश्यते—‘अपादानौचित्य यथा मालवरुद्रस्य—एतस्माज्जलधेरिति’ । तथा तेनैव तत्रैव ‘अभिनववधूरोपस्वादु’ इत्ययं श्लोक यथावा मालवरुद्रस्येति कर्तुं नामनिर्देशपूर्वकमुदाह्रियते । अयच्च श्लोक काव्यमीमांसाया राजशेखरेणापि समुदाह्रियते । तदय राजशेखरात्प्राचीन इति व्यक्तम् । अस्यैव मालवरुद्रस्य जलमानुषीरुद्र इति साङ्केतिक नामेति प्रतिभाति । निमित्तमेतत्—यदय ‘एतस्माज्जलधे’ रित्यस्य श्लोकस्य चतुर्थे पादे ‘प्राप्यैका जलमानुषीं त्रिभुवने श्रीमानभूदच्युत’ इति लक्ष्मीं जलमानुषीत्वेनोत्प्रेक्षते तदिदं वैचित्र्यमभिप्रेत्य जलमानुषीरुद्रइति साङ्केतिकनाम प्रवृत्तिर्भाति ।

जितनाग —जीवनागादनन्योऽयम्, सुभाषितावल्या जीवनागस्य नाम्ना समुपलक्ष्यमाणेष्वन्यतम ‘विकचकुमुदे’ रित्यय श्लोक अस्या सूक्तिमुक्तावल्या ‘कुमुदशबलै’ इति भिन्नपाठ जितनागनाम्ना समुपलक्ष्यते । यस्त्वस्या जीवनागस्येति समुलक्ष्यते ‘सख्यस्तानि’ इत्यय श्लोकः, स चामरकस्य । नास्य कालदेशादि प्रत्यमिज्ञायते ।

झलझलवासुदेव —वासुदेव इत्येवास्य नाम, अस्याय ‘प्रहरविरताविति’ श्लोक ‘सबाष्पझलझलैरितिपरिसमाप्यते । झलझलैरित्यस्मिन् प्रयोगे दृष्टि निदधता केनचित् तदेवेदं पद नाम्नोऽस्योपपदीकृतम् । वासुदेवस्यास्य बहव श्लोका सुभाषितावल्या सद्बुक्तिकर्णामृते च समुपलभ्यन्ते । तदय श्रीधरदासान्नार्वाचीनः ।

डिबोक —अयमेव तत्रतत्र बिम्बोक हिम्बोक इत्यपि निर्दिश्यते । अस्यकवे श्लोका सद्बुक्तिकर्णामृते कवीन्द्रवचनसमुच्चये च समुपलभ्यन्ते ।

‘जाने विक्रमवर्धन त्वयि धनं विश्राणयत्यर्थना  
भावी शोण इवोपलेरुपचितो रत्नेरगाधोऽम्बुधि ।  
उत्पश्यामि च रोहणैर्मणिभरैरुध्मायमानोदर  
पाकोत्पीडितदाडिमीफलदृशा कैश्चिद्विनैर्यास्यति ॥’

श्लोकोऽय सद्बुक्तिकर्णामृते ( ३-१८-३ ) डिम्बोकस्य नाम्ना समुपलक्ष्यते । अनेन विज्ञायते कविरय विक्रमवर्धनस्य राज्ञः सभायामासीदिति । विमृशत विक्रमवर्धनस्य समयदेशो ।

त्रिलोचनः—कविरय पार्थविजयस्य कर्ता । अनुवर्णयति चैन राजशेखर —

‘कर्तुं त्रिलोचनादन्यो न पार्थविजय क्षम ।

तदर्थं शक्यते द्रष्टुं लोचनद्वयिभिः कथम् ॥’ इति ( सूक्ति. प ४५ )

त्रिविक्रम —अयकविर्नलचम्पूप्रबन्धस्य कर्ता । कवेरस्य श्लोकमनुवदति नमिसाधुः काव्यालङ्कारटीकायाम् । टीकाकारश्चाय क्रेस्तैकादशशतकोत्तरार्धे आसीत् । ज्ञापयतिचाय स्वसमयम्—

‘पञ्चविंशतिसयुक्तैरेकादशसमाश्रितै । विक्रमात् समतिक्रान्तैः प्रावृषीद् विनिर्मितम् ’ इति । टीकासमाप्तौ ।

दण्डी—काव्यादर्शस्य दशकुमारचरितादेश्च कर्ता सुप्रथितः । अस्य महाकवेः प्रबन्धान् श्लाघते राजशेखरः—

‘त्रयोऽग्रयस्त्रयो देवास्यो वेदास्त्रयो गुणाः ।

त्रयो दण्डिप्रबन्धाश्च त्रिषु लोकेषु विश्रुता ॥ इति ( सूक्तिः प ४५ )

समय चास्य शालीवाहनस्य पञ्चमशताब्द्यां केचन मन्यन्ते । कैस्तसप्तमशतकप्रथमपादं परे ।

दामोदर गुप्तः—महाकविरयं कुट्टिनीमतस्य कर्ता काश्मीरमहाराजस्य जयापीडस्य मन्त्रि-  
प्रवर आसीत् । तथाच राजतरङ्गिण्याम्—

‘सदामोदरगुप्ताख्यं कुट्टिनीमतकारिणम् ।

कवि कवि कलिरिव बुर्यं धीसचिव व्यधात् । इति ।

जयापीडमहाराजस्य राज्यसमयस्तु कैस्ताष्टमशतकस्योत्तरार्धम् । ( ७५५-७८६ A D )  
अयं च महीपतिः स्वयमपि समधिगतविद्यं पण्डितप्रवर आसीत् । तथाच तत्रैव—

‘क्षीराभिधात् शब्दविद्योपाध्यायात् सभृतश्रुतः ।

बुधै सह ययौ बुद्धिं स जयापीडपण्डितः ॥ ’ इति

अपरे च बहवः कवयः पण्डिताश्चास्य महाराजस्य सभायामासन् । तथा च तत्रैव—

‘अवस्थावेदकास्तत्र गृहीता पृथिवीभुजा ।

आर्द्रान्तं करणे श्लोकाः स्मर्यन्तेऽद्यापि सूरिभिः ॥ ’

‘विद्वान् दीनारलक्षेण प्रत्यहं कृतवेतनः ।

भट्टोऽभूदुद्भटस्तस्य भूमीभर्तुः सभापतिः ॥ ’

‘मनोरथं शब्ददत्तश्चटकः सन्धिमास्तथा ।

बभूवुः कवयस्तस्य वामनायाश्च मन्त्रिणः ॥ ’ इति ॥

वीपकः—अस्य कवेः केचन श्लोकाः क्षेमेद्रकृतावोचित्यचर्चायां समुपलभ्यन्ते ।

तुर्लभराजः—अयं सामुद्रिकतिलकस्य कर्ता प्राग्वाटारख्यवशसंभवः चाहिलस्य नम्रा श्रीपाल-  
राजस्य पौत्रः नृसिंहस्य पुत्रः । कविरयं सामुद्रिकतिलकस्य समाप्तौ स्वयमेवमाह—

‘अत्रास्ति कोऽपि वशः प्राग्वाटारख्यलोकविख्यातः ।

आसीत् तत्र विचित्रः श्रीमच्चाहिलसज्ञया जातः ॥

नृपसपदि वृद्धायामालबनयौष्टरभवयः ।

व्ययकरणपदामात्यो नृपतेः श्रीभीमदेवस्य ॥

समजनि तद्द्वजन्मा प्रथितः श्रीपालराज इतिनाम्ना ।

प्रतिपक्षद्विजसिंहः [ नरसिंहाख्यः ] सुतस्तस्य ॥

श्रीमान् तुर्लभराजः तदपत्यं बुद्धिधाम सुकविरयम् ।

यश्रीकुमारपालो महत्तमः क्षितिपतिः कृतवान् ॥ ’

‘तेनोपज्ञातमिदं पुरुषसीलक्षणं तदनुक्कविना । ’ इति ।



विज्ञायते चानेन कुमारपाल समकालिकोऽयमिति । कुमारपालस्य समयस्तु कैस्त द्वादशशतकम्  
 देवगुप्त —हरिगुप्तशिष्योय देवगुप्त । अयच महाकविस्त्रिपुरुषस्य कर्तेति च उद्योतन  
 सूरिविरचितकुवलयमालातोऽवगम्यते । उद्योतनसूरिश्च वैक्रमे नवमे शतके आसीत् ।

देवबोधि.—अय महाकवि सत्यव्रतरुम्माद्भुद्गयस्य नाटकस्य कर्ता । नाटकेऽस्मिन्  
 प्रस्तावनाया 'परमहसपरिवाजकाचार्य' देवबोधियमिन इति आत्मानं वर्णयति । इदं पद्य प्रत्यभि-  
 ज्ञापयत्येनम्—

‘ययोग परविग्रहे निज इव स्वेच्छाप्रवेशावधि  
 र्यध्दचान व्यपनिर्त्रचिन्मयरसज्योति प्रबन्धावधि ।  
 यद्वाग्वन्धनोदयो रसनर्दकिलोललीलावधि  
 तस्यास्मिन् यतिदेवबोधियमिन कोवा गुणस्यावधिः ॥’ इति । सूक्ति ४७

आस्थापिका चेय श्रूयते ‘एकदा देवबोधिनामा कश्चित्भागवतमतानुयायी कविवर  
 अणहिल्लपुर गत , तदा एन द्रष्टु राजा श्रीपालेन सह ययौ । तयोश्च तदा सवाद समभूत्’ इति ।  
 अतोऽय सिद्धराजसमकालिक इति विज्ञातते ।

धनञ्जय—दशरूपकस्य प्रणेता धनञ्जयो मुञ्जस्य सभायामासीदेक । अपरश्च द्वि सन्धाना-  
 ख्यस्यकाव्यस्य कर्ता । य राजशेखर श्रीपते

द्विःसन्धाने निपुणता सताचके धनञ्जय  
 यया जात फल तस्य सताचके धनञ्जय । इति । सू. ४६

अन्यश्च विषापहरणादिछोत्रप्रणेता । तेषु कोऽयमिति न निर्धारयितुं शक्यते ।

धनपाल —कविरय काश्यपगोत्र सर्वदेवस्य पुत्र । तिलकमञ्जर्या कर्ता । उपोद्घात-  
 प्रकरणे पद्यानीमानि वर्तन्ते—

‘आकीर्णाद्भिप्रतल सरोजकलशच्छत्रादिभिर्लिञ्छनै  
 स्तस्याजायत मासलायतभुज श्रीभोज इत्यात्मज ।  
 प्रीत्या योग्य इति प्रतापवसति स्यातेन मुञ्जाख्यया  
 य स्वे वाक्पतिराजभूमिपतिना राज्येऽभिषिक्त स्वयम् ॥’  
 ‘आसीत् द्विजन्माऽखिलमध्यदेशे  
 प्रकाशशङ्काश्मनिवेशजन्मा ।  
 अलब्ध देवर्षिरिति प्रसिद्धि  
 यो दानवाषित्वविभूषितोऽपि ॥  
 शास्त्रेष्वधीती कुशल कलासु  
 वन्द्ये च बोधे च गिरा प्रकृष्ट ।  
 तस्यात्मजन्मा समभूत् महात्मा  
 देव स्वयम्भूरिव सर्वदेव ॥

तज्जन्मा जनकाग्निपङ्कजरज सेवाप्रियालव  
 विप्र. श्रीधनपाल इत्यविशदामेतामवन्नात् कथा—  
 मधुण्णोऽपि विविक्तसूक्तिरचने यः सर्वविद्यान्विना  
 श्रीगुप्तेन सरस्वतीति सदसि क्षोणीभूता व्याहृत । इति .

एतेरस्थान्वय समयश्च स्पष्ट विज्ञायते ( केस्तैकादशशतकस्यादिमोभाग. )

धनिकः—दशरूपकावलोककारोऽयम्, कर्ता च काव्यनिर्णयस्य, यद्यमवलोकं 'यथाऽनोचाम  
 काव्यनिर्णये' इत्यनुवदति । 'इति श्रीविष्णुसूनोर्धनिकस्य कृतो दशरूपकावलोकं' इत्युक्तेस्तात्  
 विष्णोः सूनुरयमिति च गम्यते । उदाहरति चायमवलोकं नवसाहस्राङ्गचरितात् पद्यमेकम् 'यथा  
 पद्मगुप्तस्य' इति । तदयं पद्मगुप्तात्परिमलापरनाम्नोऽर्वाचीनः । तत् सभाष्यते चास्य स्थितिर्दशमश-  
 तकस्त्योत्तरार्धे । अयं विष्णोः सूनुः शाली वाहनस्य नवमशताब्द्यामासीदिति श्रीमान् दुर्गाप्रसादः  
 साहित्यदर्पणप्रस्तावनाया प्राह ।

धर्मकीर्ति—सौगतसमयपुराणवरेण्यमन्यतमो भिक्षु । न्यायविन्दुप्रमाणवार्तिकादिप्रबन्ध-  
 कारः । दिङ्नागाद्वर्वाचीन, शान्तरक्षिताचत्वसग्रहकारात् प्राचीन. वासवदत्ताकारात्सुनन्धोरपि ।  
 समयोऽस्य केस्त पष्ठ शतकम् ।

धर्मदास—विदग्धमुखमण्डनस्य कर्ता ।

धर्मदेवः—अस्यापरोक्षश्लोको सुभाषितावल्या समुपलभ्येते ।

धर्माशोकः—कविमिम श्रीधरदास सदुक्तिकर्णामृते 'अनुदुष्ट शब्दे' रित्यनेन श्लोके-  
 नेकेन समुपलभ्यते ।

धैर्यमित्र—'दिव्यचक्षुरहम्' इत्ययमेवैकः श्लोकः सुभाषितावल्यामपि कवेरस्य नाम्ना  
 समुपलक्ष्यते ।

नन्दन—येन श्लोकेनायमिदोपलक्ष्यते स तु श्लोको विद्वसालभञ्जिकाया वर्तते इति नन्दन-  
 स्यास्य विचारो नास्माकं प्रकृतः ।

नरदेववर्मा—कोऽयम्?, अस्य कवेर्नाम्ना अस्या सूक्तिमुक्तावल्या 'आदाय मास' मित्येक  
 एव श्लोकं समुदाह्रियते । श्लोकश्चायं सदुक्तिकर्णामृते छिन्नपस्यनाम्ना समुदाह्रियते । सुभाषिता  
 वलीशार्ङ्गधरपद्धत्यो कस्यचिदिति ।

नरसिंहः—कवेरस्य श्लोका कवीन्द्रवचनसमुच्चयसदुक्तिकर्णामृतेसुभाषितावलीष्वपि  
 समुपलभ्यन्ते । तत्र सुभाषितावल्यां समुदाहृत—'स्मररसनदीपूरेणोढा पुनर्गुरुसेतुभि' रित्येव कवेरस्य  
 श्लोको ध्वन्यालोके, अलङ्कारान्तरसङ्कीर्णा यथा—स्मरनव ( रस ) नदीपूरेणोढा इत्यादि श्लोकः  
 इति प्रतीकग्रहणेनानूयते । तत् सभाष्यते कविरयमानन्दवर्मानात्प्राचीन इति ।

नाचिराज—अयं कवि कर्पूरकवे प्रसङ्गे प्रागेवास्माभिः सामान्यतो ज्ञापितः । सोऽयं  
 दारट्टाधीशस्य कर्णस्य सभाषायामासीत् । स्तुतध्याय कर्णाजिन—

‘कुक्षे. कोटरएव कंठभरिपुर्धते त्रिलोकीमिमा-  
मन्तभूरिभर बिभर्ति तमपि प्रीतो भुजङ्गाधिप ।  
श्रीकण्ठस्य स कण्ठसूत्रमभवद्देव त्वया त इदा  
बिभ्राणेन परेषु विक्रमकथा श्रीकर्ण निर्णाशिता ॥ इति ।

कर्पूरकविना चाय नाचिराज सस्तुतः—

‘कन्ये कासि न वेत्सि मामपि कवे कर्पूर कि भारती  
श्रीनाचिराजि’ कवि. ॥ इति ।  
सोय भोजराजकर्णराजयो काले आसीत्

**निद्रादरिद्र**—कोऽय कविरिति न विज्ञायते । नामाप्येतत् साङ्केतिकम् । सङ्केतेच निमित्त-  
मिदमेव । यद्य ‘भ्रातस्तावद्दह शठेन विधिना निद्रादरिद्रीकृत’ इति निद्रादरिद्रतामाह ।  
जानेकोपपराङ्मुक्तो.... निद्रादरिद्रीकृत इत्येष श्लोक काव्यप्रकशिकाया मम्मटभट्टेन  
समुदाहृत । तद्य मम्मटभट्टाचार्यचर्चि । मम्मटभट्टस्य समयः शालीवाहनस्यैकादश  
शताब्द्या पूर्वो भाग ।

**निशानारायणः**—एतन्नाम्ना समुपलक्षिता श्लोका वेणीसहारे समुपलभ्यन्ते । तद्य कविर्वेणी  
सहारस्य कर्ता भट्टनारायण । वेणीसहारतो बहव श्लोका घञ्श्लोके आनन्दवर्धनाचार्यण  
समुदाह्रियन्ते । तद्य कैस्त नवमशतकमध्यभागत प्राक्तन इति सभाव्यते ।

**परशुरामः**—अस्या सूक्तिमुक्तिावल्यामेक एव श्लोकोऽस्यनाम्ना समुपलक्ष्यते । सच श्लोको  
बिल्हणस्येति पाठभेद । सवुक्तिकर्णामृते एतन्नाम्ना कश्चन श्लोक समुदाह्रियते । नेतान्यदस्य  
प्रत्यभिज्ञापक किमपि ।

**परिमलः**—नवसाहसङ्क चरितारस्यस्य महाकाव्यस्य कर्ता पद्मगुप्तो नाम महाकवि । अस्यैव  
परिमल इत्यपर नाम । नवसाहसङ्कचरिते सर्गसमाप्तौ इति परिमलपरनाम्न पद्मगुप्तस्य कृतावित्युल्लेख  
ऋतिसर्गं दृश्यते । पद्मगुप्त इति नैज नाम काव्यान्ते ग्रन्थप्रशस्तौ स्वयमेवाह—

‘एतद्दिनिद्रकुमदद्युति पद्मगुप्त श्रीसिन्धुराजनृपतेश्चरित बबन्ध’ इति ।

अस्मादेव महाकाव्यात्

‘नमोऽस्तु साहित्यरसायतस्मै  
निषिक्तमन्त पृषताऽपि यस्य ।  
सुवर्णता वक्रमुपैति साधो  
दुर्वर्णता याति च दुर्जनस्य ॥ १ १४

इतीद पद्य समुद्धृत्य पद्मगुप्तनाम्ना समुदाह्रियते सुभाषितावल्याम् । तथा दशरूपारवलोकेऽपि—

चित्रवर्तिन्यपि नृपे तत्त्वावेशेन चेतसि ।

ग्रीढार्धवलित चक्रे मुसेन्दुमवशेव सा ॥ इति स ६ श्लो ४२

‘परिमलकालिदासस्य कृतौ’ इति तत्रैव महाकाव्ये कचित् कचित् सर्गसमाप्तौ पाठभेदः  
समुपलभ्यते । पाठभेदश्चाय नात्यन्तमादरणीयः । प्राशस्त्यमात्रज्ञापनाय केनाचित् कृतोऽय कालि

वाच इत्युद्देशः । जम्बा सूक्तिमुक्तावल्या परिमलनात्ता ननुपलक्ष्यनाय, 'आवे सौमन्त्रगन्ते' इत्ययं श्लोकः काव्यप्रकाशे समुदाह्रियते । सोऽयं श्लोकः अन्ये च क्षेत्रेन्द्राय आचिन्त्यवादां नमुदाहृतः परिमलनात्प्रोपलक्षिताः श्लोकाः नाहसाङ्क्यगतिं न जन्ति, परमेने नालवादीश्रमुतिपरा एवेति नवचाहनाङ्कापरनाम्नःसिन्धुगजस्य योऽग्रजः श्रीवास्रपतिराजः, तस्मिन् प्रणयानिरेकनस्य कवे नूचयन्ति । जम्भिमेव नवनाहसाङ्क्यचरिते पद्यानीनानि तस्मिन्नाम्य कवेर्नास्ति नूचयन्ति ।

‘सन्वतीकल्पलोककन्द  
वन्तानहे वास्वतिराजदेव ।

यस्य प्रसादाद्वयनस्यनस्य

कवोन्द्रचर्णिं पथि सुखरानः ॥’ १ ७

उवं यिजानुर्ननवाचि मुद्रानदन यां वास्वतिराजदेव ।

तत्पानुजम्बा कविबान्धवस्य निनचि ता सुमनि सिन्धुगजः ॥ १ ८’

‘श्रीनदान्पनि राजोऽनून् अग्रजोऽप्याग्रणीः ननाव ।

मगरापत्पटचाक्षिपरिवाचाः पानिर्मुव ॥

अनति विक्रमादित्ये गतेऽस्मि ज्ञातवाहने ।

कविनित्रे विश्रान्न यस्मिन् देवी सुरस्वरी ॥’ ११. ९२-९३

न्यस्तानि यानि मयि नूक्तिमुवापुषन्ति देवेन तेन कतिचित् कविबान्धवेन ।

चन्द्रातपस्त्रापितनोकिक्कोदराणां तेषानिद् विलसितं नवचाहनाङ्कः ॥

( कान्यान्ते ग्रन्थग्रन्थो )

इदमप्याह तत्रैव—

‘लक्ष्मीलनानववसन्तमहीनलेन्द्र विद्याविलासनगिर्दपयं सिन्धुगजः ।

एतन्मया घट्टिनमुज्ज्वलकान्ति काव्यमागिन्द्रकुम्हलनिह भवणे विदेहि इति

एतेनायं कवि श्रीवास्रपतिराजः सिन्धुगजसुनकालीन इति विनिश्चायने ( जैन्मद्रशनशक्त-  
कस्योचराध्वं ) ( A D. 9६0-1010 )

पाणिनी—कम्पचित्कवे कस्मिन्चिद्वृत्ते प्रातन्त्यं वद्व क्षेत्रेन्द्र ग्राह नुवृत्तिलेके—

‘सूहणीन्वचरितं पाणिनेरुपजातिनिः ।

चनत्कारिकनारायनिरुदानस्येव जातिनिः ॥’ इति ।

किमयं महाकविर्वाक्करणशालग्रजेतु पाणिनेरनन्यः उतान्य इति नवनि विनिश्चयतिः ।  
नान्नन्येन स्वरसन. प्रतीयमानननन्यत्वं वाक्त्र वाच्येन वाक्कल्लेन, तावत् जन्त्यव कथनिव  
वक्तुं सुशक्यं । राजशेखरश्च कण्ठरेजानन्यत्वं उदयति—

‘स्वास्ति पाणिनये तस्मिन् सम्य रद्रप्रज्ञादन ।

आदौ व्याकरण काव्यमनुमानवनीजय ॥’ इति । वृद्ध ६०

इदं च कम्पचित् कवोन्नुपवर्णयनः पद्यम्—

सुवन्दानर्त्तितं कश्चिदुक्ता न गन्ते

हृदिशोभांमुव हगनि हरिचन्द्रोऽयं हृदयम् । इति ।

जाववतीजयस्य कर्ता पाणिनिरित्यनेन गम्यते । सच व्याकरणस्य कर्तारिति । काव्यालङ्कार-  
व्याख्याया नमिसाधुर्महाकवीनामप्यपशब्दपात निदर्शयन् पाणिने श्लोकद्वयमुदाहरति—पाणि-  
नेर्महाकाव्ये पातालविजये—‘सन्ध्यावपू गृह्यकरणे’ गतेऽर्थात् xxx अपश्यती वत्समिवेन्दुविम्ब ’  
मिति । अनेन च पातालविजयस्य कर्ता पाणिनिरिति विज्ञायते । यत्रैव व्याकरणप्रवर्तकादनन्य  
स्वय कथ शब्दान् व्याकुर्वन् अपशब्द प्रयुज्जीत । यद्येवमनन्यत्वे बाधक लिङ्गमुत्पश्याम, कथ राज-  
शेखरवचनस्य भ्रान्तिमूलकत्वं सहेमहि । किञ्च—जाम्बवतीजयात्पातालविजयोनन्य उतान्य’ विचारयन्तु  
विमर्शका । पाणिने श्लोका. कवीन्द्रवचनसमुच्चय सद्गुणिकर्णामृत सुभाषितावली ध्वन्यालोका-  
दिषु समुदाहृता नाम ।

पुनरुक्तपद —‘पश्चादन्यत् पुरश्चान्यत् पुनरुक्तभयादिव’ इत्येष कवेरस्य श्लोक । अत्र-  
पुनरुक्तभयादित्यस्मिन् प्रयोगे दृष्टि समर्पयता केन चित् कृत साङ्केतिक नामैतत्-कौऽयम् का चास्य  
कृतिरिति न विज्ञायते ।

पुष्टिद्वार —अस्या सूक्तिमुक्तावल्या योऽस्यकवे ‘इदानींतीव्राभि’ इत्येष श्लोक’ समुदाहृत’  
स कवीन्द्रवचनसमुच्चये समुद्धृत’ ।

प्रकाशवर्ष —अय कावे शिशुपालवधव्याख्याकारात्बल्लभदेवान्नावाचीन । सङ्गनन्य-  
गुर्व्यास्तवेति श्लोक ( माघ १ स ३५ श्लो) व्याचक्षाणः प्राह—‘शाश्वतिकाभावादिति उपाध्याय  
प्रकाशवर्ष’ इति । उपाध्यायशब्दश्रवणादेन प्रकाशवर्ष बल्लभदेवस्योपाध्याय केचन मन्यन्ते । अस्मदु-  
पाध्याय इत्यस्मत्पदघटितश्वेदुपाध्यायशब्दस्तथैव सभाव्येत । केवलोऽयमुपाध्यायशब्द उपा-  
ध्यायपदसमलकृतता तस्यावेदयतीत्यपि सभावन सुशकम् ।

‘श्रुत्वा प्रकाशवर्षात्तु व्याख्यात तावद्दीदृशम् ।

विशेषतस्तु नैवास्ति बोधोऽजानुभावाद्दे ॥’

इतीदं टिप्पणे कापि परिदृश्यमानमवलम्ब्य प्रकाशवर्ष बल्लभदेवसमकालमपरे मन्यन्ते ।  
अन्यदेतत् । प्रकाशवर्षस्तस्मान्नावाचीन इतितु सिद्धम् । महिनाथ —अनन्यगुर्वारिति श्लोके सुरा-  
सुरानित्यत्र बहुवचनस्य साङ्गत्य सपादयन्—‘सुरासुरविरोधस्य कार्थोपाधिकत्वेनाशाश्वति  
कत्वात् × × × × न द्वेकवद्भाव इत्याहु’ इति प्रकाशवर्षाभिमत पक्षमेवानुव्रति । अनेन  
प्रकाशवर्षेण विरचिता शिशुपालवधव्याख्या काव्यस्तीत्यपि गम्यते । बल्लभदेवोऽय महिनाथात्  
प्राचीन’ । महिनाथो हि द्वितीयसर्गे ‘अन्यद्वा’ ( स १ श्लो ४ ) इति श्लोकव्याख्याने  
‘बल्लभोक्त प्रत्युक्तमिति वदति । काव्यालङ्कारकर्तृरुद्रटादर्वाचीनोऽय बल्लभ । यदयं तत्र तत्र  
रुद्रटमनुस्मरति । न केवलमनुस्मरति । व्याख्यातार च रुद्रटकाव्यालङ्कारस्यात्मानमवगमयति तत्रैव  
‘अस्माभि. रुद्रटालङ्कारे विवेचितमिति ।’ ( म ४ श्लो २१ ) आनन्दवर्माचार्यविरचित-  
देवीशतकव्याख्याकर्तृ कैयटस्य पितामहो यो बल्लभदेव स एवायमिति प्रत्यमिजानता तस्यैव  
कैयटस्य वचनेन समयोऽप्यस्य व्यक्त विनिश्चीयते—प्रायः कैस्तद्दशमशतकस्याथ’ पाद इति  
इदं च देवीशतक व्याख्यानावसाने कैयटस्य वचनम् ।



वाण—स्तौति कविपुण्येन राजशेखर —

वाणेन हृदि लघ्नेन यन्मन्दोऽपि पदकम् ।

प्रायः कविकुरङ्गाणां चापलं तत्र कारणम् ॥ इति ।

स्तौति च गोवर्धनाचार्य —

जाता शिखण्डिनी प्राक् यथा शिखण्डी तथाऽवगच्छामि ।

प्रागल्भ्यमग्निकमाप्तुं वाणी वाणो बभूवेति ॥ ’ इति ।

‘पर्मदामोऽपि विदग्धमुलमण्डने—

‘ रुचिरस्वरवर्णपद्मा रत्नभात्रवती जगन्मनो हरति ।

तत्किं तरुणी नहि नहि वाणी वाणस्य मुरलीलस्य ॥ इति ।

‘ वाण मृष्टिमूर्ध्वम्नुविषयामकोऽत्र निर्व्यूढवानिति च भवानन्दः । जन्मभूमिरस्याग्रहारः प्रीतिकूटान्य, पितरौ चास्य राजदेवीचित्रभानू । पुलिन्दो नाम कश्चित् कविरस्य मित्रमासीत् । आह च धनपाल—

केवलोऽपि स्फुग्न् वाणं करोति विमदान् कवीन् ।

किं पुनः कृतसन्धानं पुलिन्दकृतसन्निधि ॥ ’ इति

आसीदय श्रीहर्षस्य सभायान् । प्रथितः स मयूरकविरपि । अपरश्च चण्डालद्विवाकरः । आह राजशेखरः—

‘ अहो प्रभावो वाग्देव्या यच्चण्डालद्विवाकरः ।

श्रीहर्षस्याभवत् मभ्य समो वाणमयूरयो ॥ ’ इति ।

अनेन विरचिता प्रबन्धा प्रथिता नाम । श्रीहर्षचरितं कादम्बरी चण्डीशतकं मकुटताडितकं चेति । राजशेखरश्चेदमाह—

‘ सहर्षचरिताश्वत् कृतकादम्बरीस्यदा ।

वाणस्य वाण्यनार्येव स्वच्छन्दा चरति क्षितौ ॥ ’ इति

पार्वतीपरिणयमप्यस्यैव कृतिः केचन मन्यन्ते । समयश्चास्य श्रीहर्षस्य यः समयः स एव ( केसवसप्तमं शतकम् )

विज्ञाक —अयमेव विज्ञाकभट्ट वीजक इत्यप्युच्यते । अस्य नाम्ना सूक्तिमुक्तावल्या समुदाहृतेष्वेक ‘अनौ मरुत्तुवित चारुकेमर’ इत्येष श्लोकः अपरे च श्लोका सुभाषितावलो समुदाह्रियन्ते । सङ्गुक्तिकर्णामृते चास्त्यस्य श्लोकः ।

विज्ञाका—कोऽपि कविर्वर्णयतीमाम्—

‘ नीलोत्पलदलश्रमा विज्ञाका तामजानता ।

वृथैव दण्डिनाऽप्युक्तं सर्वशुक्रा सरस्वती । ’ इति । ( सूक्ति ४७ )

विज्ञाका विज्ञा विद्या विद्याका इत्यप्यभ्या नामनिर्देशो दृश्यते । विज्ञाकाया नाम्ना सूक्तिमुक्तावल्या समुदाह्रियमाण ‘दृष्टि हे प्रनिर्वेशिनि’ इति श्लोकः कवीन्द्रवचनसमुच्चये सङ्गुक्तिकर्णा-

मृते च विद्याया इति निर्दिश्यते । सुभाषितावल्या चास्या श्लोका बहवः समुदाह्रियन्ते ।  
'धन्याऽसि या कथयसि' इत्येष विज्जाकाया श्लोक (सूक्ति २९९) काव्यप्रकाशे चतुर्थ  
उल्लासे समुदाह्रियते । तद्विद्य शालीवाहनैकादशशतकस्यात् मम्मटात् प्राचीना ।

विल्हण.—काश्मीर कवीन्द्रोऽयमात्मनो जनपद जन्मस्थानमाप्रपितामहादन्वयरुममा-  
बाल्यादेव काश्मीरेष्वेव समधिगत पाण्डित्य नानादेशसञ्चरण तत्र तत्र राजसदसिकविवरसमधिष्ठिते  
विजय निजकवितारसास्वादसन्तृप्तानेकक्षितिपालप्रसादलब्ध गजान्तमैश्वर्य कर्णाटेन्द्रात् चैलक्य  
कुलतिलकात् सप्राप्त विद्यापतिपदमन्यच्चात्मन कीर्त्यावह चरित विक्रमाङ्कचरिते निजकृतौ  
(अष्टादशेसर्गे) विशेषेण वर्णयति । कविरयं चालुक्यकुलतिलक विक्रमाङ्कदेव प्रीणयन् तन्नीयचरित  
काव्यरूपेण निबध्नन् काव्यान्ते नैज काश्मीरदेश, तद्देशाधिपति च कलशं सात्मज सजनक सम-  
नुस्मरन्नुपवर्णयति विशेषेण । यस्येव समये काश्मीरात् कर्णाटमभिप्रतस्ये स्वयम् । आत्मीयभावै-  
वात्र मूलम् । प्रदर्शयतिचाय श्लोकः । आत्मीयेषु स्नेहविशेषम्—

'लब्धा लक्ष्मीर्दिशिदिशि कृताः सपदं साधु भोग्या  
प्राप्तायोग्यै सह कलहत कुत्र नोच्चैर्जयश्री ।  
गोष्ठीबन्ध सपादि सुजने सारनिष्कर्षदक्ष-  
प्रज्ञालब्धस्तुतिभिरचिरादस्तु काश्मीरकर्म ॥ इति ॥ स १८ १०३

लब्धप्रतिष्ठस्यास्यान्ते निर्वेदश्चैश्वर्यम्—

'आरुक्षाम नृपप्रसादकणिकामद्राक्षम लक्ष्मीलवान्  
किञ्चिद्वाङ्मयमध्यगीष्महि गुणैः काश्चित् पराजेष्महि ।  
इत्यज्ञानमयीमकार्धं कियती नानर्थकन्या मनः  
स्वाधीनीकृतशुद्धबाधमधुना वाञ्छत्यमर्त्यापगाम् ॥' इति ॥

समयश्चास्य एकादश शतकस्योत्तरार्धम् । कविरय मुक्तिकलशस्य नत्ता, राजकलशस्य पौत्रो,  
ज्येष्ठकलशस्य पुत्रः । कर्णसुन्दरीप्रभृतयः कृतयोऽप्यपराः कवेरस्य वर्तन्ते । विशेषो विक्रमाङ्कदेव-  
चरितप्रस्तावनाया द्रष्टव्यः । ( Introduction of George Buhler )

भट्टजयन्त —न्यायमञ्जर्याः प्रणेता वृत्तिकार इति प्रथितः । सोऽय मुक्तापीडसचिवस्य  
शक्तिस्वामिनो नत्ता कल्याणस्वामिन पौत्रश्चन्द्रस्य पुत्र पिता कादम्बरीकयासारकर्तुराभिनन्दस्य  
अनेनानन्दवर्धनोपज्ञोऽवनिमार्गो न्यायमञ्जर्या निरस्यते—

'एतेन शब्दसामर्थ्यमहिम्ना तन्निरस्यते ।  
यमन्य पाण्डितमन्यः प्रपदे कश्चन ध्वनिम् ॥'  
'मानान्तरपरिच्छेदवस्तुस्योपदेशिनाम् ।  
शब्दानामेव सामर्थ्यं तत्र तत्र तथा तथा ॥  
अथवा नेहृशी चर्चा कश्चिभिः सहसोभते ।  
विदांसोऽपि विमुह्यन्ति वास्यार्थगहनेऽध्वनि ॥  
तदलमनया गोष्ठ्या विद्वज्जनोचितया चिर  
परमगहनस्तर्कज्ञानामभूमिरय नय ।



प्रकृतमधुना तस्मात् ब्रूमो न भात्यनुमानतः

तनुमपि न तेष्वार्यापचेर्विशेष इति स्थितम् ॥' इति । प. ५८

तस्यास्य जयन्तभट्टस्य समय प्रायः क्रैस्त नवम शतकम् । आनन्दवर्धनस्य प्रायः समकाल स्यात् । यद्यपि जयन्तभट्टस्य नाम्ना समुपलक्ष्यमाणो यः श्लोकः स भर्तृहरिशतके समुपलभ्यते । अथापि तच्छतकभर्तृहरेरेव कृतिरिति न विश्वासस्य पदम् । यदन्यदीया अपि कृतयस्तत्र दृश्यन्ते तदयमस्या सूक्तिमुक्तावल्या समुदाहृतः श्लोकोजयन्तस्य भवेन्नाम ।

भट्ट गोविन्दराज — कविमेन श्लाघते देवेश्वर —

‘ इन्दुप्रभारसविद् विहग विहाय

कीरानने स्फुरसि भारति का रतिस्ते ।

आद्य यदि श्रयसि जल्पतु कौमुदीना

गोविन्दराजवचसा च विशेषमेव ॥' इति ( शार्ङ्ग धर )

अपरे चास्य श्लोका सुभाषितावल्या समुदाहृताः ।

भट्टनायक — अयं हृदयदर्पणस्य कर्ता ध्वनिरसने प्रवृत्तः । आचार्याभिनवगुप्त स्वकृतौ ध्वन्यालोके तत्र तत्रास्य पक्षमनूय निरस्यति । तद्यथा — ‘ तेन यद्भट्टनायकेन द्विवचनं दूषितं तत् गजनिमीलिकयैव ’ इति । अनेनायमाभिनवगुप्तात्प्राक्तन इत्यवगम्यते । दूषितं यद्विवचनं तत्-व्यङ्ग्य काव्यविशेषः स ध्वनिरिति सूरिभिः कथितः । ( ध्वन्या उ १ का १३ ) इतिकारिकास्थं व्यङ्ग्य इत्येतद्विवचनम् । तदयमानन्दवर्धनाच्च प्राक्तनम् ।

‘ द्विजस्तयोर्नायकाख्यो गौरीशसुरसन्नो ।

चातुर्विधं कृतस्तेन वाग्देवीकुलमन्दिरम् ॥ इति

राजतरङ्गिणीवचनं प्रमाणयन् सुभाषितावलीप्रस्तावनाकारः अवन्तिवर्मणं पुत्रस्य शङ्कर-वर्मणः, समयमस्य भट्टनायकस्य सभाययति । आनन्दवर्धनस्त्ववन्तिवर्मणं सभायामासीदिति सुव्यवस्थितम् । मीमांसकध्यायमित्यपि गम्यते-यदस्य मतं निरस्यन्नभिनवगुप्तः सोपहासमिदमाह- ‘ भट्टनायकेन तु युक्तं × × × तत् श्लोकार्थमपरासृश्य × × × न च निःश्वासान्धं इवादृशं स इव चन्द्रमा इति कल्पना युक्ता । जेमिनीयसूत्रे ह्येव योजना, ‘ न काव्येऽपीत्यलम् ’ इति । ( ध्वन्या प ६३ ) उपहसतीति ह्येनम् ‘ जेमिनीयसूत्रेष्वेव ईदृशी ते योजना शोभेत, न काव्येऽपीति ।

भट्टमयूरशङ्कर — शङ्कर इति लेखकप्रमादकृतः पाठः । शङ्कु इत्येव पाठो युक्तः श्रीभण्डारकर महाशयैर्दृष्टं पाठस्तु मयूरपुत्रशङ्कु इति । शङ्कुको मयूरपुत्र इति विशेषणमेतद्विचार्यम् । अस्या सूक्तिमुक्तावल्या मयूरशङ्करनाम्ना समुपलक्ष्यमाणः श्लोकः सुभाषितावल्या शङ्कु-कस्य नाम्ना समुदाह्रियते । शङ्कुः प्रथितः कश्चिदलङ्कारनिबन्धस्य कर्ता प्राक्तन इति विज्ञायते । मम्मटभट्टः काव्यप्रकाशे रसं निरूपयन् ‘ इति भट्टलोछटप्रभृतयः, इति श्रीशङ्कुः, इति श्रीभट्टनायकः, इति श्रीमदाचार्याभिनवगुप्तपादा । इति मतभेदात् निरूपयति । अनेन निर्दृशकमेव भट्टनायकात्प्राक्तनत्वं गम्यते । भुवनाभ्युदयाख्यस्य प्रणेताऽयमिति च राजतरङ्गिणीतो विज्ञायते-

‘अथ मम्मोत्पलयोरुदभूत् दारुणो रण’  
 रुद्रप्रवाहा यत्रासीत् वितस्ता सुभटैर्हतैः ॥  
 कविर्बुधमन सिन्धुशशाङ्कः शङ्कुकामिध ।  
 यमुद्दिश्याकरोत् काव्य भुवनाभ्युदयाभिधम् ॥’ इति ( राज )

समयश्चास्य क्रैस्त नवम शतकम् । परमत्र मयूरपुत्रनिर्देशः क मयूरमवलत्रते इति तु विचार्यम् । सूर्यशतककर्ता मयूरस्तु वाणसमकालः ।

भट्टयाचस्पति — कविरयमन्यो वाचस्पतिमिश्रभ्य, ये न्यासवार्तिकतात्पर्यटीकाप्रभृतयो बहवो दार्शनिका निबन्धा विरचिता । अस्य श्लोका बहवः सद्बुक्तिकर्णामृते समुदाहृताः । अस्या समुदाहृत ‘जनस्थाने भ्रान्त’ इति श्लोकः सद्बुक्तिकर्णामृते शूलपाणेरित्युपलक्ष्यते । अयमेव श्लोकः क्षेमेन्द्रेण कविकण्ठाभरणे ‘रामायणपरिचयो यथा—भट्टयाचस्पते’ इति समुदाहृत । यश्चायमपरः कवेरस्यश्लोकः ‘मृगाशिशुदशस्तस्या’ इति, सद्बुक्तिकर्णामृते समुदाहृत, सदृशरूपके द्वितीयप्रकाशे समुदाहृतो वर्तते । तदयं कविर्धनिकात्प्राचीन इति सभाव्यते ।

भट्टश्यामल—कवेरस्य कृते. केचन श्लोकाः सुवृत्तलिलके औचित्यचर्चायाच क्षेमेन्द्रेण समुदाह्रियन्ते । अयं कविः प्रणेता पादताडिताख्यस्य भाणस्य । राजशेखरेण काव्यमीमांसायामेव श्यामदेव इति निर्दिश्यते ।

भट्ट सोमेश्वर—न्यायसुधायाः कर्ता भट्टसोमेश्वरो मीमांसक एकः अपरः काव्यप्रकाशि-काव्यरूपायाः कर्ता भट्टसोमेश्वरः, अपरस्तु सोमेश्वरः सुरथात्सवस्य कीर्तिकौमुद्याश्च कर्ता अपरस्तु सोमेश्वरदेवो मानसोष्ठासकर्ता । एष्वन्यतमेवाऽन्यो वेतिविचार्यम् ।

भट्टस्वामी—अयमेव भट्टिरिति प्रथितो महाकविर्वैयाकरणाशिरोमणिः । यस्य कृतिर्भट्टि-काव्यमिति प्रथते । अयं श्रीस्वामिनः, सूनूर्वाहणः सौराष्ट्रेण श्रीधरसेननरेन्द्रे राज्यं प्रशासति बलभीपुरे समभूत् । काव्यस्यान्ते स्वयमिदमाह—

‘काव्यमिदं विहितं मया बलभ्या  
 श्रीधरसेननरेन्द्रपालितायाम् ।  
 कीर्तिरतो भवतात् नृपस्य तस्य  
 प्रेमकरः क्षितिपो यत् प्रजानाम्’ ॥ इति ॥

व्याख्याता आरम्भे प्राह—श्रीस्वामिसूनूर्वाहनामा कविः रामकथाश्रयमहाकाव्यं चकार’ इति । अस्या सूक्तिमुक्तावल्या समुदाहृतः ‘पीतोष्ठरागाणी’ति श्लोकः ( भट्टिकाव्ये एकादशसर्ग ) ( २१ ) समुपलभ्यते । सुभाषितावल्यामपि परे चास्य श्लोकाः समुपलभ्यन्ते । श्रीधरसेनशिलोलसतः त्रेस्तपठशतकस्योचरार्थमस्य समयः स्यादिति सभाव्यते । ( काव्यमालागुच्छे ८० प्राचीनलेखमालायां ( ३ ) द्वौ लेखौ ( १६४-१६५ ) वर्तते )

भट्टेन्दुराज—अभिनवगुप्तस्यायमुपाध्यायः । क्रैस्तदशमशतके काश्मीरेष्वसीत् । ध्वन्यालोके मद्भट्टमाचरन् अभिनवगुप्तो भट्टेन्दुराजचरणानुसरति—‘भट्टेन्दुराजचरणान्नृताधिवास’ इति । उदाहरति चास्य श्लोकास्तत्र तत्र लेखने । ‘यथा अस्मदुपाध्यायभट्टेन्दुराजस्य—‘प्राणा येन समर्पिता’ इत्येवमादिभिः । क्षेमेन्द्रेणास्य श्लोका औचित्यचर्चादौ समुदाहृताः ।

भट्टेन्दुराजस्य—‘य कालागुरु’ (सूक्ति २६५) (वन्यालोकलोचने प ११६)

भट्टोत्कट —कोऽसावुत्कट १, उद्भट इति तु भवेत् प्रसिद्धश्चायमलङ्कारनिबन्धकार ।

भट्टोपमन्यु—‘सान्ध्यरागरुचिरारुणमारात्’ इति श्लोक एक एवाय सूक्तिमुक्तावल्या सुभाषितावल्या च कवेरस्येति समुदाह्रियते । नेतोऽस्याधिक किमपि ज्ञापकमुपलभ्यते ।

भदन्तविशाखदेव —मुद्राराक्षसकर्तृविशाखदेवादन्त्योऽयमिति सभाव्यते । पूज्यवाचकस्य भदन्तशब्दस्यभूरिप्रयोग आर्हतसमयनिष्ठेष्वेव । मुद्राराक्षसकर्ता तु नतत्समयानुयायी । कोऽयमिति विचार्यम् ।

भदन्तहरिभट्ट —बहवोऽस्य कवे श्लोका सुभाषितावल्या समुदाहृता । अस्या तु सूक्तिमुक्तावल्या सुक्तिरस्यैव । सूक्तिश्चास्य प्राचा महाकवीनां शैलीमनुसरति ।

भदन्तारोग्य —यदेव श्लोकद्वयमस्या सूक्तिमुक्तावल्यामस्य कवे कृतिरिति समुदाहृत तदेव सुभाषितावल्यामप्येतस्यैवेति समुदाहृतम् । कविमेन न विशेषतः प्रत्यभिजानीम ।

भर्तु —भर्तुं भर्तुं इत्यपि नास्ति भेदः पठ्यते । कविरय बाणस्य गुरु । स्तौति च कादम्बर्या बाण एनम् ।

‘न मामि भर्तुंश्चरणाम्बुजद्वय

सशेखरैर्मारवारिभिः कृतार्चनम् ।

समस्त सामन्तकिरीटवेदिना

विटङ्कपीठोल्लुठितारुणाङ्गुलि ॥’ इति । (कादम्बरी)

राजशेखरश्चैनं श्लाघते—

‘अवन्ति काव्यमानर्चं भर्तुमौत्तरिशेखर

शिष्यो बाणश्च सङ्क्रान्तकान्तवेद्यवचा कवि ।’ (सूक्ति ४४)

कवेरस्य काव्य किमप्यस्तीत्यनेन श्लोकेन विज्ञायते काव्यस्य नाम न व्यक्तम् । कवि काव्य च निरूपयन् राजशेखर काव्यनामन किं ब्रूयात् ? । अपि स्यादवन्ति काव्यमित्येक पदम् ? । मुख्यतः समयोऽप्यस्य । अस्य श्लोका बहव सुभाषितावलो समुदाहृता ।

भर्तृहरि —अयं वाङ्मयपदीयस्य प्रणेता प्रणेताच्च शतकत्रयस्य । यद्यपि भर्तृहरं कृतिरिति ख्यायमाने शतकत्रये सङ्कलितानाम परेषां श्लोकाः । अथापि प्राधान्यात् भर्तृहरिकृतिरेव सा । केचन मन्यन्ते—आचार्याभिनवगुप्तो ‘यथाह भगवान् भर्तृहरि’ रित्यादिना यं वाङ्मयपदीयकार निर्दिशति तस्मादन्य एव शतककर्ता इति । अस्य समयः कैस्तः सप्तमं शतकम् ।

भर्तृमेण्ड — श्लाघते धनपाल कविमेनम्—

‘वक्रोक्त्या भर्तृमेण्डस्य वहन्त्या मुणिरूपताम् ।

आविद्धा इव वृन्वन्ति मूर्धानं कविकुञ्जरा ।’ (सूक्ति ४४)

राजशेखरो बालरामायणे सबहुमानमेन निर्दिशति—

‘बभूव वल्मीकमुव पुरा कवि—

स्ततः प्रपेदे भुवि भर्तृमेण्डताम् । इति ।

क्षेमेन्द्रश्चेदमुदाहरति सुवृत्ततिलके-आरम्भे यथा भर्तृमेण्टस्य—

‘आसीदैत्यो हयग्रीव सुहृद्वैश्वसु यस्य ता ।

प्रथयन्ति बल बाह्वोः सितच्छत्रस्मिता श्रिय ॥’ इति

अयं कविर्हयग्रीववधस्य काव्यस्य कर्ता, यस्य सर्गारम्भे श्लोकोऽयम् । शाकुन्तलव्याख्याने राघवभट्टश्चानुवदति—

‘उदाहृतं च हयग्रीववधस्थम्—

‘य प्रेक्ष्य चिररूढापि निवासप्रीतिरुज्जिता ।

मदेनैरावण मुखे मानेन हृदये हरे ॥’ इति ॥

अयं च काश्मीर । मातृगुप्तस्य समये आसीत् । तस्य च समयं क्रैस्तं चतुर्थशतकस्य प्रथमोभागः । अस्यापरे श्लोकाः सङ्कृतिः, कर्णासृते सुभाषितावल्या च समुदाहृता ।

भट्ट — अस्य श्लोकान् बहून् समुदाहरति क्षेमेन्द्रः । अभिनवगुप्तश्च लोचने श्लोकानस्यो दाहरति, तदयमभिनवगुप्ताचार्यतः प्राक्तनं प्रायोऽस्य समयो नवमशतकाभ्यावर्चीनः ।

भवभूतिः—सुप्रसिद्ध एष महाकविः । महावीरचरितं विष्णु नाटकेषु कविरयमात्मानं ‘श्रीकण्ठ-पदलाञ्छनं पदवाक्यप्रमाणज्ञो भवभूतिर्नाम’ ‘अस्ति खलु तत्रभवान् काश्यपः श्रीकण्ठपदलाञ्छनः’ ‘भट्टश्रीकण्ठपदलाञ्छनोभवभूतिर्नाम’ इति सूत्रधारवचनैः सापद्यति । तत्र श्रीकण्ठ इति पितृकृतं नाम । ‘साम्बा पुनानु भवभूतिपवित्रमूर्तः’ गिरिजायास्तनौ वन्दे भवभूतिं सिताननौ’ इति भवभूतिपदघटिताद्वर्णनादस्य साङ्केतिकं ‘भवभूति’ रितिनामं प्रवृत्तमिति केचित् । अपरे तु भवभूतिरित्येवास्य नाम । वक्ष्यवाक्यत्वलक्षणा सारस्वतश्रीः कण्ठे यस्य सोऽयं श्रीकण्ठ इति गुणकृतमभिधानमस्येति मन्यन्ते । अनुरूपं चैतत् श्रीकण्ठपदलाञ्छन इति प्रयोगस्य ।

‘कविर्वाक्यतिराजः श्रीभवभूत्यादिसेवितः ।

जितो ययौ यशोवर्मा तद्गुणस्तुतिवन्दिताम् ॥’

इत्यनेन राजतरङ्गिणीवचनेन यशोवर्मणः समकाल इति विज्ञायते । यशोवर्मणः समयश्च क्रैस्तसप्तमशतकस्यान्तिमोऽष्टमशतकस्यादिमश्च । ( 693-730 A D ) अस्यैवोपवेक इत्यपि नामान्तरम् । शिष्यश्चायं कुमारिलभट्टस्य । प्राचीने हस्तलिखिते मालतीमाधवे-<sup>१</sup> इति श्रीकुमारिलस्वामिप्रसादप्राप्तवाग्भैवभश्रीमदुपवेकाचार्यगिरिचिते मालतीमाधवे पष्ठोऽङ्कः<sup>२</sup> इति वार्य हि समुपलभ्यते । आह च चित्सुसाचार्यस्तत्त्वप्रदीपिकायां ( निर्णयसागरमुद्रिताया २६५ पत्रे ) भवभूतिर्हि उपवेक इति । अनेन कुमारिलश्लोकवार्तिकस्य व्याख्या व्यरचीत्यपि विज्ञायते । ‘येनामं केचिद्विह न प्रथयन्त्यवज्ञा’ मित्येषस्तोत्रो मालतीमाधवस्य श्लोकजार्तिकव्याख्यायमपि हि समुपलभ्यते । मण्टन मिश्रविरचितभावनाविवेकस्य व्याख्याकाप्युपवेकेन विरचिताऽस्ति । प्रसिद्धाध्याय दृश्यप्रवन्धा ।

भागवतजयवर्धन — अयं जयवर्धनाद्वनन्यः । अस्य कवरेपरेऽपि श्लोकाः सुभाषितावल्या सङ्कृतिर्कर्णासृते च समुपलभ्यन्ते ।

भारविः—किरातार्जुनीयस्य कर्ता कविकुलावतसभूतोऽयम् । श्यापतेचनं राजशेखरः ।

‘हृत्सुप्रबोधरुद्राणी भारवेरिव भारवे ।’ सू ४४

समयश्चास्य क्रेस्त षष्ठ शतकम् । सभाव्यते चेत् द्वितीयपुलकेशिनोलेखेन ( शक ५५६  
A D 634 )

‘ येनायोजिनवैश्व स्थिरमर्थविधौ विवेकिना जिनवैश्वम् ।

सविजयता रविकीर्तिं कविताश्रितकालिदास भारविकीर्तिं ॥ ’ इति ॥

अनेन लेखेन रविकीर्तिं कविताया भारविकालिदासयो समानकीर्तिं सप्तमे शतके आसीदिति गम्यते । तथा च तदानीं भारविकालिदासयो कीर्त्या विततया भाव्यम् । शतकव्यवधान तु कीर्तिप्रसरणे समपश्यते । तद्य भारवि षष्ठे शतके इति सभाव्यते ।

भास.—श्लाघते कविमेन राजशेखर—

भासनाटकचक्रेऽपि उक्ते क्षिप्ते परीक्षितुम् ।

स्वप्रवासवदत्तस्य दाहकोऽभून्न पावकः ॥ ( सूक्ति ४३ )

तथा वाणश्च श्लाघते हर्षचरिते—

सूत्रधारकृतारम्भेर्नाटकेर्वहुभूमिके ।

सपताकर्यशो लभे भासो देवकुलैरिव ॥ ( सूक्ति ४३ )

कालिदासोऽपि सवहुमान निर्दिशति मालविकाग्निमित्रे—

पारिपार्श्वक —मातावत् । प्रथितयशसा भास—संमिष्टक कविपुत्रादीना प्रबन्धानतिक्रम्य  
वर्तमानकवेः कालिदासस्य क्रियाया कथं बहुमान । इति ॥ सोऽथ कालिदासादपि प्राक्तन ।  
क्रेचन क्रेस्तसमयत प्राक्तन मन्यन्ते । अनेन दृश्यप्रबन्धा बहवो विरचिता इति वाणराजशेखर-  
वचनतो व्यक्तं विज्ञायते । मामहवामनाभिनवगुप्तप्रभृतयो बहवः कवेरस्य कृते समुदाहरन्ति  
श्लोकास्तत्र तत्र स्तुतिवन्धे । तत्र स्वप्रवासवदत्तास्य नाटकं सुप्रथितम् । ध्वन्यालोकलोचने आचार्य-  
भिनवगुप्तं समुदाहरति—‘ यथा स्वप्रवासवदत्तारये नाटके—‘विकसितपद्मकपाट ’ इति । नान्यदर्पण-  
कारो रामचन्द्रश्चाह ( नाट्यदर्पणे ) ‘ यथा भासकृते स्वप्रवासवदत्ते ’ इति । भोजोऽपि शृङ्गारप्रकाशे  
स्वप्रवासवदत्तं प्रत्यभिज्ञापयति । शारदातनयो भावप्रकाशे—‘ स्वप्रवासवदत्तास्यमुदाहरणमत्र तु ’  
इत्यादिना स्वप्रवासवदत्तस्य प्रथमाङ्काद्विविधयानुदाहरति । सर्वानन्दः अमरटीकासर्वस्वे शृङ्गारभेदान्  
निरूपयन् ‘ तृतीय स्वप्रवासवदत्ते तस्यैव वासवचापरिणयः कामशृङ्गारः । ’ इति वदति । तदेव भास-  
कृतेषु अभिषेक—प्रतिमा—ऊरुभङ्ग—पाञ्चरात्र—मध्यमन्यायोग—कर्णभार—दूतवाक्य—बालचरित—चातु-  
—अविमारक—स्वप्रवासवदत्तादिषु नाटकेषु स्वप्रवासवदत्ते भूयानादरं प्राचा विज्ञायते । इदानीं  
तिरुवनन्तपुरराज्यप्रकाशितं संस्कृतप्राचीनग्रन्थमालाया ( Trivandrum sanskrit series )  
प्रकाशिते भामनाटकचक्रे भामस्यैव वा अन्यस्य वा कृतिरिति विप्रति केषाञ्चिद्वर्तते । सूक्तिमुक्ता-  
वलीप्रस्तावनाप्रसङ्गेन कविमिममवगमयन्तो वयं न तत्र विवादो अवतराम ।

भास्कर —अस्यैव ज्योतिषिकभट्टभास्कर इति भट्टन्तभास्कर इति च नामान्तरं सुभाषिता-  
वली प्रस्तावनाया सूच्यते । अन्यथ भास्करदेवः मङ्गलिककर्णाग्रिणे यो निर्दिश्यते । भास्करस्य श्लोका  
अग्रे सुभाषितावल्या समुदाह्रियन्ते । कोऽयम् ? ।

**भीमपण्डित** —अस्य नाम्नाऽस्या सूक्तिमुक्तावल्या समुदाहृतोऽश्लोकौ सुभाषितावल्या भीमस्येति । समुदाह्रियेते । कोऽयं भीमः ? । सुभाषितावलीप्रस्तावनाया पठितरसन् महाशयो मन्यते रावणार्जुनीयस्य कर्तारम् । नाम्निक भीमभट्टः भूमभट्ट इति प्रयोगभेदान् प्रदर्शयन् भूमभट्ट इत्येव स्थापयति । न दर्शयति प्रमाणतया वाक्यमिदम्—‘काव्येऽत्र भूमोदिते’ इति । काश्मीरश्चायमिति ।

**भीमट.**—राजशेखरो वर्णयत्येनम्—

‘कालक्षरपतिश्चक्रे भीमटः पञ्चनाटकीम्

तेषु प्रबन्धराजत्वं प्राप स्वप्रदशाननम् ॥’ इति ( सूक्ति ४६ )

**भूतिमाधव** —जयमाधवात् पूर्वं विचारितादनन्य एवायम् । योऽयमस्या सूक्तिमुक्तावल्या मस्य नाम्नोपलक्षितः, श्लोकः स सुभाषितावल्या सङ्कटिर्कणामृते च जयमाधवस्येत्युदाह्रियते ।

**भेरिभाकार** —कवेरस्य भेरीभाङ्कार इति साङ्केतिकमभिधानमिति प्रतिभाति । देशकालावस्य न ज्ञायते । सूक्तिमुक्तावल्या समुदाहृतान् कवेरस्य श्लोकान् पश्यता न प्रतिभाति कवेरिय कस्य चिद्राज्ञ सभायामात्मनो वयं पूर्वं समतिवाह्य चरमे वयसि निर्विण्णो वाराणस्या निवसन् ईश्वरपरायणोऽभवत् । इति । इमे चास्य श्लोकाः ।

‘सत्तानामयुगान्तसङ्गतिरिहस्यादर्णवाना न किं’ ( ३४० ) इयं ३ राज्ञः स्तुतिः ।

‘कतिपयपुरस्वामी कायव्यथेरपि कुर्मह

मितवितरिता मोहेनाहो मयाऽनुसृत पुरा ।

त्रिभुवनपतिर्वृद्ध्याऽऽराध्योऽनुना स्वपदं प्रद’ ।

पुनरधिगतस्तत्प्राचीनो नुनोति दिनव्ययः ॥’ ( ४६० )

अयं राजसेवा निवदमवगमयति श्लोकः ।

‘ये तृष्णाहरीपरीतमनसस्ते मानवा निर्भर

देशेऽव्यय वसन्तु हन्त सहसाऽवज्ञाय वाराणसीम् ।

अस्माभि पुनरत्र शङ्करपुरीमध्ये स्थिर स्थीयते

स्थातव्य त्रिदिगपगाजलमिलदृष्टूप सन्तोषिभि । ( ३८० )

श्लोकोऽयं कवेर्वाराणसीनिनिवासे दृढाध्यवसाम सूचयति ।

अन्याश्चास्य श्लोकानत्रोदाहृतान् परामृशता न प्रतिभाति वाराणस्यामवस्थितेन महादेवं स्तुतिरेका व्यरचीति ।

**भोगवर्मा**—( काश्मीरक भोगवर्मा ) कोऽयम् ? । सूक्तिमुक्तावल्यां सुभाषितावल्या सङ्कटिर्कणामृते च श्लोकनकेनैवायमुपलक्ष्यते ।

**भोजदेव**—पारासीश सोय सरस्वतीकण्ठाभरणशृङ्गारप्रकाशयो कर्ता काव्यमीमांसाकारात् पञ्चासन भावप्रकाशकारात् शारदातनयात्प्राक्तनः कस्तेकादशशतके आसीत् । अस्यां सूक्तिमुक्तावल्यां कवीन्द्रवचनसमुच्चयादौ च सूक्तिसमग्रनिग्रन्धे भोजदेवनाम्ना समुपलक्ष्यमाणाः श्लोकाः सरस्वतीकण्ठाभरणशृङ्गारप्रकाशयोनोपलभ्यन्ते तदस्य कृत्यन्तरेषु अन्येषणीयाः । विशेषश्चास्य कवीन्द्रवचनसमुच्चयप्रस्तावनाया द्रष्टव्यः ।

**मङ्गल.**—अयं काश्मीरो महाकवि, प्रवरारय पुग्मस्य जन्मस्थानम् । पिता विश्ववर्तस्य अग्रजावस्य शृङ्गारालङ्कारनामानो । अलङ्कारस्य लङ्क इति नामान्तरम् । सुम्बलदेवनन्दनेन श्रीजयसिंहमहाराजेन प्रजापरिपालनकर्मणि नियुक्तोऽयं मङ्गलकस्तस्यगत्त समये कैस्तद्वादशशतकस्य पूर्वार्धे आसीत् । अस्य समये लङ्कस्य मभाया बहव पण्डिता जम्बवन्, नन्दन. रम्यदेव कथ्यक लोष्टदेव श्रीगर्भ मण्डन श्रीकण्ठ गर्ग देवप्र नाग त्रेल्लेस्य दामोदर जिन्दुक जल्हण श्रीगोविन्द कल्याण भुङ्ग श्रीवत्स श्यानन्द पद्मगज श्रीगुन्न लक्ष्मीदेव जनकराज प्रकटगुप्त आनन्दः ( शम्भुमहाकवे. सुत ) सुहल गोविन्दचन्द्र प्रागगज अपरादित्य इत्यादयः । तदिदमस्तिल कवेरस्य मङ्गलस्य कृताश्रीकण्ठचरिते व्यक्तं ममपलभ्यते ।

**महामनुष्य** ( काश्मीरक महामनुष्य ) बहव श्लोका कवेरस्य समुदाह्रियन्ते सुभाषितावल्याम् । सङ्गुक्तिकर्णामृते च । नास्य देशकालादिपरिचायक किमपि ।

**माघ** —शिशुपालवत्स्य कर्ता मोऽयं महाकवि । श्लाघते चैन राजशेखर —

‘माघेनेव च माघेन कम्प कस्य न जायते ।

माघेन विप्रितोत्साहा न सन्नन्ते पद्ममे ( मर ) ।

स्मरन्तो भारखेरेव कवय कपयो यथा ’ इति । सू. ४४

अस्य कवे पिता दत्तक सर्वाश्रय इति च पितुरस्य नामान्तरम्, पितामहश्चास्य सुप्रभः । सोऽयं सुप्रभ. श्रीवर्मलख्यस्य राज सर्वाधिकारी ममभूत् । तस्य राज्ञ समये कैस्तसप्तमशतकस्य पूर्वार्धम् । ( 625 A D ) सुप्रभदेवस्य चायमेव समय । एतत्पौत्रस्य माघस्य तत प्राय. पञ्चाशद्वर्षेर्व्यवहित समय स्यात् । कैस्तसप्तमशतकस्यान्त्यो भाग इति तु निर्विवादम् । अस्य कवेः श्लोका बहवः सुभाषितावल्यादिसूक्तिनिबन्धेषु समुदाह्रियन्ते । आनन्दवर्धनाचार्येर्व्यालोकेऽस्य श्लोक समुदाह्रियते ॥

**मञ्जुघोषः**—अस्य कवेर्नाम्नाऽस्या सूक्तिमुक्तावल्या समुपलक्ष्यते श्लोक एक एव । सच सोमप्रभाचार्यविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या वर्तते प्रकाशित चेतत अस्माभि कविनामानुक्रमिण्याम् । तत् नेह निबन्धे कवेरस्य कृति, सोमप्रभाचार्यस्यैव वा मञ्जुघोष इति नामान्तरं तदिति मन्तव्यम् ।

**मदन** —अयममरुशतकव्याख्याकारस्यार्जुनवर्मदेवस्य गुरु । अर्जुनवर्मदेव. स्वकृताव. मरुशतकव्याख्यायामिदमाह—‘ यदुक्तमम्भट्टपाध्यायेन बालमरुत्वत्यपरनाम्ना मदनेन ’ इति । उदाहरति च तस्य श्लोकान्तत्र तत्र । ताश्च श्लोकानस्या सूक्तिमुक्तावल्या मदनकर्तृकतया निर्दिष्टेषु पश्यन्तो वयं तमेनेव मदन सम्भावयाम । अलङ्कारनिबन्धस्य कस्यचित् कर्ताऽयमित्यादि विज्ञायते । समयश्चास्य कैस्तत्रयोद्दश शतकस्यायो विभाग इति समाव्यते ।

**मायुराज.** —राजशेखर श्लाघते कविमेनम्—

मायुराजसमो जज्ञे नान्य. कलचुरिः कविः ।

उद्वन्तः समुचस्युः कति वा तुहिनाशवः ॥ इति ( सूक्ति ४६ )

अनेन राजशेखरवचनेन कविमेन कलचुरिकुलालङ्कारभूत चेदिदेशसमय मन्यते महामहोपाध्यायो दुर्गाप्रसाद. । समावयति चैन रामायणकथानुसारिणो नाटकस्य कर्तारम् । ( कर्पूरमञ्जरी-प्रस्तावनायाम् ) राजशेखरात् प्राचीन इति तु व्यक्तम् । तत् नवमशतकतो नावाचीनः ।

मारुला—इय मारुला कदा कुत्रासीदिति न विज्ञायते । स्त्रीकविमालायामियं ग्रन्थे धनदेवेन—

‘शीला-विज्ञा-मारुला-मोरिकाया  
काव्य कर्तुं सन्ति विज्ञा स्त्रियोऽपि ।  
विद्यां वेत्तु वादिनो निर्विजैतु  
विश्वं वक्तुं यः प्रवीणः स वन्द्य ॥ इति । ( शार्ङ्गधर )

माहिल—अस्या सूक्तिमुक्तावल्या माहिलस्येत्यनूदित ‘कचग्रहमनुग्रहम्’ इत्ययं श्लोकः सुवृत्ततिलके क्षेमेन्द्रेण साहिलस्येत्यनूयते । स्यादयं साहिल । क्षेमेन्द्रात्माकनोऽयमित्येतावदेव विज्ञायते ।

मुक्ताकाण.—कविरथ काश्मीरेष्ववन्तिवर्मणोराज्यसमये आसीत् विज्ञायते चेतद्वाञ्छ-  
तरङ्गिणीवचनेन—

‘मुक्ताकाणः शिवस्वामी कविरानन्दवर्धनः ।  
प्रथो रत्नाकरभागात् साम्राज्येऽवन्तिवर्मणः ॥’ इति

समयोऽस्य क्रैस्त नवमशतकम् ( 855-884 A. D ) अस्य श्लोका बहवः क्षेमेन्द्रेण सुवृत्ततिलकादाबुदादताः ।

मुञ्ज—वाक्पतिराज इत्यस्यैव नामान्तरम् । धाराधीश्वरस्य श्रीभोजराजस्य यः पिता सिन्धुराजस्तस्यायमग्रजः श्री सीयकमहाराजस्यपुत्रः, अनेककविवरसमलङ्कृतसमः, स्वयं च सुललि-  
तवाग्वैभवनिधिः कविलोकप्रियः । समयश्चास्य क्रैस्तदशमशतकस्योत्तरार्धम्

मुरारिः—अनर्षराषवस्य कर्ता । पितरावस्य तन्तुमतीवर्धमानकौ । रत्नाकरो हरविजये मुरारिभिर्कृत्येदमाह—

‘अङ्गोत्थनाटक इवोत्तमनाथकस्य  
नाश कविर्यथित यस्य मुरारिरित्यम् ।’ इति ( हरविजय ६७ )

तेनायं रत्नाकरात्प्राचीनः । इति गम्यते । रत्नाकरस्य समयः क्रैस्त नवम शतकम् ।

मोरिका—सुभाषितावल्यामपरे चास्या श्लोकाः समुदादताः । धनद कविरैर्नो निर्दिशति—

‘शीलाविज्ञामारुलामोरिकाया’ इति ।

यशोवर्मा—अथ कान्यकुब्जाधीश्वरः कर्ता रामाभ्युदयनाटकस्य । गीयते चायं राजतरंगिण्याम् ।

‘कविवाक्पतिराजश्रीभवभूत्यादिसेवितः ।

जितो ययो यशोवर्मा तद्गुणस्तुतिवन्द्यताम् ॥’ इति ।

आनन्दवर्धनेन धन्यालोके रामाभ्युदयनाटकात् कवेरस्य श्लोकोऽयमुदाह्रियते—

‘आकन्द स्तनिर्तिरिलोचनजलान्यभ्रान्तवाराम्बुभिः’ इति ।

‘वृत्तकूपिते’ रित्यादिश्लोकश्च । तथा लोचनेच—‘रामाभ्युदये यशोवर्मणा—स्थितमिति यथा शय्याम् ।’ इति । क्षेमेन्द्रेण च सुवृत्ततिलकादावस्य श्लोकाः समुदाह्रियन्ते । मोजेनाप्युदाह्रि-  
यन्ते भृगारप्रकाशे । अस्य च यशोवर्मणः समयः क्रैस्ताष्टमशतकस्य प्रथमः पादः ।



योगेश्वरः—कविमेन भवानन्द श्लाघते

‘ बाण सृष्टिमपूर्ववस्तुविषयामेकोऽत्र निर्व्यूढवान्  
निष्णात कविकुञ्जरेन्द्रचरिते मार्गे गिरा वा गुरु ।  
वेधा विन्ध्यपुलिन्द पामर वधू भूगोल झझा निल  
प्रायेऽर्थं वचनानि प्लवयितु जानाति योगेश्वर ॥ ’ इति ।

तथा वसुकल्पश्च—

बाण प्राणिति केशट स्फुटमसौ जागर्ति योगेश्वर  
प्रत्युज्जीवति राजशेखरगिरा सौरभ्यमुन्मीलति ।’ इति । ( सङ् ५-२६ १-३ )

कवीन्द्रवचनसमुच्चये सङ्कतिकर्णामृते चास्य श्लोकाः समुद्राह्रियन्ते । विशेष कवीन्द्रवचन-  
समुच्चयप्रस्तावनायाः सङ्कतिकर्णामृतप्रस्तावनायाः च बोध्यः ।

रत्नाकर—अस्य राजानकरत्नाकर इति रत्नाकरवागीश्वर इति रत्नाकरविधाधिपतिरिति  
च प्रथितं नाम । कविरय हरविजयस्य वक्रोक्तिपञ्चाशिकायाश्च कर्ता, अवन्तिवर्मणः समये आसीत् ।  
तथाच राजतरङ्गिण्याम्—

मुक्ताकाणः शिवस्वामी कविरानन्दवर्धन ।  
कवी रत्नाकरश्चागात् साम्राज्येऽवन्तिवर्मणः ।

श्लाघते चैन राजशेखरः—

मास्म सन्तु हि चत्वारः प्रायो रत्नाकरा इमे ।  
इतीव स कुतो वात्रा कवी रत्नाकरोऽपरः ॥ इति । ( सु. मु ४६ )

समयोऽस्य क्रैस्त नवम शतकम् ( 855 A D )

विशेषः सुभाषितावलीप्रस्तावनायाः द्रष्टव्यः ।

रविगुप्तः—कविरय चन्द्रप्रभाविजयकाव्यस्य कर्ता । आह च यशोधरो वात्स्यायन-  
प्रणीतकामसूत्रव्याख्यायाः जयमगलायाम्—‘ तथा आचार्यरविगुप्तेन चन्द्रप्रभाविजयकाव्ये  
प्रकरणं पुथक्कृतम् । यथोक्तम्—

गहनप्रसन्नसर्वा कतिपयसुत्रामिमामनन्तमुत्तीम् ।

अनधीत्याक्षरमुद्रा वादसमुद्रे परिभ्रवते ’ इति

अन्योऽप्यनेन लोकसव्यवहारनामक निबन्धोऽस्ति विरचितः । सोऽयं यशोधरात् प्राक्तन

राजशेखरः—कविरय विद्वत्सालभञ्जिका बालभारत बालरामायण प्रभृतिनाटकानां कर्ता,  
कर्ताच प्राकृतभाषात्मकस्य कर्पूरमञ्जर्याख्यास्य सहकः स्य, प्रणेताच काव्यमीमांसायाः प्रथितः  
कविकुले । जन्म चास्य यायावरकुले । आह च स्वयम्—

‘ यायावरीय सङ्क्षिप्य मुनीनां मतविस्तरम् ।

व्याकरोत् काव्यमीमांसा कविभ्यो राजशेखर ॥ ’ इति । ( काव्यमी प. २ )

गुरुश्चायं महेन्द्रपालस्य । तथा च कर्पूरमञ्जर्याम्—

भाव कहिञ्जु एद् कोभणई रजणिवल्लहसिहण्डो ।

रहुउलचूडामणिणो महेन्द्रपालस्स को अ गुरू ॥ इति

स्तुतश्चायमपराजितेन मृगाङ्गुलेसाकारेण—( कर्पूरमञ्जर्याम् )

वालकई कइराओणिम्भयराअस तह उव ज्झाओ । इति—

अस्य कवेर्जाया भवन्तिसुन्दरी । आह च कविः कर्पूरमञ्जर्याम्—

चाउहाणकुलमौलिमालिया राअसेहरकइन्द्रेहिणी ।

भत्तुणो किदिमवन्तिसुन्दरी सापउज्ज इतुमेदमिच्छदि ॥

कवेरस्य पिता दर्दुक, माता शीलवती अकालजलद' प्रपितामह । पूर्वपुरुषा सुरानन्दतरल प्रभृतय तथाच बालरामायण नाटके प्रस्तावनायाम्—

‘समूर्तो यत्रासीद्गुणगण इवाकालजलद

सुरानन्द सोऽपि श्रवणपुटपेयेन वचसा ॥

न चान्ये गण्यन्ते तरलकविराजप्रभृतयो

महाभागस्तास्मिन्नयमजनि यायावरकुले ॥

तदामुष्यायणस्य महाराष्ट्रचूडामणेरकालजलदस्य चतुर्थीं दौर्दुकिः शीलवतीसुनु' उपाध्यायश्रीराजशेखर ।' इति ।

‘सौजन्याङ्कुरकन्द × × × राजशेखरकवे दृष्टोऽसि यामो वयम्' इति ( सवु ३११२ ) वदति चाभिनन्द—

अस्य कवेः कृतिभ्यः केचन श्लोकाः सरस्वतीकण्ठाभरण ध्वन्यालो-

कलोचन काव्यप्रकाश साहित्यदर्पणादिषु समुदाह्रियन्ते ।

अस्य समयः क्रैस्तनवमशकस्यान्तिमः आद्यश्च दशमशतकस्य ।

विशेष कर्पूरमञ्जरीप्रस्तावनातः काव्यमीमासा प्रस्तावनातश्चावगन्तव्ये ।

राम.—कोऽयं कविः ।। ‘अमुष्मिन् लावण्यामृतसरसि' इत्येक एव श्लोकोऽस्यां सूक्तिमुक्तवत्या अस्य नाम्ना समुपलक्ष्यते । अयमेव सुभाषिताबल्यामप्यस्यैव नाम्ना समुपलक्ष्यते । काव्यप्रकाशे चायमनूयते । तद्य कोऽपि कवि काव्यप्रकाशकारात्प्राचीन इत्येतावद्गम्यते । ‘एका गङ्गा प्रयागे' इत्येक श्लोकः कवेरस्यैव समुदाह्रियते सदुक्तिकर्णामृते ।

रामिलसोमिली—द्वाविमौ शूद्रककथाकारौ । आह च राजशेखरः—

‘तौशूद्रककथाकारौ रम्यौ रामिलसोमिलौ ।

काव्ये धरोद्दयोरासीद्वर्धनारीभरोपमम् ॥' इति ( सूक्ति '४३ )

कालिदासस्तयोरन्यतर सोमिल निर्दिशति मालविकाग्निमित्रे प्रस्तावनायाम् । 'परपुरुषादिव सवितुः' इत्ययं रामिलश्लोकः सुभाषिताबल्यामुदाह्रियते । तावेतौ कालिदासात्प्राचीनावित्येतावत् व्यक्तमवगम्यते ।

रिस्तुक—क्षेमेन्द्र 'विपरीतं यथारिस्तो.' इति नामनिदर्शपूर्वक श्लोकमेकमुदाहरति—

छातु वाञ्छसि किं मुधैव धवल क्षीरोदफेनच्छटा-

च्छायाहारिणि वारिणि द्युसरितो हिण्डीरविस्तारिणि ।

आस्ते ते कलिकालकल्मषमयीप्रक्षालनेक्षमा

कीर्तिः सनिहितैवसप्तभुवनस्वच्छन्दमन्दाकिनी ।' इति ।

सोऽयमेव रिंसुक । अथ च श्लोकेनानेन कस्यचिद्राज्ञः सभायामासीदिति विज्ञायते ।

रुदतीब्राह्मणः—

‘विश्रान्तो दिवसस्तटीमयमटत्यस्नाचलस्याशुमात्र  
सप्रत्यङ्कुरितान्धकारपट लेलम्बालका धौरभूत् ।  
एहान्तर्विश वेह्मन शशिमुखि द्वारस्थलीतोरण-  
स्तम्बालम्बितबाहुवल्लि रुदती कि त्व पथ पश्यसि ॥ (सुक्ति १४०)

इत्ययमेकएव श्लोकोऽस्य नाम्ना समुदाह्रियते । रुदती कि त्व पथः पश्यसीति श्लोकसमाप्तौ दृष्टि विदधता केनचित्कवेरस्य कृत साङ्गिक नभैतत् । नेतो विज्ञायते किमप्यधिकम् ।

सुप्र — सूक्तिमुक्तावल्या रुद्रस्य नाम्ना निर्दिश्यमाना बहवः श्लोका शृङ्गारतिलकात् काव्यालङ्कारादिपि समुदाह्रियन्ते । सङ्कतिकर्णाश्रुते शृङ्गारतिलकस्य श्लोका बहवो रुद्रस्य नाम्ना समुदाह्रियन्ते । तत् विज्ञायते काव्यालङ्कारस्य कर्ता शृङ्गारतिलकस्य च कर्ता एक एवेति । रुद्रस्यैव रुद्र इति च नामेति । अत्र केचन मन्यन्ते — काव्यालङ्कारस्य कर्ता ‘रुद्र’ इति स्वनाम काव्यालङ्कारे (अ, ५) अष्टमि श्लोकैः सपादिते महाचक्रे श्लोकनिबद्धं ज्ञापयति । सचायं श्लोक —

शतानन्दापराख्येन भट्टवामरुसूनुना ।  
साधित रुद्रटेनेद सामाजा धीमता हितम् ॥ इति ।

व्याख्याता नमिसाधुरपि—

पूर्वमहामतिविरचितवृत्त्यनुसारेण किमपि रचयामि ।  
सक्षिप्ततर रुद्रट काव्यालङ्कार टिप्पणकम् ॥  
एव रुद्रटकाव्यालङ्कृतिटिप्पणकविरचनापुण्यम् ।

आदावन्ते च रुद्रट इत्येव नाम निर्दिशति । काव्यप्रकाशे साहित्यदर्पणे च रुद्रटमतमनूयते । रुद्रट इत्येव च तत्रापि नाम्नो निर्दिश । भोजः सरस्वतीकण्ठाभरणे काव्यालङ्कारस्थ ‘कि गौरिमा प्रति रुपा’ इति श्लोक समुदाहरति । तदयं दशमशतकतो नार्वीचीनः । व्याख्याता नमिसाधु केस्तै-कादशशतकोत्तरार्ध आसीदिति तस्यैव व्याख्यान्ते वर्तमानेन

‘पञ्चविंशतिसयुक्तैरेकादशसमाशते.

विक्रमात् समतिक्रान्तौ प्रावृषीद् समर्थितम् ।

इत्यनेन वचनेन विज्ञायते । स एव वदति व्याख्यारम्भे पूर्वमहामति विरचितवृत्त्यनुसारेण किमपि रचयामीति । ततश्च विज्ञायते काव्यालङ्कारवृत्तिकारान्नमिसाधो प्राक्तनात् काव्यालङ्कारकागे रुद्रट प्राक्तन इति । तत् प्रायो रुद्रटो नवमशतकाभार्वीचीनः । शृङ्गारतिलकस्य कर्ता तु रुद्रो रुद्रटादन्य एव, नाम्न्येव भेदात् । अथ हि रुद्र । तथा च शृङ्गारतिलकान्ते—

त्रिपुरवधादेव गतामृतासमुमा समस्तदेवनताम् ।

शृङ्गारतिलकविधिना पुनरपि रुद्रः प्रसाधयति । इति ।

अनेन श्लोकेनायं रुद्र त्रिपुरवधारूपस्य कस्यचित् काव्यस्यापि कर्तेति विज्ञायते । यदि काव्यालङ्कारस्य कर्ता अयमेव स्यात् किमिति त्रिपुरवधस्येव तस्य सूचनं नाकरिष्यत् । यदि

काव्यालङ्कारः पञ्चात्तन, तस्मिन् श्रद्धारतिलक त्रिपुरव व वा किमिति न सूचितवान् । प्रथते व काव्यालङ्कारो रुद्रटकृतिरिति । रुद्रकृतिरित्येव तु प्रथते शृगारतिलकम् । सदुक्तिकर्णादृतादि सूक्तिसंग्रहग्रन्थे तु क्रियमाणो नामनिर्देशस्तु प्रस्वलनभूयिष्ठतया नातीव प्रामाण्यमर्हति । नामनिर्देशो हि पञ्चात्तनैरप्युद्धिसित स्यात् । निबन्धकारास्तु काव्यालङ्कारकार रुद्रटनामैव निर्दिशन्ति । तथाच काव्यप्रकाशे—‘तथाह्यक्तं रुद्रेण ’ ( ४२५ प ३, ९ ) इति । साहित्यदर्पणेच—‘रुद्रटस्तु’ ( ) इति । रुद्रश्चाय पञ्चतन्त्रसंग्रहकारात् विष्णुशर्मण प्राचीन । शृगारतिलकस्यः ‘सार्धं मनोरथशतैरित्ययश्लोक पञ्चतन्त्रे चतुर्थे तन्त्रे अनुयते । विष्णुशर्मा तु कैस्ताष्टमशतकमध्यभागतो न प्राचीन । यत् जयापीडसमकालिकद्रामोदरविरचितकुहिनीमतस्थ पर्यङ्क स्वास्तरण इत्येष श्लोकः पञ्चतन्त्रे प्रथमे तन्त्रे अनुयते । जयापीडश्च काश्मीरेषु अष्टमशतकोत्तरार्ध आसीत् । इति ।

लक्ष्मण—सेनकुलतिलको वद्वदेशार्थीशो लक्ष्मण किमन्यो वा ?

लक्ष्मीधरः—कोसलेषु कोऽप्यस्य कवेर्ग्राम । कुल चास्य भट्टावटङ्कम् । भट्टनरवाहनस्य पुत्रो भट्टाजितः । तस्याय प्रपौत्र, वैकुण्ठस्य पौत्र, श्रीस्तम्भस्य पुत्र कर्ता चरुपाणिविजयाख्यस्य काव्यस्य । भोजसमकालिकश्चायम् । तथाच स्वयं चरुपाणिविजये ( स १ ) वदति—

‘ग्रामोऽस्ति शाढिन्यकुलोद्भूतानां गोठेषु भट्टाङ्कितकोसलेषु ।  
गङ्गेव भवोज्जसति यत्प्रसूतिरेकान्ततः केशवपादसेवाम् ॥  
तत्राननश्रेणिशुचौ विरिञ्चिर्बभूव भट्टो नरवाहनाख्यः ।  
श्रुते समस्कन्धतयाऽऽश्रितानि श्रुत्यन्तराणीव वचांसि यस्य ॥  
देवो विवस्वानिव कथ्यपस्य तस्याजितो नाम बभूव सन् ।  
त्रयीमयस्य ज्वलतस्तपोभिर्ध्यायार्थमादत्त समस्तलोकः ॥  
आकण्ठवृत्तं प्रशमाश्रुतैः स वैकुण्ठनामानमकुण्ठविग्रहः ।  
असूत सन् स बभूव यस्य विद्यातपोधामसु तत्सनामा ( १ )  
नत्वोपनीतामपि पार्थिवेन्द्रैर्गुणानियं न क्षमते शठेति ।  
दारिभ्रियस्तम्भयतो बभूव श्रीस्तम्भ इत्येवहि यस्य नाम ॥  
लक्ष्मीधरो नाम तत्रायमुनुग्रविष्टः सृजनस्य कक्षाम् ।  
भोजोऽग्निहीनाऽपि विनाऽपि कान्तिं कृता हरेः कीर्तिसमाधिनेति ।  
चन्द्रोदयध्यानपरायणेव कुमुदती यस्य न नीरसामी ।  
श्रीभोजदेवेन्दुविराजितायो तस्या सभापञ्चदशीनिशायाम् ।  
विनाऽपि मुद्रामतिवाहमे व ( १ ) दूरीकृतं दुर्जनतस्करेण ।  
आकण्ठ्यतां काव्यमिदं तदीयं जितं यदप्यादिकविषयान्धे । इति  
इतयास्य समयं केस्तमेकादशशतकम् ॥

छायाशुक्ल—कृष्णकर्णाश्रुतस्य कर्ता कर्ता च बालगोपालस्तुते नात्रा बिल्वमङ्गलं जेस्ते एकादशशतके आसीत् । विशेषः A ॥ कीयमहाशयेन विगचिते सस्कृतग्रन्थचरिते दृश्यः ।

लोष्टसर्वज्ञ — मङ्गलक स्वकृते श्रीकण्ठचरितस्यान्ते स्वसमकाल य लोष्टदेव रम्यदेवसूनु  
गङ्गीर वर्णयति—

‘वाग्देवतालिनीलीलापुतपक्षतिचातुरीम् ।  
वदनाम्बुहे यस्य भाषा पडतिशेते ॥  
सलाना यत्प्रबन्धेषु दृढव्युत्पत्तिवर्त्मसु ।  
प्रोद्यच्चोपमया दूरेकुण्ठिता इव पत्रिण ॥’ इति ।

। एवाय सर्वज्ञपद्विशेषितो लोष्टकमहाकविः । श्रीमान् दुर्गाप्रसाद पण्डितप्रवर प्राह—‘जल्हण-  
कलितसूक्तिमुक्तावली च

प्रकृत्येवातिवकेण गुणवैर्घ्य वितन्वता ।  
मया शरासनेनेव बाणो दूर निरस्यते ॥

इत्ययं श्लोको लोष्टदेवनाम्ना सम्बद्धो वर्तते’ इति । अस्मदुपलब्धेषु पुस्तकेषु लोष्टदेवस्येति स्थाने  
लोष्टसर्वज्ञ इति । तत् लोष्टदेवात् लोष्टसर्वज्ञोऽनन्य एव । समयश्चास्य स एव मङ्गलकस्य ।

वत्सराज — कविरय रूपकषट्कस्य कर्ता । समयश्चास्य 1163-1203 A D रूपक-  
षट्कप्रस्तावनाया विशेषो द्रष्टव्य ( G O 5 No 8 )

वररुचि — असौ शब्दशास्त्रप्रवर्तकेषु त्रिषु मुनिषु पाणिनिप्रभृतिष्वन्यतम प्रथितो वार्तिक-  
कार — धार्तिक च सूत्रमनुप्रवृत्त शब्द शास्त्रम् । अनेन काव्यमप्येक व्यरचीति रयायते नाम ।  
आह राजशेखर’—

‘यथार्थता कथं नाम न स्याद्वररुचेरिह ।  
व्यधत्तकण्ठाभरणं यं सद्गरोहणप्रिय । इति ( सू ४३ )

तथा—महाभाष्ये ‘वाररुच कव्य’ मिति च पतञ्जलेर्निर्देशः । सुभाषितावलीप्रस्तावनाया विशेषो  
द्रष्टव्य । प्रायः पाणिने समकालो वा पश्चात्तनो वा महाभाष्यकारात् पतञ्जले प्राक्तन । क्रस्तत  
पूर्वं शतकत्रयतो नार्वाचीनः ।

वराहमिहिर — प्रथितोऽयं निबन्धकारो ज्योतिः शास्त्रविदामग्रेसरो बृहज्जातकस्य बृहत्स हिता-  
याश्च कर्ता । अस्य समयः क्रैस्त षष्ठ शतकम् ( 587 A D ) अस्यैवाचार्यस्य बृहत्सहितास्थ  
‘आर्तस्य यानमज्ञानं च बुभुक्षितस्य’ इत्येष श्लोक एक अस्मदुपलब्धेषु सूक्तिमुक्तावल्या पुस्तकेषु  
नैकस्मिन्नप्युपलभ्यमान श्रीमद्भिर्मण्डरकरमहाशयै कचन सूक्तिमुक्तावलीपुस्तके परिदृष्ट प्रकाश्यते ।  
( Collected Works of Sir R G Bhandarkar Vol II Page 401 )

वर्धमान.—कोऽयम् ? यो वर्धमानसुरिराहृत उपदेशपद्मीकाकार पञ्चाधिकपञ्चाशद्युक्ते  
सवत्सरसहस्रे आसीत् । उत मुरारे पिता वर्धमान ?

वल्लभदेव — यो व्याख्याता देवीशतकस्यानन्दवर्धनविरचितस्य, तस्य कैयटम्य  
पितामहोऽयं, प्रायोऽयं स्यात् । स ह्यह—देवीशतकव्याख्यानान्ते—‘वल्लभदेवायनि-  
तश्चन्द्रादित्यादवाप्य जन्मेमाम् । कैयटनामाऽरचयत् व्याख्या देवीशतकस्यान्ते । वसुमनि-

गगनोदधिसमकाले याते कलेस्तथालोके । द्वापद्वये वर्षे रचितेय भीमगुतनृपे ।' इति जनेन विज्ञायते कैयटसमयः । 'ऋस्त दशमे शतकमिति । ( १७७ A D ) अस्य पितामहेनानेन वट्टभदेवेन ( ५०० A D ) समये भाव्यम् । सूक्तिसुक्तावल्या मङ्गग्रहकारो वट्टभदेवस्त्वितोऽर्वाचीनः । ननु वट्टभदेवो माघादिध्यास्याकारः प्रायोऽयस्यात् । स एवायमिति न किमप्यवधारकं लिङ्गमुपलभ्यते । प्राक् प्रकाशवर्षविचारावसरं माघन्यारयान्तिमश्लोकमशुद्धिसवलितमवलक्ष्य कथमपि सशोध्य कालसभावनामत्रेण प्रायः कैयटस्य पितामहो माघन्यारयाता भवितुमर्हतीत्येतावत् सभावितमस्मानि अत्र विशेषः सनुत्तिकर्णामृतप्रस्तावनायामवलोकनीयः ।

**वट्टालसेनः**—अयं वट्टदेवावीश पिता लक्ष्मणसेनस्य अद्भुतसागरस्य निबन्धस्य रचयिता, असमाप्त एव निबन्धे पुत्रे लक्ष्मणसेने विन्यस्तराज्यमरोदिव ययौ । सच लक्ष्मणसेन तन्मनोरथं पूरयामास तथा च श्लोकाः—

“ शाकं नवसेन्दुधे आरमेऽद्भुतसागरम् ।  
गोदेन्द्रकुञ्जराजानस्तम्भवाहुर्महोपति ।  
ग्रन्थेऽस्मिन्नसमाप्त एव तनय साम्राज्यारक्षामहा—  
श्रीक्षापर्वणि श्रीक्षेप्तणानिजकृते निष्पत्तिमर्थं च  
नानादानचिताम्बुसचलनत सूर्यात्मजासगम  
गगाया विरचय्य निर्जरपुर भार्यानुयातो गत ।  
श्रीमल्लक्ष्मणसेनभूषतिगतिश्लाघ्यो यदुपेगते  
निष्पन्नोऽद्भुतसागरः कृतिरसौ वट्टालभूमीभुज ॥ इति ।

समयश्चस्य ऋस्तमेकादशशतकम् । विशेषः सनुत्तिकर्णामृतप्रस्तावनायामवलोकनीयः ॥

**यसुनागः**—एतन्नाम्ना समुपलक्ष्यमाणः श्लोकः एक एव । सच राजशेखरकृतानुपलभ्यते । आकरेऽवलोक्यताम् । अथैव सति कवेरस्य विमर्शः न न प्रयोजनम् ।

**रसुन्धरः**—कवेरस्यापरेऽपि श्लोकाः श्रीगणेशेन सनुत्तिकर्णामृते सृज्यन्ते । तदयं श्रीगणेशालक्ष्मणसेनसमकालात्प्राक्तन इत्येतावद्वक्तुं शक्यते । नेतोऽधिकम् ।

**वस्तुपालः**—अयं गुर्जरमण्डलेऽस्य वीरप्रवर्द्धव्यस्य प्रशानामात्यः, भ्रातास्य तेजपालः, वंशमे ( म ) त्रयोदशशतके आसीत् । विज्ञायते चेतत् गिरिनारपर्वतस्थशिलाटोसः ( कान्यकुब्ज-माता ८० प्राचीनलेखमात्रमात्रमात्र ३ एसाङ्क — १६८—१७३ )

**वाकूटः**—अस्य श्लोकाः सनुत्तिकर्णामृते कवीन्द्रवचनसमुच्चयं च समुदाहृता नास्य दशकाठादिविशेषः विज्ञायते । कवीन्द्रवचनसमुच्चयप्रस्तावनायाः सनुत्तिकर्णामृतप्रस्तावनायाः च दृश्यम् ।

**वाक्पतिनाथः**—कोऽयम्? वाक्पतिराज एव वा अन्योवा? । परमस्य नाम्ना समुपलक्ष्यमाणा श्लोकाः मण्डपग्रन्थो हनुमत्कृतयोः समुपलभ्यन्ते । तदिह वाक्पतिनाथः कोऽयमिति विचाराऽपि नापेक्ष्यते ।

**वाग्भट** —अलङ्कार शास्त्रस्य प्रणेता वाग्भट्टएक, अपरो वाग्भट अष्टाङ्गहृदयस्य वैद्यशास्त्रस्य प्रणेता । तयोरलङ्कारशास्त्रप्रणेता वाग्भट अणहिल्लपाटकपुराधीश्वरस्य जयसिंहदेवस्य कर्णदेवनृप-  
त्नो अमात्य कविप्रवरश्चासीत् । अस्यैव वाहड इति च नामान्तरम् । पिताऽस्य सोम । 'वभण्ड सुत्तिसपुड  
< X X सिरिवाहडेत्ति तणयो आसि बुहोतस्स सोमस्स ।' इतीम वाग्भटालङ्कारस्थ सङ्कनालङ्कारो-  
दाहरण व्याचक्षाणेन दिनवर्धनसूरिणा इदमभिहितम्—'एतदग्रन्यकारेण स्नानामसहितं सङ्कनालङ्का-  
रोदाहरणं भणितम् ।' इति । समुच्चयालङ्कारोदाहरणे नगरीं राज्ञान च वर्णयति—'अणहिल्ल-  
पाटकपुरमवनिपति कर्णदेवनृपसूनु' इति । प्रभावचन्द्रमुनीन्द्रविरचितप्राभाविकचरित्रे विशेषतोऽस्य  
विरचमुपवर्ण्यते । समयश्चास्य क्रैस्त द्वादशशतकम् ( 1123 A D ) अष्टाङ्गहृदयप्रणेता  
वाग्भटस्तु सिंहगुप्तसूनु क्रैस्तसप्तमशतकपूर्वार्धतोऽनार्वर्चीनः । ( 671 ) सप्तमशतकोत्तरार्धे भारतदेश  
श्वर इदसिङ्गनामकस्तमेन वाग्भटं प्रस्तौतीति कीथ महाशयो वदति ।

**धारस्यायन** —कामसूत्रस्य प्रणेता सोऽय प्रायः क्रैस्ताब्दीतः प्राक्तन इति सभाव्यते ।

**वादीश्वरकाश्चन** —यनञ्जयविजयव्यायोगस्य कर्ता काश्चन, वादी श्वरापरनाम्नो नारायणस्य  
सुसुर्जयदेवनाम्नो राज्ञः समायामासीत् ।

**वामन** —अयं काव्यालङ्कारसूत्राणां प्रणेता भवभूते, कुतीरुदाहरति, ध्वन्यालोकलोचने  
अथमोत्रोक्ते 'वामनाभिप्रायेणायमाक्षेपः भामहभिप्रायेणतुसमासोक्तिरित्यमुमाशय इदमे गृहीत्वा  
आमासोक्त्याक्षेपयोरिदमेकमेवोदाहरणं व्यतरत् ग्रन्थकृत्' इति व्याचक्षते अभिनवगुप्ताचार्या,  
नायक भवभूते पश्चात्तनः प्राक्तनश्चानन्वर्थवर्धनात् इति विज्ञायते । 'मनोरथ' शङ्खलवचनचटक  
ग्रन्थमास्तथा । बभूवुः कवयस्तस्य वामनाद्याश्च मन्त्रिणः' इति राजतरङ्गिणीवचनतो जयापीड-  
मये सोऽयमासीदिति च विज्ञायते । जयापीडस्य समयः क्रैस्तमष्टमशतकम् । काशिकावृत्तिकारस्तु  
तोऽन्यः । यतः काशिकावृत्ते पठनपाठनप्रचारः सप्तमशतकएवासीत्, भारततीर्थयात्रार्थचीनादेशतः  
उमागतस्य ह्युएम्सटङ्गनाम्नश्चरिते चेतद्रिज्ञायते । पण्डितमहामहोपाध्यायदुर्गाप्रसादाविरचित  
काव्यालङ्कारप्रस्तावनायां व्यक्तम् ।

**विकटनितम्बा**—राजशेखरो वर्णयत्येनाम्

'के वेकटनितवेन गिरागुम्फेन रञ्जिता ।

निन्दन्ति निजकान्तानां न मौग्यं मरुत वचः ॥' इति । ( सूक्ति ४७ )

इमेव राजशेखरश्लोकभोजः श्रृङ्गारप्रकाशे <sup>२</sup> पुनः भूविषये यथे'त्युदाहरति । सुभाषि-  
तावलीप्रस्तावनायां कवीन्द्रवचनसमुच्चयप्रस्तावनायां च विशेषो द्रष्टव्यः ।

**विक्रमादित्य** —यस्य सभायां कालिदासो महाकविः आसीत् अस्य समयदेशादि प्राक् निरु-  
पितेन कालिदासदेशकालविमर्शेनैवव्यक्तम् ।

**विज्ञानात्मा**—अस्य नाम्ना समुपलक्ष्यमाणं 'रम्यं हर्म्यतलमिति श्लोकः सङ्कुटिकर्णा-  
मृतेऽपि अस्यैव नाम्ना समुपलक्ष्यते । भर्तृहरिशतके चायमुपलभ्यते ।

**विद्यापतिः**—अनेन डाहालाधीश्वरस्य कर्णमहाराजस्य सदासि समवस्थितेन लब्धविद्या-  
पतिपदेन केनचित् कविना भाव्यम् । यत् स्तौति विद्यापतिः कर्णम्—

[illegible]

( विनायक = २-२२-६ )

कर्म च सुखं भाग्यं च विदुः । विना ते सुखं  
 भवत्येवमन्वयं नान्यथा ॥ १ ॥  
 वेदो नास्ति हि नान्यथा, तस्मात्तु विदुः  
 तस्मात्तु वेदो नास्ति नान्यथा ॥ २ ॥

( विभाजनः सप्त २, ३, ४, ५, ६, ७, ८ )

કર્મકાન્દ મુજબ કહી કે એવિ વિનાશનિ-કારિ-વંશનુ જાવક-વધ થ એ ક:-

धर्म दमदण धमदुनिद्वं च न नानंजं  
 नमन किं दानिदानद्विना अदिकनाकुं वृत् ।  
 नमन किं दानि (१) नमन किं दानि दानि  
 नमन किं दानि नमन किं दानि नमन किं दानि ॥ इति ।

(सुभाषिनादयोः १८६)

२०८३ संकेत विभागाने प्रकाशितः पत्र-संज्ञाभिः । अंग्रेजानां विदेशीय वस्तु-वर्णन  
विषये मध्यम-प्रकारेण चित्र-संज्ञाभिः विवरण-प्राप्तये विचार्यते । यथाचिद्विद्यमान-  
संज्ञाभिः ( भागः १५ संकेतः ३६ )

गीत० एक कुल च नर न मर्त्यस्य माय संश्रितं  
नश्यत्वा किंचिदपि नृणां नास्ति हा एताः ॥  
अथ ह्याहमन्विषाते देवमानसा  
नाहमन्विषीति सकृदपि व्याजते च ननु ॥ इति ।

[illegible]

१. कल्ल कल्लमि निले क म्मल्लमि निले  
 २. कल्ल कल्लमि निले क म्मल्लमि निले  
 ३. कल्ल कल्लमि निले क म्मल्लमि निले  
 ४. कल्ल कल्लमि निले क म्मल्लमि निले

[illegible]



तस्यास्य कर्णस्य समयएवास्य विद्यापते । कै एकादशशतकस्योत्तरार्धमिति ।

विभाकरचर्मा—अय कदा कुत्राभूदिति न विज्ञायते । अस्य श्लोका सदुक्ति कर्णामृते सुभाषितावल्या च समुदाह्रियन्ते ।

विशाखदेव —मुद्राराक्षसनाटकस्य कर्ता कश्चिन्महाराज, पृथो पौत्र वटेश्वरदत्तस्य पुत्र, विशाखदत्त इत्यपि नामान्तरम् । अस्य श्लोक ऋग्व्यप्रकाशे समुदाहृत । तमेन अष्टमशत-  
कस्थं सभावयन्ति ।

विश्वेश्वर—वाराणस्या कश्चित् विश्वेश्वरनामा कवि वैक्रमत्रयोदशशतकप्रथमभागे आसीत् । विज्ञायते चेत्तन् मेरुतुङ्ग सूरिविचिते प्रबन्धचिन्तामणौ । तथाहि तत्रत्य वाक्यम्—‘कस्मि-  
न्नप्यवसरे विश्वेश्वरनामाकविवाराणस्या श्रीपत्तनमुपागत श्रीहेमसूरीणा ससादि प्राप्त, तत्र कुमारपालनृपतौ विद्यमाने स ’ इत्यादि । तथा कुमारपालचरितमहाकाव्ये—

‘पञ्चलक्षणि द्रम्माणा दशचोर्चेस्तुरगमात् ।  
विश्वेश्वराय कवये तुष्ट श्रीकुमरो ददा ॥  
सार्धं नृपतिना सोऽय विश्वेश्वरकविर्ययौ ।  
श्रीहेमसूरिशालाया विद्वद्रोष्टीरसेरित ॥’ इति ।

कुमारपाल नृपतेश्च समय कस्त द्वादशशतकम् ।

वैद्यभानुपण्डित—सूक्तिमुक्तावल्या अस्या. जल्हणस्य नाम्ना प्रथिताया प्रणेता । आक-  
रसूच्या अस्य श्लोका सूक्तिमुक्तावल्यामेव वर्तन्ते । अत पृथगाकरो न प्रदर्शित । अस्य काल-  
देशादि प्रस्तावनारम्भे निरूपितम् ।

शकवृद्धि—अस्य श्लोका सुभाषितावल्या शार्ङ्गशरपद्धतौ च समुपलभ्यन्ते ।

शङ्करगण—कवेरस्यापरोऽपि श्लोक सुभाषितावलयमुपलभ्यते सरस्वतीकण्ठाभरणे  
श्लोकोऽस्य समुदाहृत ।

शङ्करचर्मा—अयमवन्तिवर्मण पुत्र, अस्य नाम्ना समुपलक्ष्यमाण श्लोकस्तु राजशेखर-  
कृतौ बालरामायणे वर्तते । तदत्रास्य न प्रमद्व ।

शाण्डिल्य—अस्य नाम्ना अस्या सूक्तिमुक्तावल्या समुपलक्ष्यमाण श्लोक सुभाषिताव-  
ल्यामप्यस्ति नेतोऽविक विज्ञायते ।

शिलाभट्टारिका—राजशेखर समुपवर्णयत्येनाम् ।

‘शब्दार्थयो समो गुफ पाञ्चालीरीतिरुच्यते ।

शिलाभट्टारिकावाचि वाणोक्तिषु च सा यदि ॥’ इति ( सू ४७ )

धनदेवश्च प्रस्ताति—शीला विज्ञा मारुता मोरिकाद्या इति । विशेष सुभाषितावलीप्रस्ताव-  
नाया सदुक्तिकर्णामृत प्रस्तावनाया च द्रष्टव्य ।

शिवस्यामी—अयमवन्तिवर्मण सभायामासीत् ।

‘मुक्ताकाण शिवस्वामी कविरानन्दवर्धनः ।

प्रथा रत्नाकराभात् साप्राज्येऽवन्तिवर्मण ॥’

इति राजतरंगिण्याम् । समयश्चास्य 855-885 A D

श्रीपालकविराज — अयमार्हतमतानुयायी कविराज कविचक्रवर्ती च ख्यात गुर्जरेश्वरस्य सिद्धराजापरनाम्नो जयसिंहदेवस्य बालमित्र समयश्चास्य सवत् ११५१-१२१० केस्त द्वादशशतक-पूर्वार्धम् । समुपवर्णितश्चाय कवि ।

‘प्राग्वाटान्वयसागरेन्दुरसमप्रज्ञः कृतज्ञ क्षमी

वाग्मीसूक्तिसुधानिधानमजनि श्रीपालनामा कवि ।

य लोकोत्तरकाव्यरजितमतिः साहित्यविवारति

श्रीसिद्धाधिपति कवीन्द्र इति च प्रातेति च व्याहरत् ।’

इति कुमारपालप्रतिबोधप्रान्ते ।

एकाहनिष्पन्नमहाप्रबन्ध श्रीसिद्धराजप्रतिपन्नबन्धु ।

श्रीपालनामा कविचक्रवर्ती सुवीरिम शोधितवान् प्रबन्धम् ॥

इति च हेमचन्द्रसूरीयद्विसन्धानकाव्यप्रान्ते ।

श्रीहर्ष — अय हर्षदेवोमहाराज\* कविकुलमणि रत्नावल्यादेर्नाटकस्य कर्ता, यस्य सभाया वाणमयूरादय कवय आसन् । विप्रतिपद्यन्त केचन नाय रत्नावल्यादे कर्ता, किन्तु वाणोमहाराज प्रीणयन् स्वय विरच्य तन्नाम्नाख्यापितवानिति । इदं तु न मन्यन्ते प्रमातार\* । बिल्हणश्च विजयानन्द-देवचरिते १८ सर्ग ६४ श्लोके हर्ष वर्णयन् काव्यचर्चाया श्रीहर्षादप्यधिकनिपुण कथयति । सुभाषितावली-सद्गुक्ति-कृष्णामृत-रुबीन्द्रवचनसमुच्चय प्रस्तावनासु विशेषो द्रष्टव्य ।

श्रीहर्षपण्डित — अय नैपथीयचरितस्य सण्डनसण्डसायस्य च कर्ता पण्डितकुलमण्डन कविप्रवा, पिताऽस्य श्रीहरि, माता मामल्लदेवी, कान्पफुड्गाशिवोण जयन्तचन्द्रेण आसनताम्युन्प्रदानेन समानित । समयश्चास्य ( 1169 A D ) केस्त द्वादश शतकम् । इति नैपथीयचरितप्रस्तावनाया श्रीमान् शिवदत्तशर्मा । केचन नवम शतक दशम शतक वा मन्यन्ते, सर्वमतत् तस्यामेव प्रस्तावनाया विस्तरशो निरूपितम् । सुभाषितावलीप्रस्तावनाया सद्गुक्ति-कृष्णामृतप्रस्तावनाया च विशेषो द्रष्टव्य ।

भूतधर — अय कविर्शयीक इति स्वनाम्ना ख्यातो लक्ष्मणमेनम्य रुद्रदेवाधीश्वरस्य समये आसीत् ।

‘गोवर्धनश्च शरणो जयदेव उमापति ।

कविराजश्च रत्नानि समितो लक्ष्मणस्य च ॥’

इति श्लोकेन निरूपितान् लक्ष्मणमेनमभाया समग्रस्थितान् रुद्रोऽपि वर्णयत्य श्लोकं प्रवर्तते—

‘वाच पल्लवयत्युमापतिधर, सन्दर्भशुद्धि गिरा  
जानीते जयदेव एव, शरण श्लाघ्यो दुर्बुह द्रुते ।  
शृंगारोच्चरसत्प्रवन् रचनेराचार्यगोवर्धन  
स्पर्धा कोऽपिन, विश्रुत श्रुतधरो धोयी कविश्मापति ॥’ इति ।

अनेन श्लोकेन धोयीकवि श्रुतधर इति कविराज इति विश्रुत इति च विज्ञायते । सटुक्ति-  
कर्णामृतप्रस्तावनाया च दीयता दृष्टि । समयोऽस्य लक्ष्मणसेनस्येति व्यक्तम् ।

सीत्काररत्नम्—कोऽयम् ?

समादिष्ट शिष्टे परममिहयन्त्रिचिपद्म्  
× × × स सीत्कार पायादमृतविजयी सुन्दरदृशाम् ।’ सू. २७७

इति सीत्कारवर्णनेवचिन्मूलकमिदं सीत्काररत्न इति साङ्केतिक नाम ।

सुबन्धु —वासवदत्ताख्य काव्यस्य कर्ता प्रथित कवि वासवदत्ताया धर्मकर्तिविरचित  
बौद्धसंगतिग्रन्थोऽन्यते । षष्ठशतकस्थाद्धर्मकीर्त पञ्चात्तन समयोऽस्य सप्तमशतकपूर्वार्धम्  
सुभाषितावलीप्रस्तावनाया सटुक्तिकर्णामृतप्रस्तावनाया चावलोक्यताम् ।

सोमकवि —अयमेव सोमदेव इत्यपि प्रथित । कथासरित्सागरस्य कर्ता काश्मीरमहा-  
राजस्य समकाल समयश्चास्यकेस्तमेकादश शतकम् । सुभाषितावलीप्रस्तावनायामालोभ्यताम् ।

सोमप्रभसूरि ( सोमप्रभाचार्य ) सुक्तिमुक्तावल्या कर्ता च कर्ता च कुमारपालप्रतिबोधस्य ।  
समयोऽस्य कैस्तद्वादशशतकस्योत्तरार्धम् ।

हनुमान्—महानाटकस्य सण्डप्रज्ञस्तेश्च कर्ता प्रथित । सटुक्तिकर्णामृतादावस्य श्लोका  
समुपलभ्यन्ते ।

हरिहर —शिवदत्तशर्माविरचितनैषधीयचरितप्रस्तावनायामिदमनूयते—‘राजशेखरोऽपि स्वग्र-  
वैकल्यण्डे प्रसङ्गतोऽवर्णयत्, नैषधीयस्य प्रथमपुस्तक हरिहरो गुजरातेति ख्यातदेश वीर-  
धवलनामानि राजनि वसुमती शासत्यानयत्, तत्पुस्तकाच्च वीरधवल प्रधानामात्यो वस्तुपालो  
नामान्यदेक पुस्तकमवतारयामासेति, तेनास्य समयो वस्तुपालसमय एवेति विज्ञायते । वस्तुपाल-  
समयश्च प्राक्निरूपितः ।

हेमचन्द्रसूरि—अयं प्रख्यात अर्हतमतानुयायी साधुप्रवर\* समधिगताचार्यपद । अयमेव  
हेमसूरि । समयोऽस्य कैस्तैकादशशतकस्योत्तरार्धम्\* द्वादशशतकप्रथमभागश्च । असौ सिद्धराज  
समय कुमारपालसमयेचासीत् । अनेन बह्वोनिबन्धा विरचिता ।

एतावता निबन्धेन विचारपद्धतीमुपनीतिभ्यः कविभ्योऽन्येऽपि कवयोऽस्या सुक्तिमुक्तावल्या-  
निर्दिष्टानाम्, परं येषां देशकालकृत्यादि न किञ्चिदुपलभ्यते तान् निर्दिश्य ‘न किञ्चिद्विज्ञायते’ इति  
विलेखने न लाभ इति तेऽस्मिन् सन्दर्भे न गृहीता । आकरानुक्रमण्या तेषां नामानि व्यक्तानि नाम ।  
यद्यपि सूच्या सूचीपत्रे (Catalogus Catalogorum) अत्रत्यानां कोषाचिदास्ति नामनिर्देशः, नाम्ना

सजातीया अपि बहवः स्युः । परं ते जलहणात् प्राक्तना पश्चात्तनावेति यावन्न निश्चेतुं शक्नुमः तान् नातीव प्रयोजनं ततः । अतस्तदन्वेषणप्रयासो नादृतोऽस्माभिः । विमर्शकुशलैर्महाशयैस्तत्र तत्र प्रविश्य समुन्नेयमित्याशास्महे । अथ प्रकान्ता प्रस्तावनाम् परिसमापयन्तो वयमग्रतः प्रसारामः ।

अस्याः संशोधने सहायतया समाहृतानि पुस्तकानि पञ्च, एकं कं संज्ञितं यदुगिरिसप्तकुमरं श्रीयतिराजस्वामिनाम् अपरं स संज्ञितं मद्रास ओरियण्टल् लैब्रेरीतः समर्जीतम्, अपरं च. संज्ञितं महीशूरं राजकीयपुस्तकालयरस्थम्, अन्यत् मा संज्ञितं बडोद्वारा राजकीयप्राच्यविद्यालयस्थं ( गयकवाड ओरियण्टल इन्स्टीट्यूटस्थं ) सूक्तिमुक्तावलीसंग्रहाख्यं पुस्तकम्, इतरत् पूनाभण्डारकर पुस्तकालयतः समर्जीतं सूक्तिमुक्तावलीसंग्रहाख्यं पुस्तकम् इति । तान्येतान्यवलम्ब्य परिशीलितमेतत् सत्यपि ग्रामादिके प्रस्सलने गच्छत स्सलनमिति न्यायेन सहृदये पण्डितैश्चार्पणमपश्यद्भिः सन्तोष्यमित्यम्यर्थमेषाम् । श्रीमता चिद्वरनगरस्थेन वेदान्तशिरोमणिना, ए विजयराघवाचार्येण आकरान्तेणणे महत् साहाय्यं कृत्वा, अभिनन्दामश्नतश्चीय साहाय्यम् ।

पं. कृष्णमाचार्यः ( श्रीराम ) वडताल,

संस्कृतपाठशालाप्रधानपण्डित

# विषयानुक्रमणी

|                       |         |                          |         |         |
|-----------------------|---------|--------------------------|---------|---------|
| अनुक्रमणिकाप्रकरणम्   | १-७     | कमल्पपद्धति              | १०५-१०६ |         |
| नमस्कारपद्धति         | ८-१५    | वृक्षसामान्यपद्धति       | १०७-१०८ |         |
| आशीर्वादपद्धति        | १६-२५   | वृक्षविशेषा              | १०९-११७ |         |
| सुभाषितप्रशसा         | ३६      | दावानल पद्धति            | ११८     |         |
| सामान्यकविकाव्यप्रशसा | ३७-४१   | मरुपद्धति                | ११९-१२० |         |
| विशेषकविकाव्यप्रशसा   | ४१-४९   | मकीर्णवस्तु प            | १२१-१२९ |         |
| कुक्कविपद्धति         | ५०-५१   | शुद्धारपद्धति            | १३०-३०५ |         |
| सुजनपद्धति            | ५२-५५   | व्यतितागमन पद्धति        | १३०-१३२ |         |
| मनस्विपद्धति          | ५६      | विरहिण्यवस्था. पद्धति    | १३३-१३७ |         |
| दुर्जनपद्धति          | ५७-६०   | सर्साप्रश्न प            | १३८-१४० |         |
| कृपणपद्धति            | ६१-६२   | वियोगिनी प्रलाप पद्धति   | १४०-१४३ |         |
| अन्योक्तय             | ६३-१०९  | दुतीप्रणय प              | १४४-१४५ |         |
| रविपद्धति             | ६३-६४   | वियोग्यवस्था पद्धति      | १४६-१४७ |         |
| चन्द्रपद्धति          | ६५-६७   | वियोगिप्रलाप पद्धति      | १४८-१५५ |         |
| वायुपद्धति            | ६८      | दुत्युक्ति पद्धति        | १५६-१६१ |         |
| मेषपद्धति             | ६९-७०   | विरहिमन्देष्ट पद्धति     | १६२-१६३ |         |
| कोकिलपद्धति           | ७१-७३   | विरह्यवस्थाकथनम्         | १६४-१६५ |         |
| हमपद्धति              | ७४-७५   | नायिकाप्रश्न पद्धति      | १६५     |         |
| मयूरपद्धति            | ७६      | दुत्युपहास पद्धति        | १६६     |         |
| काकपद्धति             | ७७-७८   | नायिकावलोकनम्            | १६७-१७० |         |
| बकपद्धति              | ७९-८०   | नायिकावलाकनम्            | १७०     |         |
| भ्रमरपद्धति           | ८१-८२   | स्त्रीवर्णने बाल्यावस्था | १७१-१७२ |         |
| खद्योतपद्धति          | ८३      | वय सन्धि                 | १७३-१७५ |         |
| चातकपद्धति            | ८४-८५   | तारुण्य पद्धति           | १७६-१७७ |         |
| सिंहपद्धति            | ८६-८७   | स्त्रीणामङ्गवर्णनम्      | १७८-१८९ |         |
| गजपद्धति              | ८८-८९   | स्त्रीस्वरूपवर्णनम्      | १९०-१९१ |         |
| करभपद्धति             | ९०-९१   | नायकातिशयम्              | १९२-१९३ |         |
| धरुलपद्धति            | ९२      | मानिन्यवस्था पद्धति      | १९४-१९५ |         |
| हृग्णपद्धति           | ९३-९४   | सम्यनुनय प               | १९६-१९७ |         |
| समुद्रपद्धति          | ९५-९७   | नायिघानायकयो             | }       | १९८-२०३ |
| रन्नपद्धति            | ९८-९९   | रुक्तिप्रत्यर्का         |         |         |
| शङ्खपद्धति            | १००-१०१ | प्रसादवर्णन पद्धति.      | ...     | २०४-२०५ |
| नर्दीपद्धति.          | १०२     | वमन्तवर्णनपद्धति         | .       | २०६-२१२ |
| सर पद्धति             | १०३-१०४ | ग्रीष्मपद्धति            |         | २१३-२१८ |
|                       |         | वर्षापद्धति              |         | २१९-२२५ |

|                     |         |                   |         |
|---------------------|---------|-------------------|---------|
| शरत्पद्धतिः         | २२६-२३१ | गजवर्णनम्         | २३५-२४१ |
| हेमन्तप             | २३१-२३५ | चित्रपद्धति       | २४८-२५१ |
| शिधिर. पद्धतिः      | २३६-२३८ | वक्रोत्तिपद्धति   | २५५-२५६ |
| कुसुनापचय           | २३९-२४१ | रथवर्णनपद्धति     | २५७     |
| मदनपूजा पद्धति.     | २४१-२४२ | गजवर्णनम्         | २५८-२५९ |
| झांझकेटि. पद्धतिः   | २४२     | अश्ववर्णनपद्धति.  | २६०-२६१ |
| कन्दुक्काडा         | २४३-२४४ | पर्वतवर्णनम्      | २६२-२६६ |
| जम्काडा. पद्धति     | २४५-२४७ | समुद्रवर्णनपद्धति | २६७-२६८ |
| नूर्यास्तनय वर्णनम् | २४८-२५१ | नदीवर्णनपद्धति    | २६९-२७१ |
| अन्वकार वर्णनम्     | २५२-२५४ | सरोवरवर्णनम्      | २७५-२७६ |
| कामिजनप्रताप. प     | २५४-२५६ | नगर्वर्णनम्       | २७७-२८१ |
| अमिचारिका पद्धति    | २५७-२५९ | भरचाइस्तवनम्      | २८२     |
| चन्द्रोदयवर्णनम्    | २६०-२६५ | सर्वपदार्थमस्तुति | २८३-४०२ |
| पानगोष्ठी           | २६६-२६७ | नीतिपद्धति        | ४०३-४१० |
| प्रियब्बादु. पद्धति | २६८-२७० | विद्यापद्धति      | ४११-४१२ |
| नुरतप्रशसा          | २७१-२७२ | द्वैवपद्धते.      | ४१३-४१४ |
| सखीवास्य पद्धति     | २७३     | दुरुपकारप         | ४१५     |
| नववधुरत पद्धतिः     | २७४-२७५ | माहनपद्धति        | ४१६     |
| मुरतकैलि. पद्धति    | २७६-२७९ | श्रीवर्णनप        | ४१७-४१९ |
| विपरीनरत पद्धति     | २८०-२८१ | पानपद्धति         | ४१९-४२१ |
| मुरतमिदृति          | २८२-२८३ | कुसुमीपद्धति      | ४२२-४२३ |
| नायकानुनय           | २८४-२८५ | कुम्भपुष्पम्      | ४२४-४२६ |
| प्रभ तवर्णनम्       | २८६-२९१ | अपरमपद्धति        | ४२५-४२६ |
| प्रभानवायु          | २९२     | मित्रपद्धति       | ४२७-४२८ |
| कलशान्नागिताप्रनःप  | २९३-२९४ | गुणपद्धति         | ४२९-४३० |
| नायकानिष्ठा प       | २९५-२९६ | कलापद्धति         | ४३१     |
| ममोग विष्करणम्      | २९७-२९९ | मेवापद्धति        | ४३२-४३६ |
| कुन्दा पद्धति       | ३००-३०० | धर्मपद्धति        | ४३५-४३६ |
| सर्कावर्णने         | ३०१-३०५ | अर्थप्रशसापद्धति  | ४३७     |
| शमपद्धति            | ३०६-३११ | गृष्ठा.पद्धति     | ४३८-४४० |
| हृत्पद्धति          | ३१३-३१६ | द्वारिग्रहपद्धति  | ४४१-४४२ |
| गोत्रपद्धति         | ३१७     | मन्त्रोपपद्धति    | ४४३-४४४ |
| उपपद्धति            | ३१८-३२५ | क्षमापद्धति       | ४४५     |
| नयानक प             | ३२६-३२७ | श्यापद्धति.       | ४४६     |
| बेन तवद्धति         | ३२८-३२९ | वैराग्यपद्धति     | ४४७-४४८ |
| अद्वयपद्धति         | ३३०-३३१ | हर्म्युनि पद्धति  | ४४७-४५८ |
| आननपद्धति           | ३३२-३३३ | हर्म्युनिपद्धति   | ४५९-४६३ |

# सूक्तिमुक्तावली



यत्पादाम्भोजसेवारुचिशुचिपनसां प्रातिभं तत्तिरश्चां  
चक्राङ्गानामपि द्वाग्विलसति मिलितक्षीरनीरप्रभेदे ।  
उद्दामाज्ञानरूपप्रवलतमतमःस्तोमसोमस्वभावां  
देवीमानन्दकन्दा विधुमणिविशदां गारदा ता नमामि ॥ १ ॥

जनयतु नातिभाजामेव सन्तोषपोषं  
कुवलयदलकान्तिः कालिकायाः कटाक्षः ।  
प्रकटयति पुरारेः केतकीगर्भपत्र-  
त्विपि वयुपि लिपिं यः पञ्चबाणप्रशस्तेः ॥ २ ॥

लसन्मृणालाङ्कुरकोमलानि स्फुरत्सुधागामकलामलानि ।  
पीपूपसारैकानिकेतनानि जयन्ति मूक्तानि महाकवीनाम् ॥ ३ ॥

गीर्वाणासुरमौलिरत्ननिरुप्रेङ्गन्मयूखाम्भसः  
संसेकादिव पादमूलकलितैः स्निग्धैः प्रभापल्लवैः ।  
आम्भासं कृपयेव शश्वदकरोन्मुग्धेणसार्धस्य यः  
सोऽभृद्वत्समुनिः पवित्रचरणन्यासेन पूताचनिः ॥ ४ ॥

तस्यान्वयेऽभूत्करिवृन्दनाथो दादाः सदा दाननिदानभूतः ।  
यस्येक्षणाद्विज्जणभूपसैन्यं दैन्यं गतं संयति विक्रमेण ॥  
चत्वारस्तस्य सञ्जातास्तनया नयशालिनः ।  
भुजा इव हरेः शस्त्रद्विक्रमश्रीविभूषिताः ॥ ५ ॥

चतुर्मुखमुखोद्गीर्णा निगमा इव ते वधुः ।  
ख्यातो महीधरो जल्हः साम्ब्रगङ्गाधरावपि ॥ ६ ॥

उपायैरिव तैः काले चतुर्भिः सुप्रयोजितैः ।  
मैलुगिज्ञोणिर्पाण्डस्य राज्यं जात सदोन्नतम् ॥ ७ ॥

विज्जणवलजलराशिं विमथ्यं भुजमन्दरेण यः कृतवान् ।  
वीरधियमद्धृत्स्थां स न कस्य महीधरः स्तुत्यः ॥ ८ ॥

किं चित्रं यदि भोगीन्द्रोऽनन्तस्तत्तनयो बहून् ।  
आनीय बलिसन्नस्थात्रागान् स्वस्वामिने ददौ ॥ ९ ॥

विजित्य विज्जणं याते सुरलोकं महीधरे ।  
निनाय भिल्लमं जल्हो राजतां क्षयवर्जिताम् ॥ १० ॥

घुर्जरभूभृत्कटके कण्टकविषमेऽतिदुर्गमे येन ।  
भगदत्तक्रीतिभाजा दुष्टगजः स्वेच्छया नीतः ॥ ११ ॥

मैलुः पल्लवितोरुर्ध्वैतिरभितस्त्रस्यद्वलो मैलुगि-  
मुञ्जः त्विजितविक्रमस्त्रिभुवनव्रह्मा किल ब्राह्मणः ।

अन्नो नुन्नपराक्रमो विजितभूर्ध्वभू रणमाद्गणे  
येनासारि मुरारिविक्रमभूता किं किं न तस्योर्जितम् ॥ १२ ॥

हारं हारं रिपूणां समिति गजघटा भिल्लमायोदितास्ता-  
वाद्यावाद्यागजानामेपि हरणाविधौ साम्प्रतं ही विपत्ते ।

स्मारं स्मारं मुगणामधिपतिरिति यद्विक्रमाणां स्म भीत-  
श्शङ्के सङ्केतभूमौ नियमयति निजं कुञ्जरं कुञ्जरैरन्त्रे ॥ १३ ॥

यदसिनिहतदन्तित्रातरस्तास्तमुस्ता-  
फलविहितविभूषा मत्तमेतालयोपाः ।

विपुवृषतिकरन्धान्नृत्यतोऽपि दृष्ट्वा  
करकलितरुपास्तालमुद्धृत्यन्ति ॥ १४ ॥

आसीद्गङ्गाधरस्तस्य भ्राता गङ्गाधरोपमः ।

एगान् वरन्ध यो व्यालान् मुमोर्ध्वान् यदृच्छया ॥ १५ ॥

सङ्गं दिजिर्धने चकार दृष्टुंवाह मूर्ध्ना न जटं कदाचिन् ।

ददाह कामं न जनस्य रुष्टस्तथाऽपि गङ्गाधर एव सोऽभूत् ॥ १६ ॥



तस्याभवन्मुनूगनूनसत्त्वो जनार्दनाह्वः करिवाहिनीशः ।  
समुद्रवद्यो भुवनं वभार सह त्रिया चित्रमग्रेपमेतत् ॥ १७ ॥

उत्पन्नं सुधिया कुले यदखिलैस्त्यक्तं युधैर्न क्षणं  
यन्मो । वस्मृतपेकदाऽरि मुजनैर्यद्यन्न युक्तं खलैः ।  
दौर्गत्यस्य तथाविधस्य महत्तमस्यापि केनापि नो  
यद्दानाम्बुसारित्प्रवाहपतितस्याकारि हस्तार्पणम् ॥ १८ ॥

सिंहोऽप्यध्यापितस्तेन गजशिक्षा तदद्भुतम् ।  
ययाऽर्जुन लसत्पत्रं समूलमुदमूलयत् ॥ १९ ॥

विश्वत्राणवरायणः स्फुग्दुर्गस्वर्णं चिंतार्थित्रज  
स्तस्मादद्भुतविक्रमः समभवच्छीलक्ष्मदेवः सुधीः ।  
मन्त्रैर्निर्जितदेवमन्त्रिधिपणैर्जाग्रन्नैपेपक्रमै  
राज्यं कृष्णमहीपतेरविकलं दत्त्वा स्थिर यो व्यधात् ॥ २० ॥

अगस्त्य इव यस्यासिर्न्यश्चित्सितिभृद्वभौ ।  
चित्रं सोऽप्यकरोन्मृत्यत्कवन्धं समरार्णवम् ॥ २१ ॥

यद्रचितोद्यानश्रीः परिपाकस्फुटितदाडिमव्याजात् ।  
विहसत्पनेकरम्भा प्रकटितदशनेव नन्दनं विपिनम् ॥ २२ ॥

जटोत्कटं लसत्कुल्यं नीलरुण्डोपग्रोभितम् ।  
भाति यद्रचितोद्यानमुत्तमाङ्गमिर्विश्वरम् ॥ २३ ॥

तत्क्षारत्व पङ्कितमहो दूरमूरीकृता द्राक्  
पीरूपस्य प्रकृतिमुभगा माधुरी सा धुरीणा ।  
इत्थं यानः सरिदधिपतिर्लुप्तवेपोऽन्यदेशं  
भीत्याऽगस्त्यादिति जनैर्दैस्तर्क्यते यच्चङ्गः ॥ २४ ॥

तस्यास्ते तनयो नयोदधिविधुर्वधुर्वधानां सुधीः  
सारासारविचारणासु चतुरः श्रीजल्हणाख्यः सितौ ।  
यद्दानोदरवाहिनीभवनवाम्भोधैर्यत्रचन्द्रमा  
जातोऽन्यः सततोदितो धवलयत्पुचैर्जगन्त्युल्वणः ॥ २५ ॥

मत्पित्रा दत्तमस्मै प्रतिहतवलवद्वेपिवर्गोपसर्ग  
 राज्यं प्राज्यप्रभावमथितगुणभृता कृष्णराजाय भवत्या ।  
 तन्निर्वाहं मयेति द्विगुणितधिपणाश्रितभनितविधत्ते  
 सर्वं यः स्वामिकार्यं हितमनयहता भावुकाननुजेन ॥ २६ ॥

ध्रुवं यस्यास्ति हस्ताब्जे मदान्धा करिवाहिनी ।  
 दानोदकप्रवाहोऽत्र दृश्यते कथमन्यथा ॥ २७ ॥

यद्वर्णैर्ग्रथितः शुद्धैरभितैर्व्रत्तगोलकः ।  
 विधत्ते कीर्तिकन्यायाः क्रीडाकन्दुकाविभ्रमम् ॥ २८ ॥

द्रुमहे क्रिमगाधत्वं यत्कृपाणपयोनिधेः ।  
 मेघा यन्नारिचाहिन्यो न लक्ष्यन्ते परःशताः ॥ २९ ॥  
 निर्दलितराजमापैरार्द्रकखण्डैः ससैन्यवक्षोदैः ।  
 यदसिगुणो रसवत्यां संयति भैक्ष्यं करोति कालस्य ॥ ३० ॥

न्यञ्चद्रुवलये चलत्सितिभरं क्षुब्धस्समस्तार्णवं  
 त्रस्यद्गिरिवधूविलोचनजलप्रारब्धवर्षोद्गमम् ।  
 मोदश्चतुरगावलीसुरपुटव्याधूतधूलीपट-  
 च्छन्नादित्यपथं कथं न विदितं यज्जैनयानादिनम् ॥ ३१ ॥

यद्वैरिवीरैरसिखण्डिताङ्गैः समुत्सुकामिभिः सुरसुन्दरीभिः ।  
 वैशीकर्याचूर्णमित्र प्रकीर्णमाभाति धूलीपटलं समीके ॥ ३२ ॥

क्षणं कान्तारौगमरुदितमनोरैकृतयुतः  
 क्षणं शालोत्सङ्गे दिङ्गुलरवाछष्टद्वयः ।  
 क्षणं पत्रध्यानश्रुतिपुलकितो यद्रथभरा-  
 द्रसन् प्राप्तोऽरण्ये रिपुरत्रनिपालस्थितिमित्र ॥ ३३ ॥

याश्चादिन्यलघूकृतास्तृणमित्र सिमं निरालम्बना  
 नीयन्ते प्रतिसन्न मार्गणगणा दौर्गत्यरातेन ये ।  
 तेषां येन तथाकृतोऽतिगरिषा स्वर्णोचपुआर्पणे-  
 र्यग्मात्सम्पति तेऽपि चित्ररुटर्कधूर्तज्जला मिश्रति ॥ ३४ ॥

कोऽप्यन्यः कल्पवृक्षोऽयं चरास्ति वसुधातले ।  
 यत्पाणिपल्लवोऽप्येकः कुरुतेऽधः सुरद्रुमम् ॥ ३५ ॥  
 कीर्त्या यस्य जगत्त्रये धवलने सद्वाचले मन्दरे  
 विन्ध्ये हेमगिरौ हरक्षितिधरे नो भाति रूपान्तरम् ।  
 नो चेदथिजनाय तेन ददता स्वर्णं जगत्पूजितं  
 विख्यातः कनकाचलः कथमिव स्वैरं न विश्राणितः ॥ ३६ ॥

तेनेयं क्रियते वीक्ष्य सत्सुभाषितसङ्ग्रहान् ।  
 सूक्तिसुवतावली कण्ठकंदलीभूषणं सताम् ॥ ३७ ॥  
 विबुधैः सन्निवेशैः सङ्गृहीतान्यनेकशः ।  
 सुभारससर्गभीनि सन्ति मूक्तानि यद्यपि ॥ ३८ ॥  
 तथाऽपि खर्वतां नीत्वा विबुधैर्गर्वपर्वतम् ।  
 शश्वदालोकनीयोऽयं मत्सरः किं गुणेष्वपि ॥ ३९ ॥  
 साहित्यविद्याहृदयं ज्ञातुमिच्छसि चेत्सुखम् ।  
 तत्पश्य जलहणकृतां सूक्तिसुवतावलीमिमाम् ॥ ४० ॥  
 नाङ्गुलीयैर्न केयूरैर्न ग्रैवैर्न कङ्कणैः ।  
 तथा भाति यथा विद्वान् कण्ठसङ्गतयाजनया ॥ ४१ ॥

श्रीवैद्यभानुपण्डितस्यैते ।

आदौ नमस्कृतिः पश्चादाशंसावचनानि च ।  
 सुभाषितप्रशंसा च कविकाव्यस्तुतिस्ततः ॥ ४२ ॥  
 कुक्करीनां ततो निन्दा सन्मनस्विखलास्ततः ।  
 कदर्यपद्धतिरथो द्विविधाऽन्योक्तिपद्धतिः ॥ ४३ ॥  
 कृताः खेचरभूचारिभेदास्तेष्वदितो रविः ।  
 खेचरेषु ततश्चन्द्रवातमेघास्ततः खगाः ॥ ४४ ॥  
 तेषु प्राक् कोकिलो हंसः शिखिश्चाक्षवकालयः ।  
 खद्योतश्चातकः पश्चादित्युक्ताः खेचरास्ततः ॥ ४५ ॥

भूचरास्तेषु सिंहः प्राक् ततः कुञ्जरपद्मतिः ।  
दासेरकवलीवर्दमृगपद्मतयः पृथक् ॥ ४६ ॥

जलधिर्मणिशृङ्गतटिनीसरभीपशुद्रुमाश्च शिखिमरवः ।  
सङ्कीर्णवस्तुवर्णननित्यन्योक्तिद्विधाऽथ शृङ्गारः ॥ ४७ ॥

प्रथमोऽत्र विप्रलम्भस्तदनु च सम्भोगशृङ्गारः ।  
तत्र वियोगः प्रथमं प्रियसङ्गः स्त्रीषु मर्दनजाऽवस्था ॥ ४८ ॥

प्रश्नः सखीनां विविधाः प्रलाभा वियोगिनीनामथ दूतिकायाः ।  
सम्प्रेषणं मन्यथजाऽप्यवस्था सह प्रलापेन वियोगिनश्च ॥ ४९ ॥

दूतीवचः प्रियं प्रति सन्देशो विरहिणः प्रियतमायाः ।  
तस्या विरहावस्था कथनं दूत्या प्रियामश्नः ॥ ५० ॥

दूत्युपहासस्तदनु प्रियस्य कान्तावलोकने वाचः ।  
वाल्यं वयसः सन्धिर्योवनमखिलाङ्गवर्णनं क्रमशः ॥ ५१ ॥

माने मानिन्यवस्था तु नायिकातिथ्यपूर्विका ।  
सत्या चानुनयः पथादुत्तिमत्युक्तपस्ततः ॥ ५२ ॥

प्रसादोऽथ च सम्भोगे ऋतवः कुमुमोच्चयः ।  
रन्दुकोदरुपाः क्रीडा रवेशास्तमयस्ततः ॥ ५३ ॥

प्रलापाः कामिनामादावभिसारेऽभिसारिका ।  
चन्द्रोदयः पानगोष्ठी प्रियावचःदुरतः परम् ॥ ५४ ॥

सुरतेषु तत्प्रशंसा नवयोर्पितृसङ्गमे सखीशान्धम् ।  
निधुचनमथ नववध्वा रतिकेली रतिविपर्यासः ॥ ५५ ॥

निवृत्तिः सुरतस्यादौ रुन्धः प्रणयस्य च ।  
नायिकाानुनयः पथात् प्रभातं तत्समारणः ॥ ५६ ॥

फलहान्तरिताप्रलपनमतः परं नायकस्य शिक्षा च ।  
सम्भोगाविष्करणं दुल्लभ्य मङ्गीर्णमिति च शृङ्गारः ॥ ५७ ॥

रसा हास्यादयो जातिस्ततो भूपतिवर्णनम् ।  
 क्रियागुण्यादिचित्राणि तथा वक्रोभितपद्धतिः ॥ ५८ ॥  
 रथकरिगिरिवारिधिनदीसरोनगरवर्णनं क्रमशः ॥  
 कूर्मादीनां स्तवनमर्थं सर्वपदार्थसंस्तुतिर्विविधा ॥ ५९ ॥  
 [ भैरवकूर्मादीनां स्तवनं मृगयादिवर्णनं चाथ । ]  
 नीतिर्विद्या दैवं सपुरुषकारं च साहसं लक्ष्मीः ।  
 दानं कुलजा नारी तद्धृत्तमपत्यकं च मित्रगुणौ ॥ ६० ॥  
 कला सेवाऽथ धर्माथौ तृष्णादारिद्र्यपद्धतौ<sup>१</sup> ।  
 सन्तोषक्षान्तिकरुणा वैराग्यं तदनु स्तुतिः ॥ ६१ ॥  
 हरीशयोस्त्रयस्त्रिंशत्पद्धतीनामिदं शतम् ।  
 श्रीमता भगदत्तेन जलहणेन व्यरच्यत ॥ ६२ ॥

इति श्रीमन्नारोहकभगदत्तजलहणदेवविरचितायां सूक्तिमुक्ता-  
 वल्यामनुक्रमणिकाप्रकरणम् ॥



<sup>१</sup> मुद्यानाश्रमनगरमुन्यादे ख २. निम्बतररीरपर्यालोचने ईदरेनैव पाठेन भाव्यमाते प्रतिभाति  
 ३ तृप्ति २४. ४ ति क

( १ )

## नमस्कारपद्धतिः

शिव

नमस्तुद्गशिरञ्चुम्बिचन्द्रचामरचारवे ।

त्रैलोक्यनगरारम्भभूलस्तम्भाय नम्रवे ॥ १ ॥

भट्टचाणस्य ।

सुप्तद्रोहिणगोविन्दचन्द्रेन्द्रधनदादिषु ।

कल्पान्तराग्निषु नमो यामिकाय यमारये ॥ २ ॥

राजशेखरस्य ।

आदाय चापमचलं कृत्वाहीनं गुणं विषमदृष्टिः ।

यश्चित्तमच्युतशरो लक्ष्यमभाङ्गीन्नमस्तस्मै ॥ ३ ॥

श्रीभोजदेवस्य ।

वाणीभूतपुराणपूरुषप्रतिमत्याश्रया धारिते

विद्रा [ तीक्ष्णगा ] शुशुक्षणिरुणग्लान्ते शकुन्तेभ्यः ।

नम्रोन्नम्रभुजद्रुद्रवगुणव्याकृष्टगणासन-

क्षिप्तस्त्रस्य पुरट्टुरो विजयते सन्धानसीमाध्रमः ॥ ४ ॥

नमस्तुभ्यं देवामुरमकृदमाणिस्यकिरण-

प्रणालीसम्भेदस्त्रपितचरणाय स्मरजिते ।

महारत्नस्वाहाकृतभुरनचक्रेऽपि नयने

निरोद्धुं भुयस्तत्त्वसयमिव कामं द्रुतये ॥ ५ ॥

पत्तो श्रीपुरारे ।

चूडोत्तमिनचारुचन्द्रकालिकाचञ्चिउत्ताभासुरो

नीलादग्निलोन्मकामशूलभः श्रेयोदशग्रे स्फुरन् ।

भन्नगूढदुरन्तमोहतिमिरशाम्भारमुच्छेदयं-

धेनःमशनि योगिनां विजयते मोधप्रतीपो हरः ॥ ६ ॥

अर्घनारीश्वरः

सन्धानतौ नैतपुरान्ध्रतनोः सरोपमुत्सारिते गिरिजया निजपाणिपद्मे ।  
उत्सर्पिकङ्कणफणीन्द्रफणार्पणेन पूर्णोऽञ्जलिर्जयति वालमृगाङ्कमौलेः ॥ ७ ॥

वन्दे तदेकं शिवयोः शरीरं यद्वामभागे कुचकुम्भदम्भात् ।  
अवाप्तमृत्युः किल लिङ्गरूपी वीरः स्वयम्भूरभवन्मनोभूः ॥ ८ ॥

करस्पर्शारम्भात्पुलकितपृथुरोजकलेशे  
श्रमाम्भो वामार्धे वसति मदनाकूतिसुलभम् ।

विभोर्वारं वारं कृतसमधिकोदूलनविधे-  
स्तनौ भस्मस्नानं कथमपि समाप्तं विजयते ॥ ९ ॥

मौनादस्तमितैव चादुभगितिः स्रस्तैकहस्ताद्गतं  
दूरेऽप्यञ्जलिबन्धनं प्रणयनं स्तब्धार्द्रमूर्धनः कुतः ।

इत्थं सङ्घटितैकविग्रहतया व्यग्रो गिरिग्रामणी-  
जाता जातरूपं जयत्यनुनयन् देवखिलोक्तीगुरुः ॥ १० ॥

कस्यापि ।

देहार्द्रं कुरु पार्वति स्थिरपदं [हंस्ते] धनुर्धारय  
स्वेदार्द्रं यदि मृज्यता करतलं भस्माङ्गरागेण मे ।

एवं जल्पत एव वाणशिखिनि प्रोह्णीय शिञ्जाफणि  
श्वासैः प्रज्ज्वलिते पुरेषु जयति स्मेरं पुरारेमुखम् ॥ ११ ॥

त्रिल्लिङ्गस्य ।

हरस्य जटाभरण पञ्चग.

कण इव पुरां वह्नेर्भस्मावधूलनसङ्गतो  
जयति वह्निलोफस्फारावधूतनिशोदयः ।

स्मरहरजटावन्यग्रन्थिर्भुजङ्गफेणामार्णो-  
स्त्रिदंशतटिनीपूरानीतः स्फुरन्निव तारकः ॥ १२ ॥

भट्टसोमेश्वरस्य ।

हरस्य ताण्डवम्

उच्चैरुत्तालखेलद्भुजवनपवनोद्भूतशैलौघपात-

स्फारोदञ्चत्पयोधिमङ्गलितमकुटस्वर्धुनीसङ्गमानि ।

जीयासुस्ताण्डवानि स्फुटविरुटजटाकोटिसङ्घटभूरि-

भ्रश्यन्नसन्नचक्रन्यवहितसुमनोवृष्टिपातानि शम्भोः ॥ १३ ॥

भेरीभाङ्कारस्य ।

हरस्य ललाटलोचनम्

नीललोहितललाटलाञ्छने लोचने जयति कौऽपि पावकः ।

रक्षितस्य जगदन्तर्हेतवे यस्य संज्वलनमात्मभूरभूत् ॥ १४ ॥

मुरारेः ।

हरस्य नटा

जयति हरजटाभरो यदन्तर्हति निराकुलमेव देवसिन्धुः ।

लहरिषु तरलेन्दुराजहंसा विततविरिश्विरूपालफेनमाला ॥ १५ ॥

हरविलोचने

मणमत नयने हरस्य पूजाक्रमलकुल पदयोः कृतं कृतार्थं ।

विरुसनविनिमीलने विचित्र युगपदुपैति ययोरिलोरुनेन ॥ १६ ॥

सूक्तिमहत्तादेवी ।

हरनटाभरण चन्द्रमल

स जयति हिमकरलेखा चक्रास्ति यस्यामयोर्मुखा विहिता ।

नयनमदीपकजलजिघृक्षया रजतशुस्तिरिव ॥ १७ ॥

मुक्ताम्बुः ।

लसर्वालाचन्द्रधरणगतमौलेः स्मरजितः

किरद्भिः मुञ्जोत्सर्गा नरामणिभिरापूरितफलः ।

व्यलीकैः पारित्याः परिलघुलघुरञ्जनजुषः

पतद्भिर्वाणस्य क्रमलिखितलक्ष्मा रिजयते ॥ १८ ॥

वस्यापि ।



श्रीकण्ठस्य कपर्दवन्धनपरिवलान्तोरगग्रामणी-

सन्दष्टां मकुटावतंसकलिकां वन्दे कलामैन्दवीम् ।

या विम्बप्रतिपूरणाय परितो निष्पीड्य संदंशिका-

यन्त्रेणेव ललाटलोचनशिखिज्वालाभिरावर्त्यते ॥ १९ ॥

मुरारेः ।

पार्वती

हरकण्ठग्रहानन्दमीलिताक्षी नमाम्युमाम् ।

कालकूटविषस्पर्शजातमूर्च्छागमामिव ॥ २० ॥

बाणस्य ।

क्रीडासरोपगिरिजाचरणारविन्दं

वन्दे यदग्रपतिता हरिणाङ्गलेखा ।

कामार्पहस्तितट्टपञ्चजर्धैर्यलक्ष्मी-

पातावभग्नबलयाद्निभा विभाति ॥ २१ ॥

गोत्रानन्दस्य ।

प्रातः कालाञ्जनपरिचितं वीक्ष्य जौमातुरोष्ठं

कन्यायाश्च स्तनमुकुलयोरङ्गुलीभस्मगुद्राम् ।

प्रेमोल्लासाज्जयति मधुरं सस्मिताभिः सखीभि-

र्गौरीमातुः किमपि किमपि व्याहृतं कर्णमूले ॥ २२ ॥

कस्यापि ।

गजानन

उच्चैर्ब्रह्माण्डखण्डद्वितयसहचरं कुम्भयुग्मं दधानः

प्रेङ्खन्नागारिपक्षप्रतिभटविकटश्रोत्रतालाभिरामः ।

देवः शम्भोरपत्यं भुजगपतितनुस्पर्द्धिवर्द्धिष्णुहस्त-

स्त्रैलोक्याश्चर्यमूर्तिः स जयति जगतामीश्वरः कुञ्जरास्यः ॥ २३ ॥

विश्वेश्वरस्य ।

गङ्गा

गौरीविभज्यमानार्द्धसङ्कीर्णे हरमूर्धनि ।

अम्ब द्विगुणगम्भीरे भागीरथि नमोऽस्तु ते ॥ २४ ॥

मन्मथ.

कुलगुरुवलानां केलिदीप्ताप्रदाने

परमसुहृदनङ्गे रोहिणीवल्लभस्य ।

अपि कुसुमपृषत्कैर्देवदेवस्य जेता

जयति सुरतलीलानाटिकासूत्रधारः ॥ २५ ॥

राजशेखरस्य ।

स एष भुवनत्रयप्रथितसंयमः शङ्करो

विभक्तिं वपुषाऽधुना विरहकातरः कामिनीम् ।

अनेन किल निर्जिता वयमिति प्रियायाः करं

करेण परिताडयन् जयति जातहासः स्मरः ॥ २६ ॥

वस्यापि ।

रतिः

देसी रतिविजयते मृगनाभिविभ्र-

पत्रावली पृथुपयोधरसीम्नि यस्याः ।

भाति त्रिलोकप्रियोपनतस्वक्रान्त-

प्रक्रान्तसायननिशातनकालिकेन ॥ २७ ॥

मदनस्य ।

हरिः

लक्ष्मीलतासमाश्रितं कौस्तुभस्तप्तोज्ज्वलम् ।

स्वर्गापार्गफलदं हरिरुत्पटुमं नुपः ॥ २८ ॥

रस्यापि ।

जयति स नाभिसरोरुहपधुरपटलैरिमासितामारः ।

शौरिः श्रीमुखचन्द्रे यत्सान्निर्लज्जनञ्जाया ॥ २९ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

अतिविपुलं कुचयुगलं रदसि करैरामृशन् लक्ष्म्याः ।  
तदपहृतं निजहृदयं जयति हरिर्मृगयमाण इव ॥ ३० ॥

अरसिउक्कुरस्य ।

कनककलशस्वच्छे राधापयोधरमण्डले  
नवजलधरश्यामामात्मद्युति प्रतिविम्बिताम् ।  
असितसिचयमान्तभ्रान्त्या मुहुर्मुहुस्तृप्तिपन्  
जयति जनितव्रीडाहासः प्रियाहसितो हरिः ॥ ३१ ॥

दृक्पातः कमलासनेऽस्तु भवतु ज्ञानं मनाङ् मासते  
श्रीकण्ठोऽयमितः सुरानिति नतास्ताक्ष्येण विशापितः ।  
प्रेयस्याः क्व तदासनं क्व च रतं कण्ठः क्व चेत्पुल्लपन  
लक्ष्म्यावासितमानसो विजयते सुप्तप्रबुद्धो हरिः ॥ ३२ ॥

कस्यापि ।

विरमति महाकल्पे नाभीपदैकनिकेतन—  
स्त्रिभुवनपुरीशिल्पी यस्य प्रतिक्षणमात्मभूः ।  
किमिह करणं कीदृक् कस्य व्यवस्थितिरित्यसा—  
बुदरमविशद्वृष्टुं तस्मै जगन्निधये नमः ॥ ३३ ॥

मुरारेः ।

जीयासुः शकुलाकृतेर्भगवतः पुच्छच्छटाच्छोटना—  
दुद्यन्तः शतचन्द्रिताम्बरतलास्ते विन्दवः सैन्धवाः ।  
यैरुत्पत्य पतद्भिरोर्विशिखिनस्तेजोजटाल वपुः  
पानाध्मानवशादरोचकरुजां चक्रे चिरायास्पदम् ॥ ३४ ॥

न पद्मैरालेपं कलयति धरित्रीन्ययवशा—  
अ मुस्तामन्विष्यत्युरगनगरभ्रंशचकितः ।  
न धत्ते ब्रह्माण्डस्फुटनभयतो घुर्घुररवं  
वराहो माहात्म्यादिति जयति सङ्कोचितवपुः ॥ ३५ ॥

एतौ हनुमत ।

जयन्ति नरसिंहस्य स्फुरन्नखशिराङ्गुराः ।

हरिणश्लोथकृष्टेन्दुकलाखण्डैरिवाङ्किताः ॥ ३६ ॥

कस्यापि ।

दैत्यानामधिपे नखाङ्गुरकुटीकोणप्रतिष्ठात्मनि

स्फारीभूतकडारकेसरसटासङ्घातघोराकृतेः ।

सश्लोभं च सविस्मयं च सगुरुब्रीडं च सान्तस्मितं

क्रीडाकेसरिणो हरोर्विजयते तदकालमालोकितम् ॥ ३७ ॥

इन्द्रक्रे. ।

वपुर्दलनसम्भ्रमात् स्वनस्तरं श्रविष्टे रिपौ

उच यात इति विस्मयात् महितलोचनः सर्वतः ।

वृथेति करधूतिभिर्निपतितं पुनर्दानवं

निरीक्ष्य भुवि रेणुवज्रयाति जातहासो हरिः ॥ ३८ ॥

कस्यापि ।

लक्ष्मीपाणिद्वयपरिचितं मूलमूर्द्धश्रुतीना

व्यवतं वन्दे कमलचरणद्वन्द्वमाधस्य पुंसः ।

यत्रैरुस्य व्यथित वलिना पात्रतीर्यविवितीर्ण-

रार्द्रस्यैव प्रणतितरलः क्षालनं पद्मयोनिः ॥ ३९ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

दिङ्मातङ्गघटाविभक्तचतुरायोदा मही साध्यते

सिद्धा सा च वदन् एव हि वयं रोमान्विताः पश्यत ।

विषाय प्रतिपाद्यते क्रिमपरं रामाय तस्मै नमो

यस्मादागिरभून् कथाद्रुतमिदं यत्रैव चास्मि गतम् ॥ ४० ॥

कस्यापि ।

स्विन्नोर्ध्वस मुञ्च भारं रिभृषो ययमिति उदत्तु शिथिलभुजः ।

भरभुग्नरिनयशङ्खु गोपेषु हसन् हरिर्जयति ॥ ४१ ॥

हरिहरस्य ।

( २ )

## आशीर्वादपद्धतिः

तत्र अष्टमूर्तेरम्भयं वपुः ।

जगज्जीवनमध्याद्रः शम्भोरम्भोमयं वपुः ।

ब्रह्माण्डमपि यस्यान्नस्तरत्तुम्बीफलायते ॥ १ ॥

कस्यापि ।

हरजय

स धूर्जटिजटाजूटो जायतां विजयाय वः ।

यत्रैरुपलितभ्रान्तिं करोत्यथापि जादवी ॥ २ ॥

शिवस्वामिनः ।

शिवः

हिमगिरितनयामयार्द्रमूर्तिस्तुहिनशिलास्रतसिन्धुवद्धमौलिः ।

शिशिरकरकलाकृतारतंसो हरतु शिवः परितापमान्तरं वः ॥ ३ ॥

उमापतिपरस्य ।

असौग तत्कालोदसदसहभारस्य तपसः

कथानां विसम्भेग्यथ च रसिकः शैलदुहितुः ।

ममोदं वो दिश्यान् कपटग्रहेपापनयने

त्वरामधिलपाभ्यां युगपदभिषुक्तः स्मरहरः ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

पाणौ वड्डणमृत्फणः फणिपतिर्नेत्रं ज्वलत्पायकं

कण्ठः कुण्डिनसालहृत्कुण्डियो रमं गजेन्द्राजिनम् ।

गौरीलोकनलोभनाय मुभगो वेपो हरम्येति मे

गण्डोद्गमैविभावितः पद्मपनेर्हमोदमः पातु वः ॥ ५ ॥

रैद्रम्य ।

शैलेन्द्रप्रतिपाद्यमानगिरिजाहस्तग्रहभोलस-

द्रोमाञ्चादिविसंस्थुलाखिलविधिव्यासङ्गभङ्गाकुलः ।

१ शैत्यं तुहिनाचलम्य करयोरित्युचिवान् सर्वत-

श्शैलान्तःपुरमात्रमण्डलगर्णैर्द्विष्टोऽज्ज्वालाद्गः गिवः ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

चडाभस्मकणाङ्किताविव जटापत्राञ्चलेनामृगन्

नेत्राग्निद्युतितापिताविव करैः सिञ्चन् सुवादीधितेः ।

नागश्वासकलाङ्किताविव मुहुर्गङ्गाजलैः मालयन्

मानिन्याश्चरणौ गिरीन्द्रदुदितुर्भूत्यै गिरीशोऽस्तु वः ॥ ७ ॥

उमापतिधरस्य ।

दूरे दारुवनाभिसारक वृथाचाटूनि मुञ्चाधुना

भूयस्त्वं पुनरप्यहं यदि तदा चन्द्रः क्षितिं यास्यति ।

इत्युक्तः शशिमौलिरद्रिसुतया चूडेन्दुभूलम्बन-

व्याजव्यञ्जितपादपद्मपतनर्मी[त]मियः पातु वः ॥ ८ ॥

हर्षपण्डितस्य ।

सहस्राक्षैरङ्गैर्नमसितरि नीलोत्पलमयी-

मिवात्मानं मालाघुपनयति पत्न्यां दिविपदाम् ।

जिहृभौ च क्रीडारभसिनि कुमारे सह गणै-

र्हसन् वो भद्राणि द्रढतयु मृडानीपरिवृढः ॥ ९ ॥

मुरारे ।

विश्लिष्टेऽभिनये रूपं रचयतः सम्पादिते शंसतो

रोमाञ्चं वहतः स्वहस्तरचितस्थानक्रियास्पर्शजम् ।

खिन्नां श्वासयतश्च शैलतनया गाढैः समालिङ्गनै-

र्नानाभावरसात्मकं पशुपतेराचार्यकं पातु वः ॥ १० ॥

मौलिस्त्रै[ गृ ]हिणां हगर्च्चिरुदयस्विन्नार्द्धचन्द्रामृत-

प्रत्युज्जीवितदेवदैत्यशिरसामन्योन्याविद्वेषिणाम् ।

जाते वाङ्मणे महासनपरे तन्त्रायितारे परं

किं कुर्यादिति ( ? ) तद्वचःस्मितमुखः पायान्स वः शङ्करः ॥ ११ ॥

कथोरप्येतौ ।

कपालदाम

भूत्यं वोऽस्तु कपालदाम जगतां पत्युर्यद्वीया त्रिपि

स्वापि वयापि गणाः पठन्ति पठशो नातिप्रसिद्धाभराम् ।

विश्वं स्तस्यति वक्ष्यति क्षितिमपामीक्षिष्यते शिष्यते

भोगे राशिपु रम्यतेऽस्त्यति जगन्निर्क्षयनि द्यामिति ॥ १२ ॥

उत्तपैम्य ।

निदिननयनाशि

पायात्कृतानङ्गपतद्गदाहः रयदाक्षिनो नेत्रशिखिप्रदीपः ।

यस्यान्तिके शुभ्रदशानिरेत्रत्रियं क्रिरीदेन्दुकलाः श्रयन्ते ॥ १३ ॥

महाणम्य ।

नेत्रत्रयम्

एकं व्याननिमीलनान्मुकुलितं चतुर्द्वितीय पुनः

पार्यत्या वदनाम्युजस्तनतटे शृङ्गारभारालसम् ।

अन्यद्वरिहृष्टापमदनकोधानन्दोदीपितं

शम्भोर्भिन्नरसं समाधिसमये नेत्रत्रयं पातु यः ॥ १४ ॥

पृष्ठ

पायादः शितिकृष्णस्य वण्डः श्यामाम्बुदोपमः ।

गौरीभुजलला यत्र त्रिगुह्येक्षेत्र राजते ॥ १५ ॥

कथोरप्येतौ ।

शिरस्यपङ्कज

क्रमाणां भूषिधात्रां श्रिनमयिषतिना मम्पुङ्गवीपता

स्फार नेत्रानलेन ममभनियमितोचापमीनपत्रेन ।

रामायत्तं पुरारेः कुमुदशुचि लसन्नीलमुग्रीवमङ्गं  
प्रावङ्गं सैन्यमन्यद्भवदनगिरच्छेदहेतु श्रियै वः ॥ १६ ॥

घनपालस्य ( हरवानरसैन्ययोः श्लेष )

अर्धनारीश्वर.

तद्वः पुनातु शिवयोरर्धनारीश्वरं वपुः ।  
भवेदिव यदद्य श्वः शिव एव शिवैव वा ॥ १७ ॥

अर्धाङ्गनापुंवपुषः पुराग्निर्मूर्तिः श्रियं नौरिव वस्तनोतु ।  
प्रेमातिभारादपरां यदर्थं ममज्ज शृङ्गाररसाम्बुराशौ ॥ १८ ॥

वैरन्धस्य ।

कल्याणमावहतु वः शिवयोः शरीरमेकं यदीयमासितच्छत्रिकण्ठमूलम् ।  
वामेतिरेऽपि कुरुते सितभासि भागे प्रारब्धशैलतनयापरिणामशङ्काम् ॥ १९ ॥

उत्प्रेसावल्लभस्य ।

स्वेदाद्रिषामकुचमण्डनपत्रभङ्ग-  
संगोपिदक्षिणकराङ्गुलिभस्मरेणुः ।  
स्त्रीपुंनपुंसकपदव्यतिलङ्घनी व [ : ]  
शम्भोस्तनुः सुखयतु प्रकृतिश्वतुर्थी ॥ २० ॥

स्वच्छन्दैकस्तनश्रीरुभयमतमिलन्मौलिचन्द्रः फणीन्द्र-  
प्राचीनाधीतवाही सुखयतु भगवानर्द्धनारीश्वरो वः ।  
यस्यार्द्धे विश्वदाहव्यसनविमृशमण्ड्योतिरैर्द्धे कृपोद्य-  
द्वाप्यं चान्योन्यवेगप्रवृत्तिसिमिसिमाकारि चक्षुस्तृतीयम् ॥ २१ ॥

मुरारेरेतौ ।

आश्लेषापरविम्बजुम्बनसुखालापस्मितान्यासतां  
दूरे तावदिदं मियो न सुलभं जातं मुखालोकनम् ।  
इत्थं व्यर्थकृतैकदेहघटनाविन्यासयोगवयोः  
केयं प्रेमविहम्बनेत्यवतु वः स्मेरोऽर्द्धनारीश्वरः ॥ २२ ॥

शूर्वमर्षणः ।



गिरितनयैरुपयोजरनिहितरुरः पातु बधिरं गिरिगः ।  
विश्वामयितुं मनसिजमिव स्पृशन् काञ्चनं लिङ्गम् ॥ २३ ॥

जयदेवस्य ।

कल्यान्तरुद्र

कल्यान्ते शयितत्रिविक्रममहाकड्डालपडस्फुर-  
न्तेपस्पृशन्मिहपाणिनस्वग्मोतादिरोन्मासिपः ।  
विश्वैर्कार्णवताविशेषशृङ्गिता नौ मत्स्यकृमातुर्भा  
कर्षन् धीवरतां गतोऽप्यतु मनां योहं महाभगवः ॥ २४ ॥

उत्तिरस्य ।

स्फुट्याकृष्टदंष्ट्राविस्तृप्तुग्वनदोत्तान्दंष्ट्रान्तराल-  
न्यस्तत्राण्डगवण्डग्रमनयनदणान्कारफोलाहरिन्यः ।  
चण्डीनाथस्य युष्मानिखिलिन्सर्जयन्तान्दनेत्र-  
ज्वाल्योहेलानिषीनप्रलयजन्तयः पान्तु कल्यान्तलीलाः ॥ २५ ॥

कल्यान्तरोधनस्य त्रिपुरविजयिनः क्रीडया मञ्जरिणोः  
कृत्वाऽपि प्राणिजार्तनिजमुग्रदृष्टरानिध्यमप्राप्ततृप्तेः ।  
दिग्भिक्तोः प्रेक्ष्य शून्याः प्रलयजलनिधिप्रेक्षितान्मार्म्यमूर्ति  
प्रासव्यासगिर्मोक्षधमजनिनस्पः पान्तु यो गर्जितानि ॥ २६ ॥

एतां मेरुभाङ्गास्य ।

ईशगताष्टवक्त्र

अस्थीन्यस्थीन्यजिनमजिनं भस्म भस्मेन्दुगिन्दु-  
र्गङ्गा गङ्गाङ्ग उग्रा इत्युष्टमन्मन्त्रप्राणाम् ।  
भूपात्रेपोषकरणकरणप्राणव्यापृतानां  
नृत्तारम्भप्रणयिनि शिवे पान्तु रात्रौ गगानाम् ॥ २७ ॥

नेत्र-२२ ।

इन्दोः किं दृष्टिणस्य वा सुस्पतेः किं वा दृष्टान्तस्य वा  
किं भूतत्र दिशान्धि भूषणगणेशादृष्टैः देवैः प्रिया ।  
इत्थं मन्त्रनमन्तिशेष्टस्वग्यादात्मनो भीरुगत्र  
भीता यस्य युगाः प्रमायनारिषां पाशान् म नः शङ्करः ॥ २८ ॥

आर्द्रा कण्ठे मुखाब्जस्रजमुपनयत्यम्बिका जानुलम्बा  
 स्थाने कृत्वेन्दुलेखां निविडयति जटाः पद्मगेन्द्रेण नन्दी ।  
 कालः कृत्तिं निवन्नात्युपनयति करे कालरात्रिः कपालं  
 गम्भोर्नृत्तावतारे परिपदिति पृथग्न्यापृता वः पुनातु ॥ २९ ॥  
 कयोरप्येतौ ।

भो<sup>१</sup> [ भो ] दिरपतयः प्रयात परतः खं मुञ्चताम्भोमुचः  
 पातालं व्रज मेदिनि प्रविशत क्षोणीतलं भूधराः  
 ब्रह्मक्षुन्नय दूरमान्मभवनं नाथस्य नो नृत्यतः ।  
 गम्भोः सङ्कटमेतदित्यवतु वः प्रोत्सारणा नन्दिनः ॥ ३० ॥  
 महानाटकान् ।

सन्ध्याताण्डवदम्भरप्रणयिनो भगस्य चण्डभ्रम-  
 व्यावृत्तोद्भुजदण्डमण्डलभुवो जङ्गानिलाः पान्तु वः ।  
 येपामुच्चलता जवेन झटिति व्यूहेषु भूमीभृता-  
 मुड्डीनेषु विडौजसा पुनरस्मौ दम्भोलिरालोकिनः ॥ ३१ ॥  
 सोमनाथप्रशस्ते ।

उद्दामभ्रमिवेगविस्तृतजटावल्लीप्रणालीपत-  
 त्स्वर्गङ्गाजलदण्डिकावैल्यि[ तं ] निर्माय तत्पञ्जरम् ।  
 सम्भ्राम्यद्भुजपैण्डपप्रपटलदून्द्रेण हंसायित-  
 स्त्रैलोर्यैव्ययनाटिकानवनदस्वामी जगन्नायताम् ॥ ३२ ॥

यन्नात्र्यभ्रमिघूर्णमानवसुधाचहाधिरुद्धे भृगं  
 मेरौ पार्श्वनिवेशिवासरनिशाचंके परिभ्राम्यति ।  
 तेजस्यस्तडितो भवन्ति शतशो दृष्टा हि जाताः कथं  
 तामस्योजपि स वः पुनातु जगतामन्तेष्टियज्वा विभुः ॥ ३३ ॥  
 एतौ मुरारे ।

संरम्भादविभावितनिभुवनायामस्य कामद्विपो  
 नृत्तारम्भविजृम्भितैरवयवैर्ब्रह्माण्डमुद्दिन्दतः ।

निर्यन्मौलि विनिर्गताग्रचरणं प्रोष्टासिदोःपटुं  
पायादो गहिरम्भसः प्रविचलत्तुर्माचमाणं वपुः ॥ ३४ ॥

कर्मवार्हतम् ।

भट्टं चन्द्रकले शिवं मुरनदि श्रेयः कपालावले  
कल्याणं भुजगेन्द्रवाह्ये कुशलं सिक्कजटासन्तने ।  
इत्याहुर्मिलिताः परस्परमम् यस्मिन् प्रगान्ति गते  
रूपान्तरभेदीनदस्य भयनात्तदः नियं नाण्डवम् ॥ ३५ ॥

रस्यापि ।

पार्वती

गोनासायै नियोजितागं द्रुग्जाः मर्याय वट्टापाधिः  
कण्ठस्थाय विपाय वीर्यमदनः पाणौ मणीन रिभ्रती ।  
भर्तुर्भूतगणाय गोत्रजरतीमन्दिष्टमन्त्राक्षरा  
रक्षन्वट्टिमुना रिराहममये प्रीता च भीता च वः ॥ ३६ ॥  
गजशेखरस्य ।

प्रन्यासन्नविवाहमण्डनविशौ देवार्चनव्यग्रया  
दृष्टाश्रे परिणेतुर्गन्त्रिगिता गङ्गाधरम्याकृतिम् ।  
उन्मादस्मितगोपनञ्जितधिया गौया तथञ्जिनिगन्त्र  
वृद्धस्त्रीवचनान् प्रिये विनिहितः पुष्पाञ्जलिः पानु वः ॥ ३७ ॥  
पादाग्रस्थितया मुहुः मनभेगणानीतया नमता  
शम्भोः सम्पृहलोचनत्रयदयं यान्त्या नदागरने ।  
'हीमत्या शिर्ष्माहितः सपत्न्यस्येष्टेष्टमोन्मत्या  
विशिष्टपुन रुमुमाञ्जलिगजिया शिषोऽन्तरं पानु वः ॥ ३८ ॥  
औलुस्येन रुतन्मग मन्त्रुता च्छारचोमाना श्रिया  
तेनैर्यन्त्रुतजनन्य रत्ननाताभिर्गुण्य पुनः ।  
दृष्टाश्रे धरमाचमा रम्यगा गौया नरे मन्त्रमे  
मंशेष्टपुष्पा दरेण दमनः शिष्टा मुन्यागान्त्रु वः ॥ ३९ ॥

रिदम्भे ।

व्यानम्रा दयितानने मुकुलिता शार्दूलचर्माम्बरे  
 सोत्कम्पा भुजगे निमेषरहिता चन्द्रेऽमृतस्यन्दिनि ।  
 मीलद्वयः मुरसिन्धुदर्शनविधौ म्लाना कपालोदरे  
 पार्वत्या नवसङ्गमप्रणयिनी दृष्टिः शिवायास्तु यः ॥ ४० ॥

भासस्य ।

भ्रूलास्योत्सविनी सविभ्रमगतिमृच्छन्नितम्बस्थली  
 सङ्कीर्णे वयसि स्पिनाद्रेफणिनिः सा पार्वती पातु यः ।  
 यस्याः कर्णतट दृशावगमता तूर्णं तदन्तःपथे  
 गत्वा द्रष्टुमिवेश्वरं हृदि कृताधिष्ठानमुत्कण्ठितम् ॥ ४१ ॥

मदनस्य ।

पद्मम्

अचिप्पन्ति विदार्य वनत्रकुहराण्यामृद्धतो वासुके-  
 स्तर्जन्या विपर्युगान् गणयतः सस्पृश्य दन्ताङ्गुरान् ।  
 एकं त्रीणि नवाष्ट सप्त पटिनि प्रव्यस्तसङ्गथाकमा  
 वाचः क्रौञ्चरिपोः शिशुत्वविकलाः श्रेयांसि पुष्पान्तु यः ॥ ४२ ॥  
 ग्वेच्छारम्यं लुठित्वा पितुरुर्मि चिताभस्मधूलीसिताङ्गो  
 गङ्गावारिण्यगाधे झटिति पृथुजटाजटतो दत्तग्रन्थः ।  
 सद्यः सीत्कारकारी जलजडिमरणद्वन्द्वपङ्क्तिर्गुहो यः  
 कम्पी पायादपायाज्ज्वलितशिखिशिखे चक्षुषि न्यस्तहस्तः ॥ ४३ ॥  
 बाणम्यैतौ ।

विकसदमरनारीनेत्रनीलाब्जपण्डा-  
 न्यधिवसति सदा यः संयमावःकृतानि ।  
 नवरुचिरकलापे वर्त्तते यो मयूरे  
 वितरतु स कुमारो ब्रह्मचर्यश्रियं यः ॥ ४४ ॥

विनायक

पायादजेन्द्रवदनः स इमा निलोकी यस्योद्भूतेन गगने महता करेण ।  
 मूलावलग्रासितदन्तविसाङ्गुरेण नालायितं तपनविम्बसरोरुहस्य ॥ ४५ ॥  
 ( गणपतेः )



देहमविष्टाद्रिसुतामुखेन्दुद्वितीयखण्डार्धमिनागतो यः ।

अवाप्तुकामः परिपूर्णभावं स पातु वः अम्भुजटार्धचन्द्रः ॥ ५२ ॥

बिलहणस्य ।

गङ्गा

सुवताभा नृकपालशुक्तिषु जटावलीषु मल्लीनिभा

वह्नी लाजनिभा दृशो मणिनिभा भोगोत्करे भोगिनाम् ।

नृत्तावर्त्तविवर्त्तनेतिपयः सम्मूर्च्छनोच्चांतिताः

खेलन्तो हरमूर्ध्नि पान्तु भवतो गङ्गापयोविन्दवः ॥ ५३ ॥

कुष्णमिश्रस्य ।

जङ्घालस्फूर्जदूर्जस्वलकरिमकरमौढसम्मर्दखेळ-

रखल्लोन्तोफुल्लविन्दुस्तवकतिलारुतव्योमकुक्षिम्भरीणि ।

वारीणि स्वर्गसिन्धोस्त्रिपुरहरजटाजूग्रधारध्वनीना-

न्युच्चैरुच्चण्डजाग्रत्कलिरुलुपमपीशोपमुन्धोपयन्तु ॥ ५४ ॥

वेदन्यासस्य ।

चण्डिकाशृङ्गिरिटी

देवी सूनुममृत नृत्यत गणाः किं तिष्ठतेत्पुद्गुजे

हर्षाद्भृङ्गिरिटावर्षाश्चितगिरा( ? ) चामुण्डयाऽऽलिङ्गिते ।

अव्याद्वो हतदेवदुन्दुभिधनध्वानातिरिक्तस्तयो-

रन्योन्यमचलास्थिपञ्जरजरत्नङ्कालजन्मा रवः ॥ ५५ ॥

सूर्य

सिन्दूरस्पृहया स्पृशन्ति करिणां कुम्भस्थमाधोऽङ्गा

भिष्टी पल्लवशङ्कया विचिनुते सान्द्रं द्रुमद्रोणिषु ।

कान्ताः कुङ्कुमकाङ्क्षया करतले मृदन्ति लग्नं च यत्

तत्तेजः प्रथमोद्भवं भ्रमकरं सौरं चिं पातु वः ॥ ५६ ॥

त्रिविक्रमपट्टम्य ।

एकस्मिन्नयने भृशं तपति यः काले स दाहक्रमो ।

येनातन्यत यत्प्रकाशसमये नैशं पदं दुर्लभम् ।

मव्योम वयवस्य यस्य विदिता लोके प्रकाशस्थितिः

श्रीमूर्यः क्षणसेवितोऽपि हि महादेवः स वस्त्रायताम् ॥ ५७ ॥

( हरसूर्ययो श्लेशः ) कम्पापि ।

खं येऽस्त्युज्ज्वलयन्ति लूनतमसो ये चानैखोद्भासिनो

ये पुष्पान्ति सरोरुद्भ्रियमाधिक्षिप्ताब्जभासथ ये ।

ये मूर्धस्वरभासिनः क्षितिभृतां ये चामराणां शिरां-

स्याक्रामन्तधुभयेऽपि ते दिनपतेः पादाः ध्रियं मन्तु नः ॥ ५८ ॥

आनन्दवर्धनस्य ।

भवतु वः सवितुःपुरगात्रली स्फुरति मध्यगतारुणनायका ।

समाभिलम्बितनुङ्गपयोधरा मरुतैरुल्लतेव नभश्चिरयः ॥ ५९ ॥

कम्पापि ।

पृथ्वी

भागीरथीदारुता कालिन्दीरुचरीभरा ।

मुपेकृत्यरा पृथ्वी पातु वः सागराम्भरा ॥ ६० ॥

रानशेखरस्य ।

विष्णोरादीष

हृदयं कौस्तुभाद्भ्रामि ह्येः पुष्पातु यः धियम् ।

गणान्तेनगे गाय दत्तदृष्टिर्ध्रियः ॥ ६१ ॥

कुमुदस्य ।

प्रत्यग्रोन्मेषजिह्वा क्षणमनभिमुखी रत्नद्वीपप्रभाणा—

मात्मव्यापारगुर्वी जनिताजललया जम्भणः साङ्गभङ्गः ।

नागाङ्कः मोक्तुमिच्छोः शयनमुरुफणाचक्रवालोपधान

निद्राच्छेदातिताम्रा चिरमवतु हरेर्दोष्टिराकेकरा वः ॥ ६२ ॥

विशाम्बदेवस्य ।

पायोधेः परिमध्यमानसलिलादर्दोत्थितायाः श्रियः

सानन्दोल्लसितभ्रुवा कुटिलया दृष्ट्यैव पीताननः ।

अज्ञातस्वकरद्वयीविगलितव्यालोलमन्योरग—

शून्ये घ्राहुगतागतानि रचयन्नारायणः पातु वः ॥ ६३ ॥

भक्तिप्रह्वविलोकरुनप्रणयिनी नीलोत्पलस्पर्शिनी

ध्यानालम्बनतां समाधिनिरर्तनीति हितप्राप्तये ।

लावण्यस्य महानिग्री रसिकतां लक्ष्मीदृशोस्तन्वती

गुप्ताकं कुरुतां भवार्तिशमनं नेत्रे तनुर्वा हरेः ॥ ६४ ॥

( वचनश्लेषः ) भार्गवतामृतदत्तस्य ।

वत्से मागा विपादं श्वसनमुखजवं सन्त्यजोर्ध्वप्रवृत्तं

कम्पः को वा गुरुस्ते भवतु बलभिदा जृम्भितेनात्र याहि ।

प्रत्याख्यानं सुराणामिति भयशमनच्छन्नना कारयित्वा

यस्मै लक्ष्मीमदाद्गः स दहतु दुरितं मन्यमृदां पयोधिः ॥ ६५ ॥

कस्यापि ।

मस्य

आदिमत्स्यस्स जयताद्यः श्वासोल्लासितैर्जलैः ।

विदधे गगनेऽम्भोधिं गगनं च महोदधौ ॥ ६६ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।



कर्म.

यन्निःश्वस-मीरमेदुरतया दूरं समुद्रासिता  
 धत्ते शेषमुज्ज्वलभोगकलिता भूरातपनश्रियम् ।  
 स्तोत्रे यस्य चतुर्मुखी श्रुतिस्त्रेः कृण्वत्त्वमभ्यस्यति  
 ग्रीढाहर्षतनुर्जगन्ति स विभुः पायादपायाद्धरिः ॥ ६७ ॥

मेधी(?)धूय महाश्रमन्यनविधौ पृष्ठे निजे भ्राम्यतो  
 माऽधून्मन्दरपर्यतस्य च परिभ्रंशः समुद्रस्य च ।  
 इत्यङ्गः सह सञ्जहार किल य श्वापान् स वो रक्षनात्  
 म्बेच्छावर्तितरुच्छपायितननुसंलोमपरङ्ग्यां हरिः ॥ ६८ ॥

कयोरप्येनौ ।

पृष्ठभ्राम्यदमन्दमन्दगिरिग्रावाग्ररुण्डयना-  
 निद्रालोः रुमठ कृतैर्भगरतः श्वासानिलाः पान्तु वः ।  
 यत्संस्कारकलानुत्तर्जनवशाद्ग्लोच्छलेनाम्भसा  
 यानापातमतन्त्रित जलनिधेर्नाद्यापि विश्राम्यति ॥ ६९ ॥

एतन्मत ।

ग्राह

हरेर्लीलावराहस्य दंष्ट्रादण्डः स पातु वः ।  
 हेमाद्रिकल्पा यत्र धात्री छत्रश्रियं दधौ ॥ ७० ॥

वादीश्वरकाद्यनभ्य ।

पुरतर्पास्यति कुत्रचिदमुपनी दंष्ट्राङ्कुरस्थेयसी  
 कुर्सा (शोभ) वराहवति त्रिशुवन रुद्रैर्योभिः हिल ।  
 इत्यस्वन्गविकल्पवर्धनमतः कण्ठे लुङ्गो जग-  
 र्ग्लोकाकारधरस्य षट्पञ्चजितः श्वसोर्षयः पान्तु वः ॥ ७१ ॥

विभ्राणोऽभिनवेन्दुकाटिफुटिभं दंष्ट्रादुरं मीलया  
 भोदासाधरो हरिः स भवती भूय द्विभूतवटः ।  
 यम्योन्तिमानः श्वाकमलिनोपात्तमानः शणं  
 मीलद्वान्प्रणालान्नुर्नुर्ना भेज भुजङ्गधरः ॥ ७२ ॥

पातु त्रीणि जगन्ति सन्ततमकूषार त्समभ्युद्गरन्  
 ध त्रीं कोलकलेवरः स भगवान् यस्यैकदंष्ट्राङ्गुरे ।  
 कूर्मः कन्दति नालति द्विरसनः पत्रन्ति दिग्दन्तिनो  
 मेरुः कोशति मेदिनी जलजति व्योमापि लोलम्बति ॥ ७३ ॥  
 हनुमत ।

लीने श्रोत्रैकदेशे नभसि नयनयोस्तेजसि कापि याते  
 श्वासग्रासोपभुक्ते मरुति जलनिर्घा पादरन्ध्राद्धपीते ।  
 पोत्रप्रान्तैकरोमान्तरविचरगता मार्गतः शार्ङ्गपाणः  
 क्रोडाकारस्य पृथ्वीमविकलविम्ब[वं] वैभवं वः पुनातु ॥ ७४ ॥  
 वराहमिहिरस्य ।

नृसिंह

चन्द्रार्धायितरिष्वयान(?)दशनो व्योमायितान्तर्ध्रुवो  
 बालार्कायितशेचनः सुरधनुर्लीलायितध्रूलतः ।  
 अन्तर्नादिनिरोधपीवरगलन्यक्वापनिर्यत्ताडि-  
 तारस्फारसद्यवरुद्धगगनः पायाश्रुसिंहो जगत् ॥ ७५ ॥  
 हनुमत ।



किं किं सिंहस्ततः किं नररुदशवपुर्देव चित्रं ग्रहीतो  
 नैवाद्यापि प्रचण्डो द्रुतमुपनयतायं ननु प्राप्त एव ।  
 चापं चाप नखाँ [ग्रं] त्वरितमहदहा कर्कशत्वं नैखाना-  
 मित्येवं दैत्यगर्जं निजिनखकुलिशैर्जघ्निवान् यः स बोद्धव्यात् ॥ ७६ ॥  
 चटिच्चटिति चर्मणि च्छमिति चोच्चलच्छोणिते  
 धगिद्धगिति मेदसि स्फुटरवेऽस्थिनि घ्रादिति ।  
 पुनातु भवतो हरेरमरवैरिनायोरसि  
 ववणत्कर नपञ्जरककच कोपजन्ना रवः ॥ ७७ ॥  
 वाक्पतिनायस्यैतौ ।

क्वेदं गर्जितमेव विन्नु दलति स्तम्भो नृसिंहस्तत-  
 स्मोऽत्राभावति सोऽत्र भो नुरसी हृद्देति दैत्येश्वरम् ।  
 जल्यन्तं निजगर्जितेन प्लवत् स्तम्भान्निर्गयावधी-  
 देरुस्मिन् क्षण एव हा नरहरिस्त्राता स एवास्तु वः ॥ ७८ ॥  
 सूत्रिसहस्रात् ।

सन्धारञ्जितशीतदीधितिकलासौन्दर्यभाजो नरयाः  
 प्रीतिं पावयन्तु कैटभरिपोः शोडानुसिंहस्य वः ।  
 दैत्योस्स्थलपीठकुण्डिततया दीनेन दम्भोलिना  
 मामूर्यं सकुतूहलं सविनयं साध्वर्यमालोकिताः ॥ ७९ ॥  
 बालप्रमत्त्या ।

‘पूर्यन्ते जलराशयो वगुमती मज्जत्यधो लुप्यते  
 पातालं शतधा गतं निपतति ब्रह्माण्डगवणं दिवः ।  
 निक्षिप्तेन मुरद्विपोऽस्य वपुषा मत्वेति मन्ये वह-  
 द्रुत्सङ्गेन हतं हिरण्यकशिपुं सिंहो हरिः पातु वः ॥ ८० ॥  
 कम्पापि ।

वामन.

अपसर पृथिवि समुद्राः संतृणुताम्बूने भूधरा नमत ।  
 वामनहरिश्चतुर्भुजे जगतां कलहः स वः पायात् ॥ ८१ ॥

रम्यापि ।

भारुष्टः शिखया नखैर्विलिखितः स्पृष्टः कपोलस्थले  
 मौलौ दामभिराहतः प्रतिदिशं वामन सलीलं पाथि ।  
 इत्थं वारविलासिनीकृतपरीहासस्य दैत्याधरे  
 विष्णोर्वामनोवपश्चिभ्रमभृतो दासोर्मयः पान्तु वः ॥ ८२ ॥

कस्त्वं ब्रह्मपूज्यस्त्वनुचरजनो नाम्ब्यनायोऽश्मेकः  
 किं दद्यामीप्सितं ते त्रिपदाविहरणस्थानमेतन् कियत्ते ।  
 प्रेम्णोरय तादृजानेर्मम शमनिरतम्येति समू(गु?)भारा  
 विष्णोर्वाचः सुरारौ कृत्स्नपदपदन्पासमुग्धाः पुनन्तु ॥ ८३ ॥

पृ.टी हनुमन्. ।

त्रिविक्रमः

हरिपादः स वः पायाल्लम्भितो यः स्वयम्भुजा ।  
यस्यासन्नरेवेरासीत् स्वदरेखेव जाह्नवी ॥ ८४ ॥

- राजशेखरस्य ।

किं छत्र किन्तु रत्नं तिलकमुत तथा कुण्डलं कौस्तुभो वा  
चक्रं किं चारिजं वेत्यमरयुवतिभिर्यद्बालिद्वेपिदेहे ।  
ऊर्ध्व मौलौ ललाटे श्रवासि हृदि करे नाभिदेशे च दृष्टं  
पायात्तद्वोऽर्कविम्बं स च दनुजरिपुर्वर्धमानः क्रमेण ॥ ८५ ॥

हनूमतः ।

ब्रह्माण्डच्छत्रदण्डः शतधृतिभवनाम्भोरुहो नालदण्डः  
क्षोणीनौकूपदण्डः क्षरदमरसरित्पट्टिकाकेतुदण्डः ।  
ज्योतिश्चक्राक्षदण्डस्त्रिभुवनभवनस्तम्भदण्डोऽङ्घ्रिदण्डः  
श्रेयस्त्रैविक्रमस्ते वितरन्तु विबुधद्वेपिणां कालदण्डः ॥ ८६ ॥

दण्डिनः ।

चन्द्राकौ यावदङ्गयुद्धवदमरसरित्तोयताम्यच्चिलोकी-  
केदारे देवलक्ष्मीपुनरुदयत्रिणौ बीजभावं भजन्त्यः ।  
वित्रस्यद्भूर्ध्रुव स्वःक्रमणकुतुकिनो निष्पतन्त्यः समन्ता-  
द्दीयासुर्दानवारेः पदकमलरजोराजयो मङ्गलं वः ॥ ८७ ॥

देवबोधे ।

परशुरामः

लीलोन्मूलितमौलिमस्तचरणं मूर्धस्वपि क्षमाभृता-  
मास्कन्धादपबाहुशाखमभितः कृत्वा सहसार्जुनम् ।  
यश्चक्रे भुवने तमेव विजयस्तम्भं कुठारायुधो  
दत्तां वः शिवमाहवैकरसिको रामः स राजान्तकः ॥ ८८ ॥

दाशरथी रामः

कूर्मो मूलवदालवालवदपां नाथो लतावदिशो  
मेघाः पल्लववत्पुनफलवन्नस्रस्रार्यादयः ।

स्वामिन् व्योमर्तुं ममाक्रमवतः श्रुत्वेति गां मारुतेः

सीतान्वेषणमादिशन् दिशतु वो रामः सलज्जः श्रियम् ॥ ८९ ॥

कृष्ण.

गीतीर्वैणवमैन्द्रगानमधुराः सम्भावयन्निर्भर-

स्वेदाम्बुस्नपितं विलोभ्य पुरतो राधामुखाम्मोरुहम् ।

उत्कम्पस्खलदङ्गुलिः परिगलद्ग्रेणुनिमीलध्वनिः

स्विद्यत्पाणिः पाकरोतु दुरितं गोपालवेषो हरिः ॥ ९० ॥

मार्धैवशीलस्य ।

रामो नाम बभूव हुं तदबला सीतेति हुं तां पितु-

र्वाचा पञ्चवर्षवने विहगस्तस्याहरष्टावणः ।

कृष्णेनेति पुरातनीं निजकथामारुर्ण्य मात्रेरितां

सौमित्रे वव घनुर्धनुर्धनुनेति व्यग्रा गिरः पान्तु नः ॥ ९१ ॥

वसुधाय ।

यामिन्यां परिवृत्तिमाजि चरितं चाराय वृन्दे गवां

गोपानां च विषाणवेणुतुमुलघ्याने समुत्सर्पति ।

गाढालिङ्गितराधिराभुजलतानदस्य कंसद्विषो

यातुं स्यातुमनीश्वरस्य मनसो द्योत्पायितं पातु वः ॥ ९२ ॥

मन्त्रस्य ।

दृष्ट्वा केशर गोपरागर्भृतया रिश्चिन्न दृष्टं मया

तेनैव स्वलिताऽस्मि नाय पतितां रिद्राम् नालम्बसे ।

एकस्त्वं विषमेषु खिन्नमनमां सर्वाचलानां गति-

गोपैवं गदितः सन्देशमवनष्टोष्टे हरिर्वधिरम् ॥ ९३ ॥

भपराधं न शृणुमो न चामर्त्यं त्वयोदितं ।

गोपेति गदितः कृष्णान्पूर्णां तिष्ठन् पुनातु वः ॥ ९४ ॥

रियोप्येता ।

बुद्धः

ध्यानव्याजमुपेत्य चिन्तयासि कामुन्मील्य चक्षुः क्षणं  
पश्यानङ्गशरातुरं जनमिमं त्राताऽपि नो रक्षसि ।  
मिथ्याकारुणिकोऽसि निर्घृणतरस्त्वत्तः कुतोऽन्यः पुमा-  
नित्थं मारवधृभिरित्यभिहितो बुद्धो हरिः पातु वः ॥ ९५ ॥

श्रीहर्षस्य ।

नेमि — जिनाश्च

प्राज्यप्रभावप्रभवो धर्मस्यास्तरजस्तमाः ।  
मुक्तात्मानः शिवं नेमिरन्येऽपि ददतां जिनाः ॥ ९६ ॥

वचनश्लेष । धर्मपालम्प ।

लक्ष्मी.

पौयात्पयोधिदुहितुः कपोलामलचन्द्रमाः ।  
यत्र संक्रान्तार्धवेन हरिणा हरिणायितम् ॥

कस्यापि ।

युक्तं मानद मामनन्यमनसं वक्षस्थलस्थायिनी  
भक्तामप्यवधूय कर्तुमधुना कान्तासहस्रं तव ।  
इत्युक्त्वा फणभृत्फणामणिगतां स्वामेव मत्वा तनुं  
निद्राच्छेदकरं हरेरवतु वो लक्ष्म्या विलक्षस्मितम् ॥ ९७ ॥

पौनश्चेति गभीरनाभिनिभृतं भूभृद्भृशोच्चस्तनं  
पायाद्वः परिरब्धमन्विदुहितुः कान्तेन कान्तं वपुः ।  
स्वावासानुपघातनिर्वृतमनास्तत्कालमीलदृशे  
यस्मै सोऽच्युतनाभिपद्मवसतिर्वेधाः ध्रियं ध्यायति ॥ ९८ ॥

केषामप्येते ।



येन स्वस्तमनोभवेन बलिजित्कायः पुरास्त्रीकृतो  
 यश्चोद्धृतभुजङ्गहारबलयो गङ्गां च योऽधारयत् ।  
 यस्याहुः शशिमच्छिरो हर इति स्तुत्यं च नामामराः  
 पायात्स स्वयमन्धकक्षयकरस्त्वां सर्वदो माघवः ॥ १०४ ॥

चन्द्रकम्य ।

ब्रह्माशिष

जातस्तेऽधरखण्डभात् परिभवः कापालिकादम्ब यत्  
 तद्ब्रह्मादिषु कथ्यतामिति वचो बाल्याच्छिर्मा जल्पति ।  
 गौरीं पाणियुगेन पण्णुखवचो रोद्धुं निरीक्ष्याक्षमा  
 बैलक्ष्याच्चतुराननस्य वदनाट्टचिथिरं पातु वः ॥ १०५ ॥

आगस्कारिणि कैटभप्रमथने तत्ताडनार्थं रुपा  
 नाभीपङ्कजमस्त्रतां गमयितुं जाते प्रयत्ने श्रियः ।  
 स्वावासोन्मथनोपपादितभयभ्रान्तात्मनस्तत्क्षणा—  
 दब्रह्मण्यपराः पुरातनमुनेर्वाग्मृत्ययः पान्तु वः ॥ १०६ ॥

सरस्वती

वचांसि वाचस्पतिमत्सरेण साराणि लब्धुं ग्रहमण्डलीव ।  
 भुवताक्षमृष्रत्वमुपैति यस्याः सा सप्रसादाऽस्तु सरस्वती वः ॥ १०७ ॥

विश्वहणस्य ।

वारण.

कुम्भद्वयं तदमरद्विरदस्य वोऽभ्यादुद्विद्यमानमुदधेर्मथनावसाने ।  
 मोघद्वितीयकमलाकुचशङ्खिनीभिः सेर्ष्यं यदैक्षत सुरासुरसुन्दरीभिः ॥ १०८ ॥  
 भट्टेन्दुराजस्य ।

इति श्रीमद्गारोहकभगवत्तज्जलहणदेवविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यामाशीःपद्धति  
 समाप्ता ।



## अथ सुभाषितप्रशंसा ( ३ )

सुभाषितरसास्वादजानगोमाञ्चकञ्जुसाः ।

विनाऽपि कामिनोसङ्गं कवयः सुगमासते ॥ १ ॥

कम्पापि ।

शान्तमपोऽहनि खेदं तप्तं निर्याति युभ्यते मृदम् ।

गिरितामेति च सहस्रमुपपृञ्जमुभाषितं चेतः ॥ २ ॥

कथमिह मनुष्यजन्मा सम्प्रविशतु सदासि त्रिवुधगणनायाम् ।

येन न सुभाषितामृतमाह्लादि निर्णीतमातृभेः ॥ ३ ॥

तुष्टिर्न रामो धनसञ्चयेन तृप्तिर्न [मी]नस्य महाजलेन ।

तृप्तिर्न मुरेश्च सुभाषितेन तृप्तिर्न दृष्टोः मियदर्शनेन ॥ ४ ॥

पुंसां तदेव भूषणमुपकारकमसरं धनं मुग्यम् ।

मूरनं दधति मुरणं कन्याणमनर्गमिह धन्याः ॥ ५ ॥

नृपसमसरसी परितः पूर्गाऽपि जदेनं कान्तिमुदरति ।

मुग्यकमलानि न यैस्यां मूनाञ्जिन्नणिनमधुराणि ॥ ६ ॥

कामदेवरीते ।

किं हरिः किमु कङ्कणैः निमैर्ममैः कर्णारनंतैरलं

केयूरैर्मणिरुण्डलैरलमलं मादम्यैर्मरुतैः ।

पुंसामेकमखण्डितं पुनरिदं मन्यामहे मगहनं

यदिप्रीतिवशांणामृतकरस्यन्तोपमाः मूलयः ॥ ७ ॥

कम्पापि ।

इति भगवत्सङ्गजपरिचितायां सुक्तिमुक्तावल्यां सुभाषितप्रशंसापद्यति ।

## कविकाव्यप्रशंसा ( ४ )

[ तत्र-सामान्यकविकाव्यप्रशंसा ]

कं पृच्छामः सुराः स्वर्गे निवसामो वयं भुवि  
किं वा काव्यरसः स्वादुः किं वा स्वादीयसी सुधा ॥ १ ॥

कस्यापि ।

तेभ्यो नमः कविभ्यो येषां विमलानि पद्यानि ।  
श्रुतिमधिरोहन्ति सतां कण्ठेऽपि गुणैः पदं दधति ॥ २ ॥

बहुभवेवम् ।

कवीनां मानसं नौमि तरन्ति प्रतिभाम्भासि ।  
यत्र हंसवयांसीव भुवनानि चतुर्दश ॥ ३ ॥

राजशेखरस्य ।

लङ्कापतेः सङ्कचितं यशो यद्यत्कीर्तिपात्रं रघुराजपुत्रः ।  
स सर्व एवादिकवेः प्रभावो न कोपनीयाः कवयः क्षितीन्द्रैः ॥ ४ ॥

महीपतेः सन्ति न यस्य पार्श्वे कर्वाभ्वरास्तस्य कुतो यशांसि ।  
भूपाः कियन्तो न बभूवुरुर्व्या नामापि जानाति न कोऽपि येषाम् ॥ ५ ॥

विल्हणम्यैनौ ।

श्रमं चण्डाभ्यासे दधति कवयः केवलममी  
नरेन्द्राणां वृत्तैः शुचिभिरुपयोगः स तु गिगम् ।  
असौ वोढुं कण्ठः परमधिकृतः पक्ष्मलदृशा-  
मलङ्कारो हारः कुचकलशयोरेव भवति ॥ ६ ॥

श्रीमुरारेः ।

श्रुतसम्पदः कवीनामुक्तिभिरेव प्रकाशतां यान्ति ।  
सिन्धोरपारजलभरमुद्रा एव कथयन्ति ॥ ७ ॥  
वक्ता एव कवयः सूक्तानि महार्घता नयन्त्यन्ये ।  
प्रभवः पयोधिरूपचितीरिभ्रभवनेषु रत्नानाम् ॥ ८ ॥



विपुलहृदयाभियोग्ये खिद्यति काव्ये जडो न मौख्ये स्वे ।  
निन्दति कञ्चुकमेव प्रायः शुष्कस्तनी नारी ॥ १९ ॥

अर्गटस्य ।

व्याकरणादधिगतमपि व विवदने शब्दवृन्दमन्यादृक् ।  
नटशिक्षितमपि करणं तरुणीकरणे तदन्यदिव ॥ २० ॥

मालतीमाधवस्य ।

जुगुप्सितमिदं धात्रा कृतं द्वितयमेव हि ।  
खलोपसर्गः काव्याना पद्यानां च हिमागमः ॥ २१ ॥

सुक्तिसहस्रात् ।

काव्ये भाव्यं शुणैस्तत्र दुर्जना दूषयन्ति यत् ।  
न दुर्गतगृहे सन्धिर्दायते जातु दस्युभिः ॥ २२ ॥

राजशेखरस्य ।

जडेषु जातप्रतिभाभिमानाः खलाः कवीन्द्रोक्तिषु के वराकाः ।  
प्राप्ताग्निनिर्वापणगर्वमम्बु रैत्नाङ्कुरज्योतिषि किं करोति ॥ २३ ॥

बिल्हणस्य ।

प्रियामुखं कोपकपायितं च जलावमृष्टश्च मणिप्रदीपः ।  
खलाभियुक्ताऽपि कवीन्द्रवाणी सौन्दर्यमेवाधिकमुद्दहन्ति ॥ २४ ॥

सिद्धलकवे ।

सन्त्येव सूक्तिरसिका बहवो मनुष्याः  
स्वर्गोक्तसो नवसुधारसनिर्हृताश्च ।  
तौ दुर्लभा कविवचःस्वलितस्य सोढा  
मर्त्येषु सागरगरस्य च यः सुरेषु ॥ २५ ॥

उत्प्रेक्षावल्लभस्य

सत्काव्यपीयूषसमुद्रमध्ये न बाडवाग्निर्न च कालकूटः ।  
तस्यावगाहेन तथाऽपि चित्रं खलस्य तापः परमोऽभ्युदेति ॥ २६ ॥

वत्सराजस्य

कर्णामृतं मूर्तिरसं विहाय दोषेषु यत्नः सुमहान् स्वल्पस्य ।  
 ओषधेः केन्द्रितं प्रविष्टः त्रयेणैकः कष्टकिञ्चालमेव ॥ २७ ॥  
 वृष्टत्वमायानि गुणाः कवीनां साहित्यत्रिधात्रयमर्जितेषु ।  
 सुर्यादनाद्रेषु किमङ्गनानां केनपि कृष्णागम्बुपवासाः ॥ २८ ॥

विस्मयार्थम् ।

निराशानि पश्यानि ययनार्यस्य वा धनिः ।  
 भिक्षुरक्षारिनिक्षिप्तः सिमिक्षुर्नारसो भवेत् ॥ २९ ॥

माश्रीमाधवस्य ।

यच्चिद्वस्तु स्फारं कतिपयपदैरर्पितगुणं  
 रचयित्वा हि मेधेर्धेऽं प्रचुरचनैरेव रचना ।  
 यथासाम्यं शब्दाः रचयिष्ये तुल्यायामिव श्रुता-  
 मिभिः कल्पयेत् कविषु खलु शब्दार्थनियमः ॥ ३० ॥

कव्यपि ।

तेषां कोमलकाव्यसौश्रलकला लीलारती भारती  
 तेषां कर्षणतर्जयश्चरनोद्धारिण किं दीयते ।  
 यैः कान्तावृत्तमण्डले कम्पिताः मानन्दमार्गोपिना-  
 स्तैः किं मत्तकरीन्द्रवृम्भश्रियो नारोपणीयाः शराः ॥ ३१ ॥

अपि सुदमुपयान्तो रागिरन्तमैः स्पर्शपिः  
 परभाषितेषु तोषं यान्ति गन्तः कियन्तः ।  
 नितरममरुन्दस्यन्दपूर्णाल्पालः  
 कल्पशमलिलमेकं नेहने किं रगादः ॥ ३२ ॥

नयनार्थम् ।

नाणोन्नीर्णमिरोज्ज्वल्युनि पदं कन्योऽष्टनाश्वर-  
 श्वागच्छन्तनाहिको दिशि स्योद्विधेर चागोत्रमः ।  
 रिशिश्वरितनन्त्रमन्त्रमन्त्रमन्त्रावृषहयो रम-  
 मन्त्रिशिवरिचर्ममर्म न पुनराङ्गितित्तिपादम्बरः ॥ ३३ ॥

मदनस्य ।

यदेतद्गार्थव्यतिकरमयं किञ्चिदमृतं

प्रमोदप्रस्यन्दैः सहृदयमनांसि स्नपयति ।

इदं काव्यं श्राव्यं स्फुरति तु यदत्राणु परमं

तदन्तर्बुद्धीनां स्फुटमथ च वाचामविषयः ॥ ३४ ॥

पदव्यक्तिव्यक्तीकृतसहृदयानन्दसरणौ

कवीनां काव्ये न स्फुरति बुधमात्रस्य धिषणा ।

नवव्रीढावेशव्यसनपिशुनो यः कुलवधू-

कटाक्षाणां पन्थाः स खलु गणिकानामविषयः ॥ ३५ ॥

हरिहरस्य ।

अनुदुष्टः शब्दैरयं घटनतश्च स्फुटतरः

पदानामर्थात्मा सुखयति न तूत्तानित्तरसः ।

यथा किञ्चित्किञ्चित्पवनचलचीनांशुकतया

कुचाभोगः स्त्रीणां सुखयति न तूद्भाटितमुरः ॥ ३६ ॥

धैर्माशोकस्य ।

या केवलं सैरसता तदपण्डित्वं व्युत्पत्तिरेव यदि नीरसता तदा स्यात् ।

योगस्तयोस्तु घनसारकुरङ्गनाभिमेलापवत्परिमलं कमपि प्रमृते ॥ ३७ ॥

विद्यापते ।

वनजल[धि]महीभृत्सिंहमातंगपूर्वो

भवति पुरुषभीमः प्रेक्षितो भाववर्गः ।

ननु भवति स एव प्रीतिहेतुः कुतोऽपि

श्रुतिपथमुपनीतः सूक्तिभिः सत्कवीनाम् ॥ ३८ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

इति सामान्यकविकान्वयप्रशंसा ।

विशेषकविकल्पप्रशमा ।

यस्मादियं प्रथमतः परमामृतौघनिर्घोषिणी सरसमृत्तिरङ्गभङ्गिः ।  
गङ्गे च धूर्जटिजयश्चलनः प्रवृत्ता वृत्तेन वाक्त्रमाहमादिकविं प्रपद्ये ॥ ३९ ॥

शमननगम्य ।

व्यासादिभिः कविर्वररसादिबोऽपि  
शून्यत्वमाप कल्याऽपि न वागवपञ्चः ।  
भानन्दनिर्भरचक्रोत्सहस्रपातं  
घान्द्रं महः सपमूर्पनि न मात्रयाऽपि ॥ ४० ॥

भट्टमोदेशरम्य ।

चर्चाभिश्चारणानां सिनिग्मण परां प्राप्य संयोदलीलां  
मा कीर्तः मौचिद्विज्ञानरगणय कविज्ञानराणीविन्धामान् ।  
गीतं ग्यात न नास्त्रा स्मिपि रघुनेतरेण याग्यमादा-  
द्वाल्मीकिरेव धार्मी धन्यपनि यशोमुद्रया राममद्रः ॥ ४१ ॥

तमृषिं मनुष्यलोकप्रवेशविधामगाग्निनं राशाम् ।  
गुरल्लोकादवतारमान्तरमेतत्सिद्धं वन्दे ॥ ४२ ॥

एतौ ( श्री ) गुरार ।

माम्बद्वंशवत्तमर्जीतिरमणीरङ्गप्रसङ्गम्वन-  
द्वादिप्रमथमभ्यानिर्विजयने वन्मीरजन्मा कविः ।  
पीत्वा यद्दनेन्दुमण्डलमन्त्राव्यामृतान्धेः स्मि-  
त्पाकन्यं कविनूतनाम्युदमयी कादम्बिनी वर्णति ॥ ४३ ॥

सगदेश्वर्य ।

यद्दाननेन्द्रांश्चमृतप्रवारिनीं विनिष्कृता पद्ममोदवन्त्रिका ।  
तैमथ तापं च निहन्ति देहिनां ननु धुनीनां व्यमिता मं नैकजः ॥ ४४ ॥  
मुक्तिमहात्मा ।

स्वस्ति पाणिनये तमं याग्य रद्रममादतः ।  
भार्ता व्याकरणं काव्यमनु जाम्बवतीजयः ॥ ४५ ॥

यथार्थता कथं नाम न स्याद्वररुचेरिह ।

व्यधत्त कण्ठाभरणं यः सदारोहणप्रियः ॥ ४६ ॥

राजशेखरस्यैतौ ।

मूत्रधारकृतारम्भैर्नाटकैर्बहुभूमिकैः ।

सपताकैर्यशो लेभे भासो देवकुलैरिव ॥ ४७ ॥

बाणभट्टस्य ।

भासनाटकचक्रेऽपि च्छेकैः सिद्धे परीक्षितम् ।

स्वप्नवासवदत्तस्य दाहकोऽभून्न पावकः ॥ ४८ ॥

तौ शूद्रिककथाकारौ रम्यां रामिलसोमिलौ ।

काव्यं ययोर्द्वयोरासीदर्धनारीश्वरोपमम् ॥ ४९ ॥

राजशेखरस्यैतौ ।

सम्यक् बाणद्वितीयेन नमदाकारधारिणा ।

धनुषेव गुणाढ्येन निःश्रेयो रक्षितो जनः ॥ ५० ॥

त्रिविक्रमभट्टस्य ।

मन्ये बृहत्कथाम्भोधेर्विन्दुमादाय निर्मिता ।

तेनेतरकथाकन्या न विभान्ति तदग्रतः ॥ ५१ ॥

धनपालस्य ।

हुता शिखिनि गौणाख्या स्तोकशेषाऽपि सा कथा ।

सुरलीदेन्दुलेखेव लोके पूज्यतमाऽभवत् ॥ ५२ ॥

जगत्यां ग्रथिता गाथाः शातवाहनभूभुजा ।

व्यधुर्द्धतेस्तु विस्तारमहो चित्रपरम्परा ॥ ५३ ॥

राजशेखरस्यैतौ ।

कवीनामगलद्वर्षो नूनं वासवदत्तया

शक्त्येव पाण्डुपुत्राणां गतया कर्णगोचरम् ॥ ५४ ॥

बाणस्य ।

श्रोत्रेतराणि भुवने करणान्यसङ्ख्यै-

श्रुत्वारि तृप्तिमहतां विषयैर्लभन्ते ।

-- श्रोत्राय पक्षसुकृतस्य जनस्य पुण्याः

श्रीकालिदासगिर एव दिशन्ति तृप्तिम् ॥ ५५ ॥





केवलोजपि स्फुरन् वाणः करोति विमदान् कवीन् ।  
किं पुनः क्लृप्तसन्धानः पुलिन्दकृतसन्निधिः ॥ ६६ ॥

घनपालस्य ।

वाणेन हृदि लग्नेन यन्मन्दोजपि पदक्रमः ।  
प्रायः कविकुरङ्गाणां चापलं तत्र कारणम् ॥ ६७ ॥

दर्पं कविभुजङ्गनां गता श्रवणगोचरम् ।  
विषाविद्येव मायूरी मायूरी बाङ्निवृन्तति ॥ ६८ ॥

सरस्वतीपवित्राणां जातिस्तन्त्रं न देहिनाम् ।  
व्यासस्पर्धां कुलालोऽभूत् यद्भ्राणो भारते कविः ॥ ६९ ॥

अहो प्रभावो वाम्देव्या यच्चण्डौलदिवाकरः ।  
श्रीहर्षस्याभवत् सभ्यः समो बाणमयूरयोः ॥ ७० ॥

कर्तुं त्रिलोचनादन्यो न पार्यविजयं क्षमः ।  
तदर्थः शक्यते द्रष्टुं लोचनद्वयिभिः कथम् ॥ ७१ ॥

अथो गणपतिं वन्दे महामोदविधायिनम्  
विद्याधरगणैर्यस्य पूज्यते कण्ठगर्जितम् ॥ ७२ ॥

प्रद्युम्नाभ्रापरस्येह नाटके पटवो गिरः ।  
प्रद्युम्नाभ्रापरस्येह पौष्पा अपि शराः खैराः ॥ ७३ ॥

त्रयोऽग्नयस्त्रयो देवास्त्रयो वेदास्त्रयो गुणाः ।  
त्रयो दण्डिप्रबन्धाश्च त्रिषु लोकेषु विश्रुताः ॥ ७४ ॥

रामशेखरस्यैते ।

जाते जगति वाल्मीकौ शब्दः कविरिति स्थितः ।  
व्यासे जाते कवी चेति कवयश्चेति दण्डिनि ॥ ७५ ॥

कालिदासस्य ।

जानकीहरणं कर्तुं रघुवंशे स्थिते सति ।  
कविः कुमारदासश्च रावणश्च यदि क्षमः ॥ ७६ ॥



नदीनां मेखलसुता नृपाणां रणविग्रहः ।

कवीनां च सुरानन्दश्चेदिमण्डलमण्डनम् ॥ ८८ ॥

यायावरकुलश्रेणेर्मुक्तायष्टैश्च मण्डनम् ।

सुवर्णवन्धरुचिरस्तरलस्तरलो यथा ॥ ८९ ॥

स्थिता माध्वीकपाकत्वात्रिसर्गमधुराऽपि हि ।

किमपि स्वदते वाणी केपाश्चिद्यदि शार्ङ्गरी ॥ ९० ॥

शब्दार्थयोः समो गुणः पाञ्चाली रीतिरुच्यते ।

शीलामट्टारिकावाचि वाणोक्तिषु च सा यदि ॥ ९१ ॥

के<sup>१</sup> वैकटनितंवेन गिरां गुंफेन रञ्जिताः ।

निन्दन्ति निजकान्तानां न माग्ध्र्यमधुरं वचः ॥ ९२ ॥

सरस्वतीव कर्नाटी विजयाङ्गा जयत्यसां ।

या वैदर्भगिरां वासः कालिदासादनन्तरम् ॥ ९३ ॥

मूक्तीनां स्मरकेलीनां कलानां च विलासभूः ।

प्रभुर्देवी कविर्लाटीगताऽपि हृदि तिष्ठति ॥ ९४ ॥

पार्यस्य मनसि स्थानं लेभे लघु सुभद्रया

कवीनां च वचोवृत्तिचातुर्येण सुभद्रया ॥ ९५ ॥

गजशेखरम्येन ।

नीलोत्पलदलश्यामा विज्जाकां तामजानता ।

वृथैव दण्डिनाऽप्युक्तं सर्वशुक्ला सरस्वती ॥ ९६ ॥

कविरमरः कविरचलः कविरभिनन्दश्च कालिदासश्च ।

अन्ये कवयः कपयश्चापलमात्रं पदं दधति ॥ ९७ ॥

यद्योगः परविग्रहे निज इव स्वेच्छाप्रवेशावधि—

र्यद्दयानं व्यपनिद्राचिन्मयरसज्ज्योतिःप्रबोधावपि ।

यद्वाग्वन्धवनोदयो रसनदीकल्लोललीलावधि—

स्तस्यास्मिन्यदि देवबोधियमिनः को वा गुणस्यावधिः ॥ ९८ ॥

पातुं श्रोत्ररसायनं रचयितुं वाचस्सनां सम्मता  
 व्युत्पत्तिं परमाप्तवाप्तुमवधिं लब्धुं रसस्रोतसि ।  
 भोक्तुं स्वादु फलं च जीविनतरोर्ययाम्नि ते कौतुकं  
 तत् भ्रातः शृणु राजशेखररक्तेस्मृक्तीस्मुधास्पन्दिनीः ॥ ९९ ॥  
 श्रीशङ्करवर्मणः ।

मयमूर्तिपनादस्य निर्वाणमतिना मया ।  
 मुरारेः पदचिन्तायापिदमाधीयते मनः ॥ १०० ॥  
 कथयति ।

अमररुक्कपित्वदमरुक्कनादेन विनुद्भुता न सञ्चरति ।  
 शृंगारमणिनिरन्या धन्यानां श्रवणविररेषु ॥ १०१ ॥  
 अर्जुनदेशम् ।

वपुर्धामाशमः कुचपरिवृत्तशेदिनृपतिः ( १ )  
 परिभ्रान्ता रत्नाकम्पारिधरेषा वसुमती ।  
 न म्रुत्वा रामाणां पद्मिह शिरोऽन्यस्य नमिनं  
 कवीन्द्रै रानेन्द्रै र्नीलै रमियती पिल्हणकया ॥ १०२ ॥

वासदशुभ्रमृत्तुरसन्तसमयः पुष्पं शरन्मद्विषा  
 धानुष्कः वसुमापुषः पश्चिमः कास्नूगिषोऽग्रं धनुः ।  
 वाचस्नैरमोक्षवलाः म्रियन्मया श्यामा वपुर्नूतनं  
 मार्गस्मार्गन एव पञ्चमलया गीतिः कसिर्विल्हणः ॥ १०३ ॥

साहित्ये मुहुर्माग्वस्तुनि दृष्टव्यायग्रग्रन्थिने  
 तर्के वा मयि मन्त्रिपानरि मम स्त्रीन्यायने भारती ।  
 शय्या वाऽस्तु मृदुत्तरान्तरवती त्रिभोङ्गैरगम्यता  
 भूमिर्वा हृदयगमो यदि पतिस्तुन्या रतिमुभयः ॥ १०४ ॥  
 मोदते ।

किं बीणाहनिनेन किं मधुररीक्षसाग्निनापि किं  
 कटर्पापुषन्निनेन तरुणोद्भूताग्निनापि स्मि ।  
 धीमदितपमन्त्रवेद्यदि वचो हेम्वहृषम्यनी-  
 मेत्ताम्भम्भुभगं मुधामह्वरं कर्णोदरं गारुते ॥ १०५ ॥

विन्दुद्वंद्वतरंगिताग्रसराणिः कर्ता शिरोविन्दुकं

कमेति क्रमशिसितान्वयकथा ये केऽपि तेभ्यो नमः ।

ये ॥ ग्रन्थसहस्रशाणकपणत्रुट्यत्कलकैर्गिरा-

मुल्लेखैः कवयन्ति रत्नलहणकविस्तेष्वेव सन्नद्यते ॥ १०६ ॥

प्रकृत्यैवातिवक्रेण गुणदैर्घ्यं वितन्वता ।

मैया शरासनेनैव बाणो दूरं निरस्यते ॥ १०७ ॥

केचिद्वर्गलग्नहृण विषमद्वेषज्वरेणापरे

केचिनौख्यमलेन सन्ततमयी मीलन्ति शान्तोत्तराः ।

तद्भो मन्दिरभित्तयो भवत नस्सूक्तेषु सभ्याः पुन-

स्तत्पाठे वरमस्ति वो यमुबभूवयं किमप्युत्तरम् ॥ १०८ ॥

लोष्टसर्वज्ञस्यैतौ ।

नव्या न व्याकरणसरणिर्यस्य माधुर्यधुर्यं

नो सौन्दर्यं नैव नवरसस्रोतसो न प्रवाहः ।

यादवम्रत्या कथयति गिरा देवता देव तादृक्

काव्यं श्राव्यं कवयति भिषक् भानुनामा स एषः ॥ १०९ ॥

इत्थं कविकुटुम्बस्य वचासि विचिनोति यः ।

अनिद्धवचनस्यापि तस्य वक्ष्या सरस्वती ॥ ११० ॥

भासो रामिलसोमिलौ वररुचिः श्रीसाहसाकः कवि-

मेष्ठो भारविकालिदासतरलाः स्कन्दैः सुबन्धुश्च यः ।

दण्डी बाणदिवाकरौ गणपतिः कान्तश्च रत्नाकरः

सिद्धा यस्य सरस्वती यदि भवेत्के तस्य सर्वेऽपि ते ॥ १११ ॥

यस्याञ्चौराश्चिकुरानिरुरः कर्णपूरो मयूरो

हासो भासः कविकुलगुरुः कालिदासो विलासः ।

हर्षो हर्षो हृदयवसतिः पञ्चबाणस्तु बाणः

केषां नैवा कविषु कविताकामिनी कौतुकाय ॥ ११२ ॥

जयदेवस्य ।

इति श्रीमदारोहकमगदत्तजलहणदेवविरचिताया स्तुक्तिमुक्तावल्या विशेषकविप्रशंसा ॥

१ कल्यन्ति ख २ विलहण ख ३ माया ख ४ नै इ ख च ५ न च नव क ६ वामिलमोमिले  
ख च ७ स्कन्ध इति शार्ङ्गचरीयपाठ ।



ग्रीवास्तम्भभृतः परोन्नतिकथामात्रे शिरश्शूलिनः

सोद्वेगभ्रमर्णप्रलापविपुलक्षोभाभिभूताकृतेः ।

अन्तर्द्वेषविपप्रवेशविपमक्रोधोष्णनिःश्वांसिनः

कष्टा नूनमपण्डितस्य विकृतिभीमज्वगरम्भभूः ॥ ७ ॥

ये संसत्सु विवादिनः परयशश्शल्येन शूलाकुलाः

कुर्वन्ति स्वगुणस्तत्रेन गुणिनां यत्नात् गुणाच्छादनम् ।

तेषां रोपकपायितोदरदृशां कोपोष्णनिःश्वांसिनां

टीप्ता रत्नशिखेव कृष्णफणिनां विद्या जनोद्वेजिनी ॥ ८ ॥

क्षेमेन्द्रस्यैतौ ।

स्वाधीनो रसनाञ्चलः परिचिताः शब्दाः क्रियन्तः क्वचित्

क्षोणीन्द्रो न नियामकः परिपदः शान्ताः स्वतन्त्रं जगत् ।

तद्यूर्यं कवयो वयं वयमिति प्रस्तावनाह (हु?) इति<sup>१</sup>—

स्वच्छन्दं प्रतिसन्नं गर्जत वयं मौनव्रतालम्बिनः ॥ ९ ॥

उमापातिधरस्य ।

उक्तं च वक्ष्यमाणं च भर्त्सनं तिर्यगीक्षणम् ।

कचिद्यथार्थकथनं व्याख्यातन्त्रस्य पट्टिधाः ॥ १० ॥

इति श्रीमदारोहकभगदत्तनरुहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्यां कुकविनिन्दा ।



## कुक्कविनिन्दा ( ५ )

प्राप्तीयमा धाष्ट्यगुणेन युक्ताः कैरप्यपूर्वैः परमात्मवन्दैः ।  
 आत्मवन्दे ये वचसां वदन्ति ते केऽपि कन्यास्वयो जयन्ति ॥ १ ॥  
 सेन्द्रम्य ।

धिरन्वा रे कलिशान् याहि विलयं केयं विपर्यस्तता  
 हा कष्टं भुविप्राप्तिनां व्यवहृतिर्द्ध्वं प्रोचिता दृश्यते ।  
 पैर्कः] वाद्यपदेवता भगवती विरेतुमानीयते  
 निःशङ्कैर्धर्मैः परीभणविधौ सर्वाङ्गमुदाहरते ॥ २ ॥  
 रत्नम्य ।

श्रीशिरपति वगवमनी रुचिश्चमुद्गमार्पदमुदाहृतैः ।  
 नङ्गोतीव नैषाऽप्योऽर्धाङ्गं नैष्णाभगभारैः ॥ ३ ॥  
 वलभदेवम्य ।

काष्णं कर्णोपि रिपु ने गृह्णे न मन्ति  
 ये त्वामुदीर्णपवनं विनिवारयन्ति ।  
 गव्यं गृहं पिव निवानष्ट प्रविश  
 वानापिका हि पुण्याः स्वयो भवन्ति ॥ ४ ॥  
 गम्यन्ति ।

गारुणे रुचिररुचिर्गन्धर्वीमेरे वृधाः पंचवर्षः  
 ऽर्वाङ्गैश्च महाभ्रमेण रश्मिर्पततदरायः पदम् ।  
 गारुणा मनमोज्ज्वलरुच्यया भ्यापन्ति चेदीश्वरं  
 नमोऽथ क्व पव किं न विन्मन्त्यष्टौ महामिदपः ॥ ५ ॥  
 हरिहम्य ।

प्यामादीन्करिषुङ्गराननुचिताक्षेपं मर्त्यं ह मन  
 उग्रैर्गन्धर्व निर्मान्य श्वेनयूगं श्वेनान मगर्व पट ।  
 काष्ण मीहृत् यत्पार्श्वगवितं श्वेनयूगं मर्त्यं वृषः  
 यत्पार्श्वगवितं भूनेन गवितः पार्श्वगवितं वृषात् ॥ ६ ॥  
 वन्दन्ति ।

सूचीदण्ड इवासौ कुपितस्सुजनो मुखे परं तीक्ष्णः  
छिद्रपिधानैकपरः प्रगुणः पश्चात्परं भवति ॥ १० ॥

अनुकुरुतः खलसुजनावग्रिमपाश्चात्यभागयोस्मृच्याः ।  
एकैः कुरुते छिद्रं गुणवानन्यश्च पिदधाति ॥ ११ ॥

गोभक्ष्यैतौ ।

सुजनो न याति विकृतिं परहितनिरतो विनाशकालेऽपि ।  
छेदेऽपि चन्दनतरुः सुरभयति मुखं कुठारस्य ॥ १२ ॥

अथपि गुणाय महता महदपि दोषाय दोषिणा सुकृतम् ।  
तृणमपि दुग्धाय गवां दुग्धमपि विषाय सर्पाणाम् ॥ १३ ॥

रविगुप्त्यैतौ ।

सैव परं न विनश्यति तनुरपि या श्रीनिवेशिता सन्सु ।  
अवाशिष्यते हिमागोः सैव कला गिरामि या शंभोः ॥ १४ ॥

निवसन्नपि सममितरैरभिजाताङ्गिर्क्षते न दुर्वचनम् ।  
ध्वाक्षविरावी न पिकः स्थितवानपि बलिभुजां भवने ॥ १५ ॥

जगदुपकृतिषु सतां रतिरितरजनो विभवमात्रसन्तुष्टः ।

नि भुवनानि भास्वान् धनपतिरधिवसति कैलासम् ॥ १६ ॥

लान्यनु निहितं जलमाविर्भवति पल्लवाग्रेषु ।  
नेभूतं यदुपक्रियते तदपि महान्तो बहन्त्युच्चैः ॥ १७ ॥

वल्लभदेवस्यैते ।

यदमी दृग्गन्ति दृग्गना रसना तत्स्वादुफलमवाप्नोति ।  
प्रकृतिरियं ध्वेलानां क्रिश्यन्ति यदन्यकार्येषु ॥ १८ ॥

नैमेयस्य ।

यदश्चनादितमतिर्वहु चाटुगर्भं  
कार्योन्मुखः खलजनः कृतकं ब्रवीति ।  
तत्साधवो न न विदन्ति विदन्ति किं तु  
कर्तुं वृथाप्रणयमस्य न पारयन्ति ॥ १९ ॥

आरोम्यस्य ।

दानोन्नता श्रीः ध्रुवमममादं शक्तिर्दयात्री विनयी प्रभावः ।

निर्य्याजैर्दग्ध्यनिधिस्मिता श्रीः परोपकाराभरणरत्नभारा ॥ २० ॥

शेमेन्द्रस्य ।

ते साधवो भुवनमण्डलमौलिभूता

ये साधुतामनुपसारिषु दर्शयन्ति ।

भ्रातृमयोजनवन्दीकृतस्त्रिभेदः

पूर्वोपकारिषु स्वलोऽपि हि मानुकं पः ॥ २१ ॥

रत्नारत्नस्य ।

हृष्यन्ति चार्त्तार्तिरत्नगुणनम्य सन्तः

धुद्रत्नमानु पिशुनादपि मन्त्यमन्ति ।

रत्नं न केवलमलङ्कारणाय लोके

मृत्प्रसादिनमकं च भवेत्प्रभारिः ॥ २२ ॥

प्रियेत्रस्य ।

विपदि धैर्यमथाभ्युदये समा

मदमि चारुपदुता युधि विप्रमः ।

यन्ममि चाभिरतिर्य्यमनं ध्रुवै

प्रकृतिगिडमिदं हि महाम्यनाम् ॥ २३ ॥

भर्तृमेन्द्रस्य ।

न च भवति विगोः स्नेहस्तेदरेतु-

र्जगति गुणनिधीनां सज्जनानां कदापि न ।

एतत्तन्निष्ठो दूरमंग्योऽपि चन्द्रः

हिमु कुमुदवनानी प्रेमभङ्गं करोति ॥ २४ ॥

कथमपि हि भवन्ति शेषमहोन्नयोः-

जगदुपहृतिरनोनामिदमेव फलम् ।

दधति वरममृदया दूरमानप्रभारं

ननु जगति मुञ्चकाः साधवः प्राण्यथ ॥ २५ ॥

महत्सुन्दरस्य ।

व्यपगतजडिमानः क्षिप्तदोषाभिपङ्गाः

परिगलितकलंका वक्तृभावा न जातु ।

समुदयमपि मित्रेणैव सार्धं दधाना-

स्तुहिनकिरणविम्बादन्य एते महान्तः ॥ २६ ॥

अन्तः कोपकृपायितेऽपि हृदये साधोरसचेष्टितै-

र्भद्राण्येव वहिः क्रियासु वचनान्याविर्भवन्त्यर्थतः ।

मध्येऽत्यन्तकरालवाडवशिखाशोपेऽपि वारानिधेः

कल्लोलाः प्रकटीभवन्ति सततं मुक्ताफलोद्धारिणः ॥ २७ ॥

कयोरप्येतौ ।

अभेदेनोपास्ते कुमुदमुठरे वा स्थितव्रत्तो

विपक्षादम्भोजादुपगतवतो वा मधुलिहः ।

अपर्याप्तः कोऽपि स्वपरपरिचर्यापरिचय-

प्रबन्धस्साधुनामयमनभिसन्धानरसिकः ॥ २८ ॥

श्रीमुरारे ।

मज्जन्तोऽपि विपत्पयोधिगहने निस्सङ्गवीरव्रताः

कुर्वन्त्येव परोपकारकरणं सन्तो यथाशक्तितः ।

राहोरुग्रकरालवक्त्रकुहरासाभिभूतोऽप्यलं

चन्द्रः किं न जनं करोति सुखिनं ग्रस्तावशेषैः करैः ॥ २९ ॥

ये दीनेषु दयालवः स्पृशति यानल्योऽपि न श्रीमदो

व्यग्रा ये च परोपकारकरणे हृष्यन्ति ये याचिताः ।

स्वस्थास्सन्ति च यौवनोदयमहाव्याधेः प्रकोपेऽपि ये

तैः स्तंभैरिव सुस्थिरैः कलिभरक्रान्ता घरा धार्यते ॥ ३० ॥

इति श्रीमदारोहकभगदत्तनरुहणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या सुजनपद्धतिः ॥

## मनस्विपद्धतिः ( ७ )

ग्रह्याष्टमण्डलीमात्रं किं नैवाय मनस्विनः ।  
 गफरीस्फुरितैर्नाम्भेः क्षुब्धता जातु जायते ॥ १ ॥  
 वृमुपस्तवकस्येव द्रव्यं रुचिर्मनस्विनः ।  
 मृद्धि वा सर्वान्तरुस्य विदीर्येन वनेऽथवा ॥ २ ॥

मर्हरेते ।

घृतं नूतनहृन्माष्टकल्पानां के भवन्त्यपी ।  
 भद्रुर्लीदृग्नाथेन न जीवन्ति मनस्विनः ॥ ३ ॥

कस्यपि ।

अत्यन्तविमुगे दैवे व्यर्थयत्येव पौष्पम् ।  
 मनस्विनो द्रिष्टव्यं तनादन्यत्तृन्मृगम् ॥ ४ ॥  
 पुंमामुद्यतचित्तानां मुग्धारदमिदं द्रव्यम् ।  
 सर्वमज्ञानिदृष्टिर्वा विभूतिर्वा मुनिमृता ॥ ५ ॥

भगवतो त्यागमर्हति ।

नान्पीयामि निरुध्नन्ति पदमुद्यतचेतसः ।  
 येषां भुवनलभेऽपि निःसीमानो मनोरथाः ॥ ६ ॥

कस्यपि ।

ग्रहमानमिरीक्षामि मधायां गौरवेस्मिम् ।  
 नाम यस्याभिनन्दन्ति द्विषांश्च म पुमान पुमान् ॥ ७ ॥

कस्यपि ।

अभिमानस्तो मनस्विनः वियमूर्धःपदमाश्रयतः ।  
 विनिशातनिरुत्तनक्षयं मतमान्यनमान्यपौष्पम् ॥ ८ ॥  
 अभिमान इत्यस्य गन्धैरसुभिः ग्यान्तु यशश्चिरपिनः ।  
 भवितांशुविद्यामपश्यन् ननु लक्ष्मीः कल्पमानुषद्विजम् ॥ ९ ॥

भगवरेते ।

हविस्त्वाधारी हविदपि च द्विष्यामश्नयः  
 हविद्रूपं ज्ञेयं हविदपि च पयस्सुगहनः ।  
 हविस्ताराहारः हविदपि च मृष्टाग्रनरविः  
 मनस्यैवाकाशो गणयति न दृश्यं न च मुखम् ॥ १० ॥

कस्यपि ।

॥ ११ ॥ अथ नदी ॥ ११ ॥ अथ नदी ॥ ११ ॥ अथ नदी ॥ ११ ॥

## दुर्जनपद्धतिः ( ८ )



यथा यथैव स्नेहेन भूयिष्ठमुपचर्यते ।

धत्ते तथा तथा तापमहो वैश्वानरः खलः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

अपवाददादभीतस्य समस्य गुणदोषयोः ।

असद्वृत्तेरहो वृत्तं दुर्विभाव्यं विधेरिव ॥ २ ॥

भारवे ।

नौश्च दुर्जनजिह्वा च प्रतिकूलविसर्पिणी ।

परमतारणायैव निर्मिता केन दारुणा ॥ ३ ॥

रिसुकस्य ।

छिद्रबृन्दावृतेऽप्यन्तःशून्येऽपि खलचेतासि ।

चित्रमेकोऽपि मात्यन्तर्न गुणावयवोऽपि हि ॥ ४ ॥

भट्टगोविन्दराजस्य ।

विभेति दुर्जनाल्लोकः सौजन्येऽपि क्षणं स्थितान् ।

कः सौनिकस्य मृत्येति क्रीणतो दोग्धुमप्यजाम् ॥ ५ ॥

नीचस्समुत्थितोऽवश्यमनवाप्य पराश्रयम् ।

छिद्रं न रतिमामोति दृष्टान्तोऽत्र कटीभवः ॥ ६ ॥

स्वभावकठिनस्यास्य कृत्रिमां बिभ्रतो नतिम् ।

गुणोऽपि परहिंसायै चापस्य च खलस्य च ॥ ७ ॥

केयामप्येते ।

अपकारमसंप्राप्य तुप्येत्साधुरसाधुतः ।

एष लाभो भुजङ्गेन वेष्टितो यन्न दृश्यते ॥ ८ ॥

भगवद्ग्यासमुने ।

सवर्पाशनिराकाशः ससज्जनखला मही ।

गुणा दोषाश्च विद्यन्ते हन्त भो महतामपि ॥ ९ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

वन्दितोऽप्येष द्रोषाय तद्वरं निन्दितः खलः ।

स्तुतोऽप्यर्दिशत्येव न ददं पीडिताननः ॥ १० ॥

अपूर्वः कोऽपि कोपाग्निः मञ्जनस्य खलस्य च ।

एतस्य ग्राम्यति ज्ञेयाद्वर्तेऽन्यस्य वारितः ॥ ११ ॥

गोमटस्य ।

वरस्यैरनिधेः क्रूरमत्वस्य च जहात्मनः ।

पयोऽप्यपेयं भवति क्षारामोघः खलस्य च ॥ १२ ॥

कम्पापि ।

पश्चादन्यत्पुरश्चान्यन् पुनरुक्तभयादिव ।

परापवादविद्वांसो वदन्त्यधिकलाः खलाः ॥ १३ ॥

पुनरुक्तपदस्य (पण्डितस्य) ।

पीडनं बहुधान्यस्य विधातुं न्यजन्मनाम् ।

खलानामुचितं ग्रामान् चक्षिरेव निवेशनम् ॥ १४ ॥

ये वर्जयन्ति पापार्थक्यतुरकं पृथिवीपतेः ।

विशेषः कतरग्नेषां पिशुनानां शुनामिव ॥ १५ ॥

शून्यरामस्यैव ।

खलः सन्निवृत्तमाणोऽपि दधानि कन्द सनाम् ।

दुग्धधानोऽपि किं यानि वायमः कन्दसनाम् ॥ १६ ॥

ज्ज्ञेन भूतिदानेन कृतस्वच्छोऽपि दुर्जनः ।

दर्पणश्चान्तिके तिष्ठन् करोत्येकमपि द्विषा ॥ १७ ॥

दर्पणस्य खलु दुर्जनस्य च घ्नन् इन्न मुजनाः रिपन्तम् ।

यावदेव पुरतो बसेज्जनम्भावदेव हृदयेऽस्य वर्तते ॥ १८ ॥

केषामन्येते ।

अन्यम्पादुष्योष्मा क्षुद्रः प्रायेण दुष्महो भवति ।

रविगपि तपति न नादग्यादरमन्मममिहर्तायः ॥ १९ ॥

दुर्वचनमनभिज्ञानाः स्वजनं मन्वन्त्युपेन्यापि ।

अभ्यन्तगर्भार्थायमि दूरादामन्य मेहन्ति ॥ २० ॥

कदम्बदेशदेवता ।

अप्यात्मनो विनाशं गणयति न खलः परव्यसनहृष्टः ।

मायस्सहस्रनाशे समरमुखे नृत्यति कवन्धः ॥ २१ ॥

स्वगुणानिव परदोषान् वक्तुं न सतोऽपि शक्नुवन्ति बुधाः ।

स्वगुणानिव परदोषानसतोऽपि खलास्तु कैथयन्ति ॥ २२ ॥

रविगुप्तम्यैतौ ।

उज्ज्वलगुणमप्युदितं क्षुद्रो द्रष्टुं न कथमपि क्षमते ।

हित्वा तनुमपि शलभः शुभ्रं दीपाचिरपहरंति ॥ २३ ॥

बलभदेवस्य ।

ऋक्षुरेप पक्षवानिति काण्डे प्रीतिं खले च माकार्पाः ।

मायेण त्यक्तगुणः फलेन हृदयं विदारयति ॥ २४ ॥

एते स्निग्धतमा इति मा मा क्षुद्रेषु यात विश्वासम् ।

सिद्धार्थानामेषां स्नेहोऽप्यश्रूणि पातयति ॥ २५ ॥

सुचिगोमटम्यैतौ ।

विध्वस्तपरगुणानां भवति खलानामतीव मलिनत्वम् ।

अन्तरितशशिरुचामपि सलिलमुचां मलिनिमाऽभ्यधिकः ॥ २६ ॥

विषधरतोऽप्यतिविषमः खल इति नै मृषा वदन्ति विद्वांसः ।

यदयं नकुलद्वेपी स कुलद्वेपी पुनः पिशुनः ॥ २७ ॥

इस्त इव भूतिमलिनो लंघयति यथा यथा खलस्सुजनम् ।

दर्पणमिव तं कुरुते तथा तथा निर्मलञ्छायम् ॥ २८ ॥

सुवन्धोरेते ।

शिरसि निहितोऽपि नित्यं यत्नार्दपि सेवितो बहुस्नेहैः ।

तरुणीकच इव नीचः कौटिल्यं नैव विजहाति ॥ २९ ॥

विरसितवदनः पिशुनः प्रोत्फुल्लविलोचनो यदा भ्रमति ।

मन्ये तटाऽस्य जातस्सद्रहितकरणश्रमम्सफलः ॥ ३० ॥



अहमेव गुरुः सुदारुणानामिति हालाहल मास्य तात दृष्यः ।

ननु सन्ति भवादृशानि भूयो भुवनेऽस्मिन् वचनानि दुर्जनानाम् ॥ ३१ ॥

केयामप्येते ।

समर्पितास्तेन न कस्य दोषाः इडाहुणा वा न हताः खलेन ।

तथापि दोर्धने विद्युज्यतेऽसौ सन्तोऽपि नैकेन गुणेन चित्रम् ॥ ३२ ॥

वर्षमानस्य ।

ते तावत्कृतिनः परार्थघटकाः स्वार्थान्परित्यज्य ये

सामान्यास्तु परार्थमुद्यमभृतस्स्वार्थाविरोधेन ये ।

तेऽपी मानुपराससाः परहितं स्वायां निघ्नन्ति ये ।

ये तु मन्ति निरर्थकं परहितं ते के न जानीमहे ॥ ३३ ॥

कस्यापि ।

जात्यं द्वीमति गण्यते घृतरुचौ दंभः शुचौ कृतवं

द्वरे निर्घृणता मुनौ विमतिता दैन्यं प्रियाभ्यापिनि ।

तेजस्विन्यबलिमता मुखरता वक्तव्यशक्तिः स्थिरे

तत्त्वो नाम गुणो भवेत्स विदुषां यो दुर्जनैर्नाकितः ॥ ३४ ॥

इति श्रीमदारोहकमगदत्तमस्तुष्टिनिशिताया सूक्तिमुक्तावल्यां दुर्जनवद्भक्ति ।

## कृपणपद्धतिः ( ९ )

असंभोगेन सामान्यं कृपणस्य धनं परैः ।

अस्येदमिति संबंधो हानौ दुःखेन गम्यते ॥ १ ॥

व्यासस्य ।

वीणेव श्रोत्रहीनस्य लोलाक्षीव विचक्षुषः ।

व्यसोः कुसुममालेव श्रीः कदर्यस्य निष्फला ॥ २ ॥

यत्करोत्यरुचिं क्लेशं तृष्णां मोहं प्रजागरम् ।

न तद्धनं कदर्याणां हृदयव्याधिरेव सः ॥ ३ ॥

उक्तं परस्यामिपतामनुक्तं यात्यदृश्यताम् ।

हृदये शल्यतां घत्ते निधने धनिना धनम् ॥ ४ ॥

व्यर्थं श्रुतमशीलस्य बलं कापुरुषस्य च ।

व्युत्थानं मन्दभाग्यस्य धनं कृपणजीविनः ॥ ५ ॥

यदज्यते परक्लेशैरजितं यन्न भुज्यते ।

विभज्यते यदन्तेऽन्यैः कस्यचिन्मास्तु तद्धनम् ॥ ६ ॥

क्षेमेन्द्रस्यैते ।

गृहमध्यनिखातेन धनेन रमते यदि ।

सतु तेनानुसारेण रमते किं न मेरुणा ॥ ७ ॥

कृपणेन शवेनेव मृतेनापि न दीयते ।

मांसं वर्धयता तेन काकस्योपकृतिः कृता ॥ ८ ॥

प्रायेण धनिनामेव धने तृष्णा गरीयसी ।

पश्य कोटिद्वयोपेतं लक्षाय प्रवणं धनुः ॥ ९ ॥

केपामप्येते ।

मृत्युश्शरीरगोप्तारं धनरक्षं वसुन्धरा ।

दुधारिणीव हसति स्वपतिं पुत्रवत्सलम् ॥ १० ॥

साधुना दीनमनसा प्रार्थितो विभवे सति ।

ददाति यदि नो तस्मै पृष्टस्यास्य किमुत्तरम् ॥ ११ ॥

व्यासस्यैतौ ।

शरणं किं प्रपन्नानि विषवन्मारयन्ति किम् ।

न त्यज्यन्ते न भुज्यन्ते कृपणेन धनानि यत् ॥ १२ ॥

रिसुक्तस्य ।

दृढतरनिबद्धमुष्टेः कोशनिषण्णस्य सहजमछिनस्य ।

कृपणस्य कृपाणस्य च केवलमाकारतो भेदः ॥ १३ ॥

भूतिगोमयस्य ।

धनमर्थिनामभोग्यं चिरसंचयद्रूपितं कट्यार्याणाम् ।

स्रोतोऽजलमिव रुचिरं सनतागमनिर्गमं महताम् ॥ १४ ॥

न परं धनानि दारास्तनुरप्यन्योपकरणतां याति ।

कृपणस्य नन्दनरपतिरगार्थे स्पष्टदृष्टान्तः ॥ १५ ॥

नन्दनरेन्द्रविर्णैर्दुष्कृतमिव किमपि बिहितमतिशोरम् ।

रमुपातलोप्यपाको विरमति नात्रापि यत्तेभ्यः ॥ १६ ॥

[चो] इभणकृपणपरपणवित्तणस्वेयवमणपरिमन्ता ।

अन्या किवणयरथा मत्यावत्या सुवन्ति विय ॥ १७ ॥

अभ्युपपुक्तास्सद्भिर्गतागतैरहरहः प्रविन्दानाः ।

कृपणजनसमिर्कषं प्राप्पार्याः प्रस्वपन्तीव ॥ १८ ॥

बलमदेवम्यै ।

प्राप्तानपि न लभन्ते भोगान् भोक्तुं स्वकर्मभिः कृपणाः ।

द्राक्षामपाकममये मुखपाको भवति फाकानाम् ॥ १९ ॥

रविगुप्तस्य ।

निद्राच्छेदसखेदवान्धवजनः सोद्रेगवैशोऽजितः

पक्ष्वापकदधिनः परिजनेग्नन्त्रीमयान्सोभिनः ।

भ्रमस्वाभ्यमनोरथः प्रियतमायष्ट्यपादद्वयः

पर्यन्ते कृपणः करोति विरगः किं जन्यतुल्यैर्धनैः ॥ २० ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

इति श्रीमदसौहार्दभगवत्तन्त्राहुःशेखराचार्या मूर्तिमुद्रावल्यां कृतगद्यनि ।

## अन्यापदेशः ।

खेचराः ।

रविपद्धतिः ( १० )



उत्पाद्य यत्स्वयमपि प्रवळानुरागभाजस्तथाऽनुसरतोऽपि दिवाकरस्य ।  
छाया प्रसर्पति सुदूरमनेन मन्ये वल्लभ तया सदृशमेव कुलीनतायाः ॥ १ ॥  
श्रीभोजदेवस्य ।

देवो हरिर्विदुः वक्षसि कौस्तुभं तपन्यैव काचन पुनर्द्युमणेः प्रतिष्ठा ।  
यत्पादसंगतितरंगितसौरभाणि धत्ते स एव शिरसा सरसीरुहाणि ॥ २ ॥  
श्रीराजपितामहमहादेवस्य ।

तुच्छस्यापि समेप्यतोऽस्य तमसो दृष्ट्वाऽपि तेजस्विता-  
मुन्मुच्य त्यजति स्वमण्डलमहो यस्तोऽपि भासां पतिः ।  
शूरःशूर इति स्वतन्त्रवचसा लोकेषु यत्कीर्त्यते  
ख्यातिस्तत्र गरीयसी न बलवद्रूपं पुनर्वास्तवम् ॥ ३ ॥  
श्रीभोजदेवस्य ।

यत्पादाः शिरसा न केन विभृताः पृथ्वीभृतां मध्यत-  
स्तस्मिन्भास्वति राहुणा कवचित्ते लोकत्रयीचक्षुषि ।  
खद्योतैः स्फुरितं तमोभिरुदितं ताराभिरुज्ज्वलितं  
धूकैरुत्थितमाः किमत्र करवै किं केन नो चेष्टितम् ॥ ४ ॥  
श्रीभोजस्य ।

पातः पूष्णो भवति महतो नोपतापाय यस्मात्  
काले प्राप्ते क इह न ययुर्यान्ति यास्यन्ति चोस्तम् ।  
एतावत्तु व्यथयतितरां लोकवाहैस्तपोभि-  
स्तस्मिन्नेव प्रकृतिमहति व्योम्नि लब्धोऽवकाशः ॥ ५ ॥

गते तस्मिन् भानौ त्रिभुवनसमुन्नेपचिरह-

व्यथा चन्द्रो नेप्यन्यनुचितमतो नास्ति किमपि ।

इदं चेतस्नापं जनयतितरामत्र यदमी

प्रदीपाग्नसञ्जातास्तिमिरहतिबद्धोद्धुरगिराः ॥ ६ ॥

मष्टैमाष्टस्यैतौ ।

आगत्यैव कुतश्चिदेव गगनाभोगं च कृत्वाऽऽत्मसात्

भावाभाविबल्लोकनास्पदममूर्ध्निन्वेन्दुमुग्न्यानपि ।

जाज्वल्यं जगतो विधाय किमपि प्राप्तः प्रियोऽग्नं पति-

र्यात्वम्नं प्रविशत्वयाग्निमथरा भेरा पग्निभ्राम्यतु ॥ ७ ॥

श्रीरत्न्यग्न्य ।

न्याग्नं यत्तमसः समूलदलनं भास्वत्तया तन्यते

नैतद्याह परं सजातिमकलज्योतींषि मुष्णासि यन् ।

युक्तं बौऽग्निल्लोकाभूर्धपदवीपादानुमिच्छोर्यतः

किन्नेजः सिमु पूर्णता सिमुदयस्तुल्ये परे जीवति ॥ ८ ॥

विप्रेशान्म्य ।

न तेजन्नेजस्वी प्रमत्तमपरंषां विपदने

स तस्य ग्वो भावः प्रकृतिनियतत्वादकृतकः ।

मपूर्वरथान्तस्तपति यदि देवो दिनकरः

किमाग्नेयो आवा निहत इव तेजो वि [ कि ] गति ॥ ९ ॥

भाभ्नेः ।

साम्य निम्नोन्नतानामभवदपहना नेत्रनिर्वाणसंप-

न्मार्गान्नेत्रे न लोकः प्रभवति विदधे ध्यानमेकान्तपत्रम् ।

फाटेनाग्नेपमेराप्रकृतिमिति (?) दिनाधीश्वरम्योपकाग-

दस्य द्वापान्तरेऽपि प्रसभमग्भमं किन्तु तेजस्तदेव ॥ १० ॥

वस्तुत्तग्न्य ।

इति श्रीमदारोहसभगदत्तमहर्षिदेवगविनाया मूर्तिनमुक्तावली रविरहति ।

## चन्द्रपद्धतिः ( ११ )



आलोकवन्तस्सन्त्येव भूयांसो भास्करादयः ।  
कलावानेव तु ग्रावद्रावकर्माणि कर्मठः ॥ १ ॥

प्रह्लादनस्य ।

दैवाद्यद्यपि तुल्योऽभूत् भूतेशस्य परिग्रहः ।  
तथाऽपि किं कपालानि तुलां यान्ति कलानिधेः ॥ २ ॥

मालतीमाधवस्य ।

राजशब्दं स एवैकः कामपिन्दुर्निषेवताम् ।  
कलङ्ककल्पमप्येणमाभितं न जहाति यः ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

पीपुषं वपुपोऽस्य हेतुरुदयो विश्वस्य नेत्रोत्सवः  
प्लुष्टं भानुरैरयं त्रिभुवनं ज्योत्स्नाजलैस्तिष्ठति ।  
सर्वाशाप्रतिरोधकान्धतमसध्वंसाय वद्धोद्यमो  
धिग्धातारमिहापि लक्ष्म लिखितुं यस्य प्रवृत्तं मनः ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

यद्यपि शिरोऽधिरोहति रौद्रः क्रोधेन सिंहिकातनयः ।  
तदपि न शरणं यातं सागरमूनुर्मृगं त्यजति ॥ ५ ॥

मदनस्य ।

विरम तिमिर साहसादमुष्माद्यदि गविरस्तमितः स्वतस्ततः क्रिम् ।  
कलयासि न पुरो महामहोर्मिद्यतिनिधिरभ्युदयत्ययं शशाङ्कः ॥ ६ ॥

बल्लाळसेनस्य ।

एकैव साऽमृतमयी सुतरामनर्घ्या  
काऽप्यस्त्यसौ हिमकरस्य कला ययैव ।  
आरोपितो गुणविदा परमेश्वरेण  
चूडामणौ न गणितोऽस्य कलङ्कदोषः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।



## मेघपद्धतिः ( १३ )



चातकः [ स्वौस्य ] मानेन जलं प्रार्थयतेऽम्बुदम् ।

स [ तूदौर ] तथा नित्यं प्रावयत्यम्बुना महीम् ॥ १ ॥

नभसि निरवलम्बे सीदता दीर्घकालं त्वदभिमुखनिपण्णोत्तानचञ्चुपुटेन ।

जलधर जलधारा दूर्गतस्तावदास्तां ध्वनिगपि मधुरस्ने न श्रुतश्चातकेन ॥ २ ॥

कयोरप्येतौ ।

एकस्य तस्य मन्ये धन्यामभ्युन्नतिं जलधरस्य ।

विश्व सशैलकाननमाननमालोकेते यस्य ॥ ३ ॥

प्रह्लादनस्य ।

जलदस्तमुद्रसेवामाचरति समग्रभुवनभरणाय ।

कुरुते तामपि हृतमातिरात्मम्भरिरनिगमाँर्वाग्निः ॥ ४ ॥

वल्लभदेवस्यै ।

संप्रति न कल्पतरवो न मिद्धयो नापि देवता वरदाः ।

जलद त्वयि विश्राम्यति सृष्टिर्नियं भुवनकोशस्य ॥ ५ ॥

वस्तुपालस्य ।

जलधर जलभरनिकरैः परिहर पङ्क्तिपमुद्धरं जगतः ।

नो चेदपसर दूरं हिमकरकरदर्शनं वितर ॥ ६ ॥

चन्द्रकवे ।

आयि जलद यदि न दास्यसि कतिचित्त्वं चातकाय जलरुणिकाः ।

तदयमचिरेण भविता सलिलाञ्जलिदानयोग्यस्ते ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

यद्भृता लघु [ तैरै ] रपि बद्धमूलमासादितानि सहमैव तृणैश्शिरासि ।

अम्भोमुचः प्रचुरवर्षविशृङ्खलस्य तच्चोष्टितं दुरवधारगतेर्जलस्य ॥ ८ ॥

मागवतैर्जयवर्धनस्य ।

१ स्वातु क ख ग घ २ स्वौदार्थ क ख ग घ ३ Bhandarkar's Report  
scribes this to Prahladana ४ तूणे क ख गुणैरिति सुभाषितावली पाठ ५ Bhandarkar's  
Report ascribes the verse to Prakāśavarsha



एतदत्र पथिकैः जीविनं पश्य शुष्यातिनरां महत्तरः ।  
रे सुषाऽम्बुधर रद्धमद्गतिर्वर्धिता सिमिति घट्टवाहिनी ॥ ९ ॥

प्रशशरस्य ।

स क्षागे जल्पिस्मरांसि वितरन्त्यभ्यागतेभ्यो मितं  
शृण्वन्ते मरितः श्रमेण पगितोऽप्याधाय बन्धं बलात् ।  
प्राप्यं हृषकतः रुधंचन स्मिप्यागेप्य कण्ठे पटं  
तत्त्वां त्यागिनमेकमेव ( भगव ) न्यर्जन्य मन्यामहे ॥ १० ॥

प्रदादनस्य ।

हृषा नत्र कपलसरसी राजहंसावतंसा  
पुण्यं स्रोतो हिमगिरिभुवस्त्वत्कृते येन मुक्ताः ।  
सम्प्राप्तेऽस्मिन् जलद दहनोषण्डदाहे निद्राये  
पर्जन्य स्त्रीकुरु नमधुना चानकं पातकं वा ॥ ११ ॥

दीपस्य ।

अये हेलोबेल्लुल्लितकुलशैले जलनिधौ  
कुनो वारामोत्रं वत जलद मोधं वितरसि ।  
ममन्तादुत्तालज्वलदनलशीलान्नरुद्धनक्षत्रो-  
पेतानेतानुपचर पयोभिर्विशपिनः ॥ १२ ॥

कम्पारि ।

अमु कालक्षेपं न्यज जलद गम्भीरमधुरं  
रिमंभिर्दिगोपैः शृज प्रागिति इत्कारि मालिन्म् ।  
अये पद्यावस्थामरुण मभीरप्यतिरु-  
ज्वलदावन्वाद्यावलिजटिलभूर्तेरितपिनः ॥ १३ ॥

अनरुण ।

मयः क्षिप्तं प्रजति मालिन् यत्र मुक्तामपत्वं  
म्यातम्मोऽयं जगति जल्पिर्द्वभस्नाघपण्या ।  
शुक्तिप्यानादिग्नरदनेऽप्येव रीतादगस्त्रं  
घट्टं स्वातीजलद खदिगण्यमेराहृल्लोप्रमि ॥ १४ ॥

घट्टस्य ।

इति पेशरुद्रे ।

अपि स्वस्मरस्यः पुनरपि धिनः करपि धिनः  
परिमाणैः प्राणैर्यदपि च विधेयं परहितम् ।

तदर्थतच्छब्दान्तरभृत भक्त्यैव भक्त-

स्ततश्चाज्जालस्यं कथमपि निरस्यं क्षणमपि ॥ ७ ॥

अन्येद्यतायस्येती ।

अमृतवचनलीलाविभ्रमैरन्नपानं

रचय चतुर कीर भ्रान्तिचित्तेषु तेषु । .

असलितपरसेवातापपापः पिसोऽसौ

भजतु विपिनवादीमेष पीयूषरुष्टः ॥ ८ ॥

रम्यापि ।

परभृतशिष्टो मीनं तारादिपेदि नभस्थलो-

त्पतनविधये पक्षी स्यातां न वारादिर्मा क्षमा ।

ध्रुवमिनरथा द्रष्टव्योऽसि स्वजानिखिलक्षण-

धनितरुपितः प्राक्षरादीषु द्यौर्नजर्जरः ॥ ९ ॥

अत्रम्य ।

रे रे काक उराक सारुममुना पुंसोऽकिलेन धनि-

स्पर्धायन्धमपेषुपस्तत्र कथं रक्षो न यानि दिवा ।

यस्याकल्प्य रचस्सुधाकरचिन्तं राचयमानामपि

व्यग्राणि ग्रथयन्ति मन्मथरथां चेतासि चैवेत्सरे ॥ १० ॥

भट्टरम्य ।

उद्याने मदकाररोगरुग्मसमन्याश्रया संश्लिष्टः

स्थानु गज्जति चिचनन्मनृषतेभिर्वध मन्त्री यतः ।

स्मिन्तु धाक्षरिजृभितेषु च पिरमागन्धगानेषु च

कैरागेषु च पञ्चमध्वानेषु च श्रोता न वेत्यन्नस्म ॥ ११ ॥

उन्हनन् पटे पटे यत रताः रारा रारा अपि

मोहान्नु मदा निनादपट्टाम्ने पिपटे पिपटे ।

मोहान्यः मोहपि रगान्नुद्वारलपामोहमन्याद-

मोहलोऽस्मिन्नुद्वारलपामोहमन्याद- ॥ १२ ॥

रुष्टेऽप्येती ।

येनानन्दमये वसन्तसमये सौरभ्यहेलामिलद्-

भृङ्गगळीमुखरे रसालत्रिखरे नीताः पुरा वासराः ।

आः कालस्य वशेन कोकिलयुवा सोऽप्यद्य सर्वा दिशो

भ्राभ्यद्वायसचञ्चुघातविदलन्मूर्धा मुहुर्धावति ॥ १३ ॥

भेरीभाकारस्य ।

दात्यूहास्तरसं रसन्तु सरसं गायन्तु केकाभृतः

काढम्बाः कलमालपन्तु मधुरं कृजन्तु कोयटयः ।

दैवाद्यावदसौ रसालविटपिच्छायामनासादय-

न्निर्विण्णः कुटजेषु कोकिलयुवा संजातमोनत्रतः ॥ १४ ॥

कस्यापि ।

तूष्णीं तिष्ठ चकोरं संहर गिरं त्वं कीर पागवत

त्वद्वाचो विरमन्तु बहिर्ण भवत्कंठोऽपि विश्राम्यतु ।

एतन्मृतनचूतपल्लवलवग्रासोल्लसन्मञ्जुल-

व्याहारः कलकण्ठ एष किरति श्रोत्रे सुवाशीकरान् ॥ १५ ॥

॥ इति कोकिलपद्धति ॥

## हंसपद्धतिः ( १५ )

गाङ्गमम्बु सितमम्बु याम्बुनं कज्जलाभमुभयत्र मञ्जतः ।

राजहंस तत्र सैव शुभ्रता चीयते न च न चापचीयते ॥ १ ॥

अम्भोजिनीजननिरासयित्वासमेव हंसस्य हन्तु नितरां द्रुपितो विधाता ।

न त्वस्य दुग्धजलभेदगिर्धौ प्रसिद्धा वैदग्ध्यक्रीतिपपहतुमर्ता समर्थः ॥ २ ॥

तर्गो तीरोद्भूते कचिदपि दग्धाच्छाद्रिततनुः-

पतद्भारासारां गमय विपश्चात् प्राट्पमिमाम् ।

निरुत्थायां त्वस्या सरसि सरसोत्फुट्टनल्लिने

म एव त्वं हंसः पुनरपि यित्वासास्त उह ते ॥ ३ ॥

विपामध्येन ।

यस्सन्तापमपाकरोति जगतां यथापराभयः

सर्वेषाममृतात्मकेन येषुषा प्रीणाति नेत्राणि यः ।

तस्याप्युन्नतिभेदुदस्य महमे यद्य त्वमेतारता

वर्णेनैव परं मराठ भयलः कृष्णयग्निरसि ॥ ४ ॥

श्रीभोन्नतस्य ।

इत त्वं शरदिन्दुधामधराजः पक्षद्वयमोक्षनो

धार्मीमण्डलमण्डनस्त्रिरपदः श्लाघ्य न रा किं तत्र ।

किं त्वैरयं गतयोर्दत्तं कुरूपे भेदं च दुःशम्भसो

नूनं सर्वगुणोन्नतस्य भवतस्तत्रैव युक्तं मनारु ॥ ५ ॥

अन्या सा सरसी मराठ मुनिभिर्यत्तीरसोषानिरा-

विन्यस्तान् यन्त्रिन्दुश्चान् कवच्यन्दष्टोत्तसि ह्ययैर्मुखैः ।

पथा पररुणापिरा रमि र्नीरयण्टेऽत्र गुप्तात्मभि-

व्याधिस्त्रिद्विभुग्नान्धनगिर्धौ किं नाम नाम्बुपने ॥ ६ ॥

मण्डाना नटिनी जगानि किरणस्मृत्यस्य शोष ययु-

नाञ्च प्राप विहंगमाग्निरियं कृष्णाविर्ग्रीर्षणा ।

एव तीरमहादहा अपि पतन्वत्रश्रियोऽप्यापि रे

राज्य मजमगाळ दुष्प्रसरसीनरि रनिवजयः ॥ ७ ॥

नने तर्जनीये नटमरि ट्ट । नाटिकर्जनः मर्त्ये हसोतिष्ठ ययममनुनो धार सरसः ।

न पावनं दूग्धमन्तरापिनरपुभुगिनि लयनं रसोऽसौ रा राट्यरणमुमन् मूर्ति दुरतोऽहम् ॥ ८ ॥

यो दिव्याम्बुजलीनमत्तमधुप्रोद्गीतिरम्यं सर-  
 स्यक्त्वा मानसमल्पवारिणि पदं वन्नाति केदारके ।  
 तस्यालीकसुखाशया परिभवक्षेत्रीकृतस्याधुना  
 हंसस्योपरि टिट्ठिभो यदि पदं वत्तेऽत्र को विस्मयः ॥ ९ ॥

विम्बाभीष्टरसं प्रबन्धविधूति स्नेहस्य पात्रं जडै-  
 र्युक्तं यद्यपि कुर्वते हतवियो दुग्धं विमुग्धाशयाः ।  
 तिष्ठन्त्यत्र तथापि केचन गिरा गत्या च लोकोत्तरा  
 नीरक्षीरविवेकधीरधिपणास्ते राजहंसाः कुतः ॥ १० ॥

काके काष्ण्यमलौकिकं धवलिमा हंसे निसर्गस्थितो  
 गाभीर्यं महदन्तरं वचसि यो भेदस्स किं कथ्यते ।  
 एतावत्सु विशेषणेष्वपि सखे यत्रेदमालोक्यते  
 के काकाः खलु के च हंसशिशवो देशाय तस्मै नमः ॥ ११ ॥

सन्त्यन्यत्रापि वीचीचयचकितचकृत्कौञ्चचञ्चुप्रभिन्न-  
 मोन्निद्राम्भोजरेणुप्रकरविरचनाहारिवारिप्रवन्धाः ।  
 किन्तु स्वच्छाशयत्वं जगति न सुलभं तेन गत्वा विदूरं  
 वद्धोरुण्ठानुरागादनुसरति सरो मानसं राजहंसः ॥ १२ ॥

आकारः कमनीयताकुलगृहं लीलालसा सा गति-  
 स्संपर्कः कमलाकरैः कलतया लोकोत्तरं कूजितम् ।  
 यस्येयं गुणसंपदस्ति महती तस्यापि भव्यस्य ते  
 संरव्यत्वमसद्वैमङ्गलहे नाहं सहे हंस हे ॥ १३ ॥

केषामप्येते ।

गतमनुतटं पद्मे पद्मे निवेशितमानन  
 प्रतिक्रमलिनीपत्रच्छायं मुहुर्मुहुरासितम् ।  
 नयनसलिलैरुष्णैः कोष्णाः कृता जलवीचयो  
 जलदमलिनां हंसेनाशा विलोम्य गमिष्यता ॥ १४ ॥

इति हसपद्धति ।

## मयूरपद्धतिः ( १६ )

व्यजनैरातपयैश्च भूत्वा पिच्छैः कृत्वापिनाम् ।

स्थानभ्रष्टरपि कृतं परेषां तापसारणम् ॥ १ ॥

ऋगलितंदिशखिपिञ्जलैर्मण्डनमास्तां वधेन किं गिरिनः ।

दुतुक्तिनि पुनर्न लाभो विषधरगहनं वनं भविता ॥ २ ॥

गोविन्देयिस्त्रिपुनरे

रे रे मयूर शयरीरुताल्लिकाभिः किं मुग्ध नृत्यसि टया पित्तोद्वर्गः ।

त्वद्वर्गस्तृतितीरोहितमूर्तयोऽभी त्वां यातयन्ति निभृतं कृतवाः किराताः ॥

भ्रातर्जीवनदायिनस्तु जगतामेते घनास्त्वल्पिया

बन्धुस्ते हरनन्दनस्स च सखा कृष्णश्रिया शंकरः ।

इन्द्रश्चापि मुहूर्त्तगङ्गानयनैरेतेषु मित्रेष्वपि

मायो वायुभुजो मयूर भवनो ग्रासाय किं कल्पिताः ॥ ४ ॥

भ्रातः पत्ररथेभरोऽसि कटके त्वं भूभृतोऽप्यग्रणी-

नाऽत्र नेत्रसहस्रदर्शनपटुस्त्व नीलकण्ठोऽपरः ।

भद्र श्रीशुभजङ्गमन्दिपट्ना गीतस्त्वया उच्यते

शुभापाङ्ग तथापि काष्ठयज्ञतो मान्यास्तपैते गुणाः ॥ ५ ॥

केलामप्येते ।

एतस्मिन्मलयाचछे बहुविधैः किं नैरकिञ्चित्करैः

राक्षोत्तरुषोतकोकिलकुलैरेकोऽपि पार्श्वस्थितः ।

कैली हृजनि चेतना विवटिन्य्यालारब्धोऽन्धनः

सैव्यः स्याद्विह सारलोचनसामानन्दनः ॥ ६ ॥

मुग्धरम्भ ।

अस्मान्निवित्रपुषाधिरपृष्टशान हो या विमुञ्चति सखे यदि या विमुञ्च ।

रा हन् रेकिर हानिरियं नार भूषान्मूर्गनि पुनर्भविता म्पित्तोद्वर्गः ॥ ७ ॥

अये नीलश्रीर क कथय सखे नेऽय मुनयः

पर तपं वर्षा तत्र वरविनासो पित्तनुने ।

अभी दृग्गङ्गाराः कणिवामिदमाकर्ण्य सहभा

त्सन्ते तन्नं त्वमह नमराः शुद्धितमराः ॥ ८ ॥

रम्भानि ।

## काकपद्धतिः ( १७ )



अहो मोहो वराकस्य काकस्य यदसौ रसात् ।

नरीनतिं सरीसर्पिं समीपे शिखिहंसयोः ॥ १ ॥

आमरणादपि विलुप्तं कुर्वाणाः स्पर्धया सह मयूरैः ।

किं जानन्ति वराकाः काकाः केकारवं कर्तुम् ॥ २ ॥

कम्योरप्येतौ ।

श्रुतराजहंसवचसो युक्ता तूष्णीकतैव काकस्य ।

आकर्णितकल्लोकोल्लिरुतमपि सुस्वरं च धिक् ध्वांसम् ॥ ३ ॥

श्रीवज्रुमदेवस्य ।

काक त्वं फलनम्रमाम्राविपिनं दैवात्समासादयन्

किं कर्णौ वधिरीकरोपि परुषः त्रैकारकोलाहलैः ।

मौनं चेदवलम्बसे रतभरप्रक्षान्तपुंस्कोकिल-

भ्रान्त्याऽपि त्वयि सञ्चरन्ति न कथं मुग्धाकटाक्षछटाः ॥ ४ ॥

हरिभट्टस्य ।

चित्रं चित्रं वत वत महचित्रगेतद्विचित्रं

जातो दैवाद्बुचितरचनासंविधाता विधाता ।

यन्निवानां परिणतफलमपीतिगस्वादनीया

यच्चैतस्याः कवलनकलाकोविदः कारुलोकः ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

पथि निपतितां शून्ये दृष्ट्वा निरावरणाननां

यदि दधिघटी गर्वोच्चन्धः समुद्धुरकन्धरः ।

निजसमुचितास्तास्ताश्चेष्टा विकारशताकुलो

यदि न कुरुते काणः काकः कदा नु विधास्यति ॥ ६ ॥

मल्लटस्य ।

रथ्यावस्करचत्वरायटवहिभूर्मावटनीक्षणं  
 सञ्चार्यैरुमितस्ततो भ्रमिवशात्प्राप्यैरुमारुं मृतम् ।  
 कारुः पश्यत कोटरे रुदु रटन् संग्रामभग्रामर-  
 प्रत्यक्षापहृतामृतेन समतां तादृश्येण संश्लायते ॥ ७ ॥

भट्टरुद्रनाथस्य ।

किं केहीन शिखण्डमण्डिततनुः किं शीरवत्पाठकः  
 किं वा हंस इवाङ्गनागतिगुरुः शरीर किं सुस्वरः ।  
 किं वा हन्त शत्रुन्तपालपिकृत् रुर्णामृतस्यन्दनः  
 कारुः केन गुणेन काञ्चनमये व्यापारितः पञ्जरं ॥ ८ ॥  
 नो चारु चरणी न चापि रुचिरा चञ्चुर्न वाच्यं रचो  
 नो लीनाललिता गतिर्न च शुचिः पक्षग्रहोऽयं तर ।  
 क्रूरकैष्ठनदुर्भगां गिरमिह स्थाने सतामुद्विग्न  
 मूर्खे भ्रांक्ष न लज्जसे विसदृशं हंसतामुन्नाटयन् ॥ ९ ॥

इति वरकरद्वयम् ।



## वकपद्धतिः । ( १८ )



जीवतोपि गिलन्मत्स्थान्मुनिवद्दृश्यते वकः ।

मृतानपि न गृध्रोऽपि धिगाकारदुग्न्तताम् ॥ १ ॥

कस्यापि ।

निजकुलोचितचेष्टितमात्मनो यदपहाय यियाससि हंसताम् ।

वक वक्रव्रतमेव तथाऽपि ते चलन्ति चेत्तदिमां त्यज यन्त्रणाम् ॥ २ ॥

भट्टगोविन्दराजस्य ।

किरति मुखगृहीतं श्रुतशेषं पुरीषं

विलिखति चरणाग्रैर्देवतानां शिरासि ।

विहगति हतमानः साधुमूर्धस्वशङ्कः

किमिव न कुरुतेऽयं प्राप्य खं कङ्कपोतः ॥ ३ ॥

हंहो वकोट यदिहोदुरकन्धरत्वं त्वं नाटयन् वहसि रे धवलत्वमेतत् ।

ग्रासातिमात्रघटनाकुलितोदकोऽसि चञ्च्वा न किं मुहुरन्नेन समोऽस्तु कस्ते ॥ ४ ॥

आधाय द्रुतमाकृतेरुपशमाद्विश्वासनं सन्निधा-

वेकैकं शफरं वकोट कपटाचार्यो जिघृक्षन्मुहुः ।

औदासीन्यनिवेदनाय निदधद्विभु क्षणं चक्षुषी

चञ्च्वा किञ्च परामृशन् वपुरर्यं गाम्भीर्यमभ्यस्यति ॥ ५ ॥

श्रीभोजदेवस्यैतौ ।

रेरे शिष्ट वकोट नाकतटिनीतीरे तपस्विव्रतं

ध्यानेनानिमिषोपभोगमनसा युक्तं करोषीदृशम् ।

एवं यत्किल मानसस्य पदवीं कांस्ययुक्तं हि त-

श्रीरक्षारविवेकनिर्मलधियो हंसस्य नान्यस्य सः ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

तद्वदग्न्यं समुचितपयस्तोयतत्त्वं विवेकं  
 संह्यापास्ते स च मृदुपदन्त्यासहृद्यो विलासः ।  
 आस्तां तावद्वरु यदि नथा येत्सि स्मिन्निदिधांशं  
 तूर्णामिवासितुमपि सखे त्वं कथं मे न हंसः ॥ ७ ॥

मृदुभक्त्यय ।

जानिस्तस्य न मानसे न शुचिभिर्दृष्टिर्मृणालाद्दुर्ग-  
 ने ब्रह्मोद्दहनेन निर्मल्यशःनातिर्न रात्रः कलाः ।  
 जीवत्सत्त्वयधेन रावधरलो भ्राम्यन् सगर्भं पुन-  
 र्मिथ्यैरोन्नतकन्धरः शउरगो हंसरसह स्पर्धते ॥ ८ ॥

रगोट द्रुमस्त्वां लघुनि सरसि काञ्चि नफर-  
 स्तर न्याग्या शुचिर्न पुनरगगाद् समुचितः ।  
 इनधेतथाभ्रलिहन्हरिदेखानगलित-  
 क्षितिध्रशासैरग्रहिलनिमेषोतः पतिष्णाम् ॥ ९ ॥

हयोरधेनो ।

इति वक्ष्यद्भनि ।

## भ्रमरपञ्चातिः ( १९ )



गुम्फन्तु मालतीमालां विचित्रा चित्रकारकाः ।

तदामोदपरिच्छेदकोविद कोऽपि षट्पदः ॥ १ ॥

यद्यपि वदनसरोरुहसौरभलोभेन षट्पदोऽभ्येति ।

तदपि तमुत्पलनयना दंशाय समागतं मनुते ॥ २ ॥

मदनम्य ।

जाति यथाऽनुसरसि त्वमिह द्विरेफ तद्विजातिमिह यन्निविहानुरागः ।

तद्वि मूढ न परं वपुरेव कृष्णमित्यञ्चरित्रमपि रे तव कृष्णमेव ॥ ३ ॥

श्रीभोजदेवम्य ।

मागा विपादमलिपोतक केतकीनामन्तनिगूढमनवाप्य मधुप्रकर्षम् ।

लाभस्त एव भवतो यदि कृष्टकाना श्रेणीभिरक्षतगरीरतया प्रयासि ॥ ४ ॥

भट्टभट्टदत्तस्य ।

रात्रिर्गमिष्यति भविष्यति सुप्रभातं भास्वानुदेष्यति भविष्यति पङ्कजश्रीः ।

इत्थं विचिन्तयति कोशगते द्विरेफे हा हन्त हन्त नकिर्नो गज उज्जहार ॥ ५ ॥

श्रियो वासाम्भोजे त्रिदिवसरिदम्भोजकुहरे

हरेर्नाभीपद्मे मधु मधुकरो यः किल पपौ ।

स दैवादुन्मीलत्तपनकरतापव्यतिकर-

व्यधाकम्पः सम्प्रत्यतरुमरुभूमौ विचरति ॥ ६ ॥

यद्यप्याम्रतरोरमुष्य तरुणी-रुणावतंसोचिता-

माजिघ्रन्नवमञ्जरी मधुप हे जातोऽसि पूर्णोत्सवः ।

विस्मर्तु भवतस्तथाऽप्यनुचितं तद्वन्द्यामिन्दीवरं

यस्यास्त्राद्य मधूनि धूनि तशिरो मञ्जु त्वया गुञ्जितम् ॥ ७ ॥

केशमप्येते ।

निरानन्दः कान्ते मधुनि विधुगे घालवकुले  
 न साले सालम्बे लग्नमपि लग्नं न स्मते ।  
 मियङ्गो नो सङ्गं रचयति न चूते विचरति  
 म्भरन लक्ष्मीलालाकमलमगुपानं मधुरः ॥ ८ ॥

उत्तमस्य ।

यस्यास्सङ्गमवाञ्जया न गणिता बाप्यो विनिर्द्रोष्यताः  
 यामान्निङ्गय समुत्पुकेन मनसा यातः परां निर्दृतिम् ।  
 भग्नो तामरलोमय चन्दनलता भृङ्गेण यज्जीव्यते  
 धैर्यं नाम तदस्तु तस्य न पुनः स्नेहानुरूपं कृतम् ॥ ९ ॥

दूरादुद्गति चम्पकं न च भजत्यम्भोजराजीरजो  
 नाजिप्रत्यपि पाटलापरिमलं धत्ते न चूते गतिम् ।  
 मन्दारे यदनादरो विनाशिश्रान्ते न सन्तृष्यते  
 नन्मन्धे कविद्वन्द्वं भृङ्गतम्भेनाग्नादिता मालती ॥ १० ॥

कयोरप्येता ।

सोऽपूरो मसनाविषयविधिस्तत्कर्णपोधापन्नं  
 दृष्टिस्मा यदविभूतम्वपरादिकं किं भूयमोक्तेन वा ।  
 सर्वं विस्मृतवानसि भ्रमर हे यद्वारणोऽप्याप्यमा-  
 रन्तःशून्यरुगे निषेव्यत इति भ्रातः क एष ग्रहः ॥ ११ ॥

भट्टस्य ।

इति नृद्वन्द्वनि ।

## खद्योतपद्धतिः ( २० )

सूर्यादन्यत्र यच्चन्द्रेऽप्यर्थासंस्पर्शिं तत्कृतम् ।

खद्योत इति कीटस्य नाम दुष्टेन केनचिन् ॥ १ ॥

मह्यस्य ।

कापि गतः पतिरह्ना जलदान्तरितः शशी सनक्षत्रः ।

शून्ये नभसि भवानपि खद्योत द्योततां नाम ॥ २ ॥

इन्दुः प्रयास्यति विनङ्कयति तारकत्रीः स्थास्यन्ति लीढतिमिरा न मणिप्रदीपाः ।

अन्धं समग्रमपि कीटमणे भविष्यत्युन्मेषमेप्यति भवानिति दूरमेतत् ॥ ३ ॥

युष्मादृशाः कृपणकाः कुमयोजपि यत्र भान्ति स्म सन्तमसमय्यगमन्निशाऽसौ ।

सूर्यांशुदीप्रदशदिग्दिवसोऽधुना तु भात्यत्र नेन्दुरपि कीटमणे किमु त्वम् ॥ ४ ॥

वेयामप्येते ।

भ्राजिष्णवो नभसि मेघकृतान्धकारे स्वल्पप्रभा अपि परैरनिरुद्धभासः ।

खद्योतकाः प्रकटितोरुतरमभावास्तावन्न सप्ततुरगस्समुदेति यावत् ॥ ५ ॥

हेविषनेसोरस्य ।

अदृष्टिध्यापारं गतवति दिनानामधिपतां

यशश्शेषीभूते शशिनि गतधाम्नि ग्रहगणे ।

तर्थाऽन्धं सञ्जातं जगदुपनते मेघसमये

यथाऽमी गण्यन्ते तमसि पटवः कीटमणयः ॥ ६ ॥

आनन्दवर्धनस्य ।

तेजो दर्शयसि त्वमीदृशमपि क्षुद्र स्फुरन्मासु ताः

खल्वन्याः प्रततातिसान्द्रतिमिरच्छन्नावकाशा निशाः ।

खद्योतोऽत्र स कोऽपि विप्रति पुनस्तेजस्विनामग्रणी—

रन्येषां भुवनेऽपि यस्य पुरतः शाम्यन्ति तेजःकथाः ॥ ७ ॥

श्रीभोजदेवस्य ।

इति खद्योतपद्धतिः ।

## चातकपद्धतिः ( २१ )



चातकं भूमसमृद्धं दृष्ट्वा मा धाय त्रारिधस्वद्वया ।

इह हि भविष्यति भयतो नयनयुगादेव त्रारि परम् ॥ १ ॥

तत्स्वोन्नतेस्तमुचितं समयोचितं च तद्यातकाय जलदेन त्रितीर्णमम्बु ।

तद्यान्तरेण च पपां परनस्त कोऽपि यथेष्टदेशमनु तस्य चरुर्न रपम् ॥ २ ॥

यस्योदये गुह्यमनोरथमन्तरेण सन्निवृत्तं हिमपि चेतासे चातकेन ।

॥ कष्टमिष्टकल्लदानविधानहेतोरम्भोपरात्यतति सम्पति रत्नराशिः ॥ ३ ॥

येन मध्येते ।

भये त्रापीहंसा निजवसतिसङ्कोचपिण्डेन

दुरुध्य मा चेतो गियति चञ्चतो वीक्ष्य विहगान् ।

अभी ते सारङ्गा दुरनमर्हन्पिण्डतभृतां

निरीहाणां येषां नृणामिव भयन्त्यम्बुनिधयः ॥ ४ ॥

आ तद्व्योते ।

राज्यातिग्रमणं दुरुच्य तद्वितां विस्मृजितैर्यासय

स्कारैर्भाषय गन्तितैरनितरां काण्यं मुखे दध्मय ।

यस्यानन्यगतेः पयोद मनसां निज्ञासया चातक-

स्वापेहि त्वमिहाखिलं तदपि न त्वत्तः परं याचते ॥ ५ ॥

यः कृष्णं दुरुते मुग्धं जनयति त्रासं तदिन्द्रिय यो

यथ मार्पयतः परं दण्डयति धोरं निजैर्गन्धैः ।

सत्य चातकं न तथाविधमपि भ्रान्त्यया याचता

जिभूतं कृतमेव तुल्यमनयोर्यथित्वनिर्पातयोः ॥ ६ ॥

धीन्नेन्दुरदेते ।

त्यक्त्वा पुष्करिणीर्विहाय सरितस्सन्त्यज्य पायोनिधीन्

कूपश्रेणिमपास्य साम्प्रतमहो त्वामेकमेवाश्रितः ।

तद्भो वारिदं मुह्यतः प्रलपतः संशुष्यतस्तृष्यतः

सारङ्गस्य विमुञ्च चञ्चुपुटके द्वित्रान् कणानम्भसः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

सन्ति कूपाः स्फुरद्रूपाः परितः सरितः शुभाः ।

तथाऽपि चातकस्यैकः फलदो जलदोढयः ॥ ८ ॥

त्यक्त्वा तापनिवारिवारिनिकरान् पद्माकरान् सर्वतः

पीयूषप्रतिरूपरूपनिबहानुज्जागरान् सागरान् ।

भ्रातश्चातकं यं समीक्ष्य नभसि प्राप्नोषि तृष्णाकुलः

सोऽयं किं त्वयि वज्रवह्निमहदा सज्जीकरोत्यम्बुदः ॥ ९ ॥

श्रीवैद्यभानुपाण्डितस्य ।

अनुसर सरस्तीरं वैरं किमत्र सहात्मना

कतिपयपयःपानं मानिन् समाचर चातक ।

प्रलयपवनैरस्तं नीतः पुरातनवारिदो

यदयमदयं कीलाजालं विमुञ्चति नूतनः ॥ १० ॥

॥ इति चातकपद्धति ॥





स्मेरास्सन्तु सभासदः करिचमूर्धर्पज्वरोत्सारिणा  
 पारीन्द्रेण समं स जम्बुकयुवा युद्धाय वद्धादरः ।  
 तत्रापि प्रथयन्ति तुल्यवलतामेके तयोरुच्चकै-  
 रन्ये संशयशंसिनस्तदपरे वाढं विपर्यासिनः ॥ ७ ॥

भीमपण्डितस्य ।

येनानर्गलफालकेलिदलितप्रत्यग्रहादम्बिनी-  
 वाराधोरणिधौतधातुषु पुरा शैलेषु लीलायितम् ।  
 सोऽयं शृङ्गनिपातभयचरणः स्फोरस्फुरत्फेरवी-  
 फेस्कारैः कुपितोऽद्य खादति पुनः पाप्मी मृगग्रामणीः ॥ ८ ॥

मेरीभाङ्गारस्य ।

ग्रामाणामुपश्लयसीयानि मदोद्रेकस्फुरत्साँष्ठवाः  
 फेत्कारध्वनिमुद्रिरन्तु परितः सम्भूय गोमायवः ।  
 अन्यः कोऽपि घनाघनध्वनिघनः पारीन्द्रगुञ्जारयः  
 शुध्यद्रण्डमलोलशुण्डमचलत्कर्ण गजैर्यः श्रुतः ॥ ९ ॥

रत्नहणस्य ।

अस्मिन्नम्भोददृन्दध्वनिजानितरूपि प्रेक्षमाणेऽन्तरिक्षं  
 मा काकै व्याकुलो भूस्तरुशिरसि शवक्रव्यलेशानशानः ।  
 धत्ते मत्तेभकुम्भव्यतिकरकरजग्रामवज्राग्रजाग्र-  
 द्वासव्यासक्तमुक्ताधवलितकवलो न स्पृहामत्र सिंहः ॥ १० ॥

महीपतिर्मण्डलीकस्य

॥ इति सिंहपद्धतिः ॥

## गजपद्धतिः ( २३ )

सोऽपि पयसि लघ्वापसि तापेन करः प्रसारितः सरिणा ।  
सोऽपि न पयसा लिप्तो लघ्ववमात्मा परं नीतः ॥ १ ॥

रम्भाति ।

यदि यत्तोऽसि यत्तज्ज न क्रियमीभिरसारसरन्तद्वदनैः ।  
हरिमुत्तर स्वरनसरं व्यपनयति ॥ करटम्पूतिम् ॥ २ ॥

उभयेभ्यः ।

भेदां ज्ञातिं गहनो मदरिणधेनू द्विष्टिमस्तत्तिम् ।  
मदमुदितमधुराधीशद्विष्टिमोलाहनेनान्म् ॥ ३ ॥

माश्रीमाधवम् ।

त्यक्तो विन्यागिरिः पिता भगवती यातेर रेता नदी  
त्यक्ताः स्नेहानिग्नगन्धुगधियस्तुल्योदया दलिनः ।  
त्वष्ट्रोभाक्षनु हाक्षानि प्रतिदिनं रग्याय दत्त वपु-  
स्त्वं दूरे ध्रियसे द्युतन्ति च शिरःपीठे स्त्रोरादृशाः ॥ ४ ॥

कासारो गिरिसन्निभः क्व च गतिरंगेऽपि लीलायसा  
हेलाद्व्यलितेक्षणाः क्व तु द्युः किं वा क्व ते वृष्टिम् ।  
गमायातरसः क्व ते क्व च सरैः क्वष्ट यदेशरिधं  
न्यामरघ्य शिशुः पदा परमं सचारयन्याश्रया ॥ ५ ॥

रग्येभ्यो

कलं चामरचारम्मुक्ताङ्गिका रुष्टं मर्मानां गणः  
सिन्दूरप्रहराश्रितरःपरितरे पार्श्वान्निहे सिद्धिनी ।  
लघ्वधेष्वगानेन रगिणा वदेन भूषारिणि-  
मार्त्तिक भूषारिणिःसरतनुर्मानो न रग्यः सती ॥ ६ ॥

रत्नम् ।

यत्प्रत्यग्रदलावलीकवलनैर्जातोऽसि शैलोपमो  
 यच्छायासु कदर्थितोऽसि न कदाऽप्यर्काशुभिः कर्कशैः ।  
 घोराघातकिरातपत्रिपतने यैर्वारवाणायितं  
 तान्मातङ्गं मदान्ध पाटयसि किं विन्ध्यादवीपादपान् ॥ ७ ॥

पीतं यत्र हिमं पथः कवलिता यस्मिन्मृणान्नाङ्कुरा-  
 स्तापार्तेन निमज्ज्य यस्य सरसो मध्ये विमुक्तः श्रमः ।  
 पिक्तस्यैव जलानि पङ्क्तिं लयतः पायोजिनीर्मथ्रतः ।  
 कूलान्युत्वनतः करीन्द्र भवतो लज्जाऽपि नोज्जागरैः ॥ ८ ॥

दूरे यूथकथा प्रिया सकलभा साऽपि कचिद्द्रुता  
 सा विन्ध्याद्रिवनावली विधिवशाद्दद्यानावशेषाऽभवत् ।  
 प्राप्तो बन्धपराभवस्तदपि रे दन्तीन्द्र धन्यो भवान्  
 यद्वन्तव्यवसौयसंश्रयवगात्साम्राज्यभाजो नृपाः ॥ ९ ॥

केशामप्येते ।

तापो नापगतस्तृपाऽपि न कृशा धौता न धूली तनो-  
 नं स्वच्छन्दमकारि कन्दकवलः का नाम केलीकया ।  
 दूरोन्मुक्तकरेण हन्त करिणा स्पृष्टा न वा पद्मिनी  
 मारब्धो मधुपैरकारणमयं शंकारकोलाहलः ॥ १० ॥

उमापतिरगम्य ।

॥ इति गजपद्धति ॥



## करभपद्धतिः ( २४ )



तुभ्यं दासेर दासीयं बदरी यदि रोचते ।

एतावत्येव किं द्राक्षा न साक्षादमृतमेषा ॥ १ ॥

कर्पूरकृतेः ।

वपुर्विषमसंस्थानं कर्णनरकरो रयः ।

करभस्याशुगत्या सा छादिता दोषसंगतिः ॥ २ ॥

भट्टस्य ।

भ्रातारालापसंभागेर्यदीर्घनेज्जते जनः ।

अहो करोदुग्ग्रीवस्तरेय करभोऽधमः ॥ ३ ॥

दीपारस्य ।

रूपं वपुर्न च विमोचनहारि रूपं

न श्रोत्रयोभुगदमारोहं कदापि ।

इत्थं न साधु तत्र किञ्चिद्विदं तु साधु

तुल्यं रतिः करभ कष्टमिनि दुमे यन् ॥ ४ ॥

श्रीभोतेदाम्य ।

भस्याननस्य भरतः खलु शंखिरेषा

कष्टारिमा यदि भोदवित्रीर्णवर्णा ।

योग्या क ते हरभ वल्लवसेल्लताया-

स्ते पतुवा विमलसिद्धमभङ्गभाजः ॥ ५ ॥

न भवति विभूतानां प्रेम न्याययोगा-

ज्जनयति मुग्धमनः रस्यवित्तोऽपि दृष्टः ।

पवनं शीघ्रं दृष्टिर्दग्धदायेरमाणा

नखमुक्तवटीपिञ्जराणु स्पष्टोऽपि ॥ ६ ॥

लोकोपदेशः ।

कुमुदशवलैः फुल्लान्मोजैः सरोभिरलङ्घितां  
 मरकतमणिश्यामाशङ्कां विहाय वनस्यलीम् ।  
 म्मरति करभो यद्रूक्षाणां चरन् मरुवर्त्तनां  
 परिचयरतिः सा दुर्वारा न सा गुणवैरिता ॥ ७ ॥

जितनागस्य ।

करभदयिते<sup>१</sup> यत्तत्पीतं सुदुर्लभमेतदा  
 मधु वनगतं तस्यालाभे विरौपि किमुमुक्ता ।  
 कुरु परिचितैः पीलोः पत्रैर्धृति मरुगोचरै-  
 र्जगति सकले कस्यावाप्तिस्तुखस्य निरन्तरा ॥ ८ ॥

करभ रभसात् क्रोष्टुं वाञ्छस्यहो श्रवणज्वरं  
 शरणमथवाऽनृज्वी दीर्घा तवैव गिरोधरा ।  
 बहुगलविलाट्तिश्रान्तोचलिप्याति वाङ्मुखा-  
 त्क्रियति समये को जानीते भविष्यति कस्य किम् ॥ ९ ॥

मल्लदस्यैतौ ।

यस्यास्संभृतमालवालवलयं भूपालशृङ्गारिणी-  
 भृङ्गारोदरविमलम्भविधुरैर्नरैस्सुधावन्धुभिः ।  
 तामेतां मृदुलप्रवालललिता द्राक्षाळतामारट-  
 नुद्वीवः प्रकटीकृतार्थदशनो दाशेरकः कृन्तति ॥ १० ॥

उमापतिधरस्य ।

इति करभपद्धतिः ।



पूतः [ श्रौतैस्तुसं ] स्क्रियाभिर [ नैघी ] भावाय यो दीक्षितै-  
र्देवेन त्रिपुरारिणा च हरिणा यः स्वीकृतोऽन्वाङ्मनैः ।

यत्तिष्ठतैः पदपास्तुभिः पितृगणा गीर्वाणन्श्चीभुजो  
धिकं देवं स तुरुष्कसञ्चानि पुरा कण्ठालवाही वृषः ॥ ८ ॥

केषामप्येते ।

इति धन्यपद्धतिः ।

## हरिणपद्धतिः ( २६ )



कामं वनेषु हरिणास्तृणेन जीवन्त्ययत्नमुलभेन ।  
धनिषु न दैन्यं विदधति ते किञ्च पञ्चो वयं सुधियः ॥ १ ॥

तृणवाणस्तृणधन्वा तृणघटितः रुपट्पुरुषोऽयम् ।  
तदपि च कुरङ्गशावक केदारे कलममञ्जरी त्यजसि ॥ २ ॥

कयोरप्येतौ ।

स्वच्छन्दं हरिणेन या विहरता दैवात्समासादिता  
भग्नप्रस्रुतदुग्धविन्दुमधुरा शालेर्नवा मञ्जरी ।  
निःश्वासानलदग्धकोमलतृणप्रख्यापितान्तर्व्यथ-  
स्तामेनां प्रतिवासरं मुनिरिव व्यायन वने शुष्यति ॥ ३ ॥

वर्मकीर्ते ।

कति कति न पुनश्चरन्ति हन्त प्रतिशिखरं प्रतिकाननं कुरङ्गाः ।  
तदपि जनमनोविनोदहेतुर्विलसति केष्वपि कोऽपि नाभिगन्धः ॥ ४ ॥

रोमन्थमारचय मन्थरमेत्य निद्रां  
मुञ्च श्रमं तदनु सञ्चर रे यथेच्छम् ।  
दूरे स पामरजनो मुनयः किलामी  
निष्कारणं हरिणपोत विभेषि कस्मात् ॥ ५ ॥

कयोरप्येतौ ।

सेयं स्थली नवतृणानुरजालमेन-

त्सेयं मृगीति हृदि जानमदः कुरङ्गः ।

नेदं तु वेत्ति यदिहान्तरितो लताभि-

रायाति सञ्जितरुडोरश्वरः सिरातः ॥ ६ ॥

इन्द्रो ।

पानेक्षुष्माणुरस्य राणिपतनमव्यक्तस्तत्तच्छ्रुत्वा-

च्छ्रुत्वाङ्गस्य दशाग्रिदाहविरुलस्यासेदुपोऽप्याश्रमम् ।

धिर्न्द्वयं रिपमां मृगस्य दिवसाः सर्गानुरुम्पामयो

मा भेषीरिति भाषणेऽपि यदभृदाचंयमोऽयं मुनिः ॥ ७ ॥

व्योमार्थं जगत्तितो रविः कालितं दावानलैः काननं

धूम्याभिर्न दिशः स्फुरन्ति पग्निः पन्थाः शिष्टादन्तुरः ।

इत्थं लोहितसिक्तगृह्णणि यथाप्राणं मृगे पारति

व्याधेनापि शरासने कण्ठया नारोपिताः परिणः ॥ ८ ॥

निरालम्बं व्योमाप्ययमशरणो हन्त हरिणः

क यातु तयायातु क च रिहस्तु क भविषतु ।

दिशो जाग्रत्पन्ते [ भु ] गुणिगण [ नून्या च वतुषा ]

मिपाराक्षी सलः ग्रहसते पुनः पामरपतिः ॥ ९ ॥

विष्णुपदे ।

॥ इति शक्तिमुक्तावली ॥



## समुद्रपद्मतिः ( २७ )



जीवानामपि जीवनस्य महत्स्वं चाश्रयः सर्वदा

मर्यादां न जहासि सन्ति भवतो गर्भे मणीनां गणाः ।

एवं ते महिमा महान् जलनिधे मध्ये किमर्थं कृतः

पापीयांस्तव जीवनधयकरस्त्वाः स्वकुक्षिभरिः ॥ १ ॥

चतुर्मुखमहादेवस्य ।

नावज्ञा नाप्यवैदग्ध्यमुदधेर्महिमैव सः ।

यत्तीरपङ्क्तमग्नानि महारत्नानि शरते ॥ २ ॥

कस्यापि ।

न पालयति मर्यादां बेलारुखामम्बुधिस्तथा ।

तृण्यता नोपकर्तव्यमितीमामपरां यथा ॥ ३ ॥

नागवतानृतद्रुतस्य ।

यद्यपि बद्धः शैलैर्यद्यपि गिरिमथनमुपितसर्वस्वः ।

तदपि पविभीतभूधररक्षायां दीक्षितो जलाधिः ॥ ४ ॥

आदाय वारि परितस्सरितां मुखेभ्यः किं तावदजितभनेन दुरर्णवेन ।

क्षारीकृतं च बड्वावदने हुतं च पातालकुक्षिकुहरे विनिवेशितं च ॥ ५ ॥

रामुकस्य ।

स्वस्त्यस्तु विद्रुमवनाय नमो मणिभ्यः

कल्याणिनी भवतु मौक्तिकशुक्तिमाला ।

प्राप्तं मया सकलमप्यमुतः पयोधे-

र्यद्धारुणैर्जलचरैर्न विदारितोऽस्मि ॥ ६ ॥

इन्द्रकवे ।

लज्जामहे भृशमहो वयमप्यनेन

सांयात्रिकास्सलिलराशिममी विशन्ति ।

स्कन्धाधिरोपिततदीयतटोपकण्ठ--

कौपेयकाम्बुहतयो यदुदीर्णतृष्णाः ॥ ७ ॥



यद्वीचीभिः स्पृशसि गगनं यच्च पातान्मूलं  
 रत्नैरुदीपयसि पयसा यत्पिधत्से धरित्रीम् ।  
 धिक् सर्वं तत्तव जलनिधे यद्विमुच्याश्रुधारां  
 तीरे नीरग्रहणरसिकैरध्वगैरुज्झितोऽसि ॥ १४ ॥

धामारोहति वाञ्छति स्थगयितुं तेजोऽपि तेजस्विना-  
 मुच्चैर्गर्जति पूरयन्नपि महीमम्भोभिरग्भोवरः ।  
 काञ्चिद्वागुपजीव्य तोयचुलकान् सिन्धो भवत्सन्निधेः  
 पानीयमचयेषु सत्स्वपि न ते तेजोविहारः क्वचिद् ॥ १५ ॥

कासारेऽपि पयः पिबन्ति पथिका न क्वापि वारि त्वधि  
 क्षारत्वादुदबेस्समुद्र इति ते नापैतदेषोचितम् ॥  
 न त्वेतानि निरर्थकानि भवतो नामान्यनर्थान्तरा-  
 प्यम्बोधिर्जलधिः पयोधिरुदधिर्वारानिधिर्वारिधिः ॥ १६ ॥

केषामप्यंते ।

विस्तारो यदि नेदृशो यदि न तद्वांभीर्यमम्भोनिधे-  
 न स्याद्वा यदि सर्वसत्त्वविषयस्तादृगदयानुग्रहः ।  
 अन्तः प्रवृत्तता पयांसि दहता ज्वालावर्त्ता मुञ्चता  
 [ के' न स्यु ] र्वडवानलेन बलिना भस्मावशेषीकृताः ॥ १७ ॥

केटसस्य ।

अयं वारामेको निलय इति रत्नाकर इति  
 श्रितोऽस्माभिस्तृष्णातरलितमनोभिर्जलनिधिः ।  
 क एवं जानीते निजकरपुटीकोटरगतं  
 क्षणादेनं ताम्यत्तिमिनिवहमापास्यति मुनिः ॥ १८ ॥

वररुचेः ।

॥ इति समुद्रपद्धतिः ॥



अङ्गीकृताः [ क्ष ] तिमिमामपि ये विपन्  
 गोप्तुं गुणान् किमिति वाञ्छसि तान्मुधैर्न ।  
 मुक्तामणे [ वि ] मलरूपतया नितान्त-  
 मेते तव स्वयमपि प्रकटीभवान्ति ॥ ९ ॥

कन्यापि ।

अमीपां मोहाद्वा धरणिवरचूडाञ्चलभुवा-  
 [ मै ] भाग्याद्वा कैश्चिन्मरुतप्रणिथेन्न गणितः ।  
 तथाऽसौ रथ्यायामपि निपतितः किं न कुरुते  
 समुन्मीलनीलद्युतिलहरिलिप्ता इव दिशः ॥ १० ॥

जयदेवस्य ।

केनासीनस्सुखमकरुणेनारुरादुद्धृतस्त्वं  
 विक्रेतुं वा समभिलषितः केन देशान्तरेऽस्मिन् ।  
 यस्मिन् वित्तव्ययभरसहो ग्राहकस्तावदास्तां  
 नास्ति भ्रातर्मरुतमणे त्वत्परीक्षाभमोऽपि ॥ ११ ॥

सर्ववर्मणः ।

यामैस्ते शुभमस्तु रोहणगिरे मत्तः स्थितिप्रच्युता  
 वर्तिष्यन्त रमे कथंकथमपि स्वमेऽपि मैवं कृयाः ।  
 भ्रातस्ते मणयो वयं यदि भवन्नाम(त्रा)मसिद्धास्ततः  
 के शृङ्गारपरायणा वृषतयो मौलौ न धास्यान्ति नः ॥ १२ ॥

सिंहपेयस्य ।

यत्रानुलिखितारूपमेव निखिलं निर्माणमेताद्विभे-  
 हरकर्षप्रतियोगिकल्पनमपि न्यकारकोटिः परा ।  
 याताः प्राणभृतां मनोरथगतींस्त्रुङ्ख्य यत्सम्पद-  
 च्छायामात्रमणीकृताश्चमसु मणेस्तस्याश्मत्तैवोचिता ॥ १३ ॥

१ क्षि, क, ख, च २ वि क ख च ३ महो मा क ख च ४ म स्वस्ति तवास्तु ५, निति ६, भ्रामस्ते

७ वल्लभप्रतिष्ठा ८ गोविन्दराजस्य, मुभाषितावलीया पाठा ।

यस्य वज्रमणेर्भेदे भिद्यन्ते लोहमूचयः ।

करोति तत्र किं नाम नारीनखविच्छेदनम् ॥ १४ ॥

वयोरेष्येत् ।

स्वच्छस्यास्य प्रथितमहसः शुद्धजातेरतुल्यं

वज्रस्यैव स्फुरतु भुवने दार्ढ्यमेकस्य तस्य ।

यस्य छिद्रमणयनविधौ समयत्नोऽपि नित्यं

सर्वैः कृष्णीभवति विरुट्सपष्टङ्कोऽपि लोहः ॥ १५ ॥

भीमोनेदस्य

इति तन्मद्यति ।

### शाङ्ख्यपद्धतिः ( २९ )

भन्तः कृटिन्तां विभ्रच्छङ्खस्त खलु निष्ठुरः ।

हुंकरोति यदा ध्यानस्तदैव बहु गम्यताम् (ते) ॥ १ ॥

व्यथापि ।

किं शुम्भितेन जट शाङ्खिक नीरसोऽयं ।

किं पाणिपुष्पपरिपीदनस्रावनाधिः ।

प्राणैरपि प्रतिदिनं परिपूर्णमाणो

हुङ्कारमेव हि परं विदधानि वदः ॥ २ ॥

सरांशापतिपूरि हुंठ [ तमेतो ] जन्यापि दुग्धोदधे-

गांदिदानननुस्त्रि सुन्दरतरं पूर्णेन्दुसिन्धुद्वयः ।

धरिषा महता गुणाः कति परं गम्यन्त एते हि यत्

घोष्टित्यं हृदि पाश्चजन्य भवनस्तेनानिष्ठनामदे ॥ ३ ॥

पेट्टुगमम्पत्ते ।

तातः क्षीरनिधिः स्वसा जलविना भ्राता सुरेश्वरुमः  
 सौजन्यं सह कौस्तुभेन शुचिना यस्य द्विजेनादपि ।  
 धिक्कर्माणि स एव कम्बुरधुना पाषण्डकान्ताकरे  
 विथ्रान्तः प्रतिवासरं प्रतिगृहं भैक्षेण कुक्षिभरिः ॥ ४ ॥

जन्मस्थान मणिगणनिधिर्वारिर्विबुधैर्निरिन्दु-  
 र्जामिः पद्मा वपुषि शुचिना विभवन्धो निनादः ।  
 भ्रातः कंबो निरवधिकुटुंबोऽपि जात्यन्यसङ्गात्  
 गेहं गेहं भ्रमसि यदहो नापराधस्तवायम् ॥ ५ ॥

कनोरप्येतौ ।

प्रबलतरतरङ्गैर्दूरमुत्सारितोऽपि  
 प्रययति तव कीर्तिं दक्षिणावर्तशङ्खः ।  
 पारिकलय पयोधे पद्मनाभार्घ्ययोग्य-  
 स्तव निकटनिपण्णैः क्षुल्लकैः श्लाघ्यता का ॥ ६ ॥

पद्मनाभस्य ।

गङ्गास्सन्ति सहस्रशो जलनिर्वाचिच्छ्रयार्द्रिताः  
 पर्यन्तेषु लुठन्ति ये दलशतैः कल्पापिदह्यातलाः ।  
 एकस्तेषु स पाञ्चजन्य उदभूदाश्चर्मभूतः सतां  
 यस्संवर्तभरक्षमैर्मधुरिपोः श्वासानिलैः पूर्यते ॥ ७ ॥

कविरत्नम् ।

इति शङ्खपद्धतिः.





## सर.पद्धतिः ( ३१ )



अयमवसरः सरस्ते सलिलैरुपकर्तुमर्थिनामानिशम् ।

इदमपि च सुलभमम्भो भवति पुरा जलधराभ्युदये ॥ १ ॥

वल्लभदेवस्य ।

कस्य तृपं न क्षपयसि पिवति न कस्तव पयो निमज्ज्यैतत् ।

यदि सन्मार्गसरोवर नक्रो न क्रोडमधिवसति ॥ २ ॥

कस्यापि ।

आगच्छता च तुच्छानामतुच्छानां च गच्छताम् ।

यदध्वनि न सङ्घट्टो घटानां तद्गुथा सरः ॥ ३ ॥

हरिहरस्य ।

वीचीविमर्दशीतैर्यत्सुखयत्यनिलैरपि ।

सरसस्तस्य माधुर्यं ज्ञातमेवावगाहने ॥ ४ ॥

यद्वलग्नस्यभितो हृथा तदभ्रवो वीचीशतैस्ताडयन्

लब्ध्वा काश्चिदपि क्षणं जलधरोद्धान्ताः पयोविप्लवः ।

तन्मन्ये भवतस्तडाग निविडक्रीडार्कुरोचिश्चय-

प्लुष्टाम्बुप्रसरो मनागपि न स ग्रीष्मः स्मृतिं रोहति ॥ ५ ॥

श्रीभोजदेवस्य ।

सौवर्णः कमलाकरश्शशिशिलास्सोपानवद्धक्रमाः

वारि क्षीरसहोदरं तदतरुश्रेणीसुखाः क्षोणयः ।

सर्वं ते रुचिरं सरोवर परं निन्द्यः कुतोऽयं विधिः

कूरग्राहभयात्प्रयान्ति विमुखाः पान्था निदाघेऽप्यपी ॥ ६ ॥

वैद्यनाथपाण्डितस्य ।

विपन्नं पत्रिन्या मृतमनिमिषैर्यातमलिभिः

खगैरप्युड्डीनं रथचरणहंसप्रभृतिभिः ।

दशां दीनां नीते सरसि विपमग्रीष्मदिवसैः

कुलीनत्वादास्ते तदरुहवरुः कोऽपि तदपि ॥ ७ ॥

नागपैय्यस्य ।

रे पद्मास्त्र यावदस्ति भवतो मय्ये पयः पुरितं  
 नावधयचरितोरहंमदुररथेर्नाम्नमुद्धामय ।  
 पश्चात्त्वं समदृष्टं द्रोतचट्टं च योर्द्विपुटन्याहति-  
 वृथान्कृतेटकर्यव्यतिरुर्गनिन्दास्यते याम्यमि ॥ ८ ॥

इष्टायामो हंमान् नममदरस्य प्रभुनया  
 रभुपुयस्तादाः समद्वयनवास्यमनिनः ।  
 नदम्भः पाटीनः शक्तिद्वानि कट्टान् रान्यन-  
 न जानं किं भाव्यं मगमि विपरीतव्यतिरुर्गं ॥ ९ ॥

अंतर्यामी ।

मोहाम्भःपरिवर्तताङ्गप्रकारग्रामाथिनः मरतो  
 टप्पन्ने ररतिद्विप्रभुनयः मय्येयं साधुस्थितिम् ।  
 मय्येयं पद्मागतेऽप्य मगमि र्थानप्रपञ्चाकरं  
 नम्यन् वृद्धनिर्गतिरिष्टामकचरो हंमाः क याम्यन्त्यमी ॥ १० ॥

स्त्रियो ।

मायदिमानदानदिग्गदग्यभाटनान्तोभिता  
 व्योम्नस्मादि विवेकवतिहता यम्योमेयो निर्मलाः ।  
 भाव्यान्निर्गमेन मरतः कृतान्तरस्थापित-  
 नस्याप्येतरद्वयवारदुप साटन जानं नष्टम् ॥ ११ ॥

मिथ्यादत्ता ।

न्यान्त्याः कथमपि नगंमार्गनिष्ठं  
 गमाप्य अन्तं सिन्धुप विर्गिनद्वयभगः ।  
 भाग्येज्जगद्वयभुग्गवयो  
 शिषिः कृत्यानी न पुनरन्तरः कथमपि ॥ १२ ॥

कथमपि ।

इति मरतद्वि. ॥

## कमलपद्धतिः ( ३२ )

अन्तश्चिद्राणि भूयांसि कण्टका वहवो वहिः ।

कथं कमलनालस्य मामूचन् भङ्गुरा गुणाः ॥ १ ॥

भल्लटस्य ।

लक्ष्मीसंपर्करूपोऽयं दोषः पद्मस्य निश्चितम् ।

यदेष गुणसन्दोहधामनीन्दौ पराङ्मुखः ॥ २ ॥

प्रकाशवर्षस्य ।

प्रसारितकरे मित्रे जगदुद्योतकारिणि ।

किञ्च कैरव लज्जा ते कुर्वतः कोशसंग्रतिम् ॥ ३ ॥

प्रते हि गुणाः पङ्कज सन्तोऽपि न ते प्रकाशमायान्ति ।

यल्लक्ष्मीवसतेस्तव मधुपैरुपजीव्यते कोशः ॥ ४ ॥

किं कुप्यसि कस्मैचित्सौरभसाराय कुप्य निजगधुने ।

यस्य कृते शतपत्र प्रतिपत्रं मृग्यते मधुपैः ॥ ५ ॥

दद्येत नाम्बुगतमिति पद्मिन्या संश्रितं सरस्तत्र ।

दहतीमां हिममथवा क नु याति विधेरवस्कन्दः ॥ ६ ॥

किं वर्ण्यतेऽम्बुजस्य श्रियो निवासो यदन्वहं देव्याः ।

यत्सेव्यतेऽर्थिभृङ्गैर्विकसति मित्रोदये यच्च ॥ ७ ॥

युक्तं मित्राभ्युदये प्रीतिं द्वेषं समुद्रहन्त्वनिशम् ।

कमलानि कैरवाणि च भवन्ति सश्रीण्यपश्रीणि ॥ ८ ॥

मकरन्दरसस्यन्दिनि पद्मिनि मन्ये तवैव सुभगत्वम् ।

पुष्पवतीमपि भवतीं त्यजति न वृद्धः शुचिर्हसः ॥ ९ ॥

कामं भवन्तु मधुलम्पटपटपदौघ-

संघट्टघुंघुमघनध्वनयोऽञ्ज [ सङ्घाः ] ।

गायत्यतिश्रुतिसुखं विधिरेव यत्र

भृङ्गस्स कोऽपि धरणीधरनाभिपद्मः ॥ १० ॥

श्रुतधरस्य ।

यन्माना त्रिगुणाभिः पतिरापि च मुनो यस्य साक्षात्तज्जानो  
नक्ष्मोपेन्तंश्रयाऽभूयदपि कृतवले भारती संभार ।

भानुयस्यापि दिवं ददपि सरसिजं क्षीणमिन्दोर्मैष्ट्वे-

ग्रातुं नैवोत्सहन्ने गतमुह्यनफलं प्रातःशानं सरायाः ॥ ११ ॥

कस्तुरे ।

न पट्टादुद्भूतिर्न जडमृत्वातप्यमानिता

वपुर्दिग्गं नान्ता स्थञ्जनाञ्जिन रत्नगुतिमुषा ।

व्यपास्यदुर्वेषा हृदयनयिमान यदि न ते

त्वमेवैकं लक्ष्म्याः परममनविष्यः पदमिह ॥ १२ ॥

नमोर्वनस्य ।

मित्रोन्मुरस्य विमलस्य गुणान्वितस्य

लक्ष्मीदस्य पुरुषोत्तमवस्तुभस्य ।

केनाद्यपेन नटयोगवयोग्यमस्य

धाना करोति कल्पस्य वयं न विप्रः ॥ १३ ॥

इति क्लृप्तवृत्तिः ।



## वृक्षपञ्चातेः ( ३३ )

[ तत्र वृक्षनामवर्णनम् ]

शाखाशतचितवियतस्सन्ति क्रियन्तो न कानने तरवः ।

परिमलभरमिलदलिकुलदलितदलाः शाखिनो विरलाः ॥ १ ॥

पैयम्बुनृच्छित्तस्य ।

दीर्घो निदाघसमयो बहुपथिकजगत् नारवः पन्थाः ।

मार्गस्यस्तरकः क्रियतां संतापमपद्रु ॥ २ ॥

पान्थाधार इति द्विजाश्रय इति स्थानं गुणानामिति

स्निग्धच्छाय इति प्रियो दृश इति श्लाघ्यस्तरुणामिति ।

पर्यालोच्य महातरो तव घनच्छाया वयं सथिताः

तत्त्वत्कोटरवासिनो द्विरसना दूरीकरिष्यन्ति नः ॥ ३ ॥

अथैरप्येतौ ।

किं जातोऽसि चतुष्पथे घनतरं छन्दोऽसि किं अयया

छन्नध्वेतफलितोऽसि किं फलभरैराढ्योऽसि किं समतः ।

हे सद्बृक्ष सहस्र संप्रति सखे शाखाश्विस्वाकर्षण-

ज्ञोभामोदनभञ्जनानि जनतः स्वैरेव दुधेष्टितै ॥ ४ ॥

भदन्तज्ञानवर्मणः ।

गतास्ते विस्तीर्णस्तवकभरसौरभ्यलहरी-

परीतव्योमानः प्रकृतिगुरवः केऽपि तरवः ।

इहोद्याने संप्रत्यहं परिशिष्टाः क्रमवशा-

दमी वल्मीकाद्या भुजगकुलीलावसतयः ॥ ५ ॥

कल्याणं नः किमधिकमितो जीवनार्थं यदस्मान्

लूत्वा वृक्षानहं दहसि भ्रातरङ्गारकार ।

नन्वेतस्मिन्नशनिपिशुनैरातपैराकुलाना-

मध्वन्यानामशरणमरूपान्तरे कोऽभ्युपायः ॥ ६ ॥

आयोर्दमैरुनो मृगाः किसल [ योत्रेदं ] स्वचा तापसाः

पुण्यः पञ्चरणाः फलैश्चक्रेनयो धर्मादिताभ्यायया ।

स्वरुर्धर्गन्धगजाश्च विंशत्यरुचः शम्भुभिक्तास्तया

मातृस्त्वं द्रुम बोधिसत्वपदवीं सत्यं कुनानाः परे ॥ ७ ॥

केषन्प्येती ।

सोदयोर्दहिपट्टमानि शनैः पञ्चपथः कुर्वते

संभाव्यच्छब्दवाञ्छया हि तरयः केचित्कृतप्रताः ।

नामन्यन्त तदातनीमपि निजच्छायापति नैः पुन-

स्तेषामेव तच्छे कृतप्रचस्तिः शुष्यद्भिरेवास्पते ॥ ८ ॥

निवृत्तः ।

भुक्तानि यैस्तत्र फलानि पवेष्टिमानि

क्रौञ्चस्थितैरहं शीतभयैः प्रगुप्तम् ।

ते पक्षिणो जलरयेण विवृष्यमाणं

पश्यन्ति पादप भवन्तप्रमी तदस्थाः ॥ ९ ॥

शनैःकामैर्महादेस्य ।

इति कृत्तमाश्रमर्गनम् ।

[ कृत्तमाश्रमर्गनम् ]

रत्नगुप्तः ।

शुष्का पञ्चाशद्वान्छानेः फलोस्तस्य मरी सिपतिः ।

पिच्छैर्वा कृत्यदृष्टाणामवसद्वार्धिनं धियः ॥ १० ॥

श्रद्धा ।

स्वर्णैः स्कन्धपरिग्रहो मरकतैरल्लासिताः पल्लवाः

मुक्ताभिः स्तवकत्रियो मधुलिङ्गा वृन्दानि नीलोत्पलैः ।

संकल्पानुविधायि यस्य फलितं कस्तस्य धत्ते तुल्य

धिग्जातिं द्रुमसंकघासु यदयं कल्पद्रुमोऽपि द्रुमः ॥ ११ ॥

रह्णस्य ।

पारिजातः

परे परशतास्सन्ति महान्तो भव्यभूरुहाः ।

पारिजात त्वयैकेन नन्दनं नन्दनं पुनः ॥ १२ ॥

प्रह्लादनस्य ।

परिमल्लसुरभितनभसो बहवः कनकाद्रिपरिसरे तरवः ।

तदपि सुमनसां नन्दनमिति सत्यं पारिजातेन ॥ १३ ॥

वल्लभदेवस्य ।

चूतः

गाता कौकिल एव ज्ञाता च रसाल एव नियतमिदम् ।

यः पञ्चममुद्रायति यस्यास्थिषु पुलकमुकुलानि ॥ १४ ॥

वहसि वलिभुजा कुलानि मौलौ यदि सहकार तदत्र को निपेदा ।

परमुदयति पल्लवाञ्चलेषु स्फुरदलिभिस्तत्र सौरभप्रसिद्धिः ॥ १५ ॥

कयोरप्येतौ ।

उच्चंसकौतुकरसेन विलासिनीनां लुनानि यस्य न नखैरपि पल्लवानि ॥

उद्यानमण्डनतरो सहकार स त्वमङ्गारफाररुगोचरता गतोऽसि ॥ १६ ॥ \*

यो दृष्टः स्फुटदस्थिसंपुटमुखान्निर्यत्यवालाङ्कुरो

दैवात्स द्विदलादिक्रमवशादारूढशाखाशतः ।

स्निग्धं पल्लवितो घनं मुकुलितः स्फारच्छटं पुष्पित-

स्सोत्कर्षं फलितो भृशं विनमितः कोऽप्येष चूतद्रुमः ॥ १७ ॥

हर्षस्य ।

मूर्तिर्निरसायनं यदि कुतः छायेयमच्छेनरा  
 चक्रे साजपि ततः कुतः कन्धभरः पीपूषमंजाष्टरम् ।  
 एतं सर्गगुणाद्भुतं यदि भवानाम्भुधुर्भं निर्ममे  
 सारं प्रगुणीकृतः कथमसौ दुर्देव दावानन्दः ॥ १८ ॥

प्रहसन्त्य ।

भर्ताः केचन केचिदसतरवः केचिद्वदस्मारुहाः  
 निचाः केचन केचिदत्र विपिनं क्रूराः करीरदुषाः ।  
 माकन्दो मकरन्दतुन्दिलमिच्छद्गच्छिच्छास्त्रितः  
 कोऽप्यत्रास्ति न मित्र यत्र तनुते कर्णामृतं शोकिलः ॥ १९ ॥

उमावतिपत्न्य ।

एतस्मिन्वनमार्गभूषणिसरे सौन्दर्यमुद्राङ्कितः  
 मोषात्रिः कलपत्रपुष्पनिररैः चूतस्त एकः परम् ।  
 यं वीक्ष्य स्मितरश्म्युद्भूतमहासंतोषमुद्रासित-  
 स्फारोत्कल्लमद्भुजितनममभी धारन्ति पान्थयनाः ॥ २० ॥

भट्टनरस्य ।

विज्ञाद्विज्ञात्याभिः प्रिमपि कमनीयः हितलपैः  
 कन्दरप्यानघः स्वरुमभुगन्धेसुराभिनः ।  
 त्वमेवैरः क्षोणीरदकुलभुरीणोप्रसि त्दयं  
 रसान् मस्तावादिह हृदि निधेयः पिरुयुवा ॥ २१ ॥

कश्यपी ।

वन्दनः

पिरु चेष्टितानि परतो पश्चिद्योनीयवात्प्रशान्तमन्यादिररदुरस्ते ।  
 निर्भिषमानहृदयोऽपि महाभारः म तन्मुखं पुनरभीमुरभीकरोति ॥ २२ ॥  
 वासःसैन्यजिनान्तरं सारनसङ्गां पुनर्द्विमाह  
 मेदुत्तारपयोपिर्वातिभिरभूद्वनिसंमक्रिया ।  
 तानीतो न वयं व्रमादु भवान् भोगन्द तन्वभ्यन  
 कम्बाधे परनासन्दनमहासावित्र्यव्यागनम् ॥ २३ ॥



आमोदैस्ते दिशि दिशि गतैर्दूरमाकृत्यनाजा-

स्ताक्षालक्ष्मी तव मलयज द्रुमभ्यागताः स्मः ।

किं पश्यामस्तुभग भवतः त्रीडति क्रोड एव

व्यालस्तुभ्यं भवतु कुगलं मुञ्च नः साययामः ॥ २४ ॥

भ्रातश्चन्दनपादप प्रतिदिनं पश्येदमाचेष्टितं

यस्त्वां सिञ्चति शीतनीरनिरुरैस्तस्यावक्रेयी सदा ।

एवं यस्तु परम्भयः शकलयत्युग्रेष्वयं ग्रावमु

मौढं चानुपिनाष्टि तस्य हि भैवेः सर्वाङ्गमाह्लादकः ॥ २५ ॥

केयामप्येते ।

भ्रातश्चन्दन किं ब्रवीमि विरुटस्फूर्जत्फणाभीषणा

गन्धस्यापि महाविषाः फणभृतो गुप्त्यै यदेते कृताः ।

दैवात्पुष्पफलान्वितो यदि भवानग्रेऽभजिष्यच्छदा

नो जाने किमकल्पयिष्यदविक्रं रक्षार्थमस्यात्मनः ॥ २६ ॥

श्रीभोजदेवस्य ।

सा छाया [ स चै ] सुन्दरः परिमलस्ते कोमलाः पल्लवा

भ्रातश्चन्दनपादपस्य शतशः सन्त्येव किन्तैर्गुणैः ।

सर्पदुष्टभुजङ्गसङ्गतिवशादापादमूलं गतै-

रानीतं फलमन्यतोऽपि पथिकैः साशङ्कन्मास्त्रायते ॥ २७ ॥

कस्यापि ।

चंपक.

कुन्दे कुण्ठय कौतुकं त्यज रुचिं न्यग्रोधरोपग्रहे

मा यत्नं करवीररोहणाविधौ कार्पीस्सपयोचिते ।

भ्रातः काननपाल चंपकतरुः कुत्राप्यसौ मृग्यता

यस्यामोदवशात् स्मरमियतमा माद्यन्ति चैत्रश्रियः ॥ २८ ॥

वैद्यनाथपण्डितस्य ।

केनापि चंपकतरो वत रोपितोऽसि कुग्रामपामरजनान्तिकवाटिकायाम् ।

यत्र प्ररूढनवशाकविवृद्धलोभाद्गोभगवाटघटनोचितपल्लवोऽसि ॥ २९ ॥

विज्जिकाया-।



## मर्त्याप्रश्रयवृत्तिः ( ३९. )

—१०२१—

यन्नेभापयन्त्यमेव तुभ्ये तन्मृदुमधीनम्  
धन्मे वाहून्त्यागयन् त्वनटे निप्रान्तिभीन्येव यन् ।  
किं वा मन्त्रयते जनोऽयमिति यन्मर्यत्र भङ्गाहृद्य  
तेज्ज्ञानं दृष्टि रोजपि निष्ठिति युवा मीदथ गृह्यते ॥ १ ॥

वि० १ ।

यत्तात्कीदृश्याख्यात यदनं यन्नेत्रयोर्दृष्टिम्  
मन्त्रः पाणिनिपेयणाग यदय मरान्तराद्बुद्धिः ।  
गौरी नृपंतु यन्ने यद्वि न ते तन्त्रोऽपि चित्ते युवा  
धिर धिर्या मर्यागुर्गन्तसमीपं रंतेऽपि यद्विन्दतः ॥ २ ॥

भाहार विगतिः ममप्रतिपद्यमाने निवृत्तिः परा  
नासाग्रे नयनं यदनदपर यधरनिष्ठ मनः ।  
मीनं चेद्विद न दृश्यमवित् यद्विभर्माभापमे  
नूयान्त्रं मति योमिनी विमति भाः किं वा विमोक्तिरिति ॥ ३ ॥

मनश्चोपाय ।

भल्लमार्जितः मेमादार्द्रं भुङ्क्ते भुङ्क्ते  
क्षणमभिमुखं लाल्यन्ति निमेषपराङ्मुखः ।  
हृदयनिहितं भासाहं नमस्त्रिगिरिः  
कथय मुहूर्ता कोऽयं मृग्ये तस्याऽपि विरोधयन् ॥ ४ ॥

अन्तर्यामि ।

उत्तमभाननमुत्तमन्त्रयन्ते स्तोत्रमृदुमधीनं  
मोक्षाम्भस्तत्तात्कीदृश्याख्यात मर्यागुर्गन्तः ।  
धन्मे कोऽपि युवा न यन्म यदनं दृष्टिगोचिनाम्मानं  
मुने दृष्टमदार्द्रं निमेषपराङ्मुखः कथासत्त्वयः ॥ ५ ॥

प० १

[अ]भ्यस्तेऽपि नितम्बभागफञ्जे स्वेदालसेयं गतिः  
 किञ्चित्संवलितार्पक्षमविरलान्धोक्ता दृशोऽन्तर्गताः ।  
 तन्मन्ये निभृतं त्वयाऽद्य हृदये कश्चिद्धृतो वल्लभो  
 निश्वासाः कथमन्यथा द्विगुणतामेते नवैवं गताः ॥ ६ ॥

कन्यापि ।

भगिनि मदनः श्रीमानेप त्वया यदि लिख्यते  
 [ि]कैमपि सुमुखि व्यग्रासीति ब्रजामि निजालयम् ।  
 यदपि मकरोऽधस्तात् पौष्पं करे च शरासनं  
 तदपि परितो दृष्टिर्देया जनः सखि नागरः ॥ ७ ॥

बाले प्रियेण विरहात्तव कर्शिताया  
 हस्तच्युतं वलयमेतदलब्धदेशम् ।  
 हस्ते पुनः स्थितिमगादिदमङ्गुलीयं  
 स्थानच्युतिर्महत एव भवत्यनर्थः ॥ ८ ॥

मुखे कं हृदये निधाय सुचिरं रोमाञ्चिताङ्गी मुहु-  
 र्जृम्भामन्यरतारकां सललितापाङ्गा दधाना दृशम् ।  
 सुप्तेवाल्लिखितेव शून्यहृदया लेखावशेषीभव-  
 स्यात्प्रोहिणि किं हिया कथय मे गृ[है] निहन्ति स्मरः ॥ ९ ॥

कन्यापि ।

को धन्यस्सखि सुभ्यतेन मनसा को वेधसा निर्मितः  
 कः प्रेयान्मदनस्य कस्य फलितः प्राचीनपुण्यद्रुमः ।  
 एतद्यस्य कृते द्वित्रानिशर्मत्रिश्रान्तस्त्वलद्वारिभि-  
 मौनालोचनगङ्गुः स्नपयसे वक्षोजलिङ्गद्वयम् ॥ १० ॥

पक्ष्माग्रग्रयिताश्रुविन्दुनिरुर्ध्वक्ताफलस्पर्धिभिः  
 कुर्वन्त्या हरहासहारि हृदये हारावलीभूषणम् ।  
 बाले बालमृणालनालबलधालङ्काररुक्ते कगे  
 विन्यम्याननभायताभि सुकृती कोऽयं त्वया स्मर्यते ॥ ११ ॥



## वियोगिनीप्रलापपद्धतिः ( ४० )

शल्यानि मर्मण्यपि कीलितानि गलन्त्ययस्कान्तमणेः प्रभावात् ।  
हृदि प्रविष्टस्य पुनर्जनस्य न लभ्यते निर्गमनाभ्युपायः ॥ १ ॥

विह्वलस्य ।

स्वयमज्ञातदुःखो यः स दुनोति न विस्मयः ।  
त्वं स्मर प्राप्तदाहोऽपि दहसीति किमुच्यते ॥ २ ॥

अरतिरियमुपैति मां न निद्रा गणयानि तस्य गुणान् मनो न दोषान् ।  
विगलति रजनी न संगमाशा व्रजति तनुस्तनुतां न चानुराग ॥ ३ ॥  
कयोरप्येतौ ।

इदानीं तौत्राभिर्दहन इव भाभिः परिहृतौ  
ममाश्चर्य सूर्यः किमु सखि रजन्यामुदयते ।  
अयं मुग्धे चन्द्रः किमिति मयि तापं प्ररुध्य-  
त्यनाथानां बाले किमिव विपरीतं न भवति ॥ ४ ॥

पुष्टिकरस्य ।

कालं पुरा गरलमभ्युनिघेरुदस्था-  
दधेन्दुनाम धवलं विपमभ्युदेति ।  
अद्यादिदं स गिरिशो यदि हन्त हन्यात्  
काण्यं स्वकण्ठानिहितं सखि मद्भयश्च ॥ ५ ॥

उत्प्रेक्षावल्लभस्य ।

सुगन्धस्य ते वट विधुन्तुद किं भणापि  
किं मुक्तवानसि मुखे पतितं शशाङ्कम् ।  
अस्यैव बिम्बमलितेन सुधारसेन  
सन्धानमेप्यति कथं न जरत्कवन्धः ॥ ६ ॥

क्षोणीभृत्कटकप्रयाणसमये प्रेमाकुला प्रेयसी  
हस्तन्यस्तविशुद्धतण्डुलकणान् दातुं शिरस्यागता ।  
संस्वेदाद्विरहानलात् करयुगे जातं च पक्वोदनं  
त दृष्ट्वा गुरुसन्निधौ कृतवती नीराजनं लज्जया ॥ ७ ॥

चन्द्रो न वेदुर्गति रन्मनि सिद्धिदेव चरु कथञ्चिदपसास्य तारकाणां ।  
 एताः कदाचिदशुभः पतिगच्छितानां पिङ्गस्मेन्य रचयन्ति विधु द्विर्गम् ॥  
 नोन्ना विताः रिपतां चहोनाः रं नात्र प्रात्रा कणिशो निरुक्ताः ।  
 नात्र मदेपौ वरपूष्णेन जायेत चन्द्रः प्रभया विरहितः ॥ ९ ॥

विदुर्गतिः ।

दि ने न मन्ति गिर्यादिगरेषु मेपा-  
 नुमन्तुल्योन्मदिनो विदुर्गति मेपाः ।  
 दि तस्य रमेनि न मन्ति रनानि नानि  
 प्रधानमाहमर्मरूपगणस्य ॥ १० ॥

अथ [ जय ] तुद्रोदयः ।

निभामैम्माह मावा मयि गता रुदि त्रुं गत्रयः  
 मात्रे ज्योनराणि विमलि नन्दास्त्रनं मे सुगम् ।  
 प्राणाणां मनुष्यामुरेति न मुहुर्न मनुष्यदेगा  
 कन्दर्पः परमेष्ठ एव विजयी गाने[प्र फैले]म्वितः ॥ ११ ॥

रदम् ।

श्यामो पापतर्हि तस्मिन्महा पापे न नेत्रापेणा  
 केनेह न ह्य नियम्य सिद्धे कथामात्रो निर्गताः ।  
 मत्पदेयं यदि तेन नाभि कथिता दान्यः कथं प्रोषितः  
 प्राणाग्मनसि मे कष्टमन्तिनामिदन्तु ता यान्तु ता ॥ १२ ॥

मात्रादीनि मन्त्रादयः गतिः । विमलापातनिं  
 मात्रादयः मन्त्रादयो सुगम् । प्राणाणां विदुर्गति ।  
 प्राणाणां कदाचिदशुभः भवेन प्राणाणां एते ह्य  
 मात्रादयो जीवित यमनिर्वा दम्भात्त रोदिमि ॥ १३ ॥

मात्रादयो [ भवे ] प्राणाणां मन्त्रादयो मन्त्राणां मन्त्रे  
 प्राणाणां कदाचिदशुभः भवेन प्राणाणां एते ह्य  
 मात्रादयो जीवित यमनिर्वा दम्भात्त रोदिमि ॥ १४ ॥

स्वप्नेनाद्य मया पुरः प्रियतमा दृष्टविरादाग्नौ  
 यत्नेनाप्यनुकूलयन्नि मया मानाद्य संभावितः ।  
 पश्चाद्या [ वंदुषैमि ] मन्मथपवास्ता तमान्निङ्गितुं  
 तावन्मे सहसैव मृत्युसदृशः प्राप्तः प्रवोरोदयः ॥ १५ ॥

केषामप्येते ।

गतोऽस्तं यर्माशुर्व्रज सहचरीनीडमधुना  
 सुखं सुप्या भ्रातॄ स्वजनचरिणिं वायस कृतम् ।  
 मयि स्नेहान् चाप्यस्थगितनयनाया गतवृणो  
 रुदन्त्या यो यातस्त्वयि स निरुपत्येप्यति कथम् ॥ १६ ॥

शिवम्बामिन ।

दुर्वाराः स्मरसायकाः प्रियतमो दूर मनोऽन्युत्सुकं  
 गाढ प्रेम नवं वैयोऽतिकठिनाः प्राणाः कुलं निर्मटम् ।  
 स्त्रीत्वं धैर्यविरोधि मन्मथसुहृत्कालः कृतान्तोऽक्षमी  
 सोढव्याः सखि सांप्रतं कथममी सर्वेऽप्यो दुस्सदाः ॥ १७ ॥

महामयूरशकस्य ।

भस्तरशिगिरामोडं मैन्दं समीर समीरय  
 मकटय शशिभ्रागाः कामं मनोभव जृम्भताम् ।  
 अवधिदिवसः पूर्णस्सरख्यो विमुञ्चत तत्कर्या  
 हृदयमधुना किञ्चित्कर्तुं ममान्यदिहेच्छति ॥ १८ ॥

रुद्रस्य ।

अवधिदिवसः प्राप्तश्चायं तनोर्विरहस्य वा  
 रविरयमुपैत्यस्तं सरख्यो मयापि च जीवितम् ।  
 तदलमफलैराशावन्धैः प्रसीद नमोऽस्तु ते  
 हृदय सहसा पाकोत्पीड विडम्बय दाडिमम् ॥ १९ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या विरहिणीप्रत्यापपद्धति ॥





पत्रं न श्रवणेऽस्ति वाष्पगुरुणोर्नो नेत्रयोः कज्जलं  
 रागो नाधरपल्लवे चरणयार्थुग्मे न चालक्तकः ।  
 वार्तोच्छित्तिषु निष्ठुरेति भाता मिथ्यैव संभाव्यते  
 सा लेखं लिखतु च्युतोपकरणा न्यायेन केनाधुना ॥ ९ ॥

अमरकस्य ।

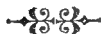
जीवामीति वियोगिनी यदि लिखेत्तेनैव वृत्ताः कथाः  
 अत्र श्वोऽथ मरिष्यतीति मरणे कालात्ययः किं कृतः ।  
 आगन्तव्यमिहेति संप्रति पुनः संभाषना निष्फला  
 दूति त्वं तमुपैहि नाम्ति लिखितं तद्गृहि चत्तन्ममम् ॥ १० ॥

लोहितकस्य ।

दूति त्वं तरुणी युवा स चपल श्यामास्तमोभिर्दिश-  
 स्सन्देशस्त रहस्य एव विजने सङ्केतकावासकः ।  
 भूयोभूय इमे वसन्तप्ररुतश्चेतो नयन्त्यन्यतो  
 गच्छ क्षिप्रसमागमाय निपुणं रक्षन्तु ते देवता ॥ ११ ॥

शिलाभट्टारिकाया ।

॥ इति विप्रलम्भे द्वृतीप्रेषणपद्धति ॥





दाक्षिण्येन ददाति वाचमुच्यतामन्तःपुगेभ्यो यथा

गोत्रेभ्यस्सखलितस्तथा भवति च ब्रीडापनम्रश्चिम् ॥ ६ ॥

कालिद्रामयैतौ ।

हृद्योद्यानमरुत्तरङ्गितसगस्तीरे तरुणामध-

स्तल्पेऽनल्पसगेजिनीनवदलप्रायेऽपि त्रिनाम्नः ।

धीरस्यापि घनाब्जस्तृणकुटीकोणान्नगच्छे वन्य-

ल्लभोऽस्येति विभाव्यते परवशैरङ्गैर्गनद्वानलः ॥ ७ ॥

कर्पूराम्बुनिपेक्षभाजि सगसैरम्भोजिनीनां दलै-

रास्तीर्णेऽपि विवर्तमानवपुषोः चस्तस्रजि स्रस्तरे ।

मन्दोन्मेषदृशो किमन्यदभवत्सा काऽप्यवस्था तयो-

र्यस्यां चन्दनचन्द्रचम्पकदलश्रेण्यादि बह्वीयते ॥ ८ ॥

त्रिविक्रममदृश्यैतौ ।

सा तन्वीति घनस्तनीनि विकसलीलाब्जनेत्रेति च

स्वैरं संचरतीति वक्ति मधुरां वाचं त्रिनित्रामपि ।

इत्थं विद्रुमपाटलाघरपुटां सीमन्तिर्ना व्यायतो

रोमाञ्चो रुद्रितं स्मिन् प्रलपितं पान्थस्य संजायते ॥ ९ ॥

देशैरन्तरितः शतैश्च सरितामुर्वारुहां काननं-

र्यत्नेनापि न याति लोचनपथं कान्तेति जानन्नपि ।

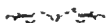
उद्वीधश्चरणार्थैरुद्वसुषः कृत्वाऽश्रुपूर्णे दृशौ

तामाशां पथिकस्तथाऽपि क्रिमपि व्यायन् मुहुर्हीक्षते ॥ १० ॥

अमरुकम्प्य ।

॥ इति विप्रलम्भे वियोगिनोऽवस्थापद्धतिः ॥

## त्रियोगिप्रत्यापणञ्जतिः ( ४३ )



रागाः ५-१ मनोभारस्य निवृत्तागोपायमन्त्रो जनः

नावाऽस्मद्विष षड् अन्वयिनि गृहोक्ते प्रसिद्धिं गतम् ।

अष्ट कथाभि विवर्तितमना सम्पादमन्त्रैर्यस्य

विद्वः साधितनःशर्मन्गुणो नीलम्बरा पञ्चताम् ॥ १ ॥

मन्त्रैः ।

भरो भट नमो मय यद्वर वीक्षितोऽनया ।

सायरा प्रमत्तामन्त्राययानवरा ॥ २ ॥

विषयम् ।

मा दृष्टा नैव दृष्टा वां सुविशाममपेर ने ।

दृष्ट दृष्टमन्त्रैकमन्येषां चतुषः पञ्चम् ॥ ३ ॥

प्रमत्तादेशः ।

द्विपञ्चानुष्ट गीतः मगमंणारि चोमा ।

दृष्टां यन पञ्चानि देवान्तरगर्भं त्रियाम् ॥ ४ ॥

धैर्यदेशः ।

शोभि धुने गत धैर्य मुन्नेति त्रिमुच्यते ।

अष्ट मन्त्रा मा चेमन्त्रैर्यादिदुग्मम् ॥ ५ ॥

माभिदाय प्रगयममं श्रीःमादुग्मं

पञ्चमं मा विवर्तितमन्त्रोपाय जेनेन ।

मायाः पञ्च त्रिपति त्रिपति व्याहन्ती हन्ती

मन्त्र मन्त्रं जयिजयिं मन्त्रि मा तया ॥ ६ ॥

वैदेव्यदेशः ।

भरितितारवेदनो मनोभारैःपञ्चानुष्ट षड् निन्यम् ।

मन्त्र पुनश्चविपदस्य माद्वं न मन्त्रु मन्त्राययविषयदेशम् ॥ ७ ॥

वैदेव्यः ।

अभिमुखे मायि सहतमीधिनं

हसितमन्यनिमित्तकथोदयम् ।

विनयबाधितदृचिरतस्तया

न विवृतो मदनो न च संवृतः ॥ ८ ॥

स्निग्धं वीक्षितमन्यतोऽपि नयने यन्म्रेग्यन्त्या तया

यातं यच्च नितम्बयोर्गुह्यतया मन्दं विलामादिव ।

मागा इत्यवरुद्धया यद्यपि मा साम्प्रमुक्ता मखी

सर्वं तत्किल मत्परायणमग्रे कामी स्वता पश्यति ॥ ९ ॥

शालिदामस्यैतौ ।

किं पक्वं सुकृतं किमहं इति मे नाद्यापि संवेयेन]

तन्व्याश्वेतसि किंस्विदस्मि कलिनः किं नेति नैव स्फुटम् ।

एतत्किञ्चिदभूत्तदा मयि सकृन् कृत्वा कटाक्षं ततः

स्निग्धव्याकुललोचनं तरलया सख्यस्तया वीक्षिताः ॥ १० ॥

मदालसकुरङ्गयाक्षटकान् ।

लीलाताण्डवितभ्रु विभ्रमचलद्वक्त्रं कुरङ्गीदृशा

साकृतं च सकौतुकं च सुचिरं न्यग्नाः क्लिष्टाम्भान् प्रति ।

नीलाब्जव्यतिमिश्रकेतकिदलद्राघीयसीनां स्रजा

सोदर्यस्तुहदः स्मरस्य सुवया [दि]ग्धाः कद्राक्षच्छद्राः ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

तरत्तारं तावत्प्रथममथ चित्रार्पितमिव

क्रमादेवापाङ्गे सहजमिव लीलामुकुलितम् ।

ततः किञ्चित्फुल्लं तदनु धनवाण्याम्युलहरी-

परिक्षामं चक्षुः पततु मयि तस्या मृगदृशः ॥ १२ ॥

वीर्यमित्रस्य ।

प्रेमाद्राः प्रणयस्पृशः परिचयाद्बुद्धादरागोदया-

स्तास्ता मुग्धदृशो निसर्गमधुराश्लेषा भवेयुर्मयि ।

इतीरति मरुतो नैव तमिन्नात्मात्मात्मा-

विशेष विहितमया स्वमहात्म्यप्रदः ॥ २४ ॥

महात्म्यम् ।

गते वाताग्नादभुवी मित्रमा ममेव दृष्टा मया

मा मा मय्युक्त पाणिनेति मृदनी मन्तु मृत्वा ततः ।

नो वासवस्मिन् चानुत्तमभागवासि भण

वासावत्तद श्रेयसि निद्रादग्निहृत्तः ॥ २५ ॥

निद्रादग्निहृत्तः ।

निद्रा रीतिप्रदतो ममभयमणि

नात्तममणि न च यानि निगमयानि ।

भयानि मे ममदत्ता म मृगानि तस्या

वासावत्तद श्रेयसि निद्रादग्निहृत्तः ॥ २६ ॥

ममदत्ता ।

पुनस्तथा गोत्रात्तन्मममणि नवमृगः

मृत्वा रीतिप्रदतो ममभयमणि निगमयानि ।

मृगो मेवात्तमः कथयति म नादत्त वणिजो

मा मा मेव वासावत्तद श्रेयसि निद्रादग्निहृत्तः ॥ २७ ॥

निद्रादग्निहृत्तः ।

ममदत्ता ममभयमणि नवमृगः

मृत्वा रीतिप्रदतो ममभयमणि निगमयानि ।

मृगो मेवात्तमः कथयति म नादत्त वणिजो

मा मा मेव वासावत्तद श्रेयसि निद्रादग्निहृत्तः ॥ २८ ॥

निद्रादग्निहृत्तः ।

ममदत्ता ममभयमणि नवमृगः

मृत्वा रीतिप्रदतो ममभयमणि निगमयानि ।

मृगो मेवात्तमः कथयति म नादत्त वणिजो

मा मा मेव वासावत्तद श्रेयसि निद्रादग्निहृत्तः ॥ २९ ॥

निद्रादग्निहृत्तः ।

काकार्यं शशलक्ष्मणः क च कुलं भूयोऽपि दृश्येन सा  
 दोषाणां प्रगमाय मे श्रुतमहो कोपेऽपि कान्तं मुखं ।  
 किं वक्ष्यन्त्यपकल्मषाः कृतधियः स्वप्नेऽपि सा दुर्लभा  
 चेतरस्वास्थ्यमुपैहि कः खलु युवा वन्योऽयं पास्यति ॥ ३० ॥  
 शौन्दिमन्य ।

हे यामिनीश जडिमा कतमस्तवैष  
 सैर्घर्षपावहसि येन मुखेन तस्याः ।  
 त्वं बह्निमुद्विरसि तद्विरहे करोति  
 पीयूषवर्षामिह तद्भवता विनापि ॥ ३१ ॥  
 गोशानन्दनन्य ।

पञ्चत्वं तनुरेतु भूतनिवहाः स्वाशं विशन्तु प्रभो  
 त्वा याचे द्रुहिण प्रणम्य शिरसा भूयोऽपि मे सन्निवति ।  
 तद्वापीषु पयस्तदीयमुकुरे ज्योतिस्तडीयाल्य  
 व्योम्नि व्योम तदीयवर्त्मनि धरा तत्तालवृन्तेऽनिलः ॥ ३२ ॥  
 आकाशपेले ।

आक्रन्दाः स्तनितैर्विलोचनजगन्न्यथान्तधाराम्बुभि-  
 स्तद्विच्छेदभवाश्च शोकशिल्पिनस्तुल्यास्तद्विद्विभ्रमैः ।  
 अन्तर्मे दयितामुखं तव शशी वृत्तिस्समैवावयो-  
 स्तर्किं मामनिशं सखे जलधर त्वं दग्धुमेवोद्यतः ॥ ३३ ॥  
 यशोवर्मण ।

भ्रमय जलदानम्भोगर्भान् प्रमोदय चातकान्  
 कलय शिल्पिनः कैकागर्भान् कठोरय केतकान् ।  
 विरहिणि जने मूर्च्छां लब्ध्वा विनोदयति व्यथा-  
 मकरुण पुनस्संज्ञाव्याधिं विधाय किमीहसे ॥ ३४ ॥  
 [ भवभूते । ]



गन्ताशोकं पुनर्गच्छेत् स नु गन्ता न्यसन्वाप्नुयुक्तं जनं  
 नो ह्येतेन श्रुत्वा दम्भयामि किं वातावपुनं प्रियः ।

[illegible]

मन्त्राद्वाग्निदन्तर्गण भवनः प्रशोद्धयोऽयं कृत ॥ ३५ ॥

वसन्तः ।

मृणालीनगोत्र न सृजयतिश्चन्द्रनग्मा।

न भवेत्तु नन्दे इत्युच्यते न गच्छाम् ।

विनाशमांज पाणौ लभति न कदाचं ययि सुख

पुगागतिप्रोशातु म्भेः सिधनभिन्नः प्रदग्मि ॥ ३६ ॥

उत्तापविषयम् ।

न्योन्मः \* शयन्निमानमानयत धाः मान्द्रूपेपीठचर्च-

मन्त्र तन्त्रमय प्रपुन्य ह्यन श्रेयान्पुण्यानां म्मिनम् ।

वृत्तं चण्डिका भगवतः कृत्वा मिलायते

येन शृङ्गं क्षमे दग्धदिग्धदग्धमुद्राङ्गिनाः ॥ ३७ ॥

रत्नशेखरम् ।

म मन्तारः त्रयः त्रयमुपमगता माङ्गल्यनिरा

विश्राततामनु मयमननु न्नायः नम् ।

कथं नम्रं प्राजान्तरा दयित्वा शान्तमयत्वा

निर श्रिन्दाशरं निपनादिह [ नि' ] व्याख्यति विधिः ॥ ३८ ॥

गोत्र-स्वल्पम् ।

दद्यानि हृदय मादोद्वेगं दिश त न भिषगे

वदन्ति विद्वजः कार्यं पारं न मृशानि धननाम् ।

उद्वहति मनुमन्त्रश्रीः इति न भव्यमात्र

मार्गानि विविधमन्त्रैः न कृन्तानि ज्ञानिनः ॥ ३९ ॥

परिच्छेदातीतः स किल उच्यते नामविषयः

पुनर्जन्मन्यस्मिन्ननु भवत्यथ गो न गतवान् ।

विवेकप्रभंसादुणचित्तमहामोहगहनो

विकारः कोऽप्यन्तर्जडयति च तापं च कुरुते ॥ ४० ॥

एतौ भवभूने ।

धर्माशुर्भगवानसूत यमुनां ताप्या (?) कृत गङ्गाया

पाथोऽस्याः कथितं पुरारिमुकुटे नेत्रानलज्वालाया ।

स्यन्दैश्चन्दनशाखिनां त्रतमुखैः किम्पीरनीरोधयः

सेवायै मलयाचलेन्द्रसरितः संभ्रयं निष्ठुन्तु मे ॥ ४१ ॥

मालेयाद्रिस्त्वरितपुरासि शिष्यना गैत्यहेतोः-

रास्तां यद्वा स खलु निखिलः स्याद्विलीया[श्मै,शेषः

त्यक्त्वा क्षारं जलधिसलिलं जाह्नवीतोयपूर्णा-

स्तूर्णं गात्रे मम जलमुचः कञ्चुरुत्वं प्रयान्तु ॥ ४२ ॥

विरुहणस्येतौ ।

शीतांशोरमृतच्छटा यदि करास्तः(ः)रमान्मनो मे दृशं

स[प्लु]प्यन्त्यथ कालकूटपटलीमं वाममं दूषिताः ।

किं प्राणान्न हरन्त्युत प्रियतमासञ्जल्पमन्त्राभरं

रक्ष्यन्ते किमु मोहमेमि हृद्वा नो वेदि केय गतिः ॥ ४३ ॥

श्रीमदभिनवगुप्तस्य ।

विलीयेन्दुस्साक्षादमृतमयवापी यदि भवेत्

कलङ्कस्तत्रत्यो यदि च विरुचेन्दीवरवनम् ।

ततः स्नानक्रीडाजनितजडभावैरवयवैः

कटाचिन्मुञ्चेयं मदनशिखिपीडापरिभवम् ॥ ४४ ॥

राजशेखरस्य ।

। इति श्रीमदारोहकमगदत्तजलहणविरचिताया मूक्तिमुक्तावल्या त्रियोगिप्रलापप्रकरणम् ॥

## नायकस्याग्रे दृत्युक्तिः ( ४४ )



स्मरदययुनिमित्तं गृहमुञ्चेतुमस्याः

मुभग तत्र कथार्या प्रस्तुतार्या सखीभिः ।

यदनि चित्ततृष्टोदम्नपीनस्तनाग्रा

यत उल्लसितराहज्जृम्भितैस्साङ्गभङ्गैः ॥ १ ॥

कम्पति ।

मा गच्छ प्रमदामिय प्रियजनैरभ्यर्धितस्त्वं मया

राला प्राङ्गणमागतैन भवता प्रामोत्यवस्थां पराम् ।

किं चाम्याः वृचमुम्भर्षादनपरैरङ्गैरनङ्गातुरै-

मुद्यत्कञ्चुकजालैरनुदिनं निस्सूत्रमस्मद्गृहम् ॥ २ ॥

मोरिकथा ।

गन्तुं प्राङ्गणतो ददति न मुहुःस्तम्भः कुरङ्गीदृशः

साहसं स्वगम्भङ्गविभ्रमकला दत्ते न यत्तुं कियत् ।

मागं यान्तमवेक्षितुं न सहते त्वां वाष्पवारिधिर-

स्तम्याः कञ्चुकिनो भवन्ति मुभग त्वदर्शने सात्त्विकाः ॥ ३ ॥

हरिहरम् ।

भ्रातृशुश्रूषाणि त्रेगिभिर्नयनयोरुष्णाम्बुभिः शाम्यति

रंदाग्भोऽन्ववादिना कर्तव्येनार्गमेता म्नायति ।

इत्यालोस्य तथा चन्द्रद्वयया निर्यसपनञ्चयया

दूगेन्माग्निहम्नया तर मग्ने श्रीदाग्ना सिच्यते ॥ ४ ॥

रत्नरत्नम् ।

तदेजागतमाग्नेन मृदुना मञ्जातगोमाञ्चया

तद्वृषाङ्गितवाग्नित्रफल्ग्वेनार्जयन्त्या दृशम् ।

नम्रापामृतमिक्तकणपुष्टया तन्मागैरातायने

नीरैः पञ्चमगीतिगर्भितगिरा नक्त दिवं म्नायते ॥ ५ ॥

प्रतिरत्नम् ।

अङ्गेऽनङ्गज्वरहुतवहश्चक्षुषि ध्यानमुद्रा

कण्ठे जीवः कर्कसिलये दीर्घशायी कपोलः ।

अंसे वेणी कुचपरिसरे चन्दनं वाचि मौनं

तस्यास्सर्वं स्थितमिति नतु त्वा विना कापि चेतः ॥ ६ ॥

रौनशेखरस्य ।

विलिम्पत्येतस्मिन्मलयजसद्रोणमहसा

दिशा चक्रं चन्द्रे मुकुनमथ तस्या मृगदृशः ।

दृशोर्वाप्यः पाणौ वदनमसवः रुण्डकुहरे

हृदि त्वं हीः पृष्ठे वचसि च गुणा एव भवतः ॥ ७ ॥

गजशेखरस्य ।

श्वासेषु प्रथिमा मुखं रुरतले गण्डस्थले पाण्डिमा

मुद्रा वाचि विलोचनेऽश्रुपटलं देहे च दाहोदयः ।

एतावत्कार्यितं यदस्ति हृदये तस्याः कृशाङ्गथाः पुन-

स्तज्जानासि ननु त्वमेव सुभग श्लाघ्या स्थितिस्तत्र या ॥ ८ ॥

गोत्रानन्दनस्य ।

चन्द्रं चन्दनकर्मण लिखितं सा माष्टि दृष्टाधरा

कामः पुष्पशरः किलेति सुमनोवर्गान् लुनीते च यत् ।

वन्धं निन्दति यच्च मन्मथमसौ भङ्गत्वाऽग्रहस्ताङ्गुली-

स्तत्कामं सुभग त्वया वरतनुर्वातूलतां शिक्षिता ॥ ९ ॥

नन्दनस्य ।

आस्मिन् चन्द्रमसि प्रसन्नमहसि व्याकोचकुन्दत्विषि

प्राचीनं खम्रुपेयुपि त्वयि गते दूरं निजप्रेयसि ।

श्वासः कैरवकोरकीयति मुखं तस्यास्सरोजीयति

क्षीरोदीयति मन्मथो दृगपि च द्राक् चन्द्रकान्तीयति ॥ १० ॥

मीमैटस्य ।

निरमनि यदि तत्र हृदये सा चान्ता सुभग चञ्चयतिनेत्रमिनि ।

तन्मयलु कृशल तस्या मदनशरैस्ताडयमानायाः ॥ ११ ॥

तस्याः स्मरन्त्याः सुभग त्वदीयं मुहुर्मुहुर्मन्मथचोष्टितं तन् ।

उभय दृष्टिः भणमोत्तमस्या क्षणं प्रफुट्टा क्षणमथुमिश्रा ॥ १२ ॥

श्रीवैद्यभानुवदितम्ये ।

उन्मीलन्ति नरैर्लुनीहि वदति सौमाञ्जलेनाटणु

क्रीडारूढननमाश्रयन्ति चलयकार्णस्तमुनासय ।

इत्थं उन्मुल्लसिणानिलहृत्कण्ठीषु साङ्केतिक-

व्यादागमुभग त्वदीयविरहे तस्यास्तरुनीनां मिथः ॥ १३ ॥

कल्पति ।

वाचस्नातदपेक्षेति पिरुषुया लम्बालकानां श्रियः

भृङ्गाग्नी विष्णुादि नृतरुन्धिका मौभाग्यमाशंसति ।

विश्रान्त्यत्रथयामि निर्दय दशा तस्यास्तथा वर्तते

निभामानपि हन्तुमिच्छति यथा क्रूरे वसन्तानिलः ॥ १४ ॥

पराशुरामस्य ।

पक्षे दृष्टिमधीनविभ्रमलक्षं सा पुण्यनवीजने

चैत्रस्य भणमादरेण महता मौहूर्तिरान् पृच्छति ।

ध्येना[न?]नुयानि कोरिन्त्यनिरुपा सन्त्यज्य मीनानुमान

निरुपेक्ष त्वयि दुर्भे स्मिपरं शरयं वगरया तथा ॥ १५ ॥

नीरागा मृगयन्तुने मृगयपि स्वं नेक्षते दर्पणे

प्रमत्ता कोरिन्त्यनिरुपा गिरं नोन्मुद्रयन्यान्मनः ।

निर दुग्मदृष्टादपिनि धृतेपात्रपे पुष्पापुधे

मुग्धा सा सुभग न्यापि प्रतिपदं प्रेमाधिषं पृष्यति ॥ १६ ॥

स्पृशन्त्याः क्षामत्वं मदनशङ्कद्व्यतिक्रात्  
 कुरङ्गाक्ष्यास्तस्याभृणु सुभग कौतूहलमिदम् ।  
 अपूर्वेति त्रासात् परिहरति तां केलिहरिणी  
 न विश्वेऽप्याश्वासं दधति गृहलीलाशङ्कनयः ॥ १७ ॥

गृहीतं ताम्बूलं परिजनवचोभिः कथमपि  
 स्मरत्यन्तः शून्या सुभग विगतायामपि निशि ।  
 तथैवास्ते हस्तः कलितफणिवल्लीफिसन्ध्य-  
 स्तथैवास्य तस्याः क्रमुरुफलपालीपरिचितम् ॥ १८ ॥

तीव्रः कोऽपि विजृम्भते वरतनोम्बद्विप्रयोगज्वरः  
 किं ब्रूमः सुभग त्वया परिजनः कौतूहलाद्दृश्यताम् ।  
 कण्ठे शेषमधैर्यगद्गदगिरा कृत्वा सखीनां तया  
 गौराङ्गित्वमनङ्गतापसुहृदः सर्वाः परित्याजिताः(१) ॥ १९ ॥

गलत्येका मूर्च्छा भवति पुनरन्या यदनयोः  
 किमप्यासीन्मध्यं सुभग निखिलायामपि निशि ।  
 लिखन्त्यास्तत्रास्याः कुसुमशरलेखं तव कुने  
 समाप्तिं स्वस्तीति प्रथमपदभागोऽपि न गतः ॥ २० ॥

बिहृणस्यते ।

चित्राय त्वयि चिन्तिते तनुभ्रुवा सज्यं वितेने धनु-  
 र्वर्ति धर्तुमुपागतेऽद्भुलिपुगे वाणा गुणे योजिताः ।  
 आरब्धे तत्र चित्रकर्मणि धनुर्मुक्तास्त्रभि(खि)न्ना भृशं  
 भित्तिं द्रागवलम्ब्य निर्दय चिरं सा तत्र चित्रायते ॥ २१ ॥

सिंहलपते ।

स्वामन्तः स्थिरभावनापरिणतं मत्वा पुरोऽवस्थितं  
 यावद्दोर्वलयं करोति रमसान्मुग्धा समालिङ्गितुम् ।  
 तावत्तां निजमेव देहमचिरादालिङ्ग्य बाधातुर्गं  
 दृष्ट्वा दृष्टिजलच्छलेन रुदितं मन्ये पयोदैरपि ॥ २२ ॥

न्या चिन्तापरिवर्त्यितं मुभग सा संभाव्य मेमाञ्जिता  
 नृन्यान्निद्रानसञ्चलं दृजयुगेनात्मानमान्निद्रति ।  
 निश्चान्यद्रिगृह्यथाऽद्यमनीं मंपाप्य मू० उं चिगन्  
 मन्नुन्नीवति कर्णमूलपतिर्नम्बन्नाममन्त्राक्षरैः ॥ २३ ॥

तन्त्रज्ञास्त्रमिति प्रमादविशदं नासीति रवेदालसं  
 चक्षुर्गपथारनारिणि जने व्यापारयन्त्या मुहुः ।  
 हर्षाक्षिप्रभराः पतिःतणमुचः रवेदालमुदाहृज्यरे  
 नेत्राम्भःशणिशः पयोधरतटे पृथ्यन्ति शुष्यन्ति च ॥ २४ ॥

केतव्येते ।

तस्यास्तापमहं नृगंम कययाम्येणीदृशस्ते कथं  
 पश्चिन्ध्याम्मरम् दलं विनिहितं यस्याम्मतापोरसि ।  
 भादो शुष्यति मंरुचत्यनु तनश्चूर्णदयमापयते  
 पथान्मुमुग्ना दधदति च श्वासारधृत सरीम् ॥ २५ ॥

[ग] शब्दद्वणमङ्गणादपि रटिर्गोश्राचलन्ती शृङ्  
 तामानिं यदि वेत्ति मैत्र मुमुग्नी रिश्चान्यद्राचक्ष्महे ।  
 पर्यङ्कोऽपि तयाङ्गसद्गुभगः रवेदालमनां निर्धर-  
 धागमन्त्रपतामनीयन तथा तस्मिन्दुदन्त्या मुहुः ॥ २६ ॥

तस्याम्मदा रिदरद्विनिग्यादलाप-  
 तं स्थितोऽसि हृदये सतन त्रियापा ।  
 प्राण्यशीरुसमे हृदि मा हृपालो  
 याग क्षणं तमनि नैर गन्तु त्रदीये ॥ २७ ॥

मर्गाभिशां याचे वन ननगिगाम्नामियमहं  
 न चेदस्मि प्रेमा हृद तदपि काम्यशानेनाम् ।  
 भरग्या मा तस्याम्मुह्नमय यस्याः रिदरं  
 मपोह रिधामन्त्रमय धरणं रा मनिहतिः ॥ २८ ॥

केतव्येते ।

अच्छिन्नं नयनाश्रु बन्धुषु कृतं तापस्सखीप्वाहितो  
 न्यस्तं दैन्यमशेषतः परिजने चिन्ता गुरुभ्योऽर्पिता ।  
 अद्य भवः किल निर्वृतिं व्रजति सा श्वामः परं खिद्यते  
 विस्मयो भव विप्रयोगजनितं दुःखं विभक्तं तथा ॥ २९ ॥

अमरकस्य ।

संप्राप्तेऽवाधिवासरे क्षणमसौ त्वद्वर्त्मवातायनं  
 वारं वारमुपेत्य निष्कृपं तथा निश्चिन्य किञ्चिच्चिन्म ।  
 संप्रत्येव निवेद्य केलिकुररीः सास्त्रं सखीभ्यः शिशो-  
 र्माधव्यास्सहकारकेण करुणं पाणिग्रहो निमित्तः ॥ ३० ॥

कस्यापि ।

विलासिन्नासीने प्रतिवसतिप्रच्यं त्वयि तदा  
 दशां दीप्तां कृत्वा गृहमनु पदान्येत्य कनिचित् ।  
 मरु[ त्व ]न्तर्वाति द्रुतमिति भवदर्शनधिया  
 मदीपो [ द्वौ ]राणां गत[ मिति ] तथा किं न शमितः ॥ ३१ ॥

प्रदीपवसुन्धरस्य ।

तन्वी सङ्केतवैश्वान्यतनुतरुतले सा त्वदर्थं शयाना  
 जानीते नोपधानीकृतमपि भुजगं कुण्डलीभूतमन्तः ।  
 तस्या धम्मिल्लवान्तप्रसवपरिमलश्वाससौरभ्यलोभात्  
 सोऽपि श्रौखण्डलीला सुचिरमनुभवन्नाविरासीदकम्पः ॥ ३२ ॥

चित्रोत्कीर्णादपि विपधराद्भीतिभाजो निशाया  
 किं तद्भ्रमस्त्वदभिसरणे साहसं नाथ तस्याः ।  
 ध्वान्ते यान्त्या यदतिनिभृतं मुग्धयाऽऽत्मप्रकाश  
 त्रासात्पाणिः पथि फणिफणारत्नरोधी व्यधायि ॥ ३३ ॥

हरिहरस्यैतौ ।

॥ इति श्रीभगवत्तन्त्रलहणाविरचिताया मूर्क्तिमुक्तावल्या विप्रलम्भे द्यूक्ति ॥



## नायिकां प्रति विरहिसंदेशः ( ४५ )

जीमूतप्रथमाम्बुनीरम्भहृत्कीर्तिः पुरो मारुतः

पत्न्या प्रौढनिद्राप्रचण्डकिरणप्रोषावसन्नापिव ।

तामाश्वामयन्मयन्कृतानुं प्रमथापितः प्रेयसा

सन्देशः परिपीडितः प्रणतिभिस्तस्याः मरीनामपि ॥ १ ॥

रेणीरन्ध्रनशेषिर्नारिन्दुर्निरुत्तमिनः हुन्त-

स्निग्धस्तः वृचगुम्भयोरगिर्गिर्वाण्याभ्युभिस्तप्रयोः ।

भङ्गोऽस्मन्ननरोदनादरुणयोरार्श्रेपितः श्वापितो

लेख किं तदनापि यन्न मह्यं प्रेम्णोऽनिसीघ्रस्तया ॥ २ ॥

उद्दष्ट्य स्वयमेव लेखमुद्रितमध्वेदरम्पात्तुलि-

स्निग्धस्तोऽपि तुमनेपानिधिम् दृष्ट्वा विपिप्रथम् ।

एतन् विन्नु हताऽग्निं सम्प्रति दशा तस्यैरमासीदयं

बाणो हन्त परम्य कम्पिनमिदं हन्तेति मा रोदिनि ॥ ३ ॥

बाणस्तस्य न जायते किमु न किं लेखे करः कपते

जानीपे किमु सामनं न्वयि तथा निघ्ने तदोर्य मनः ।

इत्थं नापभिधाय नक्कस्तन्नादाय पत्रं सखी

कानिश्चयति प्रगल्भैवचना कान्तिश्लेषे कपात् ॥ ४ ॥

मार्गे मे निम्पायना परिणतिं कार्यस्य भद्रोत्तमं

ध्रुवा लेखहराननान्मम पगग्रन्थि च नेदीयसीम् ।

स्वर्ग्यसगर तर तमे मम दशा या पूर्वमुक्ता मया

भूयम्भम्भर नां च मानिनि परो माभूद्विषामुन्मरः ॥ ५ ॥

श्रुमारविस्तारप्रदेशे ।

ग्यानाभिर्गन्ध दूरं प्रनति मयि विर मुक्तरष्टं गदिन्या

पत्रद्वन्द्वे नैवे प्रणतिमुरगता रेयमानाद्दयष्टिः ।

कान्ते मन्मादरोरः प्रययस्तययरोपरद्वान्तराते

पाठे काशान्तिरोऽपि प्ररमनि न गृहान्मनो मे दूनोति ॥ ६ ॥

त्वद्रूपामृतपानदुर्ललितया दृष्ट्या क विश्रम्यतां  
 त्वद्वाक्यश्रवणाभियोगपरयोः श्राव्यं कुतः श्रोत्रयोः ।  
 एभिस्त्वत्परिरम्भनिर्भररमैर्गङ्गैः कथं स्थायता  
 कष्टं त्वद्विरहेण सम्पन्नि वयं कष्टमवमर्था गताः ॥ ७ ॥

कयोरप्येतौ ।

यत्त्वन्नेत्रसमानकान्ति सलिले मग्नं तदिन्दीवरं  
 मेघैरन्तरितः प्रिये तव मुखञ्जयानुकारी जशी ।  
 येऽपि त्वद्गमनानुकारिगतयस्ते राजहंसा गता-  
 स्त्वत्सादृश्यविनोदमात्रमपि मे दैवेन न क्षम्यते ॥ ८ ॥

श्रीयशोवर्मण ।

नित्यं त्वद्गुणकीर्तनेन निविडं गेमाञ्चितरङ्गकै-  
 स्त्वद्वक्त्रेन्दुर्विलोकनैरुमनसः कान्ते सुखेनास्महे ।  
 किन्तु त्वद्विरहोत्थितोद्धुरागिग्विज्वालावृताङ्गे मयि  
 मस्थाप्यः कृपया निजाद्विरूपलोदन्ताम्बुदः शान्तये ॥ ९ ॥

कम्यापि ।

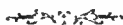
संक्षिप्यन्ते क्षणमिव कथं दीर्घयामास्त्रियामा-  
 रसर्वावस्थास्वहरपि कथं मन्दमन्दातपं स्यात् ।  
 इत्थं चेत्तद्वदुलनयने दुर्लभप्रार्थनं मे  
 गार्तोष्माभिः कृतमशरणं त्वद्वियोगव्यथाभिः ॥ १० ॥

एतस्मान्मां कुशलिनमभिज्ञानदानाद्विदित्वा  
 मा कौलीनादसितनयने मय्यविश्वासिनी भूः ।  
 स्नेहानाहुः किमपि विरहे श्वंसिनस्ते ह्ययोगा-  
 दिष्टे वस्तुन्युपचितरसाः प्रेमरागीभवन्ति ॥ ११ ॥

कालिदासस्यैतौ ।

॥ इति भगदत्तजल्हणविरचिनाया सूक्तिमुक्तावल्या विरहिसंदेशपद्धति ॥

## नायिकां प्रति विरहिणोऽवस्थाकथनम् ( ४६ )



पृष्ठो नेमहरश्च निगमदिनादारभ्य यं प्रेयसो  
 वृत्तान्तं तपस्याण्डित मृगदशो निर्व्याजिमाह क्रमात् ।  
 वृत्तान्तः स्वयमेव तस्य कस्यानङ्गप्रमोदोत्तम  
 तस्याम्नस्य मग्नीजनस्य च दशां प्रेमप्ररूपोचिताम् ॥ १ ॥

समक्षेपे दृढ मिथस्मरुल्लासद्वन्द्वेषु चिन्तामर्या  
 शायो नापमर्या शरुन्तमिषुनक्रीडामु कुर्वन् दयम् ।  
 पदपद्मद्वयदशाभिः प्रणयिनी रन्योपरुष्टान्मृगान्  
 वृत्तान्तः स्मरणव्यथाभयमयानम्मान् स मार्गानगात् ॥ २ ॥

द्रुमः किं परमत्यगात्तर पतिस्नाम्ना निशाधन्विता-  
 मर्द्धास्मरगन्धमन्दमग्नां मग्नेऽपि शान्तव्ययः ।  
 त्वा गङ्गुल्यपथे समक्षयति यद्वाचीयमी जागर्ग  
 यथाहन्ति दुरन्तदुग्धमहतगं मोदो मनोरंजनम् ॥ ३ ॥

तत्रैव वरिणीरिषुक्तमनशयानक्रियारौतुर्गं  
 चिन्तादैनममदृशीरिमलयग्रासाभिन्नापं गजम् ।  
 दृष्ट्वा लोचनराशि भूयि विमृजन् ब्रूते स्म ते वदतः  
 प्राचीनं गजगण पातस्महे नो तुल्यमासीदिति ॥ ४ ॥

शृणु परमिदमन्ये याभिर्नानां स यामे  
 कथमपि मुहूर्तेनः सिद्धिदायाननिष्ठः ।  
 मुननु सिद्धिमग्याम्तरुणः ह्यपि नान्तः  
 सिद्धिनि शक्तिबाहुव्याहृन् रोषयेति ॥ ५ ॥

मुक्तिमहात्मने ।

पदपद्मद्वयदशयो रूपाङ्गद्वयभारनानिषुणः ।  
 शरिणि रश्मिननिद्रमगणि नरायै भृशं स मुरा ॥ ६ ॥

॥ इति भक्तमालावृत्तविरचितेन श्रीकृष्ण विरहितेऽवस्थाकथनम् ॥

## दूर्ती प्रति नायिकाप्रश्नाः ( ४७ )



किं त्वं दूति गता गताऽस्मि मुभगे तस्यान्तिकं ममिनः  
 दृष्टः किं सुचिरं करोति किमसौ शीणाविनोदक्रियाम् ।  
 सौभाग्योदयगवितः किमवदन्नेवोत्तरं दत्तवान्  
 किं गर्वान्न हि वाप्यगङ्गदनया पुत्रेभ्य माया हि सा ॥ १ ॥

कथय निपुणे कस्मिन् दृष्टः कथं नु क्रियच्चिरं  
 किमभिलिखितं किं तेनोक्तं कटा स उद्दिष्यति ।  
 इति बहुविधमेमोल्लामप्रकल्पितविस्मयः  
 प्रियतमकथाः स्वल्पेऽप्यर्थे प्रयान्ति न नैष्टनाम् ॥ २ ॥

कयोरप्येतौ ।

अलमलमघृणस्य तस्य नाम्ना पुनरपि मैव कथा गतस्म शब्दः ।  
 कथय कथय वा तथाऽपि दूति प्रतिवचनं द्विपनोऽपि माननीयम् ॥ ३ ॥

॥ इति भगवत् जल्हणविरचिताया मूक्तिमुक्तावल्या दूर्ती प्रति नायिकाप्रश्नाः ॥





## नायिकानायकयोरवलोकनम् ( ४९ )

तत्र नायिकावलोकनम्

नामापि ह्रीति संह्लादि विकरोत्येव मानसम् ।  
किं पुनर्दर्शनं तस्या विलासोल्लासितभ्रुवः ॥ १ ॥

कामन्दकस्य ।

प्रियादर्शनमेवास्तु किमन्यैर्दर्शनान्नरैः ।  
प्राप्यते तेन निर्वाणं सरागेणापि चेत्तमा ॥ २ ॥  
अस्या नेत्रपथं मन्ये गताया लोलचक्षुषि ।  
भवन्ति पञ्चवाणस्य स्ववाणा एव वैरिणः ॥ ३ ॥

कयोरप्येतौ ।

यन्निष्पीड्य विगिञ्चेन स्यन्दितैषा मधुसूतिः ।  
मन्ये तत्क्षौद्रपटलं त्यक्तं तेनेन्दुमण्डलम् ॥ ४ ॥  
तापकाडिन्यचलतापरिम्लानीरकल्पयत् ।  
दीपरत्नतडित्पुष्पेष्वास्याः प्रव्यक्तये विधिः ॥ ५ ॥  
कैस्सुरैः केन शैलेन कुतोऽग्नेर्मथनादियम् ।  
अजायत नवा लक्ष्मीरमृतेन्दुकलामयी ॥ ६ ॥  
न त्वरा श्रेयसे पुंसां किमद्य क्रियता हरिः ॥  
इमामजानन्नेप्यन्ती जग्राह सहसा श्रियम् ॥ ७ ॥  
हन्त मोहादिमामर्लपं कालप्रतिपालयन् ।  
स्मरदशम्भौ विचक्राम गौरीमात्रावलम्बनः ॥ ८ ॥

एते पञ्चेन्दुल्लेखायाश्च ।

क्षीरसागरकल्लोललोललोचनयाऽनया ।  
असारोऽपि हि संसारः सारवानिव लक्ष्यते ॥ ९ ॥

आकाशपोले ।

लीलायुतपद्मा स्थान्ती पञ्चानमधिक नः ।  
मानममूर्धनि स्व चित्रगता भजहंसार ॥ १० ॥

५६५

अथ स्य लीलाशालावृक्षानायायनने  
 तुगसोदिसाणैः इमुमनुष जागमयति ।  
 अथो नेमद्वन्द्व विजयति विन्दुय धृतिपथ  
 स्य न प्रेरोषयं जयति मदनः श्वेत्पदनः ॥ ११ ॥

पुनः स्थित्वा सिद्धिदलितमुग्धमागच्छय मये  
मयेदाः स्थानानि पुराषेदमष्टान्तर दनः ॥  
इत्यथल्लक्ष्मीगणितमुत्तमान् मौनप्रियया-  
नमस्तथा येन स्वयमयनि नान्तेण महता ॥ १२ ॥

विदुःस्यै ।

उपशान्तस्य प्रदिपु नयने तस्य मना-  
 मनासां सोऽय गात्रितद्विगुणश्रीनस्त्रिणः ।  
 गुणरत्नप्रामाण्यपवनसंगममुद्रता  
 सिन्धुयान्मनामना नरेन्द्रविषाखमपिनीम् ॥ १३ ॥

सुखसुखम् ॥

विनयाभोगाह वाञ्छन्ति विज्ञाभ्यग-  
 न्ति चेत्तदा हेमवृत्तिरिति निश्चया विद्यमानि ।  
 विनय मगद्गा नभामि मधमज्यप्रगफरी-  
 एगीरिभ्यार म्दुगति रिन्नेन्दीरश्नम् ॥ १४ ॥

नादः ॥

भक्तमन्त्रं चन्द्रचन्द्रमयाञ्जुलमम्बुजं  
 मणिमणि मनिः कामः कामो मयूनि मयूनानि ।  
 शक्ति न भक्त्ये रत्न शायः पद्मरामस्तथा  
 तद्विमला लक्ष्मी धने सुतस्मत्प्राप्तियाम् ॥ १५ ॥

सुखदुःखवैतद्वयम् ।

कमलमनम्भसि कमले कुवलयमेतानि कनकलतिकायाम् ।

मा च सुकुमारसुभगेत्युत्पातपरम्परा केयम् ॥ १६ ॥

श्रीशंकरगणस्य ।

लावण्यसिन्धुरपरैव हि केयमत्र यत्रोत्पलानि शशिना सह संप्लवन्ते ।

उन्मज्जाति द्विरदकुम्भतटी च यत्र यत्रापरे कमलकाण्डमृणालदण्डाः ॥ १७ ॥

विक्रमादित्यस्य ।

उभौ रम्भास्तम्भावुपरि विपरीतौ कमलयो-

स्तदूर्ध्वं रत्नाभ्यस्थलमथ दुरुहं किमपि तत् ।

ततः कुम्भौ पश्चाद्विसकिसलये कन्दलमथो

तदन्विन्दाविन्दीवरमधुकराः किं पुनरिदम् ॥ १८ ॥

कस्यापि ।

तमस्तोमः पूर्वं तदनु सकलशीतलरुचिः

ततः कोकद्वन्द्वं तदनु न च किञ्चित् पुनरभूत् ।

अनम्भस्यावर्तस्तदनु कदलीकाण्डयुगलं

ततोऽवाञ्छौ पद्मौ किमिदमतिचित्रैव रचना ॥ १९ ॥

देवबोधेः ।

मन्ये पार्वणचन्द्रमध्यशकलेनासूत्रितैषा चिरा-

दङ्गैरद्भुतभङ्गिभिः परिणतव्युत्पत्तिना वेधसा ।

योपित्सर्गविलक्षणाकृतिरियं यदृश्यते भाति च

छिद्रद्वारविलोक्यमानमगनेवाद्यापि चान्द्री तनुः ॥ २० ॥

विरहणस्य ।

सरस्यामैतस्यामृदरवलिबीचीविलुलितं

यथा लावण्याम्भो जघनपुलिनोल्लङ्घनपरम् ।

यथा लक्ष्यश्चायं चलनयनमीनव्यतिकर-

स्तथा मन्ये मग्नः प्रकटकुचकुम्भः स्मरगजः ॥ २१ ॥



हृन्नेणोर्युग विन्दुय गुचिरं भ्रान्त्वा नितम्बगन्धे  
 मत्पेक्ष्यामिरनीनगङ्गाविषमे निष्पन्दतापागता ।  
 महृष्टिन्पितेय संपति शनैरस्य तुङ्गा स्तनां  
 सारः सुहृदीक्षते जल्यप्रस्यन्दिनी लोचने ॥ २२ ॥

भ्रतृम् ।

आनन्दोमिष्यतिरुदरस्मेरसंसक्तपद्म  
 प्रमोदाग्रवणमगृणागेचितस्त्रिगुणनारम् ।  
 भन्तश्चिन्ताभरपरिचयानुञ्जितभ्रूलान्तं  
 चक्षुधेनो हरति दृग्गिणीलोचनायास्तदेतन् ॥ २३ ॥

वन्द्यम् ।

जगति जयिनस्ते ते भावा नरेन्दुकलादयः  
 महतिमधुरासन्त्येवान्ये मनो मदयन्ति ये ।  
 मम तु यदिय योना लोके विनोचनचन्द्रिका  
 नयनविषयं जन्मन्येकस्य एव महोन्मरः ॥ २४ ॥

भाष्ये ।

इति नयिभावैरनम्

## अथ नायकस्यावलोकनम् ।

हृन्नेण कापि गुणैर ननेन रोषादुद्वह्य नापरमपीपधुं मनस्ये ।  
 हा हन्त गीतगमनप्रतिरोधहेतुस्तस्या धनमननयोऽपि गुर्वधूय ॥ २५ ॥  
 कानिधिराग्निरिगमना जनन्या द्रष्टुं विषयं भरनजाल्पमामसाद ।  
 तस्या विनोचनमदृश्यत दासदत्तगन्धोपसङ्गप्रतोपमिर्न क्षणेन ॥ २६ ॥  
 कानिद्विह्वय विषय बन्दुष्वेतिरङ्गादरेणुभूषितेननुर्जिगाममृगाक्षी ।  
 उन्मुक्तपद्मजरने गुचिर विह्वय विनोचनेणुपरिधूमगिनेर नक्ष्मीः ॥ २७ ॥

उत्प्रेक्षादृष्टयै

॥ इति श्रीमद्वसन्तविरचिते सुक्तिमुक्तावली नवविंशत्यध्याये त्रयोविंशोऽङ्कः ॥

## स्त्रीवर्णने वाल्यावस्था ( ५० )

अमन्दानन्दनिष्पन्दमपास्तान्यक्रियाक्रमम् ।

जगज्जन्मोत्सवे तस्याः पीतामृतमिवाभवत् ॥ १ ॥

सर्गव्यापारखिन्नस्य बहोः कालाद्विधेरपि ।

आसीदिषा विनिर्माय श्लाघ्यः शिल्पपरिश्रम ॥ २ ॥

दग्धो विधिर्विधत्ते न सर्वगुणसुन्दरं जनं कमपि ।

इत्यपवादभयादिव हरिणाक्षी वेधसा विहिता ॥ ३ ॥

लावण्यपुण्यपरमाणुदल तदन्यदन्यस्स चापि निपुणः खलु कोऽपि वेधा ।

येनान्द्रुता कृतिरियं विहिता विशिष्टकार्येषु कारणविशेषगुणोऽनुमेयः ॥ ४ ॥

त्रिविक्रमस्यैते ।

घुणाक्षरन्यायतया विधात्रा विनिर्मितं मृगशावकाक्षी ।

जाने पुनः कौशलमेतदीयमेतादृशी यद्यपरां विधत्ते ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

चित्रे निवेश्य परिकल्पितसस्त्रयोगा

रूपोच्चयेन विधिना मनसा कृता नु ।

स्त्रीरत्नसृष्टिरपरा प्रतिभाति सा मे

धातुर्विभ्रन्मनुचिन्त्य वपुश्च तस्याः ॥ ६ ॥

कालिदासस्य ।

वक्त्रं निर्मलमुन्नता कुचतटी मध्यप्रदेशः कुत्रः

श्रोणीमण्डलमङ्गनाकुलगुरोर्देवस्य सिंहासनम् ।

कृत्वा चारुदृशश्चतुष्टयमिदं तुष्टाव मन्ये विधि-

हर्षाद्भद्रदग्धपद्यरचनागर्भश्चतुर्भिर्मुखैः ॥ ७ ॥

बिल्हणस्य ।

दृशः पृथुतरीकृताः जिननिजाञ्जपत्रातिप-

श्चतुर्भिरपि साधु साध्विति मुखैः समं न्याहृतम् ।

शिरासि चलितानि त्रिस्मयवशाद्भुवं वेधसा

विधाय ललनां जगन्नयललामभूतामिमाम् ॥ ८ ॥

न्याय्यद्विषययो न गणितः हेनो महान् स्वीकृतः

स्यचन्द्रस्य मुख जनस्य वैमनश्चिन्ताज्वरो निर्मितः ।

एषाशीत्यस्यमेव तुल्यमपणाभासादरासी दना

कोऽप्येतेनामि वेषमा विनिहितमन्यव्याप्तनुं तन्वता ॥ ९ ॥

मदुत्तरार्द्धः ।

भ्रातृमोक्षिष्ठि[मि]वपारिणन्दुयशम नेत्राभूतोत्पल-

श्रीगर्वा दशनचन्द्रव्यसहिताशोरुप्रवाल्गुतिम् ।

पता दृष्टिभुषणपां त्रिजगतः शिखी विषाय सयं

मन्ये दृष्येनादजायत निजस्तोत्रमचण्डः कविः ॥ १० ॥

पशान्तमुन्दगविधानजदः क वेधाः मयाङ्गकान्तिचतुरं क च रूपमप्याः ।

मन्ये महेश्वरमयान्मकरध्वजेन प्राणार्थिना युरतिरूपमिदं दृष्टीतम् ॥ ११ ॥

लारण्यामृतदीपिका कुम्भं गौभास्यसौन्दर्ययो-

सौन्दर्याकरस्तरन्दिरियं जीवान्महम् मयाः ।

लारण्योवनकौतुकाय यदुना तिल्यध्रमणादरा-

मन्ये वा विधिना विषाय विहितं मृष्टि-वज्रासोर्दणम् ॥ १२ ॥

वेषान्तरे ।

भक्तधार्मीक्षिद्रापरिचयमुपेन्द्रः यदु तदा

यदा नाभीवङ्गेरुदमनिनाऽमर्ति विधिना ।

इय ययायाता क्षणमपि भयेदोचनपथं

यथ तस्य सान्ने निजमनि तदप्यापि कमरा ॥ १३ ॥

प्रतिवन्द्य ।

निर्मान्य नयनध्रियः दुरत्यं वज्रस्य दासदशरी

भृगुमस्य मनाधि मन्मथपनुर्धोन्मना मितमप्याश्रयः ।

सर्गात्मस्य च मत्तसोस्मिन्नान्युच्छिष्टमेणीदृश-

ममार्त्तानामतो विषेः परिणने विज्ञानचित्रं चिरत् ॥ १४ ॥

एतरोपगम्य ।

इति श्रीमदभ्युदयनन्दनमितीत्या मूलेमुक्तावली [मृ]व्यासप्रणयः ॥

## वयःसन्धिवपद्धतिः ( ५१ )



अनाकूतैरेव प्रियसहचरीणां शिशुतया  
वचोभिः पाञ्चालीमिश्रमधुना मङ्गमयितुम् ।  
उपादत्ते नो वा विस्मति न वा केवलमियं  
कपोलौ कल्याणी पुलकमुकुलैर्दन्तुरयति ॥ १ ॥

मुरारे ।

समं विलासोऽङ्गुष्ठितः स्तनाभ्यां त्रया विलासेन महावतीर्णा ।  
अवर्ततास्यास्त्रपर्यव सार्धं कान्तः प्रकारो वचसां कुशाङ्गयाः ॥ २ ॥

जयतुल्लोदयात् ।

परिहरति वयो यथा यथाऽस्याः स्फुरदुरुकन्दलशालि वालभावम् ।  
द्रवयति धनुपस्तथा तथा ज्या स्पृशति शरानपि सज्जयन्मनोभूः ॥ ३ ॥

त्रिविक्रमभट्टस्य ।

लीलाताण्डवितभ्रु चारुवदनं किञ्चित्प्रागल्भे दृशौ  
स्तोकोद्भेदनिवेदितस्तनमुरो मध्यं दरिद्राति च ।  
अस्या यज्जघनं धनं च कलया प्रत्यङ्गमेणीदृशः  
सत्यं [ चां ? ] र इव स्मरैकमुद्गदा तद्यौवनेनार्पितः ॥ ४ ॥

आकण्ठापितकञ्चुकाञ्चितमुरो हस्ताङ्गुलीमुद्रणा-  
मात्रामूत्रितहास्यमास्यमलसाः पाञ्चालिकाकेलयः ।  
तिर्यग्लोचनवलितानि वचसां छेदोक्तिमन्क्रान्तयः  
तस्यास्सीदति शैशवे प्रनिकलं कोऽप्येष केलिक्रमः ॥ ५ ॥

दृष्टिशैशवमण्डना प्रतिकलं प्रागल्भ्यमभ्यस्यते  
पूर्वाकारमुरस्तथापि कुचयोश्शोभां नवामीहते ।  
नो धत्ते गुरुतां तथाऽप्युपचिताभोगा नितम्बस्थली  
तन्व्याः स्वीकृतमन्मथं विजयते नेत्रैकपेयं वयः ॥ ६ ॥

१ काश्यति स्त. च कार इव क. २ इत कारभ्य स्त्रीणामवयववर्णनपद्धतौ मुखवर्णने 'विधायपूर्व-  
होन्दु' मिति श्लोक आक्षेप. ख. च पुस्तकयो भुयान् ग्रन्थो विगर्हित ।

भ्रुवोः कान्तिर्दृष्ट्या परिणतिरपूरा नयनयोः  
 मृताभोगो व्यक्तस्तम्बिपानि संरम्भमपये ।  
 इदानीं बाल्यायाः किममृतमयः किं विषमयः  
 विमानन्दम्माक्षद्वानितमधुरः पञ्चमरवः ॥ ७ ॥

मृता मादन्मृद्वनं वृचनटं स्फीता जघन्यधिय—  
 म्नाः प्रान्ता वन्निभिश्च मयमभुवो भृश्या धृतो वनिमा ।  
 पञ्चोपारिजिगीषते विजगतीं तद्वान्यनारुण्ययो—  
 द्वैरान्ये समुपगम्यते मृगदणः किं तेन नारभ्यते ॥ ८ ॥

मेमाणाद्धि च भङ्गि च मनिचोऽप्युक्तं च गुप्तं तथा  
 यन्तागचितप्रानन मनि समार्धाने च शने च धीः ।  
 इत्यन्यो मधुग्मम कांजपि निशुनातारुण्ययोरन्तरे  
 वसिष्णुर्मगननुपो विजयते द्वैरभ्यमुग्धो रमः ॥ ९ ॥

दरोचान वनुः कस्मिन्निरुद्धापाङ्गचपञ्चं  
 भरिष्यद्विस्नारिस्ननयुगलगर्भान्मिमुरः ।  
 निनम्य मंत्रान्ताः कनिषयस्य गौरयपुषो  
 वपुर्मृशद्वान्य विमपि जमनीय मृगदणः ॥ १० ॥

कस्मिन्नगमिमा श्रानिर्मध्य विरुद्धबन्धितयं  
 हृदयमुदयत्तं मन्त्रिगम्लनगापलम् ।  
 मृद्विन्नरुच रसः तन्मुपनामृतरापिम  
 जमपिगम्लद्वान्यं तस्या वपुस्मनुते धियम् ॥ ११ ॥

केन कथ्यते ।

मटे मन्दनमान्मनैर दृग्ने वैदग्ध्यगर्वादमी  
 न्यन्ता हेमविभूषणानि ननुते तार्क्यद्वैताग्रम् ।  
 मन्ता कन्दुदग्नेनाप भजो शार्गीषु निशागमं  
 नन्वा विरदसाट पट जटभाभाते निवटो भरः ॥ १२ ॥

लास्याभ्यासमिषेण चित्रमनया गात्रार्पणं शिक्षितं  
लीलापञ्चमडोलनेन दलिता कण्ठस्य कुण्ठा गतिः ।  
किं व्यावर्णनया समस्तलट्भालङ्कारतामेध्यति  
स्वल्पेनैव परिश्रमेण रमणी देवस्य रामायुगोः ॥ १३ ॥

दोलायां जघनस्थलेन चलना लोलेक्षणा लज्जते  
धत्ते दिक्षु निरीक्षणं स्मितमुखी पारावतानां रुतैः ।  
स्पर्शः कण्ठककोटिभिः कुटिलया लीलावने नैप्यने  
सज्जं मौग्ध्यविसर्जनाय सुतनोः शृङ्गारमित्रं वयः ॥ १४ ॥

विलहणस्यैते ।

कुरङ्गीवाङ्गानि स्तिमितयति गीतध्वनिषु य-  
त्सखी कान्तोदन्तं श्रुतमपि पुनः प्रश्नयति यत् ।  
अनिद्रा यच्चान्तः स्वपिति तदहो वेदयभिनवां  
मृत्तोऽस्यास्सेक्तुं हृदि मनसिजः प्रेमलनिकाम् ॥ १५ ॥

त्रिविक्रममदृश्य ।

पाञ्चालीमिथुनेषु नातिरसिका लोला विभूपाविधौ  
सोत्कण्ठा कलगीतिषु मियतमालापेषु लज्जालसा ।  
स्मारंस्मारमहर्निशं प्रियसखीसंभोगवार्ता पुन-  
स्सन्दिष्टा मदनेन तत्र विदुषा वाला चिरं लीयते ॥ १६ ॥

आकाशपोले ।

मायो दास्यति नो पयोधतरटी गन्तुं पुरस्तादिति  
ध्यानेनैव चकास्ति साचिगमने शिखारसश्चक्षुषोः ।  
अन्तःस्थानमिव प्रदातुमधुना कस्यापि पुण्यात्मनो  
निर्गन्तुं वहिरुन्नतं स्तनतटं विस्तारि सन्नद्यते ॥ १७ ॥

इति श्रीभगवत्तज्जल्लणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या वयसन्निधपद्धति ।

## तारुण्यपद्धतिः ( ५२ )

—१५४—

दशोष्णीमासादः शरणयुगलेन प्रतिकूलं  
 मनाभ्यां संसृष्टे हृदि मनमिजस्तिष्ठति बलात् ।  
 नितम्बः साकल्यं क्षिपति रश्मिनादाम परितः  
 प्रवेशमन्त्रज्ञा वपुषि तरुणिष्ठो विनयते ॥ १ ॥

विरहस्य ।

पर्याप्तमनभारपीदितुमस्मिन्नेव मया दतः  
 पुंसां चित्रपथं धृतेरिदं धनं प्राप्तिं दशोर्द्धतयः ।  
 किं ध्रुवः कथितेन पश्यन् दृष्टः पूर्णं तथा यौतके  
 पश्यते परिपूर्णविश्वविजयः किं दर्पणे नाचरेत् ॥ २ ॥

पश्यति ।

मुखं विरसितम्वितं रत्नितम्वितं प्रेक्षणम्  
 समुत्तमवितम्वितं गतिपाम्भमंस्था पतिः ।  
 त्रिंशु मृदुलितम्वितं जयनमंष्ट्रं वन्दुरं  
 वनेन्दुदत्तनामनां तरुणिष्ठो मोदते ॥ ३ ॥

सम्यक् ।

पश्यन् सुताम्वितम्वितम्वितं मन्थिता मन्थिताभ्यां  
 शोणितम्वितम्वितम्वितं ननुतां मेरुते मयभागः ।  
 पश्यन् तथा वृत्तमवितम्वितम्वितं च रश्मिं  
 नद्राप्रणां गुणवितम्वितम्वितं वन्दितो यौतकेन ॥ ४ ॥

शार्ङ्गपुनः शार्ङ्गपुनः मनसो ह्योक्तिनिशारिणिः  
 ह्यो दर्पणपाम्भिता वरवर्धनस्येन नाचापेकम् ।  
 नैर्दर्शितम्वितम्वितम्वितं रमो वान्ये च लज्जा मनाह  
 म्नाचापेकशिणि यौतके मृगदत्तः पश्यन् वन्दितम्वितम्वितः ॥ ५ ॥

पश्यति ।

मन्त्रोपायः ।

तरन्तीवाङ्गानि स्वल्दमललावण्यजलधौ  
 प्रथिन्नः प्रागल्भ्यं स्तनजपनमुमुद्यति च ।  
 दशोर्लीलारम्भास्स्फुटमपवदन्ते सरलता-  
 महो सारङ्गाक्ष्यास्तरुणिमनि गाढः परिकरः ॥ ६ ॥

कुम्भकस्य ।

गतं कर्णाभ्यर्णं प्रसरति तथाऽप्याक्षियुगलं  
 कुचौ कुम्भारम्भां तदपि चितुकोत्तम्भनरुची ।  
 नितम्बप्राग्भारो गुरुरपि गुरुत्वं मृगयते  
 कथञ्चिन्नो तृप्तिस्तरुणिमनि मन्ये मृगदृशः ॥ ७ ॥

रुद्रस्य ।

ऊरुद्वन्द्वमनिन्दितं प्रथयता श्रोणीं समातन्वता  
 रोमालीं सृजता समागमयता नाभिं गभीरश्रिया ।  
 मध्यं क्षामयता स्तनौ धनयता कान्त्या मुखं लिम्पता  
 तन्वङ्ग्या नवयौवनेन किमपि प्रत्यङ्गमुन्मीलितम् ॥ ८ ॥

तरत्तारं चक्षुः क्षपयति मुनीनामपि दृशः  
 कुचद्वन्द्वाक्रान्तं हृदयमहृदः कान्न कुरुते ।  
 गतिर्मन्दीभूता हरति गमनं मन्मथवना-  
 महो तुल्यं तन्व्यास्तरुणिमनि सर्वं विजयते ॥ ९ ॥

रुद्रस्य ।

भ्रूमङ्गः कुटिलः स्तने च गरिमा दृष्टेर्गतिर्मन्थरा  
 विस्रव्यं हसितं कपोलफलके वेदग्धवक्रं वचः ।  
 नोदिष्टं गुरुणा न बन्धुकथितं दृष्टं न शास्त्रे कचिन्  
 धालायास्स्वयमेव मन्मथकलापाण्डित्यमुन्मीलति ॥ १० ॥

स्मितपरिवृता वृत्तिर्वाचामपाङ्गतरङ्गित  
 नयनचरितं पादन्यासो नितम्बभरालसः ।  
 दृढं सुतनोर्लीलामूत्रैः कृतं पदमङ्गके  
 वहतु मदनः शोभामात्रं धनुर्ननु संप्रति ॥ ११ ॥

घोरकस्य ।

॥ इति श्रीमदत्तनल्लहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या तारुण्यवर्णनपद्धतिः ॥



## स्त्रीणामङ्गवर्णनपद्धतिः ( ५३ )

—२५४८—

तत्र प्रथम केनाशा ।

स्तनं परित्यज्य निपीय भूमं नन्द्याः कचा मोक्षपथं प्रपन्नाः ।  
निनम्रमद्गात्पुनरेव बद्धा अहो दुरन्ता विषयेषु सक्तिः ॥ १ ॥

कम्पति ।

स्नानार्द्रमुक्तेष्वनु भूपरामं विन्यस्तगायन्तनमट्टिहेषु ।  
कामो वमन्नात्ययमन्दरीर्यः केनेषु लेभे पदमङ्गनानाम् ॥ २ ॥

कञ्चिदामस्य ।

उष्मीलदूदनेन्दुकाभिरिमरैर्दूरं समुत्सारितं  
भ्रमं पीनदृक्स्थलस्य च रुचा इस्तमभाभिर्हतम् ।  
एतस्याः फल्गुकिरन्तकदलीकल्पं मिलित्वा तुफा-  
दमाप्ताभिमुखं रूपेण सहसा केनेषु लभं तमः ॥ ३ ॥

कम्पति ।

हृतं पयसि नीलान्नं हृता मदमपी गतात् ।  
अलङ्कानां तथाऽप्यस्याः प्रापुः कान्तिं न पश्यताः ॥ ४ ॥

वैद्यमानुन्दितम् ।

कौटिल्यान्तश्रमादान्मयस्पर्शोऽन्तरमश्रयः ।  
कृष्णपुतिः पुगन्तिहृन्नादधे कं ममारुहम् ॥ ५ ॥

शङ्कते

उच्यते ।

भगवा ल्लोटे रतिना मग्नीभिर्विभाव्यते चन्दनपत्रलेखा ।  
भारान्द्वरशामकपोऽभिचारनङ्गबाणत्रणषट्किरेव ॥ ६ ॥

भङ्गय ।

भुङ्ते ।

भृङ्मासुगमं भानि तथाः तदुच्यते नुषः ।  
पद्मद्वार रतिना नामाचर्त्ता विनिर्गता ॥ ७ ॥

विलम्ब ।

जडस्येन्दोर्लक्ष्मीं गतमपि मदान्धस्य करिणः  
 [किं] शोरस्य छायां हरतु हरिणस्येक्षणगताम् ।  
 इदं तु श्यामाङ्गचाः किमपि ललितं यन्मदनतः  
 समक्षं भ्रूक्षेपैर्धनुरपि विदग्धादपहतम् ॥ ८ ॥

यत्रैता लहरीचलाञ्चलदृशो व्यापारयन्ति भ्रुवं  
 यच्चत्रैव पतन्ति सन्ततममी मर्मस्पृशो मार्गणाः ।  
 तच्चक्रीकृतचापसंश्रितशरमेङ्गत्करः क्रोधनो  
 धावत्यग्रत एव शासनधरस्सज्यं यदासां स्मरः ॥ ९ ॥

नेत्रे—

नूनमाज्ञाकरस्तस्यास्तुभ्रुवो मकरध्वजः ।  
 यतस्तन्नेत्रसंचारमुचितेषु प्रवर्तते ॥ १० ॥  
 यथा यथाऽस्या स्तनयोः समुन्नतिस्तथा तथा लोचनमेति चक्रताम् ।  
 अहो सहन्ते वत नापरोदयं निसर्गतोऽन्तर्मलिना भक्तागपि ॥ ११ ॥  
 कयोरप्येतौ ।

सन्मार्गे तावदास्ते प्रभवति पुरुषस्तावदेवेन्द्रियाणां  
 लज्जां तावद्विधत्ते विनयमपि समालम्बते तावदेव ।  
 भ्रूचापाकृष्टमुक्ताः श्रवणपथजुषो नीलपद्माण एते  
 यावल्लीलावतीनां न हृदि धृतिमुषो दृष्टिवाणाः पतन्ति ॥ १२ ॥  
 बाणस्य ।

नासा—

पुराणबाणत्यागाय नृतनास्त्रकुतूहलात् ।  
 तन्नासा भाति कामेन तृणीवाघोमुखीकृता ॥ १३ ॥  
 विरहणस्य ।

पुण्डरीकमिवाभाति नासावंशगमौक्तिकम् ।  
 कुचसिंहासनस्थस्य स्मरभूपस्य सुभ्रुवः ॥ १४ ॥

क्षेमेन्द्रस्य

नामाऽर्माया निरुपुण्णनृणं जगन्नयन्यमनयमयस्य ।  
नामाऽर्मायाऽर्मायानुमेयां दधद्विषाणीं वृमुमायुवस्य ॥ १५ ॥

श्रीहृषीकेशाय ।

जगदं जगद्व्याप्तिरन्तरिमिषागी विधुस्यं  
रमापूर्णं गच्छन्नधरमुधया देवहितदृष्टु ।  
अनं नामाग्रेऽर्मा तदुपहतये मौक्तिकमिषान्  
रुद्रं देव्यामात्योऽधरमनभृतोऽन्तरगतः ॥ १६ ॥

वर्णाशः—

मौक्तिकपात्रे वरेन्दो वृग्नामङ्गभीतया ।  
मृचिनां आरपाणाभ्यां पाणारि मृगीदृशा ॥ १७ ॥

वित्तद्वय ।

वरेन्दै—

आरधन्यगिवेषमद्वयं वरेन्दुविमलाढिः  
पूर्वपुष्पकनूम्भमाणमिषाकर्णार्थं गक्रियाम् ।  
तन्मृगाः परिगृह्यन्तीर हमतीरोन्मर्षनीरोन्मर्षं  
हारयं जगतीर काशनशिलाकान्ते कपोलमये ॥ १८ ॥

प्रतिपदय ।

वेषन्वरा तुन्यगता रघूनां वर्णागतो गगनन्यागतानि ।  
भृङ्गाः सहस्रं यदि नावतिष्यन् कोऽपि विष्वक्पञ्चमपकानि ॥ १९ ॥

अथ —

द्विजमङ्गलविद्यामात्रं मर्यो गगादिमुच्यते ।  
रक्तमृगादीर नन्वङ्गाया विमोष्टः केन हेतुना ॥ २० ॥

रक्तमृग ।

रमरदम्ब दम्बन्तरो मृनि मृन्ययो  
मृगमयिरे पृथग्वारि ममममं पञ्चम् ।  
मृद्वारि पुनर्मयमममम गगान्तमरिल्लो  
वदन्तु मरिहान्यमममम गगान्तमरिल्लो ॥ २१ ॥

वदन्ति ।

अधरस्तम्—

सर्वस्यैव हि रत्नस्य व्रणेऽर्घ्यः परिहीयते ।  
दयिताधरस्तं तु व्रणितं यास्यनर्घतां ॥ २२ ॥

अयि मृगाक्षि तवाधरपल्लवे दयितदन्तपदं न भवत्यदः ।  
भुवनमोहनमन्त्रपदाङ्कितं किमुत यन्त्रमिदं स्मरयोगिनः ॥ २३ ॥

कथोरप्येतौ ।

दन्ताः—

भाति दन्तच्छदेनास्यास्वच्छा दशनमल्लिका ।  
सरस्वत्यक्षमालेव पूजापद्मदलाञ्चिता ॥ २४ ॥

बिलहणस्य ।

द्विधा विधाय शीतांशुं कपोलौ कृतवान्निधिः ।  
तन्यास्तद्रसनिप्यन्दविन्दवो रदनावली ॥ २५ ॥

कपोलकवे ।

कपोलौ लोलाक्ष्या मधुमुकुललीलाविजयिना-  
धुरोजौ रेजाते कनकरुलशाभोगसुभगौ ।  
दृशौ वातोत्खेलत्तरलतरनीलोत्पलरुचौ  
वचो नो जानीमः किममृतमयं किं विषमयम् ॥ २६ ॥

मुखम्—

तस्या वदनचन्द्रस्य कान्तिरन्यैव जायते ।  
कलङ्कतुलनां घटे यत्र नासाग्रमौक्तिकम् ॥ २७ ॥

भानुपण्डितस्य ।

विधायापूर्वपूर्णेन्दुं मुखमस्या अभूद्ध्रुवम् ।  
धाता निजासनाम्भोजविनिमीलितदुःस्थितः ॥ २८ ॥

श्रोहर्षस्य ।

आरब्धे दयितामुखप्रतिसमे निर्मातुमस्मिन्नपि  
व्यक्तं जन्मसमानकालमिलितामंशुच्छदां वर्षति ।

आत्मद्रोहिणि रोहिणीपरिवृढे पर्यङ्कपङ्केरुदः  
सक्तोचादतिदुःस्थितस्य न विधेस्तच्छिल्पमुन्मीलितम् ॥ २९ ॥

मुरारेः ।



कण्ठः—

कण्ठस्य विदधे कान्तिं मुक्ताभरणता यथा ।  
तस्यास्वभावरम्यस्य मुक्ताभरणता तथा ॥ ३७ ॥

शकवृद्धे ।

मातङ्गकुम्भसंस्पर्शजातपातकशङ्कया ।  
स्नातीव मुक्ताहारोऽस्याः स्फुरत्कान्तिजले गच्छे ॥ ३८ ॥

श्रीवैद्यमानुषण्डितस्य ।

अयं त्रयाणां ग्रामाणां निवानं मधुरध्वनिः ।  
रेखात्रयमितीवास्याः सूत्रितं कण्ठकन्दले ॥ ३९ ॥

बिल्हणस्य ।

बाह—

दयिताबाहुपाशस्य कुतोऽयमपरो विधिः ।  
जीवयत्यर्पितः कण्ठे मारयत्यपवर्जितः ॥ ४० ॥

शब्दवज्जिरलङ्कारैरुपेतमतिकोमलम् ।  
सुवृत्तं काव्यवद्रेजे तद्बाहुलतिकाद्वयम् ॥ ४१ ॥

शकवृद्धेरेतौ ।

सरले अपि दोलंते चित्रं चञ्चलचक्षुषः ।  
अमुग्धाभ्यो मृणालीभ्यः कथमाजहतुः श्रियम् ॥ ४२ ॥

बिल्हणस्य ।

हस्ततलम्—

कान्तिप्रकर्षं दशनच्छदेन सन्ध्याघने बद्धपदं हरन्त्याः ।  
तस्या गृहोद्यानसरोगतस्य हस्तस्थ एवाम्बुरुहस्य रागः ॥ ४३ ॥

कुमारदासस्य ।

अङ्गुल्यः—

अङ्गुलीभिः कुरङ्गाक्ष्याः शोभते मुद्रिकावली ।  
प्रातेव वार्ष्णेः पञ्चेषोः सूक्ष्मा लक्ष्यपरम्परा ॥ ४४ ॥

बिल्हणस्य ।

मुदीर्या रमणाद्विन्यो बहुपर्वमनोहराः ।

तस्या विरेचुरक्षुत्त्यः कामिना संख्या इव ॥ ४५ ॥

शङ्खदे ।

स्मरौ—

मुयेन्दुचन्द्रिषापूरग्राव्यमाना पुनः पुनः ।

शानर्भिताविशान्योन्यं तस्याः पीडयतः स्मरौ ॥ ४६ ॥

नन्दुर्या चरतः किञ्चिन्नूनं मनमित्रजनम् ।

नित्योन्मुख्यं यद्यमानं मौलिनस्य भासयतः ॥ ४७ ॥

विहङ्गदिने ।

तस्याः स्मितप्रणयिपूर्णमुयेन्दुरिम्या—

मिर्गच्छदन्तज्जगतांशुमुषां निधातुम् ।

वीनस्मनद्वयमिषाचपनीयवृग्भा

होभादधः प्रगुणितारिष पद्मजेन ॥ ४८ ॥

नविरामम् ।

नायं शशी तन्मनिरुपमन्ययस्मात्त विश्लेषयति द्वयं नौ ।

इति स्म तर्गादिष पदपनस्ती तस्या मुयेन्दुं वृचवक्ररासी ॥ ४९ ॥

शुमारदमम् ।

पूनांनरन्वसगिराडभयान्मृगास्या ज्ञानं मगैजपुगलं वृचरेषपारि ।

शरयं न धातृविहितं परिहर्तुमस्य भूयोऽपि येन धनचन्दनपद्मयोगः ॥ ५० ॥

उत्तरेशतभाष ।

तदाश्रमोन्मोष्ट्यादिवरमणीयानु कटिनतां

रितिन्य मन्वद्भादिव तर्जनभावेन यतिनां ।

शानाराविभाजाः सनविनयैयान्यममृण-

म्यरान्मेषाः देषाशुपरि न रमानां पुरतयः ॥ ५१ ॥

क्षेत्रे

निरिर्निरेष्टादन्तर्गताद्विन्यापि भारिपगिमटम् ।

नरणागतसिख शानि कटिन्यं वृत्तपुगं नन्द्या ॥ ५२ ॥

मन्त्रीनन्द्या

धृतघनरुचिरद्युतिना विलसद्वारेण मण्डलाग्रेण ।  
दलयति कं नाभिमुखं वाला कुचमण्डलाग्रेण ॥ ५३ ॥

विजयशर्मणः ।

स्तनराजौ तथाऽन्योन्यं मण्डलाक्रमणोद्यतौ ।  
कर्तुं यथैतयोस्सन्धिर्विधात्राऽपि न शक्यते ॥ ५४ ॥

तन्वङ्ग्याः स्तनयुग्मेन मुखं न प्ररुगीकृतम् ।  
हाराय गुणिने स्थानं न दत्तमिति लज्जया ॥ ५५ ॥

काठिन्यमङ्गैर्निखिलैर्निरस्तं स्तनौ कृशाङ्ग्याः शरणं जगाम ।  
अधः पतिष्याव इतीव भीत्या न शक्नुतस्तावपि हातुमेतम् ॥ ५६ ॥

केषामप्येते ।

मध्यम—

निर्णेतुं शक्यमस्तीति मध्यं तव नितम्बिनि ।  
अन्यथा नोपपद्येत पयोधरभरम्भितिः ॥ ५७ ॥

कस्यापि ।

अंशुकेन जघनं तिरोदधे कञ्चुकेन च कुचौ मृगीदृशाम् ।  
पीयमानमनिशं प्रियेक्षणैः क्षामतामिव जगाम मध्यमम् ॥ ५८ ॥

माधवमागधस्य ।

वपुःप्रकर्षादुपचीयमानस्तनद्वयस्पोद्बहनश्रमेण ।  
अत्यन्तकार्थ्यं वैनजायतादयाः मध्यो जगामेति ममैष तर्कः ॥ ५९ ॥

कुमारदासस्य ।

सुदृढतमावेकेत उन्नतौ स्तनौ गुरुनितम्बोऽप्ययमन्यतः स्थितः ।  
कथं भजे कान्तमितीव चिन्तया ततान तन्मध्यमतैव तानवम् ॥ ६० ॥

चन्द्रमूरे ।



मयेन नमरा विजितः कृष्णार्जुनाः पञ्चाननः काननलम्बकामः ।  
नम्याः स्ननद्वन्द्वनर्त्तयिषेयं कुम्भीन्द्रहृम्भौ वृषिनो भिनत्ति ॥ ६१ ॥

अमिष्टद्वयम् ।

वैप्रयम् ।

नष्टिद्विष्टप्राप्त्यान् नन्वर्ज्या यद्वन्निप्रयम् ।  
येनानिधिपदद्विष्टं नृणामप्युपजायते ॥ ६२ ॥

विज्ञानदेवम् ।

द्विष्टमृष्टं दृष्टा चक्रे स्थावगपूर्ययोः ।  
पद्मान स्ननयोस्तन्व्यागिरर्त्तयिषमं विधिः ॥ ६३ ॥

विद्वत्तम् ।

ननुत्तरमणीयस्य मध्यस्य च भुजस्य च ।  
अभरन्निवरासमस्या तस्यः शान्तिद्वन्द्वे ॥ ६४ ॥

( गानसेप ) वस्यति ।

मयेविराजितस्य परावृत्तनन्वरे च धनद्वन्द्वम् ।  
द्वन्द्वानि मदनविज्ञानः पुष्प द्वि मनागपि ग्वन्तिम् ॥ ६५ ॥

शिविरमद्वयम् ।

शेनार्त्तम्—

भानि शमारर्त्त नम्याः पयोधरभगेधर्त्तौ ।  
नागा स्ननलम्बरे भोर्त्तयिष्यभूमिः ॥ ६६ ॥

विद्वत्तम् ।

भानि शमारर्त्तयिष्यभूमिः पयोधरभगेधर्त्तौ ।  
नागा स्ननलम्बरे भोर्त्तयिष्यभूमिः ॥ ६७ ॥

वस्यति ।

मयेविराजितस्य परावृत्तनन्वरे च धनद्वन्द्वम् ।  
द्वन्द्वानि मदनविज्ञानः पुष्प द्वि मनागपि ग्वन्तिम् ॥ ६८ ॥

विद्वत्तम् ।

अमुष्मिन् लावण्यामृतसरसि नूनं मृगदृशः  
 स्मरश्चर्वहृष्टः पृथुजघनभागे निपतितः ।  
 यदङ्गाङ्गाराणां प्रशमपिशुना नाभिकुहरे  
 शिखा धूम्रमेयं परिणमति रोमावलिर्बभूवुः ॥ ६९ ॥

रामस्य ।

नाभि —

मन्ये समाप्ते लावण्यसारसंगे मृगीदृशः ।  
 अपूरयित्वेव गतो नाभिरन्त्रं चतुर्मुखः ॥ ७० ॥

बेल्हणस्य ।

कुचकुम्भौ समालम्ब्य तरन्ती कान्तिनिम्नगाम् ।  
 प्रमादतस्ततो भ्रष्टा दृष्टिर्नाभौ निमज्जति ॥ ७१ ॥

नायं हारस्य मध्ये तरलमरकतो नाभिदेशे कृशाङ्गचाः  
 नैपाऽप्यत्र त्रियामारमणशुचिरुचिः पद्धतिर्मात्सरानाम् ।  
 नाभीलावण्यवाप्यामयमसमशरस्वस्रकोपाग्निदग्धो  
 ममस्तस्यापि शम्पापतनसमुदिता शीकरश्रेणिरेषा ॥ ७२ ॥

नितव —

तन्नितम्बस्य निन्दन्ति दृद्धिं परिजनाङ्गनाः ।  
 काश्चीनवनवग्रन्थिग्रथनेन कदर्यिताः ॥ ७३ ॥  
 स कथं न स्पृहणीयो विषयरतैर्नन्नितम्बविन्यासः ।  
 शान्तात्मनाऽपि विहितं बिम्बसृजा गौरव यत्र ॥ ७४ ॥

कस्यापि ।

अमृतमधुरैः काश्चीनादैः कृताभयडिडिमे  
 त्रिवलिलहरीलावण्याम्भःकणोत्करकर्बुरे ।  
 विषमनयनज्वालाजालावलीढपराक्रमो  
 लुडति मदनस्तन्वङ्गीनां नितंबशिलातले ॥ ७५ ॥

महत्सोमेश्वरस्य ।

अथ—

रघुस्तुपमं नाभेऽर्च्ये विधाय मूर्गादृशो  
 मीनार्चयित्वा न्यामैः पूज्य रश्मादिभिः ।  
 तदनु महता विद्येनेन प्रजापतिना भूतं  
 पूज्य पूज्य मूल्यमूल्यं तदा जयनम्यन्ती ॥ ७६ ॥

जयनम्यन्तीपराय ।

तस्याः पद्मपत्राक्ष्या स्नान्याभनजयनं यनम् ।  
 हृष्ट मर्त्याभिर्दाभिनाः पुमारं मनसा ययुः ॥ ७७ ॥

वर्त्तते ।

मुक्तेर्वापि विद्यतयाजानोपभोगः श्रेयान्न मृग्यमिह वस्तुनि नः प्रमाणम् ।  
 यन्मयतायनदो रश्मिनाः पापं मुक्ता अपि स्वयमहो पुनरेव पदाः ॥ ७८ ॥

उद्देशात्तस्य ।

उक्त—

मये नृक मभाष्य हस्तमरेवधारिणी ।  
 रत्नपद्मपत्राक्ष्याभ्यां मन्त्रजाः ॥ ७९ ॥

विद्वत्तस्य ।

पद्मपत्राक्ष्याभ्यां मन्त्रजाः प्रज्ञो विधातु न निर्धन्य वस्तुः ।  
 उक्त विधाता तु यथा तनी नाविश्याम तस्याः मुपनेर्वितर्कः ॥ ८० ॥

तुम्हादिस्य ।

अथ—

देवमूर्तिमात्राणां भावि नृकाः पादयम् ।  
 पादयन्तं तदा म्यानं वृद्धमेनेन मुभ्युः ॥ ८१ ॥

विद्वत्तस्य ।

मृग्याभ्यां विद्यते मन्त्रा मन्त्रो न दन्ती मुपितो न रंशः ।  
 मन्त्रो नृकाः पादयन्तं मन्त्रा नृकाः मुपितो नृकाः ॥ ८२ ॥

वर्त्तते ।

तदीयजह्ने सन्तापं यज्जनस्यातिरागिणः ।  
जनयाञ्चक्रतुस्तीव्रं तत्र हेतुविलोमता ॥ ८३ ॥

शकवृद्धे ।

चरणयुगलम्—

अमूल्यस्य मम स्वर्णतुलासोद्विद्यं क्रियन् ।  
इति रोषादिवाताम्रं पादयुग्मं मृगीदृशः ॥ ८४ ॥

जाग्रतः कमलालक्ष्मीं यज्जग्राह तदद्भुतम् ।  
पादद्वयस्य मत्तेभगतिस्नेये तु का स्तुतिः ॥ ८५ ॥

यस्याः पादनस्त्रश्रेणी शोभने लट्ठदभ्रवः ।  
रत्नावलीव लावण्यरत्नाकरसमुद्धृता ॥ ८६ ॥

विरहणम्यैते ।

मसीद मैवं परिभूदखण्डं ताराधिपं ते वदनामृतांशुः ।  
इतीन्दुमुख्याः पनितेव पादे ताराननिर्दोषनखन्त्रलेन ॥ ८७ ॥

कुमारदासस्य ।

गतम्—

सलीलमियमायान्ती कामिनी गजगामिनी ।  
उन्नताङ्घ्रिनखज्योतिःपुष्पैर्ध्रुवाभिवार्चति ॥ ८८ ॥

कस्यापि ।

ईरयन्त्या जनं सर्वं निरागसमवक्षया ।  
मातङ्गांना गतिर्यादृक् तादृगासीदसंशयम् ॥ ८९ ॥

शकवृद्धे ।

कान्तिः—

अवयवेषु परस्परविवितेष्वतुलनिर्मलकान्तिषु तत्तनोः ।  
अयमयं प्रविभाग इति स्फुटं जगति निश्चिनुते चतुरोऽपि कः ॥ ९० ॥

श्रीभीमसिंहपण्डितस्य ।

तदा तद्दम्य विभक्तिं विभ्रमं विन्धेपनामोदमुचः स्फुरदुचः ।  
 दग्धुदराशनो नरीदलान्गुरणंमध्यम्यति सार्धं याति ॥ ९१ ॥

श्रीरामचन्द्राय

भारतमुपनोदस्म्य यदिया तद्भवं तदयः  
 मा कान्तिम् च विभ्रविष्मयस्मोभाष्यभाष्योदयः ।  
 परैरुच्य विधेयवर्णनार्थं तस्याम्प्य पयः समो  
 यस्यापिपन्तुरगमभोगि भवेज्जिह्वासरद्वयम् ॥ ९२ ॥

श्रीरामचन्द्राय

इति आर्यवर्णनम् ।

समन्दनं सर्वरूपवर्णनम् ।

पदे शरये प्रमाणे च परां वाष्टमुपागता ।  
 भनो विद्वज्जनन्यावि भृष्टणीया मृगेतणा ॥ ९३ ॥

गुणना भनभावेण ह्यन्यत्रेण भागना ।  
 ननैशगभ्यां पादाभ्यां रेने ग्रहमयीर मा ॥ ९४ ॥

प्राणानां च विद्यायां मृदास्मादप्यशरिणः ।  
 विद्या वाटगता रत्ये प्राणा मरणाहेतवः ॥ ९५ ॥

भननभमरीर तुष्ट मायो निम्नः समुत्पन्नं जलनम् ।  
 विषम मृगनापाद्या रगुति नरे क इव न मरन्ति ॥ ९६ ॥

नेदन्द्ये ।

मुयेन चन्द्ररान्तेन धरानीर्द्विगोर्दः ।  
 दागन्त्या दग्गनाभ्यां रेने भनमयीर मा ॥ ९७ ॥

गतिरेतो च नागेन रघुत्सु स रमया ।  
 पत्नी प्रसादोर्गो च तस्यामुत्पन्नरसापयुः ॥ ९८ ॥

नारायणे ।

स्वभ्यस्तरूपाऽपि नवैव नित्यं विनाऽपि हासं हसतीव कान्त्या ।  
मदाहतेऽपि स्वलतीव भावैर्वाचं विना व्याहरतीव दृष्ट्या ॥ ९९ ॥

भगवतो व्यासस्य ।

तद्वक्त्रं यदि मुद्रिता शशिकया तच्चेत्स्मितं का सुभा  
तच्चक्षुर्यदि हारितं कुवलयैस्ताश्चेद्विगो धिक्क्षुधु ।  
पिक्कन्दर्पधनुर्ध्रुवौ यदि च ते किं वा बहु द्रूपदे  
यत्सत्यं पुनरुक्तवस्तुविपर्ययस्सर्गक्रमो वेत्तसः ॥ १०० ॥

राजशेखरस्य ।

तद्वक्त्रस्य कलङ्क एव तुलना पीयूषधाम्नाऽपि यन्  
कन्दर्पस्य धनुर्निदर्शनमिदं निन्दास्पदं तद्भुवोः ।  
सा तल्लोचनयोस्त्रया कुवलयैस्साधर्म्यचिन्ताऽपि या  
तस्यास्तत्प्रतिबिम्बमेव नियत मात्राविसंवादिनी ॥ १०१ ॥

गोत्रानन्दनस्य ।

सौरभ्यं मृगलाङ्गुणे यदि भवेद्विन्दीवरे वक्रता  
माधुर्यं यदि विद्रुमे तरलता कन्दर्पचापे यदि ।  
रम्भायां यदि विप्रतीपवलनं प्राप्तोपमानं तदा  
तद्वक्त्रं तदुदीक्षणं तदधरस्तद्भ्रूमस्तदूरुद्वयम् ॥ १०२ ॥

कल्यापि ।

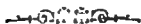
कपलशराधिरंभासैकतानुक्रमार्थं कनककलशभाराक्रान्तसौदामिनीकम् ।  
किसलयितमृणालं हारगर्भप्रवालं कुवलयितशङ्खं कौमलं सा विधातुः १०३  
सूक्तिसहस्रात् ।

यतो यतोऽङ्गादपयाति कञ्चुकस्ततस्ततस्स्वर्णमरीचिचीचयः ।  
यतो यतोऽस्या निपतन्ति दृष्टयस्ततस्ततः श्यामसरोजदृष्टयः ॥ १०४ ॥

॥ इति सामान्यं श्रीम्वरूपवर्णनम् ॥

इति श्रीभगदत्तजरहणाविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या अखिलाङ्गवर्णनपद्धति ॥

## नायकातिथ्यम् ( ५४ )



श्रुत्वा गच्छन्ने हिमनर्गेहं हरपि लोचनं ताम भव स्थिरम् ।  
नमस्मागतमप्यपराधिनं न परिच्युमञ्जं न च वीक्षितुम् ॥ १ ॥

कन्दरी ।

श्रुत्वा गच्छन्ममरे जन्ममुचः सद्यो भयादुन्मुखा  
यादुन्मुखाति नाश्रु मुखाति तथा यादुन् मेधो जन्मम् ।  
नारदाहनशामुग्विनपनिप्रत्यागतिस्त्रां तनुं  
रोषोद्ग्रेहार्ता निषिञ्चति वधूराजन्दबाष्पोषिभिः ॥ २ ॥

सूक्तिमहात् ।

शाला वैन्दनमात्रिकास्मिन्प्रग्रन्थीनयः वृत्ती  
श्रुत्वा शैल्यमभीष्टशान्तिभेदादेशकस्याङ्गणे ।  
भावेन्द्रान्मुद्रां वनाद्वृत्तनं नामाग्रमङ्गादग्नौ  
वानां शीरषपातशान्तिमममन्त्रिभिः परावर्तयत् ॥ ३ ॥

कन्दरी ।

भाषाते दधिते मरुभ्यभुतामुद्रेश्वर्य दुर्लभ्यता  
गोहिन्या पणिताशराशरणावामज्य दधिं मुखे ।  
दन्ता पीडुर्मादशिरकल्पान् येनाश्वलेनादरा  
दुन्मुष्ट करभस्य वेगममराभागरत्नं रजः ॥ ४ ॥

अङ्गुलुदय ।

भागवतं मुनिनो येन येनार्जुनो गृहं प्रति ।  
मथनं मणि वः पूज्यः हि जारः हि प्रयेष्कः ॥ ५ ॥

देवरी ।

दीर्घा रत्नमालिका विगिरिता दृष्टीर नेन्द्रीररैः  
पुष्पाती वरः स्थितेन रतिनो नो वृन्दान्यादिभिः ।  
दशं गेदमुता वयोपधोणाधये न वृम्भाम्भमा  
( ईश्वराररैः विषय विज्ञानान्या दृते मङ्गलम् ॥ ६ ॥

अङ्गुलुदय ।

किञ्चित्कम्पितपाणिऋङ्गणरवैः पृष्टं ननु स्वागतं  
 व्रीडानम्रमुखाब्जया चरणयोर्न्यस्ते च नेत्रोत्पले ।  
 द्वारस्थस्तनयुग्ममङ्गलघटे दत्तः प्रवेशो हृदि  
 स्वामिन् किं न तवातिथेस्समुचितं मख्याऽनयाऽनुष्ठितम् ॥ ७ ॥

त्रिविक्रमभट्टस्य ।

येनैव सूचितनवाभ्युदयप्रसङ्गा मीनाहनिस्फुरितामरसोपमेन ।  
 अन्यं निमील्य नयनं मुदितैव सुभ्रूवामेन तेन नयनेन ददर्श कान्तम् ॥ ८ ॥  
 उत्प्रेक्षावल्लभस्य ।

आनन्दोद्वतचाप्पपूरपिहितं चक्षुः क्षमं नेभितुं  
 बाहू स्वेदितयैव कपविधुरौ शक्तौ न कण्ठग्रहे ।  
 वाणी साध्वसगद्गदाक्षरपदा सक्षोभलोलं मनः  
 सत्यं यत्प्रियसङ्गमोऽपि सुचिगज्जातो वियोगायते ॥ ९ ॥  
 कस्यापि ।

केयूरीकृतऋङ्गणावलिः सौ कर्णावतंसकृत-  
 व्यालोलालकपद्धतिः पथि पुरो वद्धाञ्जलिः पृञ्जति ।  
 यावत्कञ्चिदुदन्तमात्मकमितुस्तावत्स एवेत्यथ  
 व्रीडावक्रितकण्ठकाण्डमबला भिन्ना न कैः कै रसैः ॥ १० ॥  
 राजशेखरस्य ।

॥ इति श्रीभगदत्तजल्हणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या विप्रलभे नायकातिथ्यप्रकरणम् ॥





## माने मानिन्यवस्थापद्धतिः ( ५५ )

हृदयं हृदयं कामः कामं करोतु तनुं तनुं  
 न मयि चतुर्वेद्यां कार्यं पुनर्दयितेन मे ।  
 इति मरमम मानावेनादृष्टं प्रचमया  
 रमणयदी मारुतास्या निम्नरमीक्षिता ॥ १ ॥  
 मय्यनु मय्यः हृष्टिर्भेष्टा मय्यः मयि मेवय  
 मय्यनु तुचयोग्यस्यान्मे विदीयतु कञ्चुस्मृ ।  
 नदपि न मया मंभायोऽर्मा पुनर्दयितः शतः  
 हृदयं हृदयं मानेनान्ते मे यद्वि तन्मणान् ॥ २ ॥

दृष्टादृष्टुमार्गं विरजितं मभापिणि स्फागितं  
 मभिरुपययणं मृगीतमने कोपाधितभूतम् ।  
 मानिन्याधरणानिन्मयिस्ते पात्राम्पुर्ण शणा-  
 मभुनामरे मयश्चनुरं जातानि मेयसि ॥ ३ ॥

भूभेदे मुनिगति नयनयोऽभ्यन्तमापीष्टिनं  
 गेष्टं निमित्तमादरेण हमितं मानेऽभियोगः कृत ।  
 पयं कनुमपि मिमीष्टमिष्टं वेतः कपंचिन्मया  
 वदे मानसिष्टं परिसरिष्टिन्नु देवे स्थिता ॥ ४ ॥

मद्रुमाभिमुखं मुखं विनयिः हृष्टिः कृता पादयो-  
 मय्यनुतुष्टुत्वात्पुनरे धीरे निष्टे मया ।  
 पालिनां विरम्यतामपुनरं मदेष्टुमं मय्योः  
 मय्यः विरम्यतामपुनरं मय्यनुत्वात्पुनरे ॥ ५ ॥

अनारम्भ

परमामनमः विरुता मय्यनुत्वात्पुनरे-  
 मय्यनुत्वात्पुनरे मय्यनुत्वात्पुनरे मय्यनुत्वात्पुनरे  
 मय्यनुत्वात्पुनरे मय्यनुत्वात्पुनरे मय्यनुत्वात्पुनरे  
 पालिनां विरम्यतामपुनरं मय्यनुत्वात्पुनरे ॥ ६ ॥

अनारम्भ

भ्रूमङ्गे सहस्रोद्वेजपि वदनं नीनं पादुनम्रता-  
 मीपत्तं प्रति भेदकारि हसितं नोक्तं उचो निष्टुम् ।  
 अन्तर्वाप्यजडीकृतं प्रभुतया चभुनं विभग्न  
 कोपश्च प्रकटीकृतो दयितया मुक्तश्च न मय्य ॥ ७ ॥

श्रीहर्षम् ।

भ्रूमङ्गे रचितेऽपि दृष्टिगिरिं सोऽन्कदृष्ट्वाभने  
 रुद्धायामपि वाचि सम्मिनमिदं दग्धानं ज्ञायते ।  
 कार्कश्यं गमिनेऽपि चेतस्मि तनू गेष्वाञ्जमानम्बने  
 दृष्टे निर्वहणं भविष्यति कथं मानस्य नमिन् जने ॥ ८ ॥

—द नरेन्दय ।

किञ्चिद्वापमलावलिप्लवन्तिने नेत्रे मनःशब्दिने  
 रागो विस्फुरणानुवन्मचिरः सन्दर्शनो रग्योः ।  
 कम्पधारपण्डेव विरचितः कामं कुङ्करीदृशा  
 नो जाने किमयं प्रिय प्रति कृतः सापोऽभिरापोऽथवा ॥ ९ ॥

यावन्नो सखि गोचरं नयनयोगयानि तावद्वरं  
 गत्वा ब्रूहि ययाऽद्य ते दयितया मानस्यमानम्बितः ।  
 दृष्टे धूर्तविचेष्टिने तु दयिते नमिन्नवदं मम  
 स्वदांभःप्लुतरोयनिर्भगतनोः स्मेरं मुखं ज्ञायते ॥ १० ॥

वर्षम् ।

आशङ्क्य प्रणतिं पदान्पिहितौ पादौ कगेन्द्रादग-  
 द्वायेनागतभात्रणोनि हसितं न स्पष्टमुद्गीधने ।  
 मय्यालापवति प्रतीपवचना मस्या ममं भाषते  
 तस्यामिष्टतु निर्भरप्रणयिता मानोऽपि रम्योदयः ॥ ११ ॥

कीनम् ।

॥ इति श्रीमदत्तनरुहणाविगविनाया सूक्तिमुक्तावल्या मानिन्दयस्यापद्धति ॥



अङ्गुल्यग्रनखेन वाष्पसलिलं विसृज्य विसृज्य किं  
 तृष्णीं सोदिपि कोपने बहुतरं फल्कृत्य रोदिष्यासि ।  
 यस्यास्ते पिशुनोपदेशवचनैर्मानेऽतिभूमि गते  
 निर्विण्णोऽनुनयं प्रति प्रियतमो मय्यभ्यतामेत्यनि ॥ ७ ॥

पादासक्ते सुचिरमिह ते वामता कैव मुग्धे  
 मन्दारम्भे प्रणयिनि जने कोऽपराधापराधः ।  
 इत्थं तस्याः परिजनकथां क्रोमलालापनेगे  
 वाष्पोद्भेदस्तदनु सहसा न स्थितो न प्रवृत्तः ॥ ८ ॥

अमस्कम्भ ।

अनालोच्य प्रेम्णः परिणतिमनाहत्य मुहुद-  
 स्त्वया कान्ते मानः किमिति सग्ले संगति कुतः ।  
 समाकृष्टा एव प्रलयदहनोद्भासुरगिखाः  
 स्वहस्तेनाङ्गारास्तदलमधुनाऽग्न्यरुदितैः ॥ ९ ॥

वैकृतस्य ।

असद्वृत्तो नायं न च खलु गुणैरेव रहितः  
 प्रियो मुक्ताहारस्तव चरणमूले निपतितः ।  
 गृहाणैनं मुग्धे व्रजतु तव कण्ठप्रणयिता-  
 मुपायो नास्त्यन्यस्तव हृदयमन्तापगमने ॥ १० ॥

पुरश्चक्षुरागस्तदनु मनमोऽनन्यपरता  
 तनोर्लानिर्यस्य त्वयि समभवद्यत्र च तव ।  
 युवा सोऽयं प्रेयानिह सुवदने मुञ्च जडता  
 विधातुर्वैदग्ध्यं विलसतु सक्तामोऽस्तु मदनः ॥ ११ ॥

भवभूते ।

प्रकारो मानस्य प्रियसखि यदीदृक् क्वचिदपि  
 श्रुतो वा दृष्टो वा कथयतु तदाऽयं परिजनः ।  
 प्रियं पादप्रान्नप्रणतमवधूय त्वमधुना  
 वृत्तिच्छिद्रैः पश्यन्त्यपसर हसिष्यन्त्यसुहृदः ॥ १२ ॥  
 ॥ इति श्रीभागवतजलहणविरचितमूक्तिमुक्तावल्या सत्यनुनय ॥

## नायिकानायकयोस्तुक्तिप्रत्युक्तिवर्णनपद्धतिः ( ५७ )

रात्रे नाथ विमुञ्च मानिनि रथं कोषान्मया किं हृतं  
 मेटोऽम्मायु न मेऽपगम्यति भवान् सर्वेऽपराधा मपि ।  
 तस्मिन् गेटिपि गट्टेन वचमा कस्याग्रतो रथने  
 नन्वेकमपि वा तस्मिन् टायिना नाम्नीत्यनो रूपने ॥ १ ॥

श्रीकृष्णदाम्प ।

नयननिर्वातःशुक्तिः पट्टरिनां वचमि पुष्पितो रसिते ।  
 कल्तु ट्टाङ्गि तस्मात्पुष्पेन मनोरथोऽम्मायम् ॥ २ ॥

यद्वाचः प्रचुरोपराचतुराः वन्ताग्रह दूतः  
 प्रचुरोपराचतुराः वन्ताग्रह दूतः  
 उन्ताग्रहामि यद्वेपथ न सुदृष्टिम्मायामंयुषं  
 तन्ताग्रह तस्मात्पुष्पेन मनोरथोऽम्मायम् ॥ ३ ॥

श्रीकृष्ण ।

कथाऽभूदम्मायं प्रथममभिर्भेत्ता ननुगियं  
 तां तु न मेवात्त रथमपि इताशाः विषयमा ।  
 इताशाः नापत्त रथमपि कल्तु विषयं  
 इताशाः नापत्त रथमपि कल्तु विषयं ॥ ४ ॥

श्रीकृष्ण ।

येन धोपरायनं मम इताशाः वन्ताग्रहामिः  
 मम येन तस्मात्पुष्पेन मनोरथोऽम्मायम् ।  
 मम येन तस्मात्पुष्पेन मनोरथोऽम्मायम्  
 मम येन तस्मात्पुष्पेन मनोरथोऽम्मायम् ॥ ५ ॥

श्रीकृष्ण ।

भवतु विदितं व्यथालापैरलं प्रिय गम्यतां  
 तनुरपि न ते दोषोऽस्माकं विधिस्तु पगाङ्मुखः ।  
 तव यदि तथा रुढं प्रेम प्रपन्नमिमां दशां  
 प्रकृतितरले का नः पीडा मते हतजीविते ॥ ६ ॥

धर्मकीर्तिः ।

व्यावृत्तं खलु सर्वतो विषयतस्त्वय्येव लीनं मनो  
 नित्यं च त्वदधीनमेव नियतं मज्जीवितं गानिनि ।  
 मत्स्वैवं मयि नूनमन्यविषयाशङ्कः । त्वया न्यज्यता  
 किं वाऽन्यत्र निशाकरोऽभिरमने त्यक्त्वा ननं कौशुदीम् ॥ ७ ॥

कृतं मिथ्यावादैर्विरम विदितः कामुरु चिरान्  
 प्रियां तामेवोच्चैरभिसर यदीयैर्नखपदः ।  
 विलासैश्च प्राप्त तव हृदि पदं रागवहुलं—  
 रम्या किं ते कृत्यं ध्रुवमकुटिलाचारपरया ॥ ८ ॥

रुद्रस्य ।

अरुचमधिमाँलि पादपद्मावपनय मानिनि मानितामरूण्डे ।  
 यदि पररमणीं गतस्तदाऽथं स्तनयुगलिङ्गयुगं स्पृशामि तन्नि ॥ ९ ॥  
 कस्यापि ।

कोपो यत्र भ्रुकुटिरचना विग्रहो यत्र मौन  
 यत्रान्योन्यस्मितमनुनयो दृष्टिगतः प्रसादः ।  
 तस्य प्रेम्णस्तदिदमधुना वैशसं पश्य जातं  
 त्वं पादान्ते लुठसि न च मे मन्युमोक्षः खलायाः ॥ १० ॥

वामनस्य ।

दासे कृतागसि भवेदुचितः प्रभूणां पादप्रहार इति सुन्दरि नास्मि दूये ।  
 उद्यत्कठोरपुलकाङ्कुररूढकाग्रैर्यत्स्विद्यते तव पद ननु सा व्यथा मे ॥ ११ ॥  
 श्रीमुंजस्य ।

वपुर्नां मन्त्राणां चण्डालैर्दुषितामिदं

शिख्ये स्पर्शाद् मृदुद्वारे न पादस्य हि मम ।

प्रसारः पादस्यार्थं स्वयानि म मत्तो न मुञ्चध-

स्वदुश्चिष्टं स्वादिन् भवतु तत्र मौभाग्यमतुलम् ॥ १२ ॥

मर्त्यम् ।

भ्राताघ्ननादवनयामि विलम्ब मप

छासाहृतां चरणयोन्मत्तं नन्वि मृत्नां ।

कीदोपरागजनितो तु मुग्धेन्दुविम्बे

हर्तु क्षमा यदि परं कृपा मयि स्यात् ॥ १३ ॥

मर्त्यम् ।

वि पादान्ते पतमि विमनाः स्वामिनो हि स्वन्त्राः

केशिन्नाल क्वचिदभिन्नस्नेन स्नेयशायः ।

आगच्छाग्निरहमिह यथा जीवितं त्रादियोगे

भर्तुः प्राणाग्निरिति ननु त्व मर्म(यै?)तानुमे(ने?)यः ॥ १४ ॥

कर्म ।

कामस्यापि जगत्तिर्न गणिता न जीवितं संस्पृता

नो दग्धं विद्वानप्येन प्रीतिरित्यन्तर्गमनामृतैः ।

नीतिं ज्ञं द्विरमो विविचिष्टविर्गम्यन्त्यन्तर्गम्य

विद्वान्यन्मनसि स्थितामिति भवती [तत्र] स्वय मासिनी ॥ १५ ॥

शतद्वयदोषम् ।

मार्ध मनोमयशरीरं भूतं कैन्ना गौर स्थिता मनसि हृदिमभारम्भा ।

प्रमादमति न कथञ्चिद्विद्वान्मनस्माहृतं चरणान्तरिद्वारनाम् ॥ १६ ॥

मृतम् ।

मुञ्च नं कुरितेन्यदाप्तमननं न्यन्ताः कथा योषिता

दृग्दोषं मनोविद्वान्मुग्धयः स्वगन्धधृतादयः ।

कौतु मयिनि मूख मय्यवनते दृष्टे प्रमोदोपुता

मंगल्यदिग्दं भवन्ति मुग्धगे मया मदान्ना दिग्दः ॥ १७ ॥

कर्म ।

प्रातः प्रातरूपागतेन जनिता निर्निद्रता चक्षुषोः

मन्दाया मम गौरवव्यपनयादुत्पादितं व्याघ्रम् ।

किन्तद्यन्न कृतं त्वया मरणभीर्मुक्ता मया गम्यतां

दुःखं तिष्ठसि यच्च पथ्यमप्युना कर्ताज्मि तच्छ्रोयसि ॥ १८ ॥

अमरकम्प ।

शीतांशुर्मुखमुत्पले तव दृशौ पद्मानुसंगौ करौ

रम्भास्तम्भनिभं तद्रूपयुगलं बाहू मृणालोपमौ ।

इत्याह्लादकराखिलाङ्गि रभसान्निःशङ्कुमाञ्जिङ्ग मौ-

मङ्गानि त्वमनङ्गतापविधुराण्येतेऽपि निर्वापय ॥ १९ ॥

श्रीहर्षम्प ।

यदा त्वं चन्द्रोऽभूर्हिमकरकलापेगलवपु-

स्तगङ्गं जाना द्राक् शशपरमणीनां प्रतिकृतिः ।

उदानीमर्कस्त्वं खररुचिसमुत्सारितरम

किरन्ती कोपाग्नीनहमपि रविग्रावपडिता ॥ २० ॥

अचटम्प ।

कठिनहृदये मुञ्च भ्रान्तिं व्यथीककथाश्रिता

पिशुनवचनैर्दुःखं नेतुं न युक्तमिमं जनम् ।

किमिदमथवा सत्यं मुरये त्वयाऽयं विनिश्चित

यदभिरुचितं तन्मे कृत्वा प्रिये सुखमास्यताम् ॥ २१ ॥

अमरकम्प ।

त्वं तावद्बहुवल्लभो नववयाः कान्तमुग्धी निर्धृणो

नो जानामि परव्यथां शउपते नैवामि दुःखी यतः ।

किं त्वन्याः परिपृच्छ मन्मथशरैः पीडामसन्नामिमां

किं वा (त्राता) नो भव येन सज्जन जनैः कापालिको नोन्यमे ॥ २२ ॥

कम्पापि ।





दृष्टिं रूपा क्षिपसि भाषिणि यद्यपीमां  
 स्निग्धेयमेप्यति तथापि न रुक्षभावम् ।  
 त्यक्त्वा त्वरां व्रज तद(व?) म्वलितैरय तु  
 खेदं करिष्यति गुरुर्नियतं नितम्बः ॥ २९ ॥

यद्दम्यं गुरुगौरवस्य सुहृदो यस्मिन् लभन्तेऽन्तर  
 यद्वाक्षिण्यवशाद्भयाच्च सहते मन्दोपचारानपि ।  
 यल्लज्जा निरुणद्धि यत्र शपथैरुन्पाद्यते मन्यय-  
 स्तस्किं प्रेम स उच्यते परिचयस्तत्राऽपि मानेन किम् ॥ ३० ॥

अमरकम्य ।

एवं यथाह भवती मम सर्वदोषाः  
 कः स्वामिना कुवलयोसि सहानुबन्धः ।  
 एषोऽञ्जलिर्विरचितः कुरु निग्रह मे  
 दासेऽपराधवति कोऽवसरः क्षमायाः ॥ ३१ ॥

मान निराधारस्त्वं गच्छात्तु शिवस्तु पन्थास्ते ।  
 अमुना बद्धाञ्जलिना हृदयमशेषं निर्पानं मे ॥ ३२ ॥

कयोग्येनै ।

सुतनु जहिहि कोपं पदम पादानतं मा  
 न खलु तव कटाचिन् कोप एवंविगोऽभूत् ।  
 इति निगदति नाथे तिर्यगामीन्तिाभ्या  
 नयनजलमनल्पं मुक्तमुक्तं न किञ्चित् ॥ ३३ ॥

अमरकम्य ।

इति विप्रलभे उक्तिप्रत्युक्तिवर्णनपद्धति ।



## प्रसादवर्णनपद्धतिः ( ५८ )



परिष्कृत्य माने सुखशशिति नम्याः करभूते  
 मयि क्षीणोपाये प्रणिपतनमार्तरुद्रगणे ।  
 तथा पक्ष्यमान्धध्वजशनिन्देन महमा  
 प्रसादो चाप्येण स्मननशिवीर्णनेन कथितः ॥ १ ॥

अनन्तरम् ।

हृष्टे शोचनरन्मनाद्रमुत्थितं पार्श्वस्थितं वैश्व-  
 न्यपभूतं शक्तिगामिनं पृथक्पुत्रं पश्य ममान्नयति ।  
 नीरीक्षन्वदगमनं शिथिलतां मभापमाणे क्षणा-  
 न्मानेनापश्यते हियेव मुदतः पादशृङ्गि प्रेषति ॥ २ ॥

कथयति ।

मन्य दूर्ध्वं येष रत्नभक्तयो रागा ममास्मिन्पुनः  
 पोषोऽस्यानिमुक्तं चानिनिपुणाम्मयोऽपि मंचोपने ।  
 मशिन्येति मृगीरणा नियतमे हृष्टे श्रुत्या देह्यन्ते  
 यत्नन्या न गत स्थित न च वच्छ्रमां न वा संश्रितम् ॥ ३ ॥

मन्य भामिनि दुर्जनोऽस्मि दयिते पान्तरमन्याश्रि नरया  
 नदोषगतनो मृगासि नियत दाने मयि सम्पत्ताम् ।  
 इत्थं जन्मति वन्द्ये मृगरणा वधुर्धमममंभुं  
 रत्ननं विग्रीहन् च वन्दने दत्ता न विशिष्टाः ॥ ४ ॥

कथयति ।

भाग्ये मनिजानमान्त्रिमर्मादशान्ते मागामि  
 मयि कुर्याति मन्त्राभिनिभुं पुनैऽस्ममरातम् ।  
 श्रुत्या श्रुतैरदाणयो हिम मर्माभ्यान्त्या वरवशदनेः  
 विमार्ज्मन्याभिषाय मोष्टितरता मानन्दमार्गोदितः ॥ ५ ॥

कथयति ।

वाचो वाग्मिनि किं तवाद्य परुषाः सुभ्रु भ्रुवोर्विभ्रमो-  
 ऽप्युद्भ्रान्तः कृत एष लोलनयने । किं लोहिते लोचने ।  
 नास्त्यागो मयि किं मुधैव रुपिनेभ्युक्ते पुर प्रेयसा  
 मानिन्या जलविन्दुदन्तुरपुटा दृष्टिस्सखीष्वान्ति ॥ ६ ॥

रत्नस्य ।

चक्षुर्हृत्समपीकृणं कवलितस्ताम्बूलरागोऽधरे  
 विश्रान्ता कचरी कपोलफलके चम्पता च गात्रात् द्युतिः ।  
 जाने सप्रति भौमिनि प्रणयिना कैरप्युपायक्रमै-  
 र्भग्नो मानमहातरुस्तरुणि ते चेतस्स्थलीवर्जितः ॥ ७ ॥

कम्पापि ।

सा यावन्ति पदान्यलीरुवचनैराश्रीजनैः पाठिता  
 तावन्त्येव कृतागसो ह्रननं मलैव पन्थुः पुरः ।  
 मारेभे परतो यथा मनसिजस्येच्छा तथा वर्तितुं  
 भ्रेम्णो भौग्यविभूषणस्य सहजः कोऽयेष कान्तः क्रमः ॥ ८ ॥

भट्टेन्दुराजस्य

॥ इति प्रसादवर्णनपद्धति ॥



# संभोगपद्धतयः । तत्र ऋतुपट्टम् ।

## वसन्तवर्णनपद्धतिः ( ५१ )

तत्र ऋतुपट्टम् —

भाताम्राः सिग्णा रवेर्नरदलन्वसदृशाः पादपाः  
 यदुपगन्तारकतुल्यकान्तिगुमनस्माभ्यगंभाविताः ।  
 वात्यग्निन्मधुमचपट्टपट्टपट्टराधूनचूतद्रुम—  
 माग्भासपनपरागपट्टामोदी मरुदाक्षिणः ॥ १ ॥

विष्णुनेफालनेमानलरदृशित्यामशर्यदंतिनीत्यः  
 मोन्मीरुक्ष्मिन्त्यष्टमिभिराभिनराभोदलीनं दधान ।  
 यशस्यदाप्रजाप्रशुभिनररुग्गोद्रीणैर्नित्यममन्ता—  
 दिव्यं मे ह्यामिषालप्रितयमपरधुः पातुरधन्तमौलिः ॥ २ ॥

श्रीधमस्तुतिर्यदीति ।

यन्मार्गभिरिन्मिभनो रतिपतिः शृङ्गारमञ्जीरनी  
 पचं हयसिन्धुनो विस्तृतमशोभनीं मन्त्रियाम् ।  
 उन्मरन्मरपारधुपमधुगमोदरशशितने  
 नग्निन्मन्तु रमन्त पर मुग्धमग्नानाः कर्तिनी गिरः ॥ ३ ॥

शुभिमृतादली ।

भर्मा मरुन्चुरितगर्गवेमरः ममक्षारागतिमदन्ताग्रणीः ।  
 विपुत्तगमातुररदृशितो रमन्तराजो हनुमानिरामनः ॥ ४ ॥

शुभिमृतादली ।

गर्भप्रन्थिषु वीर्या गुमनमो मपेद्रुं पदराः  
 याज्जलापराग्रिरः विररपूवन्तोदरे पक्षयः ।  
 विशं भोनि जगन्ति त्रिपु दिग्मैर्द्विर्मनोन्मनो  
 देवस्यापि विगोद्री यति भवचन्त्यामरार्थं धनुः ॥ ५ ॥

शुभिमृतादली ।

माकन्देषु न यद्यपि प्रतिदिनं गर्भाङ्गग्रन्थयो  
 भिद्यन्ते न च यद्यपि प्रतनुते पुष्पाग्न्यशोकदम् ।  
 घटे नान्यभृतस्य यद्यपि कलः कण्ठे पदं पञ्चशो  
 भ्रातः पश्य तथाऽप्ययं हतमधुधेनः स्तन्यमुत्सृजम् ॥ ६ ॥

श्रीनोजदेवस्य ।

बाणानङ्कुरयन्ति पुष्पधनुषो वीरस्य चतुद्रमा  
 वासन्तीमुकुलानि संप्रति मुग्धभिन्दन्ति भृङ्गाङ्गनाः ।  
 गण्डूपं प्रतिपालयन्ति सुदृशा पुष्पोद्भवे जेमर-  
 स्तासां च स्तनमण्डलः कुरवका गाढ मङ्गलित्वनम ॥ ७ ॥

ना नकुमारस्य ।

अग्रे स्त्रीनखपाटलं कुरवकं श्यामं द्वयोर्भागयो-  
 र्वालाशोकमुपोदरागसुभगं भेदोन्मुरलं निष्ठनि ।  
 ईषद्वद्वजःकणाग्रकपिशा चूते नवा मञ्जर्ग  
 मृगयत्वस्य च यौवनस्य च सखे म मे मधुनीः स्थिता ॥ ८ ॥

कालिदासस्य ।

मन्दोऽयं मलयानिलः किसलयं चतुद्रुपाणा नव  
 माद्यत्कोकिलकृजितं विचकिन्त्यामोदः पुराणं मधु ।  
 बाणानित्युपदीकरोति सुरभिः पञ्चैव पञ्चपणे  
 यूनामिन्द्रियपञ्चकस्य युगपत्संमोहसंपादिनः ॥ ९ ॥

श्रीराजकविराजस्य ।

वद्यद्विद्रुमकान्तिभिः किसलयैस्तान्ना त्विषं विभ्रतो  
 भृङ्गालीविरुतैः कलैरविशदव्याहारलीलाभृतः ।  
 धूर्गन्तो मलयानिलाहतिचलैः शाखासमूर्द्धमुद्गु-  
 र्भ्राति प्राप्य मधुमसङ्गजनितां मत्ता द्रवामी दुषाः ॥ १० ॥

श्रीहर्षस्य ।

मालतीचिह्नकान्ताः पश्य भृङ्गा मुमूर्षवः ।  
 आत्मानं प्रक्षिपन्तीव किंशुकप्रभवानले ॥ ११ ॥

कस्यापि ।



यश्चाङ्कुरकन्दलीकवलनात् कर्णामृतग्रामणी-

च्छायापात्रपरिग्रहोऽपि जगृहे पञ्चैपुर्जत्रेष्टाम् ।

ताम्यचालुबिटङ्कः सङ्कटवटीसंचारितः पञ्चमः

सोऽयं कोकिलकामिनीगलविलादामूलमुन्मीलति ॥ १८ ॥

चूत.—

स्रष्टो वयं यदि ततः किमिय मृगाक्षी सेयं वयं यदि ततः किमयं वसन्तः ।

सोऽयस्तु नाम जगतः प्रतिपक्षभूतश्चूतद्रुमः किमिति निर्मित एष धात्रा ॥ १९ ॥

कस्यापि ।

किं द्वारि दैवदतिके सहकारकेण

संवर्धितेन विषवृक्षरु एष पापः ।

यस्मिन्मनागपि विकासविकारभाजि

घोरा भवन्ति मदनज्वरसन्निपाताः ॥ २० ॥

विकटनितबाया ।

नेयं चूतलता विराजति धनुर्लेखा स्थितेयं पुरो

नासौ गुञ्जति भृङ्गपद्धतिरियं मौर्वी टणत्कारिणी ।

नैते नूतनपल्लवाः स्मरभटस्यामी स्फुटं पत्रिणः

शोणास्तरक्षणभिन्नपान्थहृदयप्रस्यन्दिभिश्शोणितैः ॥ २१ ॥

श्रीपालकविराजस्य ।

वत सखि कियदेतत् पश्य वैरं स्मरस्य

मियविरहकृशोऽस्मिन् रागिलोके तथाहि ।

उपवनसहकारोन्नासिभृङ्गच्छलेन

भतिविशिखमनेनोदञ्चितं कालकूटम् ॥ २२ ॥

पुष्पेपोरस्त्रकोशः शुक्रपटनमठः स्वस्तिवासः पिकाना-

माघ्नः साम्राज्यलक्ष्मीमनुभवतुतमामत्र कान्ते वसन्ते ।

पाकभातिप्रकर्षारुणगुणगुरुणा यत्फलानां रसेन

श्रीसौभाग्येन जिग्ये मरकतकुतुपक्रोडजाम्बूनदाम्बु ॥ २३ ॥

कयोरप्येतौ ।



मदमपुरिनामानन्यभृङ्गाभिरामा  
नश्चित्तुष्टुल्लङ्घिताद्विषदन्नाद्वरथीः ।

मन्त्रपरायणोऽहोर्णार्णप्रभागा  
नसति यन वमन्ने मञ्जरी वृद्धरीर ॥ २४ ॥

वननरुणः ।

समन्वयशायक —

कृतप्रयोगः परनाशनानां निरासदानादिर पद्मगानाम् ।  
 विनिर्यपुधन्वनैर्गुञ्जादागामुदीचीं प्राप्ते गन्धवाहाः ॥ २५ ॥

मलयगिरिसमीपः सिंहद्वीपसन्ना-  
 मृत्युपरिणयस्यप्रसारकपूर्ववामाः ।  
 श्रुतिपुत्रनिर्देशोऽस्मिन्लोऽस्मिन्मय-  
 म्यसन्निधिलित्तरेणाम्मेव्यतामामवन्ति ॥ २६ ॥

पानीयं नाग्निरेषीकमृदरसृक्षारि कद्रोमपनः  
 वोरिर्गिरितान्द्रुमचग्नितुराभाष्टभाद्वारचष्टाः ।  
 एते तन्वन्ति वेत्तारमग्निग्नाताष्टयं श्रारिदृशी-  
 कर्पुगपान्द्रुमः दम्भमृद्वान्निरया वायरो दाशिणान्याः ॥ २७ ॥

मन्वानः शीतलम् तपश्चिन्तयन् नोत्तमनाम्नमवानां  
 दोषाध्यामोऽनोमीगुह्यमण (चमण?) भवेन्नामरेण सहायः ।  
 सापूर्वान्निष दन्तग्रणमपरदम् मन्वान् फेरमीना-  
 मन्मीष्टदृष्ट्याश्रितमपममपनुर्दक्षिणो दाक्षिणात्यः ॥ २८ ॥

Ref: 41

ये क्षाण्डिनिवासः विमारे मृगएनी धानननुष्ठितो ये  
मयःभृङ्गाद्रीशापनिहन्तुमो ये य शेषपेशवि ।  
ने हन्ते शोण्यनः परभृतरयमा पक्षमं रागमानं  
यानि हरेः मदीगः ह्यरितयमरागातिनो दाहिःतदाः ॥ २९ ॥

सुरतभरखिन्नपन्नगविलासिनीपानकेलिजर्जरितः ।  
पुनरिह विरहश्वासैर्मलयमरुन्मांसलीक्रियते ॥ ३० ॥

राजशेखरस्यैतौ ।

सललितमलकानां वल्लरीनर्तयन्तो  
मधुसुरभिमुखाब्जोच्छ्वासगन्धानुबन्धाः ।  
उपरिसुरतभाजां योपितां स्वेदविन्दून्  
सतृप इव पिबन्तो वान्ति मन्दं समीराः ॥ ३१ ॥

स्मेराम्भोरुहपत्तने परिमलस्तेयी वसन्तानिल—  
स्तत्रत्यैरपि यामिकैर्मधुकरैराबद्धकोलाहलः ।  
निर्यातस्स्वरया व्रजान्निपतितः श्रीखण्डपङ्कद्रवै-  
लिप्ते पिच्छिलकेरलीकुचतटे खञ्जन् शनैर्गच्छति ॥ ३२ ॥

कयोरप्येतौ ।

कावेरीवारिवेल्लह्रिपरिकरक्रीडन[क्रान्त]शीताः  
स्फीतश्रीखण्डपण्डभ्रमणभरभवद्भूरिसौरभ्यगर्भाः ।  
बोलल्लीलोलचेलाश्चलचलनकलाक्रान्तक्रान्तास्तनान्ता  
वान्ति प्रेयोवियोगातुरतररमणीवैरिणोऽमी समीराः ॥ ३३ ॥  
कृष्णपिल्लस्य ।

वसन्तपथिका —

लतानामेतासामुदितकुसुमानां मरुदयं  
मतं लास्यं दत्त्वा श्रयति भृशमामोदमसमम् ।  
लतास्त्वध्वन्यानामहह दृशमादाय सहसा  
ददत्प्राधिव्याधिभ्रमिरुदितमोहव्यतिकरम् ॥ ३४ ॥

कस्यापि ।

सा व्याधेः कृशता क्षतस्य रुविरं दष्टस्य लालास्रुतिः  
सर्वं नैतदिहास्ति तत्कथमसौ पान्यस्तपस्वी मृतः ।  
आः ज्ञातं मधुलम्पटैर्मधुकरैराबद्धकोलाहले  
नूनं साहसिकेन चूतमुकुले दृष्टिस्समारोपिता ॥ ३५ ॥

रामिलसोमिलयोः ।

भर्ता हेतुर्देवस्य मनुष्ये पञ्चानेषु सतिः  
 विशन्ति गच्छन्तं सन् सधुर्गो मायति जनः ।  
 भयं च मय्यग्र दृशति महारं परभूतो  
 यशस्ते मर्दान्तिदृशति च एष ह्यतिशयः ॥ १६ ॥

काव्य-विशेष ।

अथन्यस्य नभूरिपोगिरिषू। धनुर्ममग्नी यदि  
मानानुद्गोते तस्य तन्त्रेण महत्प्रदायने पातकम् ।  
पावसां हनमाश्रमेन दृश्ये तावतागेर्मुदनि  
मौल्यं पशुद्वया नर तरेत्युर्ध्वतोऽनेकजः ॥ ३७ ॥

भाग्यशोढवर्नीव वृन्दमुहुर्यः पूर्यः पलाप्रद्रुमः  
 माद्वारमगरेव धूमस्तुपेतेत्यनिभिः पदरदः ।  
 रत्नाक्षपुनिमिम्मेपदहनात्मानेव पुंस्संज्ञि-  
 र्दृष्टा प्राणमपाचिनेव पथिरंगमाद्वान्तग्यर्था ॥ ३८ ॥

वन्देऽस्मै ।

षष्ठिग्निरनुगामा मीनि ( न ) शरीरनाटे-  
 र्वाह्यवृहस्पतिगणपुष्पन्याय्याः ।  
 निधुवनविधिर्मासोन्मूलाद्या वनध्रीः  
 कथामिव षष्ठिगानां निव [ वन ] ह्यपरेतुः ॥ ३९ ॥

श्रीदत्तसि.प्र.५ ।

भवन्त्येवमन्तरीकमुगमनः पन्थोक्तिः  
 मार्गे मार्गनिर्गोचिनी परिहृता नष्टं शुभाशुभम् ।  
 पान्थर्गावपरावगादुपगते वा लोचिनिर्दं मयो-  
 ग्ंया सिद्धिनिर्दिशे पदपदमयो प्रदुर्गिणी मंथिनिः ॥ ५० ॥

१५८३ ।

॥ श्री महाशक्ति-विधिनाम स्तोत्रम् ॥

## ग्रीष्मपद्धतिः ( ६० )

तत्र ऋतुस्वभाव —

वर्षत्यग्निकणानिवोष्णकिरणः काष्ठास्तु दावानल-  
ज्वालाजालजटालभूधरमितद्रूम्यान्धकाराविलाः ।  
वृक्षा जीर्णविजीर्णपर्णपटलाः शुष्यलतान्निङ्गिता  
नद्यस्तप्तकरीन्द्रकेलिकलुषा ग्रीष्मे मरुन्नैर्ऋतः ॥ १ ॥

वैद्यभानुपण्डितस्य ।

ततः प्राविरभूद्वीष्मस्तपन्वसुमतीमिमाम् ।  
सपिण्डः कालऋतस्य सप्तजिह्वस्य सोदरः ॥ २ ॥

तपनं बिभ्रदाकाशो जगत्कायविशृङ्खलम् ।  
स्फुरल्ललाटनयनं हरं नाटयति स्फुटम् ॥ ३ ॥

क्वापि क्वापि दिगन्ते कुशधवलः कोऽपि कोऽपि घनलेशः ।  
तिग्मद्युतिदग्धानां ताराणां भस्मवद्भाति ॥ ४ ॥

सूक्तिररुनाकरादेते ।

प्रतिगतमर्थिजनानां विच्छिन्नाशं समूहमवलोक्य ।  
स्फुटितमपयशस्तापादिव हृदयतलं तडागस्य ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

रवेस्समस्तक्षितिमध्यगं रसं निपीय पीनत्वमतीव बिभ्रतः ।  
भरेण वाजिष्विव मन्दगामिषु क्रमेण दैर्घ्यं दिवसाः प्रपेदिरे ॥ ६ ॥

बिहृणस्य ।

भ्रमन्त्यः परितश्छायाः पततां भ्राम्यतां दिवि ।  
विभान्ति घर्मतप्तोर्वीस्पर्शजातव्यथा इव ॥ ७ ॥

सूक्तिसहस्राद् ।

तदा दरी विगणोदिर विषयानि-

भृशनाऽवगतेषु कृशजोषिव वृद्धिमेति ।

मृष्यः कर्तुं शक्ति दुर्बलतः सत्ये नु

ताया मनीर न विमुक्तानि पादमूत्रम् ॥ ८ ॥

वसन्ति ।

पश्यन्ते मय्यचारिणः शिनिजस्यङ्गाभूयंगने

हृष्यन्ते जञ्जन्तयः प्रतिनटं तावन्वर्णवार्गिभिः ।

भर्ष्यन्ते त्रि(स्वय)भाः स्वगानरागिवापुञ्जे मतेभिर्दिने-

मौमा(स्या)तः (१) पियने दिनेऽप्य नियमाद्विस्मयाय भुवम् ॥ ९ ॥

मय्य वसन्ति ।

भङ्गादः स्वचितेय भूयिष्यदपि उवाचस्वराज[ये]स्वर-

स्निग्धाऽशोः विरतीर नीयमभिनी यापुः ईहायानरम् ।

भष्यम्भामि नवम्यवानि मग्नितामाशा उरन्तोव य

प्रीप्तेऽस्मिन्नररष्टिदीपितमिराशेषं जगद्वने ॥ १० ॥

मय्य वसन्ति ।

निजा कायच्छाया भयति महिषः कर्तुमपिया

क्युतं गुञ्जापुञ्जं गभिर्गदिनि पाकः कम्पयति ।

ममुन्मर्षेन मर्गः मुषिगविवरं नाशविवशः

ममीन्नागापूतं मविजति करं वृञ्जापतेः ॥ ११ ॥

मय्य वसन्ति ।

विशुण्णतोयान्नन्नापिाम विषजागद्वरं

मनिःस्यायत्रिभं विजति नक्षत्रस्याविवशः ।

भनिच्छन्तो यद्वद्वनरगणं वारि मग्निं

विशन्ति स्वाङ्गानि यद्वद्वनरगणानि हविषाः ॥ १२ ॥

मासारमक्षयितं मारजी मग्नुत्तुह्य धावति द्यौं द्युत्तुह्यकार्ये ।

मार्गोविने मग्नुत्तुह्यकार्ये यद्वद्वनरगणमक्षयितं मग्नुत्तुह्यकार्ये ॥ १३ ॥

मय्य वसन्ति ।

कानि स्थानानि दग्धान्यतिशयगहनास्सन्ति वा के प्रदेशाः  
 किं वा शेष वनस्य स्थितमिति पवनासङ्गविस्पष्टतेजाः ।  
 चण्डज्वालावलीदस्फुटिततरुलताग्रन्थिमुक्तादृहासो  
 दावाग्रिशुष्कटसे शिखरिणि गहनेऽर्धिमितः पश्यतीव ॥ १४ ॥

भीमस्य ।

उद्धूय धूलीर्धवला रसातला-  
 द्वात्या लगन्ती गगने व्यवर्तते ।  
 फूत्कारयन्त्येव भ्रुवोद्धृता भ्रुजा  
 निदाघतापाकुलया तपात्यये ॥ १५ ॥

कविकेलेः ।

अपि तरुवनान्यूष्मायन्ते तपत्यपि यामिनी  
 दहति सरसीवातोऽप्येष ज्वलन्ति जलान्यपि ।  
 इति समधिक ग्रीष्मे भीष्मे न पुण्यवर्ता भयं  
 मलयजरसैर्दिग्धं लब्ध्वा वधूस्तनमण्डलम् ॥ १६ ॥

श्रीपालकविराजस्य ।

अत्यच्छं सितमंशुकं शुचि मधु प्रच्छायमच्छं रजः  
 कर्पूरं विधृतार्द्रचन्दनकुचद्वन्दाः कुरङ्गीदशः ।  
 धारावेश्म सपाटलं विचकिलस्रग्दाम चन्द्रत्विषो  
 धातस्सृष्टिरियं दृश्यं तव न ग्रीष्मोऽभविष्यद्यदि ॥ १७ ॥

मध्याह्नः—

दुस्सहसन्तापभयात्संप्रति मध्ये स्थिते दिवसनाथे ।  
 छायामिव वाञ्छन्ती छायापि गता तरुतलानि ॥ १८ ॥

श्रीमद्वन्तिवर्मणः ।

आदौ मानपरिग्रहेण गुरुणा दूरं समुत्सारितां  
 पश्चात्तापभरेण तामतिकृशां नीता परं लाघवम् ।  
 उत्सङ्गान्तरवर्तिनीमनुगतां संपीडिताङ्गीमिमां  
 सर्वाङ्गप्रणयप्रियामिव तरुश्रद्धायां समालम्बते ॥ १९ ॥

[ अनङ्गहर्षस्य ]



आध्मातोद्धतदाववहिसुहृदः कीर्णोष्णरेणूत्कराः  
 सन्तप्ताध्वगमुक्तखेदविषमश्वासोष्मसंवादिनः ।  
 तृष्णार्ताजगरायतास्यकुहरक्षिप्रप्रवेशोत्कटाः  
 भ्रूभङ्गैरिव तर्जयन्ति पवनाः पुष्टस्यलीकज्जलैः ॥ २५ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

ग्रीष्मपथिकः—

सर्वागारुधि दग्धवीरुधि सदा सारङ्गवद्धकुधि  
 क्षामक्ष्मारुहि मन्दमुन्मधुलिहि स्वच्छन्दकुन्दद्रुहि ।  
 शुष्यत्स्रोतसि तप्तभूरिरजसि ज्वालायमानार्णसि  
 ग्रीष्मे मासि ततार्कतेजसि कथं पान्यं व्रजन् जीवसि ॥ २६ ॥  
 ग्रीष्मोष्मप्लोषशुष्यत्पयसि बकभयभ्रान्तपाठीनभाजि  
 प्रायः पङ्क्तैरुशेषं गतवति सरसि स्वल्पतोये लुठित्वा ।  
 कृत्वा कृत्वा जलाद्रीकृतमुपैरि जरत्कर्षटार्थं प्रपार्या  
 तोयं पीत्वाऽपि पान्यः पयि वहति दहाहेति कुर्वन् पिपासुः ॥ २७ ॥

भ्राम्यन्तीत्कारिचक्रभ्रमभरितऽटीयं चक्रप्रमुक्त-  
 स्रोतःपूर्णप्रणालीपथसरणिसिरासारिसीत्कारि(?)वारि ।  
 कौपं पान्थाः प्रकामं सितमणिमुसलाकारविस्फारिधारं  
 विक्षेप्तभुण्णमुक्ताकणनिकरनिभासारपातं पिबन्ति ॥ २८ ॥

मदृवाणस्यैते ।

वाताकीर्णविशीर्णवीरणतृणश्रेणीझणत्कारिणि  
 ग्रीष्मे सोष्मणि चण्डसूर्यकिरणप्रकाश्यमानार्णसि ।  
 चित्तारोपितकामिनीमुखशशिज्योत्स्नाहृतकान्तयो  
 मध्याह्नेऽपि सुखं प्रयान्ति पथिकाः स्वं देशमुत्कण्ठिताः ॥ २९ ॥

कस्यापि ।



प्रकाशप्रतिम—

भद्रगुणप्रतिनिधौपनयनानां पागादियं कुर्यात्  
 पर्यायं [ मुनिं ] पयो निपुणित दामं प्रकाशप्रतिम ।  
 विभ्रष्टाद्विना करेण दृष्टव्यादीन् शनैः पान्य हे  
 निपन्तोर्ध्वविज्ञोवनस्त्रपरि नानानामि पातुं पयः ॥ १० ॥

व्यस्यति ।

निबद्धमधः प्रकाशप्रतीतिपुनरुत्तां विज्ञापयन् ।  
 भगवन् विन्ययादास पनुगमाग्रि मागरान् ॥ ११ ॥

व्यस्यति ।

एतं प्रकाशप्रतीकयो प्रकाशिनं  
 निवेद्ययन दृग्भाषिया इत्यद्वये ।  
 विरेद पान्यः कल्पान्तरविद्युता  
 न वास्तिधारां सुखमङ्गिनीयति ॥ १२ ॥

विन्यस्यति ।

दृष्टादेव धृतोऽप्यभिर्न तु पुनः पानीयपानोपिनां  
 स्वाप्योक्तनदीपुकाव्यवभिनां मूर्धा न ज्ञान्या कृपः ।  
 वासाभ्रौऽपि निरन्तरं प्रकटितः श्रीग्या न श्रेयसादपा-  
 दधुन्तो विधिभरणेन विहितो रीत्य प्रकाशप्रतीकाम् ॥ १३ ॥

व्यस्यति ।

॥ १३ ॥ भगवन् प्रकटितोऽपि विन्यस्यति शुद्धिमुक्तप्रतीतिं विन्यस्यति ॥



## वर्षापद्धतिः ( ६१ )

विद्युत्पङ्कजपण्डपङ्कपटकी व्योमस्यलीलादलः

केदारः कलमाङ्कुरप्रतिष्ठुवां धारातलानामयम् ।

शैवालावलिरद्रिभूर्ध्रि सरितां सूर्येन्दुकारागृहं

कन्दर्पोत्सववैजयन्ति भवतु प्रीत्यै तवाम्भोधरः ॥ १ ॥

बिह्मणस्य ।

व्याप्तं भिन्नेन्द्रनीलद्युतिभिरिव धनंमेषजालैर्विशालै-

रुद्यद्विद्युद्विलासैः सुरधनुरनुगैर्व्योम वेष्टद्वल्लोकैः ।

उर्वीं गुर्वीं शिलीन्द्रार्जुनकुटजतृणैर्भाति सस्यैः प्रशस्यैः

कादम्बामोदवाही जलधरसमये वारुणो वाति वातः ॥ २ ॥

श्रीवैद्यमानुषण्डितस्य ।

अथ मनसिजदिग्जयाभिर्शंसी जलधरदुन्दुभिराततान शब्दम् ।

तदनु तदनुजीविभिः कदम्बैः कवचित्तमुन्मदपट्टपदच्छलेन ॥ ३ ॥

शीतलादिव संत्रस्तं प्राट्टपेभ्यामभस्वतः ।

नभो वभार नीरन्ध्रं जीमूतकुलकम्बलम् ॥ ४ ॥

अर्धेन जलदभ्यामर्धेनातपपिङ्गलम् ।

अर्धनारीश्वराकारं न को मन्येत वासरम् ॥ ५ ॥

सर्वदासस्यैतौ ।

कशाभिरिव हैमीभिर्विद्युद्भिरिव ताडितम् ।

अन्तस्तनितनिर्घोषं सवेदनमिवाम्बरम् ॥ ६ ॥

मेघकृष्णाजिनधरा धारायज्ञोपवीतिनः ।

मारुताशूरितगुहाः प्राधीता इव पर्वताः ॥ ७ ॥

श्रीवाल्मीकिरेतौ ।

दिष्टनार्गिरुचिभरभदरुगः माट्टुत्तीनती-

मार्गान्नदयाः प्रमूनधनुषः काणापमाः पंरताः ।

स्यामोनायनमायमीमत्तन्मयादायमाना यनाः

मोन्मीनानि मनेत्तन्मयाजन्मशान्तायनिरपः ॥ ८ ॥

गमने ।

यत्तेन विन्नमन्नेर्षन्विषोमिषधरताः पुरो(ग)

ये धीना निममन्नुगोऽत्ररे ने नूनरसान गिरिन् ।

आभास्य प्रगदुःखनां जमपितुं मेपादुन्द्यां जन्-

रुतःभूतेत्यत्तयेन जन्मेरुदाभमः परेताः ॥ ९ ॥

शुद्धिगता ।

पक्षोपार्त्तपयोपनामुनानि रक्ष्यन्तेपचिन्ता(णा) विधि

भूते नान्दरमाविषागु जिविनी रंगनरमानकः ।

शुद्धिगतायपने विद्वग्गुपशान्नाङ्गनामयं

गर्भांस्मनिपानिर्जन्मुपा रेटाट्टं गहने ॥ १० ॥

गमिषाभूतगद ।

गर्भांगोर्त्तिनेन विभुनरिषं व्याप्य भूतमदेन

म रीमायस्य विश्वं पगिरिषानि पयोधदुरे कायमेने ।

रुता पागददश्चनरकथर ज्वाः मोपिनेग्मदृग

मूर्त्तास्यादायमाना यममाहिवहृत्, हृत्पमाणा इराजाः ॥ ११ ॥

मद्वत्तगद ।

भूतमेमाधोगमनमहाहिवहृत्पमज्जिने

मूर्त्ताहृत्पमज्जिने, हृत्पमज्जिनेपाननिनदः ।

दिग्गुपशाभभृत्पमज्जिनेः ननिभयं

यनतुः माये जमिपुमिष विश्वं व्यसमितः ॥ १२ ॥

हृत्पमेरुगद ।

मन्दं मुद्रितपांभवः परिपतज्जङ्गागिर्घंशापर-

द्वेगध्वस्तकुटीरकाग्रनिपतच्छिद्रेषु लब्धान्तराः ।

कर्मव्यग्रकुट्टम्बिनीकुचभरस्वेदच्छिदः प्रावृषः

प्रारम्भे मदयन्ति कन्दलदलोष्ठासाः पयोविन्दवः ॥ १३ ॥

अमरुकम्प ।

किञ्चिन्मुद्रितपांसवः शिखिकुलैरुत्पद्ममालोकिता

जीर्णवामरुदहगिद्गृहिणीश्वामानि' लैर्जर्जराः ।

एते ते निपतन्ति नूतनघनाः प्रावृट्समारम्भिणो

विच्छापीकृतविप्रयुक्तवनितावक्त्रेन्दवो विन्दवः ॥ १४ ॥

कस्यापि ।

आकर्ण्य रमरयौवराज्यपटहं जीमूतनूतनव्वानि

नृत्यत्केकिकुटम्बरस्य ददतं मन्त्रां मृदङ्गक्रियाम् ।

उन्मीलन्नवनीलकन्दलदलव्याजेन रोमाञ्चिता

हर्षेणेव समुच्छ्रितान्वसुमती दध्रे शिलीन्धध्वजान् ॥ १५ ॥

त्रिविक्रममद्वस्य ।

दिग्भस्त्रामुखमुच्यमानपवनप्रेङ्खोलनावर्तित-

ज्वालाजालजटालवैश्रुतत्रिखिप्रद्योतमानात्मभिः ।

नीरन्ध्र रसगर्भितैरङ्गलुपद्योमार्कचन्द्रान्मुहुः

कालोऽय धमतीव तोयदमहामूपासहसैर्दिवि ॥ १६ ॥

श्रीपालकविराजस्य ।

अस्थिरमनेकरागं गुणरहितं नित्यवक्रदुष्पापम् ।

प्रावृषि सुरेन्द्रचाप विभाव्यते युवतिचिचमिव ॥ १७ ॥

कस्यापि ।

क्षपाः क्षामीकृत्य प्रसभमपहृत्याम्बु सरितां

प्रताप्योर्वीं कृत्स्नां तरुगहनमुच्छोष्य सकलम् ।

क संप्त्युष्णांशुर्गत इति तदालोकनपरा-

स्तदिदीपालोका दिशि दिशि चरन्तीव जलदाः ॥ १८ ॥

पाणिने ।

मत्पिबति निर्दीनस्तो भूतं वनमुनो मपिस्मरन्तोहिताः ।  
भतिभस्मस्तुतिनोदरनिर्गता विषमुन्मत्ता इव विपुताः ॥ १९ ॥

मत्पिबति मटे मदिनो वसु-  
म्रैरगलप्रमनानि विस्मृतः ।  
उदरमानु विभिद्य विनिर्गता  
मरिक्ता इव काश्चनगोविपः ॥ २० ॥

कुमारदमरिणी ।

देवो कुर्याति दुर्दिनप्यतिरुक्तं नाम्नेर नन्मन्दिनं  
मप्राहागरेपणाय बहुनो नार्मीद्रता वायमी ।  
विन्तु प्राप न विधन कविदरि मन्वापरेनोम्नया-  
ऽप्युद्भिद्मार्भवास्तु भ्रमयति स्वं रिक्तवक्षुपूटम् ॥ २१ ॥

देवो वपन्मदनवनप्यावृता मदिरेनो-  
मोहादेवं पत्न्यानिविर्गमेतुभिः वदूभीताः ।  
नीप्रमानानिस्मृतान् पाणिभिर्मादयित्वा  
मपन्नाप्रमगितनिगमो योपितम्भमग्नि ॥ २२ ॥

कन्दोदेवी ।

यो माप्रापमध्यमं निरिदने देवाभ्युपासयता-  
छातुं पोतमयश्चैव करिणी न वन्मन्त्र भाग्यनि ।  
मकुम्भमन्त्रानिने परिहृत्तामागमम्भोभिर्नी-  
पयन्ताप्रमुदस्य गर्भनि मुहु कृप्यन् मनेभ्यो मतः ॥ २३ ॥

भम्भोदस्तनित्र निदस्य करिणी पुंति रंशेपुन-  
मपमदनमरीप्रहन्तरदः कौतुह्यं निर्गत ।  
पतमिन तान यः पन्तमनेगाहर्त्य द्रष्टुं शृणा  
नं मन्कुन्दतनि स्वमन्त्रिगन्त्रिं धीरो मन्तात्तं वतिः ॥ २४ ॥

अन्योन्यवारिघटितौ घनवारिपाता-  
 ज्जीतौ भृशं मृगवधूर्मगयूथपथ ।  
 वित्तस्तया घटनया कृतसौख्यमोहौ  
 नैवा[म्बु]वाहजलशीकम्पातपीडाम् ॥ २५ ॥

स्कन्धं तरोर्घनदलस्थगितोर्ध्वभाग-  
 मभ्यास्य गाढकलितशिशुवल्लभाभ्याम् ।  
 अम्भो यतः पतति मूर्ध्नि निजे कपिस्त-  
 त्पत्रं विलोकयति हुंकृतिपूर्वलायः ॥ २६ ॥

सुक्तिसहस्रादेत

प्रसरदलकाकीर्णे कर्णे न केकिरुतं श्रुतं  
 श्वसितविजितो वातो घ्रातो नवा कुटजोत्कटः ।  
 न च परिचिता शंपासम्पत्सुताश्रुणि लोचने  
 तदपि किमपि प्रावृद् पापा दुनोति वियोगिनीम् ॥ २७ ॥

कम्पापि ।

सोत्साहा नववारिभारिगुरवो मुञ्चन्तु नादं घना  
 वाता वान्तु कदम्बरेणुशबला नृत्यन्त्वयी वर्हिणः ।  
 मर्मा कान्तवियोगदुःखजलधौ दीनां विलोकयाङ्गनां  
 विद्युत्प्रस्फुरसि त्वमध्यरुणा स्त्रीत्वेऽपि तुल्ये सति ॥ २८ ॥

विज्ञाकायाः ।

वर्षावायवः—

धाराधौतं ध्रुवानाश्शशधरधवलं केसरं केतकीनां  
 कैलासे किन्नरीणां चलदलकलतालास्पलीलां दधानाः ।  
 आमूलं मानिनीनां मनसि विनिहितं मानमुन्मूलयन्तो  
 वान्त्येते वारिबाह्व्यतिरुरशिशिराः प्राट्टपेण्याः समीराः ॥ २९ ॥

कस्यापि ।

एते केनरमृषिमौग्धतुषः पौन्यगन्धाना-

स्याज्योत्पन्नरुद्रगिरिनुत्पन्नस्यामोत्पन्नाननाः ।

निमोदिशरुद्रगिरिनुत्पन्नस्यामोत्पन्नाननाः-

स्युत्पन्नाननाः विगिरिणः कर्षन्ति र्षानिनाः ॥ ३० ॥

देवेत्यादि ।

भ्रातृभेदेन कर्षन्ति र्षानिनाः विगिरिणः कर्षन्ति र्षानिनाः ।

भ्रातृभेदेन कर्षन्ति र्षानिनाः विगिरिणः कर्षन्ति र्षानिनाः ।

भ्रातृभेदेन कर्षन्ति र्षानिनाः विगिरिणः कर्षन्ति र्षानिनाः ।

स्युत्पन्नाननाः विगिरिणः कर्षन्ति र्षानिनाः ॥ ३१ ॥

देवेत्यादि ।

एते केनरमृषिमौग्धतुषः पौन्यगन्धाना-

स्याज्योत्पन्नरुद्रगिरिनुत्पन्नस्यामोत्पन्नाननाः ॥

निमोदिशरुद्रगिरिनुत्पन्नस्यामोत्पन्नाननाः-

स्युत्पन्नाननाः विगिरिणः कर्षन्ति र्षानिनाः ॥ ३२ ॥

देवेत्यादि ।

शुद्धिमुखादली-

उपरि गन्धं गन्धरुद्रं विगिरिणः कर्षन्ति र्षानिनाः ।

विगिरिणः कर्षन्ति र्षानिनाः कर्षन्ति र्षानिनाः ॥ ३३ ॥

देवेत्यादि ।

उपरि पयोपमाया दूरे दीपिता विगिरिणः कर्षन्ति र्षानिनाः ।

विगिरिणः कर्षन्ति र्षानिनाः कर्षन्ति र्षानिनाः ॥ ३४ ॥

देवेत्यादि ।

निमोदिशरुद्रगिरिनुत्पन्नस्यामोत्पन्नाननाः

स्युत्पन्नाननाः विगिरिणः कर्षन्ति र्षानिनाः ।

निमोदिशरुद्रगिरिनुत्पन्नस्यामोत्पन्नाननाः

स्युत्पन्नाननाः विगिरिणः कर्षन्ति र्षानिनाः ॥ ३५ ॥

का तारैर्मम गर्जितैरुपरता धाराम्बुभिः का हता  
 का मोहं गमिता वियोगविधुरा का वा कदम्बानिलैः ।  
 नीता का च विलोलतां मदकलैः केकारवैर्वाहिणा-  
 मित्थं पान्यगृहेषु पश्यति घनो विद्युत्प्रदीपैरिव ॥ ३६ ॥  
 कयोरप्येतौ ।

वाता वान्तु जलस्पृशो नवघनो विद्युद्भिरुद्योततां  
 वाष्पं मार्जय पान्य हे त्वरयतां द्रष्टाजसि लम्बालकाम् ।  
 वालां गर्भगृहोपितां परिजनमारब्धकर्णद्वय-  
 च्छिद्रागुद्वर्णकर्मणः श्लयतया गर्जा न चेच्छोष्यति ॥ ३७ ॥  
 श्रीरुद्रस्य ।

रात्रौ वारिभरालसाम्मुदरचोद्विग्नेन जाताश्रुणा  
 पान्येनात्मवियोगदुःखपिशुन गीतं तथोत्कण्ठया ।  
 आस्तां जीवितहारिणः प्रवसनालापस्य सकीर्तनं  
 मानस्यापि जलाञ्जलिस्सरभसं लोकेन दत्तो यथा ॥ ३८ ॥  
 अमरकस्य ।

यथा रन्ध्रं व्योन्नश्चलजलदधूमः स्वगयति  
 स्फुलिङ्गानां रूपं दधति च यथा कीटमणयः ।  
 यथा विद्युज्जालोलसनपरिपिङ्गाश्च ककुभ-  
 स्तथा मन्ये लग्नः पथिकतरुण्डे स्मरदवः ॥ ३९ ॥

ज्यङ्घहिंषि दर्दुरारवपुषि प्रक्षीणपान्थायुषि  
 श्च्योतद्विभुषि चन्द्ररुड्यपि सखे हंसद्विषि प्रावृषि ।  
 मा मुञ्चोच्चकुचाग्रसन्ततपतद्वाष्पाकुलां वालिकां  
 काले कालकरालनीलजलदव्यालुप्तभास्वत्त्विषि ॥ ४० ॥  
 भट्टवाणस्य ।

तडिदुल्कामुखा मेघाश्चर्वितानां वियोगिनाम् ।  
 उद्वमन्त्यस्थिखण्डानि कग्काग्रमच्छलादमी ॥ ४१ ॥

मदनस्य ।

इति वर्षावर्णनपद्धति ।





जीमूतेषु महत्सु लोकमपरं यातेषु तद्वान्धवाः  
केचिद्वारिमुचः कृशाः प्रबलतस्तन्नाशशोकादिव ।

मौनस्था इव शान्तगर्जिततया भस्मानुलिप्ता इव  
श्वेताः प्राप्य तपोमयीमिव दशामाशान्तभाजोऽभवन् ॥ ७ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

अयामुद्वृत्तानां निजमुपादिशन्त्या स्थितिपदं  
ददत्या शालीनामवनतिमुदारे सति फले ।

मयूराणामुग्र विषमिव हरन्त्या म[दर्भ]हो  
कृतः कृत्स्नस्थायं विनय इव लोकस्य शरदा ॥ ८ ॥

विशाखदेवस्य ।

चेतः कर्पन्ति सप्त-उदकुसुमरसासारसौरभ्यलुभ्य-  
ञ्जङ्गीसङ्गीतभङ्गीश्रुतिसुभगदिशो वासराः शारदीनाः ।

किञ्च व्याकोचपङ्के रहमधुरमुखी संचरच्चञ्चरीक-  
श्रेणीवेणीसनायां रमयति तरुणः पद्मिनीमंशुमाली ॥ ९ ॥

श्रुतधरराजस्य ।

यशसो वर्धमानस्य जयतामिव भूभुजाम् ।  
अवकाशाय वैपुल्यं प्रापूर्वतधना दिशः ॥ १० ॥

शोणैः परिवृतः पद्मैर्हसो हव्यवहैरिव ।  
चरन्निव तपो भाति लब्धुं वरवयुगतिम् ॥ ११ ॥

व्योम्नि विश्रान्तजीमूते तारकाः प्रचकाशिरे ।  
मणिधानद्वतत्वान्ते चेतसीव शशि(चितिः ?)प्रभा ॥ १२ ॥

सूक्तिसहस्रादेते ।

विद्युद्बहिर्गिखावलीविलसितं निर्वाप्य सर्वात्मना  
मित्वा कज्जलकालिकाप्रणयिनीमम्भोदमूपामपि ।

चन्मीलन्नवचन्द्रमण्डल [ मिषां ] त्संक्रान्तरागोज्ज्वल  
श्रीभार्जं रसपिण्डमेष सहसा वर्षात्ययः कर्पति ॥ १३ ॥

दुःखं मीदधमन्त्रकावलिः सुखेषु प्रहृष्टितो ।  
 निजामनुदयाद्विहङ्गाधुरः कृत्स्नमद्वैतं मयम् ।  
 मयो दास्यते विवाहान्नमस्तु त्वेदम् ।  
 दयापय नमस्तु त्वेदम् ॥ १४ ॥

निजामनुदयाद्विहङ्गाधुरः ।

धुनर्वाग्विहङ्गाधुरः सोमने एव विविधं पण्डितकथाः ।  
 मेवमन्त्रविहङ्गाधुरः सोमनीयविहङ्गाधुरः ॥ १५ ॥

दयापय नमस्तु त्वेदम् ।  
 दयापय नमस्तु त्वेदम् ।  
 पण्डितकथाः पण्डितं कृत्स्नमद्वैतमोक्षं च यः ।  
 विवाहान्नमस्तु त्वेदम् ॥ १६ ॥

मयम् कृत्स्नः कृत्स्नमद्वैतमोक्षं च यः ।  
 विवाहान्नमस्तु त्वेदम् ।  
 मयम् कृत्स्नः कृत्स्नमद्वैतमोक्षं च यः ।  
 विवाहान्नमस्तु त्वेदम् ॥ १७ ॥

मयम् कृत्स्नः कृत्स्नमद्वैतमोक्षं च यः ।  
 विवाहान्नमस्तु त्वेदम् ।  
 मयम् कृत्स्नः कृत्स्नमद्वैतमोक्षं च यः ।  
 विवाहान्नमस्तु त्वेदम् ॥ १८ ॥

मयम् कृत्स्नः ।

मयम् कृत्स्नः कृत्स्नमद्वैतमोक्षं च यः ।  
 विवाहान्नमस्तु त्वेदम् ॥ १९ ॥

मयम् कृत्स्नः ।

मयम् कृत्स्नः कृत्स्नमद्वैतमोक्षं च यः ।  
 विवाहान्नमस्तु त्वेदम् ॥ २० ॥

मयम् कृत्स्नः ।

पूर्व वारिधरप्रसङ्गसमयेनापूरितैः कुक्षिभि  
 र्या गर्भिण्य द्वातिभारगुरवो निस्सेव्यतामागताः ।  
 एतारसंप्रति ता विभान्त्यकलुषाः क्षामाभिरामाङ्गिकाः  
 कूजत्सारसपोतपीतपयसो नद्यः प्रमृता एव ॥ २१ ॥

श्रीभोगवर्मणः ।

कापि कापि तिरोहितं भुवि भयादम्भोद्युचामागते-  
 [ ज्यौ ] तस्नासञ्चयमिन्दुना गतयनास्कन्दाय तस्मै [ पुनः ]  
 पृथ्वी सर्वमदीदृशत् [ तं ] मिव प्रक्षीयमाणाम्भसा  
 सिन्धूनां पुलिनञ्जलेन कुमुदप्रस्ताररूपेण च ॥ २२ ॥

कस्यापि ।

द्वयमिदमत्यन्तसम नीचप्रभविष्णुता शरच्चयम् ।  
 क्षेत्रेभ्योऽपास्य फलं खलेषु विक्षिप्यते यस्याम् ॥ २३ ॥

जयगुप्तस्य ।

केदार एव कलमाः परिणामनम्राः  
 प्राचीनमामलकमर्घ्यं ( मृध्य ? )ति बालनीलम् ।  
 उर्वारकं स्फुटति निर्गतगर्भगन्ध-  
 मल्लीभवन्ति च जरञ्जपुसीफलानि ॥ २४ ॥

कस्यापि ।

चञ्चत्कादम्बपक्षप्रचलितकुमुदस्तोमसौरभ्यलुभ्य-  
 आम्ब्यद्भृङ्गप्रसङ्गप्रकटितपुगपत्कौमुदीध्वान्तपूरे ।  
 कासारि क्षालिताङ्गः शुचिसिचयहिमोशीरकर्पूरमुक्ता  
 मालाशाली प्रदोषे शरदि शशिकरानाश्रयत् सौधपृष्ठे ॥ २५ ॥

वैद्यमानुषण्डितस्य ।

३१८ —

मित्तममन्थासर्वितो वासंशु सुदित्तुदुःसर्मासोदवन्तः शशागु ।  
जगदीशमदन्तः जगता वाग्नि मद्यमुदिततुरतिमानग्रन्थयो मन्थराः ॥ २६ ॥

मते यो वशांशु वदयनिजिर्षा वेतवर्त्तना—  
दिशर्मा स्वयन्त्रं द्युतिर ममाज्यस्य निधुनम् ।  
वशां वीदुषांशोः विषयि वरनः जगदीशनिगा—  
सुदित्तुदुःसर्मा मद्यमुदिततुदुःसर्मा विष्मयति ॥ २७ ॥

मद्यमुदित ।

वशांशोः वीदुषांशो मद्यमुदिततुदुःसर्मा वृत्तिनं स्वयन्त्रो  
दिशर्मा स्वयन्त्रं द्युतिर ममाज्यस्य निधुनम् ।  
जगदीशमदन्तः जगता वाग्नि मद्यमुदिततुदुःसर्मा  
वन्तामहादवागः वृत्तमगुह्यतः जगता वाग्नि वाताः ॥ २८ ॥

जगदीशमदन्त ।

३१९ —

वृत्तमगुह्यतः सुवि विष्मयन्त्या वशांशोः व यशांशुदुःसर्मा ।  
मद्यं वृत्तमगुह्यतः सुवि विष्मयन्त्या वशांशोः व यशांशुदुःसर्मा ॥ २९ ॥

३२० —

११ निष्पत्तिनिर्णये वृत्तमगुह्यतः  
वशांशोः व यशांशुदुःसर्मा वृत्तमगुह्यतः ।  
१२ वृत्तमगुह्यतः वृत्तमगुह्यतः वृत्तमगुह्यतः  
वृत्तमगुह्यतः वृत्तमगुह्यतः वृत्तमगुह्यतः ॥ ३० ॥

वृत्तमगुह्यतः वृत्तमगुह्यतः वृत्तमगुह्यतः वृत्तमगुह्यतः ।  
वृत्तमगुह्यतः वृत्तमगुह्यतः वृत्तमगुह्यतः वृत्तमगुह्यतः ॥ ३१ ॥

वृत्तमगुह्यत ।

कञ्जमखण्डिनी —

विलासमसृणोल्लसन्मुसललोलदोःकन्दली-  
 परस्परपरिस्वलद्वलयनिस्वनोद्धन्धुराः ।  
 लसन्ति कलहुंकृतिप्रसर्भकम्पितोरस्थल—  
 व्रुद्धमरुसङ्कुलाः कलमखण्डिनीगीतयः ॥ ३२ ॥

विज्जाकाया ।

गीतं पान्थमनोहरं यत् शरत्काले वितन्वत्यलं  
 सोत्कण्ठस्तनभारवन्धुरगलव्रुध्यद्यतिव्याहतिः ।  
 शालिं ग्रामवधु[र्ननृत्तैस]मपि व्यामोहयन्ती दृशा  
 सद्यः कोकनदच्छदच्छविजुपा नोत्कण्ठनं मुञ्चति ॥ ३३ ॥

कस्यापि ।

इति जल्लहणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या (सं)भोगशृंगारे शरद्वर्णनपद्धतिः ।





नीत्वोच्चैर्निक्षिपन्तः कृततुङ्घिनकलासारशङ्कान् परागान्  
 कौन्दानां नन्दितालीनतिभरसुरभीन् भूरिशो दिङ्मुखेषु ।  
 एते ते कुङ्कुमाङ्कस्तनकलशतटास्फालनादुच्चलन्तः  
 पीत्वा सीत्कारि वक्रं हरिणशिशुदृशा ह्यमना वान्ति वाताः ॥ २१ ॥

अमस्कस्य ।

गौरीविभ्रमध्रुपधूमपटलश्यामायमानोदराः  
 कण्टसोढभयाच्च ये कवलिताः श्रीरुण्डकण्ठोरगैः ।  
 स्फारोन्मीलितशारदागृहवृहद्वाराग्रघण्टारवा-  
 स्ते श्लाघामलभन्त संततमभी कैलासशैलानिलाः ॥ २२ ॥

बिहगस्य ।

हेमन्तपथिक —

आहूतोऽपि सहायैरेधीत्युक्त्वा विमुक्तनिद्रोऽपि ।  
 आगन्तुकोऽपि पथिकः शैथिल्यं नैव विजहाति ॥ २३ ॥

मर्चो ।

शीतार्तिप्रसरश्लथाकुलपदन्यासैस्समुत्कम्पिभिः  
 पान्थैर्निर्यदतुच्छगोधननदद्रष्टारवैस्सूचिताः ।  
 प्राप्यन्ते हिमपिण्डतातिनिभृतप्रोद्गाढधूम्याघन-  
 स्तोकालक्ष्यकुटीरकाः कथमपि प्रातर्गिरिग्रामकाः ॥ २४ ॥

भोजनदेवस्य ।

अन्योन्याहतदन्तनादमुखरमङ्गं मुखं कुर्वता  
 नेत्रे साश्रुकणे निमील्य पुलकव्यासङ्गि कर्णैर्यता ।  
 हाहेति स्खलितां गिरं विदधता वाहू प्रसार्य क्षणं  
 पुण्याग्निः पथिकेन पीयत इव ज्वालाहतश्मश्रुणा ॥ २५ ॥

बाणस्य ।

इति श्रीमदारोहकभगदत्तजन्महण्डेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या हेमन्तवर्णनपद्धतिः ।



## शिशिरवर्णनपद्धतिः ( ६४ )



स्तनुधारा ।

वदन्ति शक्तिर्जन्ममिव मना दर्शनादादृष्टतेः

नित्योद्वेगे नरमरुते वर्तते पुण्यकार्यम् ।

शान्तमम दधति रविर्यानि पार्श्वं कृत्वा नोः

नीलागता इव च दिवसाः सांभवं मदुचन्ति ॥ १ ॥

राजशेखरस्य ।

शिशिरमाममपाम्य गुणोऽस्य नः क इव शीतहरस्य कृत्वाऽप्यनः ।

इति धियाऽन्नरूपः परिरेभिरे घनमतो नमतोऽनुमतान् मिया ॥ २ ॥

मायस्य ।

प्रज्ञागङ्गासिन्धु विल्लामघटोदरेषु तन्नेषु मूलपट्टकल्पितवेष्टनेषु ।

उष्णेषु च मणयिनीकुचमण्डलेषु शान्तिं जगाम शिशिरस्य तुषारवर्गः ॥ ३ ॥

विस्मयस्य ।

कारणोत्पन्नसोपोऽपि सांभवं प्रकटाजनः ।

निशि शीतावेष्टेन गाढमाच्छिन्नि मियम् ॥ ४ ॥

महाबनुजस्य ।

पूरितेषु पुण्डरीणामयेषु कृताम्पदाः ।

यान्ति शीताल्यः स्मेरमपि कुन्त न पश्यदाः ॥ ५ ॥

विगतमुदृतपासा चान्तिनी हन्त वर्चा

भयति परतनुना इव च मनोभ्यः ।

दधततत्पुष्पमनेषु लक्ष्यमनिष्टा

मदयति पुरज्ज्वलं बुद्ध्यान्वेष एव ॥ ६ ॥

शुद्धिमुक्त्याम् ।

खट्वा नितान्तलघुका गिधिलप्रताना  
 द्वेपः पतिस्स च निरन्तरचाटुकारी ।  
 तत्रापि दैवहतिकाः खलु माघरात्र्यो  
 हा सहस्रां कथमयं व्यसनप्रपञ्चः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

शिशिरवायव —

षे शानकुलयन् दृशो मुकुलयन् वासो बलादाक्षिपन्  
 [व्या] तन्वन् पुलकोद्रमं प्रकटयन्नङ्गे मुहुर्वेपथुम् ।  
 वारंवारमुदारसीत्कृतरवर्दन्तच्छदं पीडयन्  
 प्रायशैशिर एष संप्रति मरुत् कान्तासु कान्तापते ॥ ८ ॥

चुम्बन्तो गण्डभिर्क्षीरलकवति मुखे सीत्कृतान्यादधाना  
 धुन्वन्तः कञ्चुकानि स्तनभरपुलकोद्ग्रेदमापादयन्तः ।  
 ऊरुनाकम्पयन्तः पृथुजघनतडात्ससयन्तोऽशुक्रांश्च-  
 व्यक्तं कान्ताजनाना विटचरितभृतःशैशिरा वान्ति वाताः ॥ ९ ॥

बंकलावर्तकम्यैतौ ।

स्पृष्टाः स्तोके वितस्तातटतुहिनकणैः पिण्डयन्तः पयोष्णीं  
 चञ्चन्तश्चन्द्रभागाद्धरिषु यमुनावीचिमैत्रीपवित्राः ।  
 धून्वानास्सिद्धसिन्धोरुभयतटगतां देवदारुटुमालिं  
 लोकप्रीत्यै बभूवुस्तुहिनगिरित [ टी ] केलिकारास्तमीराः ॥ १० ॥

विल्हणस्य ।

शिशिरपथिक —

पृष्ठारोपितकर्पटस्य विसरद्वाप्याम्बुसिक्तात्मनः  
 कुञ्जीभूततनोर्निविष्टवदनस्याभ्यन्तरे जानुनोः ।  
 निस्सङ्गं भुजयुग्मपीडनवशाच्छम्बत्करोष्णो रसः  
 पान्थस्योद्धतवहिराशिनिचये याति क्षपा शैशिरी ॥ ११ ॥

कस्यापि ।



## कुसुमापचयादिपद्धतिः ( ६५ )

उचित्य प्रथमपथः स्थितं मृगाक्षी पुष्पाद्यं त्रितविटपं ग्रहीतुकामा ।

आरोहं चरणमदादशोरुयष्टेरामूलं पुनरपि तेन पुष्पितोऽर्सा ॥ १ ॥

जयमाधवस्य ।

आस्कन्दितो भुजलताचलिताग्रशाखमालिङ्गितो युवतिभिः कलिकार्थिनीभिः ।

धन्योऽसि चम्पकतरो कुसुमानुरूपैरासां घनस्तनफलैः फलितोऽसि यच्च ॥ २ ॥

सन्तु हृमाः किसलयोत्तरपुष्पभाराः प्राप्ते वसन्तसमये कथमित्यमेतद् ।

न्यासैर्नवद्युतिमनोः पदयोस्तदेव भूः पुष्पिता तदनु पञ्चविता च भाति ॥ ३ ॥

एषा जिगीषति पृथुस्तवका लता स्वां

पर्याप्तवीननिविडस्तनभारखिन्नाम् ।

अस्याः मिये विचिनुमः स्तवकांमनयाऽन्याः

कर्तुं यथा न हि तथा( कदा )ऽपि लताः स्मरेयुः ॥ ४ ॥

आरादसौ तत्त्वरस्तव कुन्तलानामाकल्पमात्मकुमुदैरभियाचमानः ।

भूयस्समाह्वयति या कलकण्ठनादैरारोहभारमृदुगापिनि तत्र यामः ॥ ५ ॥

सूक्तिमहत्तादेते ।

अताडयत्पल्लवपाणिनैकां पुष्पोच्चये राजव्यूहशोकः ।

तच्छेदहेतोरलिपङ्क्तिमङ्गया व्याकृष्यनेवासिलता स्मरेण ॥ ६ ॥

असह्यद्युष्पोऽपि मनोभवस्य पञ्चैव वाणार्थमयं ददाति ।

एवं कदर्यत्वमिवावधार्य सर्वम्बमग्रादि मगोर्वधूभिः ॥ ७ ॥

चिन्हणम्यैतौ ।

चलापाङ्गं दृष्टः स्पृशसि बहुशो वेपथुमर्ता

रहस्यारयायीव स्वनसि मृदु कर्णान्तिरुचरः ।

करो व्याधून्वन्याः पिबसि रतिसर्वस्वमरं

वयं तत्त्वान्वेषान्मधुरा हनामस्व खलु कृती ॥ ८ ॥

अग्निदृशान्तरात्तद्वत्त्वोभनीयं  
 र्दानं मया मदयमेव गतोन्मयेषु ।  
 विम्यापरे दशमि चेष्टमर विषायाः  
 न्तो दारयामि वदन्तेद्वन्द्वननम् ॥ ९ ॥

वदन्तेद्वन्द्वनम् ।

पाणौ पद्मपिया मधुसूतमुमभ्राज्या तथा गच्छयो-  
 न्नीलैर्नीलरत्नद्वया नयनयोर्नृसुध्याऽपरे ।  
 नीयन्ते वषट्गीषु बान्धवतनव्यामोदनातस्तदा  
 दुरोग मधुशः कियन्ति मुननु ग्यानानि गतिष्यामि ॥ १० ॥

वदन्ति ।

कर्णोन्मिलान्नयनमार गतिस्तृतात्ते  
 तन्मीलने मृगमय न नरानि भृङ्गः ।  
 येनैवमय विनिगम्यमि प्रमत्ते  
 तन्मिदन्तेऽपि न विमन्तुममाम्पदोपः ॥ ११ ॥

पूर्व द्विषपरिभूतिभयाऽन्या  
 यन्तेनपुष्पभरण दृष्टिगति मुक्तम् ।  
 व्यर्थ तदय पुनरप्यन्तेषु भृङ्गाः  
 पुञ्जीभवद्विजहृत्प्रदतः पतन्ति ॥ १२ ॥

वदन्तेद्वन्द्वनम् ।

यतो यतः पदगणो विरतेते तन्मनः त्रेविन्योऽन्तेवना ।  
 विरतिवभूमिपदय विभते वलादरासाऽपि हि दृष्टिरेवम् ॥ १३ ॥

मांशो दृष्टिमित्ततो [विननुते] मधुसूतारिभ्रमा-  
 माभुधेन विरतेते गच्छिता मध्येन वन्द्यमनी ।  
 इत्याद्य विपुनोति वन्द्यनिभं मीनारभुतापरा  
 नतमे भदराजिह्वनमदादायिनिना नतेरी ॥ १४ ॥

वदन्तेद्वन्द्वनम् ।

आकर्षन्ति न केपामन्तःकरण प्रवालशालिन्यः ।

ललना इवात्र लतिकाः कुसुमेषु शिलीमुखैर्निचिताः ॥ १५ ॥

अत्रास्मिन् सुतनु लतागृहेऽस्ति रम्यं

मालत्याः कुसुममनुद्धितं परेण ।

इत्युक्त्वा मृदुकरपल्लवं गृहीत्वा

सुराक्षीं रहसि निनाय कोऽपि धूर्तः ॥ १६ ॥

भूतिमाधवस्य ।

अपचितकुसुमा विहाय बल्लीयुवतिषु कोमलमाल्यभारिणीषु ।

पदमुपदधिरे कूलान्यलीनां न परिचयो मलिनात्मनां प्रधानम् ॥ १७ ॥

मृदुरुपसितामिवालिनार्दैर्धितगसि नः कलिकां किमर्थमेताम् ।

वसतिमुपगते न धाम्नि तस्याः गठ कलिरेष मह्यंस्त्वयाऽथ दत्तः ॥ १८ ॥

माधवस्यैतौ ।

सुभ्रु त्वन्मुखपङ्कजेन शशिनश्शोभातिरस्कारिणा

पद्मपद्मानि विनिर्जितानि सहसा गच्छन्ति विच्छायताम् ।

श्रुत्वा ते परिवारवारवनितागीतानि भृङ्गाङ्गना

लीयन्ते मृकुलान्तरेषु शनैः सज्जातलज्जा इव ॥ १९ ॥

श्रीहर्षस्य ।

॥ इति कुसुमापचय ॥

मदनपूजा—

प्रत्यग्रमज्जनविशेषविविक्तकान्तिः कौसुम्भरागरुचिरस्फुरदंशुकान्ता ।

विभ्राजते मरुरकेतनमर्चयन्ती वाला प्रवालविटपिप्रभवा लतेषु ॥ २० ॥

कुसुमसुकुमारमूर्तिर्दधती नियमेन तनुतरं मध्यम् ।

आभाति मरुरकेतोः पार्श्वस्था चापयष्टिरिव ॥ २१ ॥

स्पृष्टस्त्वयैव दयिते स्मरपूजाव्यापृतेन हस्तेन ।

उद्भिन्नापरमृदुतराकिसलय इव लक्ष्यतेऽशोकः ॥ २२ ॥



## कन्दुकक्रीडापद्धतिः ( ६६ )



प्रेङ्खत्कुण्डलभारशीर्णकुसुमोज्ज्वान्नादिरिफः कण-  
त्काञ्चीनूपुरपारिहार्यमुखरो भ्रातः कथं कथ्यते ।  
अस्याः कन्दुककेलिरेष करयोर्दृष्टयोश्च नानाविरैः  
क्षेपैर्जङ्गमपल्लवोत्पलमयीश्चके दिग्गमाम्बराः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

चञ्चलेश्वलानि प्रतिसगणि रयव्यग्रवेणीनि बाहो-  
र्विक्षेपक्षिणम्य प्रचलितवलयास्फाल्कोलाहलानि ।  
श्वासशुद्धदृचासि द्रुतमितरङ्गोन्मिश्रलोलालकानि  
स्वस्तसञ्जि प्रमोदं दधनि मृगदृशां कन्दुकक्रीडितानि ॥ २ ॥

राजशेखरस्य ।

संश्लेषे कुचयोर्मुखोपगमने कर्णान्निकाभ्यागमे  
स्पर्शे कुण्डलमण्डलस्य परतो याने च तन्व्याः करः ।  
निर्गन्धं कन्दुकमाशु हन्ति किमु वा तस्मान्करादन्यतः  
साध्यं तस्य तद्रेकसङ्कफलिते प्राचीनपुण्यद्रुमे ॥ ३ ॥

किं वात्याचलिता लता मणिमयी नैल्यं निजं मृह(मिभ्र)नी  
विभ्रत्यक्षणनश्वरीमपि दृशा विद्युत्किमुर्वी गता ।  
नैवं नाम ननोन्नतांसचलिता पर्यन्तपश्चान्पुर-  
श्चारीवागिविशृङ्खला वरतनू रोहत्यमौ कन्दुकम् ॥ ४ ॥

सूक्तिमुह्यवादेने ।

पयोधराकारधरो हि कन्दुकः कणेन रोपादपहन्यते मृदुः ।  
इतीव नेत्राकृतिर्भीतमुत्पलं तस्याः प्रमादाय पपात पादयोः ॥ ५ ॥

कान्दिदासस्य ।





## जलक्रीडापद्धतिः ( ६७ )



प्रथममनुसरन्तीध्वम्भासि प्राणनाथं

प्रतिर्युवतिषु सेर्ष्यावृत्तयस्सुभ्रुवोऽपि ।

सललितमवतेरुस्सङ्क्रमन्यासभीत-

स्खलितचरणगुञ्जन्नूपुराः कौतुकेन । १ ॥

अथ कृतकविहङ्गः पार्यिवोद्भूलयन्तै (छूतयन्त्रै) (?)

स्तुमुलमुपरिपानादम्बुवर्षाञ्जसन्त्यः ।

अविगलितसपत्नीगात्रसम्पर्ददुःखाः

प्रणयिनमभि[पे]तुर्हानिनादेन देव्यः ॥ २ ॥

प्रणयिनि सति सिञ्चत्यम्बुभिः काचिद[न्या-]

मुखशशिनमम्रयासाचि वरुं निवर्त्य ।

निकटकमलगन्धाघ्राणनिघ्ना किलोच्चैः

श्वसिततरलिताङ्गी तत्स्ववार्पस्सिपेच ॥ ३ ॥

ललितमभिहतैका तेन राजीवपत्रैः

प्रतिहननविहारं नैव यावत्करोति ।

अकरुणमभिजधुस्तावदेवापरास्तं

कुटिलगतिभिरुद्यत्कोपरगैः कटाक्षैः ॥ ४ ॥

सूक्तिमहत्तादेते ।

विशन्तीना स्नातु जघनपरिणहैर्मृगदन्तां

यदम्भस्संप्राप्तुं प्रमदवनवाप्यास्तदभ्रवम् ।

गभीरे तन्नाभीकुहरपरिणाहाध्वनि सरत्कुहूकारः

स्फारं रमयति च नादञ्च कुरुते ॥ ५ ॥

राजशेखरस्य ।

अन्तर्जलावारितमूर्तिं यातो बालापरिष्वङ्गमुखाय पन्थुः ।

विघ्नाय वैमल्यमर्षा वभूव व्यर्थः [ प्रसादोऽ ] पि जडाशयानाम् ॥ ६ ॥

कुमारदासस्य ।

सौमित्रादयश्चैव नित्यं निःशब्दप्रसङ्गः

कश्चिन्महामहानिभन इव स्यादित्य नैव स्थितः ।

द्वारा दृष्टिमाननेन दर्शय शानं स्थिता तस्य मा

भ्रान्तं भुक्त्वाऽप्यसंविद्वे नैनानिष्ठं चारिण ॥ ७ ॥

अक्षरार्थः ।

तथा न पूर्वं कृतस्मरणाद्यः दियानमणेन विष्णुमिर्नज्जतः ।

यथा त्वयाश्रीं नमस्यन्मोक्षया कृताः रक्षीः नविरपयं पित्रा ॥ ८ ॥

दिदं न संशयः विराजमानायाः शक्तिः कथमिदं शक्तिः ।

मृतं न क्षान्तिदृष्टौ ज्ञानादिषु वसन्ति हि श्रेष्ठे गुणाय वसन्ति ॥९॥

इयं धनानां नवरात्राहर्षी पश्यन्नाये हि ज्ञातमभ्रमा ।

ममरीय निराभ्युदयस्यैव निराभ्युदयस्यैव मानिनी ॥ ६० ॥

५१११३

भा०वासवविरचनमसितुं कान्तम प्ररामद्विनां नरा ।

भयं नृपदशमं नमो नमो नमो नमो नमो ॥ ११ ॥

१३५५ ।

प्रतिनिधित्वः संसदेऽप्यस्ति

विद्वद्भ्यो नमः ।

परिहृयिष्ये इत्यर्थः कामरागादिभिः

मण्डिरिद रिमंन वापरीपामुमामानु ॥ १२ ॥

विश्वधाम ।

निष्कन्दमन्त्रिभिर्वैगन्धर्वि यान्तः दशभिर्वा पात्रैः ।

मन्त्रोन्मेषः विदुः विदुः विदुः विदुः ॥ १३ ॥

६७३५१४२८

अविनाशाय नमः ॥ अविनाशाय नमः ॥

निर्वाणमनसो ह्यनेन ज्ञायते सा मग्ना ॥ १५ ॥

227715

एतस्याः [ क ] रिक्कुम्भसन्निभकुचपाग्भारपृष्ठे लुठद्—

गुञ्जागर्भगजेन्द्रमौक्तिकसरश्रेणीमनोहारिणि ।

दुरादेर्य तरङ्ग एष पतितो वेगाद्विलीन कथं

को वाऽन्योऽपि विलीयते न सरसः सीमन्तिनीसङ्गमे ॥ १५ ॥

निम्ननाभिकुहरेषु यदम्भः प्लावितं चन्दशां लहरीभिः ।

तज्ज्वैः कुहस्तैर्नेतमध्या [ : ] स्मारिता [ : ] सुरतकण्ठरुतानाम् ॥ १६ ॥

प्रच्योतद्भिः परिमलमयैः केशपाशाग्रपाथो—

लेशव्याजैरमृतपृपतैः सुभ्रुवः स्नानसीम्नि ।

शंभोः कोपज्वलनशिखया दीप्तया भस्मशेषां

नीत काष्ठा कुसुमविशिखं जीवयन्त्यो जयन्ति ॥ १७ ॥

केयामप्येते ।

जलनिविडितवस्त्रव्यक्तनिम्नोन्नताभिः

परिगततटभूमिः स्नातमात्रो[त्वि]ताभिः ।

रुचिरकनरकुम्भश्रीमदाभोगतुङ्ग—

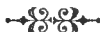
स्तनविनिहितहस्तस्त्रस्तिक्वाभिर्वधूभिः ॥ १८ ॥

मयभूने ।

मन्दायते दिनमित्रं मदनोऽपि सज्जस्तत् किं न गच्छत सृष्टानिति पद्मिनीभिः ।

मीलत्सरोजगतभृङ्गरैर्वैरिवोक्ताः स्नात्वा शनैरनुसरन्ति पुरं तरुण्यः ॥ १९ ॥

इति श्रीमद्भारोहकभगवत्तजलहणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तायत्या जलक्रीडापद्धतिः ।



सूर्यास्तमयवर्णनम् ( ६८ )

याताग्नि पश्चनयने समयो मयैष  
सम्प्रा मयैर भर्तुः प्रतिशोधनीया ।

मन्यायनामयमिनीर मगेरुहिण्याः  
 मुर्योऽस्तमस्तकनिविष्टकः कगेति ॥ १ ॥

१३॥

मैत्रन्त्रीस्तृष्टपत्रमग्नारभ्वनिः सञ्ज्ञा-  
 दुर्नामूषितसन्धिविग्रहविधिः मोक्षामनीलाभरः ।  
 वारशीजनमज्ञमानजनयनः मन्त्रट्टपृष्ठागुधः  
 श्रीमन्द्वैतार्थानामाधिशिखरे रघुवत्सो रत्नं ॥ २ ॥

रामदीनराय ।

अनुगागन्निषि षोचनयोर्द्विषं तृष्णुस्यमनापराधम् ।  
निषास्यद्विषयेन तं त्रिषदात्म्यात्पद्विगणिका ॥ ३ ॥

सुखदम् ।

गुणिगिति पणितः प्रगिटिभानि प्रगटितनेत्रमि दूर्तये दृगना ।  
नितरगुतिरुत्तरमन्त्रेण्यनिदृश्यामिदये मरोत्तपन्थः ॥ ४ ॥

विद्वन्मय ।

पूर्वांश्च विहितोदयाऽश्ममृत्तन्नां विहायाधुना  
 यस्याममृत्तन्नां तं यथमर्गं गम्य नमः प्रणमः ।  
 इत्यरं द्युतिनां नृकं दिव्यतां याते दिशं पश्चिमा-  
 र्गं पश्चिमदिशादिनां नमः प्रणमः ॥ ५ ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

तृपुणनक्षत्राणां विमर्शः  
विष्णुः शक्तिः शक्तिः शक्तिः शक्तिः ।  
शक्तिः शक्तिः शक्तिः शक्तिः शक्तिः  
शक्तिः शक्तिः शक्तिः शक्तिः शक्तिः ॥ ६ ॥

द्वावप्येतावभिनवजपापुष्पभासो निवासौ

तिष्ठत्येतदयमपि वियन्मण्डलस्योपसन्ध्यम् ।

अस्तं को यात्युदयति च कः को रविः कः शशाङ्कः

का च प्राची तदिह न वयं का प्रतीचीति विद्मः ॥ ७ ॥

कयोऽप्येतौ ।

अस्तावलम्बिरविधिम्वतयोदयादि-

चूडोन्मिपत्सकलचन्द्रतया च सायम् ।

सन्ध्याप्रवृत्तहरहस्तगृहीतकांस्य-

तालद्रुपेव समलक्ष्यत नारुलक्ष्मीः ॥ ८ ॥

रत्नाकरस्य ।

विश्लेषाकुलचक्रवाकमिथुनैरुत्पसमाचान्दितैः

कारुण्यादिव मीलितासु नलिनीष्वस्तं च मिथे गते ।

शोकैनेव दिगङ्गनाभिरभितः श्यामायमानैर्मुक्तै-

र्निःश्वासानलधूमवर्तय इवोद्गीणोस्तमोराजयः ॥ ९ ॥

त्रिविक्रममदृश्य ।

पचेलिमं दाडिममर्कविम्बमुत्तार्य सन्ध्या त्वगिवोज्जिताऽस्य ।

तारावलिर्वीजभुजाऽऽसीयं कालेन निष्ठूयुतमिवास्ति यूयम् ॥ १० ॥

दिनावसाने तरणेरकस्माग्निमज्जनाद्विश्वविलोचनानि ।

अस्य प्रसादादुदुपस्य नूनं तमोमयद्वीपवती तरन्ति ॥ ११ ॥

श्रीहर्षपण्डितम्यैतौ ।

एकेनाक्षणा प्रविततरुपा पाटलेनास्तसंस्थं

पश्यत्यर्कं सजललुलितेनापरेण स्वकान्तम् ।

अहहउदे दयितविरहाशङ्किनी चक्रवाकी

द्वौ सङ्कीर्णौ रचयति रसौ नर्तकीव प्रगल्भा ॥ १२ ॥

चन्द्रकम्य ।

भातृष्टादमि व्यथयति मनो दुर्य्युः बागवर्था-  
 वेदाञ्जित् भयम् रजनीमेषिरा चक्रराट् ।  
 नान्यामनो न न्यतु दुरितो नानुगमन्पुनो वा  
 देवार्थिनस्तद्विह भरतीमस्तन्मन्त्रम्यनामि ॥ १३ ॥

कर्मणि ।

विधे करापि गेन मरोम्हरने वटानने नाम्पानि  
 ग्रन्थसु भ्रमेषु रीक्ष्य दपिताभिरा पुरम्मास्मीम् ।  
 चक्राङ्गेन विषागिना विमलना नागादिना नोन्विता  
 वरप्रे केरलमगेभ्य निहिता रीवस्य निर्गच्छतः ॥ १४ ॥

भट्टकमन्य ।

उद्गाहमणये क्वा परिश्रे विमंममान्(ने?)स्वर्-  
 र्थाचूडासणिभूमिषामपिगेने चभुःपयं मुशनि ।  
 मीलसावसममिष्टमधूपय्याजेन हात्पाहम्-  
 ग्रन्थान्मुनिनी विषाय करलान्मूर्छामिरागच्छति ॥ १५ ॥

गीताकन्दम् ।

दिनभर्तुरस्तवपतः स्वन्दनतुगेणु यननमोमरिषः ।  
 यातारममिरेस्तन वृष्टे निभृतं परिभ्रमति ॥ १६ ॥

भट्टकम् ।

मान्दसमममिरेस्तन वृष्टे निभृतं परिभ्रमति ।  
 मृगकाञ्चरताञ्जित्ने बागवस्य मरमेव गिरो ब्रु ॥ १७ ॥

भट्टकम् ।

मतिरल्लानुगतने दि विषा विमलान्देनि चतुमाधनता ।  
 भरल्लमनाय दिनभर्तुरभुम पतिपतः करमरमदति ॥ १८ ॥

कर्मणि ।

चूडारत्नैः स्फुरद्भिर्विपधरविवराण्युज्ज्वलानुज्ज्वलानि  
 प्रेक्ष्यन्ते चक्रवाकीमनसि निविशते सूर्यकान्तात्कृशानुः ।  
 किंचामी शल्ययन्तस्तिमिरमुभयतो निर्भराहस्तमिस्रा-  
 संघट्टोत्पिष्टसन्ध्याकणनिकरपरिस्पर्धिनो भान्ति दीपाः ॥ १९ ॥

श्रीमुरारेः ।

नो रविर्न न तपीशो न द्युतिर्ग्रहगणो न च सन्ध्या ।  
 यादृशं प्रथमं सृष्टं तादृगेव भुवनं श्रियमूढे ॥ २० ॥

कस्यापि ।

निशेषपीते शर्वर्या सन्ध्यारागासवे शनैः ।  
 नभःपात्रतलालक्ष्यनक्षत्रकुसुमं बभौ ॥ २१ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

इति श्रीमदारोहकभगदत्तग्रहणदेवाचिताया सूक्तिमुक्तावल्या

सूर्यास्तमयवर्णनपद्धति ॥





## अन्धकारवर्णनम् ( ६९ )

भविष्यतिरेवम्य सर्वेनेन्द्रहाग्निः ।

व्यादिना निविनेयस्य नममथ सिद्ध्यन्त्यम् ॥ १ ॥

शक्तिस्तोत्रम् ।

शुद्धमाविष्कृतमिदं च यत्र दार्ढ्यगुणान्वितं च यत् ।

मर्ममेव नममा मर्माहृतं विदुषस्तदमना इत्यन्त्यम् ॥ २ ॥

शक्तिस्तोत्रम् ।

जिह्वतीर तपोऽङ्गानि रपनीचायुनं नमः ।

भक्तपुरुषमेवैव सतिनिश्चयतां गता ॥ ३ ॥

शक्तिस्तोत्रम् ।

नीताः पराव्यभिचारिका इव दिशाऽप्युदादगादया

येनाऽऽविष्टमन्त्रेण सतिदं निःशङ्कमुत्तममेव ।

मंभोगान्तनयातुः सन्तनपादोऽनादिनिर्भासितो-

न्मोक्षोऽविष्टनीऽऽस्मन्मन्त्रोऽस्मि नमः ॥ ४ ॥

शक्तिस्तोत्रम् ।

उन्मुक्तमिदं वममधुना सर्वतन्माभिरेव

व्यवस्थापामिनिगुणिगदिर मेवरेव विशदयेत् ।

पर्वतेषु सर्वेषु सर्वेषु सर्वतानां च वयं

विशदयेम नमः सर्वतानां परितः ॥ ५ ॥

शक्तिस्तोत्रम् ।

इह नममि भविष्यत्तद्वत्तुः सौख्ये

निगतामवित्यामिर्न निरादनेषो मते ।

परितुष्टमि निर्भयतुष्टमन्त्रोऽस्म-

त्तुः सौख्ये नमः सर्वतानां परितः ॥ ६ ॥

शक्तिस्तोत्रम् ।

चिन्वच्चोरचिकीर्षितानि घटयद्वेतालगोष्ठीसुखं  
तन्वानं शवसाधनोत्सवरसं निर्व्याजधीरात्मनाम् ।  
कुर्वत्कामकृशानुतप्तमनसां गुप्ताङ्गनासङ्गमं  
शर्वर्यास्तिमिरं परोपकृतये बद्धक्रमं धावति ॥ ७ ॥

किं भूमौ परितः स्फुरन्ति करिणः कस्तूरिकाया रसैः  
सिक्ताः किं निखिला दिशः किमखिलं लिप्तं मयीभिर्नभः ।  
किं व्याप्तं भुवनं समस्तमपि च श्रीकण्ठकण्ठात्विषा  
कालिन्दीजलकान्तिभाजि निविडे जातेऽन्धकारेऽधुना ॥ ८ ॥  
कयोरप्येतौ ।

यच्चेदम्बुधिमामनन्ति कवयस्तद्विन्दुतां बिभ्रते  
वैकुण्ठान्तरुकालकायजलदध्रीकण्ठकण्ठादयः ।  
लुप्तालोकमुलूकदृष्टिभिरप्रध्वंसिसिद्धाञ्जनं  
तद्गण्डूपितभूदिगन्तरमिदं नैशं तमो जृम्भते ॥ ९ ॥

भवति हरिरगूढः कौस्तुभीर्यैर्मयूरैः  
पतिमपि च पशूनां शेखरेन्दुर्व्यनक्ति ।  
इति मनसि न कश्चिन्निश्चयो यत्तदन्य-  
ज्जगदिह तममैव ग्रस्तमव्यक्तमास्ते ॥ १० ॥

सूक्तिसहस्रादेतौ ।

नाकाशं न दिशो न भूधरकुलं नाम्बोधयो न क्षितिः  
न द्यौर्नाम्बुवरा न तीव्रकिरणो नेन्दुर्न तारागणः ।  
एतैः पट्पदकायकान्तिपटलीपाण्डित्यवैताण्डिकैः  
कल्लोलैस्तमसामसाम्प्रतमयं विश्वव्ययः कल्प्यते ॥ ११ ॥

वेदव्यासस्य ।

सद्यस्सान्द्रमपीविलिप्तकुम्भः स्निग्धेन्द्रनीलद्रव-  
व्यामीलन्नभसो निरन्तरमिलनीलीरसच्योतिनः ।  
एते कोकिलकायकालिमभृतो लुम्पन्ति वृत्तिं दृशो-  
रन्निद्राञ्जनपुञ्जमेचकरुचो भीमास्तमःप्रक्रमाः ॥ १२ ॥

सर्वज्ञवासुदेवस्य ।

पनतगिदिस्फुत्तस्वरजशनामिर पान्ति वाष्टानाम् ।  
 छिद्रिर्माभिग्दभिः स्विण्यपानेन चूर्णानि ॥ १३ ॥

भिक्षुतोः ।

भाषाति भूमनतं निमिषं पुरम्ना  
 दन्तःसुसदिर्यतास्वभावेन ।  
 दन्तुं विद्योगिरिपिनं मितगःपरदे-  
 भूषो ज्ञानिपत इवानुगतकृष्णः ॥ १४ ॥

स्तुतवामुदेरम् ।

इति शंभुशोहस्यदत्तस्वरजशनामिर पान्ति वाष्टानाम् अभिग्दभिः स्विण्यपानेन चूर्णानि ॥

## अभिमारे कामिजनप्रलापः ( ७० )



यद्यपिस्वविशेषि यन्त्र वदन्तः प्रेम्हारं मर्या  
 यन्त्रायन्त्रमुदुम्भं यद्यपि वा यद्यप्यनं मदा ।  
 तन्त्रायामितनस्य वाष्टानि यनः स्विण्यपानेन चूर्ण-  
 पुनापुनविचार्योपि नदतो वापं यनः कामिनाम् ॥ १ ॥

मधुर्मासो रम्यो विविनयनन मं न मर्या  
 स्तुन्त्रायामितनस्य यद्यपि यद्यप्यनं मदा ।  
 यन इति वा यद्यपि तन्त्रायामितनस्य यद्यपि वा  
 पुनस्वपानेन चूर्णानि यनः स्विण्यपानेन चूर्णानि ॥ २ ॥

विस्तरम् ।

विष्णु कृष्णयनेनाः मन्त्रि नो नापनार्थः  
 विद्वत्तन्त्रायामितनस्य यद्यपि यद्यप्यनं मदा ।  
 हृदयकृष्णयनेनाः मन्त्रि नो नापनार्थः  
 पुनस्वपानेन चूर्णानि यनः स्विण्यपानेन चूर्णानि ॥ ३ ॥

विद्वत्तन्त्रायामितनस्य यद्यपि यद्यप्यनं मदा ।  
 मधुर्मासो रम्यो विविनयनन मं न मर्या

न गम्यौ मन्त्राणां न च भवति भैषज्यविषयो  
 न चापि प्रव्वंसं व्रजति विहितैः शान्तिरुशतैः ।  
 भ्रमावेशादङ्गे कमपि विदधद्भङ्गमसमं  
 स्मरापस्मारोऽयं भ्रमयति दृशं धूर्णयति च ॥ ५ ॥

पौष्पाः पञ्च शराः शरासनमपि ज्याशून्यमिक्षोर्लता  
 जेतव्यं जगतां त्रयं प्रतिदिनं जेताऽप्यनङ्गः किल ।  
 इत्याश्चर्यपरम्पराघटनया चेतश्चमत्कारयन्  
 व्यापारः सुतरां विचारपदवीवन्धो विधेर्वि<sup>१</sup>ताम् ॥ ६ ॥  
 त्रिविक्रममद्वैतैतौ ।

पङ्कः कुङ्कुमकर्टमः किसलयश्रेणी स्फुरत्कण्टकाः  
 पापाणां विषमा मृणालवलयान्यन्धं तमश्चन्द्रिका ।  
 भूमिर्गोक्षुरकर्कशा प्रवितता शय्या तथा कोमला  
 सङ्केतोत्सवकामिनां पुनरहो यामा हि कामस्थितिः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

चेतः कातरतां जहीहि हृदय स्थैर्यं दधीथाः क्षणं  
 माप्ता सा स्मरमार्गणव्रणगणत्राणौपधिः प्रेयसी ।  
 येन श्वासतरङ्गसौरभमिलद्भृङ्गावलीवारण-  
 क्रीडान्दोलितबाहुकङ्कणरणत्कारो मुहुर्भूच्छति ॥ ८ ॥

गोशानन्दस्य ।

समारुढप्रीतिः प्रणयबहुमानादनुदिनं  
 व्यलीकं वीक्ष्येदं कृतमकृतपूर्वं खलु मया ।  
 प्रिया मुञ्चत्यद्य स्फुट<sup>२</sup>[र्मे]सह<sup>३</sup>[नो] जीवितमहो  
 प्रकृष्टस्य प्रेम्णः स्खलितमविषहं [हि<sup>४</sup>]भवति ॥ ९ ॥

श्रीहर्षस्य ।



## अभिसारिकापद्धतिः ( ७१ )



हृदये दयितेन हृते वपुषि सवेपथुनि पथि निरालम्बे ।  
अयि कथय कथमनङ्ग मियगृहमभिसागिकां नयासि ॥ १ ॥

मार्गे पङ्कचिते घनान्ध्रतमसे निशब्दसञ्चारम्भे  
गन्तव्याऽद्य मया मियस्य वसतिर्भवेति कृत्वा मतिम् ।  
आजानूद्धृतनूपुरा करतलेनाच्छाद्य नेत्रे भृशं  
कुच्छेष्टेणान्तपदस्थितिः स्वभवने पन्थानमभ्यस्यति ॥ २ ॥

मूर्तिनीलदुकूलिनी मृगमदैः प्रत्यङ्गपञ्चक्रिया  
बाहू मेचकरत्नकङ्कणभृतौ कण्ठेऽभ्युसारावली ।  
व्यालम्बालकमञ्जरीरुमलिकं कान्ताभिसारोत्सवे  
यत्सत्यं तमसा मृगाभि विहितं वेपे तवाचार्यकम् ॥ ३ ॥

जनो दुर्वञ्ज्योऽयं कुलममलिनं वर्त्म विपमं  
पतिश्छिद्रान्वेपी प्रणयिवचनं दुष्परिहरम् ।  
अतः काचित्तन्वी रतिविहितसङ्केतगतये  
गृहाद्वारं वारं निरसरदथ प्राविशदथ ॥ ४ ॥

छिद्रान्वेषणतत्परः मियसखि प्रायेण लोकोऽधुना  
रात्रिश्चापि घनान्धकारबहुला गन्तुं न ते युज्यते ।  
मा मैवं सखि बल्लभः मियतमस्तस्योत्सुका दर्शने  
युक्तयुक्तविचारणा यदि भवेत् स्नेहाय दत्तं जलम् ॥ ५ ॥

तमः शान्तं शाम्यस्वयमुदित एवेन्दुरुदिया—  
मया गम्यं तत्र मियससि स यत्र मियतमः ।  
गृहप्राप्तोत्सङ्गे शतमिव युगानां गतमहो  
निशा चेदेवं स्यादयि कथय को मृत्युरपरः ॥ ६ ॥

निर्गन्ध विमुक्तगन्धः परोक्षो मुखं निशायानभिमागिकागः ।  
 शान्तिर्गन्धः सह सिन्धु बान्धवन्तोऽयमिन्द्रावन्तं गगन ॥ ७ ॥

सन्धु निर्गन्धः चण्डौ पश्चिदि बान्धो  
 मीन विगन्धि रत्नपारम्पिर्मन्त्रेन ।  
 सा चण्ड मागिनि शान्धवन्त्रा न-  
 दन्ध, चण्डव नगानि ममावयन्ति ॥ ८ ॥

हरिश्चन्द्र ।

अभिमागिकागः कृष्णकृष्ण-  
 रत्नपारम्पिर्मन्त्रेन च ।  
 अगिनि चण्डिनि निगमन्ता, ना ? दन्ध-  
 निरि दन्धवन्त्रा नगानि ममावयन्ति ॥ ९ ॥

चण्डौ ।

सन्धुः सा पश्चिदिपालिता नगान्धोलापरिगेष्य मागिः ।  
 सन्धुः चण्ड निग मीनविन्दे यगानि ने गायतु पान्तिनाम्नः ॥ १० ॥  
 चण्डौ ।

अगिनि चण्डिनि निगमन्ता, ना ? दन्ध-  
 निरि दन्धवन्त्रा नगानि ममावयन्ति ।  
 सन्धुः चण्ड निग मीनविन्दे यगानि ने गायतु पान्तिनाम्नः ॥ ११ ॥

चण्डौ ।

सन्धुः चण्ड निग मीनविन्दे यगानि ने गायतु पान्तिनाम्नः ।  
 सन्धुः चण्ड निग मीनविन्दे यगानि ने गायतु पान्तिनाम्नः ।  
 सन्धुः चण्ड निग मीनविन्दे यगानि ने गायतु पान्तिनाम्नः ।  
 सन्धुः चण्ड निग मीनविन्दे यगानि ने गायतु पान्तिनाम्नः । ॥ १२ ॥

अम्भोजाङ्ग्याः पुरवनलताधाम्नि संकेतभाज-

श्वेतोनाथे चिग्यति भृशं मोहनिद्रां गतायाः ।

स्वच्छं नाभिहृदवलयितं कान्तरत्नांशुजालं

तोयभ्रान्त्या पिबति हरिणी विस्मयं च प्रयाति ॥ १३ ॥

ज्ञातं ज्ञातिजनैः प्रघुष्टमयशो दूरं गताऽधीरता

त्यक्ता धीः प्रतिपादितोऽप्यविनयः साव्त्रीपदं प्रोज्झितम् ।

लुप्ता चोभयसाधुलोकपदवी दत्तः कलङ्कः कुले

भूयो दूति किमन्यदस्ति यदसावद्यापि नागच्छति ॥ १४ ॥

उत्तिष्ठ दूति यामो यामो यातस्तथाऽपि नायातः ।

याऽतः परमपि तिष्ठेज्जीवितनाशो भवेत्तस्याः ॥ १५ ॥

केयामप्येते ।

इति श्रीमगदत्तजरहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्यामभिसारिकापद्धति ॥







अद्यापि स्तनदुर्गैलविपमे किं मानिनीनां हृदि  
 स्यातुं वाञ्छति मान एष द्रष्टि त्रि क्रोधादिवालोहितः ।  
 उद्यद्गूरतरप्रसारितकरः कर्पत्यसौ तत्क्षणा-  
 त्फुल्लत्करवक्रोशनस्सरदलित्रेणीकृपाणं शशी ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

अमुष्मिन् पञ्चेपोस्त्रिभुवनजिगीषोस्सहचरे  
 मुख रात्रेरत्रेस्तनु[भुवि] रहश्चुम्बति सति ।  
 ज्वलन्तीर्ष्यारोपोदयमयतयेवोपधिलताः  
 पतद्भृङ्गीभङ्ग्या दधति कुमुदिन्यः कलुपताम् ॥ ७ ॥

शुचीनां हंसानां हरति मलिनानां मधुलिहां  
 मनो वेद्यादेद्या द्रविणमखिलं या कमलिनी ।  
 तमस्येवाद्रव्ये भवति विमुखी तच्छिष्यमसौ  
 कलावानादत्ते प्रथममनुरागप्रकटनैः ॥ ८ ॥

समुन्मीलत्पूर्वाचलशिखरदुर्वावनमृगी-  
 परीरम्भक्रीडारसपुलकितोत्सङ्गहरिणः ।  
 पुलिन्दीकन्दर्पकृममपनयन्नंशुपटलैः  
 पतिर्नक्षत्राणामहह भगवानभ्युदयते । ९ ॥

मदनम्येते ।

इन्दुर्यद्युदयाद्रिमूर्ध्नि न भवत्यद्यापि तन्मास्मभु-  
 न्नासीरेऽपि तमःसमुच्चयममृरुन्मूलयन्ते त्विषः ।  
 अप्यक्ष्णोर्मुदमुद्गिरान्ति कुमुदैरामोदयन्ते दिशः  
 संमत्पूध्वमसौ तु लाञ्छनमभिव्यङ्गं प्रकाशिष्यते ॥ १० ॥

उन्मीलन्ति मृणालकोमलरुचौ राजीवसंवर्त्तिका-  
 संवृत्तव्रतवृत्तयः कतिपये पीयूषभानोः कराः ।  
 अप्यसैर्धवलीभवत्सु गिरिषु क्षुब्धोऽयमुन्मज्जता  
 विश्वेनेव तमोमयो निधिरपामद्वाय फेनायते ॥ ११ ॥

यतीदृशमपुत्रमिति नमःस्त्रोदारपीडापुत्रा  
 नेवानादमन्पुत्रागिति पुत्रः मृगोऽप्यतिथी ।  
 भ्रमोऽपि यथात्र नमिन्मरं दग्धेन नेभ्यमनो  
 मीराद्वीरदोऽपिनागुहनादपे परिषेवनाम् ॥ १२ ॥

एते सुतो ।

एताना यं ममापुत्रा मपुत्रोऽप्यतिथी-  
 शब्दः ममागितरुगे द्विजगत पयः ।  
 भ्रमममागमरुनोऽप्य पुनाद्वीरयो  
 माभूत् कष्ट इति मद्रुतिता नमिन्मरः ॥ १३ ॥

कष्टमिति ।

ननुभवेन एतानामितिगुहनाय  
 रितापरीभिर्भितः भजगुहमापः ।  
 भजगुहने यथावदनागुहनायः  
 मागीमुत्र नमभुतः मयमपुत्राय ॥ १४ ॥

मुनिमप्यति ।

मयःशक्तिरुहेनोदरदग्धेनोधिपं विभती  
 मेय मौनिकमगुहनायविधी योग्यतायि मागभुत ।  
 नमया कष्टमीभिर्भित्पुत्रोदा मुनायाद्वीरः  
 यथावत् य शक्तिमदुहनायिभे मा यद्वीर यतेन ॥ १५ ॥

यमपि ।

केवागितरुगद्विभिर्भित्पुत्रोदा मुनायाद्वीरः  
 मद्रुन दग्धेनोधिपं मुनायाद्वीरः मागभुत ।  
 मुनायाद्वीरः यमपिभित्पुत्रोदा मुनायाद्वीरः  
 यथावत् य शक्तिमदुहनायिभे मा यद्वीर यतेन ॥ १६ ॥

यि विद्वत् ।

कपाले मार्जारः पय इति करोल्लिदि शशिन—  
 स्तरुच्छिद्रप्रोतान् विसमिति करेणुः कलयति ।  
 रतान्ते तल्पस्थान्हरति वनिताऽप्यंशुकमिति  
 प्रभामत्तश्चन्द्रो जगदिदमहो विप्लवयति ॥ १७ ॥

भासस्य ।

जाते यावन्पीनधानि शशिनि भ्राम्यन्तमारादपि  
 भ्रान्त्या श्वेतपतत्रिणं सहचरं कोकाङ्गना मुञ्चति ।  
 कुर्वन्शस्तमितोपलम्भविधुरो हसः प्रियान्वेषणं  
 हर्षोत्सङ्गितमानसः पुनरिषामालोम्य सज्जायते ॥ १८ ॥

गोश्रानन्दस्य ।

एकिकेव निजवृन्दमध्यगाऽप्युच्युकुज सभयं सितच्छदी ।  
 दन्तमूलमसकृच्च संशयादाममर्श करिणः करेणुका ॥ १९ ॥  
 लोचनैर्न कुमुदं स्म पीयते चन्द्रिकातपतिरोहितच्छदम् ।  
 प्रादुरास परश्रुतिर्वैवर्नालिः सौरभं निरवलम्बमभ्युनि ॥ २० ॥

अभिनन्दस्यैतौ ।

दूरमंशुप्रभाजाल प्रसारयति चन्द्रमाः ।  
 रात्रौ नववयाः कामी मनोरथमिवाधनः ॥ २१ ॥  
 कुमुदेष्वधिकं भान्ति पतिताश्चन्द्ररश्मयः ।  
 अतिमकुटशिलेषु कुलेष्विव समृद्धयः ॥ २२ ॥

महामनुष्यस्यैतौ ।

पिनष्टीव तरङ्गाग्रैरुदपिः फेनचन्दनम् ।  
 तदादाय करैरिन्दुलिम्पतीव दिगङ्गनाः ॥ २३ ॥

( भगवतो ) व्यासस्य ।

यथा नागवत् वसति पतिः श्रीकृष्णिर्भ  
 कच्छुत्पत्तेन हृदयं यदयं भूमितरः ।  
 तथा मन्ये पृथिवीनिचनतश्चादिराग-  
 धराभास्विनः शम्भो विदरराशं मनसि नः ॥ २४ ॥

वि० १० ।

विष्णु धान्तिरयोधिंश्च कनकशोभितेन्द्रोः पर-  
 मेश्वरोऽपदपथ पदुमसि च यारोऽनादभूत् ।  
 विंशतिं नन्दः कर्तृभिर्भित्तो निगद्यन्नादुत्तरं  
 शोभितेन्द्रमथ ध्वजं पतिराऽगमात्पत्नेन नवः ॥ २५ ॥

वसिष्ठमभिमुखगीतां गीताङ्गीनामिन्दुपरागात् ।  
 ब्रह्मयमानानादिर गतिवृत्तं पदमिन्दुः ॥ २६ ॥

मृगशालकृतमध्वरविष्णुसुखं नन्दिताः सुरजः ।  
 भयमद्भुतं मृगं पदमिन्दुपदमिन्दुपदमिन्दुः ॥ २७ ॥

पतय कल्पमेकादशमध्वरं पदमिन्दुः ।  
 कर्तारविन्दिर वसति मतिमान् पदमिन्दुः ॥ २८ ॥

इन्द्रोऽवराज्या इन्द्रोऽवराज्या मृषंति धृतायाः ।  
 गान्धर्विश्च सुखमेतत् कच्छुत्पत्तेन पतिमति ॥ २९ ॥

सौदाम्यपत्नें नन्दमद्वेजादायाऽपेक्षायां  
 विष्णोन्मादुत्तराजस्य कच्छुत्पत्तेन विष्णुः ।  
 पतिवृत्तं मयि च पुनरपुनो मया मयापि पुन-  
 र्भाता च मतिमान् पदमिन्दुपदमिन्दुः ॥ ३० ॥

वि० ११ ।

विद्यापीठं स्मरस्य त्रिपुरहरजटावल्लिसन्तानवान—

प्रस्थो मानदुषाणामुपशमपरशुः पासुलावन्दिकारः ।

नेत्राणां बन्धुरंधुर्गगनमरुध्रुवः कोकलोरुपणाद-

स्वाध्यायाध्यापकोऽयं विलसति कुलटाकालपाशो हिमांशुः ॥ ३१ ॥

कस्यापि ।

यः कालागरूपत्रयभङ्गरचनावासैरुसारायते

गौराङ्गीकुचकुम्भभूरिसुभगाभोगे सुधाधामनि ।

विच्छेदानलदीपितोत्करनिताचेतोऽधिवासोद्भवं

स[न्तोष] विनिनीपुरेप विततैरङ्गैर्नता[ङ्गि] स्मरः ॥ ३२ ॥

महेन्दुराजस्य ।

अवाप्य प्रागल्भ्य परिणतरुचः जलतनये

कलङ्को नैवायं विलसति शशाङ्कस्य वपुषि ।

अमुष्येयं मन्ये विगलदमृतस्यन्दशिशिरे

रतश्रान्ता शेते रजनिरमणी गाढमुरासि ॥ ३३ ॥

॥ इति श्रीमदारोहरुपगदत्तमरुहणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या चन्द्रोदयपद्धतिः ॥





कान्तानवाधररसामृततृणयेव  
 त्रिम्बं पपात शशिनो मधुभाजने यत् ।  
 निःशेषिते मधुनि लज्जितचित्तवृत्ति  
 तत्तन्मुखापजितकान्तितयेव नष्टम् ॥ ५ ॥

विभाकरवर्मणः ।

नियतमिह पतन्ति दन्तशरा  
 मदनमदोद्धतयोरितोव भीत्या ।  
 अधरकिसलयं विहाय यूनो-  
 र्मधु पिवतोर्नयनान्युपास्त रागः ॥ ६ ॥

कुमारदासस्य ।

दृश्यते पानकेलीषु कान्तावक्रगत मधु ।  
 स्मरं सहायमासाद्य ग्रस्तो रादुरिवेन्दुना ॥ ७ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगवत्तन्त्रहृणदेवविश्विताया सूक्तिमुक्तावरुया पानगोष्ठीपद्धतिः ॥





## प्रियत्वाट्टपद्धतिः ( ७४ )

— • —

यथा यतिः वत्सहितं यदुत्तरं निशमिष्यति ।  
तथा निशम्यकं शान्तं तन्निश्चयमनोबुधः ॥ १ ॥

सुप्रसन्नमनसः ।

अत्रिन्ना वत्सहितं यदुत्तरं यथावत्तन्निनी  
हृदा यमपि मातृवैक्यमपिः सा वास्तव्यपद्धतिः ।  
अन्यमपि तथापि ते विनियमनपद्धतयः शीघ्राणाः  
यथैवास्ति तद्विधानम् : वास्तव्यमपि यथम् ॥ २ ॥

सुप्रसन्नमनसः ।

स्मिन्पुण्योत्तमोऽपि ते हृदयेऽप्युत्तरे ।  
कम् तु तान् मुखाभिः पुण्योत्तमं यमपिः ॥ ३ ॥  
उत्तमोऽपि भूयस्यमन्तुत्तमोऽपि तन्निनी ।  
तन्निनी भूयस्यमन्तुत्तमोऽपि तन्निनी ॥ ४ ॥

हि वत्सहितं यति न हति न यमनानन्तं विषये न हि  
हृदि वा वत्सहितं यति वृत्ते नास्ति हृदयेन हिम् ।  
वत्सहितं यति वत्सहितं यति वत्सहितं यति  
यति वत्सहितं यति वत्सहितं यति वत्सहितं ॥ ५ ॥

सुप्रसन्नमनसः ।

यत्तु वत्सहितं यति वत्सहितं यति वत्सहितं यति  
वत्सहितं यति वत्सहितं यति वत्सहितं यति ॥ ६ ॥

सुप्रसन्नमनसः ।

यत्तु वत्सहितं यति वत्सहितं यति वत्सहितं यति  
वत्सहितं यति वत्सहितं यति वत्सहितं यति ॥ ७ ॥

सुप्रसन्नमनसः ।

द्वेषा विधाय विधुमण्डलमानताङ्गि  
 कर्तुं विधातरि कपोलयुगं प्रटत्ते ।  
 तत्त्वण्डयुग्मगलितामृत [ विन्दु ] पङ्क्ति-  
 सन्दोहवत्तव विराजति हारवल्ली ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

लावण्यपूरपरिपूरितदिङ्मुखेऽस्मिन्  
 स्मेरेऽधुना तव मुखे तरलायताक्षि ।  
 क्षोभं यदेति न मनागपि तेन मन्ये  
 सुव्यक्तमेव जडराशिरयं पयोधिः ॥ ९ ॥

भोगवत्प्रयवर्धनस्य ।

न तावद्विम्बोष्ठः स्फुरति न च रागोऽयमधरे  
 न चाभी ते दन्ताः सुदति जितकुन्देन्दुमहसः ।  
 इमां मन्ये मुद्रामतनुतरैस्सिन्दूरसुभगा-  
 मिदं मुक्तारत्नं मदनवृपतेर्मुद्रितामिव ॥ १० ॥

कस्यापि ।

अनेन रम्भोरु तवाननेन तुपारभानोस्तुलया धृतस्य ।  
 ऊनस्य नूनं परिपूरणाय ताराः स्फुरन्ति प्रतिमानखण्डाः ॥ ११ ॥

गोत्रे साक्षादजनि भगवानेप यत्पद्मयोनिः  
 शय्योन्म्यायं यदास्त्रिलमहः प्रीणयन्ति द्विरेफान् ।  
 एकाग्रं यद्वधति भगवत्युष्णभानौ च भक्तिं  
 तत्प्रापुस्ते सुतनु वदनौपम्यमम्भोरुहाणि ॥ १२ ॥

एतौ मुरारेः ।

ऊन्मेपं यो मम न सहते योऽतिवैरी निशाया-  
 मिन्दोरिन्दीवरदलदृशा तस्य सौन्दर्यदर्पः ।  
 नीतः शान्ति प्रसभमनया वक्त्रकान्त्येति र्दर्पा-  
 लुप्रा मन्ये ललिततनु ते पादयोः पद्मलक्ष्मीः ॥ १३ ॥

विगतं दण्डितं हामरगोष्मना निर्मीक्य दण्डन  
 विविधं नयने नटनगण्य भरणविनोदयम् ।  
 वद मुच्यते पलायना भरणानि कंठिना  
 वगर्भभयो धानमगाने न धानिनि मयने ॥ १४ ॥

कमेत्येते ।

मरणाय हनोऽन्तर्धनं भरतु भिरभिमन्त्रीवर  
 मृदोऽङ्गुलं मृदयन्तं मृत्यु विदुषः शोचताम् ।  
 भन वदुःखाय मृदुतु काश्चन शालिना-  
 मृदयन्तं मृत्यु धनमभरतु न शिरः नभः ॥ १५ ॥

मरणाय ।

मृदोऽङ्गुलं मृदयन्तं मृत्यु विदुषः शोचताम्  
 मृत्यु नो मुभये वदन्तं मृत्यु भूतानि धनानि यत ।  
 कृती वदन्तं मृत्यु नभः । वदन्तं मृत्यु  
 मृदोऽङ्गुलं मृदयन्तं मृत्यु धनमभरतु न शिरः नभः ॥ १६ ॥

हृदिगण्य ।

भनेनाहुनं दण्डितं नयने मयने नया दण्डना  
 दण्डितं दण्डितं मृदयन्तं मृत्यु विदुषः शोचताम् ।  
 दण्डितं दण्डितं मृदयन्तं मृत्यु विदुषः शोचताम्  
 मृदयन्तं मृत्यु धनमभरतु न शिरः नभः ॥ १७ ॥

मृत्यु धनमभरतु न शिरः नभः ।  
 मृत्यु धनमभरतु न शिरः नभः ॥ १८ ॥

कमेत्येते ।

१. वि. विदुषः शोचताम् २. मृत्यु धनमभरतु न शिरः नभः ३. मृत्यु धनमभरतु न शिरः नभः ४. मृत्यु धनमभरतु न शिरः नभः ५. मृत्यु धनमभरतु न शिरः नभः ॥

## सुरतप्रशंसापद्धतिः ( ७५ )

यत्र न मदनविकारः सद्भावसमर्पणं च गात्राणाम् ।  
तस्मिन्नुद्धतभावे पशुकर्मणि पश्य एव रज्यन्ते ॥ १ ॥

यत्र स्वेदजलैरलं विलुलितैर्व्यालुप्यते चन्दनं  
सच्छेदैर्मणितैश्च यत्र रणितं निह्नूयते नौपुरम् ।  
यत्रायान्त्यचिरेण सर्वविषयाः कामं तदेकाग्रतां  
सख्यस्तत्सुरतं भणामि धृतये शेषा तु लोकस्थितिः ॥ २ ॥

रुद्रस्यैतौ ।

गिरो यत्राधीरा भुजयुगलमाश्लेषचतुरं  
लुठद्वाष्पापीडं प्रसरति च चक्षुस्सरभसम् ।  
न तन्मन्ये प्रेम भणयिनि चिराद्वाष्टिपथगे  
क्षणं मूकोऽन्यो वा भवति न जडो यत्प्रियजनः ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

इन्दुर्यत्र न निन्यते न च कलं दूतीवचः श्रूयते  
नोच्छ्वासा हृदयं दहन्यशिशिरा नो याति कार्श्यं वधुः ।  
स्वाधीनामनुकूलिनीं प्रियतमामालिङ्ग्य यत्सुप्यते  
तत्किं प्रेम गृहाश्रमव्रतमहो कष्टं हि तच्चर्यते ॥ ४ ॥

आश्लेषे प्रथमं क्रमेण विजिते हृदयेऽग्नरस्यार्पणे  
केलिद्वूनविधौ पण प्रियतमे कान्तां पुनः पृच्छति ।  
सान्तर्हासनिरुद्धसंभृतरसोद्भेदस्फुरद्गण्डया  
स्वैरं सारिविसारणाय निहितः स्वेदाम्बुगर्भः करः ॥ ५ ॥



## नववधूसङ्गमे सखीवाक्यपद्धतिः ( ७६ )



कण्टकिततनुशरीरा लज्जामुकुलायमाननयनेयम् ।  
तत्र कुमुदिनीव वाञ्छति नृचन्द्र वाला करस्पर्शम् ॥ १ ॥

यत्तापयन्ति शिगिराशुरुचो यदेते  
त्वां मोहयन्ति च विनिद्रसरोजवाताः ।  
यन्निवद्यते तनुरियं च तदेष दोषः  
सत्यं तवैव सुतनु प्रचुरवपायाः ॥ २ ॥

रुद्रस्य ।

वाला तन्वी कृशतनुरिति त्यज्यतामत्र शङ्का  
दृष्टा काचिद्भ्रमरभरतो बह्वरी भज्यमाना ।  
तस्मादेषा रहसि भवता निर्दयं पीडनीया  
मन्दाक्रान्ता विसृजति रसं नेत्रुयाष्टिः सप्रग्रम् ॥ ३ ॥

विरुटनितम्बायाः ।

नीरन्ध्रं परिरभ्यते प्रियतमो भूयस्तरा चुम्ब्यते  
तद्भार्तृ क्रियते यदस्य रुचिरं चाट्टकरैः स्तुप्यते ।  
सख्या मुग्धवधूसौ रतिविधा यत्नेन संशिक्षिता  
निर्भ्रान्तं गुरुणा पुनः शतगुणं पुष्पेपुणा कारिता ॥ ४ ॥

रुद्रस्य ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या  
नववधूसङ्गमे सखीवाक्यपद्धति ॥



## नववधूरतपद्धतिः ( ७७ )

प्रायो नववधूः कान्तमान्द्विजति ग्रनैः ग्रनैः ।  
चित्ताद्भुरितरुन्दर्पसुदलीभङ्गशङ्कया ॥ १ ॥

कस्यापि ।

दृष्टा दृष्टिमधो दधाति कुरुते नालापमाभापिता  
शय्यायां परिवृत्त्य तिष्ठति पलाढान्द्विजिता वेपते ।  
निर्यान्तीषु सखीषु वासभजनान्निर्गन्तुमेवेहते  
बाला वामतया प्रियस्य सुतरां प्रीत्य नरोद्धा प्रिया ॥ २ ॥

श्रीहर्षस्य ।

हर्षादुत्पुलकं त्रिभासि रमसादुन्नामिनं कौतुका-  
लुङ्गारादलसं भयात्तरलदृङ्गघ्नं च लज्जाभरात् ।  
आसीत्तन्मयसङ्गमे मृगदृशः कान्तार्पणायोत्सुकं  
किञ्चित्काञ्चनगौरगण्डगलितम्बेदाम्बु रम्यं मुखम् ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

विरम नाथ विमुञ्च मयाञ्चल शमय दीपमिमं स[मिधौ] सखीम् ।  
ऽनि नवोदवधुवचसा युवा मुदमगादभिज्ञां सुरतादपि ॥ ४ ॥

रुद्रस्य ।

समाकृष्टं वासः कथमपि दृष्टात्पश्यति तदा  
कपादूरुद्वन्द्वं जरठशरगौरं मृगदृशः ।  
तया दृष्टि दत्त्वा मदति मणिदीपे निपुण्या  
निरुद्धं हस्ताभ्यां अगिति निजनेत्रोत्पलयुगम् ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

दृढनिरिदमव्याजात् काञ्चीलता शरुलीकृता  
प्रियनयनयोर्न्यस्तौ हस्तौ तदा तरलाङ्गुली ।  
जघननिहितो रुद्धः पाणिः श्लथं न निवारितः  
प्रथितमुभयं लज्जारागाममौ नवयोपिता ॥ ६ ॥

भट्टेन्दुराजस्य ।

पटालग्रे पत्थौ नमयति मुखं जातविनया  
 दृढाश्लेषं वाञ्छत्यपहरति गात्राणि निभृतम् ।  
 न शक्नोत्यास्यातुं स्मितमुखसखीदत्तनयना  
 ह्रिया ताम्यत्यन्तः प्रथमपतिभोगे नववधूः ॥ ७ ॥

अमरुत्स्य ।

निर्वाणतां नयसि किं हरिणाधि दीप-  
 माविर्भवन्नवरतत्रपया विलोला ।  
 ज्योत्स्नां वितन्वति सदा तत्र वक्त्रचन्द्रे  
 गौराङ्गि तर्क्य कुतस्तिमिरावकाशः ॥ ८ ॥

त्रिलोचनस्य ।

अङ्गाकृष्टदुःकलया सरभसं गूढौ भुजाभ्यां स्तना-  
 वाकृष्टे जघनाशुके कृतमतः संसक्तमूरुद्वयम् ।  
 नाभीमूलनिबद्धचक्षुषि तथा घ्रीडानताङ्ग्या प्रिये  
 दीपः फूत्कृतिवानवेपितशिखः कर्णोत्पलेनाहतः ॥ ९ ॥

कर्णोत्पलस्य ।

चुम्बनेष्ववरदानवर्जित सन्नदस्तमदयोपगूढने ।  
 क्लिष्टमन्मथमपि प्रियं सदा दुर्लभप्रतिकृतं यधूरतम् ॥ १० ॥

कालिदासस्य ।

काञ्चना गाढतराववद्धवसनप्रान्ता किमर्थं पुन-  
 र्मुग्धासी स्वपितीति तत्परिजन स्वैर प्रिये पृच्छति ।  
 मातः सुप्तिमपीदं लुम्पासि(निः) ममेत्यारोपितक्रोधया  
 पर्यस्य स्वपनच्छलेन शयने दत्तोऽवकाशमयया ॥ ११ ॥

अमरुत्स्य ।

१ परिहामे क ख च २ रदो र पाठ्येद ३ चुम्बनेषु परिवर्तितापर हस्तयोः स्थानाविषयने । विद्भि-  
 तेच्छमपि तस्य सर्वतो मन्मथेऽनमभूद्रुरतम् ॥ इति शार्ङ्गधरीय पाठ



प्रयच्छाहारं मे यदि तत्र रहोवृत्तमखिलं  
 मया वाच्यं नोच्चैरिति गृहशुके जल्पति शनैः ।  
 वधूव(र्व?)त्रं ग्रीडाभरनमितमन्तर्विकसितं  
 हर(वह?)त्यर्थोन्मीलन्नलिनमलिना वर्जितमिव ॥ १२ ॥

कस्यापि ।

॥ इति श्रीभगवत्तमरहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या नवव्यूतपद्धतिः ॥

### सुरतकेलिपद्धतिः ( ७८ )



टङ्कारः स्मरकार्युक्तस्य सुरतक्रीडापिक्तीनां रवो  
 शङ्कारो रतिमञ्जरीमधुलिहां केलीचक्रीस्वनः ।  
 तन्व्याः कञ्चुलिकापसारणभुजाक्षेपस्फुरत्कङ्कण-  
 कवाणः प्रेम तनोतु वो नववयोलास्याय वेणुध्वनिः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

प्रतिक्षणसमृद्धसन्नवरुलाकक्षापान्वित-  
 क्षपाकरविलोकने यदि तवास्ति कौतूहलम् ।  
 विलोक्य तदा सखे सुरतसङ्गरामूत्रण-  
 महप्रदयितामुखं निविडकञ्चुकोत्तारणे ॥ २ ॥

महत्सोमेश्वरस्य ।

तृपितः स्पृशति प्रेयान्यद्यदङ्गं मृगीदृशः ।  
 तत्तत्सद्बुधति स्वैरं मन्मथः प्रसरत्यहो ॥ ३ ॥

वसुन्धरस्य ।

नान्दीपदानि रतिनाटकविघ्नशान्ता-  
 बाह्याक्षराणि परमाण्यथवा स्मरस्य ।  
 दृष्टेऽधरे प्रणयिना विधुताग्रपाणेः  
 सीत्कारवन्ति [ रंणि ]तानि जयन्ति तन्व्याः ॥ ४ ॥

वामनस्य ।

समादिष्टं शिष्टैः परममिह यन्निवृत्तिपदं  
 पुनर्दग्गोऽप्याशु प्रभवति यतो मन्मथतरुः ।  
 श्रुते यस्मिन् कामी भवति कृतकृत्यो रतिमुखं  
 स सीत्कारः पायादमृतविजयी सुन्दरदशाम् ॥ ५ ॥

सीत्कारत्नस्य ।

आयाते दायिते मनोरथशतैर्नीत्वा कथंचिदिनं  
 वैदग्ध्यापगमाज्जडे परिजने दीर्घा कथां कुर्वति ।  
 दष्टाऽस्मीत्यभिधाय सत्वरपदं व्याधूय चीनांशुरं  
 तन्वद्ग्या रतिकातरेण मनसा नीतः प्रदीपः शमम् ॥ ६ ॥

अद्भुतपुण्यस्य ।

कचग्रामनुग्रहं दशनखण्डनं मण्डनं  
 दृगञ्जनमवञ्चनं मुखरसार्पणं तर्पणम् ।  
 नखार्दनमतर्दनं निविडपीडनं क्रीडनं  
 करोति रतिसङ्गमे मरुरकेतनः काविनाम् ॥ ७ ॥

माहिलस्य ।

स्वैरं पश्यति बलभे सरभस हृत्वा दुर्गलं बला-  
 दङ्गानां गतिसङ्गरव्यतिकरे सौन्दर्यरेखाक्रमम् ।  
 यत्तन्व्याः परिभ्यमाणमदनव्रीडाविलासालसै-  
 रङ्गैरङ्गपिधानमुत्पलदृशः कस्यापि तद्रोचरम् ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

स्वेदजलपिच्छलाभिस्तनुभिर्व्यूना च शिथिलमाश्लेषम् ।  
 विपुलं पुलकशलाकापटलं ज्ञादिति प्रतिरुरोति ॥ ९ ॥

श्रीमुरारे ।

सन्दृष्टावरपल्लवा सचकित हस्ताग्रमाधून्वती  
 मा मा मुञ्च अयेति कोपवचनैरानर्तितभ्रूलता ।  
 सीत्काराश्रितलोचना सपुलकं यैश्चुम्बिता मानिनी  
 प्राप्तं तैरमृतं श्रमाय मयितो मूढैस्सुरैस्सागरः ॥ १० ॥

अमरकस्य ।

दीपितस्मरमुरस्युपपीडं वल्लभे घनमभिप्रेजमाने ।  
वक्रतां न ययतुः कुचकुम्भौ सुभ्रुवः कठिनतातिगयेन ॥ ११ ॥

मायस्य ।

नैपा वेग मृदुतरतनुस्तावकीनं विसोढु  
शक्ता मैनां चपल सुहृदं सेदयेन्दीवराक्षीम् ।  
रत्यभ्यासं विदधत इति प्राणनाथस्य गत्वा  
कर्णोपान्ते निभृतनिभृतं नूपुरं शंसतीव ॥ १२ ॥

धूर्नस्य ।

दृशा सपदि मीलित दशनरोचिषा निर्गतं  
कोरुण परिवेषितं बलयकुरथाक्रन्दितम् ।  
प्रियैः समदयोपिता ननु त्रिखण्डयपानेऽधरे  
परव्यसनकातराः किमु न कुर्वते साधवः ॥ १३ ॥

शिवस्यामिन ।

पाणिः कम्पमवाप काञ्चिरपतत् [ चस्तां त्रया ] नूपुरं-  
राक्रन्दाच्चिकुरैर्दधे विधुरता यत्रातिशीर्णोऽधरः ।  
एको वीरतरस्स कामसमरे वक्षोभरः सुभ्रुवां  
येनात्याहतिजर्जरेण न मनाकूशैथिल्यमालम्बितम् ॥ १४ ॥

कस्यापि ।

धम्मिल्लो भङ्गमेतु मविशतु तिलरुः केशपाशान्धकारं  
पत्राली गण्डपालीं त्यजतु च विव्ररं कर्णयोर्गन्तुकामा ।  
गामायाः कान्तदन्तक्षतनतिसहने त्वेक एवाधरोऽसौ  
वीरः कामाङ्गवेऽस्मिन्निनि वदति चलन्नूपुरज्वाणभङ्ग्या ॥ १५ ॥

पूर्णे मन्मथसङ्गरे रणजितां सत्कारमातन्वती  
वासोऽदाजघनस्य पीनकुचयोर्हारं श्रुतेः कुण्डलम् ।  
विम्बोष्ठस्य च वीटिकां मणिमये पाण्यो रणतरङ्गणे  
पृष्ठालम्बिनि केशपाशनिचये युक्तो हि बन्धक्रमः ॥ १६ ॥

श्रीवैद्यभानुपण्डितस्य ।

पश्यन्नर्चनिमीलिताक्षियुगलं वक्त्रारविन्दं मुहुः  
 विम्बोष्णमृतमापिबन्मृगद्वयो जिघ्रन्मुखे सौरभम् ।  
 आलिङ्गन्नतिनिर्भरं स्तनतटं सीत्कारमाकर्णय—  
 नेत्रं पञ्चभिरिन्द्रियैर्निधुवने प्राप्नोति धन्यो मुदम् ॥ १७ ॥

कस्यापि ।

चिरविरहिणोरुत्कण्ठातर्पा श्लथीकृतगात्रयो—  
 नैवमिव जगज्जातं भूयश्चिरादभिनन्दतोः ।  
 कथमपि दिने दीर्घे याते निशामधिरुदयोः  
 प्रसरति कथा बह्वी यूनोर्यथा न तथा रतिः ॥ १८ ॥

अमरकस्य ।

अकृत्रिमविलासाङ्कमशिक्षितकलाक्रमम् ।  
 अविभागाङ्गमुभयं बभूव सुरत तयोः ॥ १९ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

नखदशननिपातजर्झराङ्गी रतिरुल्लहे परिपीडिता प्रहारैः ।  
 सपदि मरणमेव किं न यायाद्वि न पिवेदधरामृत प्रियस्य ॥ २० ॥  
 तस्यैव ।

किमपि किमपि मन्दं मन्दमासक्तियोगा—  
 दग्निरल्लितकपोलं जल्पतोरक्रमेण ।  
 सपुलरुपरिरम्भव्यापृतैकैकदोष्णो—  
 रविदितगतयामा रात्रिरेव व्यरसीत् ॥ २१ ॥

भवभूते ।

गाढोपगृह्णन्सालसलोचनाना—  
 मेणीदृशां पुलकदन्तुरकुड्मलेषु ।  
 गण्डस्थलेषु वदनानि निवेशयन्तो  
 वन्याः सुखेन दिवसानतिग्राहयन्ति ॥ २२ ॥

नाथकुमारस्य ॥

॥ इति श्रीमन्नरोहरुपगटन्तजलहणदेवविगचिताया सूक्तिमुक्तावल्या सुरतकेलिपद्धतिः ॥

## ॥ विपरीतरतपद्धतिः ॥ ( ७९ )



विपरीतरतायासजनिताः स्वेदविन्दवः ।

पतन्तु तव गात्रेषु कामिनीवदनन्युताः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

पततु तवोरसि सततं दयिताभ्रम्मिलमल्लिकानिरुः ।

रतिरसरभसरुचग्रहलुलितालरुवद्धरीगलितः ॥ २ ॥

बाणस्य ।

गाढाश्चेपरिशीर्णचन्दनरजःपुञ्जमरुपादियं

शय्या संमति फोमलाङ्गि परुपेत्यारोप्य मां वत्ससि ।

गाढोष्ठग्रहपूर्वमाकुलतया पाटाग्रसन्दंशके-

नारूप्याम्बरमात्मनो यदुचितं धूर्तेन तत्प्रस्तुतम् ॥ ३ ॥

अमरकस्य ।

आहतं कुचतटेन रमण्याः साधु सोढममुनेति पपात ।

ब्रुध्यतः प्रियतमोरभि हारात्पुष्पवृष्टिरिव मौक्तिकवृष्टिः ॥ ४ ॥

माघस्य ।

लीलाचामरदम्बरो रतिपतेर्नीलाम्बुवाहागैमो

रागोद्धारशिसण्डिनो मुखविधूतस्तमोभिभ्रमः ।

तारुण्योन्मददन्तिटानविसरो रोलम्बमालाकुलो

धम्मिल्लो हरिणीदृशां विजयने स्रस्तो रतिव्यत्यये ॥ ५ ॥

वामननागैस्य ।

मुग्धे तैवास्मि दयिता पुरुषो भव त्व-

मित्युक्त्या नहि नहीति शिरो विव्रय ।

स्वैस्मोत् करात् प्रियकरे बलयं क्षिपन्त्या

वाचं विनोऽभ्युपगमः कथितो मृगाक्ष्या ॥ ६ ॥

आचम्याघरसिन्धुवारि कवरीसंभारसम्मार्जिते  
 स्वेदाम्भःस्तपिते कपोलविगलत्काश्रीरपङ्कोज्ज्वले ।  
 काञ्चीमन्त्ररुतेन निर्भरगलन्मुक्ताकलापस्रजा  
 धन्यम्योरसि घूर्णमाननयना पञ्चेपुमभ्यर्चति ॥ ७ ॥

चलहारलताश्रिया चिरं रमणोरःस्थलरङ्गनर्तनेन ।  
 मणितःशनिदम्बरेण सा कृतवाद्येव बभूव कामिनी ॥ ८ ॥

कचित्ताम्बूलाक्तः कचिदगरुपङ्काङ्कमलिनः  
 कचिच्चूर्णोद्वारी कचिदपि च सालक्तरुपदः ।  
 वलीभङ्गाभोगेरलकपतितैः कीर्णकुसुमैः  
 स्त्रियाः सर्वावस्थं प्रथयति रत प्रच्छदपदः ॥ ९ ॥

केशमप्येते ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजलहणदेवविगचिताया सूक्तिमुक्तावल्या विपरीतरतपद्धति ॥



## सुरतनिवृत्तिः ( ८० )



वीतोष्टरागाणि हृताञ्जनानि भास्वन्ति लोलैरलकैर्मुखानि ।  
प्रातः कृतार्थानि यथा विरेजुस्तथा न पूर्वेषुरलङ्कृतानि ॥ १ ॥

भट्टस्वामिन ।

नैपल्यादपि राजते किमपि सा व्यालुप्तभूषा तनुः  
सभोगश्रमपीलितं विजयते चक्षुः कटाक्षादपि ।  
गाढालिङ्गनकौतुकादपि नवं दोर्बलिविसंजन  
प्रीत्यालापरसादपि प्रियतमं मानं कुरङ्गीदृशः ॥ २ ॥

हरिहरभ्य ॥

करकिसलयौ धृत्वा धृत्वा विमार्गति वाससी  
क्षिपति सुतनुर्मालाशेष प्रदोषशिखां प्रति ।  
स्थगयति मुहुः पत्युर्नत्रे विहस्य समाकुला  
सुरतविरता रम्यं तन्व्या मुहुर्मुहुरीक्षितम् ॥ ३ ॥

सुरतविरता ग्रीहावेशश्रमश्लथहस्तया  
रहसि गलितं तन्व्या प्राप्तुं न पारितमंशुशम् ।  
रतिरसजडैरङ्गैरङ्गं पिधातुमशक्तया  
प्रियतमतनौ सर्वाङ्गीणं प्रविष्टमष्टय्या ॥ ४ ॥

अमरकस्यैवौ ॥

आवृण्वाना झटिति जघनं सा दुःकलाञ्जलेन  
मेह्वत्क्रीडाकुलितकवरीवन्धनन्यग्रपाणिः ।  
ऊर्ध्वोन्मूलसस्फुटनखपदैश्चिह्निताभ्यां स्तनाभ्यां  
दृष्टा धाष्ट्यस्मृतिनतमुखी मोहान्ते प्रियेण ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

स्वामिन् भङ्गुरयालकं सतिलकं फालं विलासिन् कुरु  
 प्राणेश न्रुटितं पयोवरतटे हारं पुनर्योजय ।  
 इत्युक्त्वा सुरतावसानसुखिता संपूर्णचन्द्रानना  
 स्पृष्टा तेन तथेति जातपुलका प्राप्ता पुनर्मोहनम् ॥ ६ ॥

रुद्रस्य ।

प्रियकृतपटस्तेयक्रीः।विडम्बनविह्वलां  
 किमपि कृपणालापां बालां विलोक्य ससंभ्रमः ।  
 अपि विचलितस्कन्धावारो गते सुरतादङ्गे  
 त्रिभुवनमहाधन्वी स्थाने व्यवर्तत मन्मथः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

व्याधूतहारमणयः परिधूतमाल्याः  
 मन्दस्मितप्रसरसत्रपट्टाष्टिपाताः ।  
 तस्या जयन्ति लुलितश्रमवारिलेशाः  
 सीत्कारमुग्धमणितध्वनयो रतान्ताः ॥ ८ ॥

सर्वज्ञवासुदेवस्य ।

लुलितकुसुमसम्पत्केनपाशस्तरुण्या  
 मुकुलितनयनान्तं ग्रीडया नम्रमास्यम् ।  
 करतलपरिधानं नाभिमूलं रतान्ते  
 पुनरपि रतलीलां प्रेयसः सन्तनोति ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

इति श्रीमदश्रीहृकभगवत्तन्त्रलह्णत्रेविवरिचिताया सूक्तिमुक्तावल्या  
 सुरतनिवृत्तिपद्धतिः ।





## प्रणयकलहे नायकानुनयः ( ८१ )



क्षीणांशुः शशलाञ्छनः शशिमुखि क्षीणो न कोपस्तव  
स्मेरं पद्मवन मनागपि न ते स्मेरं मुखाम्भोरुहम् ।  
पीतं थोत्रपुटेन पद्मदरुतं पीतं न ते जल्पितं  
रक्ता शक्रदिगङ्गना रविकरैर्नाद्यापि रक्तासि किम् ॥ १ ॥

प्रहिणु रमणि मानं मौनमुन्मुच्य साची-  
कृतशिरसि ममाम्मिन्नर्पयन्वाद्द्विगुणम् ।  
अयि सुमुखि मयूखाः पश्य पीयूषभानो-  
र्वरुणनगरनारीनेत्रपात्रीभवन्ति ॥ २ ॥

गतप्राया रात्रिः कुशतनु शशी शीर्यत इव  
प्रदीपोऽयं निद्रावशमुपगतो धूर्णत इव ।  
प्रणामान्तो मानस्त्यजसि न तथापि क्रुधमहो  
कुचप्रत्यासच्या हृदयमपि ते चण्डि कठिनम् ॥ ३ ॥

माणिक्यैर्दशनश्रियं घटयता निम्बाधरं विद्रुपै-  
र्मुक्ताभिः स्मितमिन्द्रनीलशरूलक्षोदैश्च केशोद्यमान् ।  
इत्थं रत्नमयं विधातुमखिलं दुर्मेधसा वेधसा  
तेनैवावनताङ्गवल्लि विहितं वज्रेण चेतस्तव ॥ ४ ॥

अस्तं याति शशी शशाङ्कवदने मानं विमुञ्चाधुना  
किं मानेन मुधा नतभ्रु गगनाद्भ्रश्यन्त्यमूस्तारकाः ।  
इत्थं त्वामनुशिक्षयन् क्षितितलादुन्नम्य पादं शनैः  
क्षीणां वीक्ष्य निशां निसर्गसुभगं गायत्यसौ कुस्कुटः ॥ ५ ॥

जाते केलिकलाकृते कमितरि व्यर्थानुनीतौ चिरा-  
न्माने म्लायति मन्मथे विकसति क्षीणे क्षपानेहसि ।  
स्वप्नव्याजमुपेत्य तन्निपुणया निद्रान्ध्रमाचेष्टितं  
मानम्लानिरभून्न येन च नचाप्यासीद्रहःखण्डनम् ॥ ६ ॥

केयामप्येते ।

एकस्मिन् शयने विपक्षरमणीनामग्रहे मुग्धया  
 सद्यः कोपपराङ्मुखग्लपितया चाटूनि कुर्वन्नपि ।  
 आवेगादवधीरितः प्रियतमस्तूर्णा स्थितस्तत्क्षणं  
 माभूत् सुप्त इवेत्यमन्दवलितग्रीवं पुनर्वीक्षितः ॥ ७ ॥

एकस्मिन्नयने पराङ्मुखतया बीतोत्तरं ताम्रयतो-  
 रन्योन्यस्य हृदि स्थितेऽप्यनुनये संरक्षतोर्गौरवम् ।  
 दम्पत्योऽग्रनरैरपाङ्गवलनान्मिश्रीभवच्चक्षुषो-  
 भद्रो मानकालिः सहासरंभसव्यावृत्तकण्ठग्रहम् ॥ ८ ॥

अमलकस्यैतौ ।

॥ इति श्रीभगदत्तमल्लहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या नायकानुनयपद्धति ॥



## ॥ प्रभातवर्णनम् ॥ ( ८२ )

द्वित्रैर्व्योम्नि पुगणमौक्तिकमणिच्छायैः स्थितं तारकैः  
ज्योत्स्नापानभरालसेन वपुषा सुप्ताश्चक्रोराङ्गनाः ।

यातोऽस्ताचलचूलमुद्गसमधुच्छत्रच्छविश्चन्द्रमाः

प्राची घालविडाललोचनरुचां जाता च पार्श्वं ततः ॥ १ ॥

राजशेखरस्य ।

यः सैन्ये स्मरपार्थिवस्य विरहिप्रत्यर्थिनामग्रणीः

ज्योत्स्नानिर्झरमुज्झति स्म जगतां यस्तापनिर्वापणम् ।

सोऽयं तारकनायकः किमपरं शृङ्गारसञ्जीवनं

जातः पिष्टपरागपाण्डुरजरत्कृष्माण्डपिण्डाकृतिः ॥ २ ॥

बिल्हणस्य ।

पत्यौ पात्रे कलानां व्रजति विधिवशादस्तमिन्दौ क्रमेण

ग्रन्दन्ती पत्रिनादैर्विगलिततिमिरस्तोमधम्मिल्लभारा ।

प्रभ्रश्यत्स्थूलमुक्ताफलनिकरपरिस्पर्धिताराशुबिन्दुः

प्रोन्मीलत्पूर्वसन्ध्याहुतभुजि रजनी पश्य देहं जुहोति ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

तपोभिः पीयन्ते गतवयसि पीयूषवपुषि

ज्वल्लिप्यन्मार्माण्डोपलपटलधूमैरिव दिशः ।

सरोजानां कर्पत्रलिपयमयस्कान्तमणिघत्

क्षणादन्तःशल्य तपति पतिरद्यापि न रुचाम् ॥ ४ ॥

श्रीमुखरेः ।

भिन्दानो मानिनीनां पतिषु रूपमयं हर्म्यपारावतेभ्यो

वाचालत्वं ददानः कवितृषु कविताप्रातिभं सन्दधानः ।

प्रातस्त्यस्तूर्यनादः स्थगयति गगनं मांसलः पामुतल्पा-

दस्वल्पादुत्थितानां नरवरकरिणां शृङ्खलाशिञ्जितेन ॥ ५ ॥

राजशेखरस्य ।

ये कुण्डीकृतवल्लभप्रणतयः शस्त्रैरनङ्गस्य ये  
 न प्राप्ताश्च निशीथिनीपतिरुरैः शयित्यवीथीमपि ।  
 ते निशङ्क विटङ्क तालतुमुलप्लोतप्लुतप्लावितैः  
 छिन्नाः कुक्कुटकूजितैर्मृगदृशां मानग्रहग्रन्थयः ॥ ६ ॥

बिल्हणस्य ।

उत्थायोन्नतवासयष्टिशिखरे विस्तारिताकुञ्चितं  
 बिभ्रत्पादमुदस्तकेसरसटः किञ्चिद्विनिद्रेक्षणः ।  
 दूरादञ्चितकन्धरः जमवशाद्द्याध्रय पक्षद्वयं  
 मानम्लानिकरः कुरङ्गकदशां कोकूयते कुक्कुटः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

चिरतररतखेदप्राप्तनिद्रासुखानां  
 चरममपि शयित्वा पूर्वमेव प्रबुद्धाः ।  
 अपरिचलितगात्राः कुर्वते न प्रियाणा—  
 मशिथिलभुजचक्राश्लेषभेदं तरुण्यः ॥ ८ ॥

अधिरजनिमुखे यः सान्द्रलाक्षानुरार्ग—  
 व्यतिकरित इवोच्चैःपाटलत्वं दधानः ।  
 उपसि स खलु दीपः पाननिर्धृतराग[ः]  
 स्फुरदधर इवायं धूसरत्वं विभति ॥ ९ ॥

माघम्य ।

आद्ये जगृषुपि ताम्रचूडरटिते श्रोत्रं प्रबुद्धा जवात्  
 किञ्चिद्वासवदिङ्मुखं प्रविकसद्दृष्ट्वा गवाक्षाध्वना ।  
 सन्त्रासेन समीरिता प्रियतमप्रेम्णा च रुद्धा शनै—  
 रुत्थानोपनिवेशनानि कुरुते तल्पे मुहुः पांसुला ॥ १० ॥

निर्यान्त्या रतिवेगमनः परिणतप्रायां विलोक्य क्षपां  
 गाढालिङ्गनचुम्बनानि बहुशः कृत्वाऽप्यसन्तुष्टया ।  
 एकं भूमितले निधाय चरणं तल्पे प्रकल्प्यापरं  
 तन्वद्भ्या परिवर्तिताङ्गलतया प्रेयांश्चिरं चुम्बितः ॥ ११ ॥

कयोरप्येतौ ।

इतः शोचिः प्राच्यां दिशि दिशति भानोररुणता-  
 मितो भृङ्गः कृजन्नभिकमलिनीं प्रोचलति च ।  
 इतो निर्यान्त्युच्चैर्विहितसुगन्तुहान्तिशिथिल-  
 सखलत्पादन्यासक्षणरणितमञ्जीरमवलाः ॥ १२ ॥

श्रीमुरारे ।

प्रियवसतेरपयान्त्यो मिथः करम्बितकराम्बुजन्मानः ।  
 कर्जव्रणपदधिरलस्तनपुलकममूः किमपि विवदन्ते ॥ १३ ॥

तत्रै (स्यै) च ।

भालेयांशुरितश्चकोरविपद्रामार्द्रमरोर्हैर्जरत्-  
 काश्मीरीवदनादनाकुलतया दौर्भाग्यमभ्यस्यति ।  
 भासां भर्तुरितश्च कोरुसुकूर्तरुद्धीविकां विभ्रति  
 द्वित्राः कुङ्कुमकेसरकसुहदो मन्दं मष्टरादुराः ॥ १४ ॥

अपयान्तीनामधुना सङ्केतनिकेतनान्मृगाक्षीणाम् ।  
 वासस एव न केवलमभवन्मनसोऽपि परिवर्तः ॥ १५ ॥

मदनम्पेतौ ।

चन्दन स्तनतऽधरविम्बे यावकं घनतरं च सपत्न्याः ।  
 मातरीक्ष्य कुपिताऽपि कामिनी सागसि म्रियतमे परितुष्टा ॥ १६ ॥

लाक्षालक्ष्म ललाटपट्टमभितः केयूरमुद्रा गले  
 वक्त्रे कज्जलकालिमा नयनयोस्ताम्बूलरागोऽधरः ।  
 दृष्ट्वा कोपविधायि मण्डनभिद्रं मातश्चिरं प्रेयसो  
 लीलातामसोदग्ने मृगदृशः श्वासाः समाप्तिं गताः ॥ १७ ॥

अमरुत्स्य ।

स्तोकारक्तनखव्रणा स्तनतयो ववापि स्खलचन्दनं  
 वक्षः कर्षुरिताञ्जने च नयने विभ्रान्तरागोऽधरः ।  
 आयासोदयमन्यरं च गमनं प्रातः प्रभङ्गात्मं  
 जीयादङ्गमनङ्गसङ्गरपरिच्छेदे कुरङ्गीदृशः ॥ १८ ॥

उमापतिधरस्य ।

प्रयातवति यामिनीरमणचन्द्रिकापायसि

प्रशान्तमिव भासते सरसकर्दमामं नभः ।

प्रवेष्टुमिह शङ्कितैरिव रवेस्तुरङ्गैर्धृतः

क्षणं त्यजति नोदयाचलविटङ्कन्वीर्या रथः ॥ १९ ॥

लुठत्यपरचारिधौ कमठनिर्विशेषः शशी

प्ररुद्धमुदयाचले चुलकमात्रमुष्ण महः ।

क्षणं गगनवेदिकापिदमनङ्कुशं गाहते

कलिन्दगिरिकन्यकातटतमालनीलं तमः ॥ २० ॥

बिहृणस्यैतौ ।

व्रजत्यपरवारिधिं रजतपिण्डपाण्डुः शशी

नमन्ति जलबुद्बुदद्युतिसपङ्कयस्तारकाः ।

कुरण्डकविपाण्डुरं दधति धाम दीपाङ्कुर-

श्रङ्गोरनयनारुणा भवति दिक् च सौत्रामणी ॥ २१ ॥

राजशेखरस्य ।

उत्फालं हेलयैव द्रुतमभिपततः पूर्वपृथ्वीधराग्रा-

दुर्बैरर्चिश्चपेटाहतिभिरिव हरेर्ध्वान्तदन्ती विदीर्णः ।

रक्ताः कुम्भैर्विमुक्ता इव सकलदृशां विस्मयं सन्दधानाः

सन्ध्याशोणत्विपस्ताः सपादि निपतितास्तारकास्ताः समस्ताः ॥ २२ ॥

नाचिराजस्य ।

निजांशुकावृतां प्राचीं चुम्बत्यर्केऽतिरागिणि ।

लज्जयेव ययौ क्वापि श्यामा मीलिततारका ॥ २३ ॥

कविदर्पणराघवस्य ।

आसीत्स्वं निशिराजरक्तहृदयेतीर्ष्यालुना वज्रिणा

प्रातः शङ्कितयेव दिव्यपदवीं गत्वाऽऽत्मनः शुद्धये ।

और्वोत्तापितवार्धितापकतलादादाय मुक्तो बहिः

माच्याऽसौ दिवि तप्तमापक इव प्रद्योतनो द्योतते ॥ २४ ॥

कस्यापि ।

चरमगिरिकुङ्गुलीशृङ्गकण्ट्यनेन  
 स्वापिनि सुखमिदानीमन्तरिन्दोः कुङ्गुः ।  
 परिणतरविगर्भव्याकुला पौरुहूती  
 दिगपि घनरूपोतीदुःकृतैः क्रन्दतीव ॥ २५ ॥

चञ्चत्काञ्चनकान्तिभिर्जलजिनीजीवेश्वरज्योतिषा-  
 मोर्धर्माघवती ककुप् कापिलतामालम्बते संप्रति ।  
 यामुद्रीस्य गवाक्षवर्त्मनि मनाङ्गमानान्तशान्तज्वराः  
 कामिन्यः कुचमुम्भर्सान्नि दपितान गाढग्रहं गृह्यते ॥ २६ ॥

मत्पद्मज्वलितैः पतङ्गपणिभिर्नोगजिता भानवः  
 सावित्राः कुरुनिन्दकन्दलरुचः माचीमलङ्कृतैः ।  
 प्रौढध्वान्तरुगलितस्य वपुषश्छायाच्छलेन क्षणा-  
 दमक्षान्नितनिर्मलं जगदहो निर्मोरुमुन्मुञ्चति ॥ २७ ॥

पीत्वा भृश कमलकुङ्कुलशुक्तिरोगात्  
 दोषातनी तिमिरदृष्टिमथ स्फुटन्तः ।  
 निर्घन्मधुव्रतकटम्बमिपाद्वमन्ति  
 विभ्रन्ति कारणगुणानिव मौक्तिकानि ॥ २८ ॥

विकसितमकुचितपुनर्विकस्वरेष्वम्बुजेषु दुर्लभाम् ।  
 झलिका रुधयति नूतनविकासिनीं मधुलिहामर्धः ॥ २९ ॥

एते मुरारे ।

यद्रात्रौ रहसि व्यपेतविनयं वृत्तं रहः कामिनो-  
 रन्गोन्यं शयनीयर्माहिरसावाप्तिप्रवृत्तस्पृहम् ।  
 तत्सानन्दमिलद्दृशोः कथमपि स्मृत्वा गुरुणां पुरो  
 हासोद्देष्टनिरोधमन्थरमिलत्तारं कथञ्चित्स्थितम् ॥ ३० ॥

यद्गुप्तं गदितं रतिप्रणयतो रात्रौ विलोलभ्रुवा  
 तत्संस्मारयति प्रिये स्मरमयं प्रातः प्रतिच्छन्दकैः ।  
 लोलाक्ष्या स्मितघातगण्डफलके पत्रावलीतूलिका—  
 व्यापारैर्विनिवारणाक्षरभराकारा विकीर्णा दृशः ॥ ३१ ॥

भट्टनामनस्य ।

नक्तं निरङ्कुशतया कुशमूचिभेद्यो  
 यः सर्वतस्त्रिभुवनेऽपि ममौ कथञ्चित् ।  
 माति स्म सोऽपि दृशि घूकाविहङ्गमस्य  
 भानोर्भयाज्झटिति सङ्कुचितोऽन्धकारः ॥ ३२ ॥

अरसिठक्कुरस्य ।

॥ इति श्रीभगदत्तजल्हणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या प्रभातवर्णनपद्धति ॥



## प्रभातवायवः ( ८३ )



रामाणो रमणीयवस्त्रशशिनः स्वेदोदविन्दुप्लुत-

व्यालोलालकमञ्जरीः प्रचलयन्धून्वन्नितम्बांशुरूम् ।

प्रातर्वाति नवातिकृष्टविरुसद्राजीवराजीरजः-

पुञ्जामोदमनोहरो रतिरसग्लानि हरन्मारुतः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

विकचकमलगन्धैरन्धयन् भृङ्गमालाः कवलितमकरन्दं मन्दमावाति वायुः ।

प्रमदमदनमादयौवनोद्दामरामारमणरभसखेदस्वेदविच्छेददक्षः ॥ २ ॥

माषस्य ।

अङ्गैरनङ्गसमरभ्रममृद्वरद्भिः संप्रार्थितोऽप्यनुसरन् सरलः समीरः ।

निन्दापदं भवति ममति मुन्दरीणामम्भोजगन्धकथितक्षणदावसानः ॥ ३ ॥

कृष्णपिल्लस्य ।

प्रातः सीमन्निनीनां निधुवनलुलितान् लासयन् केशपाशा-

नुन्मीलत्पङ्कजान्तःपरिमलसुगभिः स्फारयन् कामलीलाः ।

स्वच्छावश्यायविन्दुन्दिशि दिशि विस्तरन् स्थूलमुक्ताफलाभान्

धुलीभिः केतनीनां घवलितधुवनो वाति मन्दं नभस्वान् ॥ ४ ॥

मनसि निविशते स कोऽपि तापः प्रणयिनि बाहुलनान्तरस्थितेऽपि ।

सरुमलमकरन्दगन्धवन्धुर्वहति यदेव शनैः शनैः समीरः ॥ ५ ॥

॥ इति श्रीभगदत्तजन्हणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या प्रभातवातवर्णनपद्धतिः ॥

## कलहान्तरिताप्रलापाः ( ८४ )



गते प्रेमावन्धे प्रणयबहुमाने विगलिते  
निवृत्ते सद्भावे जन इव जने गच्छति पुरः ।  
तदुत्प्रेक्ष्योत्प्रेक्ष्य मियसखि गतांस्तांश्च दिवसा-  
न्न जाने को हेतुर्दलति शतधा यन्न हृदयम् ॥ १ ॥

कथमपि सखि क्रीडाकोपाद्भजेति मयोदिते  
कठिनहृदयस्त्यक्त्वा शय्यां बलाद्गत एव सः ।  
इति सरभसध्वस्तप्रेम्णि व्यपेतघृणे स्पृहां  
पुनरपि हतव्रीडं चेतः करोति करोमि किम् ॥ २ ॥

इदं कृष्णं कृष्णं मियतम ननु श्वेतमथ किं  
गमिष्यामो यामो भवतुं भवने नाय भवतु ।  
पुरा येनैवं मे चिरमनुसृता चित्तपटवी  
स एवान्यो जातः सखि परिचिताः कस्य पुरुषाः ॥ ३ ॥

अमरुकन्येते ।

मया तावद्गोघ्नस्वलितहृत्कोपान्तरितया  
न रुद्धो निर्गच्छन्नयमतिविलक्षः मियतमः ।  
अयं त्वैकतद्गः परिणतिपरामर्शकुशलः  
सखीलोकोऽप्यासीद्विखित इव चित्रेण किमिदम् ॥ ४ ॥

पदोपान्ते कान्ते लुठति तमनाहत्य भवना-  
न्मया निष्क्रामन्त्या सखि किमपि नालोचितमभूत् ।  
अयं श्रोणीभारः स्तनयुगामिमौ निर्भगगुरु  
तदानीमेताभ्यां कथमिव विलम्बो न विहितः ॥ ५ ॥

मानोन्नतेत्यसद्वनेत्यतिपण्डितेति  
 मय्येव धिक्कृतिरनेकमुखी सखीनाम् ।  
 दाक्षिण्यमात्रमष्टणेन विचेष्टितेन  
 धूर्तस्य तस्य हि गुणानुपवर्णयन्ति ॥ ६ ॥

कोपो यत्र भ्रुकुटिरचना निग्रहो यत्र मौनं  
 यत्रान्योन्यस्मितमनुनयो दृष्टिपातः प्रसादः ।  
 तस्य प्रेम्णस्तद्विदमधुना वैशसं पश्य जातं  
 त्वं पादान्ते लुठसि न च मे मन्युमोक्षः खल्लायाः ॥ ७ ॥

केषामप्येते ।

इति श्रीभगदत्तजल्हणविरचिताया सूक्तिमुक्तवल्या कलहान्तरिता प्रलापपद्धतिः ॥

## नायकशिक्षा ( ८५ )



सालक्तकेन नवपल्लवकोमलेन

पादेन नूपुरवता मदलालसेन ।

यस्ताड्यते दयितया प्रणयार्त्तकोपा—

श्रोपेक्षितो भगवता मकरध्वजेन ॥ १ ॥

अमरकम्प्य ।

कोपात् किञ्चिदुपानतोऽपि रभसादाकृष्य केशेष्वलं

नीत्वा मोहनमन्दिरं दयितया हारेण बध्वा दृढम् ।

भूयो यास्यसि तद्वहानिति मुहुः कण्ठार्धरुद्धाक्षरं

जल्पन्त्या श्रवणोत्पलेन मुकुती कश्चिद्रहस्ताड्यते ॥ २ ॥

रुद्रम्य ।

कोपात् कोमललोलबाहुलतिकापाशेन बध्वा दृढं

नीत्वा मोहनमन्दिरं दयितया स्वेरं सर्वाङ्गां पुरः ।

भूयो नैवमिति स्वलन्मृदुगिरा संसूच्य दुश्चेष्टितं

धन्यो हन्यत एव निह्नुतिपरः प्रेयान् रुदन्या हसन् ॥ ३ ॥

अमरकम्प्य ।

सा बाढं भवतेक्षितेति निविडं संयम्य बाहोः स्रजा

भूयो द्रक्ष्यसि तां श्रेतेति निविडं सन्तर्ज्यं सन्तर्ज्यं च ।

आलीनां पुर एव निह्नुतिपरः कोपाद्रणन्नूपुरं

मानिन्या चरणप्रहारविधिना प्रेयानशोकीकृतः ॥ ४ ॥

( रुद्रम्य ) ।

पादे मूर्धनि ताम्रतामुपगते कर्णोत्पले चूर्णिते

छिन्ने हारलतागुणे करतले संपातजातव्रणे ।

अप्राप्तप्रियताडनव्यतिकरा हन्तु पुरश्चेतसा

वाञ्छन्ती मुहुरेणजावनयना पर्याकुला रोदिति ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

अधिरजनि जगाम धाम तस्याः

प्रियतमयेति रूपां स्रजाञ्चवद्धः ।

पदमपि चलितुं युवा न सेहे

किमिव न शक्तिहरं सस्माञ्चसानाम् ॥ ६ ॥

करजदशनचिह्नं नैशमङ्गेऽन्यनारी-

जनितमिति सरोपामीर्ष्या शङ्कमानाम् ।

स्मरसि न खलु दत्तं मत्तयैतत्स्वयैव

स्त्रियमनुनयतीत्यं ब्रीडमानां विलासी ॥ ७ ॥

माघस्यैतौ ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तनरुहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या नायकशिक्षापद्धतिः ॥

## सम्भोगाविष्करणम् ( ८६ )



दर्पणेषु परिभोगदर्शिनी पृष्ठतः प्रणयिनो निपेदुषः ।

वीक्ष्य विम्बमनुविम्बमात्मनः कानि कानि न चकार लज्जया ॥ १ ॥

कालिदासस्य ।

ताडीदलं काचन कर्णपाशे निवेशयन्ती सुतनुः कराभ्याम् ।

रराज कर्णान्तविसर्पिदृष्टिः शाणे दटानेव कटाक्षवाणान् ॥ २ ॥

बिल्हणस्य ।

यावद्यावत्कुवलयदृशा मृज्यते दन्तपाली

तावत्तावद्विगुणमधरच्छायया शोणरोचिः ।

प्रत्यासन्नप्रियसहचरीदर्शितादर्शभित्तौ

दर्शं दर्शं न विरमयते पाणिमद्यापि बाला ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

एकावलीकलितमौक्तिककैतवेन कस्याश्चिदुन्नतपयोधरयुग्मसेवाम् ।

चक्षुर्मर्नासि यमिनामतिनिर्मलानि कन्दर्पशुक्तशरपातकृतान्तराणि ॥ ४ ॥

न्यस्तानि गह्वरलयानि करे कयाचित् तानीन्दुरखण्डघटितानि ममैष तर्कः ।

अस्या निसर्गमृदुपाणिसरोजमेपामामोचने श्रुतिरिति यन्मुकुलीषभूव ॥ ५ ॥

हारेण च स्तनयुगं परिवृत्य पीन-

प्रत्यायतं च जघनं रशनागुणेन ।

मध्यस्य मण्डनविधिं न चकार काचि-

द्रिक्तः सनाभिरपि नैव हि माननीय ॥ ६ ॥

लाक्षां विधातुमवलम्बितमात्रमेव

सत्याः करेण तरुणाम्बुजक्रोमलेन ।

कस्याश्चिदग्रपदमाशु बभूव रक्तं

लाक्षारसः पुनरभूत् पुनरुक्तद्रूप्यः ॥ ७ ॥

अर्काभिमुख्यसलिलस्थितिसाधनानि  
 रक्ताम्बुजस्य फलितान्यधुना तर्पांसि ।  
 यद्भिरु तस्य परिभूतिकरं पदं त्वं  
 लाक्षारसाङ्कुरितरागमिमं करोपि ॥ ८ ॥

यानि द्रवन्ति विरहे विदलन्ति यानि  
 योगे हरेण सखि किं बलयैः फलं ते ।  
 नैवास्ति यैर्विपरि सम्पदि चोपयोग-  
 स्तैः सङ्गमं न खलु वाञ्छति कोऽपि मर्त्यः ॥ ९ ॥

पडेते उत्प्रेक्षावल्लभस्य ।

मुग्धा त्वं सुभगे न वेत्सि मदनव्यापारमध्यापितं  
 नूनं पद्मदलैपिणाऽयमलिना दृष्टो न भर्त्राऽधरः ।  
 सरूपेदं हसितं बधूं प्रति तदा सानन्दमाविर्भव-  
 द्ववभ्रान्तर्धनशीधुगन्धरसिकैर्भृङ्गैर्यदा गुञ्जितम् ॥ १० ॥

कस्यापि ।

अहं तेनाहूता किमपि कथयामीति विजने  
 समीपे चासीना सरलहृदयत्वादवहिता ।  
 ततः ऊर्णोपान्ने किमपि वदताऽऽघ्राय वदन  
 गृहीत्वा धम्मिल्ले मम सखि निपीतोऽधररसः ॥ ११ ॥

अमलकस्य ।

सरूपस्तानि वचांसि यानि बहुशोऽधीतानि शुष्मन्मुखा-  
 दृक्ष्येऽहं बहुगिणिता क्षणमपि ध्यान्वाऽस्मि मौनं गता ।  
 धूर्तेनैव च मण्डलीकृतकुचं गाढं परिध्वज्य मां  
 पीतान्येव सहाधरेण सहसा वक्रस्थितान्येव मे ॥ १२ ॥

जीवनागस्य ।

अयमेकोऽहमेकेति ज्ञानं तत्सङ्गमे न मे ।  
 रागे एवाधिकस्तत्र हरिद्राचूर्णयोरिव ॥ १३ ॥

मा गर्वमुद्रह कपोलतले चकास्ति  
 कान्तस्वहस्तलिखिता मम भञ्जरीति ।  
 अन्यापि किं न सखि भाजनमीदृशाना  
 वैरी न चेद्रूपि वेपथुरन्तरायः ॥ १४ ॥

ऋयोरप्येतौ ।

अन्याऽसि या कथयसि प्रियसङ्गमेऽपि  
 नमोक्तिचाटुकशतानि रतान्तरेषु ।  
 नीवीं प्रति प्रणिहिते तु करे प्रियेण  
 सख्यः शपामि यदि किञ्चिन्निह स्मरामि ॥ १५ ॥

विज्जाकाया ।

पाठन्यासं कृतवति वहिः श्रोत्रयोरस्मि लीना  
 प्राप्ते दृष्टिप्रसरपदवीं दृष्टिरेवाढमासम् ।  
 तल्पान्तस्थे दसितपुलकस्वेदकम्पाकुलाङ्गी  
 सजाताऽह तदनु सखि मे विमलुप्तो विवेकः ॥ १६ ॥

कस्यापि ।

कान्ते तल्पमुपागते विगलिता नीवीं स्वयं बन्धनात्  
 बासश्च श्लथमेखलागुणधृतं किञ्चिन्नितम्बे स्थितम् ।  
 एतावत् सखि वेदि केवलमहं तस्याङ्गसङ्गे पुनः  
 कोऽसौ काऽस्मि रतं च किं कथामिति स्वल्पाऽपि मे न स्मृतिः ॥ १७ ॥

कस्यापि ।

कान्ते सागसि यापिते प्रियसखीवेषं विधायागते  
 भ्रान्त्याऽऽलिङ्ग्य मया रहस्यमुदितं तत्सङ्गमाकाङ्क्षया ।  
 मुग्धे दुष्करमेतदित्यतितरायुक्त्वा सहासं बला-  
 दालिङ्ग्य च्छलिताऽस्मि तेन कितवेनाद्य प्रदोषागमे । १८ ॥

सुप्तोऽयं सखि सुष्यतामिति गताः सख्यस्ततोऽनन्तरं  
 प्रेमावेशितया मया तरलया न्यस्तं मुखं तन्मुखे ।  
 ज्ञातेऽलीकनिमीलने नयनयोर्धूर्तस्य रोमाञ्चतो  
 लज्जाऽऽसीन्मम तेन साऽप्यपहृता तत्कालयोग्यैः क्रमैः ॥ १९ ॥

अमस्कस्येतौ ।

॥ इति श्रीभगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां संभोगाविष्करणपद्धतिः ॥



## कुलटापद्धतिः ( ८७ )



उच्छासं खण्डखण्डस्तरलितहृदये मूर्कतां भूषणाना-

मुक्तिप्रत्युक्तिवन्धोऽप्याभिनयविहितः पांसुला भुस्तुशय्या ।

नृणीमेव प्रमादानुनयनकलहाश्चुम्बन शब्दशून्यं

यत्रैतत् स्वस्ति तस्मै निभृतनिधुवनायेति नान्दी नमोऽस्तु ॥ १ ॥

अये को जानीते निजपुरुषसङ्गो हि न तथा

यया चेतस्सीणां परपुरुषसङ्गो रमयते ।

अपि स्वैरं भुक्ता दिवसमाखिलं वासरकृता

करस्पर्शादिन्दोर्भुकुलयति नेत्राणि नलिनी ॥ २ ॥

देवरीनस्य ।

भ्रूभेदः कतिचिद्विश कटिलया काञ्चित्किमत्यः स्मितः

स्वैरिण्यः प्रथयन्ति मन्मथशरव्यापारवश्यं मनः ।

कामाचिन्पुनरङ्गरेषु मसृणच्छायेषु गर्भस्थितो

भावः काचपुटेषु पुष्करमिव मव्यक्तमालोक्यते ॥ ३ ॥

अभिनन्दनस्य ।

अये कोऽयं वृद्धो गृहपरिवृद्धः किं तव पिता

न मे भर्ता किन्तु व्यपगतहृगन्यच्च बधिरः ।

ब्रूहुं श्रान्तोऽग्राहं शिशयिपुरिहैवापवरके

क यामिन्यां यामि स्वपिमि ननु निर्दशमशके ॥ ४ ॥

श्रीभोजदेवस्य ।

शून्यं वेश्म चिराद्गतो गृहपतिर्जाताऽधुना शर्वरी

स्यातुं नोचितमत्र गच्छ निपुणं लोकैरनालोकितः ।

इत्थं लोलहृशा द्वासावभिहितो दासीमुखेनाध्वगः

स्मित्वा किञ्चिदिव क्व यामि रजनी यातेत्युदीर्य स्थितः ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

आकारैर्न विदन्ति व[क]फणितीर्वोद्धुं न मेधाविन-  
शब्दाख्येयनिजाशयं कुलवधूवर्गस्य नैतद्वतम् ।  
ग्रामेऽस्मिन् ऋजुवाच्यवाचकहतात्मानो युवानो जडा-  
स्तत्त्वज्ञोपगताध्वगावधिरयं कामञ्जरः सद्यताम् ॥ ६ ॥

हरिहरस्या।

दृष्टिं हे प्रतिवेशिनि क्षणमिहाप्यस्मद्वृहे दास्यसि  
प्रायेणास्य शिशोः पिता न विरसाः कौपीरपः पास्यति ।  
एकाकिन्यपि यामि तद्वैनामितः स्रोतस्तमालाकुलं  
नीरन्ध्रास्तनुमालिखन्तु जरठच्छेदा नलग्न्ययः ॥ ७ ॥

विज्ञाकायाः ।

एषां गोपवधूविलाससुहुदां राधारहस्ताक्षिणा  
भद्रं भद्रकलिन्दशैलतनयातीरे लताशाखिनाम् ।  
विच्छिन्ने स्मरतल्पकल्पनविधिच्छेदाय योगेऽधुना  
ते जाने जरठीभवन्ति त्रिलसम्मीलस्विपः पल्लवैः ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

यः कौमारहरः स एव हि वरस्ताश्चन्द्रगर्भा निशाः  
प्रोन्मीलन्नवमालतीसुरभयः प्रौढाः कदम्बानिळाः ।  
सा चैवास्मि तथाऽपि चौर्यसुरतव्यापारलीलाविधौ  
रेवारोधसि वेतसीतरुतले चेतः समुत्कण्ठते ॥ ९ ॥

शिलामङ्कारिकायाः ।

व्यपेतव्याहारं गतविविधशिल्पव्यतिकर  
करस्पर्शारम्भे विगलितदुकूलान्तवसनम् ।  
मुहुर्वद्धोत्कम्पं दिशि दिशि मुहुः प्रेषितदृशो-  
रहल्यामुत्राम्णोः क्षणिकमिव तत्सङ्गतमभूत् ॥ १० ॥

कस्यापि ।

एकाकिनी यदवला तरुणी तथाऽह—

मस्मिन् गृहे गृहपतिश्च गतो विदेशम् ।

कं याचसे तदिह वासमियं वराक्री

श्वश्रूर्ममान्धवधिरा ननु मूढ पान्थ ॥ ११ ॥

अम्बा शेतेऽत्र वृद्धा परिणतवयसामग्रणीरत्र तातो

निशतेपागारकर्मश्रमशिथिलतनुः कुम्भदासी तथाऽत्र ।

अस्मिन् पापाऽहमेका कतिपयदिवसप्रोपितमाणनाथा

पान्थायेत्थं तरुण्या कथितमवसरव्याहृतिव्याजपूर्वम् ॥ १२ ॥

रुद्रस्यैतौ ।

॥ इति श्रीमगडत्तजल्लहणाविरचिनाया सूक्तिमुक्तावल्या कुल्यापद्धतिः ॥

## सङ्कीर्णपद्धतिः ॥ ( ८८ )



नखपदशवलेषु कामिनीनां पृथुलतरेषु नितम्बमण्डलेषु ।  
पुलकितमनसां जयन्ति यूना नयनसरोजगतागतानि तानि ॥ १ ॥

नाथकुमारस्य ।

लक्ष्मीश्रामरभासिनी पङ्चियस्मेरा सुहृत्सङ्कथा  
रूपं पुष्पशरोपमं [रतिपैतेर्लीलो]पमं यौवनम् ।  
पाद्वे जीवितजीवितं प्रियतमाः श्यामाः शशाङ्काङ्किता  
गेयं श्रोत्ररसायनं सुकृतिनां सम्पूर्णपुण्योत्सवः ॥ २ ॥

कुलाभिमाने विभवो विभवेऽभिनव वयः ।  
यौवनेऽभिमता कान्ता भोगोऽयं भाग्यसम्पदाम् ॥ ३ ॥

उद्यानं कौमुदी गीतं कान्ता केलिः सुहृत्कथा ।  
कृतिनां सुकृतक्रीतः स्वर्गभोगो भुवि स्थितः ॥ ४ ॥

क्षेमेन्द्रस्यैतौ ।

अस्माकं सखि वाससी न रुचिरे ग्रैवेयकं नोज्ज्वलं  
नो वक्रा गतिरुद्धतं न हसितं नैवास्ति कश्चिन्मदः ।  
किन्त्वन्येऽपि जना वदन्ति सुभगो ह्यस्याः पतिर्नान्यतो  
दृष्टिं पातयतीति विश्वप्रियता मन्यामहे दुस्थितम् ॥ ५ ॥

म्द्रस्य ।

मधु च विकसितोत्पलावतंसं शशिकरपल्लवितं च हर्म्यपृष्ठम् ।  
मदनजनितविभ्रमा च कान्ता फलमिदमर्यवतां विभूतयोऽन्याः ॥ ६ ॥

भर्तृमेष्ठस्य ।

प्रतिरजनि प्रतिदिवसं बहिरवहिश्चण्डि ढिण्डिमं दत्त्वा ।  
काणवधूद्वगलितैर्विश्वं पुनराकुलीभूतम् ॥ ७ ॥

कोपं संवृणु कोपनेऽश्रुसलिलैर्धोताञ्जने किं दृशौ  
 किं कोपादलकावली विलुलिता खिन्नाऽसि किं मन्युना ।  
 कर्णोत्तंसितपद्मरागशकलप्रत्यर्पितशोणिमा  
 फालेऽस्मिन् सुभगस्य नान्यवनितापादाम्बुजालक्तरुः ॥ ८ ॥

हरिहरस्यैतौ ।

संसारः प्रतिभाति येन सरसः सर्वाण्यहानि क्षणा-  
 यन्ते जीवितयौवने सफलता दत्तः सरूपश्रिणी ।  
 चन्द्रोद्यानवसन्तकोकिलकुहूलापादिकानामुपा-  
 देयत्व कुरुते च यदिजयते तत् मेम यूनोश्चिरम् ॥ ९ ॥

श्रीभीमसिंहपण्डितस्य ।

नमस्यं तत्सखीमेम घण्टारणितसोदरम् ।  
 क्रमक्रशिमनिःसारमारम्भगुरुडम्बरम् ॥ १० ॥  
 दम्पत्योः पाक्षिकात्प्रेम्णः प्रेमाभावः सुखावहः ।  
 एककर्णस्थताटङ्कादताटङ्कं वरं मुखम् ॥ ११ ॥

कयोरप्येतौ ।

अन्यमुखे दुर्वादो यैः प्रियवदने स एव परिहासः ।  
 इतरेन्धनजन्मा यो धूमः सोऽगुरुभवो धूपः ॥ १२ ॥

गोवर्धनाचार्यस्य ।

नद्या इव प्रवाहो विषमशिलासङ्कटस्खलितः ।  
 विघ्नितसमागमसुखो मनसिशयः शतगुणी भवति ॥ १३ ॥

कालिदासस्य ।

स्वादूनां प्रथमाय रूपविभवं मिथ्या मियस्तन्वते  
 प्रेम्णे स्वस्ति मनोभवैकसुहृदे यस्य प्रसादादिह ।  
 दम्पत्योरनपेक्षितप्रियसखीचित्रप्रकारोक्तयो  
 जायन्ते महरान्तरेऽपि शतशः कोपप्रसादादयः ॥ १४ ॥

राजशेखरस्य ।

तारुण्यातिशयः स कोऽपि विकसत्सौन्दर्यमुद्राङ्कित-  
 श्चातुर्यं नवभङ्गिसङ्गि तदहो यस्यां समुज्जृम्भते ।  
 एकाऽप्यस्ति किमीदृशीन्दुवदना सोऽप्यस्ति किं यत्कृते  
 सात्तं शुष्यति मुह्यति प्रलपति प्रेम्णा तदप्यद्भुतम् ॥ १५ ॥

श्रीवैद्यभानुपण्डितस्य ।

यत्पराधीनयोः प्रेम दैवात् किमपि जायते ।  
 तत्रानुत्सृज्य लज्जां वा जीवितं वा कुतः सुखम् ॥ १६ ॥  
 यत्रावकाशलेशोऽस्ति नोपचारविचारयोः ।  
 तद्व्यानं प्रेम चाशेषदुःखहृद्योगिभोगिनोः ॥ १७ ॥

प्रज्ञानन्दस्य ।

अवचनं वचनं प्रियसन्निधावनवलोकनमेव विलोकनम् ।  
 अवयवावरणं च यदंशुकव्यतिरूरेण तदङ्गसमर्पणम् ॥ १८ ॥

स्त्रीमुद्रां मकरध्वजस्य परमा सर्वार्थसम्पत्करी-  
 मेनां ये प्रविहाय यान्ति कुपियः स्वर्गापवर्गेच्छया ।  
 तद्वोर्पैर्विनिहत्य ते द्रुततरं नदीकृता मुण्डिताः  
 केचिद्रक्तपटीकृताश्च जटिलाः कापालिकाश्चापरे ॥ १९ ॥

एको वाणः स्फुरति बलितालोकनं कामिनीनां  
 कामस्यान्यो मलयपवनः कामिनां मर्मभेदी ।  
 वीणावैणुवणिगतमपरश्रुतपुष्पं तुरीयः  
 सर्वोत्कृष्टप्रथमसन्निवः पञ्चमः पञ्चमोऽपि ॥ २० ॥

केषामप्येते ।

इति श्रीमदारोहकभगदत्तनरुहणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या सङ्कीर्णपद्धतिः ॥



## हासपद्धतिः ( ८९ )

मातस्तातस्य मौलो निवसति किमिदं पुत्र जीताशुलेखा  
 फाले किं नेत्रमेतज्ज्वलितशिखिशिखं किं गले कालकृटः ।  
 नाभेर्मूले किमेतत्तदिति तनयजां भारतीं भावयित्वा  
 तिर्यग्न्यामीलिताक्षीं करपिहितमुखीं पार्वतीं चैः पुनातु ॥ १ ॥

॥ कस्यापि ॥

गत्वा द्वारवतीं नयामि दिवसानाराग्यन्ती हरिं  
 दृष्ट्वा चाऽनशनेन जीवितमिदं मुञ्चामि भागीरथीम् ।  
 मातः मातरितिप्रवर्तितकथा निर्वेदमातन्वती  
 रण्डा नक्तमनन्तनिर्भररत्नप्रतिता सुखायास्तु वः ॥ २ ॥

अज्जी दृष्टिरनुत्तरणं विहसितं मन्दं परिस्पन्दितं  
 द्वेषो नर्मणि दूरतीर्थगमने यत्नो रतिलिङ्गिषु ।  
 यस्यास्त्यक्तसुखस्पृहं किल वपुः पीनाल्पलम्बस्तनी  
 सक्षीरा विटचेटैकमहिषी रण्डा शिवायास्तु वः ॥ ३ ॥

॥ हरगणस्य ॥

लभ्यान्यङ्गविलेपनानि सुलभास्ताम्बूलसम्पत्तयः  
 वल्यन्ते च मृदूनि चीनवसनान्यभ्येति काऽपि द्युतिः ।  
 किं चोच्चैर्व्यते विमर्दसुलभः संभोगलीलारसो  
 रण्डा वित्तवतीति दन्त महनः पुण्यस्य पाकरुमः ॥ ४ ॥

अभ्यस्तेऽपि हि नाम वस्तुनि चिराद्ज्ञानमभावनं  
 शौचाशौचविवादिता विशकलस्मृत्यक्षरावर्तनम् ।  
 वारं वारमृणोपघातकथनं कोऽप्येष दम्भात्मनां  
 प्रायो दग्धदुरीश्वञ्चनविधौ जागर्त्यपूर्वः क्रमः ॥ ५ ॥

भ्रातस्तर्कं कदर्थितोऽसि कविते याताऽसि दीना दशा  
मीमांसे साखि वञ्चिताऽसि सुहृदो वेदाः कुतः शर्म वः ।  
धूर्तनिःस्पृहतामिषेण भवतामाघाय मौलौ पदं  
हृत्वा वित्तवतां धनानि सुचिरं साम्राज्यमातन्यते ॥ ६ ॥

पाणौ ताम्रघटी कुशाः करतले धौतोऽज्ज्वले वाससी  
फाले मृत्तिलकः सचन्दनरसो न्यस्तैकपुष्पं शिरः ।  
दूरोत्क्षिप्तपदा गतिर्हृदतरव्याश्लिष्टदन्ता गिरः  
सोऽथ वञ्चयितुं जगद्भगवतो इम्भस्य देवक्रमः ॥ ७ ॥

स्नार्य स्नायमनारतं धनवतामग्रे निरीहव्रताः  
प्रायो मृत्तिलदर्भसंग्रहधनाः सम्मोहयन्तो जगत् ।  
अम्भःक्रेलिकृतावतारतरुणीनीरन्त्रवक्षोरुह-  
द्वन्द्वालोकनकृणितेक्षणयुगं ध्यायन्त्यमी डाम्भिकाः ॥ ८ ॥

वैराग्यभङ्गिरचनावचनैः प्रतार्य रण्डाधिराय विरुदस्तनसन्नताङ्गीः ।  
ब्रह्मोपदेशमिषसङ्गतगण्डभित्ति निःशङ्कचुम्बनरसैः कितवा द्रवन्ति ॥ ९ ॥

करकजलपूतभूतलनिहितपदो विहितविकृतहुकारः ।  
अपि वितथमन्त्रगणनाव्यग्रसमग्राङ्गुलीपर्व ॥ १० ॥

वेश्यावेश्मसु सीधुगन्धिललनावक्रासवामोदितै-  
र्नीत्वा निर्भरमन्मथोत्सवरतैरुन्निद्रचन्द्राः क्षपाः ।  
सर्वज्ञा इति दीक्षिता इति चिर्मप्राप्तामिहोत्रा इति  
ब्रह्मज्ञा इति तापसा इति दिवा धृतेर्जगद्वक्ष्यते ॥ ११ ॥

कृष्णमिश्रस्य ।

चेष्ट्यः कदाचन कदाचन पण्यनार्यः  
कन्याः कदाचन कदाचन चण्डरण्डाः ।  
इत्थं चिर विहरतोऽपि सखे परस्त्री-  
वाञ्छारसे न परितृप्यति चान्तरात्मा ॥ १२ ॥

केशामप्येते ।



न विद्या न च वस्तुत्वं नैषा काऽपि विदग्धता ।  
तथाऽपि धत्ते पात्रत्वमप्रतिग्रहभावना ॥ १३ ॥

सर्वज्ञवासुदेवस्य ।

स्नानं सिन्धुजले विधाय जनतासन्ने निषण्णस्तटे  
कापायेण घनाचकुण्ठिततनुः प्राप्तः परिव्राजकः ।  
सूपापूपघृतोत्तरा मधुमती भिक्षा यतो लभ्यते  
यस्मिन् वा गतभर्तृका युवतयस्तत्तद्गृहं ध्यायति ॥ १४ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

कन्यां वहसि दुर्बुद्धे गर्दभैरपि दुर्बहाम् ।  
शिखायज्ञोपवीताभ्यां भारः कस्ते भविष्यति ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

प्रामाण्यमाक्षिपति साधयतां शिवादीन्  
देवानभीः किमपि दुर्मतिरागमानाम् ।  
पुत्रे शिगौ विकृतिभीषदवेक्ष्य भीतो  
धावत्ययं प्रतिनिशं सखलिः श्मशानम् ॥ १६ ॥

श्रमणः श्रावकवृद्धासुग्तविधौ दशति नाथरं दत्तम् ।  
मदिराक्षि मांसभक्षणमस्मत्समये विरुद्धमिति ॥ १७ ॥

केशोल्लुञ्छनसाम्येऽपि हन्त पश्येत्तदन्तरम् ।  
उपस्थाः कौटमश्नन्ति घृतभक्तं दिगम्बराः ॥ १८ ॥

केयामप्येते ।

वन्दे पद्मिनि धर्मलाभ भवती प्राप्ता जिनेन्द्रालयं  
किं मेऽन्यत्र किमुच्यते तव मनःश्रद्धा भवन्तो विदुः ।  
इत्याकृतमृदुस्मितेन [वच]सा जल्पन्ति ये श्रावकी  
तन्नाभीनिपतद्गुहाः करचटेतेसेवहेकेषटे ( १ ) ॥ १९ ॥

मदनस्य ।

अभ्यस्य पवनविजयं व्याख्याय च शैवसहिताः सकलाः ।  
मरणसमये गुरुणां पर्दवदसवो विनिष्क्रान्ताः ॥ २० ॥

इच्छालस्य ।

कृषीवलानां भुवि कालवर्षादकालवर्षाद्विपजां प्रमोदः ।  
सस्यप्रवृद्धिं कुरुते हि पूर्वः प्रजासु रोगप्रचयं द्वितीयः ॥ २१ ॥

दृष्टे रवौ सरसिजं कुमुदं हिमांशौ  
नीलाम्बुवाहनिषिङ्गे गगने शिखण्डी ।  
प्रायस्तथा न हि वहन्ति विकासलक्ष्मीं  
व्याधौ यथा धनवतो भिषजां सुखानि ॥ २२ ॥

धत्सेऽन्ना(ङ्गा)नि न धार्यसे च बहुभिर्वेत्सि स्वयं सङ्गतान्  
पद्भ्यां यासि वचो ददासि शिरसः शक्नोपि संचालने ।  
निर्मुक्तो गुरुलङ्घनव्यतिकरात्तृष्णा न चोष्णा(ष्मा)पि ते  
सानन्दोऽयं वियोगरोगराहितो दृष्टोऽसि जीवन्पुनः ॥ २३ ॥

कार्पासकोशौज्ज्वलकेशसञ्चया पयोधरालिङ्गितमन्मयालय ।  
गलौ जरद्वलकसभिभावुभौ तथापि रण्डा मुरतं न मुञ्चति ॥ २४ ॥

मर्कटमुखि मरिचस्तनि मुरजोदरि मुष्टिमेयकटिदेशे ।  
मार्जारशावनयने स्मरामि कान्ते तवाङ्गानि ॥ २५ ॥

कटिर्मुष्टिग्राह्य द्विपुरुषभुजग्राह्यमुदरं  
स्तनौ घण्टालोलौ जघनमिव गन्तुं व्यवसितौ ।  
स्मितं भेरीनादो मुखमपि च पन्युर्मयकरं  
तथाऽप्येषा रण्डा परिभवति सन्तापयति च ॥ २६ ॥

भक्ते द्वेषो जडे प्रीतिः प्रवृत्तिर्गुरुलङ्घने ।  
मुखे कटुकता नित्यं धनिनां ज्वरिणामिव ॥ २७ ॥

कोशं कुशेशय विकासय संश्रितालौ प्रीतिं कुरुष्व यदसौ दिवसस्तवास्ते ।  
दोषागमे निविडराजकरप्रपातदुःस्थे समेप्यनि पुनस्तव कः समीपम् ॥ २८ ॥

१ तत्त्वस्योपरि दृश्यते च महती प्रीतिर्न चोष्माऽस्ति तत्र दृक्स्वास्थ्यं च (नि)वियोगगन्धिराहितो दृष्टोऽसि  
वेत् सखे ॥ पाठान्तरम् क ख च २ वातो क पाठभेद

आलिङ्गिता परैर्यान्ति प्रस्वलन्ति समे पथि ।  
अव्यक्तानि च भापन्ते धनिनो मद्यपा इव ॥ २९ ॥

अधिकाराभिपेक्षेषु मृदङ्गवचनं शृणु ।  
वद्वा दण्डहता रिक्ता भविष्यासि यथा वयम् ॥ ३० ॥

कस्यापि ।

सत्रवाणं लोलनेत्रं कुलयुवतिमुखं दृश्यते सौनुकर्म्यं  
रण्डानामर्थलज्जाञ्चितमधिपुलकं स्पृश्यते पीनमङ्गम् ।  
स्त्रीवानां स्वाग्रतेऽन्तश्चरविहितधनं काष्ठमूलाग्रितोयैः  
पूर्वं विग्राहकानां सकलमुखनिधिर्वेद्यविद्याभिवन्द्या ॥ ३१ ॥

दीपकस्य ।

आपूर्यमाणपलितं सुभगत्वकामः  
सार्धं प्रयाति दयिता पलिताधिकेन ।  
पुष्पेक्षणत्वमपि शश्वदपोह्य पा(सा ?)कं  
याति मियो निकटमेव विलोचनेन(?) ॥ ३२ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

यस्मिन्नास्ति कचग्रहव्यतिकरो यस्मिन् पीनस्तन-  
द्वन्द्वाश्लेषसो न यत्र करजैरुच्चावचाः केलयः ।  
प्रत्यङ्गं न च यत्र चुम्बनविधिर्नो यत्र कण्ठवनिः  
तत्पुंसः कुलगोहिनीरतमिति स्पष्टो हि विष्टिक्रमः ॥ ३३ ॥

ससंभ्रमकचग्रहव्यतिकराकुला वेषते  
नखक्षतिषु निर्भरं स्फुरितवाष्पमारोदिनि ।  
दिशः सभयमार्जवस्तिमितलोचनं वीक्षते  
पशुश्च कुलगोहिनीं चतसृणामनर्थान्तरम् ॥ ३४ ॥

सर्वज्ञवासुदेवस्यैतौ ।

काकालौल्यं यमात् कार्यं म्यपनेर्दृढघातिनाम् ।  
एकैकाक्षरमादाय कायस्थः केन निर्मितः ॥ ३५ ॥

लेखनित्यतर्कस्य कायस्थस्य न विश्वसेत् ।  
येनोनिद्विधितोयेन गकारान्तररेखका ( ? ) ॥ ३६ ॥

कलमान्तनिर्गतमपीविन्दुव्याजेन साञ्जनाश्रुणा ।  
कायस्थलुप्यमाना रोदिनि म्बिन्नेव राजश्रीः ॥ ३७ ॥

गतवेदी<sup>१</sup> मे सिद्धः सहस्रवेदी<sup>२</sup> रसोऽपि निर्यानः ।  
इति वदति धातुवादी नम्रो मलिनः कुशो रुधः ॥ ३८ ॥

प्रथमं स्वचित्तमखिलं कनकार्थी भस्ममात् स्वयं कुरुते ।  
पश्चात्स्वधनादैधिकं विनाशयति वञ्चनानिपुणः ॥ ३९ ॥

उत्तिष्ठति नमति वणिक् पृच्छति कुशलं ददाति च स्यान्म ।  
निषेपपाणिमाप्तं दृष्ट्वा अर्भ्याः कथाः कुरुते ॥ ४० ॥

क्षेमेन्द्रम्य ।

पितरि मृतेऽपि हि वेश्या रोदिनि हा तात तात तातेति ।  
उपभुक्तखदिरवीटिकजनिताधररङ्गभङ्गभयात् ॥ ४१ ॥

उच्छुद्धम्य ।

तल्पे नितम्बतलमाग्रनिरस्नवस्त्रां सङ्गत्य शृष्टवनितां इतकामवेगः ।  
निर्वृत्यमन्थ इव मन्मथजं समग्रं लज्जानतो भवन्तः सपदि व्यपैति ॥ ४२ ॥

सर्वज्ञवासुदेवम्य ।

अविदग्धः श्रमकठिनो दुर्लभयोपिद्युवा जडो विप्रः ।  
अपमृत्युरुपक्रान्तः कामिव्याजेन मे राज्ञा ॥ ४३ ॥  
शृणु सखि कौतुकमेकं ग्राभीणरुकामिना यदद्य कृतम् ।  
सुरतसुखमीलिताक्षी मृतेति भीतेन मुक्ताऽस्मि ॥ ४४ ॥

दामोदरगुप्तम्यैतौ ।

दुर्दशैः कृपणैः पणो यदि भवेद्द्वाला बलाद्बुध्यते  
कन्दर्पप्रतिभोऽपि हन्त तरुणो निष्काम्यते निर्धनः ।

आस्ते लोहमयार्गलेव भवनद्वारे चिर जाग्रतो-  
र्धूनोर्भाग्यविपर्ययेण जरती नात्रापि मृत्युं गता ॥ ४५ ॥

नाथकुमारस्य ।

कांश्चिच्चादुवचःशतेनिजसुताप्रेमातिरेकैः परा-  
 नन्यान्वक्ररवाक्रमैर्धनवतः प्रापय्य गेहं निजम् ।  
 भाग्दत्तग्रहणप्रगल्भकितवज्याजादवष्टभ्य तान्  
 कुट्टिन्यः स्फुटमप्रगल्भचरितानेताग्निहन्तुं क्षमाः ॥ ४६ ॥

सर्वज्ञवासुदेवस्य ।

भगदत्तप्रभावाद्या कर्णश्लयोत्कटस्वना ।  
 सेनेषु कुरुराजस्य कुट्टनी किन्तु निष्कृपा ॥ ४७ ॥

क्षेमैन्द्रस्य ।

प्रेमद्रुमोदलनतीक्ष्णकुठारधारा रूक्षासिखीक्षणविरूक्षणचित्तवृत्तिः ।  
 नार्द्राभवन्मरुधरेव महाप्रवन्धैर्ध्वजं पिनाष्टि कठिनं खलु कुट्टनी सा ॥ ४८ ॥

स्फुरत्कुन्दश्रेणीविशददशना धौतवसनाऽ-  
 मले फाले किंचित्तिलकरचना चारुवचना ।  
 इयं युनां चेतःप्रहरणधरा सम्यगधरा  
 प(व ?)राका(की ?)रा[के]न्दुप्रतिप्रवदनाऽतिप्रवदना ॥ ४९ ॥

कस्यापि ।

भार्यायै पतिदेवतापरगतिं शंसत्यसत्यं पुमान्  
 कश्चित्तां नियमैर्नियन्तुमपटुः कोपेन संन्यस्यति ।  
 अन्यो गच्छति जाह्नवीमथ परो राजानमप्यावयो-  
 र्वेशं द्रूपय नेति भोः कथय मे कस्तेषु मानोन्नतः ॥ ५० ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

नाहं स्वर्गफलोपभोगतृपिता नाभ्यर्थितस्त्वं मया  
 सन्तुष्टस्तृणभक्षणेन सततं साधो न युक्तं तव ।  
 स्वर्गं यान्ति यदि त्वया विनिहता यज्ञे यदि(ननु ?)प्राणिनो  
 यज्ञं किं न करोपि मातृपितृभिः पुत्रैः सदा बान्धवैः ॥ ५१ ॥

कस्यापि ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तनल्लहणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या हास्यरसपद्धतिः ॥

## करुणः ( ९० )



आदाय मांसमखिलं स्तनवर्जमङ्गे  
 मा मुञ्च बागुरिकं यामि कुरु प्रसादम् ।  
 सीदन्ति शय्यरुचलग्रहणानभिज्ञा  
 मन्मार्गवीक्षणपराः गिशवो मदीयाः ॥ १ ॥

नरदेववर्मणः ।

हृदयाभ्रापयातोऽसि दिक्षु सर्वासु दृश्यसे ।  
 वत्स राम गतोऽसीति सन्तापादनुमीयसे ॥ २ ॥  
 लक्ष्मणस्त्यक्तवान् प्राणान्मदर्थे मयि जीवति ।  
 अहमभ्रूणि मुञ्चामि पश्यतान्तरमावयोः ॥ ३ ॥

अभिनन्दस्यैतौ (?) ।

मातस्तातः कं यातः सुरपतिभवनं हा कुतः पुत्रशोकात्  
 कोऽसौ पुत्रश्चतुर्णां त्वमवरजतया यम्य जातः किमस्य ।  
 मौसोऽसौ काननान्तं किमिति नृपगिरा किं तथाऽसौ वभापे  
 मद्वाग्बद्धः फलं ते किमिह तव धराधीशता हा हतोऽस्मि ॥ ४ ॥

कृतककुपितैर्वाष्पाम्भोभिः सदैन्यविलोकिरै-  
 र्वनमसि गता यस्य प्रीत्या धृताऽपि तथाऽम्बया ।  
 नवजलधरश्यामाः पश्यन्दिशो भवतीं विना  
 कठिनहृदयो जीवत्येव म्रिये स तव म्रियः ॥ ५ ॥

स्निग्धश्यामलकान्तिलिप्तवियतो वेल्लद्गलाका घना  
 वाताः शीकरिणः पयोदसुहृदामानन्दकेका [ रवाः ] ।  
 कामं सन्तु हृद कठोरहृदयो रामोऽस्मि सर्वसहो  
 वैदेही ॥ कथं भविष्यति हहा हा देवि धीरा भव ॥ ६ ॥

कयोरप्येतौ ।

कोऽहं ब्रूहि सखे स एव हि भवानार्यः स को राघवः  
 के यूयं वत नाथ नाथ किमिदं दासोऽस्मि ते लक्ष्मणः ।  
 कान्तारे किमिहास्महे वद वृथा देव्या गतिर्मृग्यते  
 का देवी जनकाधिराजतनया ॥ जानकि ववासि हा ॥ ७ ॥

महानाटकात् ।

सौमित्रे ननु सेव्यतां तरुतलं चण्डांशुर्ज्जृम्भते  
 चण्डांशोर्निशि का कथा रघुपते चन्द्रोऽयमुन्मीलति ।  
 वत्सैतद्विदितं कथं नु भवता धत्ते कुरङ्गं यतः  
 ववासि प्रेयसि हा कुरङ्गनयने चन्द्रानने जानकि ॥ ८ ॥

जयदेवस्य ।

हा वत्स वव गतोऽसि देहि वचनं केनाधुना मद्विरा  
 भज्यन्तामतिदारुणाः फणिपुरद्वारार्गलाकोटयः ।  
 पौलस्त्योऽस्य न लङ्घ्यते वचनमित्यागस्य पत्या समं  
 पौलोमी वव करोतु रावणरुपः शान्त्यर्थमभ्यर्थनम् ॥ ९ ॥

विरहणस्य ।

गण्डूपाशोपितान्घिमकटजलचरोत्फालजातस्मितानां  
 हेलाकुण्डलचन्द्राभिनवकृतमहाकुण्डलाभोगभाजाम् ।  
 पीनांसस्थापिताशाद्विरदमदमपीमांसलस्यासक्तानां  
 दूरं यातस्य (स्सः?) वत्स स्मरति दशशिरास्त्वच्छिशुश्रीङितानाम् ॥ १० ॥

मायूरानस्य ।

भयान्मन्दं यम्याः क्लमवति कपोले परिलुठ-  
 न्मरुत्प्रत्यासन्नामलकरचनां ताण्डवयति ।  
 समाकृष्टा केशेष्वियमशरणा राक्षसवधूः  
 पुवङ्गैर्जन्तूनां दुरधिगमघोरा परिणतिः ॥ ११ ॥

मदनस्य ।

रामस्य हृदयाम्बोधौ विरहागस्त्यशोपिने ।  
और्ववत् कोऽपि कामाग्निरन्तर्ज्वलति केवलम् ॥ १२ ॥

तम्यैव ।

भूयिष्ठानि मुखानि चुम्बति भुजैर्भूयोभिरालिङ्ग्यते  
चारित्र्यतदेवताऽपि भवता कान्तेन मण्डोदरी ।  
हा लम्बोदरकुम्भमौक्तिकमणिस्तोर्मर्ममैकावली—  
शिलपे वागधमर्णरुस्य भवतो लङ्केन्द्र निद्रारसः ॥ १३ ॥

श्रीमुरारे ।

हे गोदावरि रम्यवारिरसिका पम्पे न दृष्टा त्वया  
सा सीता कमलानि वा हृतवती नूनं विनोदाय ते ।  
इत्येतत्प्रतिपादपं प्रतिलतं प्रत्यापगं प्रत्यगं  
प्रत्येणं प्रतिवर्हिणं तत इतस्तां मैथिलीं पृच्छति ॥ १४ ॥

महानाटकात् ।

य स्फूर्तिरवधीरितः सुरतरुस्त्वत्स्यागलीलायितै—  
स्तस्या[धो] भवितासि नन्दनवनक्रीडाप्रसङ्गादपि ।  
यश्च स्फारविलासविक्रमकलामूत्रस्य पार्श्वं न ते  
तेनार्थासनमाश्रितोऽसि हरिणा कस्ते प्रतिष्ठाकवः ॥ १५ ॥

अक्षत्रारिकृताभिमन्युनिधनप्रोद्धूततीव्र[क्रूरः]  
पार्थस्याकृतशात्रवमतिकृतेरन्तःक्रुधा मुद्यतः ।  
कीर्णा धाप्पकर्णैः पतन्ति घनुपि व्रीडाजहा दृष्टयो  
हा वत्सेति गिरः स्फुरन्ति न पुनर्निर्यान्ति कण्ठाद्गहिः ॥ १६ ॥

निशानारायणम् ।

आपूर्णश्च कलाभिरिन्दुरमल्लो यातश्च राहोर्मुखे  
सज्जातश्च घनायनो जलधरः शीर्णश्च वायोर्जवात् ।  
उद्भिन्नश्च फलेग्रहिर्द्रुमवरो दग्धश्च दावाग्निना  
त्वं चडापणितां गतश्च जगतः प्राप्नोऽसि मृत्योर्वशम् ॥ १७ ॥



सम्पाद्यः सखि चम्पकस्य लतया सार्धं विवाहोऽनया  
 नायं केलिमृगः प्रदाय हरिणीं हाहा गृहस्थः कृतः ।  
 एवंशायमनादि गद्गदगिरा निर्गत्य यत्सीतया  
 तेनाभूदभिभूय धैर्यमिह कः पुर्या न पर्याकुलः ॥ १८ ॥

अत्राकर्ण्य विलुठ सलिले निर्जला भूः पुरस्ता-  
 ज्जहाः शोषं वदनविहितेनामलक्याः फलेन ।  
 स्थाने स्थाने तदिति पथिकस्त्रीजनः[३] क्लान्तगार्वा  
 पश्यन् सीतां किमु न कृपया वर्धितो रोदितश्च ॥ १९ ॥

बिह्वणस्य ।

यस्य त्वया व्रणविरोहणमिडुदीनां  
 तैलं न्यपिच्यत मुखे कुशसूचिभिन्ने ।  
 श्यामाकम्पुष्टिपरिवर्धितको जहाति  
 सोऽयं न पुत्रकृतकः पदवीं मृगस्ते ॥ २० ॥

मया प्रत्यादिष्टा स्वजनमधिगन्तुं व्यवसिता  
 स्थिता तिष्ठेत्युच्चैर्बदति गुरुशिष्ये गुरुसमे ।  
 पुनर्दीष्टिं वाष्पप्रसरकलुषामर्पितवती  
 मयि क्लूरे यत्तत्सविपमिव शल्यं दहति माम् ॥ २१ ॥

कान्दितासरयैतौ ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगवत्तन्त्रलक्षणदेवविश्वरूपाया सक्तिमुक्तावली कुरुक्षेत्रसंपन्नः ॥



## रौद्रः ( ९१ )



कृतमनुमतं दृष्टं वा यैरिदं गुरु पातकं  
 मनुजपशुभिर्निर्भर्यादैर्भवद्भिर्दुष्टैः ।  
 नरकरिपुणा सार्व तेषां समीपकिरीटिना-  
 मयमहमसृज्जेदोमांसैः करोमि दिशा बलिम् ॥ १ ॥

यत्सत्यव्रतभङ्गभीरुमनसा यत्नेन मन्दीकृत  
 यद्विस्मर्तुमपीहितं शमवता गान्तिं कुलस्येच्छता ।  
 तद्दूतारणिसंभृतं नृपसुताकेशाम्बराकर्षणैः  
 क्रोधज्योतिरिदं महत्कुरुवने यौधिष्ठिरं जृम्भते ॥ २ ॥

निशानारायणस्यैतौ ।

येन स्वां विनिहत्य मातरमपि क्षत्रास्त्रमध्वासव-  
 स्वादाभिज्ञपरश्वधेन विदधे निःक्षत्रिया मेदिनी ।  
 यद्वाणव्रणवर्त्मना गिरिवरिणः क्रौञ्चस्य हंसच्छला-  
 दद्याप्यस्थिकणाः पतन्ति स पुनः क्रुद्धो मुनिर्भार्गवः ॥ ३ ॥

त्रैलोक्यत्राणशीण्डः सरसिजवसतेः संप्रमृतो भुजाभ्यां  
 यः क्षत्रं नाम वर्णः कुलिशकटिनयोर्यस्य बाह्वोर्विलीनः ।  
 ज्वालाजिह्वालकालानलकपिलभयभ्रान्तदेवासुराणि  
 व्यातन्वानो जगन्ति ज्वलति भृगुरयं पार्वतीधर्मपुत्रः ॥ ४ ॥

न्यञ्चक्यञ्चद्धरित्रीवृतचरणभरद्वन्द्वहासैरुदष्टि-  
 र्व्यावल्गद्यौगपद्योत्सुकसकलभुजक्रान्तदिक्चक्रवालः ।  
 क्रोधक्रूराक्षिरक्तोत्पलरचितवियत्तोरणसज्जि विश्व-  
 द्रक्षाणि प्रत्यनीकप्रसरसरभसो निर्जिहीते दशास्यः ॥ ५ ॥

एते श्रीमुरारे ॥

॥ इति श्रीमदारोहकभगवत्तन्त्ररहणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या रौद्रसपद्धति ॥

## वीरः ( ९२ )



प्रायेण सुकरं दानं प्रायेण सुकरं तपः ।

प्राणानपेक्षव्यापारः पुनर्वीरस्य दुष्करः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

क्षुद्राः सन्त्रासमेनं विजहत हरयो भिन्नशक्रेभकुम्भा

युष्मद्वात्रेषु लज्जां दधति परममी सायकाः संपतन्तः ।

सौमित्रे तिष्ठ पात्रं त्वमसि नहि रूपो नन्वहं मेघनादः

किञ्चिद्भूभङ्गलीलानियमितजलधिं रामपन्त्रेपयापि ॥ २ ॥

कपोले जानय्याः करिकलभदन्तद्युतिमुपी

स्मरस्मेरं गण्डोद्भ्रमरपुलकं वक्रममलम् ।

मुहुः पश्यन् शृण्वन् रजनिचरसेनाकलकलं

जटाजूटग्रन्थि द्रढयति रघूणां परिवृढः ॥ ३ ॥

महानाटकादेतौ ।

जन्मेन्दोरमले कुले व्यपदिशस्यद्यापि धत्से गदां

मां दुःशासनकोष्णशोणितसुराक्षीवं रिपुं भाषते ।

दर्पान्धो मधुकैठभर्द्वापि हरावप्युद्धतं चेष्टसे

मञ्चासाक्षृपशो विहाय समरं पङ्केऽधुना लीयसे ॥ ४ ॥

निशानारायणस्य ।

अप्राप्तप्रथमावकर्तनरूपा व्यानम्रमूर्त्तीभव-

द्वक्त्रेभ्यन्यशिरस्सु यस्य दहने छिन्नं शिरो जुह्वतः ।

उच्चार्य स्वयमेव मन्त्रमकरोन्नास्याहमित्यात्मन-

स्त्याग पङ्क्तिमुखः स विक्रमसुहृद्वीरः कथं वर्ण्यते ॥ ५ ॥

मायूरानस्य ।

निस्त्रिंशमतिविम्बितेन यदु(उ?)रःकम्पेन वीरव्रत-

मौदिसे(ने?)ति न चन्द्रहासमधुनोत्कण्ठच्छिदापर्व(कर्म?)णि ।

जुह्वयः स्वशिरासि शङ्करपुरो हाकारवरेण न

स्वाहाकारमुदाहरन् स दशग्रीवो गिरां गोचरः ॥ ६ ॥

किञ्चित्कोपकलाकलापकलनाहङ्कारविभ्रद्भुवो-

विंशेपादकरोदसौ रघुपतिर्लङ्कनपतेः पत्नम् ।

क्रन्दत्फेरु रटत्फरेणु विचटद्धारु स्फुटद्गुगुलु

प्रक्रीडत्कपि निञ्जस्तफणि रणजिह्वि भ्रमहीपि च ॥ ७ ॥

महानाटकदेतौ ।

मूले पञ्च ततश्चतुष्टयमिति स्रवसन्निवेशैः शिरः-

पुष्पैरन्यतमावलोकनमितैरुच्छेपिणितैरर्चितैः ।

हस्तस्पर्शवशेन मूर्ध्नि दशमं मूर्धानमारोपयन्

शंभोरद्भुतसाहसैकरसिकः कर्न श्रुतो रावणः ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

सन्तुष्टे तिसृणा पुरामपि रिपौ कण्डूलगोर्मण्डल-

क्रीडाकृतपुनःप्ररुदशिरसो वीरस्य लिप्सोर्वरम् ।

याचनादैर्न्यपराञ्चि यस्य कलहायन्ते मिथस्त्वं वृणु

त्वं वृण्वित्यभितो मुखानि स दशग्रीवः कथं वर्ण्यते ॥ ९ ॥

स्वेष्टकृत्य हुतेषु मूर्धसु जवादग्रेः स्फुटित्वा वहि-

व्याकीर्णध्वलिकेषु देवलिपिभिर्दृष्ट्वाऽपि रामायणम् ।

चित्तेनास्खलितेन यस्तदधिकं ब्रह्माणमप्रीणयत्

कस्तस्मै प्रथमाय मानिषु महावीराय वैरायते ॥ १० ॥

एतौ श्रीमुरारे ।

कण्ठश्रेणित्रिग्रीयमाणरुधिरप्राग्भारभग्नद्युते-

येन स्मेरमुखेन होमशिखिनः सन्धुक्षणाकाङ्क्षिणा ।

भ्रूमङ्गः शितिकण्ठकण्ठफणिने फुत्कारहेतोः कृतः

शौण्डीर्यव्रततुष्टूर्जटिरयं किं वर्ण्यते रावणः ॥ ११ ॥

वीरोऽसौ किमु वर्ण्यते दशमुखश्छिन्नैः शिरोभिः स्वयं  
 यः पूजास्रजमुत्सुकं घटयितुं देवस्य स्वदाङ्गिनः ।  
 मूत्रार्थं हरकण्ठमूत्रभुजगव्याकर्षणायोद्यतः  
 साटोपं प्रमथैः कृतभ्रुकुटिभिः स्थित्वाऽन्तरे वारितः ॥ १२ ॥

अर्घासने समधिरोप्य मुरद्विपस्य  
 शक्रोऽपि यद्यधि शर्चां कवचीकरोति ।  
 धीरस्य तस्य सहते दशकन्धरस्य  
 कस्साहसैरुरसिकः कग्वालधाराम् ॥ १३ ॥  
 शूराः श्रोत्रपथे न नः कति कति प्राञ्चः पदं चक्रिरे  
 तेषामेव विलङ्घ्य साम्यसङ्गिं जागति लङ्काभटः ।  
 यदोर्मण्डलगढपीडनवशाभिष्टूतस्तत्तच्छटा-  
 शङ्कामङ्कुरयन्ति शङ्करगिरेरद्यापि धातुद्रवाः ॥ १४ ॥

कलिहस्य ।

येऽहंपूर्विकया महारमभजन खङ्गस्य मां छिन्धि मां  
 छिन्धीत्युक्तिपराः पुरारिपुरतो लङ्कापतेर्मौलयः ।  
 ते भूमौ पतिताः पुनर्भवन्वानालोभ्य मूर्ध्नां वरं  
 याचिष्यन्त इमे हि नो वयमिति ग्रीत्याऽट्टहासं व्यधुः ॥ १५ ॥

ये लङ्काधिपतिमतापद्रवनेः प्लुष्टास्त एव ग्रहा  
 दिक्पालाश्च कदम्बकेन हनुमन्निर्दग्धलङ्काविषाम् ।  
 आलीढाम्बरदिङ्मुखेन दधिरे सन्तोषमित्यग्निना  
 दग्धस्यौपधमग्निरित्युपचयं स्थाने जनोक्तिर्गता ॥ १६ ॥

मदनस्यैतौ ।

रामः किं कुरुते न किञ्चिदपि च प्राप्तः पयोधेस्तटीं  
 कस्मात्साम्प्रतमेवमेव हि ततो बद्धः किमम्भोनिधिः ।  
 क्रीडाभिः किमसौ न वेत्ति यदयं लङ्कापतिर्वर्तते  
 जानात्येव विभीषणः[स्व] निकटे लङ्कापदे स्थापितः ॥ १७ ॥

इन्द्रकवेः ।

स्वैरं कुरुत वै तावत् सुमनःपातमाह्वे ।

अन्यथा सुमनःपातं कुम्भकर्णः करिष्यति ॥ १८ ॥

काकुत्स्थस्य प्रतापाग्निर्दोषपिङ्गवलीमुखैः ।

निर्वाणो राक्षसेन्द्रस्य मन्ये नीलैर्निशाचरैः ॥ १९ ॥

धीवरो माल्यवानेकः प्रविष्टो बाहिनीमपि ।

यस्त्रीतिगुणजालान्तः पतन्त्यनिमिषाः क्षणात् ॥ २० ॥

एकस्मिन्ननु पातितेऽपि शिरसि क्रोधोपशान्तिः कुतः

स्याच्चेत्किन्तु तथा स्वमूर्धपतनं दृष्टं न यत्रारिणा ।

एतन्मूर्धबहुत्वतः फलमिदं त्वत्तो मया लप्स्यते

छिन्न छिन्नमवेक्ष्य गतसपते यस्मादमृत्स्यक्षयसि ॥ २१ ॥

॥ राजशेखरस्य ॥

सन्धानक्षणे एव रात्रवगरैर्ये बाहवः खण्डिता-

स्तद्वाणान् परिहृत्य जीघ्रमपरे कर्षन्त्यमर्षाद्धनुः ।

मारुतां तु दशाननस्य विद्रलदूर्णामपूर्णां गिरं

मूर्धानः परिपूरयन्ति त्रिशिरैरन्यत्र नीता अपि ॥ २२ ॥

॥ त्रिहृणम्य ॥

अस्त्राणि प्लवगाधिपेन विहिताः पौलस्त्यवधःस्थली-

संघट्टानलदत्तदावविपदः सीदन्ति भूमिरुहः ।

उत्पात्र्य प्रहृत्य शैलशिखरो लङ्केन्द्रहस्तावली-

पिष्टोऽयं निजकुञ्जनिर्जरजलैर्जम्बालपिण्डायने ॥ २३ ॥

यद्यत्कृत्तं दशमुखशिरस्तम्य तस्यैव कान्तौ

संक्रामन्त्यामतिशयवती शेपवक्त्रेषु लक्ष्मीः ।

यो यः कृत्तो दशमुखभुजस्तम्य तस्यैव वीर्यं

लब्ध्वा दृष्यन्त्यधिकमधिकं बाहवः शिष्यमाणाः ॥ २४ ॥

प्रागुच्चैशिरसं क्षुरमनखरैः क्रौञ्चाद्रिदन्तावलं

भित्त्वा हंसमयानि मौक्तिकफलान्याक्रीर्य पर्यापिताम् ।

सैर्हीं वृत्तिमधिष्ठितेऽपि हि मयि क्षात्रेण कल्पेन ते

दिष्ट्या कौतुकमाभिरामिकमसि त्वं कोऽपि वीराङ्कुरः ॥ २५ ॥

आजन्मब्रह्मचारी पृथुलभुजशिलास्तम्भाविभ्राजमान-

ज्याघातश्रेणिसंज्ञान्तरितवसुमतीचक्रजैत्रप्रशस्तिः ।

वक्षःपीठे घनास्त्रघणकिणकठिने संक्षुब्धानः पृपत्कान्

प्राप्तो राजन्यगोष्ठीवनगजमृगया कौतुकी जामदग्न्यः ॥ २६ ॥

एते श्रीमुरारे ।

नियन्तव्याः केन स्ववशरसनावल्लिभुभगाः

स्वगाथा गायन्तो निजसदमि के नाम न भयाः ।

न तानुद्ब्रूयामो य इह करवालद्वयमिल-

ज्झणत्कारे चक्षुर्भ्रष्टिति न विलुम्पन्ति मिलिताः ॥ २७ ॥

वीरसे बलप्रोत्साहः.

स्वर्गस्य मार्गा बहवः प्रदिष्टाम्ने कृच्छ्रसाध्याः कुटिलाः सविज्ञाः ।

निमेषमात्रेण महाफलोऽयमृजुश्च पन्थाः समरे व्यसुत्वम् २८ ॥

जीवतोऽपि निहतस्य वा रणे धर्म एव हि नरस्य योधिनः ।

निश्चयान्न मरणं रणाजिरे नैव भीरुरजरामरः क्वचित् ॥ २९ ॥

एकतश्च सुगसुन्दरीजनः श्रीः प्रतीच्छति युयुत्सुमन्यतः ।

पाप्मना सह पलायतोऽयश्चैकतः कुलकलङ्ककारणम् ॥ ३० ॥

न पाहि पाहीति यदब्रवीदमुं ममोष्ठ तेनैवमभूदिति क्रुधा ।

रणक्षितावस्य विरोधिर्मूर्धभिर्विदग्ध दन्तैर्निजमोष्ठमास्यते ॥ ३१ ॥

हा तात तातेति स वेदनार्तः कणन् शकुन्मूत्रकफानुलिप्तः ।

वरं मृतः किं भवने किमाजौ सन्दष्टदन्तच्छदमीमवक्त्रः ॥ ३२ ॥

लोकोऽंशुभस्तिष्ठतु तावदन्यः पराङ्मुखानां समरेषु पुंसाम् ।  
 पत्न्योऽपि तेषां न द्विया मुखानि पुरः सखीनामवलोकयन्ति ॥ ३३ ॥  
 संमूर्छितं संयति संपहारैः पश्यन्ति सुप्तमतिबुद्धकल्पम् ।  
 आत्मानमङ्गे (ङ्गे<sup>१</sup>)षु सुराङ्गनाना मन्दाकिनीमारुतवीजिताङ्गाः ॥ ३४ ॥  
 उरः कृत्वा [ज्वैर्यै]मणिफलकगाढस्थितकुच  
 भुजाबालम्ब्यैहीत्यमरवनिता व्योमगृहगाः ।  
 अपद्वारेणैव त्वरितपदमाभाप्य सहसा  
 हतं हस्तालम्बैर्हरति सुरलोकं रणमुखात् ॥ ३५ ॥  
 ससैते बराहमिहिरस्य ।

भर्तृपिण्डानृणकरो यशःक्रममहापणः ।  
 सुराङ्गनास्वयंग्राहो रम्यः काष्ठोऽयमागतः ॥ ३६ ॥  
 शाण्डिल्यस्य ।

क्षत्रियस्योरसि क्षत्रं पृष्ठे ब्रह्म व्यवस्थितम् ।  
 तेन पृष्ठं न दातव्यं पृष्ठदो ब्रह्महा भवेत् ॥ ३७ ॥  
 हतोऽपि लभते स्वर्गं हन्ताऽपि लभते यशः ।  
 उभय वो बहुगुणं नास्ति निष्फलता रणे ॥ ३८ ॥  
 न यज्ञैर्दक्षिणावद्भिर्न तपोभिर्न विधया ।  
 न गच्छति तथा स्वर्गं यथा मर्त्यो रणे हतः ॥ ३९ ॥  
 भगवतो न्यासस्यैते ।

तुमुल्लयुद्धम् ।

शुण्डादण्डप्रहारप्रपटविघटिताः केऽपि केचिच्च दन्त-  
 प्रान्तप्रत्युप्तगात्रक्षरदसृगरूपाः कुम्भियुद्धे निपेतुः ।  
 केचित्साविस्थयोवोद्धुरकरविलसच्चण्डकोदण्डवल्ली-  
 ज्यामुक्तानेकभल्लीशतहततनवः सिद्धनारीरवापुः ॥ ४० ॥



रक्तं नक्तञ्चरौघः पिवति वमति च ग्रस्तकुन्तः शकुन्तः

क्रव्यं नव्यं गृहीत्वा प्रणदति मुदितो मत्तवेतालवालः ।

क्राँडन्यैव्रीढमस्मिन् रुधिरमधुवशात्पूतना नूतनाङ्गयो

योगिन्यो मांसमेदःप्रमुदितमनसः शूरशक्तिं स्तुवन्ति ॥ ४१ ॥

कवीश्वरस्यैतौ ।

कश्चिन्मूर्छामेत्य गाढप्रहारः सिक्तः शीतैः शीकरैर्वोरणस्य ।

उब्धश्वासप्रस्थिता तं जिघृक्षुर्व्यर्याकृता नारुनारी मुमूर्छ ॥ ४२ ॥

वृत्तं युद्धे शूरमाश्लिष्य काचिद्रन्तुं तूर्णं मेरुकुञ्जं जगाम ।

त्यक्त्वा नाशौ देहमेति स्म यावत् पत्नी सद्यस्तद्वियोगासमर्था ॥ ४३ ॥

माघस्यैतौ ।

परस्परं सायकविसताङ्गास्ते क्षत्रियाः कुण्डलिनो युवानः ।

कुम्भेषु लघ्नाः सुपुपुर्गजानां स्तनेषु लीना इव कामिनीनाम् ॥ ४४ ॥

भूरेणुदिग्धान्नवपारिजातमालारजोवासितबाहुमध्याः ।

गाढं शिवाभिः परिरभ्यमाणा[ न् ] सुराङ्गनाश्लिष्टभुजान्तरालाः ॥ ४५ ॥

सशोणितैः क्रव्यभुजां स्फुरद्भिः पक्षैः खगानामुपवीज्यमानान् ।

संवीजिताश्चन्दनवाग्निसेकैः सुगन्धिभिः कल्पलतादुकूलैः ॥ ४६ ॥

विमानपर्यङ्कतले निषण्णाः कुतूहलाविष्टतया तदानीम् ।

निर्दिश्यमानान् ललनाङ्गुलीभिर्वीराः स्वदेहान् पतितानपश्यन् ॥ ४७ ॥

भगवतो व्यासस्यैते ।

प्रेयान्मे दन्तिदन्तप्रवसदमुरयं बल्लभो मे विपक्षैः

कुन्तप्रोतोऽपि योज्यं स्फुरति मम रुचिस्ताण्डवीयत्कचन्धः ।

अत्रास्मत्प्रेमबद्धभ्रुकुटिमुखमिदं यस्य लूनेऽपि वक्त्रे

युद्धे देवाङ्गनानामिति वरवरणे न श्रुताः केन वाचः ॥ ४८ ॥

राजशेखरस्य ।

कोऽप्येप खण्डिताशिरा विकसन्मुखश्रीः  
 प्रारब्धताण्डवविधिः सुरकामिनीभिः ।  
 आलोक्यते निजकराभिनयानुरूप-  
 व्यापारितेक्षणनिवेदितसत्त्वचारः ॥ ४९ ॥

वादीश्वरकाञ्चनस्य ।

एकेनोद्धृत्य खड्गं हृदि पतितमिषुं पाणिर्नरैः भञ्जन्  
 भ्रूभेदालङ्कृतास्यः सरभसनयनः स्पष्टदृष्टावरोष्ठः ।  
 भीतैः क्रव्याद्वृन्दैरनुपहततनुः कुञ्जरेन्द्रोऽधानः  
 शेते योधप्रधानो यदि मरणमिदं लभ्यते किं जयेन ॥ ५० ॥

कत्यापि ।

इति श्रीमदारोहकभगवत्तन्महणाविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या वीररसपद्धतिः ॥



## भयानकपद्धतिः ( ९३ )



ग्रीवाभङ्गाभिरामं मुहुस्नुपतति स्यन्दने दत्तदृष्टिः

पश्चार्धेन प्रविष्टः शरपतनभयाद्भूयसा पूर्वकायम् ।

दधेरर्धावलीढैः श्रमचिह्नमुखभ्रंशिभिः कीर्णवर्त्मा

पश्योदग्रप्लुतत्वाद्वियति बहुतरं स्लोकमुर्व्या प्रयाति ॥ १ ॥

कालिदासस्य ।

अकृतकवलारम्भैर्वक्त्रैर्भयस्यगितेक्षणाः

किमपि बलितग्रीवं स्थित्वा मुहुर्मृगपङ्क्तयः ।

गगनमसकृत्पश्यन्त्येतास्तथाऽश्रुचनैर्मुखै-

र्निपतति यथा शृङ्गाग्रेभ्योऽर्क्रमं नयनोदकम् ॥ २ ॥

कस्यापि ।

निर्मज्जच्चक्षुरन्तर्भ्रमदतिरुपिशक्रूरतारा नरास्थि-

ग्रन्थि दन्तान्तरालग्रथितमविरतं जिह्वया घट्टयन्ती ।

ध्वान्तेऽपि व्याचक्ष्वन्नज्वलदनलशिखाजर्जरे व्यक्तकैर्मा

निर्मान्ती गृध्ररौद्रीं दिवमुपरि परिक्रीडते ताडकेयम् ॥ ३ ॥

श्रीमुरारे ।

प्रचण्ड चापुण्डागृहमिदमुदग्राभिरभितः

पताकाभिर्घोरं यममहिपजिह्वारुरिणि(नुकृतिः)भिः ।

किमेकाकिन्यत्र प्रविशसि न किं पश्यसि पुरः

शिरोभिः पान्थाना पथि विरचितां तोरणततिम् ॥ ४ ॥

अत्रावासपरिग्रहं गृहपतेराचक्ष्व चण्डोत्रमैः

चण्डालैरुपसेविताः सखि घनुर्हस्तैः पुरस्तादिमाः ।

उत्कालाकुलसारमेयरसनालेलिह्वमानोन्नत-

द्वाराग्रत्वगवास्थिसास्रशकलस्रग्वल्लयः पल्लयः ॥ ५ ॥

बिह्वस्य ।

एताः शार्दूलहेलादलितमृगकुलव्यक्तरक्ताभिपिक्त-

क्षमापीठास्वादलुब्धस्फुटतरकलहस्फारफेरण्डचण्डाः ।

वेष्टन्निर्मोकवल्लीबलयनिगडितानोकहक्रोडनीड-

क्रीडन्निश्चकधूकव्यतिकरमुखरा भूमयो भीषयन्ति ॥ ६ ॥

महानाटकात् ।

मन्थान्मृत्युजितो जपद्भिरसकृद्दयायद्भिरिष्टान् सुरान्

शुष्यत्तालुभिराकुलाकुलपदैर्निर्वाग्भिरुत्कम्पिभिः ।

अध्वन्यैरिह जीवितेशमहिषव्याधूम्नधूमाविला

लङ्घयन्ते करिमांसघस्मररणत्कौलेयकाः पल्लयः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

रक्ताभ्यक्तोरुसूक्तागुरुकवलचलज्जाङ्गलव्यग्रतालुः

फेत्कारैः पुल्लगलव्यतिकरगुरुभिः कम्पयन्ती जगन्ति ।

अन्योन्येनाग्रपाणिप्रणयिजवयुगं ताटका ताटयन्ती

सेयं द्राक्स्पष्टदंष्ट्राङ्गुरकपणरणज्जीमभीमाभ्युदेति ॥ ८ ॥

राजशेखरस्य ।

विश्वभोमं विदधदहहा कुण्डलभ्रशभङ्गया

प्रभ्रष्टाभ्यां तपनशगवन्मण्डलाभ्यामिवाभ्याम् ।

पौलस्त्यस्त्रीकरकिसलयसिप्रमुक्ताक्षतं तत्

रामच्छिन्नं चरति गगने कुम्भकर्णोत्तमाङ्गम् ॥ ९ ॥

विस्मृणम्यैष ।

मौढच्छेदानुरूपोच्चलनरयवशात् सैहिकेयोपमेयं

त्रासाकृष्टाश्वतिर्यग्बलितरविरथेनारुणेनेक्ष्यमाणम् ।

कुर्वत्काकुत्स्थवीर्यस्तुतिमिव मरुतां कन्धरारन्त्रभार्जा

भाङ्गारैर्भीममेतन्निपतति विषतः कुम्भकर्णोत्तमाङ्गम् ॥ १० ॥

श्रीयशोवर्मणः ।

इति श्रीभगदत्तजल्लहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या भयानकरसपद्धतिः ॥

## वीभत्सपद्धतिः ( ९४ )



उत्कृत्योत्कृत्य कृत्ति प्रथममथ पृथुञ्जोभभूयांसि मांसा-  
न्यंसरिफकृपृष्टपिण्डाद्यवयवसुलभान्युग्रपूतीनि जग्वा ।  
अत्तस्नाय्वान्तनेत्रः प्रकटितदशनः प्रेतरङ्कः करङ्का-  
दङ्कस्थादस्थिसंस्थं स्थपुटगतमपि क्रव्यमव्यग्रमत्ति ॥ १ ॥

निष्ठापस्विद्यदस्यः कथनपरिणमन्मेदसः प्रेतकायान्  
कृद्वा संसक्तधुमानपि कुणपभुजो भूयसीभ्यश्चिताभ्यः ।  
उत्पक्वसंसि मांसं प्रचलदुभयतः सन्धिनिर्मुक्तपारा-  
ठेते निष्कृष्य जहानलकमुदयिनी मज्जधारां पिवन्ति ॥ २ ॥

अन्तमोतयुहत्कपालनलरुक्रूरवणत्कङ्कण-  
प्रायःभेङ्घितभूरिभूपणरवराशोपयन्त्यम्बरम् ।  
पीतच्छर्दिंतरक्तकर्दमघनप्राग्भारघोरोल्लस-  
द्वालोस्तनभारभरववपुर्दपोद्गुरं धावति ॥ ३ ॥

अन्त्रैः कल्पितमङ्गलप्रतिसराः स्त्रीहस्तरक्तोत्पल-  
व्यक्तोत्तंसभृतः पिनत्त सहसा हृत्पुण्डरीरुस्रजः ।  
एताः शोणितपङ्ककुडुमशुपः संभूय कान्तैः पिव-  
न्त्यस्थिस्लेहसुराः कपालचपकैः प्रीताः पिशाचाङ्गनाः ॥ ४ ॥

एते भवभूतेः ।

सद्यो जग्वाऽर्धदग्धं व्यमुपिशितलसत्सेधूलमेदःकबन्ध-  
स्कन्धस्योदाभरोधदुर्लभरुदमत्कारनृत्यच्छवेन्द्रम् ।  
निर्यन्नानान्नजालीवलयवलयितग्रीवगृत्रोपरुद्धं  
दद्याद्भीतिं परेतप्रवरकिलकिलावस्मरं वः श्मशानम् ॥ ५ ॥

अश्वत्थसामिधातुग्लपितद्रुतभुजः प्रादेषाघ्नश्चितायाः  
उत्तं नेधव्याकृष्टमूर्तेरहमहमिकया चण्डचञ्चुग्रहेण ।  
द्वारे शवस्य ज्वलदिव पिशितं भूरि जग्वार्धदग्धं  
प्लुत्यमाणः प्रविशति सलिले सत्त्वरं गृध्रसङ्घः ॥ ६ ॥

उत्कृत्य ज्वलितात् शवात् कथमपि प्रेताशनः पैश्रिती  
 पेशीमग्निमर्या निर्गीर्य सहसा दन्दहामानोदरः ।  
 धावत्युत्प्लवते मुहुर्निपतति प्रोत्तिष्ठति प्रेशते  
 विष्वक्प्रोशति संपिनाष्टि जठरं छुष्ट्या हते मस्तकम् ॥ ७ ॥

केषामप्येते ।

विध्वस्तहस्तयुगलं गलितान्त्रतन्त्र-  
 मुन्मुक्तरक्तततिखाण्डितकान्दखण्डम् ।  
 उत्कृत्तकृत्ति च शरै रचितं शरीर-  
 मार्येऽखिलाङ्गपरिताडिनि ताटकायाः ॥ ८ ॥

राजशेखरस्य ।

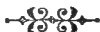
गृध्रोद्धान्तनितान्तनिस्सरदस्य गाराश्चमस्कारिभि-  
 र्दृष्टालोलितजिह्वविह्वलमुखज्वालैर्लिङ्गन्ती दिवं ।  
 भूयो निम्नकडारतारनयनदन्देन सुन्दप्रिया  
 प्राप्तेय ज्वलितान्तरिक्षकुहरकूरेण नक्तंचरी ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

विकीर्णहरिचन्दनद्रविणि यत्र लीलालसा  
 निपेतुरलिचञ्चलाश्चतुरकामिनीदृष्टयः ।  
 तदेतद्रुपरिभ्रमभिविडगृत्र[जालं] जनै-  
 र्लुडत्कृमि कलेवरं पिहितनासिकैर्वीक्ष्यते ॥ १० ॥

इन्द्रकवि ।

॥ इति श्रीभगवत्तन्त्ररहणविराचिताया सूक्तिमुक्तावल्या वीभत्सपद्धतिः ॥



## अद्भुतः ( ९५ )

एके कुटीरकोणेऽपि न लक्ष्यन्ते स्थिताः क्वचित् ।  
अन्येषां विभवस्यैतद्ब्रह्माण्डमपि सङ्कटम् ॥ १ ॥

कृष्णेनाम्ब गतेन रन्तुमधुना मृद्वक्षिता स्येच्छया  
सत्यं कृष्णरू एवमाह मुसली मिथ्याऽम्ब पश्याननम् ।  
व्यादेहीति विदारिते च वदने दृष्ट्वा समस्तं जग-  
न्माता यस्य जगाम विस्मयपदं पायात् स वः केशवः ॥ २ ॥

कथोरप्येतौ ।

देर्दिण्डाञ्चितचन्द्रभेस्वरधनुर्दण्डावभङ्गेद्भव-  
पृङ्गारध्वनिरार्यबालचरितप्रस्तावनापण्डितः ।  
द्राक्पर्यस्तरुपालसंपुटमिलद्ब्रह्माण्डभाण्डोदरे  
भ्राम्यत्पिण्डितचण्डिमा कथमहो नाद्यापि विश्राम्यति ॥ ३ ॥

भवभूते ।

प्रारब्धां तरुपुत्रकेषु सहसा सन्त्यज्य सेरुक्रिया-  
मेतास्तापसरुन्धकाः किमिदमित्यालोचयन्त्याकुलाः ।  
आरोहन्त्युटजट्टुमाथ घटवो वाचंयमाः सत्वरं  
सद्योमुक्तसमाधयो निजवृत्तीप्येवोच्चपादं स्थिताः ॥ ४ ॥

श्रीयशोवर्मदेवस्य ।

पसेत्क्षेपसर्पत्पवलमरुदपव्यस्तवाराकराम्भाः  
पानालोद्गीविटर्वाकरभयचकितमेक्षणीयावतारः ।  
उच्चश्चञ्चुकोटीविदलितजलदालीरुवल्मीकनिर्य-  
द्विद्युन्मिथ्याभुजङ्गीरुवलनचपलस्तूर्णमायात् सुपर्णः ॥ ५ ॥

महानाटकात् ।

लीलामीलनतो विलोचनयुगे गच्छन्ति मूर्च्छाममो  
 वक्त्रे केचन मुद्रणादधरयोः सीदन्ति शास्त्रामृगाः ।  
 ये नासापुटचारिणः श्रवणयोरे च स्थिताः कोटरे  
 युद्धव्यग्रकरस्य ते यदि परं स्वस्याः क्षणं रक्षसः ॥ ६ ॥

काकुन्स्थेन शिरांसि यानि शतशश्छिन्नानि मायानिधेः  
 पौलस्त्यस्य विमानसीमानि तथा भ्रान्तानि नाकांसाम् ।  
 तान्येवास्य धनुःश्रमप्रशमनं कुर्वन्ति सीतापतेः  
 क्रीडाचामरडम्बरानुकृतिभिर्लोलायमानैः कवैः ॥ ७ ॥

पश्यन्तु कौतुकमिदं सकलाः कवीन्द्राः  
 क्षिप्रं हिमाद्रिशिखर रजनीचरेशः ।  
 वामे करे रजतकुम्भवदेप धृत्वा  
 धत्ते करेण हिमनिर्झरपानलीलाम् ॥ ८ ॥

विह्वलस्यैतौ ।

सद्यः पीत्वा ठरीभिर्जलधिमथ चिरं दृष्टमैनारुचन्धु-  
 प्रीतिप्रौढाश्रुपूरद्विगुणमहिमभिर्निर्झरैः पूरयन्तः ।  
 ये विन्यस्ताः पुरस्तान्निशि निशि निवहैरोपधीनां ज्वलद्भि-  
 स्ने दृश्यन्ते तदात्वोपितरुपिशिविरस्मारिणः सेतुशैलाः ॥ ९ ॥

श्रीमुरारे ।

॥ इति श्रीभगवत्तन्त्रहणविरचिताया मूक्तिमुक्तावल्यामद्भुतरसपद्मति ॥





## जातिपद्धतिः ( ९६ )



अङ्गे कृत्वोत्तमाङ्गं प्लवगवलपतेः पादमक्षस्य हन्तु-  
 र्देवोत्सङ्गे सलील त्वचि कनकमृगस्याङ्गश्रेयं निधाय ।  
 धाणं रक्षःकुलधनं प्रगुणितमनुजेनादराच्चीक्षणमक्षणः  
 कोणेनावेक्षमाणस्त्वदनुजवचने दत्तकर्णोऽयमास्ते ॥ १ ॥

महानाटकान् ।

भद्रं ते सदृशं यदध्वगशतैः कीर्तिस्तवोदुष्यते  
 स्थाने रूपमनुत्तमं सुकृतिना दानेन कर्णो जितः ।  
 इत्यालोवय चिरं दृशा करुणया शीतातुरेण स्तुतः  
 पान्थेनैकपलालमुष्टिरुचिना गर्वायते हालिकः ॥ २ ॥

कस्यापि ।

मातर्धर्मपरे दयां कुरु मायि श्रान्तेऽद्य वैदेशिके  
 द्वारालिन्दरुकोणकेषु निभृतं याताऽस्मि सुप्त्वा निशि ।  
 इत्युक्त्वा सहसा प्रचण्डगृहिणीवान्धेन निर्भत्सितः  
 रुक्मन्धन्यस्तपलालमुष्टिविभवः पान्थः पुनः प्रस्थितः ॥ ३ ॥

रविगुप्तस्य ।

वामरुक्मन्धिपणशार्ङ्गकुटिलप्रान्तार्पिताधोमुख-  
 स्यन्दच्छोणितलम्बमानशशकान् वेणीस्खलच्चामरान् ।  
 ज्यान्तप्रोतकपोतपोतनिपतद्रक्ताक्ततुणीरकान्  
 सोऽपश्यत् करिकुम्भभेदजनितास्फुन्दान् पुलिन्दान् पुरः ॥ ४ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

माल्यं मूर्धनि कर्णिकारकलिका पिष्टातकं चन्दनं  
 मुक्तादाम गले च काचमणयो लाक्षामयाः कङ्कणाः ।  
 रागोऽङ्गेषु हरिद्रया नयनयोस्त्यूलवर्णं कज्जलं  
 वेपोऽयं विरसस्तथापि हृदयं ग्राम्या हरन्ति स्त्रियः ॥ ५ ॥

लीढव्यस्रविपाण्डुराग्रनखयोरारुर्णदीर्णं मुखं  
 विन्यस्याग्रिमयोर्युगे चरणयोः सद्यो विभिन्नद्विपः ।  
 एतस्मिन्मदगन्धवासितसटस्सावज्ञतिर्यग्बल-  
 त्स्रकान्ताहतिधृतलोलमधुपः कुञ्जेषु शेते हरिः ॥ ६ ॥

कयोरप्येतौ ॥

पार्श्वास्फालावलेपाच्चटुलितचरणोल्लेखिताकाशदेशः  
 संघट्टाटोपकोपप्रकटितरसनापल्लवालीढस्रक्वा ।  
 किञ्चित्साचीकृतास्यः स्फुरदधरपुटः स्फारिताताम्रचक्षु-  
 र्योरायाताभिलापादपसरति रूपं दर्शयन्नेव मेघः ॥ ७ ॥

शङ्करवर्मण ।

नयनपथनिरोधक्रोधनिर्धूतमालभ्रमदविरलरोमस्तोमवद्धान्धकारः ।  
 कृमिकवलनलोभोत्त्वातवल्मीकरन्त्रोत्थितफणिफणघातैरुच्चलत्यच्छभल्लः ॥ ८ ॥

मदनस्य ।

पण्यान्यादाय वेगाच्चटुलतरक[रो' भाय]यित्वा किराटं  
 डिम्भैर्दत्तोच्चतालैर्विहितकलकलैर्दूरतो हन्यमानः ।  
 त्यक्तवा वीथीस्थिताभिः सचकितनयनं वीक्ष्यमाणोऽङ्गनाभि-  
 र्धौत्कृत्योत्पत्य याति द्रुतमहतगतिर्वेक्रितास्यः प्लवङ्गः ॥ ९ ॥

न्यश्चच्चञ्चलचञ्चुचुम्बनचलच्चूहाग्रमुग्रं पत-  
 चक्राकारकरालकेसरसटास्फारस्फुरत्कन्धरम् ।  
 वारं वारमुदङ्घ्रिचञ्चलघनभ्रश्यन्नस्रक्षुण्णयो-  
 र्दृष्ट्वा कुतकुट्योर्द्वयोः स्थितिरिति क्रूरक्रमं शुच्यतोः ॥ १० ॥

वररुचे ।

हन्ति स्थूणाश्चरणहननैर्हन्ति दोग्ध्रीं सपात्रा  
 वत्सं हन्ति स्तनपरिसरालोकिनं हन्ति भूमिम् ।  
 दामग्रन्थिव्रुटनवलितग्रीवमुत्प्लुत्य लोकं  
 हंभाशब्दैश्चलयति शकृन्मूत्रिणी गौरदुग्धा ॥ ११ ॥

भरालोके भूमौ पतति दहनाद्यैः प्रपतनै-

रुदस्तः प्रोट्ठलान् स्वमयमखिलं व्योम कुरुते ।

जले पङ्के गुल्मे पथिकजनसद्वातनिविडे

नदन्नुक्षा भारं क्षिपति विपिने धावति ततः ॥ १२ ॥

पुरो नुन्नः पश्चाद्भजति विधृतश्चक्रितवपुः

समुत्पत्योत्तानः पतति पथि कञ्जान् प्रविशति ।

हयः किञ्चिद्गच्छेद्यदि नयति नः कन्दुकदशां

कशाघाते तिष्ठत्यथ चरणघातेर्निरसनति ॥ १३ ॥

सूक्तिसहस्रादेते ।

अङ्गुष्ठाग्रिमवक्रिताङ्गुलिधरः पादार्थनीरुद्धभूः

पाश्वेद्वेगकृतो निहत्य कफणिद्वन्द्वेन [दं] शान्मुहुः ।

न्यग्जानुद्वययन्त्रयन्त्रितघटीवक्रान्तरालस्खल-

द्धाराद्वा न मनोरमं पथि पयो गां दोग्धि गोपालकः ॥ १४ ॥

जो(धो)यिकस्य ।

लोलद्वेणितलं लसत्सुचतटं मेङ्गलितम्बस्थलं

पर्यस्ताश्वितनेत्रवलिगतभुजं स्वद्यत्कपोलस्थलम् ।

मथ्रन्त्यो दधि हन्त गोपवनिताश्वितैः सम कामिना-

माकर्षन्ति दृशो दृशां श्रुतिपथादाकुञ्चनप्राञ्चनैः ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

दधिमथनविलोललोलहृग्वेणिदम्भा-

दयमदयमनङ्गा विश्वविश्वैर्ऊर्जेता ।

भवपरिभवक्रोपत्यक्तवाणः कृपाण-

श्रममिव दिवसादौ व्यक्तशक्तिर्व्यनक्ति ॥ १६ ॥

अरसिष्ठकुरस्य ।

॥ इति श्रीभगदत्तजल्हणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या जातिपद्धतिः ॥

## राजवर्णनम् ( ९७ )



रत्नाकरोऽपि ते कोशश्चन्द्रश्रीरुचिरोज्ज्वलः ।  
 प्रयात्यैल्लिङ्गदानस्य न कदाचित् समुद्रताम् ॥ १ ॥  
 महस्यागदयैः युक्तः सत्यभामासमन्वितः ।  
 भवान्ना भगवान्वापि गतो भेदः परस्परम् ॥ २ ॥  
 किं चित्रं यदि देवेन भूभृतः करदीकृताः ।  
 देवोऽपि दापितः किं तैर्न पुनः पृष्ठतः करम् ॥ ३ ॥

केषामप्येते ।

प्रागतद्वपुरासुखेन्दु स्रजतः स्रष्टुः समग्रस्त्रिषा  
 कोशः शोपमगादगाधजगतीशिल्पेऽप्यनल्पायितः ।  
 निःशेषद्युतिमण्डलव्ययवशाद्रीपल्लभैरेष वा  
 शेषः केजमयः किमन्धतमसस्तोर्मस्ततो निर्मितः ॥ ४ ॥

श्रीहर्षपण्डितस्य ।

अभ्युद्धता वसुधती दलितं रिपूरः  
 क्रौडीकृता बलवता बलिराजलक्ष्मीः ।  
 एकत्र जन्मनि कृतं तदनेन यूना  
 जन्मत्रये यदकरोत् पुरुषः पुराणः ॥ ५ ॥

मौलौ धारय पुण्डरीकममितं तन्वात्मनो विक्रम  
 चक्राङ्गं वह पादयुग्ममवर्णि दोष्णा समभ्युद्धर ।  
 लक्ष्मी भ्रूनिक्टे निवेशय भव ज्यायान् दिवाँरुस्पते-  
 विंश्वान्तःकरणैरुचोर तदपि ज्ञातो हरिः खलवासि ॥ ६ ॥

चित्तपस्य ।

मेयानेव वृष्टस्तवापि सततं भूतिस्तवापि स्थिरा  
 दुर्गाया भवताऽपि भूधरभुवः सम्यग्गृहीतः करः ।  
 निर्व्याजं परमेश्वरत्वमियता नो यासि वक्तुं जनै-  
 र्हेलोह्लासितवाहिनीशमथने यत्रो विपादी भवान् ॥ ७ ॥

ते गच्छन्ति महापदं भुवि पराभूतिः समुत्पद्यते  
 तेषां तैः समलङ्कृतं निजकुलं तैरेव लब्धा क्षितिः ।  
 तेषां द्वारि नदन्ति वाजिनिवहास्ते भूषिताः सर्वदा  
 ये दृष्टाः परमेश्वरेण भवता रुष्टेन तुष्टेन वा ॥ ८ ॥

कयोरप्येतौ ।

सन्धानानि विसन्धयः प्रकृतयस्ताभ्यः परं प्रत्ययो  
 देव व्याकरणादभेदकमिदं वैधर्म्यमेतत्तव ।  
 आदेशो न विकल्प्यते न च कृतं किञ्चित्कचिल्लुप्यते  
 नो वृद्धिर्गुणवाधिका न पुरुषः कार्ये क्वचिन्मध्यमः ॥ ९ ॥

श्रीहर्षपण्डितस्य ।

अत्युच्चाः परितः स्फुरन्ति गिरयः स्फारास्तथाऽम्भोधय-  
 स्तानेतानपि बिभ्रती किमिति न क्लान्ताऽसि तुभ्यं नमः ।  
 आश्चर्येण पुनः पुनः स्तुतिमिति प्रस्तामि यावद्भुव-  
 स्तावद्विभ्रदिमां स्मृतस्तव भुजो वाचस्ततो मुद्रिताः ॥ १० ॥

श्रीहनुमतः ।

उन्मीलन्मणिरश्मिजालजटिलच्छायं रणत्कङ्कणं  
 बिभ्राणस्तव देव वैरिकदनक्रीडाकठोरः करः ।  
 त्यक्त्वा संयति जीवितानि रिपवो ये स्वर्गमार्गे गता-  
 स्तानाक्रष्टुमिवाविवेश रभसाच्चण्डद्युतेर्मण्डलम् ॥ ११ ॥

श्रीमुरारे ।

केषां त्वच्चरितैर्निर्गर्गशुचिभिश्चेतो न चित्रीयते  
 नान्यस्यापि मनाद्वलीमसतया यैस्संस्तवस्सहते ।  
 परयोह्लासितसन्तताश्रुसरितामेषां द्विपन्नायिका-  
 नेत्रेष्वज्जनमञ्जुतामलिनतां मार्तुं कियानुद्यमः ॥ १२ ॥

मुक्ताकणस्य ।

आत्मानं जयकुञ्जरस्य दृष्ट्वां सेतुर्विषट्कारिणेः  
 पूर्वादिः करवालचण्डमहर्षो लीलोपरानं श्रियः ।  
 सग्रामामृतसागम्प्रमथनक्रीडाविशो मन्यगे  
 राजन् राजति वैगिरीरचनितावैधव्यदम्ने क्षुजः ॥ १३ ॥

महृदयामृतस्य ।

आवाल्याधिगमान्मयैव गमितः कोटिं पद्ममुन्नते -  
 रम्भत्संकथयाऽपि पार्थिवपतिः संप्रन्यहो लज्जते ।  
 इत्थं हृष्ट इवात्मजेन यशसा दत्तावलम्बोऽम्बुधेः  
 पारे तीर्ग्नयोवनानि भजते वृद्धो गुणाना गणः ॥ १४ ॥

श्रीहनुमत ।

देव त्वद्वृणकीर्तनेन सुखयन्याखण्डलं नाग्दे  
 किन्तु श्रोत्रकटु क्वणन्ति मधुपाप्मे पाणिजातम्रजः ।  
 वार्यन्ते यदि वाऽम्भगोभिरभितन्ने चामराडम्बरै-  
 रद्वेल्लङ्घ्यवष्टिङ्गङ्कणझणत्कारम्भया दुःश्रवः ॥ १५ ॥

कम्पापि ।

स्वर्गाद्रोपाल कम्पाद्वैजसि मुरमुने भूतले कामयेनो-  
 रम्भम्यानेतुशामभृणचयममुना सुग्न दुग्ध न तम्याः ।  
 भुन्वा श्रीभोजदेवभित्तिपवितरण व्रीडशृङ्गम्भनी मा  
 तर्हि व्यर्थः प्रयासम्भटपग्मन्त्रिलं चर्वितं तम्पपन्नैः ॥ १६ ॥

संस्त्यातुं यदि दानमस्य नृपतेः कानूहल्यादीदमे  
 तत्पूर्वं कति बालुकाः स्यय भोः स्वशोहिनीगेरसः ।  
 कुण्डश्वेतसि तत्र कर्मणि तव भ्रातस्त्रदानीममौ  
 कृपातिक्त्रमकातरस्य जल्पधिमोडङ्गनायोद्यमः ॥ १७ ॥

लूतामृत्रपिनद्धजीर्णपटलान्छिद्रेष्वन्ध्रान्तरै-  
 र्येषा वेष्मसु नेन्दुधामभिरपि व्यालुम्भमन्य तपः ।  
 तेषा त्वन्मुखवीक्षणेन सुप्रियां सौधेषु मुग्धाङ्गना-  
 कर्णेन्द्रीवरताडनेऽप्यविरलं रत्नं प्रदीपायितम् ॥ १८ ॥

गेन्दुकम्प्यैता ।

मुक्ताः केनैविवृद्धहारगलिताः सम्माजनीभिः कृताः  
 श्रानः प्राङ्गणसीम्नि मन्थरचलद्वान्नाद्विल्लासारुणाः ।  
 दूराद्वाडिमधीजगङ्कितधिरः कर्षन्ति केन्द्रीशुक्ताः  
 यद्विद्वद्भवेणु देव भवतस्मत्स्यागलीलायितम् ॥ १९ ॥

दरिद्रान् सृजनो धातुः कृतार्थान् कुर्वतस्मत् ।  
 श्रीकीर्तिं न जानीयः कः श्रेणेन विरंस्यति ॥ २० ॥

कयोरप्येता ।

सुतलं चरणदूढं पृथ्वी जपनमण्डली ।  
 यत्कीर्तिर्मेध्यमाकाशः सुमनोवासभूः शिरः ॥ २१ ॥

लघुबलमवासुदेव्य ।

अ.याहारः म्मग्दगिरश्चन्द्रशेषस्य ज्ञेय-  
 स्वाहेर्भूयः फणममुचितः काययष्टीनिकायः ।  
 दुग्धाम्भोधेर्मुनिचुलकनन्नामनाशाभ्युषायः  
 कायव्यूहः क जगति न जागर्त्यदःकीर्तिपूरः ॥ २२ ॥

आम्ने दामोदरीयामियमुदरदग्गे याञ्जन्म्य त्रिलोसी  
 संमातुं शंखनुवन्ति प्रथिमभग्वशादत्र नैतद्यशांसि ।  
 नामेतां पूगयित्वा निरगुरिव मजुध्वंसिनः पाण्डुपद्म-  
 ञ्छापापन्नानि तानि द्विपदशनसनाभीनि नाभीपथेन ॥ २३ ॥

अन्तःमन्तोपचार्यः स्थगयति न दृशन्ताभिरकर्णयिष्य-  
 भङ्गे नानन्निरोमा रचयति पुलकश्रेणिमानन्दकन्धाम् ।  
 न शोणीभङ्गभीर कलयति च शिरःकम्पनं तत्र विशः  
 शृण्वन्नेतस्य कीर्तीः कथमुग्गपति श्रीतिमाविष्करोति ॥ २४ ॥

भूशक्रस्य यशांसि विक्रमभरेणोपार्जितानि क्रमा-  
 देनस्य स्तुभे महेभदशनम्परीनि कैरसरैः ।  
 लिम्पाद्रिः कृतकं कृतोऽपि रजतं गङ्गां रघुःपारद-  
 रस्य स्वर्णागिरिः मनापदहनैः स्वर्णं पुनर्निर्मितः ॥ २५ ॥

खण्डनकरश्रीहर्षम्यैते ।

स्तनयुगमश्रुस्नातं समीपतरवति हृदयशोकाग्रेः ।

चरति विमुक्ताहारं व्रतमिव भवतो रिपुस्त्रीणाम् ॥ २६ ॥

भट्टबाणस्य ।

शत्रूणापयगो यशश्च भवतः श्यामं च शुक्लं च यत्

व्याप्य द्यां च दिशश्च देव रभसादासागरं गच्छतः ।

दृष्ट्वा तत्सहसा कलिन्दतनयामन्दाकिनीसङ्गम-

भ्रान्त्या स्नान्ति मुधैव मुग्धमुनयो मृदूर्ध्वगर्भैः करैः ॥ २७ ॥

रिस्तुकस्य ।

भ्रान्त्वा दिग्बलयं क्षितीश्वर दिवं त्वत्कीर्तिहंसी गता

साऽपि ब्रह्ममरालसंगतिवशात्तत्रैव गर्भिण्यभूत् ।

पश्य व्योमतरङ्गिणीपरिसरे कुन्दावदात तया

मुक्तं भाति विशालमण्डकमिदं शीतद्युतेर्मण्डलम् ॥ २८ ॥

श्रीहनुमत ।

मुक्ताधीनात्ममृता रणभुवि निहतारातिमत्तेभकुम्भ-

स्रस्ताङ्घ्रिङ्गागदन्तैर्निहितशतशिफा स्थूलभोगीन्द्रकन्दा ।

विस्फूर्जत्तारतारागणकुसुमचया वर्धिता दानतोयै-

र्देव त्वत्कीर्तिवल्ली नवरुफलमिदं चन्द्रविम्बं विभर्ति ॥ २९ ॥

वीर क्षीरसमुद्रसान्द्रलहरीलावण्यलक्ष्मीमुप-

स्त्वत्कीर्तेस्तुलनां कलङ्कमलिनो धत्ता कथं चन्द्रमाः ।

स्यादेवं त्वदरातिसौधशिखरप्रोद्भूतदूर्वाङ्कुर-

ग्रासव्यग्रमतिः पतेद्यदि परं तस्याङ्कशायी मृगः ॥ ३० ॥

यः कालः केरलानां निजकुलधवलो धर्मशास्त्रेषु रक्तः

पीतः स्त्रीनेत्रनालैरपि जगति चतुर्वर्णविश्रामभूमिः ।

चञ्चच्चण्डीशहासप्रमुदितकुमुदश्रेणिशीतांशुगौरैः

स्वैः स्वामिन् कीर्तिपुञ्जैः कथमासि कृतवानेकवर्णं जगत्त्वम् ॥ ३१ ॥



कस्मैवाप्यप्रविशन्ति शरीराणि मृत्ताह्वयान्मृत्तानि  
 मृत्तान्मृत्तान्मृत्तान्मृत्तान् पुनः शरीराणि शरीराणि ।  
 शरीराणि न शरीराणि निवृत्तिं शरीराणि शरीराणि पुनः  
 कृत्वा शरीराणि शरीराणि शरीराणि शरीराणि ॥ ३३ ॥

देव त्वं यत्प्राचरिष्ये भवतः श्रीगणेशाय नमः—  
 तस्मिन् काष्ठमुदङ्गणे निवसति अग्निर्देवान्कथयति ।  
 एष स्वाङ्गमनग्रेष्ठं विपुलं धनं पुंसां संश्रयन्  
 दीप्य ध्यायित्वा निवेद्य शान्तिं कुरुष्वश्वति ॥ ३३ ॥

चिन्तागम्भीरशदनवन्धवद्भृगोरा [३] यद्-  
 द्वाकृष्टं निश्चयमन्यः प्रयुनयन्त्यस्मिन्नाधुनाम् ।  
 नामावन्धनगार्हविषमयस्वदाप्रसन्नारिषव-  
 देव स्वर्दग्निप्रैः स्मनद्वन्द्वप्रुगेनाविगमं वदन्ति ॥ ३४ ॥

यथा यथा नाथ यथा विषयेन मितं शिशोर्नामिव स्तुमुद्यतम् ।  
नया नया मे हृदयं विद्वेने नियाद्राश्रीखड्गन्मङ्गला ॥ ३५ ॥

गीतं यमो नव पञ्चदश्याङ्गनामिः शृण्वन्नुपिचरतः सुगन्धोत्पादः ।  
पूर्व चित्रोचनमद्वयगोपदन्त्यां यूयोऽपि चिन्तयति कर्मसद्व्यक्त्यामः ॥ ३६ ॥  
केतनयेत ।

यस्याचो गगने रमान्द्रुष्यस्योऽस्यन्तं  
 यन्नात्यश्निद्रिगोपगदियुः कृन्वाऽन्यथा वनेन ।  
 यस्य ध्वान्द्रुष्यगदियुः नीद्राऽन्यथाऽस्यन्तं  
 देव स्वयम्भोऽन्यद्द्रुष्यगदियुः नीद्राऽन्यथाऽस्यन्तं ॥ ३७ ॥

विन्दस्व ।

कृत्वा कीर्तिमया कथं नृपतं इह प्यितं वासने-  
 वाचाप्यमवज्ञात्तमनियो युक्तमेतदः (नः?) ।  
 यत्र क्वाथनुदीयते न मृवनं नो पृच्छं नो चग्न  
 ईमो न त्रिगणदहन्महो विभ्राजमानं जनेः ॥ ३८ ॥

**\*वृद्धश्रुतिनाम् ।**

मातुः खेदमयं ततान पृथुः क्रोडेऽपि धात्र्याश्चरन्  
 रागाद्व्यस्तरुणः पुरन्दरपुरश्रीन्यस्तरुष्ठग्रहः ।  
 ज्यायानप्यभजत्पितामहपदं नित्याविनीतस्तनू-  
 जन्मा ते यशसा गणस्तदुचितव्रीडोऽसि तत्कीर्तनात् ॥ ३९ ॥

हनूमतः ।

खद्योतद्युतिमातनोति सविता जीर्णोर्णनामालय-  
 ऋजयामाधयते शशी मशकतामायान्ति यत्राद्रयः ।  
 इत्थं वर्णयतो नभस्तव यशोजातं स्मृतेर्गोचरं  
 तद्यस्मिन् भ्रमरायते नरपते वाचस्ततो मुद्रिताः ॥ ४० ॥

कुमुदचन्द्रस्य ।

दिग्वारणे सुरवधूपरिगीयमानयुष्मद्यशःश्रवणनिश्चलकर्णताले ।  
 निर्विघ्नमापिबति भृङ्गकुलं मदाम्बु कल्याणमावहति कस्य न चेष्टित ते ॥ ४१ ॥  
 जितमन्यो ।

सिद्धाङ्गनास्तव यशसि गतान्तरेषु गायन्ति येन रतस्वेदमपाकरोति ।  
 उत्सङ्गसङ्गतकुरङ्गकरोमहर्षघर्षस्रवन्नवधनामृतविन्दुरिन्दुः ॥ ४२ ॥

उग्रग्राहमुदन्वतो जलमतिक्रामत्यनालम्बने  
 व्योम्नि भ्राम्यति दुर्गमं क्षितिभृता प्राग्भारमारोहति ।  
 कीर्णं याति विपाकुलं हि कुलं पातालमेकाकिनी  
 कीर्तिस्ते नयनाभिराम कृतक मन्ये भय योपिताम् ॥ ४३ ॥

विल्हणम्यैतौ ।

निस्सृत्याहवसागरादनु पुनः ससृत्य पृथ्वीतल  
 कृत्वाधो हिमशैलमीश्वरशिरःशीताशुलेश्वरामपि ।  
 गङ्गेव स्मृतजन्मभूमिरमरैः साश्चर्यमालोकिता  
 त्वत्कीर्तिः प्रतिलोम लङ्घितवती ब्रह्माण्डमारोहति ॥ ४४ ॥

उर्माशोकस्य ।

सिन्दूरं सीमन्तात् स्मितं मुखद्वैरिराजवनितानाम् ।  
यस्य प्रतापयशसी हरतः स्म समानदृग्गुणासहने ॥ ४५ ॥

वैद्यनाथप्रशस्ते ।

अत्युक्तौ यदि न प्रकुप्यसि मृपावादं न चेन्मन्यसे  
तद्भूमोऽद्भुतकीर्तिनाय रसना केषां न कण्ठ्यते ।  
देव त्वत्तरुणप्रतापदहनज्वालावलीशोपिताः  
सर्वे वारिधयस्तवारिवनितानेश्राम्बुभिः पूरिताः ॥ ४६ ॥

गुणेश्वरस्य ।

कूर्मः पादोऽस्य यष्टिर्भुजगपतिरसौ भाजन भूतधात्री  
तैल्लोत्पूराः समुद्राः कनकगिरिरयं वृत्तवर्तिमरोहः ।  
अचिंश्चण्डांशुरोचिर्गगनमालिनिमा कज्जल दक्षिण  
शत्रुश्रेणी पतङ्गो ज्वलति रघुपते त्वत्प्रतापप्रदीपः ॥ ४७ ॥

चित्तपस्य ।

नादृदीर्घविगिञ्चिवामगविधौ जानामि यत्कर्तृतां  
शङ्के यत्प्रतिबिम्बमम्बुधिपयःपूरोदरे बाढवः ।  
व्योमव्यापिविपलराजकयशस्तारापराभावुकः ।  
कासामस्य न स प्रतापतपनः पारं गिरां गाहते ॥ ४८ ॥

अस्यासिर्भुजगः स्वकोशमुपिराकृष्टः स्फुरत्कृष्णिमा  
कम्पोन्मीलदरालनीलवलनस्तेषां भिये भूभुजाम् ।  
सङ्ग्रामेषु निजाङ्गुलीमयमहासिद्धौषधीवीरुधां  
पर्वास्ये विनिवेज्य जाङ्गिलकता यैर्नाम नालम्बिता ॥ ४९ ॥

उद्दण्डकोकनदकोमलकोशकान्तिः  
कान्तारुचग्रहणकण्टकितप्रकोष्ठः ।  
मित्रद्विजातिरिषुवर्गमिलासिनीनां  
सम्मानदानभयभोगकरः करस्ते ॥ ५० ॥

श्रीहर्षस्यैतौ ।

तुल्या धाणकृष्णयोरनुगतिः क्षीणा न नौ कुत्रचित्  
 कोशं मे हरति प्रयच्छति पुनर्लक्षं रणे पात्रिणे ।  
 इत्थं देव कुनायकत्वमसकृद्बुद्धेव युद्धेध्वसिः  
 कृत्वा सन्धिमुपोढवेपथुरथ क्रोधाद्विवेश द्विपि ॥ ५१ ॥

कस्यापि ।

तव दिग्विजयारम्भे बलधूलीबहलरूपजनितेषु ।  
 गगनस्थलेषु भानोश्चक्रमभूदुरा भिन्नम् ॥ ५२ ॥

रुद्रस्य ।

यद्येतत्क्षयबहिधूमपटलं ज्वालाः किमन्तर्न त-  
 न्मेघानामियमुन्नतिर्यदि तदा किं नात्र विद्युच्छटा ।  
 ध्वान्तं चेद्विदमुद्गतं तदमुना प्रच्छाद्यते किं रविः  
 यथात्रोद्यतधूलिभिर्विपदामेवं विरूपाः कृताः ॥ ५३ ॥  
 वैद्यश्री(श्रीवैद्य ?)नाथप्रशस्ते ।

सप्तानामयुगान्तसङ्गनिःिह स्यादर्णवाना न किं  
 प्रभ्रज्यतिक्षितिगोललोललहरिर्यज्जत्रयात्रोत्सवे ।  
 न स्याच्चञ्चलितोच्चकन्धरहरिव्यूहप्रक्रमोच्चल-  
 दूलीजालनिबद्धपङ्कपटलीसंस्त्यायमेषा पयः ॥ ५४ ॥  
 भेरीभाङ्गास्य ।

यद्यात्रासु प्रचुरतुरगश्रेणिवलात्सुराग्रैः  
 प्रोद्यदूलीपटलपिहितः खे न नष्टः खराशु ।  
 तन्मन्येऽहं भुवनविवरव्यापिनस्तूर्यघोषा-  
 चस्तैरश्वैरपहतरथः क्वापि नीत्वा निरस्तः ॥ ५५ ॥  
 आदित्यमदृत्य ।

तुरगखरसुरोत्थैर्मासलैः पांसुपूरै-  
 र्गगनमपि तथाऽभृदाकुलं तस्य युद्धे ।  
 न निपतति यथाऽस्मादन्तराले निरुद्धा  
 कुसुमनिकरदृष्टिः स्वर्वधूभिर्विमुक्ता ॥ ५६ ॥

श्रीवैद्यभानुपण्डितस्य ।

यस्याशाविजये तुरङ्गमधुरलुण्णक्षमामण्डल-

क्षोदोद्भूतरजःपरागपटले द्विवचक्रमाक्रामति ।

अक्षणा पडिशतानि निन्दति निजं हम्नद्वयं निन्दति

स्वां निन्दत्यनिमेषतां परिपतद्वाष्पाम्बुपूरो हरिः ॥ ५७ ॥

देव त्वद्विजयप्रयाणसमये गम्भीरभरोरवा-

नारुर्ण्यारिमहीभुजां प्रविशतां दुर्गा वनान्तःस्थलीम् ।

फाल[प्रान्तं]विलग्नरुष्टकतरुव्याजेन राज्याक्षर-

श्रेणीमात्मकृता निकृन्ताति भवद्रीत्या विहस्तो विधिः ॥ ५८ ॥

देव त्वद्विजयप्रयाणसमये सद्वाजिराजीसुर-

लुण्णक्षमानलपीनपांसुपटलव्याप्तानिमेषेन्नयः ।

सुत्रामा बहु मन्यते फणिपतिं पातालमूलस्थिनं

सोऽप्यृद्धामकरीन्द्रदुर्धरभगक्रान्तः सदन्वेषणम् ॥ ५९ ॥

केषामप्यते ।

श्रुत्वा त्वा सहसाऽऽगतं निजपुराञ्चामेन निर्गच्छतां

शत्रूणामवरोधनैर्जललवप्रस्यन्दनशयत्पुटाः ।

शुभ्रे मग्नानि पल्लविन्युपवने बाप्ये नराम्भोरुहे

क्रीडादौ च सशार्दूले विवलितग्रीवं विमुक्ता दृशः ॥ ६० ॥

धनपालस्य ।

असिन्द्रश्च सीमन्तो माऽभून्नो योपितामिति ।

अतः परिहरन्त्याजावसिं दूराच्च तेऽरयः ॥ ६१ ॥

कस्यापि ।

हारानाहर देव चन्द्रधवलान्नो चेत्पयोधेस्तटीं

संप्राप्ते त्वयि सैन्यवारणगणैर्मज्जद्विराज्ञोभितम् ।

सिन्दूरारुणमम्बु मेघपटलैः पीत्वोज्झितं शुक्तिषु

स्वल्पैरेव दिनैः करिष्यति महीमाताम्रमुक्ताफलाम् ॥ ६२ ॥

धर्मदेवस्य ।

राज्ञामस्य शतेन किं कलयतो हेतिं शतर्षीं कृ[तं]-

[लं]सैलसभिदो दृशैव जयतः पद्मानि पद्मैरन्मृ ।

कर्तुं सर्वपरच्छिदः किमपि नो शक्यं परार्थेन वा

तत्सङ्ख्यापगमं विनाऽस्मि न गतिः काचिद्वनैतद्विषाम् ॥ ६३ ॥

अस्यारिप्रकरशरश्च नृपतेः सङ्ख्ये पतन्ताजुर्भा

सीत्कारं च न संमुखं रचयनः कम्पं च न प्राप्नुतः ।

तद्युक्तं न पुनर्निवृत्तिरुभयोर्जागर्ति यन्मुक्तयो-

रेरुस्तत्र भिनत्ति मित्रमपरध्वामित्रमित्यद्भुतम् ॥ ६४ ॥

यः पृष्ठं युधि दर्शयत्यरिभटश्रेणीषु यो वक्रता-

मस्मिन्नेव विभर्ति यश्च किञ्चिद् क्रूरध्वनिनिष्ठुरः ।

दोषं तस्य तथाविधस्य भजतश्चापस्य गृह्णन् गुणं

विख्यातः स्फुटमेक एष नृपतिः सीमा गुणग्राहिणाम् ॥ ६५ ॥

ऋजुत्वमौनश्रुतिपारगाभिता यदीयमेतत् परमेव हिंसितुम् ।

अतीव विश्वासविधायि चेष्टितं बहुर्महानस्य स दाम्भिकः शरः ॥ ६६ ॥

श्रीहर्षपण्डितस्यैते ।

त्वन्निर्लिङ्गहतोद्गनैररिशिरश्चकैर्वभूव क्षणं

लोके चान्द्रमसे विधुन्तुदधटावस्कन्दकोलाहलः ।

किञ्चामीभिरपि स्फुरन्मुखतया शीतांशुकोटिभ्रमं

विभ्राणैरजनिष्ट राहुभुवने भूयान् सुभिस्रोत्सवः ॥ ६७ ॥

कस्यापि ।

देव स्वस्तुतिरस्तु नाम हृदि वः सर्वे चै सन्त्यागमा-

न्तीर्थं न कचिदीदृशं भवति किं त्वत्सङ्ख्याया यथा ।

यामेकस्वशरीरसिद्धिरसिको मूर्ध्नि प्रतीच्छन् क्षणं

द्वैविध्यादनु पञ्चार्ता तदनु च त्रैदश्यमाप क्षणात् ॥ ६८ ॥

धर्माशोकम्य ।

चापस्तेन निपीडितो रणरमः मयोऽगन्तुद्विष्टिं  
 दूराद्विष्टिरज्ज्वातेन धनुषो निष्पन्तताऽमृष्टिषाम् ।  
 लभं प्राप्यत मार्गैः परवले नम्याभवत्तयगः  
 पञ्चत्वं रिपुषु स्थितं स नृपतिर्लेभे न सङ्ग्रान्तरम् ॥ ६९ ॥

मुक्तावली ।

आचे सीमन्तगले मरुतिनि हते हेमनादङ्कुरं  
 लुमायां मेखलायां अदिनि मणितुलाकांठिपुगे गृहीते ।  
 गोणं विम्बोष्ठकान्त्या त्वदग्निमृगदृशामित्वगीणामरण्ये  
 राजन् गुञ्जाफलाणां क्षत्रेऽग्नि शवरा नैव दारं हरन्ति ॥ ७० ॥

परिमलस्य ।

कान्तारं देवगत्या कथमपि गन्तितान्यन्नराष्टोन्य(वय?) भक्ष्या-  
 ष्युद्धीरोद्धीन भूयम्भरगिखरगिखामेव तेभ्यः श्रयन्ते ।  
 इत्थं त्वद्गिरिनां गिरिषु नरपते जम्बुलम्बीरुदम्ब-  
 भ्रान्त्या भर्तुर्वृक्षतोः कथयति पुरतश्चेष्टितं पदपदानाम् ॥ ७१ ॥

अरमीदङ्कुरस्य ।

श्रावं तालफलाश्रया स्तनयुगं विम्बभ्रमेणापरो  
 दृष्टः पानविकीर्णशब्दमधिया लीलाः स्फुरन्तो रदाः ।  
 क्षुब्धामैर्विफलश्रमैर्गति बने त्वद्गिरिवीराङ्गना  
 निद्राणा मुदुरादृता मुहुगपि सिताश्च शास्त्रामृगैः ॥ ७२ ॥

लमापतिवरस्य ।

त्रामन्तः क्षत्रकोपगङ्गाद्विगन्तुक्तैः मदर्भाः स्थलीः  
 पादः पातिवरावकं गिव गलद्राप्याम्बुर्वाताननाः ।  
 भीता भर्तृक्षतावलम्बितवक्त्रगम्भस्त्रुनायौऽधुना  
 दावाग्निं परितो भ्रमन्ति पुनरप्युद्यद्विवाहा इव ॥ ७३ ॥

कन्यागि ।

दिश गतिमतिशीघ्रां त्वं मृगि द्रामृहाण  
 भ्रसनचलितनीलाम्भोजलीलादृशं स्वाम् ।  
 इति पथि विलपन्ती प्रान्तराक्रान्तखिन्ना  
 त्वदसिनिहतवैरिभेयसी कैर्न दृष्टा ॥ ७४ ॥

श्रीवैद्यमानुषण्डितस्य ।

[अ०]च्छिद्य प्रियतः कदम्बकुसुमं त्वद्वैरिदारैर्नवं  
 यात्राभङ्गविधायिनां जलमुचां कालस्य चिह्नं महत् ।  
 हृष्यद्भिः परिचुम्बितं नयनयोन्यस्नं हृदि स्थापितं  
 सीमन्ते निहितं कथंचन ततः कर्णावतंसीकृतम् ॥ ७५ ॥

स्नाताः प्रावृषि वारिवाहसलिलैः संरुद्धशष्पाङ्कुर-  
 व्याजेनात्तकुशाः प्रणालसलिलैर्दत्त्वा निवापाञ्जलीन् ।  
 प्रासादास्तव विद्विषां परिपतत्कुड्यस्यपिण्डस्थलाः  
 कुर्वन्ति प्रतिवासरं निजपतिप्रेताय पिण्डक्रियाम् ॥ ७६ ॥

हर्म्याणामुपका (हा ?) रकर्म कुसुमैस्तुङ्गशाखाभृतां  
 वन्यानां मदशीकरेण करिणां राजाङ्गणभ्युक्षणम् ।  
 वासो वासगृहेषु धूपशिखया दावाग्निदग्धाङ्कुरो  
 यस्य प्रागिव सत्क्रिया रिपुगृहे शून्येऽपि संपाद्यते ॥ ७७ ॥

द्वारं खङ्गिभिरावृतं बहिरपि प्रक्लिन्नगण्डैर्गजै-  
 रन्तः कञ्चुकिभिः स्फुरन्मणिधरैरध्यासिता भूमयः ।  
 आक्रान्तं महिषीभिरेव शयनं त्वद्विद्विषां मन्दिरे  
 राजन् सैव चिरन्तनप्रणयिनी शून्येऽपि राज्यस्थितिः ॥ ७८ ॥

राजन् राजसुता न पाठयति मां देव्योऽपि तृष्णीं स्थिताः  
 कुञ्जे भोजय मा कुमारसचिवैर्नाद्यापि किं भुज्यते ।  
 इत्थं राजशुकस्तवारिभवने मुक्तोऽध्वगैः पञ्जरात्  
 चित्रस्थानवलोक्य शून्यवलभानैकैकप्राभापते ॥ ७९ ॥



कोणे कोङ्कणकः कवाटनिकटे लाटः कलिङ्गोऽङ्गणे

त्वं रे मूर्जर नूननो मम पिताऽप्यत्रोपितः स्थण्डिले ।

इत्थं यस्य विवर्धते निशि मिथः प्रत्यर्थिनां प्रस्तर—

स्थानान्यत्र ( त्व ? ) भवो विरोधिरुल्लङ्घः कारानिकेतस्थिते ॥ ८० ॥

केपामध्येते ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या राजवर्णनपद्धतिः ॥

## क्रियागुप्त्यादिचित्रपद्धतिः ( ९८ )



तत्र क्रियागुप्तम्

पामारोगाभिभूताङ्ग श्लेष्मव्याधिनिपीडित ।

यादि ते जीवितुं वाञ्छा तदहो शीतलं जलम् ॥ १ ॥

( मा पाः इति क्रिया

प्राहपि स्फारपर्जन्यमर्जाजुपि मदद्विपि ।

अनेहसि मनोनाथमहं मानवती मृदुः ॥ २ ॥

प्रावृषीति क्रिया ।

आल्लिङ्ग्य मन्दिरे रम्ये सदानन्दविधायिनि ।

कान्ता कान्तं कुरङ्गाक्षी कुम्भिकुम्भपयोधरा ॥ ३ ॥

अंसदिति क्रिया ।

कावेरीतीरकर्पूरपरागामोदसोदराः ।

रतिस्वेदलवानेते पुरन्ध्रीणां समीरणाः ॥ ४ ॥

अपूरिति क्रिया ।

अहं च देवनन्दी च कुशाग्रीयधियावुर्मा ।

नैव शब्दाम्बुधेः पारं किमन्ये जहयुद्धयः ॥ ५ ॥

एवेति क्रिया ।

१. इत् वातोलुङि उत्तमपुष्पैस्त्ववनम् अशपीति । २. पस स्वप्ने लङ् असत् । ३. पाधातोलुङि प्रथमपुष्पैस्त्ववनान्तम् अपूरिति ४. इण्गती.

निधुवनविनोदसमये किमकारि नवोदया पुरो भर्तुः ।

अत्रापि कथितमुत्तरमवबुध्यन्ते नहि भवन्तः ॥ ६ ॥

अत्रापि इति क्रिया ।

स्तनजघनभराभिराममन्दं गमनमिदं मदिरारूपेक्षणायाः ।

कथमिदं सहसा विलोकयन्तो मदनशरज्वरजर्जरा युवानः ॥ ७ ॥

न स्तै इति क्रिया । केषामप्येते

कर्मगुप्तम् ।

शीकरासारसंवाही सरोजवनमारुतः ।

प्रक्षोभयति पान्यस्त्रीनिश्वासैरिव मांसलः ॥ ८ ॥

सर इति कर्म ।

करणगुप्तम् ।

पूतिपङ्कमयेऽत्यर्थं कासारे दुःखिता अमी ।

दुर्वारा मानसं हंसा गमिष्यन्ति घनागमे ॥ ९ ॥

दुर्वारा इति करणम् ।

सप्रदानगुप्तम् ।

अम्भोरुहमये स्नात्वा वापीपयसि कामिनी ।

ददाति भक्तिसम्पन्ना पुष्पं सौभाग्यवर्धनम् ॥ १० ॥

अये इति सप्रदानम् ।

अपादानगुप्तम् ।

शिलीमुखैस्त्वया धीर दुर्वारैर्विजितो रिपुः ।

विभेत्यत्यन्तमलिनो वनेऽपि कुसुमाकुले ॥ ११ ॥

अग्नि इत्यपादानम् । घर्मदासस्यैते ।

अधिकरणगुप्तम् ।

क वसन्ति श्रियो नित्यं भूभृतां वद कोविद ।

असावतिशयः कोऽपि यदुक्तमपि नोक्षते ॥ १२ ॥

असौ इत्यधिकरणम् । वाग्मटस्य ।

संशोधनगुप्तम् ।

वैदवृक्षो महानेप मार्गमावृत्य तिष्ठति ।

तावदत्रैव तिष्ठामि यावदन्यत्र यास्यति ॥ १३ ॥

वटो इति संशोधनम् ।

पिबतस्ते शैरावेण धारि कल्हारशीतलम् ।

केनिमौ दुर्विदग्धेन हृदये सन्निवेशितौ ॥ १४ ॥

एणेति संशोधनम् । कयोरप्येतौ ।

को वा दग्धस्त्रिपुरजयिना कथं कर्णस्य हन्ता

नद्याः कूलं विघटयति कः कः परस्त्रीरतश्च ।

कः संग्रामे परिभवकरो भूषणं किं कुचानां

को दुस्सङ्गे भवति महतां मानैर्पूजापहारः ॥ १५ ॥

कीदृक्षो भवति जनः क्षितौ सुखाशः

कः कालो विदित इहान्धकारहेतुः ।

कः मेयान् कुमुदवनस्य को निहन्ति

भ्रातृव्यं वद शिरसा जितस्त्वया कः ॥ १६ ॥

विधुरैर्विरहितः ।

सचन्धगुप्तम् ।

न मया गोरमाभिज्ञं चेतः कस्मात्प्रकुप्यसि ।

अस्थानरुदितैरेभिरलमालोहितेक्षणे ॥ १७ ॥

१ असौ सङ्गे २ वटो-वृक्ष इति पदविभाग ३ क्षितौ एण इति पदविभाग ४ मार नर पूजार परः हार मानपूजापहार इति क्रमात् प्रतिवचनानि बोध्यानि ५ विधुरो विरहितश्च, विधु रवि रहित, विधु, अवि, अहित, इति क्रमेण प्रतिवचनानि ।

मे आगः इति सन्नव । दण्डिन ।

पानीयं पातुमिच्छामि त्वत्तः कमललोचने ।

यदि दास्यासि नेच्छामि नो दास्यासि पिबाम्यहम् ॥ १८ ॥

दासी अमीति गूढम् ।

कान्तयाऽनुगतः कोयं पीनस्कन्धो मदोद्धतः ।

मृगाणां पृष्ठतो याति शंवरो रुढयौवनः ॥ १९ ॥

शम्बर इति बिन्दुच्युतकम् ।

काले विद्युत्प्रभाजाले शिखिताण्डधमण्डिते ।

कान्तः सर्वजनाभीष्टो बालेन्दुः खे न लभ्यते ॥ २० ॥

बालेन्दुरिति बिन्दुच्युतरुम् । केषामप्येते ।

महानपि सुवीरोऽपि बहुरत्नयुतोऽपि सन् ।

विरसः कुपरीवारो दीनः केनोपसेव्यते ॥ २१ ॥

नदीन इत्यक्षरगुप्तम् ।

मत्पशीलदयोपेतो दाता शुचिरमत्सरः ।

इनः सर्वात्मना सेव्यः पदमुच्चैरभीतसता ॥ २२ ॥

जिन इति व्यञ्जनच्युतकम् । सर्वदासस्यैतौ

प्रश्नोत्तरभेदाः ॥

काङ्क्षमस्मि गुहा वक्ति प्रश्नेऽमुष्मिन् किमुत्तरम् ।

कथमुक्तं न जानासि कदर्थयसि यत् सखे ॥ २३ ॥

दर्थमीत्येतत्प्रतिवचनम् ।

श्लोकेऽत्रादौ विनिर्दिष्टं विजानन्ति महाप्रियः ।

कुतः कस्मिन् समुत्पन्ने सरागं भुवनत्रयम् ॥ २४ ॥

आत्तौ इति च प्रतिवचनम् ।

१ बालेन्दु खेन इति पदविभागः । २ क-थ-मुक्तम् ककारव्यकारमया रक्षितं कदर्थयमीति पदम् दर्थमीति पर्यवस्यति । ३ आदौ-आत् औ इति पदच्छेदः, अ-विष्णु, तस्मात्, कुतोभुवनत्रयमित्यस्य प्रश्नस्येदं प्रतिवचनम्, ४-कान्, तस्मिन्, कस्मिन् समुत्पन्ने सरागं भुवनत्रयमित्यस्य प्रश्नस्येदं प्रतिवचनम् ।

भद्र माणवकाख्याहि कीदृशः खलु ते पिता ।

वातान्दोलितकृष्टोलः कीदृशश्च महोदधिः ॥ २५ ॥

अत्र मज्जन्मकरः ।

कां हरिरभैरत् सूकररूपः कामरिरहितामिच्छति भूपः ।

केनाकारि च मन्मथजननं केन विराजति तरुणीवदनम् ॥ २६ ॥

अत्र कुङ्कुमेनेति ।

विभूषणं किं कुचमण्डलानां कीदृश्युमा चन्द्रमसः कुतो भाः ।

सीता कथं रौति दशास्यनीता ह्याराम हादेवर तात मातः ॥ २७ ॥

केशमप्येते ।

कः खे गच्छति का रम्या का जप्या किं विभूषणम् ।

फो वन्द्यः कीदृशी लङ्का वीरैर्मर्कटकम्पिता ॥ २८ ॥

का लक्ष्मीः पदमुन्नतं किमु पदं यद्गौरव स्वामिनः

किं तद्गौरवमन्तरायराहिताऽपूर्वैव शुर्वी स्थितिः ।

का चासौ स्थितिरात्मभूषणपरव्यापारसंभावना

कस्यैतत्सकलं समस्ति शशिनः श्रीरुण्डचूडामणेः ॥ २९ ॥

विद्येशस्य ।

अथ प्रहेलिका

सर्वस्वापहरो न दस्युकुलजः खट्वाङ्गभृन्नेश्वरो

दोषानिष्टकरो न धर्मनिरतः कीलालपो नामुरः ।

नृणां पृष्ठपलाशनो न पिशुनः ग्रीध्रंगमो नो हयः

शश्वद्गान्धर्वो न राक्षसगणः कोऽयं सखे ब्रूहि मे ॥ ३० ॥

मस्कृण । धनञ्जयस्य ।

१ मत् जन्म कर - मम जन्मन कारणमृत इति प्रथमप्रश्नप्रतिवचनम् मज्जन् मकर इति द्वितीयप्रश्नस्य प्रतिवचनम् । २ बभार हर क ख च ३ कुम्, कुम्, एन, कुङ्कुमेन, इति कमात्प्रतिवचनानि ४ हारा, महादेवगता, तमान - निरात, हा राम हा देवर तात मात, इति कमात्प्रतिवचनानि ५ चरति क पाठभेद, ६ वि, रमा, कृष्, कटकम, पिता, वीरमर्कटकम्पिता, इति कमात्प्रतिवचनम् ।

या मौनेन विरौति दुर्वलतया घघ्नाति मेरुं गले  
 श्रान्ता घावति पर्वतेषु तृपिता ग्रीमे गरौ लीयते ।  
 शीतार्ताऽप्सु निमज्जते हुतवहं घर्मातुरा सेवते  
 नद्या नेच्छति चाम्बरं वद सखे किं नाम नार्या भवेत् ॥ ३१ ॥

( छाया )

अनेकसुषिरं कान्तं वादि स्त्रीमुखपङ्कजम् ।  
 पश्य कान्ते वनस्यान्ते नेत्रश्रुतिमनोरमम् ॥ ३२ ॥

( वल्मीकम् )

अप्यस्युच्चो भूमिसमः पार्थिवोऽपि न पार्थिवः ।  
 मानार्थं जीवितं तस्य कृते माने न जीवति ॥ ३३ ॥

प्रमाणार्थं समुद्रता भू ।

कामुज्जहार हरिरम्बुधिमध्यलग्नां  
 किं दुः(वि)श्रुतं भवति निर्मलमागमानाम् ।  
 आमन्त्रयस्व वनमग्निशिखावलीदं  
 य(त?)चापि का(को?)दहति के मदयन्ति भृङ्गान् ॥ ३४ ॥

कुन्दमैकरन्दविन्दव । केपामप्येते ।

दृष्टं न दृश्यते स्पष्टं वक्ति न श्रूयते ध्वनिः ।  
 चेष्टे जीवहीनोऽपि कथ्यतां यदि कौशलम् ॥ ३५ ॥

( दर्पणच्छाया ) भट्टसोमेश्वरस्य ।

अथाभाणक

बहुक्लेशेऽल्पफलदे कार्ये भाव्यं न सादरैः ।  
 विदार्य गिरिशृङ्गाणि मूषकाकर्पणेन किम् ॥ ३६ ॥

१. श्री क पाठभेद २ अस्तुञ्चोऽपि क ख च ३ कुम्, दमकरम् दमिन्, कुन्दमकरन्दविन्दव, इति  
 कमान् प्रतिवचनम्

पूर्वमेव परीक्ष्यं स्याद्द्वीडाकरमिदं न वा ।  
नृत्ते तु संप्रवृत्तस्य शिरःप्रावरणेन किम् ॥ ३७ ॥

रत्नघोषस्यैतौ ।

महता पीडितो भूयः कुर्यादेव तदाश्रयम् ।  
अग्निरेवाग्निदग्धस्य भेषजं लोकविश्रुतम् ॥ ३८ ॥  
निजामशक्तिं जानानो नावष्टम्भं त्यजेन्नरः ।  
जरत्फणिफणाटोपो दंष्ट्राहिनोऽपि भीषणः ॥ ३९ ॥

भगवतो व्यासस्यैतौ ।

यावत्स्वस्थमिदं शरीरमरुजं यावच्च दूरे जरा  
यावच्चेन्द्रियशक्तिरप्रतिहता यावत् क्षयो नायुषः ।  
आत्मश्रेयसि तावदेव विदुषा कार्यः प्रयत्नो महान्  
संदीप्तिं भवने तु कूपखननप्रत्युद्यमः कीदृशः ॥ ४० ॥

कस्यापि ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या क्रियागुण्यादिचित्रपद्धतिः ॥



## वक्रोक्तिपद्धतिः ( ९९ )



धन्या केयं स्थिता ते शिरसि शशिकला किं नु नामैतदस्या  
 नामैवास्यास्तदेतत्परिचितमपि ते विस्मृतं कस्य हेतोः ।  
 नारीं पृच्छामि नेन्दुं कथयतु विजया न प्रमाणं यदीन्दु-  
 देव्या निहोतुमिच्छोरिति सुरसरित शाठ्यमध्याद्विभोर्वः ॥ १ ॥

केयं मूर्ध्न्यन्धकारे तिमिरमिह कुतः सुभ्रु कान्तेन्दुयुक्ते  
 कान्ताऽप्यत्रैव कामिन्ननु भवति मया पृष्ठमेतावदेव ।  
 नाहं द्वन्द्वं करोमि व्यपनय गिरसस्तूर्णमेनामिदानी-  
 मेवं प्रोक्तो भवान्या प्रतिवचनज्ञः पातु वो मन्मथारिः ॥ २ ॥

नादेयं किमिदं घटस्थमुदकं नादेयमेवोद्यते  
 तत्किं नाम पिबामि कस्यपतृपः पीतेन नाम्नाऽभवन् ।  
 किं वर्णा अपि सन्ति नाम्नि नै च किं किं तैरलं त्वं कुतो  
 यस्मादेव भवान् भगिन्यासि ततस्तेनैव मां बाधसे ॥ ३ ॥

वर्षाकाले सांप्रतमपतितया नैव शक्येत स्थातुम् ।  
 उत्कण्ठिताऽसि तरले नहि नहि सखि पिच्छिलः पन्थाः ॥ ४ ॥

यातीतः पान्थ पन्था व्रजति ननु कथं स्थावरं वर्त्म मुग्धे  
 मार्गं पृच्छामि पृच्छ स्थितमिदमिह ते विस्मितं वीक्ष्य नेत्रे ।  
 अध्वान् ब्रूहपेतध्वनि भवति वचश्चित्रमुद्राप्यनेत्रा  
 हास्यन्ते भावमूढाः पथि पथिकविटैस्त्वदिषां नाथ नार्यः ॥ ५ ॥

केषामप्येते ।



किं गौरि मां प्रति रूपा न तु गौरहं किं  
 कुप्यामि कां प्रति मयीत्यनुमानतोऽहम् ।  
 जानाम्यतस्त्वमनुमानत एव सत्य-  
 मित्थं गिरो गिरिश्रुवः कुटिला जयन्ति ॥ ६ ॥

रुद्रस्य ।

नगच्छाया हि रम्पेयं वसतिः परिगृह्यताम् ।  
 ग्रीष्मे काचिज्जनोपेता पान्थमित्यमजीवयत् ॥ ७ ॥

मकरन्दस्य ।

के यूयं स्थल एव संप्रति वयं पश्रो विशेषाश्रयः  
 किं व्रूये विहगस्य वा फणिपतेर्यस्यावतारो हरिः ।  
 वागा यूयमहो विहम्बरसिक्कः कीदृक् स्मरो वर्तते  
 येनास्मिन् सुविवेकशून्यमनसां पुंस्येव योषिद्धमः ॥ ८ ॥

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या वक्रोक्तिपद्धतिः ।



## रथवर्णनपद्धतिः ( १०० )

यदालोके सूक्ष्मं व्रजति सहसा तद्विपुलतां  
 यदर्धे विच्छिन्नं भवति कृतसन्धानमिव तत् ।  
 प्रकृत्या यद्वक्रं तदपि समरेखं नयनयोः  
 न मे दूरात् किञ्चिन्नै च भवति पार्श्वे रथजवात् ॥ १ ॥  
 मुक्तेषु रश्मिषु निरायतपूर्वकाया  
 निष्कम्पचामरशिखा निभृतोर्ध्वकर्णाः ।  
 आत्मोद्भवैरपि रजोभिरलङ्घनीया  
 धावन्त्यमी मृगजवाक्षयैव रथ्याः ॥ २ ॥  
 अयमरविबरेभ्यश्चातकैर्निष्पतद्भि-  
 र्हरिभिरचिरभासा तेजसा चानुलिप्तैः ।  
 गतमुपरि घनानां वारिगर्भोदराणां  
 पिशुनयति रथस्ते शीकरलिङ्गनेमिः ॥ ३ ॥

कालिदासस्यैते ।

विच्छिन्ना रथचक्रपद्धतिरियं हेलाप्लुतैर्वाजिना-  
 मायान्तीव जवेन सम्मुखममी मार्गस्थिताः शाखिनः ।  
 खेदं पादतलोद्गतेरिव गतो गन्तुं पुरो नेहते  
 बाह्यानामनुकूलमारुतभराश्रीतोऽपि ध्रुवीव्रजः ॥ ४ ॥  
 आलिङ्गन्ते वसुधां निजखुरदलितामिवानुनेतुममी ।  
 वदनविनिर्गतचरणा इव सलक्ष्यन्ते जवादम्बाः ॥ ५ ॥

वादीश्वरकाञ्चनस्यैतौ ।

अग्रे यान्ति रथस्य रेणुवदमी चूर्णाभवन्तो घना-  
 श्वक्रभ्रान्तिररान्तरेषु घटयत्यन्यामिवारावलिम् ।  
 चित्रन्यस्तमिवाचलं ह्यशिरस्यायामवचापर  
 यष्टयग्रे च समस्थितिर्वज्रपटः प्रान्ते च वेगानिलात् ॥ ६ ॥

( कालिदासस्य । )

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणाविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या रथवर्णनपद्धति ॥

## गजवर्णनपद्धतिः ( १०१ )

उच्चैःकुम्भः कपिशदशनो बन्धुरस्कन्धसन्धिः

स्निग्धाताम्रद्युतिनखमणिर्लम्बवृत्तोरुहस्तः ।

शूरस्सप्तच्छदपरिमलस्पर्धिदानोदकोऽयं

भद्रः सान्द्रद्रुमगिरिसरिचीरचारी गजेन्द्रः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

भूयस्त्रिभङ्गिकुटिलोन्नमितेन गृह-

क्षप्रेसरं जलमुचामुदकं करेण ।

स्तम्बेरमः प्रतिघनध्वनिं वृंहमाणो

धाराहतं गलितधातुं शिरो धुनोति ॥ २ ॥

शर्वदासस्य ।

महीचर इवाम्भोदश्चरन्निव महीधरः ।

अयमायाति मातङ्गः स्थिराङ्ग इव सागरः ॥ ३ ॥

राज्ञस्तथा भुजकृपाणशरासनेषु सान्निध्यमस्ति रणरङ्गजयश्रियो न ।

दन्तद्वये दलितशात्रवकुम्भिकुम्भमस्तिष्कगन्धिनि यथा मदकुञ्जरस्य ॥ ४ ॥

भेरोः पोतमुदन्वतः प्रतिनिधिं प्रावृण्मुखोत्थायिनां

मेघानां प्रकृतिं युगान्तमरुतामन्वापकं रंहसः ।

पश्येनं करिणां पतिं घनमदामोदोपहृतानलि-

व्यूहान् कर्णझलझलाभिरभितः प्रेक्षालयन्तं मुहुः ॥ ५ ॥

सूक्तिसहस्रादेतौ ।

क्षिप्तं पुरो न जगृहे मुहुरिक्षुकाण्डं

नापीक्षते स्म निकटोपगतां करेणुम् ।

सस्मार वारणपतिः परिमीलिताक्ष-

मिच्छाविहारवनवासमहोत्सवानाम् ॥ ६ ॥

माघस्य ।

## अश्ववर्णनपद्धतिः ( '१०२ )



क्रियत्पदं विष्णुपदं क्रमेऽस्य मे धरा वराकी च पयोधिरोधिता ।  
इतीव हेलापरिनम्रकन्धरः करोत्यय मण्डलिकारयं हयः ॥ १ ॥

उमापतिधरस्य ।

अनूनवेगादयमद्वितीयञ्छायातुरङ्गादिव लज्जमानः ।  
खुरोद्धुतर्वीर तुरङ्गमस्ते रजोभिरह्नां पतिमावृणोति ॥ २ ॥

प्रज्ञानन्दनस्य ।

आवर्तिनः शुभफलप्रदशुक्तियुक्ताः  
सम्पन्नदेवमणयो भूतरन्ध्रभागाः ।  
अम्बाः प्यधुर्वसुमतीमतिरोचमाना-  
स्तूर्ण पयोधय इवोर्मिभिरापतन्तः ॥ ३ ॥

माघस्य ।

पश्चादङ्गी मसार्थं त्रिकनतिविततं द्राघयित्वाऽङ्गमुच्चै-  
रासज्याभुग्नकण्ठो'गुखमुरसि सटाधूलिधूम्रां विधाय ।  
घासग्रासाभिलापादनवरतचलप्रोथतुण्डस्तुरङ्गो  
मन्दं शब्दायमानो विलिखति शयनादुत्थितः क्ष्मां खुरेण ॥ ४ ॥

भट्टवाणस्य ।

द्विपद्मिरेवास्य विलङ्घिता दिशो यशोभिरेवान्धिरकारि गोष्पदम् ।  
इतीव धारामवधीर्य मण्डलीक्रियांश्रियाऽमण्डि तुरङ्गमैः स्थली ॥ ५ ॥  
चलाचलप्रोथतया महीभृते स्ववेगदर्पानिव वक्तुमुत्सुकम् ।  
अलं गिरा वेद किलायमाश्रयं स्वयं ह्यस्येति च मौनमास्थितम् ॥ ६ ॥

हर्येदक्रामि पदैककेन खं पदैश्चतुर्भिः क्रमतां तदेव नः ।  
अपा हरीणामिति नम्रिताननैर्न्यवर्ति तैरर्धनभःकृतक्रमैः ॥ ७ ॥

प्रयातुमस्माकमिय कियत्पदं धरा तदम्भोधिरपि स्थलायताम् ।

इतीव बह्वैर्निजवेगदपितैः पयोधिरोधक्षममुद्धतं रजः ॥ ८ ॥

अजस्रभूमीतटकुट्टनोद्गतैरुपास्यमानं चरणेषु रेणुभिः ।

रयप्रकर्षाध्ययनार्थमागतैर्जनस्य चेतोभिरिवाणिमाङ्घ्रितैः ॥-९ ॥

धूलीभिर्दिवमन्धयन् बधिरयन्नाशाः खुराणां रवं-

र्वातं संयाति खञ्जयञ्जवजयैः स्तोतृन् गुणैर्मूकयन् ।

धर्माधनसंनियुक्तजगता राज्ञाऽऽमुनाऽधिष्ठितः

सान्द्रोत्फालमिषाद्विगायति पदा स्पष्टं तुरङ्गोऽपि गाम् ॥ १० ॥

एते श्रीहर्षपण्डितस्य ।

॥ इति श्रीभगदत्तजरहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्यामश्ववर्णनपद्धतिः ॥



## सर्वपर्वतवर्णनपद्धतिः ( १०३ )



तत्र मेरु ।

मेरोर्मैदुरयन्ति सम्पदमयः सञ्चारिभिर्ज्योतिषा-  
माटोर्पर्वटपोपरिस्थिततरुञ्जयाभृतोऽधित्यका ।  
निष्पीतासु च मासि मासि विबुधैरिन्दोः कलासु क्रमा-  
दुद्दामप्लवमानलाञ्छनमृगच्छिन्नाग्रदर्भाङ्कुराः ॥ १ ॥

भूमैः स्वर्णतया फलोत्तरतरुस्मेरस्य मेरोस्तटी-  
सीमन्तोऽयमनूरुसारधिरयप्रस्थानघण्टावधः ।  
अस्मिन्नुद्ध्रियते कथञ्चन हयैरुद्दामचण्डातप-  
ज्वालाजालविलीनकाञ्चनाशिलाजम्बालमग्नः प्रधिः ॥ २ ॥

एतौ श्रीमुरारिः ।

उपर्यशुभतः सिद्धाश्चरन्तो यस्य सानुषु ।  
छत्राण्यातपसंत्रासादवाचीनानि विभ्रति ॥ ३ ॥  
भर्तृचिन्तापरा यत्र वासकालकृताः स्त्रियः ।  
गृह्यते मुकुरभ्रान्त्या चन्द्रमासन्नवर्तिनम् ॥ ४ ॥  
यद्वरीषु सुरस्त्रीणां हारमुक्ता रतोत्सवे ।  
शीर्णास्तारानुपङ्गेण व्यज्यते स्तनकुकुमैः ॥ ५ ॥

सूक्तिसहस्रादेते ।

कैलासः ।

स्वस्तिमानस्ति कैलासः स्पाटिको धरणीधरः ।  
नभःप्रयाणे स्त्रःस्त्रीणां दीर्घदर्पणतां गतः ॥ ६ ॥  
यो धरित्रीभरश्रान्तः क्षीरगौरो रसातलात् ।  
त्रिश्रान्तुं सफणाशृङ्गः शेषाहिरिव निर्गतः ॥ ७ ॥  
भूगोलप्रतिबिम्बस्य महादर्शो निशाकरः ।  
यः शैलः शङ्खधवलो विद्योस्तस्यापि दर्पणः ॥ ८ ॥

मन्ये हिमांशुः प्रान्तेऽपि यदि स्याद्ब्रह्माणगमे ।  
तं लभेत कथं राहुर्गच्छित्वाखण्डपाण्डुरम् ॥ ९ ॥

राजशेखरस्यैते ।

सोऽयं कैलासशैलः स्फटिकमणिभुवामंशुजालैः स्फुरद्भि-  
रुज्जया पीताऽपि यत्र प्रतिकृतिभिरुपस्थाप्यते पादपानाम् ।  
यत्रोपान्तोपसर्पत्तपनकरधृतस्यापि पद्मस्य मुद्रा-  
मुद्रामानो दिशन्ति त्रिपुरहरशिरश्चन्द्रलेखामयूखाः ॥ १० ॥

गिरिः कैलासोऽयं दशवदनकेयूरविलस-  
न्मणिश्रेणीपत्राङ्कुरमकरमुद्राङ्कितशिलः ।  
अमुष्मिन्नारुह्य स्फटिकमयसर्वाङ्गविमले  
निरीक्षन्ते यक्षाः फणिपतिपुरस्यापि चरितम् ॥ ११ ॥

एतौ श्रीमुरारेः ।

हिमवान् ।

पुरः प्रालेयशैलोऽयमस्मिन् मकरकेतने ।  
मृतसज्जीवनी दुर्गा महौपधिरजायत ॥ १२ ॥

श्रीमुरारेः ।

श्रीकण्ठश्वशुरः स एष भगवान्मेनापतिः पर्वतः  
पुत्रीमानुमया पुनः किमपरं हेरम्बमातामहः ।  
यस्यायं महिमा यदत्र शमिनः श्यामाकमुष्टिपचा-  
स्तास्वेवाश्रमभूषु दिव्यवपुषः क्रीडन्ति कामाक्ष्या ॥ १३ ॥

राजशेखरस्य ।

विन्ध्यः ।

अखर्वपर्वगतेषु विच्छिन्नो यस्य वारिधिः ।  
ही स एव मुनेः पाणिरघस्ताद्विन्ध्यभूमृतः ॥ १४ ॥

कस्यापि ।

सद्यःस्पन्दनचक्रमङ्गलचकितव्रध्नाम्बु[हेषो]त्तरं  
 इच्योतन्निर्झरवार्धिताम्बरसारिर्निर्मज्जदैरावतम् ।  
 किं [चौ] भाषितचन्द्रमण्डलशशं शृङ्गोत्तरस्थैः शशै-  
 र्मेरोर्वार्धितमत्सरः प्रवट्टधे विन्ध्यो गिरिव्योमानि ॥ १५ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

अवाप्तैर्द्राघिम्णा परिचयमुदन्वत्तदभुवा-  
 मसौ भाति श्यामद्युतिभिरुदकैर्मखलभुवः ।  
 अगस्त्यस्याकार्पाद्वचनमिति कोपादुदधिना  
 गृहीतः केशेषु प्रसभामिव विन्ध्यक्षितिधरः ॥ १६ ॥

फरिकवलनशिष्टैः शाखिशखाग्रपत्रै-  
 ररुणसरणयोऽमी सर्वतो भीषयन्ते ।  
 चरितशबरसेनादत्तगोशृङ्गचण्ड-  
 ध्वनिचकितवराहव्याकुला विन्ध्यपादाः ॥ १७ ॥

कमलाकरस्य ।

विन्ध्यक्षोणीधरपरिसरोत्सङ्गसङ्गलवङ्ग-  
 श्रेणीसंवर्गणरणरणद्भृङ्गवाचालिताशाः ।  
 पम्पाक्षम्पारसिकशवरीपीनवक्षोजकुम्भ-  
 क्षुभ्यद्वीचीपरिचयचमत्कारिणो वान्ति वाताः ॥ १८ ॥

मदनस्य ।

सह्य ।

गुञ्जत्कुञ्जकुटीरकौशिकघटाघूत्कारवत्कीचक-  
 स्तम्बाढम्बरमूकमौकुलिकुलः सह्याह्वयोऽयं गिरिः ।  
 एतस्मिन् प्रचलाकिनां प्रचलतामुद्देजिताः कूजितै-  
 रुद्वेलन्ति पुराणरोहणतरुस्कन्धेषु कुम्भीनसाः ॥ १९ ॥

भवभूते ।



श्रीपर्वत ।

शैलः सोऽयं गिरिशनिलयः श्रीगिरिर्नाम सिद्धैः  
कुञ्जे कुञ्जे कृतवसतिभिः सेवितः सिद्धयोगैः ।  
यस्य व्यक्तं शिरसि परमं ज्योतिरुद्दीक्षमाणाः  
सगच्छन्ते जननमरणस्कन्धहीनाः शिवेन ॥ २० ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

मलयाचल ।

माद्यद्दिग्गजगण्डाभित्तिकपर्णैर्भिन्नस्रवच्चन्दनः  
क्रन्दत्क्रन्दरगह्वरो जलनिधेरास्फालितो वीचिभिः ।  
पादालक्तकरक्तमौक्तिकशिलः सिद्धाङ्गनानां गतैः  
संव्योऽयं मलयाचलः किमपि मे चेतः करोत्युत्सुकम् ॥ २१ ॥

श्रीहर्षस्य ।

रमयति मलयाचलोऽयमस्मानुपनमता पवनेन मानिनीनाम् ।  
दयितविनयकूटसाक्षिणीभिः स सलु सखीभिरदुष्करप्रसादः ॥ २२ ॥  
मुरारे ।

मैनाक ।

अम्भोधौ विहरन्तमन्तरहितैः कीर्तिं वहन्तं गुणै-  
स्तं मैनाकमवज्रगर्भविषयौ पक्षौ दधानं नुमः ।  
आसन्ने सुरलोकमानुषजगत्पातालपारात्यये  
यः पाथोनिधिलङ्घिनः पथि मरुत्सूनोर्व्यर्जनीत् क्लृप्तम् ॥ २३ ॥

माल्यवान् ।

चटुचटुलकरेषुस्पर्शलीलानिमील-  
न्नयनयुगमतङ्गारव्यनिद्राविनोदम् ।  
शुकटारितनितम्बं पश्य वंशीनवान्तै-  
स्तरलमखिलपृथ्वीमाल्यवन्माल्यवन्तम् ॥ २४ ॥

राजशेखरस्य ।

मौलौ जलदजालेन सान्द्रधम्मिल्लशालिना ।

वलाकाकुसुमैर्जातः सान्त्वयो माल्यवान् गिरिः ॥ २५ ॥

मदनस्य ।

नाधन्यानां निवासं विदधति गिरयः शेखरीभूतचन्द्राः

शृङ्गैर्ज्योत्स्नाप्रवाहं धृतमिव तुङ्गिणं दिङ्मुखेषु क्षिपन्तः ।

येषामुच्चैस्तरुणामपिहतगतिना वायुना कम्पिताना—

माकाशे विप्रकीर्णः कुसुमचय इवाभाति ताराग्रहौघः ॥ २६ ॥

मट्टबाणस्य ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजरुहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या सर्वपर्वतवर्णनम् ॥

## समुद्रवर्णनपद्धतिः ( १०४ )

ग्रावाणो मणयो हरिर्जलचरो लक्ष्मीः पयोमानुषी  
मुक्तौघाः सिकताः प्रवाललतिका शैवालमम्भस्तुषा ।  
तीरे कल्पमहीरुढः किमपरं नामाम्बुधेर्वर्ण्यते  
दूरात् कर्णरसायनं निकटतस्तृष्णापि नो शाम्यति ॥ १ ॥

कस्यापि ।

उद्वर्जज्जलकुञ्जरेन्द्रभसस्फालानुबन्धोद्धतः  
सर्वाः पर्वतकन्दरोदरभुवः कुर्वन् प्रतिध्वानिनीः ।  
उच्चैरुच्चरति ध्वनिं श्रुतिपयो[न्माथी] ययाऽयं तथा  
प्रायः मेह्वदसङ्ख्यशङ्खधवला वेल्लेयमागच्छति ॥ २ ॥

श्रीहर्षस्य ॥

दत्ते यत्किलिफिञ्चितैकगुरुतामेणीदृशां वारि[णां]  
वैधुर्यं विदधाति दम्पतिरुपां यच्चन्द्रिकार्द्रं नभः ।  
यत्पीयूषभुजां च मन्मथसुहृन्नित्यं [वैय]स्सम्पदां  
यल्लक्ष्मीरधिदैवतं च जलधेस्तच्चित्रमाचेष्टितम् ॥ ३ ॥

राजशेखरस्य ।

यन्मध्ये दनुजाः सुराश्च निचितोरत्नैर्वरादैश्च यत्  
व्याप्तिर्व्योम्नि च भूतले च वसतिर्वहेथ तोयस्य च ।  
दानादानमपां घनेषु च नदीस्रोतस्सु चापाःस्थितं  
पीयूषं च विषं च यत्तदुदधेश्चित्रं चरित्रं महत् ॥ ४ ॥

उत्तंसीकृतचन्द्रमा[ः]सभुजगान्वाचीन् परावर्तयन्  
ज्योत्स्नाभस्मविलेपने निरवप्रिस्फीते महिम्नि स्थितः ।  
मेह्वच्छङ्करोटिकोटिहनैः स्वास्सिन्धुमुद्गोपय—  
न्नत्यन्तं पथि गर्जितादृहसितो रुद्रं हसत्यर्णवः ॥ ५ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

आकण्ठदृष्टशिरसाऽप्यविभाव्यपार्श्व-

पृष्ठोदरेण चिरमृगिभरुपास्यमान ।

नाभीसरोरुहजुषा चतुराननेन

शेते किलात्र भगवानरविन्दनाभः ॥ ६ ॥

लक्ष्मीरस्य हि यादः कृष्णोरःस्थापि सुभटभुजवसतिः ।

इन्दुः स च मृडचूडामणिरपि जगतामलङ्कारः ॥ ७ ॥

यथा दूरापातित्रिदिवयुवतीनेत्रमुलभा-

मपां भर्ता हारावलिउल्लयलक्ष्मी वितनुने ।

तयाऽयं माणिक्यस्फटिककनकप्रावशिखरै-

रशून्यात्मा सेतुर्विलसति महानायक इव ॥ ८ ॥

एते मुरारेः ।

एतस्माज्जलधेर्जलस्य रुणिकाः काश्चिद्गृहीत्वा ततः

पाथोदाः परिपूरयन्ति जगतीं रुद्धाम्बरा वारिभिः ।

भ्राम्यन्मन्दरकूटकोटिघटनाभीतिभ्रमत्तारकां

प्राप्यैकां जलमानुषीं त्रिभुवने श्रीमानभूदच्युतः ॥ ९ ॥

जलमानुषीरुद्रस्य ।

किं ब्रूमो जलधेः श्रियं स हि खलु श्रीजन्मभूमिः स्वयं

वाच्यः किं महिमाऽपि यस्य हि नवक्षीप महीति श्रुतिः ।

त्यागस्तस्य स कोऽपि विभ्रति जगत्प्रस्यार्थिनोऽप्यम्बुदाः

शक्तिः काऽपि तथा हि यस्य भवति क्षोभेण कल्पान्तरम् ॥ १० ॥

कस्यापि ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणविरचिताया भुक्तिमुक्तावल्या समुद्रपद्धतिः ॥

## नदीवर्णनपद्धतिः ( १०५ )



गङ्गा ।

उत्कलिकावाहुल्यं तत्तत्स्वाभाविकं द्रवत्वं च ।

स च निरुपाधिस्नेहस्तेनेत्रस्य प्रिया गङ्गा ॥ १ ॥

माष्टीमाषवत्स्य ।

देवस्याम्बुजसंभवस्य भवनादम्भोधिमागामिका

सेयं मौलिविभूषणं भगवतो भर्गस्य भागीरथी ।

उद्यातानपहाय विग्रहमितः स्रोतःप्रतीपानपि

स्रोतस्तीव्रतरस्वरा गमयती द्राम्रह्रलोकं जनान् ॥ २ ॥

बलिद्विपत्पादनखांशुराजिभिः पुरारिमौलीन्द्रमरीचिवीचिभिः ।

हिमाद्रिनिष्यन्दजलैः पदे पदे विवर्धते वैशुषसैन्यवी रुचिः ॥ ३ ॥

एतौ श्रीमुरारे ।

अजाङ्घ्रिनिर्दत्तरजश्वयाऽपि

कपालिना बद्धरसाऽपि कामम् ।

ततोऽप्यधोधः पतिताऽपि नित्यं

गङ्गा कुसङ्गाऽपि पुनाति लोकान् ॥ ४ ॥

क्रियद्वरे तीरद्रुमकुसुमसौरभ्यरभस-

भ्रमद्गङ्गीगीत-वनिहृतकुरङ्गीपरिगतम् ।

पयो मन्दाकिन्याः सुरपुरपुरन्ध्रीकुचतंत्री-

विटङ्काध्यारोदप्रवरमणिसोपानसरणी ॥ ५ ॥

मातः शैलमुतासपत्नि वसुधाशृङ्गारहारावलि

स्वर्गारोहणवैजयन्ति भवती भागीरथी प्रार्थये ।

त्वत्तीरे वसतस्त्वदम्बु पिवतस्त्वद्वीचिषु प्रेङ्खत-

स्त्वन्नाम म्मरतस्त्वदर्पितदृशस्स्यान्मे शरीरव्ययः ॥ ६ ॥

देवि त्वत्सैरुतेषु त्रिपवणविशदश्रोत्रियश्रेणिसाम्ना-  
 माम्नायैर्मासलेपून्मृदुलदलसद्वेतसीशद्वलेषु ।  
 मूर्छादाहं कदाऽहं स्पर्दइनपदद्वन्द्वमन्दारधूली-  
 खेलद्वाचालपुष्पं वयकुलरुरलीखेलनं मानयिष्ये ॥ ७ ॥

अमुष्मिन् संसारे परिकल्पितसारितरतया  
 तदा विद्योत्कर्षः परिणतिमुपैति श्रुतिविदाम् ।  
 यदा मन्दाकिन्या मधुरचमरालीकलकल-  
 मणालीवाचाले परिसरतटे यान्ति दिवसाः ॥ ८ ॥

काकैर्निष्कुपितं श्वभिः कबलितं वीचीभिरान्दोलितं  
 स्रोतोभिश्चलितं तटान्नमलिनं गोमायुभिर्लोडितम् ।  
 दिव्यस्त्रीरुचरुचामरमरुत्संवीज्यमानः कदा  
 द्रक्ष्येऽहं परमेश्वरि त्रिपथगे भार्गीरयि स्वं वपुः ॥ ९ ॥

त्वत्तीरे तरुकोटरान्तरगतो गङ्गे विहङ्गोऽप्यहं  
 त्वन्तीरे नरकान्तकारिणि वरं मत्स्योऽथवा कच्छपः ।  
 नैवान्यत्र मदान्धसिन्धुरघटासंघट्टघण्टारण-  
 त्कारत्रस्तसमस्तवैरिवनितालब्धस्तुतिर्भूपतिः ॥ १० ॥

मेरीभाङ्कारस्य ।

सरयुः ।

यूषाङ्गुरप्रकरदन्तुरतीररेखासंख्यायमानमनुसन्ततिसप्ततन्तुः ।  
 इक्ष्वाकुराजमहिषीपटपटलक्ष्मीर्देव्या भुवो भगवती सरयुरियं नः ॥ ११ ॥  
 श्रीमुरारे ।

यमुना ।

कालिन्दीयं द्विरददलिताम्भोजिनीरेणुरम्या  
 यस्याः कृष्णः शिशिरपयसस्तीरकेदारचारी ।  
 गायन्तीनां किमपि मयुरं बालगोपालिकानां  
 लीलालोलः कमलकलिकाः कर्णपूरीचकार ॥ १२ ॥

देव्या भूमेर्मृगमदमयं मण्डनं सिद्धसिन्धोः  
 सध्रीचीयं जयति यमुना या तटैकग्रवृत्तीन् ।  
 प्रेमोत्कर्षादिव पितृपतेभ्रातुरास्त्रिय इस्ता—  
 द्वायोन्मुक्तं गमयति पितुर्मण्डलं भास्करस्य ॥ १३ ॥

श्रीमुरारे ।

सेयं सुभ्रु पुरः कलिन्दतनया गीर्वाणसिन्धोः सखी  
 वासः कालियपन्नगस्य यमुना दृग्गोचरे वर्तते ।  
 बन्दस्वार्यमणीमिमा दुहितर वैवस्वतस्यानुजां  
 यस्याः स्वर्णपरीक्षणक्षमदृपत्तापी म्वसा सोदरी ॥ १४ ॥

राजशेखरस्य ।

नर्मदा ।

एषा सा विन्ध्यमध्यस्थलविपुलशिलोत्सङ्गरङ्गचरङ्गा  
 संभोगश्रान्ततीराश्रयशवरवभूतनर्मदा नर्मदा च ।  
 यस्याः सान्द्रद्रुमालीललिततरनिलस्तुन्दरीसन्निरुद्धैः  
 सिद्धैः सेव्यन्त एते मृगमृदितदलत्वनन्दाः कूळकच्छाः ॥ १५ ॥

त्रिविक्रमभट्टस्य ।

हेलोन्मूलितनर्तितप्रतिहतव्यावर्तितप्रेरित—  
 व्यक्तस्वीकृतनिहृतप्रकटितप्रोद्धूततीरद्रुमाः ।  
 एते मेखलकन्यकाप्रणयिनः पातालमूलस्पृशः  
 सन्वासं जनयन्ति वन्यमिदुरा वारा प्रवाहाः पुरः ॥ १६ ॥

धर्मस्य ।

उद्देशोऽयं कनकसिकताकोमलैकान्तकान्ता—  
 लीलावासीकृततत्त्वतलः कामिभिर्नर्मदायाः ।  
 किंचैतस्मिन् सुरतसचिवास्तन्वि ते वान्ति वाता  
 येपामग्रे सरति कलिताकृष्टकोपो मनोभूः ॥ १७ ॥

महेन्दुराजस्य ।

तापी ।

एते पल्लिपुरन्निर्भरजलक्रीडाहताम्भःकण-

क्षोदक्षालितलग्नपान्यवनितानिश्वासतीव्रातपाः ।

धान्ति स्वैरविहारकुञ्जरकरच्छिद्रोदराघूर्णन-

प्रारब्धोच्चमृदङ्गनादमुखरास्तापीनिकुञ्जानिलाः ॥ १८ ॥

मट्टसोमेश्वरस्य ।

गोदावरी ।

पातुं गौतमि वारि तावकमिदं पीयूषनिर्दूषणं

शङ्के पङ्कजबान्धवो वितनुतेऽजस्रं सहस्रं करान् ।

तैरेव त्वयि सञ्चारिण्युभिरिति श्लाघ्यैः कृतार्थकृत-

स्तीर्थानां निवहः पुनाति भुवनान्येतानि किं स्तूयसे ॥ १९ ॥

मातगौतमकीर्तिकल्पलविके कल्लोलडोलायितै-

रम्भःसंभृतमेतदेत्य मरुता दिक्चक्रमाक्रामता ।

स्पर्शादस्य दुरन्तदोषगुरुता सर्वस्य निर्वास्यते

नो चेद्भूरि भरं सहेत भुवनाभोगं न भोगीश्वरः ॥ २० ॥

पृथ्वीधरस्यैतौ ।

वैतण्डश्रवणप्रचण्डपवनध्याधूतरोधोलता-

पुष्पश्रेणिपतत्परागपटलीजम्बालिताम्बुप्लवा ।

जागर्ति स्फुटजूतिपान्थपरिपन्निर्वापमुष्टिधया

छाया पादपक्षमला<sup>१</sup> नयनयोर्मोदाय गोदावरी ॥ २१ ॥

कलिङ्गस्य ।

उपपरिसरं गोदावर्षाः परित्यजताध्वगाः

सरणिमपरो मार्गस्तावद्भवद्भिरवेक्ष्यताम् ।

इह हि विहितो रक्ताशोकः कयाऽपि हताशया

चरणनलिनन्यासोदञ्चनबाहुरकञ्चुकः ॥ २२ ॥

भट्टेन्दुराजस्य ।



कावेरी ।

कावेरी कवरीव भामिनि भुवो देव्याः पुरो दृश्यतां  
 पूगैर्नागलताश्रितैरुपदिशत्याश्लेषविद्यामिव ।  
 कूर्णादीजनमज्जनेषु जघनैर्यस्याः पयः प्लावितं  
 पीत्वा नाभिगुहाभिरुर्मिततिभिः प्राचीं दिशं नीयते ॥ २३ ॥

राजशेखरस्य ।

ताम्रपर्णी ।

रत्नप्रमूरिति समस्ततरङ्गिणीषु  
 वारानिधेर्भगवतः सुभगं कलत्रम् ।  
 अस्मिन्नियं तव नितम्बानि ताम्रपर्णी  
 चक्षुःपथं भजतु मौक्तिककामधेनुः ॥ २४ ॥

रोधोरेखा चन्दनारण्यहृद्या  
 वारि स्वाद्य नालिकेराम्भसोऽपि ।  
 यद्याप्यद्भ्यः सभवो मौक्तिकानां  
 तेनाम्भोर्धेर्वल्लभा ताम्रपर्णी ॥ २५ ॥

राजशेखरस्यैतौ ।

सामान्यनदी ।

जडस्वच्छस्वादुमृकृतिरुपहूतेन्द्रियगणो  
 गुणो यद्यप्यासामयमधुतसिद्धो विजयते ।  
 तथाऽप्युत्कर्षाय स्फुरति सरितामाश्रमसदा-  
 मिदानीं वानीरद्रुमकुसुमजन्मा परिमलः ॥ २६ ॥

मुरारे ।

इह समदशकुन्ताकान्तवानीरमुक्ता-  
 प्रकरसुरभिशीतस्वच्छतोया वहन्ति ।  
 फलभरपरिणामश्यामजम्बूनिकुञ्ज-  
 स्खलनमुखरभूरिस्रोतसो निर्झरिण्यः ॥ २७ ॥

मवभूते ।

इह शिखरकरालक्षोणिभिद्वण्डशैल--

स्खलनदलनगर्जत्फेनिलो बुद्धदौषः ।

पवनधृतशिरीपश्रेणिरेणुप्रणाली-

सुरभिसलिलदृष्टा द्वीपवत्यो बहन्ति ॥ २८ ॥

उत्सङ्गेऽङ्गैः सैकतानां शकुनिशतपदन्यासरेखाङ्कितानां

जम्बूपण्डानि नद्यो दधति परिणमलम्बिलम्बालकानि ।

यत्तोयान्दोलदोलः पुलकयति तनुं तीरकस्तूरिकैण-

प्रक्रान्तग्रन्थिपर्णग्रसनपरिमलोत्कन्धरो गन्धवाहः ॥ २९ ॥

स्कन्धासरतैरिह हि विपिने शुष्कशैवालजालैः

प्रावृद्धपूरोच्छ्रयमभिदधत्युच्छ्रिताः शाखिनोऽपि ।

येषां मूलेष्वसरलजटास्फालवाचालवीचि-

क्षोभत्रासात्तरलशफरा निर्झरिण्यो बहन्ति ॥ ३० ॥

मदनस्यैतौ ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या सर्वनदीवर्णनपद्धतिः ॥

## सरोवर्णनपद्धतिः ( १०६ )



तेनाखानि जलावगाहनरसव्यामक्तपौराङ्गना-  
पर्यस्यत्कवरीविशीर्णकुसुमस्मेरोर्मिमालं सरः ।  
यस्मिन्नच्छतया निधाय नयने मर्त्यैः सकौतूहलं  
लक्ष्यन्ते भुजगाधिराजनगरीवामभ्रुवा विभ्रमाः ॥ १ ॥

उमापातिधरस्य ।

अन्यः कः क्षारवार्ये त्वमिव नियमितो वानरैर्वा नरैर्वा  
विप्रेणैकेन कोऽन्यः करकुहरपुटीपात्रमात्रे निपीतः ।  
जल्पन्निर्धुं पृथूमिध्वनिभिरवतरत्फेनकूटाट्टहासैः  
स्पर्धां यत्ते पयोधेरधिकमधिपुरं निर्मितो यत्तटाकः ॥ २ ॥

चित्तपस्य ।

उन्मीललीलनीलोत्पलदलदलनामोदमेदस्विपूर-  
क्रोडक्रीडद्विजालीगरुदुदितमरुत्स्फालवाचालवीचिः ।  
एतेनाखानि शाखानिवहनवहरिस्पर्णपूर्णद्रुमाली-  
व्यालीढोपान्तशान्तव्यथपथिरुदृशा दत्तगगस्तटाकः ॥ ३ ॥

वृद्धो वार्धिरय तरङ्गवलिभं विभ्रद्वपुः पाण्डुरं  
हंसाळीपलितेन यष्टिकलितस्तावद्वयोर्वृंहिमा ।  
विभ्रच्चन्द्रिकया च कंविकचया योग्यस्फुरत्सङ्गतं  
स्थाने स्नानविधायिधार्मिकशिरोनत्याऽपि नित्यादृतः ॥ ४ ॥

श्रीहर्षपण्डितस्यैतौ ।

अयमुपगतकृष्णः कृष्णसाराक्षिपातै-  
र्यमकृ(विकसि ?)तनवनीलाम्भोजवक्त्रास्ति ।  
जलयुवतिकुचानुप्रासितोत्तुङ्गकुम्भ-  
स्थलमदकलगर्जघ्नीरनागस्तटाकः ॥ ५ ॥

मदनस्य ।

प्रचण्डवातोपरमेन निश्चलं प्रसन्नमन्तर्जलदृष्टतारकम् ।

सदैव दृष्ट्या पतितं महीतले सरो नभःखण्डमिव व्यराजत ॥ ६ ॥

कुमारदासस्य ।

नो लावण्यविदूषितो न विपवान्नो [मं]न्दरसोभितः

पीतो यो व्यथते न वाडवशतैर्यथा[ति] वेलोदकः ।

कर्ता मेघनतेरिति प्रतिनरं बुद्धिर्यतो जायते

जातः कोऽप्यपरः पयोनिधिरसौ मन्ये तटाकच्छलात् ॥ ७ ॥

श्रीवैद्यमानुषण्डितस्य ।

तेऽमी केलिकृतावतारस्तरुणीपीनस्तनालोकन-

प्रस्ताम्भोगजगर्जितर्जितजनस्तोमास्तटाकोत्तमाः ।

ये रोलम्बकदम्बडम्बरमिलद्वर्षाम्बुवाहभ्रम-

आसो[द्धी]नमरालपक्षविधुतैरम्भोरुहैरावृताः ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

एतद्भीमपराक्रमेण रचितं संसारसारं सरः

पाथोनाथकथापहस्तनकलावैचक्षणे दीक्षितम् ।

यन्माहात्म्यविलोकनाद्भुतरसाद्भूताम्बरश्रीशिरः-

स्रस्तं कुण्डलमम्बुविम्बितरविब्याजेन विद्योतते ॥ ९ ॥

विश्वेश्वरस्य ।

वापिका ।

क्वास्ते जीतांशुरंशुनमृतपरिणतान् व्याफिरन् स्वर्बधूनां

क्वाऽसौ पीयूषपानामधरमधुरिमा कुत्र वाचः कवीनाम् ।

इत्थ भूयो निमज्जद्वयनिबहमुखोद्गारिभाङ्गारारव-

व्याजादुर्ध्वर्जतीव स्फुरदसमरसोल्लासिका वापिकेयम् ॥ १० ॥

हरिहरस्य ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या सरोवर्णनपद्धतिः ॥

## नगरीवर्णनपद्धतिः ( १०७ )



विललास जलाशयोदरे क्वचन द्यौरनुविम्बितेव या ।  
परित्वा रूपटस्फुटस्फुरत्प्रतिविम्बानवलम्बिताम्बुनि ॥ १ ॥

अश्रान्तश्रुतिपाठपूतरसनाविर्भूतभूरिस्तवा-  
जिह्वब्रह्ममुखौघविघ्नितनवम्बर्गक्रियाकेलिना ।  
पूर्व गाधिसुतेन सामिघटिता मुक्ता नु मन्दाकिनी  
यत्प्रासाददुकूलवल्लिरनिलान्दोलैरखेलद्विवि ॥ २ ॥

सममेणमदैर्यदापणे तुलयन् सौरभलोभनिश्चलम् ।  
पणिता न जनारवैरवैदपि गुञ्जन्तमलिं मलीमसम् ॥ ३ ॥

श्रीहर्षपण्डितम्यैते ।

कनककलशश्रेणी यत्र प्रभाकरचुम्बनै-  
रतिखरकराघातैर्मध्यन्दिने त्रिविलीकृता ।  
द्रवति भजते दाढ्यं सिक्ता समीरणकम्पित-  
व्यजपटसमानीतस्वर्गापगाजन्वविन्दुभिः ॥ ४ ॥

वैद्यभानुपण्डितस्य ।

ते चण्डीशमुरारिचण्डमहसा यस्मिन् लसन्त्यद्भुताः  
प्रासादाः पृथुघातकुम्भकलशज्योत्स्नाविलिप्ताम्बराः ।  
तत्रोपान्तचरत्तपाकरमुधासंसिक्तवज्रध्वज-  
प्रोद्यत्प्लवजाललालसह्यव्यग्रोऽरुणस्ताम्यति ॥ ५ ॥

विश्वेश्वरस्य ।

जननीतिमुदितमनसा सतत सुस्वामिना कृतानन्दा ।  
सा नगरी नगतनया गौरीव मनोहरा भाति ॥ ६ ॥

त्रिविक्रमभट्टस्य ।

स्फुरत्तुपारांशुमयूखजालैर्विनिहताः स्फाटिकसौधपङ्क्तौः ।

आरुह्य नार्यः क्षणदासु यस्या नभोगता देव्य इव व्यराजन् ॥ ७ ॥

माघस्य ।

स्थिता[स्तु] यत्रोपरि भूमिकुट्टिमस्थलीषु तुङ्गासु निरन्तरा[श्च]सु ।

त्यजन्ति मार्गे तुरगा वियत्यपि ध्रुवं निरालम्बगतेः श्रमं रवेः ॥ ८ ॥

निशासु यत्र प्रतिविम्बवर्त्मना समागतश्चारुदृशां निशाकरः ।

विलासदोलायितकुण्डलाहतः कपोललावण्यजले निमज्जति ॥ ९ ॥

बिल्हणस्यैतौ ।

यत्सौधशृङ्गारसरोजरामरत्नप्रभाविच्छुरितः शशाङ्कः ।

जगाम रोषादिव लोहितत्वं पौराङ्गनाववत्रकृतवैमानः ॥ १० ॥

नाथकुमारस्य ।

नक्तं शशाङ्कोपलकुट्टिमेषु यस्यामुद्गनि प्रतिविम्बितानि ।

पुष्पन्धयाः पुष्पधिया धयन्तः सुधामरन्दैर्मुदमुद्गन्ति ॥ ११ ॥

सोमकवेः ।

यत्रोन्मुखं चातकवृन्दमभ्रभ्रमेण सौधरियतधूपधूमे ।

वेल्लत्पताकाग्रगृहीतमुक्तैर्नभोनदीविन्दुभिरेति तृप्तिम् ॥ १२ ॥

वस्तुपालस्य ।

औष्मायमाणनवर्यौवनमुग्धभावाः

शृङ्गारसागरमनोज्ञतरङ्गलेखाः ।

कन्दर्पकेलिरसलब्धयशःपताकाः

पण्याङ्गनाः पुरमिमामधिवासयन्ति ॥ १३ ॥

नाथकुमारस्य ।

मन्ये विशालायतवेश्ववीर्याव्याजेन देवः सहकारवाणः ।

गम्भीरसंभोगमयापवर्गप्रवेशमार्गं रचयाञ्चकार ॥ १४ ॥

प्रत्यष्टमि प्रतिचतुर्दशि देवयात्राव्याजेन दिक्षु च विदिक्षु च सञ्चरन्त्यः ।  
 एणीदृशः प्रणयकन्दलितैः कटाक्षैरातन्वते रतिपतेरिह दीर्घमायुः ॥ १५ ॥  
 सर्वज्ञवासुदेवस्यैतौ ।

यस्मिन् पुरे निवसतामयमेव लाभो यत्प्रातरेव सुदृशो गृहवेदिकासु ।  
 धम्मिल्लभारनियमोन्नतबाहुमूलसन्दर्शनेन नयनानि कृतार्थयन्ति ॥ १६ ॥  
 विरहणस्य ।

उद्वसन्नगरम् ।

एतच्छान्तविचित्रचत्वरपथ विश्रान्तवैतालिरु-  
 श्लाघाश्लोकमगुञ्जिमञ्जुमुरजं विश्वस्तर्गातिध्वनि ।  
 व्यावृत्ताध्ययनं निवृत्तसुकविक्रीडासमस्यं नम-  
 द्विद्वद्वादपथं कथं पुरमिदं मौनव्रते वर्तते ॥ १७ ॥  
 राजशेखरस्य ।

मुखरमुरजं पौरस्त्रीभिर्न लास्यमुपास्यते  
 सरसमधुरं नाट्यागारे न कूजति बल्लकी ।  
 अहह पिहितद्वार कस्मादिदं परितः पुर  
 [विरतसुरत]व्यापारत्वात्पुष्पमिवाखिलम् ॥ १८ ॥

विरहणस्य ।

द्वारवती ।

श्रियः यदं द्वारवतीति नात्रा पुरी परीता लवणार्णवेन ।  
 अस्त्याव्रतेवामरराजानी निस्त्रिशनीयेन नभस्तलेन ॥ १९ ॥

वाराणसी ।

प्लवमानैरपारोऽयं जनैः ससारसागरः ।  
 द्वीपे वाराणसीनाम्नि विश्रान्तैरिह तीर्यते ॥ २० ॥

मुरारे ।

यद्वाचयमवृत्तयः किमपरं नीवारमुष्टिपचाः

सत्यं रूपमुपासते च कृतिनो द्राक् संवदन्ते च नः ।

नित्यासन्नतयात्तखण्डपरशोर्बाराणसीवासिनः

संभोगैरपि सुभ्रुवां तदजरं विन्दन्ति नि(न?)न्दन्ति च ॥ २१ ॥

राजशेखरस्य ।

ये तृष्णालहरीपरीतमनसस्ते मानवा निर्भरं

देशेऽन्यत्र वसन्तु इन्त सहसाऽवज्ञाय वाराणसीम् ।

अस्माभिः पुनरत्र शङ्करपुरीमध्ये स्थिर स्थायते

स्थातव्यं त्रिदिवापगाजलमिलद्रण्टूपसन्तोषिभिः ॥ २२ ॥

भेरीभाङ्गारस्य ।

प्रयाग ।

प्रयागस्सर्वतीर्थेभ्यस्तीर्थमुच्चैस्तरामयम् ।

संसारस्य परं पारमिहस्थैरवलोक्यते ॥ २३ ॥

आयुर्वायुव्ययितनलिनीपत्रमित्रं किमन्यत्

सम्पच्छम्पाद्युतिसहचरी स्वैरचारी कृतान्तः ।

कस्मादस्मिन् भ्रमसि तमसि त्वं प्रयाहि प्रयागं

पौनःपुन्यं भुवि भगवती स्वर्धुनी ते धुनीते ॥ २४ ॥

भेरीभाङ्गारस्य ।

उज्जयिनी ।

खेळं सञ्चरितु तरङ्गतरलभ्रूलेखमालोकितु

रम्य स्थातुमनादरापितमनोगुद्रञ्च संभावितुम् ।

संत्यज्योज्जयिनी जनैर्विदितुं हृद्य च हे मानवाः

प्रत्यङ्गार्पणमुन्दरं च न जनो जानाति रन्तुं परः ॥ २५ ॥



अयोध्या ।

वृन्तैरिव क्रतुसहस्रशुवा फलाना-

मालोक्य यृषानिकरैर्मधुरामयोध्याम् ।

राज्ञामिह प्रभवतां च विचिन्त्य 'सिद्धिं

देवशचीसहचरोऽपि न रोचते न ॥ २६ ॥

मुरारे ।

अलका ।

कैलासाचलकर्णिकेयमलका नेत्रैकपेया पुरी

देवस्य द्रविणप्रभोः किमपरं शृङ्गारसारस्यभूः ।

अस्यामस्तमिते हि राक्षसपत्नौ यक्षाङ्गनानामपी

वर्तन्ते प्रतिचत्वरं प्रतिशृङ्गं प्रत्यापणं चोत्सवाः ॥ २७ ॥

राजशेखरस्य ।

इति श्रीभगदत्तजरुहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या नगरवर्णनपद्धतिः



## भैरवादिस्तवनपद्धतिः ( १०८ )



तत्र महाभैरव —

सौवर्णो गिरिरासनं भगवतो विश्वंभरा भाजनं  
भूतान्योदनमामिपाण्यनिमिपक्रोडाहिरुर्माधिषा ।  
चन्द्रार्कावपि सार्द्रशुष्कचट्को मयैयमम्भोधयो  
देवः कल्पादिनावसानसमये भोक्ता महाभैरवः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

आटिकूर्म ।

भ्रमति गिरिराट् पृष्ठे गर्जरूपपशुनि सागरो  
दहति चिततज्वालाजालैर्जगन्ति विपानलः ।  
स तु विनिहितग्रीवाकाण्डः रुढाहपुटान्तरे  
स्वपिति भगवान् कूर्मो निद्राभरालसलोचनः ॥ २ ॥

शरयैकस्य ।

आदिवराह ।

अस्ति श्रीस्तनपत्रभङ्गमकगीमुद्राङ्कितोरःस्थलो  
देवः सर्वजगत्पतिर्मधुबधुवन्त्राब्जचन्द्रोदयः ।  
क्रीडाक्रोडतनोर्नवेन्दुसदृशे दंष्ट्राङ्कुरे यस्य भू-  
र्भाति स्म प्रलयाब्धिपल्वलतलोत्खातैकमुस्ताकृतिः ॥ ३ ॥

हनुमतः ।

पृ( द ? )ष्टात् स्थूलतरा दंष्ट्रा ततः पोत्रं ततो हनुः ।  
ततः स्कन्धस्ततः पृष्ठं हे वराहस(कि<sup>१</sup>)भीति(त<sup>१</sup>)म् ॥ ४ ॥

वराहमिहिरस्य ।

इति श्रीभगदत्तजलहणदेवाविर्चिताया सूक्तिमुक्तावल्या भैरवादिस्तवनम् ।

१ अनुक्रमणीकाया 'भैरवकूर्मादीनां स्तवनम् जय सर्वपदार्थमस्तुतिर्विविधा' इति अथशब्दभ्रवणेन सर्व-  
पदार्थमस्तुतिर्भैरवादिस्तवनात्पदार्थवयमाश्रित्याय विभाग आहृत । वस्तुतः — शीघ्रेण्यत्नेनस्तु सर्वपदार्थमस्तु  
तिरित्येवोपलभ्यते, तत् भैरवादिस्तवनस्य न पृथक्पद्धतिः, तथासति 'जयस्त्रिपद्धतीनामिदं शतम्' इति सम्प्र-  
वर्णनस्य कविकाव्यप्रशंसाया सामान्यकविविशेषकविभेदेन द्वैविध्यमाश्रित्य सागत्य बोध्यम् ।

## सर्वपदार्थसंस्तुतिः ( १०९ )



आकाशम् ।

किं ब्रूमो जलधेरनन्तमहिमस्थानस्य किं ब्रूमहे  
किं ब्रूमो व्रतिनस्तथा परिकरः(ततः?) पीतस्स एवार्णवः ।  
आस्तां तावदियं द्वयोरपि कथा तद्वर्ण्यतामम्बरं  
यस्मिन् सोऽपि मुनिः प्रतीतिविषयः खद्योतपोतायते ॥ १ ॥

कस्यापि ।

ब्रूमः किं नभसो निसर्गमहतस्तत्तद्विभृत्यद्भुतं  
यस्यान्तर्भुवनान्यमूनि दधति क्षुद्राणुभिस्तुल्यताम् ।  
किं चान्यद्भुवनत्रयैकनयनं देवो निधिस्तेजसा  
यस्मिन् विस्मयधाम्नि सोऽपि तरणिः खद्योतवत् द्योतते ॥ २ ॥

श्रीभोजदेवस्य ।

तद्वत्प्राणमिह कचित्कचिदपि क्षोणी रुचिन्नीरदा—  
स्ते द्वीपान्तरशालिनो जलधयः कापि रुचिद् भूधराः ।  
आश्चर्यं गगनस्य कोऽपि महिमा सर्वरमीभिः म्थितैः  
दूरे पूरणमस्य शून्यमिति यन्नामापि नाच्छादितम् ॥ ३ ॥

येषां पांसुकणैः कुलाद्रिनिचया विमुद्भिर्म्मो गयो  
दीर्घार्द्रादशभानवः प्रवहता तुल्यास्त एतेऽनिलाः ।  
कल्पान्ते गगनस्य कुक्षिकुहरे द्रुलक्ष्यसचारिणः  
पश्याश्चर्यमहो स्वभावमहतो नान्तः कचिल्लभ्यते ॥ ४ ॥

कयोरप्येतौ ।

कुमार ।

कठोरपारावतकण्ठमेचकं वपुर्दृपस्कन्धसुवन्धुरांसकम् ।  
प्रसन्नसिंहस्तिमितं च वीक्षितं ध्वनिश्च माङ्गल्यमृदङ्गमङ्गलः ॥ ५ ॥  
दृष्टिस्तृणीकृतजगन्नयसत्त्वसारा दूरोद्धता नमयतीव गतिर्धरित्रीम् ।  
कौमारकेऽपि गिरिवद्वरुता दवानो वीरो रसः किमयमेत्युत दर्प एव ॥ ६ ॥

त्रातुं लोकानिव परिणतः कायवानस्त्रवेदः  
 सात्रो धर्मः श्रित इव तनुं ब्रह्ममोक्षस्य मुप्यै ।  
 सामर्थ्यानामिव समुदयः सञ्चयो व गुणाना-  
 माविर्भूय स्थित इव जगत्पुण्यनिर्माणराशिः ॥ ७ ॥

भवभूतेरेते ।

मृगया ।

द्विधा कृत्वा क्षीर्णं निजसहजशत्रुं शशधर  
 दधानं तुण्डेन स्फुटविकटदंष्ट्राद्वयमिपात् ।  
 यदेतस्माद्भानोरिव निबिडभीतिव्यतिकरं  
 करञ्जीकुञ्जाना करितिमिरमन्तः प्रविशति ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

किं स्यादञ्जनपर्वतः स्फटिकयोर्द्वंद्वं दधद्दीर्घियो-  
 रम्भोमेदुरमेऽ एष किमुत श्लिष्यद्वलाकाद्वयः ।  
 शन्यैः किन्तु करेण कुञ्जर इति भ्रातिं समुत्पादयन्  
 दष्ट्राद्वन्द्वकरालकालवदनः कोलः कुतोऽप्यगतः ॥ ९ ॥

किमन्धः पार्श्वेषु प्लवनचतुरः किन्तु नृपतिः  
 शरान्मुञ्चन्तुच्चैश्चलतरकराकुष्ठधनुषा ।  
 किमालोलः कोलः परिहृतशरशौर्यरसिको  
 न जानीमस्तेषां क इह निपुणो वर्ण्यत इति ॥ १० ॥

त्रिविक्रमभट्टस्यैतौ ।

भयभ्रष्टमेयोविरहानिरहंकारहरिणी-  
 मुस्त्रालोकोन्मीलद्गुरुकुरुणरुग्णां सहचरीम् ।  
 विलोक्य म्लेच्छन्तीमलमलमिति प्राक् प्रणिहिता  
 शरव्याल्लुब्धाना हृदयमपादं न तु शराः ११ ॥

श्रीमुरारि ।

व्याघ्रानभीरभिमुखोत्पतितान् गुहाभ्यः  
 फुल्लासनाग्रविटपानिव वातरुणान् ।  
 शिक्षाविशेषलघुहस्ततया निमेषा—  
 लूणीचकार शरपूरितवक्त्ररन्ध्रान् ॥ १२ ॥

लक्ष्मीकृतस्य हरिणस्य हरिप्रभावः  
 प्रक्ष्य स्थितां सङ्घरीं व्यवगाय देहम् ।  
 आरुर्णकृष्टमपि कामितया स धन्वी  
 बाणं कृपामृदुमनाः प्रतिसंज्ञहार ॥ १३ ॥

अपि तुरगसमीपादुत्पतन्तं मयूरं  
 न स रुचिरकलापं बाणलक्ष्मीचकार ।  
 सपदि गतमनस्कश्चित्रमाल्यानुकीर्णं  
 रतिविगलितवन्धे केशपात्रे प्रियायाः ॥ १४ ॥

मेदङ्गैश्चक्रशोढरं लघु भवत्युत्थानयोग्यं वपुः  
 सत्त्वानामुपलक्ष्यते विकृतिमच्चित्तं भयक्रोदयोः ।  
 उत्कर्षः स च धन्विनां यदिषवः सिद्धयन्ति लक्ष्ये चले  
 मिथ्या हि व्यसनं वदन्ति मृगयामीहग्विनोदः कुतः ॥ १५ ॥

कालिदासस्यैते ।

एतस्मिन् मृगया गतेऽपि धनुषा बाणे समारोपितेऽ—  
 व्यारुर्णान्तगतंऽपि मुष्टिविगतेऽप्येणाङ्गलग्रेऽपि च ।  
 न त्रस्तं न पलायितं न चलितं नोत्कण्ठितं नोत्कृतं  
 मृगया यद्वयिनं करोति दयितं कामोऽयमित्याशया ॥ १६ ॥

अनङ्गभीमस्य ।

स्वेच्छाविहाररसिकस्य वनस्थलीषु  
 काकुत्स्थतः किमपि तस्य लघुत्वमासीत् ।  
 यस्माद्वशाननजयी रघुराजपुत्रः  
 पञ्चाननं तु निजवान धनुर्धरोऽयम् ॥ १७ ॥

बिल्हणस्य ।

उद्यानम् ।

क्वचिच्चटुलकोकिलाकलितनूतनचूताङ्कुरं  
 कुरङ्गकुलसेवितं प्रकटलोलमूलं क्वचित् ।  
 क्वचित्प्रवरसञ्चरत्सुरवधूपदैः पावनं  
 वनं नयति विक्रियामिह मनो मुनीनामपि ॥ १८ ॥

पटलमलिकुलानामुन्नमन्मेषनीलं  
 भ्रमदुपरि तरुणां पुष्पितानां विलोक्य ।  
 मृदुमदकलकेकानिर्भरो नृत्तसक्त-  
 स्तरलयति कलापं मन्दमन्दं मयूरः ॥ १९ ॥

स्कन्धशास्त्रान्तरालेषु पश्य जीमूतपङ्क्तयः ।  
 लम्बमाना विलोक्यन्ते चलद्बलति(लगुलि?)रा इव ॥ २० ॥

शिविक्रममद्वयस्य ।

दृश्यन्ते मधुमत्तकोकिलवधूनिर्धूतचूताङ्कुर-  
 प्राग्भारमपतत्परागसिकतादुर्गास्तटीभूमयः ।  
 याः कृच्छ्रादतिलङ्घ्य लुब्धकभयात्तरेव रेणूत्करै-  
 र्धारापातिभिरस्ति लुप्तपदवीनिःशङ्कम्पेणीकुलम् ॥ २१ ॥

प्रियङ्गुदमामाङ्गो य इह विहरत्यम्बुजवने  
 विनिद्रे व्यागुञ्जन्मधुप इति तं जल्पतु जनः ।  
 अहं शङ्के पङ्के सहकुहरवासव्यसनिर्ना  
 थियं शृङ्गच्छन्ना मुररिपुरुषेतो रमयितुम् ॥ २२ ॥

एतौ मुरारेः ।

जम्बूनां कुसुमोदरे नवमधुन्यावद्धपानोत्सवाः  
 काराः पक्कलाशया मधुरुरी चुम्बन्ति मुञ्चन्ति च ।  
 एतेषामपि जातकिंशुकदलैरोमेः समानत्वपां  
 पुष्पभ्रान्तिभृतः पिबन्ति सहसा चञ्चूषु शृङ्गाङ्गनाः ॥ २३ ॥

वसुकस्य ।

निग्यन्दश्चन्दनानां शिशिरयति लतामण्डपं कुट्टिमाना—

माराद्धाराग्रहाणां ज्वनिमनुतनुते ताण्डवं नीलकण्ठः ।

यन्त्रोन्मुक्तश्च वेगाच्चलति विटपिनां पूरयन्नालवाला—

नायातोत्पीडहेलाहतकुसुमरजःपिञ्जरोऽयं जलौघः ॥ २४ ॥

श्रीहर्षस्य ।

अमन्यतासौ कुसुमेषु गर्भगं परागमन्धङ्कुरणं वियोगिनाम् ।

स्मरेण मुक्तेषु पुरा पुरारये तदङ्गभस्मेव शरेषु सङ्गतम् ॥ २५ ॥

विनिद्रपत्रालिगतालिकैतवान्मृगाङ्कचूडामणिवर्जनार्जितम् ।

दधानमाशासु चरिण्यु दुर्यशः स कौतुकी तत्र ददर्श कैतरुम् ॥ २६ ॥

विचिन्वतीः पान्थपतङ्गहिसनैरपुण्यकर्मण्यलिरुज्जलच्छलात् ।

व्यलोकयच्चम्पककोरकावलीः स शम्बरारंवेलिदीपिका इव ॥ २७ ॥

एते श्रीहर्षपण्डितस्य ।

जीर्णोद्यानम् ।

विपर्यस्तं सौधं कुलमिव महारम्भरचनं

सरः शुष्कं साधोर्हृदयमिव नाशेन सुहृदः ।

फलैर्हीना वृक्षा विगुणविप्रियोगादिव नया—

स्तृणैश्छन्ना भूमिर्मतिरिव कुनीतेरविदुषः । २८ ॥

क्षताङ्गीना तीक्ष्णैः परशुभिरुदग्रक्रमभृता

रुजा कूजन्तीनामविरतकपोतोपरुदितैः ।

स्वनिर्मोकच्छेदः परिचितपरिक्षेशकुपयाः

श्वसन्तः शाखानां व्रणमिव निजज्वन्ति फणिनः ॥ २९ ॥

विशाखदेवस्यैतौ ।

आश्रमवर्णनम् ।

बालेयतण्डुलविलोपकदधिताभि—

रेताभिरग्निशरणेषु सप्तमिणीभिः ।

उत्त्रासहेतुमपि दण्डमुदस्यमान—

माघातुमिच्छति मृगे मुनयो हसन्ति ॥ ३० ॥

तैर्मैधाजननव्रतप्रणयिभिर्व्यूहैर्वदूनामियं  
 सिक्ता नित्यवसन्तविभ्रमवती रम्या पलाशावली ।  
 एतस्यां हरिणारिपाणिजसृणिश्रेणिद्रियः कोरकाः  
 गोपायन्ति तपोवनं वनकरिक्रीडाकराकर्षणात् ॥ ३१ ॥  
 एतौ श्रीमुरारेः ।

नीधाराः शुक्रमर्भकोटरमुखभ्रष्टास्तरुणामघः  
 प्रस्निग्धाः कचिदिङ्गुदीफलाभिदः सूच्यन्त एवोपलाः ।  
 विश्वासोपगमादभिन्नगतयः शब्दं सहन्ते मृगा—  
 स्तोयाधारपथाश्च वल्कलशिखानिष्यन्दरेखाङ्किताः ॥ ३२ ॥  
 वल्मीकाग्रनिमग्नमूर्तिरुगत्वग्ब्रह्ममूत्राभ्रवरः  
 कण्ठे जीर्णलताप्रतानवलयेनात्यर्थसंपीडितः ।  
 अंसव्यापिशकुन्तनीडानिचितं विभ्रज्जटामण्डल  
 यत्र स्थाणुरिवाचलो मुनिरसावभ्यर्कविम्बं स्थितः ॥ ३३ ॥  
 प्राणानामनिलेन वृत्तिरुचिता सङ्कल्पवृक्षे द्रुमे  
 तोये हेमसहस्रपत्रमुभगे धर्माभिपेक्षक्रिया ।  
 न्यायं रत्नशिलातलेषु विबुधस्त्रीसन्निधौ संयमो  
 यत्कांक्षन्ति तपोभिरन्यमुनयस्तस्मिंस्तपस्यन्त्यमी ॥ ३४ ॥  
 कालिदासस्यैते ।

वासोऽर्धं दययैव नातिपृथक् कृत्वास्तरुणां त्वचो  
 [र्म]ग्राह[र्ध]जस्तकमण्डलु नभःस्वच्छं पयो नैर्झरम् ॥  
 दृश्यन्ते त्रुटितोज्झिताश्च बहुभिर्भौज्यः कचिन्मेखला  
 नित्याकर्णनया शुकेन च पदं साम्नामिदं पठ्यते ॥ ३५ ॥  
 श्रीहर्षस्य ।

बद्धा पद्मासनानि स्थिरतरतनवः श्वाससंरोधदुःखै—  
 रात्मानं पीडयन्तो मुकुलितनयनाः पादपानां तलेषु ।  
 प्रीतैरालोक्यमाना बहुभिरतितरा वेष्टिता हासवद्विः  
 कौ(का)वेये नानुकारं दधति च कपयो योगभाजां मुनीनाम् ॥ ३६ ॥  
 भास्करवर्मणः ।



अथ सामान्यविवर्णनम् ।

तेजसा तपसो दीप्तः स्निग्धश्च करुणागुणात् ।  
समं सन्दर्शितादित्यचन्द्रोदय इवार्णवः ॥ ३७ ॥  
शिरःप्रदेशलम्बिन्या कुर्वन् रुद्राक्षमालया ।  
फलिता इव तीर्थाम्भस्सेकपुष्पजटा लताः ॥ ३८ ॥

कुमारदासम्यैतौ ।

पूरयित्वेव सर्वाङ्गमतिरिक्ताः सिराततीः ।  
जटारूपेण विभ्राणैः शिरोभिर्गङ्गनं सद्यः ॥ ३९ ॥  
अविद्याबीजविध्वंसादयमार्षेण चक्षुषा ।  
कालौ भूतभविष्यन्तौ वर्तमानमिवाविशत् ॥ ४० ॥

एतौ मुरारे ।

एते व्योमनि शोषयन्ति हरिणत्रासाच्चिरं चबिरे  
सन्ध्याक्रमेविधौ कमण्डलुमिमे पश्यन्ति रिक्तं भृतम् ।  
भिक्षन्ते च फलान्यमी करपुट्टीपात्रेण चानोकहा-  
नेषामर्घ्यविधौ च सन्निधिगताः पुण्यन्त्यकाण्डे लताः ॥ ४१ ॥

राजशेखरस्य ।

शार्दूलौ स्नेहगर्भं मुकुलितनयना लेदि शश्वं हरिण्याः  
बन्धुप्रीत्या शिखण्डी तिग्यति फणिनामातपं कीर्णवर्हः ।  
सिन्धौ रक्षत्यपस्य स्वकमिव कलभं निर्गतायाः करिण्या  
मैत्र्या येषा निवासे गिरिशिखरदरीशालिनस्ते जयन्ति ॥ ४२ ॥

भटन्तगोपदत्तम् ।

परशुराम ।

उत्पत्तिर्जमदाश्रितः स भगवान् देवः पिनाकी गुरुः  
वीर्यं यत् न तद्विरा पयि ननु व्यक्तं हि तत्कर्मभिः ।  
त्यागस्सप्तसमुद्रमुद्रितमहीनिर्व्याजदानावापिः  
सत्यं ब्रह्मतपोनिधेर्भगवतः किं किं न लोकोत्तरम् ॥ ४३ ॥

ज्योतिर्ज्वालाप्रचयजटिलस्तन्निरुपे कुठार—

स्तूणीरोऽसे वपुषि च जटाचापचीराजिनानि ।

पाणौ बाणः स्फुरति बलयीभूतलोलाक्षमूत्रो

वपः शोभा व्यतिकरवतीमुग्रशान्तस्तनोति ॥ ४४ ॥

एतौ भवभूतेः ।

अगस्त्यः ।

रविरथपथरोधप्रेषमानं स्थगयति विन्ध्यमवन्ध्ययाऽऽज्ञया यः ।

उदधिमधिकरं करोति रोपादपि स मुनिर्मुनयस्तथाऽपरेऽपि ॥ ४५ ॥

सर्वज्ञलोष्ठस्य ।

निपीते येनाब्धौ स्तिमितगुरुभिः पक्षपटलैः

प्रयत्नादुद्धीय प्रतिपदमपव्यस्तपतिताः ।

विशन्तः कौलीरं कुहरमशरण्याः शिखरिणः

क्षणं दृष्टास्तस्य स्तुतिषु न गिरां साहसरसः ॥ ४६ ॥

ध्रुवमिह चतुरम्भोनिधिचरितापोशनकर्मणि मुनीन्द्रे ।

भक्ष्यमन्यानि किमपि चकम्पिरे सप्त भुवनानि ॥ ४७ ॥

एतौ मुरारेः ।

जयति कलशजन्मा सत्त्वसत्यप्रतिष्ठः

सद्विलम्बिधिमणारीदेकहस्तेन्द्रेण ।

कमठभुजगपृथ्वीपञ्चनाभादि मज्ज—

चक्षुलकगमविचिन्वन् यस्त्रिलोकीं वभार (?) ॥ ४८ ॥

कूर्मवर्हतस्य ।

किं ब्रूमो हरिमस्य विश्वमुदरे किं वा फणां भोगिनः

शेते यत्र हरिः स्वयं जलनिधेः सोऽप्येकदेशस्थितः ।

आश्चर्यं कलशोद्भवो मुनिरसौ यस्यैकहस्तेऽम्बुधि—

र्गण्णपीयति पङ्कजीयति फणां भृङ्गीयति श्रीपतिः ॥ ४९ ॥

विश्वामित्रः ।

यः क्षत्रदेहं परितक्ष्य टड्कैस्तपोमयैर्ब्राह्मणमुच्चकार ।  
परोरजोभिः स्वगुणैरगाधः स गाधिपुत्रोऽपि गृहानुपैति ॥ ५० ॥

सुराधीशक्रोधाज्जगदपरथा कर्तुमपरे  
पुराणब्रह्माणो भुवनपितरः सप्त च कृताः ।  
धृतस्तुष्टेनामी बहिरपि च वैश्वानरपथा—  
त्कथा पौराणी यच्चरितमिति ह स्म प्रथयति ॥ ५१ ॥

एतौ मुरारेः ।

क्षत्रब्रह्ममहानिधिः क्षितिधुजा जेता मुनीनां च यः  
पाणी यस्य परं पवित्रिततलौ चाण[सुचोर्धा]रणात् ।  
विश्वामित्र इति त्रिलोकतिलकं तं वेत्ति नास्मद्वृंहं  
यस्मि(योऽन्य ?) क्षिप्रशित्खण्डिना भगवता धात्रा कृतः सप्तमः ॥ ५२ ॥

न्यस्यान्यान्दक्षिणस्या दिशि गगनमुनीन् सप्त कृतर्क्षपक्षा—  
न्नव्यं हव्यं च कृत्वा त्रिदशजनहृते सर्वयागाङ्गवर्गे ।  
वासिष्ठीं शापमुद्रां सपदि विदलयन् यो महासत्रबन्धे  
मध्येव्योम त्रिशङ्कोः शतमुखमुखस्वर्गसर्ग चकार ॥ ५३ ॥

नारदः ।

वीराणां शस्त्रसङ्घटे करिणा दन्तघट्टने ।  
व्याघ्राणां नखनिर्भटे नारदः परितुष्यति ॥ ५४ ॥  
लावकतिचिरिकुक्कुटमेपैर्महिषैश्च या रणक्रीडा ।  
द्रुहिणाच्युतकलियोनेस्ताः प्रीत्यै नारदस्य मुनेः ॥ ५५ ॥

यन्मारीतनुरच्युतः स भगवान् कन्दर्पदर्पापते  
यच्चाभूद्विरिशः पतिश्च मरुता यत्फेनपुञ्जायुधः ।  
सौम्यं यच्च विप्रुच्य रूपमभवच्चण्डी हिमाद्रेः सुता  
तत्सर्वं वत नारदस्य ललितं युद्धैरुलीलारुचेः ॥ ५६ ॥

राजशेखरस्यैतौ

जीमूतवाहनः ।

जीमूतवाहन इति त्रिजगत्प्रसिद्धो  
विद्याधराधिकगुणोऽधिपतिर्वभूव ।  
दत्त्वा कवाटमिव येन निजं शरीरं  
ताक्षर्यस्य वक्रभवने फणिनो निरुद्धाः ॥ ५७ ॥

भेरीभाङ्गारस्य ।

आच्छिद्योरगमण्डलीरुचलनाकाङ्क्षारसं पत्रिणा  
भर्तुर्धेन शरीरदानविधिना मन्ये जगद्रक्षितम् ।  
नो चेत्तेन गरुत्मता कवलिते शेषे निगलम्बना  
क क्षोणी क पयोधराः क गिरयः कैते दिशा नायकाः ॥ ५८ ॥  
लोष्टसर्वज्ञस्य ।

विश्वामित्रश्च मासं श्वपच इव पुराऽभक्षयद्यन्निमित्तं  
नाडीजङ्घो निजघ्ने कृततदुपकृतिर्यत्कृते गौतमेन ।  
पुत्रोऽयं कश्यपस्य प्रतिदिनमुरगा[नत्ति] ताक्षर्यो यदर्थ  
प्राणास्तानेप साधुस्तृणमिव कृपया यः परार्थं ददाति ॥ ५९ ॥  
श्रीहर्षस्य ।

अथ तौर्यत्रिकम् ।

तत्रादौ गीतम्—

गीतस्य माहात्म्यवशादभीष्ट वरं हरात्प्राप ॥ रावणोऽपि ।  
यत्कौतुकाद्गोपकुलस्य मध्ये बभूव कृष्णोऽपि स गोपरूपः ॥ ६० ॥  
वनध्रुवि विचरंस्तृणोदकार्थं क्षततनुरुग्रशिलीमुखप्रहारैः ।  
पशुरपि वितरत्यमृतं यदर्थं कथमिव न मृतुतिपात्रमत्र गीतम् ॥ ६१ ॥  
वाचं यः सरसप्रसन्नमधुरामौदार्यलेखोज्ज्वलां  
नानालङ्कारणप्रपञ्चरुचिरा कान्तां मनोहारिणीम् ।  
गेयं सद्गमकादिभिः परिचितं कर्तुं प्रगल्भश्च य-  
स्तं प्राहुर्जनरञ्जनैकचतुरं वाग्योयकार बुधाः ॥ ६२ ॥

सोमेश्वरदेवस्यैतौ ।

प्रियविरहविषादस्यौषधं योषितानां  
 विविधविधुरचिन्ताकृतविश्रान्तिहेतुः ।  
 अयममृततरङ्गः कर्णयोः केन सृष्टो  
 मधुरस्सनिधानं निःस्वनः पञ्चमस्य ॥ ६३ ॥

अयं हि प्रथमो रागः समस्तजनरञ्जने ।  
 यस्य नास्ति द्वितीयोऽपि स कथं पञ्चमो भवेत् ॥ ६४ ॥

त्रिविक्रममदृश्यैतौ ।

स्थानं प्राप्यादधानं प्रकटितगमकं मन्द्रतारव्यवस्थं  
 निर्हादिन्या विषञ्च्या मिलितमलिरुतेनेव तन्त्रीस्वनेन ।  
 एते दन्तान्तरालस्थिततृणरुबलच्छेदशब्द नियम्य  
 व्याजिह्वाङ्गाः कुरङ्गाः स्फुटललितपदं गीतमारुर्णयन्ति ॥ ६५ ॥  
 श्रीहर्षस्य ।

नाट्यम् ।

जीमूतस्तानिर्तांविशंकिभिर्मयूरैरुद्धावैरनुरसितस्य पुष्करस्य ।  
 निर्हादिन्युपहतमध्यमस्वरोस्था मायूरी मदयति गर्जना मनांसि ॥ ६६ ॥  
 कालिदासस्य ।

व्यक्तिर्व्यञ्जनधातुना दशविधेनाप्यत्र लब्धाऽमुना  
 विस्पष्टो धृतमध्यलम्बितपरिच्छिन्नस्त्रिधाऽय लयः ।  
 गोपुच्छप्रमुखाः क्रमेण यतयस्तिस्त्रोऽपि सम्पादिता-  
 स्तत्त्वौघानुगताश्च नाट्यविधयः सम्यक्त्रयो दर्शिताः ॥ ६७ ॥

श्रीहर्षस्य ।

नादवृद्धिक्षयज्ञश्च ग्रहमोक्षेऽप्यलक्षितः ।  
 न्यासोपन्यासताल[ञ्ज]स्तलकोणप्रहारवित् ॥ ६८ ॥

अङ्गदोषपरित्यक्तश्चतुर्भोगकृतश्रमः ।  
 ज्ञाता कुलकवाद्यस्य रञ्जको वादकः स्मृतः ॥ ६९ ॥

यथावद्वादनाद्धर्मः कीर्तिः सिद्धिर्भवेज्जयः ।  
मनसः परितुष्टिश्च शुक्तिर्गुक्तिरपि ध्रुवम् ॥ ७० ॥

सोमेश्वरस्य ।

नृत्यम् ।

इन्द्राभ्यर्थनया पूर्वं भरताय चतुर्मुखः ।  
ममोदाय महेन्द्रस्य नाट्यं समुपादिष्टवान् ॥ ७१ ॥

तस्यैव ।

देवानामिदमामनन्ति कवयः कान्तं कृतं चाक्षुषं  
रुद्रेणदमुमाहृतव्यतिकरे स्वाङ्गे विभक्तं द्विधा ।  
त्रैगुण्योद्भवमत्र लोरुचरितं नानारसं दृश्यते  
नाट्यं भिन्नरुचेर्जनस्य भविति श्लोकं समाराधनम् ॥ ७२ ॥

अङ्गैरन्तर्निहितवचनैः सूचितः सम्यगर्थः  
पादन्यासो लयमनुगतस्तन्मयत्वं रसेषु ।  
शाखायोनिर्मृदुरभिनयः पाङ्किकल्पोऽनुवृत्तो  
भावा भावे दधति विषयान् रागबन्धः स एव ॥ ७३ ॥

वापे सन्धिस्तिमितवलयं न्यस्य हस्तं नितम्बे  
कृत्वा श्यामावित्पसदृशं स्रस्तमुक्तं द्वितीयम् ।  
पादाङ्गुल्या ललितकुसुमे कुट्टिमे पातिताक्षं  
नृत्तादस्याः स्थितमतितरां कान्तमृज्जायताक्षम् ॥ ७४ ॥

कालिदासस्यैते ।

सारङ्गीसन्नताङ्गन्या जगदपि त्रिजितं ताण्डवोच्चाण्डिताङ्गया  
भ्रूमङ्गै रागसङ्गैर्धनुरनुकुरुते सज्यमेपा स्मरस्य ।  
आस्तामास्तां न चैतद्वतवत किमिय लासिका बाहुभङ्गै-  
रुत्साहोज्जृम्भभाणा इतमधिहृदयं खण्डखण्डं करोति ॥ ७५ ॥

वामनागस्य ।

वात्स्यायन[ ३ ] ।

त्यागी वृषः सुभग इत्युपलभ्यमानः

कल्यः कलामु सुकृती दृढभक्तिराढ्यः ।

स्त्रीणां मतो नववयाः शुचिरिङ्गितज्ञः

क्रीडारतश्च मधुरश्च महार्हवेपः ॥ ७६ ॥

असाध्यायाः सुखं सिद्धिः सिद्धायाश्चानुरञ्जनम् ।

रक्तायाश्च रतिः सम्यक् कामशास्त्रप्रयोजनम् ॥ ७७ ॥

जातिस्वभावगुणदेशजधर्मचेष्टाभावेङ्गितेषु विकलो रतितन्त्रमूढः ।

लब्ध्वाऽपि हि स्खलति यौवनमङ्गनानां किं नालिकेरफलमवाप्य कपिः करोति ७८

आन्ध्री प्रीतिनिबन्धनैकनिपुणा लाटी विदग्धप्रिया

कर्णाटी सुरतोपचारचतुरा नारी शुचिश्रोलिका ।

आभीरी पुरुषायितप्रियरता लज्जान्विता गूर्जरी

काश्मीरी रतिलाजसा निधुवने धृष्टा महाराष्ट्रकी ॥ ७९ ॥

पुष्पदन्तस्य ।

अङ्गुष्ठे पदगुल्फजानुजघने नाभौ च वक्षःस्थले

कक्षे कण्ठकपोलदन्तवसने नेत्रालिके मूर्धनि ।

शुक्लाशुक्लविभागतो मृगदृशामङ्गेष्वनङ्गस्थिति-

रूर्ध्वाधोगमनेन वामपदगा पक्षद्वये वर्तिनी<sup>१</sup> ॥ ८० ॥

श्यामा कफप्रकृतिका वडवा मृगी वा

गन्धर्वयक्षरजनीचरसत्त्विका वा ।

बालाऽथवाऽभिनवयौवनभूषिताङ्गी

सा भामिनी भवमुदां परमं रहस्यम् ॥ ८१ ॥

विलसदमलदीपे पुष्पदामावक्रीर्णे

प्रसृतसुरभिधूपे धाम्नि कामी सुवेपः ।

सह सहचरवर्गैर्वामपार्श्वे निवेद्य

स्त्रियमुपहितभूषा भावयेन्नर्मगोष्ठीम् ॥ ८२ ॥

अध्वकान्ततनुर्नवज्वरवती नृत्यश्लथाङ्गी तथा  
 मासैकप्रसवा दधाति सुरते पम्मासगर्भाऽसुखम् ।  
 विख्याता विरहस्य सङ्गमविधौ क्रुद्धप्रसन्ने ऋतु-  
 स्नाने नूतनसङ्गमे मधुमदे रागास्पदं योषितः ॥ ८३ ॥

दारिद्र्या[र्द्ध]सहिष्णुतामलिनताकार्पण्यभावाज्ञता-  
 पारुष्यैरतिनिष्ठुरात्प्रणयतो भूपानिरोधादपि ।  
 मिथ्यादोषविशङ्कनादतिशयाद्योगादियोगात्तथा  
 कार्कश्याद्गुणो व्रजन्ति सततं वैराग्यमुच्चैः स्त्रियः ॥ ८४ ॥

स्वातन्त्र्यं पितृमन्दिरे च वसतिर्यात्रोत्सवे सङ्गति-  
 गोष्ठी पुरुषसन्निधावनियमो वासो विदेशे तथा ।  
 संसर्गः सह पुंश्चलीभिरसकृद्भूतेर्निजायाः क्षतिः  
 पत्युर्वार्धकमीप्सितं प्रवसनं नाशस्य हेतुः स्त्रियाः ८५ ॥

कोकोकस्य ।

रूपान्वितं करणवेदिनमल्परोषं सत्याभिधायिनमनिष्ठुरमिष्टगन्धम् ।  
 स्त्रीगुणरक्षणपरं सुरतेऽनुकूलं जन्मान्तरेष्वपि नरं प्रमदाः स्मरन्ति ॥ ८६ ॥

बल्लभस्य ।

नरः कलासु कुशलो वाचालश्चाटुकारकः ।  
 असंस्तुतोऽपि नारीणां चित्तमाश्वेव विन्दति ॥ ८७ ॥

कामयन्ते विरज्यन्ते रञ्जयन्ते त्यजन्ति च ।  
 कर्षयन्त्यपि सर्वार्यान् ज्ञायन्ते केन योषितः ॥ ८८ ॥

वत्सः प्रस्रवणे मेघ्यः श्वा मृगग्रहणे शुचिः ।  
 स्त्रीमुखं रतिसम्पर्के शकुनिः फलपातने ॥ ८९ ॥

नातः परतरं किञ्चिदस्ति रागस्य वर्धनम् ।  
 नखदन्तक्षतोत्थानां कर्म[र्णो] गतयो यथा ॥ ९० ॥

शास्त्राणां विषयस्तावद्यावन्मन्दरसा नराः ।  
 रतिचक्रे प्रवृत्ते तु नैव शास्त्रं न च क्रमः ॥ ९१ ॥



कृत्याकृत्यविहीनं तु युक्तायुक्तविवर्जितम् ।  
वाच्यावाच्यविनिर्मुक्तं संभोगं निस्त्रयश्चेत् ॥ ९२ ॥

वात्स्यायनस्यैते ।

ज्योतिषम् ।

अमदीपा यथा रात्रिरनादित्यं यथा नभः ।  
तथाऽसावत्सरो राजा भ्रमत्यन्य इवाव्वानि ॥ ९३ ॥

न तत्सहस्रं करिणां वाजिनां वा चतुर्गुणम् ।  
करोति देशकालज्ञो यदेको देवचिन्तकः ॥ ९४ ॥

सप्ताः षष्टिर्दिशा मनुजकरिणा पञ्च च निष्ठा  
हयाना द्वात्रिंशत् खरकरभयोः पञ्च च कृतिः ।  
विरूपा सैवायुर्वृषमहिषयोर्द्वादश शुनः  
स्मृतं छागादीनां दशकसहिताः पट् च परमम् ॥ ९५ ॥

वराहमिहिरस्यैते ।

मासादकूपसरसीषु सहस्रमेक-  
मायुर्युगं पुरवरेषु महत्सु विद्यात् ।  
ग्रामेषु चायुतमुदीरितमुत्तमेषु  
वृक्षेषु पञ्च च शतान्यपि कीर्तितानि ॥ ९६ ॥

म्लेच्छा हि यवनास्तेषु सम्यक्छात्रमिति स्थितम् ।  
ऋषिर्वत्सेऽपि पूज्यन्ते किं पुनर्देवविज्ञनः ॥ ९७ ॥

किंचित्सन्ध्यामतिक्रम्य किंचिदुद्भिन्नतारकम् ।  
विजयो नाम योगोऽयं सर्वकार्यार्थसिद्धिदः ॥ ९८ ॥

रवौ गगनमध्यस्थे मुहूर्तेऽभिजिदाह्वये ।  
भिन्नत्ति सकलान्दोषाश्चक्रमादाय केशवः ॥ ९९ ॥

वल्लभस्यैते ।

शकुनम् ।

दधिमधुघृतलाजपुष्पाक्षतोदुम्बराश्वत्यमुक्तामणिच्छत्र-  
द्रवाङ्कुरादशुकन्याञ्चजस्यन्दनाष्टापदाश्वा नृपाः ।

श्रीतरुर्भद्रपीठानिसस्यानिमत्स्याहयाहंसचापौष्टपःकसरीदक्षिणा  
वर्तशङ्खगजसिद्धार्थिकाः ।

रोचना स्वस्तिकस्तोरणं कीचका वेणवो वार्वधूः

सिक्तगन्धो गजस्तोयलम्बाम्बुदः पूर्णकुम्भोजद्रिरिन्दुः ।

फलान्यार्द्रमासं सितं चामरं गौस्सवत्साङ्गना

पुत्रिणी मानुषं वर्धमानं सहस्रं नराणां प्रयुक्तानि यानानि

धन्वन्तरिर्वामनो ब्राह्मणो भूमिरभ्युदता ।

सिद्धमन्त्रं वराहश्च तोयोत्थितखिणयनमधुमदनस्कन्दपद्मा-

सना छोरुपालाः सुराः खंदिशोजग्निःसरासि स्रवन्त्यः समुद्रः

सुखो मारुतो ज्यौतिषं धर्मशास्त्राणि तीर्थानि धर्मरामश्रिता बाल-

खिल्यादयो वेदिना सन्निधिः कौस्तुभं काञ्चनं माणिभद्रः सुमेरुः

प्रियङ्गुप्रदीपौ वचामोदकादितिग्रन्थतिसावित्र्युमाकाशगङ्गा-

शचीदेवसेना स्वधाशान्तिलक्ष्मीसरस्वत्युपपुष्पमस्वस्तिशब्दावपद्-

कार ओंकारपुण्याहधर्मक्रियाचेत्यष्टोत्तरं मङ्गलानां शतम् ।

दर्शनात् स्पर्शनात् कीर्तनाच्चाशुभानि व्यपोह्यार्थासिद्धिं दिश-

न्त्युत्तमाः ॥ १०० ॥

वाग्भटात् ।

कार्पासौषधकुण्ठधान्यलवणक्रीवास्थितैलं वसा-

पङ्क।ङ्गारगुडाहिर्वर्मशकृतः क्लेशायसन्व्याधिताः ।

वान्तोन्मत्तजटीन्धनानि च तृणक्षुत्सामतःकादयो

मृण्मयभ्यक्तविभुक्तकेशपलिताः कापायिष्ठाश्चाशुभाः ॥ १०१ ॥

वराहमिहिरस्य ।

सामुद्रिकम् ।

अङ्गानि धीपटुत्वं शक्तिर्दशनाः शनैर्विशीर्यन्ते ।

निखिलेन्द्रियाणि येषां चिरायुपस्ते नरा ज्ञेयाः ॥ १०२ ॥

विभवसहं द्विरपत्यं जनलाभः प्रभुत्वमव्याजम् ।

वयासि भवन्ति प्रथमे प्रायः स्वल्पायुषां पुंसाम् ॥ १०३ ॥

अतिकृष्णेष्वतिगौरैष्वतिपीनेष्वतिकृशेषु मनुजेषु ।

अतिदीर्घेष्वतिलघुषु प्रायेण न विद्यतेऽपत्यम् ॥ १०४ ॥

यदन्तरो विमूर्खो रोषचितो वा यदल्पायुः ।  
 यन्मेदुरस्सदाढ्यस्तदद्भुतं जृम्भते भुवने ॥ १०५ ॥  
 बुद्धियुतो यद्दीर्घो ह्रस्वो यज्जायते मूर्खः ।  
 पिङ्गः शुचिः सुशीलः काणाक्षो यत्तदार्थम् ॥ १०६ ॥  
 चपलः स्थूलो रुक्मः पैरुषो घनमांसलः गिरानिचितः ।  
 स पुमान् चैतैरणाख्यः समुद्रमपि शोषयत्यखिलम् ॥ १०७ ॥  
 यस्य शरीरं पुष्टिं गृह्णात्यन्येन येन केनापि ।  
 स नरो दुन्दुभिकाख्यः कलयति कल्याणवैरुल्यम् ॥ १०८ ॥  
 शुभलक्षणमप्येकं वारां न विलोप्यते स्फुटं यस्य ।  
 अथ दृश्यते पुनः श्रीस्तस्य तदस्ति ध्रुव[चान्तः] ॥ १०९ ॥  
 वैक्रानुगतं रूपं रूपानुगतं नृणां भवति चित्तम् ।  
 चित्तानुगतं सत्त्वं सत्त्वानुगता गुणाः प्रायः ॥ ११० ॥

दुर्लभराजम्यैते ।

श्रान्तस्य यानमश्ननं च बुभुक्षितस्य  
 पानं तृपार्तेपथिकस्य भयेषु रक्षा ।  
 एतानि यस्य पुरुषस्य भवन्ति काले  
 धन्यं वदन्ति खलु तं नरलक्षणज्ञाः ॥ १११ ॥

बराहमिहिरस्य ।

स्वकीयवंशस्थशरीरभाजनं (?) वशीकरोत्युक्तिगुणैः सभाजनम् ।  
 दयाभ्रमासत्यसम[त्त्वहृद्युतो] जनेषु पूज्यः स नरो न रोगभाक् ॥ ११२ ॥  
 यो रुणाद्धि सततं [हं]दि वेगान् क्रोधलोभमदनमभृतीनाम् ।  
 प्रेत्य चेह च हि तस्य समीपं स्वागतैव सकला गुणसम्पत् ॥ ११३ ॥  
 लव्यमर्ममपि यः परित्यजेद्दुर्लभं प्रति च यः प्रयत्नवान् ।  
 मन्दबुद्धिनियतश्च यः पुमांस्तस्य रेणुरचिता रयोद्धता ॥ ११४ ॥

श्रीवैद्यभानुपाण्डितस्य ।

नित्य हिताहारविहारसेवी समीक्ष्यकारी विषयेष्वसक्तः ।

दाता समः सत्यपरः क्षमावानाप्तोपसेवी च भवन्यरोगः ॥ ११५ ॥

अर्थेष्वलभ्येष्वकृतप्रयत्नं कृतादरं नित्यमुपायवत्सु ।

जितेन्द्रियं नानु[त]पन्ति रोगास्तत्कालयुक्तं यदि ना(चा?)स्ति दैवम् ॥ ११६ ॥

वाग्भट्टस्यैतौ ।

अकालमृत्युं परिहृत्य जीवितं ददाति यो देहसुखं च देहिनाम् ।

न तेन धान्नास्ति समः कुतोऽधिको न जीविताद्दानमिहातिरिच्यते ॥ ११७ ॥

यथेक्षुहेतोः सलिलं प्रसेचितं तृणानि वल्लीरपि तन्निपिञ्चति ।

तथा क्रिया धर्मेनिमित्तमाजिता सुखार्थलाभेऽपि न धर्महापिका ॥ ११८ ॥

कैरणादस्यैतौ ।

अशीतेनाम्भसा स्नानं पयःपानं नवाः स्त्रियः ।

एतद्वो मानवाः पथ्यं स्निग्धमुष्णं च भोजनम् ॥ ११९ ॥

अश्विनीकुमारयोः ।

आयुर्धृते गुडे रोगा नित्य मृत्युर्विदाहिषु ।

आरोग्यं कटुतिक्तेषु बलं मापे पयस्सु च ॥ १२० ॥

आत्रेयस्य ।

किं शोधनेन वमनेन च भेषजेन

किं वा रसायनदिनर्तुहितोपचारैः ।

स्वातन्त्र्यमेकमपहाय नरस्य नाधि

व्याधिं निहन्ति जगतस्त्रितयेऽपि किञ्चित् ॥ १२१ ॥

सुस्म्या यामिन्यः श्रगधरसुधाधौतककुभः

स्रजो नानाकाराः परिमलामिलन्मत्तमधुषाः ।

प्रभूत ताम्बूलं रतिसमयसज्जा प्रियतमा

निरातङ्गं चेतो यदि वद किमन्यद्वृषयति ॥ १२२ ॥

श्रुतचारितसमृद्धे कर्मदक्षे दयालौ

भिषजि निरनुबन्धं देहरक्षा निवेश्य ।

भवति विपुलतेजःस्वास्थ्यकीर्तिप्रभावः

स्वकुशलफलभोगी भूमिपालश्चिरायुः ॥ १२३ ॥

बलमदेवस्यैतौ ।

अथ भोजनम् ।

पयःस्मिता मण्डकमण्डनाम्बरा वटाननेन्दुः पृथुलङ्कुस्तनी ।

पटं रुचेर्भोज्यभुजां भुजिक्रिया प्रिया बभूवोज्ज्वलरूरहारिणी ॥ १२४ ॥

यदादिहेतुः सुरभिः समुद्भवे भवेद्यदाज्य सुरभि ध्रुव ततः ।

वधूभिरेभ्यः प्रवितीर्य पायसं रसौघकुल्यातटसंकतीकृतम् ॥ १२५ ॥

यदप्यपीता वसुधालयैस्तुधा तदप्यदः स्वादु ततोऽनुमीयते ।

अपि क्रतूपर्वुधदग्धगन्धिने स्पृहा यदस्मै दधते सुधान्धसः ॥ १२६ ॥

घृतप्लुतं भोजनभाजने पुरः स्फुरत्पुरान्निप्रतिविम्बिताकृतैः ।

युवा निधायोरासे लङ्कुद्रयं नखैल्लिखेत्स्वाथ ममर्दं निर्दयम् ॥ १२७ ॥

अमीभिराकण्डमभोजि तद्गृहे तुपारधारामृदितेव शरैरा ।

हयद्विपद्मक्यणीपयस्तुतं सुधाहृदात्पङ्कमिवोद्धृत दधि ॥ १२८ ॥

त्वया विधातर्पदकारि चामृतं कृतं च यज्जीवनमग्नौ साधु तत् ।

वृथेदमारम्भि तु सर्वतोमुखस्तयोचितः कर्तुमिदं पिबस्त्व ॥ १२९ ॥

पठेते हपेपण्डितस्य ।

भुञ्जीत क्षितिपाधिपो नृपवरैः सौधेषु रत्नोपलैः

स्त्रिगणेषु प्रतिवित्तुल्यघटनैर्विम्बैः स्वकीर्यैर्वृतः ।

दिक्पालैरिव पङ्क्तिभुक्तिरसिकैरासेव्यमानोऽङ्गना-

पाणिप्रेरितचारुचामरचयाक्रान्तश्रमप्रक्रमैः ॥ १३० ॥

भोजनं देहि राजेन्द्र शाकमूषघृतान्वितम् ।

माहिपं च शरच्चन्द्रचन्द्रिकाधवलं दधि ॥ १३१ ॥

परमारजगद्देवस्य ।

कामं प्रदीपयति रूपमभिच्यनक्ति

सौभाग्यमावहति वक्त्रसुगन्धितां च ।

ऊर्जा करोति कफजाश्च निहन्ति रोगा-

स्ताम्बूलमेकमपरान् स्वगुणान् करोति ॥ १३२ ॥

युक्तेन चूर्णेन करोति रागं रागक्षयं पूगफलातिरिक्तम् ।

चूर्णाधिकं वक्त्रविगन्धिकारि पत्राधिकं साधु करोति गन्धम् ॥ १३३ ॥

वराहमिहिरस्य ।

प्रत्युपसि भोजनान्तं वतीनां सङ्गमे स्तेर्विरमे ।

राजानि विदुषा संसदि ताम्बूलं नात्ति यः स पशुः ॥ १३४ ॥

ताम्बूलं कदुतिक्तमुष्णमधुरं क्षारं कपायान्वितं

वातघ्नं कफनाशनं कृमिहरं दुर्गन्धनिर्णाशकम् ।

स्त्रीसभापणभूषणं रुचिकरं शोकस्य विच्छेदकं

ताम्बूलस्य सखे त्रयोदश गुणाः स्वर्गेऽपि ते दुर्लभाः ॥ १३५ ॥

पर्णाग्रं पर्णपृष्ठं च चूर्णपत्रं तथैव च ।

रात्रौ खटिरताम्बूलं हरेरपि हरेच्छ्रियम् ॥ १३६ ॥

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तनल्हणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या सर्वपदार्थवर्णनम् ॥



## नीतिपद्धतिः ( ११० )

बोद्धा युवां राधितमन्त्रतन्त्रैः सत्त्वेन संवर्मितचित्तवृत्तिः ।

देशं बलं कालमवेत्यै कर्ता तस्येन्द्रवज्राहतिरप्यपार्था ॥ १ ॥

श्रीवैद्यभानुपण्डितस्य ।

श्रेयः प्रमृते विपदो रुणाद्धि यशासि दुग्धे मलिन प्रमाष्टि ।

संस्कारशौचेन परं पुनीते शुद्धा हि बुद्धिः किल कामधेनुः ॥ २ ॥

रानशेखरस्य ।

नातिनीचैर्न चाप्युच्चैर्भवितव्यं फलार्थिभिः ।

स्तोत्रं नत्वा पिवन्नम्भः कुम्भः प्राप्नोति पूर्णताम् ॥ ३ ॥

मा स्म सन्धिं विजानन्तु मा स्म जानन्तु विग्रहम् ।

आख्यात यादृ शृण्वन्ति भूपास्तेनैव पण्डिताः ॥ ४ ॥

लक्ष्मीधरस्यैतौ ।

आत्मनाशाय नोन्नत्यै छिद्रं परिपूर्णता ।

भूयो भूयो घटीपात्रं निमज्जत्किं न पश्यासि ॥ ५ ॥

जोयिकस्य ।

वरं दारिद्र्यमन्यायप्रभवाद्भिवादपि ।

कुशताऽभिमता देहे पीनता तु न दोषतः ॥ ६ ॥

भान्करस्य ।

विरुद्धैरपि वस्तव्य साधुभिर्मदभिभिः ।

न हि दोषाश्च साधूनामसता च गुणैस्समाः ॥ ७ ॥

असत्यां च(त्यात्म?) गुणे शस्त्रं हस्ताभ्यां विनिवार्यते ।

एषाऽपि न गतिः श्रेय्या न चान्या विप्रते कचिन् ॥ ८ ॥

बहूनामल्पसाराणां समवायो हि दारुणः ।

तृणैरावेष्टयते रज्जुर्यथा नागोऽपि व्यथते ॥ ९ ॥

बहूनामप्यमित्राणां य इच्छेत्कर्तुमप्रियम् ।

आत्मा तेन गुणैर्योज्यस्तत्तेषां महदप्रियम् ॥ १० ॥

प्रियं ब्रूयादकृपणः शूरः स्यादविकत्थनः ।

दाता नापात्रवर्षी स्यात् प्रगल्भः स्यादनिष्टुरः ॥ ११ ॥

चरेद्धर्मानकपटो मुञ्चेत् स्नेहमनानुरः ।

अवृशंसश्चरेदर्थीश्चरेत्काममनुद्धतः ॥ १२ ॥

भगवतो व्यासस्यैते ।

चित्तरत्नमसंक्लिष्टमान्तरं धनमुच्यते ।

यस्य तद्दूषितं दोषैस्तस्य सर्वा विपत्तयः ॥ १३ ॥

रविगुप्तस्य ।

यदृच्छासिद्धिषु प्रेम गुरुपूजास्वनादरः ।

व्याधिद्वयमिदं लक्ष्म्याः क्षितौ ख्यातमनौपधम् ॥ १४ ॥

सुहृद्भिराप्तैरसकृत्परीक्षितं स्वयं च बुद्ध्या परिचिन्तितात्ययम् ।

करोति कार्यं खलु यः स बुद्धिमान् स एव लक्ष्म्या यज्ञसश्च भाजनम् ॥ १५ ॥

भर्तृमेण्डस्यैतौ ।

सति पुण्यप्रकर्षेऽपि श्रीनिबन्धः समुद्यमः ।

किं वणिग्विषणिक्षिप्ता हन्त्यजीर्णं हरीतकी ॥ १६ ॥

कस्यापि ।

लज्जेव मधुमत्तस्य कदर्यस्येव धर्मधीः ।

अवलम्बस्य विद्येव नश्यति श्रीः प्रमादिनः ॥ १७ ॥

आपद्यपि दुरन्तायां नैव गन्तव्यमक्रमे ।

राहुरप्यक्रमेणैव पिवन्नप्यमृतं मृतः ॥ १८ ॥

क्षेमेन्द्रस्यैतौ ।

अभिद्रोहेण भूतानामर्जयन् गत्वरीः श्रियः ।

उदन्वानिव सिन्धुनामापदामेति पात्रताम् ॥ १९ ॥

भारवेः ।

सम्पदा सुस्थितं मन्यो भवाति स्वल्पयाऽपि यः ।

कृतकृत्यो विधिर्मन्ये न वर्धयति तस्य ताम् ॥ २० ॥

माघस्य ।



नयान्तरेण साध्येऽर्थे दण्डं नारभते सुधीः ।

सरज्जुकुम्भस्तोयार्थी कूपे श्लर्षां करोति कः ॥ २१ ॥

आपदस्सन्ति महतां महतामेव सम्पदः ।

इतरेषां मनुष्याणां नापदो न च सम्पदः ॥ २२ ॥

कयोरप्येतौ ।

पतति व्यसने दैवादारुणे दारुणात्मनि ।

संवर्षयति वज्रेण धैर्यं हि महतां मनः ॥ २३ ॥

अरिपङ्क्तौ एवायमस्यास्तात पदानि पट् ।

तेषामेकमपि चिञ्चन्दन् खञ्जयेच्चमरी त्रियम् ॥ २४ ॥

एतौ श्रीमुरारेः ।

ज्वलति चलितेन्धनोऽग्निर्विमृक्तः पन्नगः फणां कुक्षते ।

प्रायः स्वं महिमानं क्षोभात् प्रतिपद्यते जन्तुः ॥ २५ ॥

कालिदासस्य ।

आलस्यात् सुसहायोऽपि न गच्छत्युदयं जनः ।

हस्ताग्रास्फालितो भूमौ तोयार्द्रं श्व कन्दुकः ॥ २६ ॥

हरिभट्टस्य ।

द्रविणस्य नापराधस्तिष्ठति[न]चिरं यदल्पसत्त्वेषु ।

न हि सलिलस्य स दोषो विगल[ति] यद्विगुणपात्रस्थम् ॥ २७ ॥

रत्नाकरस्य ।

अप्रतिकृत्यात्मानं सहसाऽनर्थेषु न प्रवर्तेत ।

शिरसि धृतेऽमृतकिरणे विषमघसद्विषमनेत्रो[ऽपि] ॥ २८ ॥

निजवर्गोऽप्यतिवृद्धिं गमितः कालात् प्रभावमपहरति ।

हिमकाले हिमधाम्नो धाम तिरोदधति तुहिनानि ॥ २९ ॥

दुर्गतिरपि रचिताञ्जलिरुपसर्पति को न दृष्टसामर्थ्यम् ।

अद्विपतिराभरणमभूत् कण्ठाहितकालकूटस्य ॥ ३० ॥

क्लेशस्याङ्गमदत्वा सुखमिह हि सुखानि नोपलभ्यन्ते ।

मधुभिन्मथनायस्तैराश्लिष्यति बाहुभिर्लक्ष्मीम् ॥ ३१ ॥

अलमप्रियाण्युदित्वा रुचिरार्थाः किमिह न स्थिता वाचः ।

अमृत[मिति]वचसि सत्यपि विषमिति हि किमुच्यते वारि ॥ ३२ ॥

सुकृतं धनस्य बीजं व्यवसायः सलिलमिह वृतिर्नातिः ।

फलमृपनीय नराणां [कृत्वा] स्वप्नैति काले [न] ॥ ३३ ॥

यत्पतनकर्महेतुस्तद्भुवि सलिले च तिष्ठति गुरुत्वम् ।

अन्विष्यते गुणार्थिभिरभ्युन्नतिसाधनं गरिमा ॥ ३४ ॥

सतैते बलभदेवस्य ।

कचिदपि वस्तुविशेषे दोषोऽपि गुणेन तुल्यतामेति ।

खण्डनमेव हि मण्डनमधरदले भवति रमणीनाम् ॥ ३५ ॥

कार्यगतैर्वैचित्र्यान्नीचोऽपि कचिदलं न जातु महान् ।

कांस्येनैवादर्शः क्रियते राज्ञामपि न हेम्ना ॥ ३६ ॥

रविगुप्तस्यैतौ ।

गुणवानास्मि विदेशः क इव ममेत्येष दुरभिमानलवः ।

अञ्जनमक्षिण विराजति विन्यस्तं न पुनरधरमणौ ॥ ३७ ॥

स्तब्धप्रकृतिलोके बहुमानमुपैति नातिशयनम्रः ।

स्फुटमत्रोदाहरणं पयोधराः कुवलयक्षीणाम् ॥ ३८ ॥

प्रकाशवर्षस्यैतौ ।

रिक्ताः कर्मणि पटवस्तृप्तास्त्वलसा भवन्ति ये भृत्याः ।

तेषां जलौकसामिव पूर्णानां रिक्ता कार्या ॥ ३९ ॥

अर्गटस्य ।

आलस्यं स्त्रीसेवा सरोगता जन्मभूमिवात्सल्यम् ।

सन्तोषो भीरुत्वं पट् व्याघाता महत्त्वस्य ॥ ४० ॥

अन्तःकरणशून्योऽपि तृणपूलकपूरुषः ।

सत्कृतः क्षेत्रपतिना समर्थो मृगवारणे ॥ ४१ ॥

उपस्थिते विप्लव एव पुंसां सारेतरत्वं ह्यनुमीयतेऽन्तः ।

अवाति वायौ न हि तूलरात्रेर्गिरेश्च कश्चित् प्रतिभाति भेदः ॥ ४२ ॥

सामोपायनयप्रपञ्चपटवः प्रायेण ये भीरवः

शूराणां व्यवसाय एव हि परं सांसिद्धये कारणम् ।

विष्फूर्जद्विकटाटवीगजघटाकुम्भैकसंचूर्णन-

व्यापारैकरसस्य सन्ति विजये सिंहस्य के मन्त्रिणः ॥ ४३ ॥

व्यसनैरेवाघाताः शृण्वन्ति वचांसि पापमित्राणाम् ।

उद्धूतारिष्टाणामपथ्यमेवाधिकं स्वदते ॥ ४४ ॥

कारुः काञ्चनपञ्जरे विनिहितः पद्माकरे कौशिकः

श्राद्धे श्वा विनियोजितो हुतवहे हव्यः पलाण्डुः कृतः ।

सर्वं तेन कृतं किमत्र बहुना मयं महाशान्तये

येनाज्ञानवता महीयासि पदे नीचः समारोपितः ॥ ४५ ॥

द्वारे रुद्धमुपेक्षते कथमपि प्राप्त चिरान्नेक्षते

विज्ञप्ते गजभीलितानि कुरुते स्वल्पेऽपराधे दमः ।

निर्यातस्य करोति दोषगणनां तद्विद्विषामग्रतः

स स्वामी यदि सेव्यते पितृवने किं नः पिशाचैः कृतम् ॥ ४६ ॥

केषामप्येते ।

संग्रहं नाकुलीनस्य सर्पस्येव करोति यः ।

एव श्लाघ्यते मन्त्री सम्यग्गारुडिको यथा ॥ ४७ ॥

विक्रमभट्टस्य ।

सुलभाः पुरुषा राजन् सततं प्रियवादिनः ।

अप्रियस्य च पथ्यस्य वक्ता श्रोता च दुर्लभः ॥ ४८ ॥

श्रीयशोवर्मदेवस्य ।

शमव्यायामाभ्या प्रतिविहिततन्त्रस्य नृपतेः  
 परं प्रत्यावापः फलति कृतसेकस्तरवि ।  
 बहुव्याजं राज्यं न सुकरमराजप्रणिधिभि-  
 र्दुराराधा लक्ष्मीरनवाहितचित्तं छलयाति ॥ ४९ ॥

राजशेखरस्य ।

जाने ज्वालाजटालेभ्यः कटाहेभ्यः पिबन्ति ते ।  
 तैलं तृष्णातरालिताः कुट्टपो यैर्निपेवितः ॥ ५० ॥  
 सेव्यन्ते क्षितिजाः क्षुद्रा यदेतत्कृपलङ्घनम् ।  
 प्रकोपो निधनं येषां स्मितमात्रं त्वनुग्रहः ॥ ५१ ॥  
 तिष्ठन्ति विभवेष्वेव राज्ञां धूर्ताः प्रियंवदाः ।  
 व्यसनानिलपातेषु तुलवद्यान्ति ते दिशः ॥ ५२ ॥

यैरेव पात्यते मुग्धः स्वामी दुर्जनसङ्कुटे ।  
 जडोऽयमिति तैरेव दूरस्थैरुपहस्यते ॥ ५३ ॥

क्षेमेन्द्रस्यैते ।

विद्वेष्टि भक्तसङ्घातं न व्यंजनमपेक्षते ।  
 मांसं परिहरत्येव मन्दः परिण[ति]विना ॥ ५४ ॥

कस्यापि ।

आहि भास्करमिच्छन्ति रात्रावमृततेजसम् ।  
 आहि रात्रौ च राजानमिच्छन्ति गुणिनं प्रजाः ॥ ५५ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

स्वेच्छया कुरुते स्वामी यत्किञ्चन यतस्ततः ।  
 तच्च प्रतिचिकीर्षन्तो दुःखं जीवन्ति मन्त्रिणः ॥ ५६ ॥

अर्थिता विभवस्त्यागः स्वातन्त्र्यमुचितज्ञता ।  
 इति पञ्चगुणोपेतमाश्रयेदाश्रयं नरः ॥ ५७ ॥

कयोरप्येतौ ।

आपस्वेव हि महतः शक्तिरभिव्यज्यते न सम्पत्सु ।  
अगरोस्तदा न गन्धः प्रागस्ति यथाऽग्निपतितस्य ॥ ५८ ॥

बल्लभदेवस्य ।

चतुस्समुद्रीपरिखे नृपाणामन्तःपुरे वासितकीर्तिदारे ।  
दान दया सूनृतमातिथेयी चतुष्टयी रक्षणसौविदल्लाः ॥ ५९ ॥

श्रीहर्षपाण्डितस्य ।

बहिः सर्वाकारप्रगुणरमणीयं व्यवहरन्  
पराभ्यूहस्थानान्यपि तनुतराणि स्थगयति ।  
जनं विद्वानेकः सरुलमतिसन्धाय कपटै—  
स्तटस्थः स्वानर्थान् घटयति च मौनं च भजति ॥ ६० ॥

भवभूते ।

अमोक्षेन च कातरेण च गुणः स्यात् सानुरागेण कः  
प्रज्ञाविक्रमशालिनोऽपि हि भवेत् किं भक्तिहीनात्फलम् ।  
प्रज्ञाविक्रमभक्त्यस्समुदिता येषां गुणा भूतये  
ते भृत्या नृपतेः कलत्रमपरे सम्पत्सु चापत्सु च ॥ ६१ ॥

ऐश्वर्यादनपेतमीश्वरमयं लोकोऽर्थतः सेवते  
तं गच्छन्त्यनु ये विपत्तिषु पुनस्ते तत्प्रतिष्ठाशया ।  
भर्तुर्ये प्रलयेऽपि पूर्वसुकृतासङ्गेन निस्सङ्गया  
भक्त्या कार्यधुरं वहन्ति बहवस्ते दुर्लभास्त्वादृशाः ॥ ६२ ॥

मुहुर्लक्षोद्भेदा मुहुराधिगता भावगहना  
मुहुस्संपूर्णाङ्गी मुहुरतिकृशा कार्यवशतः ।  
मुहुर्नश्यद्बीजा मुहुरपि बहिः प्रापितफलाऽ—  
प्यहो चित्राकारा नियतिरिव नीतिर्नयविदः ॥ ६३ ॥

विशाखदत्तस्यैते ।

शूराणां नयशास्त्रसारविदुषामन्यैरभेद्यात्मनां  
 धीराणांमुपधाविशुद्धमनसा सद्गङ्गिना मन्त्रिणाम् ।  
 बुद्ध्या यः प्रविचार्य मन्त्रमवनीनाथः करोत्यादरात्  
 सिद्धयत्यस्य समीहितं किमपि तद्वस्तु त्रिलोक्यामपि ॥ ६४ ॥

कस्यापि ।

अविज्ञानाद्वाज्ञो भवति मतिहीनः परिजन-  
 स्ततस्तत्प्राधान्याद्भजति न समीपे बुधजनः ।  
 बुधैस्त्यक्ते राज्ये भवति हि न नीतिर्गुणवती  
 विनष्टाया नीतौ सनृपमवशं नश्यति कुलम् ॥ ६५ ॥

कस्यापि ।

नालस्यप्रसरो जडेष्वपि कृतावासस्य कोमे रुचि-  
 र्दण्डे कर्कशता मुखे च मृदुता मित्रे महान् प्रश्रयः ।  
 आमूलं गुणसंहतिव्यसनिता द्वेषश्च दोषाकरे  
 यस्यैषा स्थितिरम्बुजस्य वसतिर्युक्तैव तत्र श्रियः ॥ ६६ ॥

जयवर्धनस्य ।

॥ इति श्रीभगदत्तजस्वह्णविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या नीतिपद्धतिः ॥



## विद्यापद्धतिः ( १११ )

अर्धाङ्गुलपरीणाहजिह्वाग्रायासभीरवः ।

सर्वाङ्गक्रेजजननमबुधाः कर्म कुर्वते ॥ १ ॥

हृलगुप्तस्य ।

विद्यां प्राप्य कृत येन विद्वेषकलुप मनः ।

तेनात्मा हन्ते मूर्खेण स्नात्वा पांसूत्करैर्वृतः ॥ २ ॥

रसायनी जराजीर्णश्चिररोगी च यो भिषक् ।

धातुवादी दरिद्रश्च किं तथा ह्यस्य विद्यया ॥ ३ ॥

स्पृहणीया सती तावद्विद्या सन्तोषशालिनी ।

यावन्न पार्थिवास्थानपण्यस्थाने प्रसारिता ॥ ४ ॥

शीलं परहितासक्तिरनुत्सेकः क्षमा धृतिः ।

अलोभश्चेति विद्यायाः परिपाकोज्ज्वलं फलम् ॥ ५ ॥

क्षेमेन्द्रस्यैते ।

दत्तं समस्तमपि तिष्ठति यत्तथैव

ज्ञातिर्न यद्विभजते द्वियते न चोरैः ।

जन्मान्तरेऽपि यदुपैति नरेण सार्धं

विद्याभनं यदि तदस्ति धनैः किमन्यैः ॥ ६ ॥

नानुद्योगवता न चाप्रवसता मानं न चालम्बता

नालस्योपहतेन नान्यमनसा नाचार्यविद्वेषिणा ।

[न] भ्रूभङ्गविलाससुस्मितमुखीं सीमन्तिनीं ध्यायता

लोके ख्यातिरुः सतामभिमतो विद्यागुणो लभ्यते ॥ ७ ॥

कयोरप्येतौ ।

वरं शरावहस्तस्य चण्डालागारवीथिषु ।

भिक्षार्थमटनं राम न मौर्ख्यहतजीवितम् ॥ ८ ॥

वासिष्ठरामायणात् ॥

शीलं नैव विभर्ति कीर्तिममलां धत्ते न धर्मे धिय

मात्सर्येण मनीषिणां प्रतनुते पारुष्यदोषं गिरा ।

तर्कोक्तया परलोककर्म नयति प्रायेण सन्दिग्धतां

यस्तस्याफलशास्त्रपाठनपटोर्मृदस्य किं विद्यया ॥ ९ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्या विद्यापद्धतिः ॥





## दैवपद्धतिः ( ११२ )



अम्भोधिः स्थलतां स्थलं जलधिता धूलीलवः शैलतां  
मेरुर्मृतरुणतां तृणं कुलिशतां वज्रं तृणकीवताम् ।  
वह्निः शीतलतां हिमं दहनतामायाति यस्येच्छया  
लीलादुर्ललिताद्भुतव्यसनिने तस्मै नमः कर्मणे ॥ १ ॥

यत्सेव्यो विकलः कलाशतविदां नालोकयत्याननं  
यन्मौख्येण मनीषिणा विहसता न स्तोत्रमाकर्ण्यते ।  
यच्च स्वास्थ्यमपध्यभोजनजुषां यत्संपदः पापिनां  
तत्सर्वं पुरुषार्थपाटनपटोर्घातुर्विलासायितम् ॥ २ ॥

माण्डव्यस्तपासि स्थितः किल मुनिः शूलेऽर्पितश्चोरवत्  
कापट्यात् स च चर्किचोरनृपतिः सर्वं गतः कीर्त्यते(?) ।  
चण्डालत्वमवाप दैवविहितं देवोऽपि धर्मः स्वयं  
वन्द्यं सर्वविपर्ययेण कुरुते दैवी गतिः पौरुषम् ॥ ३ ॥

लक्ष्मीकौस्तुभपारिजातसङ्गः मूलः सुधाम्भोनिधे-  
दैवेन प्रणयप्रसादविधिना मूर्ध्ना धृतः शंभुना ।  
अद्याप्युज्जति नैव दैवविहितं सौम्यं क्षपावल्लभः  
केनान्येन विलङ्घ्यते विधिगतिः पापाणलेखासखी ॥ ४ ॥

ग्रीवाभरणतां लेभे कालकूटः पिनाकिनः ।  
कण्ठोच्छित्यै सुधा राहोर्भवितव्यतयाऽभवत् ॥ ५ ॥

शेमेन्द्रस्य ।

धनिषु सुधा किमु धावत तूष्णीमाध्वं न साध्विदं चलितम् ।  
विधिलिखिताक्षमालं फलति कपालं न भूपालः ॥ ६ ॥

नश्यति जनाद्भुजङ्गो विद्रवति जनोऽपि दूरतरमुखात् ।  
पश्य विधेस्तात्पर्यं येन तयोरपि च सङ्गमं कुरुते ॥ ७ ॥

वल्लभदेवस्यैतौ ।

द्वीपादन्यस्मादपि मत्स्ये(ध्या?)दपि जलनिधेर्दिशोऽप्यन्तात् ।  
आनीय द्रष्टिं घटयति विधिरभिमतमभिमुखीभूतः ॥ ८ ॥

श्रीहर्षस्य ।

देशादेशान्तरं यातु पापपुण्यमयः पुमान् ।  
पुन[स्तैत्र] प्रतीक्षन्ते सम्पदो विषदोऽपि च ॥ ९ ॥

प्रह्लादनस्य ।

करोतु नाम नीतिज्ञो व्यवसायमुदारधीः ।  
फलं पुनस्तदेवास्य यद्विधेर्मनसि स्थितम् ॥ १० ॥

भगवतो व्यासस्य ।

यन्मनोरथशतैरगोचरो यत्स्पृशन्ति न गिरः कवेरपि ।  
स्वप्नवृत्तिरपि यत्र दुर्लभा लीलया चिदधाति तद्विधिः ॥ ११ ॥

अलङ्कारशङ्खगङ्गाकरनरकपालं परिजनो  
विशीर्णाङ्गो भृङ्गो वसु च वृष एको बहुवयाः ।  
अवस्थेयं स्थाणोरपि भवति सर्वामरगुरो-  
विधौ वक्त्रे मूर्ध्नि स्थितवति वयं के पुनरमी ॥ १२ ॥

कयोरप्येतौ ।

॥ इति श्रीभगवत्सन्नह्णविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या दैवपद्धतिः ॥



## पुरुषकारपद्धतिः ( ११३ )



दलन्त्युदितचेतमां रिपुतमस्समूहास्समं

भवन्त्यपि च यद्वशादनिशमर्यसार्थोदयाः ।

तमद्भुतपराक्रमं क्रमनमत्कुलक्ष्माऽरं

जगज्जितरसोजितं पुरुषकारमेव स्तुमः ॥ १ ॥

शान्तिस्वस्त्ययनेन शाम्यति नृणां यत्सर्वमौत्पातिकं

यत्पथ्याशनमाशु रोगनिचयानुन्मूलयत्युत्कटान् ।

सद्यः सिद्धरसायनेन पुरुषस्तारुण्यमामोति यत्

तेनार्थः पुरुषार्थ एव जगतामेकातपन्नायते ॥ २ ॥

आत्मा जन्म(यत्नः?)शतैर्धनार्जनधिया मिथ्या किमायास्यते

पङ्गोः श्रीगृहमेति लङ्घितभ्रुवो देवेच्छया निर्धनाः ।

इत्येताः पुरुषार्थमूलहतयः कैश्चित्समुत्सारिता

मुग्धानामलसोत्कटाः प्रतिपदं कुर्वन्ति चिचभ्रमम् ॥ ३ ॥

पाण्डित्यं यदि नाम देवविहितं तत्किं वृथाऽध्यापनै-

रायुश्चेन्निहितं विधातृलिखितं तत् किं प्रयत्नाशनैः ।

राज्यं चेद्विधिनिर्मितं तदनिशं किं मन्त्रतन्त्रोद्यमै-

र्धाता चेत्सुगतिप्रदस्तदफलैः किं तीर्थसार्थभ्रमैः ॥ ४ ॥

वदन्त्यविदितोत्साहं देवं देवं सदैव ये ।

तेषां विनष्टचेष्टानां दूरे धर्मार्थसम्पदः ॥ ५ ॥

इत्वा नन्दं स्वजनसहितं सप्तभिर्वासिरैर्य-

क्षाणक्वेन प्रतपतिना चन्द्रगुप्तोऽभिषिक्तः ।

आश्चर्येण प्रसृतयशसा कीर्त्यमानेन शास्त्रं

तेन न्यस्ता किमपि वदतो देववाटस्य मुद्रा ॥ ६ ॥

दृष्टोदलननिश्चलैः कठिनकण्ठपीठोद्धतैः

स्रवद्रुधिरसर्पिणा परिहृतैर्मुखार्थाफलैः ।

श्रियं हुतहुताशनः किल दशाननः प्राप्तवान्

न पौरुषधृतिं विना भवति वाञ्छिताप्तिः क्वचित् ॥ ७ ॥

क्षेमेन्द्रस्यैते ।

॥ इति श्रीभगदत्तजलह्णविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या पुरुषकारपद्धतिः ॥

### साहसपद्धतिः ( ११४ )

उपशोभैः सहायास्सिद्धिर्वीरस्य साहसे वसति ।

दलयति कुलानि करिणां किल हरिणपरिग्रहः सिंहः ॥ १ ॥

नित्यानि नश्वरीभिर्लभ्यन्ते निर्मलानि मलिनाभिः ।

तनुभिर्यशासि धीरैरवसरतुलिताभिरतुलानि ॥ २ ॥

बल्लभदेवस्यैतौ ।

साहसी भवति यः पुमान् क्षितौ तस्य दैववशतः श्रियो न चेत् ।

संभवन्ति विपुलास्तथाऽप्यहो किं नु कीर्तिरमला विहन्यते ॥ ३ ॥

स्वर्गस्तस्य गृहाङ्गणत्यहिपुरं भूमीगृहस्यम्बुदा

उल्लोचन्ति जगन्निवासि शिरोगेहन्ति धात्रीभृतः ।

द्वीपानि प्रघणन्ति वारिनिधयः क्रीडातटाकन्त्यहो

यस्य स्यादसमानपौरुषानिधेर्लोकोत्तरं साहसम् ॥ ४ ॥

पृथ्वी तावदियं समुद्रपरिखा तावन्निरालम्बनं

व्योमैतन्ननु तावदेव विषमः पातालयात्रागमः ।

दत्त्वा मूर्ध्नि पदं समुद्यमभिदो दैवस्य कीर्तिमियैः

वीरैर्यावदहो न संशयतुल्यमारोप्यते जीवितम् ॥ ५ ॥

केषामप्येते ।

॥ इति श्रीभगदत्तजलह्णविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या साहसपद्धतिः ॥

## श्रीवर्णनपद्धतिः ( ११५ )



तावच्छीतमृदुस्पर्शः परे स्वे च जने जनः ।  
वात्ययेव हिम यावन्न श्रिया परुषीकृतः ॥ १ ॥

श्रीमानजननिन्द्यश्च शूरश्चाप्यविकस्यनः ।  
समदृष्टिः प्रभुश्चेति दुर्लभाः पुरुषास्त्रयः ॥ २ ॥

वासिष्ठरामायणादेतौ ।

श्रीपरिचयाज्जडा अपि भवन्त्यभिज्ञा विदग्धचरितानाम् ।  
उपदिशति कामिनीनां यौवनमद एव ललितानि ॥ ३ ॥

काकतालीययोगेन यदनात्मवति क्षणम् ।  
करोति प्रणयं लक्ष्मीस्तदस्यास्त्रीत्वचापलम् ॥ ४ ॥

रविगुप्तस्यैतौ ।

कृष्णः क्रीडितवान् गोभिरिति गोतुल्यबुद्धिषु ।  
पक्षपातवती लक्ष्मीरहो देवी पतिव्रता ॥ ५ ॥

श्रीः सपत्नीमिव द्वेष्टि दृष्टिं सत्पथदर्शिनीम् ।  
तां विना यत्र तत्रैव पतन्त्यन्धा इवेश्वराः ॥ ६ ॥

अयं प्रभुरयं भृत्य इति या जगतः स्थितिः ।  
फलं विजयते तत्र श्रीप्रसादाप्रसादयोः ॥ ७ ॥

सर्वासामपि देवीनां मध्ये श्रीर्देवदेवता ।  
यां विना न भवन्त्येव तासां पूजादिकाः क्रियाः ॥ ८ ॥

सर्वासामेव नारीणां मध्ये श्रीः सुभगा खलु ।  
स्पृहयन्ति महान्तोऽपि यां स्वेच्छाचारिणीमपि ॥ ९ ॥

प्राणेभ्यो न प्रियं वस्तु जगतीत्यनृतं खलु ।  
लक्ष्मीकृते यतः प्राणान् गणयन्ति तृणं नराः ॥ १० ॥

निर्दयत्वमहङ्कारस्तृष्णा कार्कश्यभाषणम् ।

नीचपात्रप्रियत्वं च पञ्च श्रीसहचारिणः ॥ ११ ॥

लक्ष्मीर्निर्लक्षणस्येति युक्तमुक्तं न सूरिभिः ।

लक्ष्मीसमागमादन्यलक्षणं स्यात् परं हि किम् ॥ १२ ॥

हेमसूरेते ।

लक्ष्मीकौस्तुभपारिजातमुरभे धन्वन्तरे पुत्रकाः

सोमाश्वामृतकालकूटमदिरे ऐरावत श्रूयताम् ।

गच्छन्त्या प्रसभं खलाननुदिनं साधूंस्त्यजन्त्याऽनया

दग्धोऽहं वडवानलेन न तथा लक्ष्म्या दुहित्रा यथा ॥ १३ ॥

आलस्यं स्थिरतामुपैति भजते चापल्यमुद्योगितां

मूर्खत्वं मितभाषितां वितनुते मोग्ध्यं भवेदार्जवम् ।

पात्रापात्रविचारमात्रविरहो गच्छत्पुदारात्मतां

मातर्लक्ष्मि तव प्रसादवशतो दोषा अपि स्फुर्गुणाः ॥ १४ ॥

पद्मानामिव साऽऽसनांशगुण(णि ?)ता या संश्रयार्हा श्रियः

सा श्रीभद्रगजेन्द्रमूर्तिरिव या दानेन विश्राजते ।

दानं तन्नवचन्द्रवद्यदनिशं मानेन संवर्धते

मानोऽसौ तृणवन्न यः परिचयम्लानः शनैः शुष्यति ॥ १५ ॥

लक्ष्मीः सर्पति नीचमर्णवपयस्सङ्गादिवाम्भोजिनी—

ससर्गादिव कण्टकाकुलपदा न क्वापि धत्ते पदम् ।

चैतन्यं विपसन्निधेरिव वृणामुच्चाटयत्यञ्जसा

धर्मादाननियोजनेन गुणिभिर्ग्राह्यं तदस्याः फलम् ॥ १६ ॥

कोपस्तेज इति स्थितिर्मृहमिति क्रीडोति दुश्चेष्टितं

माया च व्यवहारकौशलमिति स्वच्छत्वमित्यञ्जता ।

दौर्जन्यं स्फुटवादितेति धनिनामग्रे बुधैर्यद्वशा—

दोषोऽपि व्यपदिश्यते गुणतया तस्यै नमोऽस्तु श्रियै ॥ १७ ॥

केयामप्येते ।

तीक्ष्णादुद्विजते मृदौ परिभवत्रासान्न सन्तिष्ठते  
 मूर्ख द्वेष्टि न गच्छति प्रणयितामत्यन्तविद्वत्स्वपि ।  
 शूरेभ्योऽभ्यधिकं विभेत्युपहसत्येकान्तभीरुनहो  
 श्रीर्लब्धप्रसरेव वेश्वनिता दुःखोपचर्या भृशम् ॥ १८ ॥

विशाखदेवस्य ।

॥ इति श्रीभगदत्तजरूढणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या श्रीवर्णनपद्धतिः ॥

## दानपद्धतिः ( ११६ )



भित्वाऽपि भूमिमधिरोहति रत्नराशि-  
 राकाशतोऽपि नमदम्बुधराः स्रवन्ति ।  
 वाञ्छाफलं फलति वाञ्छितकाल एव  
 कालप्रधानगुणरत्नधनस्य दाता ॥ १ ॥

चन्द्रगोभिः ।

मेरोर्मूर्ध्नि रथेन मार्गपतितान् रत्नोपलान् खण्डयन्  
 कुर्वन् जर्जरितोमिं सप्तचरणैराकाशगङ्गाजलम् ।  
 यज्ज्योतीश्चभिभूय भाति तमसामुच्छित्तये भास्कर-  
 स्तत्राप्याह मनस्समाधिविहितं दानं निमित्तं मुनिः ॥ २ ॥

भगदत्तभास्करस्य ।

गौरव प्राप्यते दानान्नतु वित्तस्य संग्रहात् ।  
 स्थितिरुच्चैः पयोदाना पयोधीनामधः पुनः ॥ ३ ॥

दातुरुन्नतचित्तस्य गुणयुक्तस्य चार्थिनः ।  
 दुर्लभः खलु संयोगः सद्धीजज्ञेयोरिव ॥ ४ ॥

सङ्गतः श्रेयसां पारं स एको भुवि जीवति ।  
 प्रणतः पूरिताद्येषु भवत्यर्या च योऽर्थिषु ॥ ५ ॥

तेजस्यपि विना दानं वैरिभिः परिभूयते ।  
 नीयतेऽस्त दिनान्तेन तिग्माशुः सङ्कुचत्करः ॥ ६ ॥  
 औ[दार्य]मेकमेकत्र गुणानां राशिरेकतः ।  
 वि[फलस्तु]गुणग्राम औ[दार्य]परिवर्जितः ॥ ७ ॥  
 गतासोरुपरि क्षिप्तमम्भः कुम्भश्चतं वृथा ।  
 तृपामूर्च्छितचित्तस्य चुलुकोऽप्यमृतायते ॥ ८ ॥  
 प्रत्याख्यानमपि श्रेयः श्रेयोऽनुनयपेशलम् ।  
 न तु दानमसत्कारपारुष्यमलिनीकृतम् ॥ ९ ॥

केयामप्येते ।

मियः भजानां दातव्यं न पुनर्द्रावणेश्वरः ।  
 आगच्छन् वाञ्छयते लोकैर्वारिदो न तु वारिधिः ॥ १० ॥

प्रह्लादनस्य ।

जीवति स जीवलोके यस्य गृहाद्यान्ति नार्थिनो विमुखाः ।  
 भृतकवदितरजनोऽसौ दिवसान् पूरयति कालस्य ॥ ११ ॥  
 पश्यति यदि वितथमधः परभागो ददत एव भुवनेषु ।  
 वर्षन्तस्तरणेऽपि तेजस्तिरयन्ति जीमूताः ॥ १२ ॥

बल्लभदेवस्यैतौ ।

किं रत्नोज्ज्वलमौलिना यदि शिरः सत्सु प्रणामानतं  
 कर्पूरक्रमकादिभिः किममलं सत्त्वं मुखाब्जे यदि ।  
 किं हारेण च चन्दनेन हृदये तत्त्वं यदि भ्राजते  
 किं कान्तैर्मणिकङ्कणैर्यदि सदा दानोदकार्द्रः करः ॥ १३ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

शूरैः किं क्रियते स्फुरन्ति पशवः सिंहादयोऽप्युत्कटा  
 विद्वांसः शुक्रशारिका इव पठन्त्याशु श्रुतं यात्किल ।  
 ध्यानाधीनसमाधिरुद्धमरुतः स्वार्थस्थिरोद्योगिन-  
 स्त्यागं(गी?) नित्यपरोपकारसुकृतः प्राप्यः क कल्पद्रुमः ॥ १४ ॥



शूराः सन्ति सहस्रशः सुचरितैः पूर्णं जगत् पण्डितैः  
 सङ्ख्या नास्ति कलाविदां बहुतरैः क्रान्ता वनान्तश्रियः ।  
 त्यक्तुं यः कुलवित्तमुन्नतमतिः शक्नोति जीवाधिकं  
 सोऽस्मिन् भूमिविभूषणं शुभमतिर्भव्यो भवेद्दुर्लभः ॥ १५ ॥

दानं यत्प्रथमोपकारिणु ननु न्यासः स एवार्प्यते  
 दाने याचनमौल्यमेव दधते तर्हि न भोगाश्रयात् ।  
 पात्रे यत्फलविस्तरमियत्तथा तद्गार्धुपिक्यं न किं  
 तद्दानं यदुपेत्य निष्पणयिनि क्षीणे जने दीयते ॥ १६ ॥

केशामप्येते ।

पूर्वजन्मसुकृतव्ययलब्धाः सम्पदो विपद एव विमृष्टाः ।  
 पात्रपाणिकमल्लार्पणमासा तामु शान्तिकविधिः परिदृष्टः ॥ १७ ॥

याचमानजनमानसदृत्तेः पूरणाय वत जन्म न यस्य ।  
 तेन भूमिरतिभारवतीयं न द्रुमैर्न गिरिभिर्न समुद्रैः ॥ १८ ॥

श्रीहर्षपण्डितस्यैतौ ।

आर्तदुःख्यैः परित्राणदुर्गतादि यथाक्रमम् ।  
 पात्रमाहुर्दयालूनामल्लाभे गुणवानिति ॥ १९ ॥

भगवतो व्यासस्य ।

इति श्रीभगवत्तज्जलह्णदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या दानपद्धति ।

## कुलस्त्रीपद्धतिः ( ११७ )



प्रोषितायाः प्रयान्त्यस्तं प्रजा धर्मो यश्चस्सुखम् ।  
निवृत्ताया निवर्तन्ते अहोवधन् ( ? ) कुलाङ्गनाः ॥ १ ॥

भगवतो व्यासस्य ।

आभोगभूषणवती कुचकुम्भसम्प-  
दन्तर्विकारमधुराणि विलोकितानि ।  
अङ्गान्यनङ्गपिशुनानि कुलाङ्गनानां  
वीरात्मनामपि मनः परितापयन्ति ॥ २ ॥

लज्जावशावनतमन्धरदृष्टिपातं  
यैश्चुम्बितं कुलवधूवदनारविन्दम् ।  
तेषामनेकपुरुषव्रणिताधरेषु  
सक्तिः कथं भवतु वेश्यवधूमुखेषु ॥ ३ ॥

नातः परं कुलमतः परतो न शीलं  
नातः परं च करणस्य पदं मृगाक्ष्याः ।  
यद्वाष्पविन्दुरपराधवतोऽपि पत्यु-  
रुत्सङ्गितेन चरणेन तयाऽपनिन्ये ॥ ४ ॥

चतुर्थेऽङ्गे स्नार्ता त्रिदिनैर्विरहापाण्डुरमुखी  
रजोमुक्तां तन्वीं विशैददशना स्वच्छवदनाम् ।  
हरिद्राहीवैरप्रचुरपटुगन्धप्रणयिनी  
मदन्यः को भुङ्क्ते च्युतकुसुमशेषामिव लताम् ॥ ५ ॥

केषामप्येते ।

स्वस्थानस्थितमार्जितोपकरणं प्रोन्मृष्टभूदर्पणं  
वन्धुस्निग्धगुणज्ञविश्रमपदं पूजापरं यद्गृहम् ।  
भर्तुः कर्मकरी[दिवा] सुरभिता सर्वाङ्गभूषा निशि  
प्रेमाद्रा प्रियवादिनी कुलवधूर्धन्यैः सती लभ्यते ॥ ६ ॥

नानान्ना बहु साधिता रसवती देवाग्रिकार्योचितः  
 संभारो रचितो विशुद्धवसने कालोचिते योजिते ।  
 स्नानं नाथ विधीयतामतिथयः सीदन्ति नान्या त्वरा  
 यन्यं बोधयते शनैरिति पतिं मध्याह्नमुप्तं सती ॥ ७ ॥

दीपकस्यैतौ ।

अद्वैतं सुखदुःखयोरनुगतं सर्वास्ववस्थासु यो  
 विभ्रामो हृदयस्य यत्र रजसा यस्मिन्नहार्यो रसः ।  
 कालेनावरणात्ययात्परिणते यस्त्रेहसारे स्थितं  
 भद्रं तस्य सुमानुषस्य कथमप्येकं हि तत्प्राप्यते ॥ ८ ॥

भवभूतेः ।

॥ इति श्रीभगवत्तत्तपद्धतिविरचिताया सूक्तिमुक्तावर्या कुलवधूतत्तपद्धतिः ॥

## कुलवधूतत्तम् ( ११८ )



शुश्रूषस्व गुरुन् कुरु प्रियसखीवृत्तिं सपत्नीजने  
 भर्तुर्विप्रकृताऽपि रोपणतया मा स्म प्रतीपं गमः ।  
 भूयिष्ठ भव दक्षिणा परिजने भाग्येध्वनुत्सेकिनी  
 यान्त्येवं गृहिणीपदं युवतयो वामाः कुलस्याधयः ॥ १ ॥

कालिदासस्य ।

हेलामात्रविमूत्रितत्रिभुवनाः कर्णाञ्चलोत्तंसिता-  
 स्तारुण्यस्य मदस्य च प्रणिधयो लज्जार्धसङ्कोचिताः ।  
 तीक्ष्णा हीरकमृचयो मुनिमनोभाणिक्यवेधोद्धताः  
 कल्पन्तां प्रमदाय वः कुलवधूलीलाकटाक्षच्छटाः ॥ २ ॥

भट्टवामननागस्य ।

निर्व्याजं दयिते ननान्देषु नता श्वश्रूषु भक्ता भव  
 स्निग्धा बन्धुषु वत्सला परिजने स्मेरा सपत्नीष्वपि ।  
 पत्युर्मित्रजने सनर्मवचना खिन्ना च तद्वैरिषु  
 स्त्रीणां संवननं नतश्रु तादेदं वीतौषधं भर्तृषु ॥ ३ ॥

अभ्युत्थानमुपागते गृहपतौ तद्भाषणे नम्रता  
 तत्पादार्पितद्विष्टरासनविधिस्तस्योपचर्या स्वयम् ।  
 सुप्ते तत्र शयीत तत्प्रथमतो जह्याच्च शय्यामपि  
 प्राच्यैः पुत्रि निवेदितः कुलबधूसिद्धान्तधर्माश्र(श)यः ॥ ४ ॥

राजशेखरस्यैतौ ।

भक्तिः प्रेयसि संश्रितेषु करुणा श्वश्रूषु नम्रं शिरः  
 प्रीतिर्ज्ञातिषु गौरवं गुरुजने हान्तिः कृतागस्यपि ।  
 आम्नातः कुलयोपितां व्रतविधिः सोऽयं विधेया पुन-  
 र्मेद्भर्तुर्दधिता इति प्रियसखीबुद्धिः सपत्नीष्वपि ॥ ५ ॥

विरहणस्य ।

यद्देवेभ्यो यच्च पित्रादिकेभ्यः कुर्याद्भर्ताऽभ्यर्चनं सत्क्रियातः ।  
 तस्यार्थं वे सा फलं नान्यचित्ता नारी भुङ्क्ते भर्तृशुश्रूपयैव ॥ ६ ॥

मार्कण्डेयपुराणात् ।

॥ इति श्रीभगदत्तजरुहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या कुलबधूवृत्तपद्धतिः ॥

## अपत्यपद्धतिः ( ११९ )

इन्दोः कलाकलापेन पङ्क्तिक्रमनिवेशिना ।

सर्वदुःखापनोदाय बालकानां कृता भुजाः ॥ १ ॥

लोकान्तरसुखं पुण्यं तपोदानसमुद्भवम् ।

सन्ततिः शुद्धवंश्या हि परत्रेह च शर्मणे ॥ २ ॥

कालिदासस्य ।

किं तेन जातमात्रेण मातुर्यौवनहारिणा ।

आरोहति न यः स्वस्य वंशस्याग्रे ध्वजो यथा ॥ ३ ॥

अन्तःकरणतत्त्वस्य दम्पत्योः स्नेहसंश्रयात् ।

आनन्दग्रन्थिरेकोऽयमपत्यमिति बध्यते ॥ ४ ॥

आलक्ष्य दन्तमुकुलाननिमित्तहासै-

रव्यक्तवर्णरचनावचनप्रवृत्तीन् ।

अङ्गाश्रयप्रणयिनस्तनयान् वहन्तो

धन्यास्तदङ्गनरजसा मलिनीभवन्ति ॥ ५ ॥

एते भवभूतेः ।

संपदि यस्य न हर्षो विपदि विपादो रणे [प्यं] धीरत्वम् ।

तं भुवनत्रयतिलकं जनयति जननी मुतं विरलम् ॥ ६ ॥

पुत्रास्पदं कृतमिति तत्कर्मणि योजयेन्न दुष्पुत्रम् ।

इवनाविधौ द्रव्यभुजस्तिलं प्रदंसन्ति न तु तैलम् ॥ ७ ॥

बल्लभदेवस्य ।

अम्बायाश्च पितुश्च सदृणगणो यस्मिन्नाभिव्यज्यते

तस्मिन् स्वप्रतिविम्बितेव निखिला सैवाकृतिः सा द्युतिः ।

सा वाणी विनयस्स एव सद्गजः पुण्यानुभावस्स च

श्लाघायाः सदनं सुखस्य वसतिस्तेनैव पुत्री पिता ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

आयातो भवतः पितेति सहसा मातुर्निश्चम्योदितं  
 धृलीधूसरितो विहाय शिशुभिः क्रीडारसं सुदुतम् ।  
 दूरात् स्मेरमुखः प्रसार्य ललितं बाहुद्वयं बालको  
 नाधन्यस्य पुरः समेति परया प्रीत्या रणद्वर्षम् ॥ ९ ॥  
 [ भट्टोक्तस्य ? ]

रागस्यास्पदमित्यवैमि न हि मे भ्रंशीति न प्रत्ययः  
 कृत्याकृत्यविचारणासु विमुखं को वा न वेत्ति क्षितौ ।  
 इत्थं निन्द्यमपीदमिन्द्रियवशं प्रीत्यै भवेद्यौवनं  
 भक्त्या याति यदित्यमेव पितरौ शुश्रूषमाणस्य मे ॥ १० ॥

तिष्ठन् भाति पितुः पुरो भुवि यथा सिंहासने किं तथा  
 यत्संवाहयतः सुखं हि चरणौ तातस्य किं राज्यके ।  
 किं भुक्ते भुवनत्रये धृतिरसौ भुक्तोज्झिते या गुरो-  
 रायासः खलु राज्यमुज्झितगुरोस्तत्रास्ति कश्चिदुणः ॥ ११ ॥  
 श्रीहर्षस्त्येतौ ।

संसारे यदुदेति किञ्चन फलं तत्कृच्छ्रसाध्यं नृणां  
 किं त्वेतत्सुखसाध्यमस्ति युगलं सम्यग्यदि ज्ञायते ।  
 यल्लक्ष्मीसमुपार्जनं पुलकिना रक्तस्य रङ्गायतां  
 त( य ? )त्कान्तारतिनिस्तरङ्गमनसाभ्युत्पद्यते नन्दनः ॥ १२ ॥  
 मदनस्य ।

दिवाणि सखलता पदगणि दधता धात्रीरुरालम्बिता  
 स्वभ्यस्तं पुनरेव जानुगमन निशङ्कमातन्वता ।  
 उज्जिन्नामलदन्तकुङ्कुलमुखेनाव्यक्तवाग्वादिना  
 या प्रीतिः स्त्रसुतेन चेतसि सखे वक्तुं न सा पार्यते ॥ १३ ॥  
 भट्टार्दनस्य ।

॥ इति श्रीभगवत्सङ्गल्लहणदेवविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्या पुत्रपद्धतिः ॥

## मित्रपद्धतिः ( १२० )



उपनमितं पुण्यचर्यैः सपूर्णं रक्षितं च यत्नेन ।

संपादि विपादि त्राणं भवति निधानं च मित्रं च ॥ १ ॥

कस्यापि ।

किमिह कपालकण्ठलुवरकलसितरक्तपटजटापटलैः ।

व्रतमिदमुज्ज्वलमनसां प्रतिपन्ना[र्थस्यै] निर्वहणम् ॥ २ ॥

बलुभदेवस्य ।

तस्य पुरः कथनीयं दुःखं दुःखान्वितेन पुरुषेण ।

यो वा शमयति दुःखं यो वा परितप्यते तेन ॥ ३ ॥

स्वामिनि गुणान्तरज्ञे गुणवति भृत्ये सुवर्तिनि कलत्रे ।

मित्रे चानुपचर्ये निवेद्य दुःखं सुखी भवति ॥ ४ ॥

द्वेषयति प्रतिवचनैरादरमुपदर्शयन् खलीकुरुते ।

उत्कर्षयन्थ लघयति मूर्खसुहृत् सर्वदा वर्ज्यः ॥ ५ ॥

अहिते प्रतिपेधश्च हिते चानुपवर्तनम् ।

व्यसने चापरित्यागस्त्रिविधं मित्रलक्षणम् ॥ ६ ॥

केदामप्येते ।

दर्शितानि कलत्राणि गृहे भुक्तमशङ्कितम् ।

कथितानि रहस्यानि सौहार्दं किमतःपरम् ॥ ७ ॥

भगवतो व्यासस्य ।

शोकारतिभयत्राणं प्रीतिविस्मम्भभाजनम् ।

केन रत्नमिदं स्रष्टुं मित्रमित्यक्षरद्वयम् ॥ ८ ॥

माधुर्यादातिशैत्यतः शुचितया सन्तापशान्त्या तृपः  
 स्थाने मित्रमिदं परं<sup>१</sup> पय इति क्षीरस्य नीरस्य च ।  
 तत्राप्यर्णसि वर्णना स्फुरति मे यत्सङ्गतौ वर्धते  
 क्षीरं येन पुरैव चास्य सुहृदः क्वाथे स्वयं क्षीयते ॥ ९ ॥

कथोरप्येतौ ।

कोऽपि क्वापि कुतोऽपि कस्यचिद्दोचेतस्यकस्माज्जनः  
 केनापि प्रविशत्युदुम्बरफलप्राणिक्रमेण क्रमात् ।  
 एतस्मिन्नपि पात्रिते<sup>२</sup> विघटिते विस्फोटिते त्रोटिते  
 निष्पिष्टे परिगालिते विदालिते निर्यात्यसौ वा न वा ॥ १० ॥

माहिलस्य ।

इति श्रीमगदत्तमहर्षणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्या मिश्रपद्धतिः ।





## गुणपद्धतिः ( १२१ )



गुणेषु यत्नः क्रियतां किमाटोपैः प्रयोजनम् ।  
विक्रीयन्ते न घण्टाभिर्गावः क्षीरविवर्जिताः ॥ १ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

पङ्कान्वयमपि सरसिजमारोहति नीलकण्ठमूर्धानम् ।  
पश्यत गुणमहिमान चरणादपि मृज्यते पङ्कः ॥ २ ॥

वल्लभदेवस्य ।

स्वल्पेनैव हि कश्चिद्गुणेन जगति प्रसिद्धिमुपयाति ।  
एकेन करेण गजः करौ न सूर्यः सहस्रेण ॥ ३ ॥

प्रकाशवर्षस्य ।

गुणे कुर्वादरं भ्रातन वित्तेषु कदाचन ।  
सुलभं गुं नां वित्तं दुर्लभा धर्निनां गुणाः ॥ ४ ॥

गुणेषु यत्नसाध्येषु यत्ने चात्मनि संस्थिते ।  
परोऽपि गुणिनां धुर्य इति जीवन् सहेत कः ॥ ५ ॥

निर्मलानां कुतो रन्ध्रं कटाचिदपि जायते ।  
विधीयते गुणैरेव तच्च मुक्तामणेरिव ॥ ६ ॥

गुणेष्वनादरं भ्रातर्भूरिश्रीरापि मा कृथाः ।  
गुणच्छेदात् स पूर्णोऽपि घटः कूपे पतत्यधः ॥ ७ ॥

गुणयुक्तोऽप्यधो याति रिक्तः कूपघटो यथा ।  
निर्गुणोऽप्यनभृतः पश्य जनैः शिरसि धार्यते ॥ ८ ॥

ये केचिद्वृणरेणुरूपितधियो धन्याः सुखं शेरते  
ते विज्ञातपरिश्रमाः शिशुभिरप्यज्ञातलिप्यसरैः ।

अस्मारुं तु करस्थितामलकबल्लोकत्रयं पश्यता—  
मेभिर्दग्धगुणैर्धुणैरिव तनुः शंभोस्त(सः?)श्रुत्कीर्यते ॥ ९ ॥

को जानाति गुणान् परेषु निहिता[न् जानातु] को वक्ति तान्  
 वक्तुं व्यक्तमभून् कथञ्चिदथवा को नाम नामयति ।  
 नैवासूयति कश्चिदेव यदि वा जायेत कस्तादृशो  
 यस्तै[र्हृ]ष्यति सोऽस्ति चेत् कथमसौ मर्त्येष्वहो-गण्यते ॥ १० ॥

कालिन्ध्या दलितेन्द्रनीलशकलश्यामा[भ]सोऽन्तर्जले  
 मयस्याञ्जनपुञ्जमेचकनिभस्याहः कुतोऽन्वेपणम् ।  
 ताराभाः फणचक्रवाद्यमणयो न स्युर्यदि द्योतिनो  
 यैरेवोन्नतिमाप्नुवन्ति गुणिनस्तैरेव यान्त्यापदम् ॥ ११ ॥

पङ्कात्तामरसं शशङ्क उदधेरिन्दीवरं गोमयात्  
 काष्ठादग्निरहेः फणादपि मणिर्गोपिततो रोचना ।  
 कौशेयं कृमिः सुवर्णमुपलाद्दूर्वाऽपि गोरोमतः  
 प्राकाश्यं स्वगुणोदयेन गुणिनो गच्छन्ति नो जन्मना ॥ १२ ॥

ये काकिणीमपि महा[वैण]हिण्डमान-  
 रण्डाकरण्डशरणा न गुणा लभन्ते ।  
 ते तन्तुकोविदकुविन्दकरारविन्द-  
 मैत्रीमवाप्य नृपतीनपि लोभयन्ति ॥ १३ ॥

केषीमप्येते ।

॥ इति श्रीभगवद्गजलहणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या गुणपद्धतिः ॥

## कलापद्धतिः ( १२२ )



नीचापि सा प्रकाश्यैव जीव्यते कलया यया ।  
 वर्तमानः सतां स्थित्या भण्डकैर्नोपहस्यते ॥ १ ॥  
 धर्मस्य कला ज्येष्ठा भूतदयाख्या परोपकारश्च ।  
 दानं क्षमाऽनसूया सत्यमलोभः प्रसादश्च ॥ २ ॥  
 अर्थस्य सदोस्थानं नियमात् परिपालनं क्षयज्ञानम् ।  
 स्थाने त्यागः पदुताऽनुद्वेगः ह्येष्वविश्वासः ॥ ३ ॥  
 कामस्य वेषशोभा पेशलता चारुता गुणोत्कर्षः ।  
 प्रीतिः प्रणयो लीला चित्तज्ञानं च कान्तानाम् ॥ ४ ॥  
 मोक्षस्य विवेकरतिः प्रशमस्तृष्णाक्षयश्च सन्तोषः ।  
 सङ्गत्यागश्च लयः साम्यं परमं प्रकाशश्च ॥ ५ ॥  
 मात्सर्यपरित्यागः प्रियवादित्वं च धैर्यमक्रोधः ।  
 नैराशं च परार्थं सुखम्य सिद्धाः कलाः पञ्च ॥ ६ ॥  
 सत्सङ्गः कामजयः शौचं गुरुसेवनं सदाचारः ।  
 श्रुतममलं यगसि रतिर्मूलकलाः सप्त शीलस्य ॥ ७ ॥  
 ओजः सत्त्वं बुद्धिर्व्यवसायो नीतिरिङ्गितज्ञानम् ।  
 प्रागल्भ्यं सुसहायः कृतज्ञता मन्तरक्षणं त्यागः ॥ ८ ॥  
 जनरागप्रतिपत्तिर्मित्रार्जनमानुशंस्यदुः(म?)स्तम्भः ।  
 आश्रितजनवात्सल्यं दश सप्त कलाः प्रभावस्य ॥ ९ ॥  
 मौनमलौल्यभयाश्चा मानस्य च जीवितं कलात्रितयम् ।  
 एताः कला विदग्धैः स्वगताः कार्याश्चतुःषष्टिः ॥ १० ॥

शक्तिविरोधे गमनं तत्प्रणतिर्वा बलोदये वैरम् ।  
आर्तस्य धर्मचर्या दुःखे धैर्यं सुखेष्वनुत्सेकः ॥ ११ ॥

विभवेषु संविभागः सत्सु रतिर्मन्त्रसंशये प्रश्नः ।  
निन्द्येषु पराङ्मुखता भैषज्यमेतत्कलादशकम् ॥ १२ ॥

एकादश क्षेमेन्द्रस्य ।

॥ इति श्रीभगदत्तजलहणदेवविरचिता सूक्तिमुक्तावल्या कलापद्धतिः ॥

## सेवापद्धतिः ( १२३ )

— ० —

सेवादुःखाभिभूतस्य याञ्चा दुःखाय भूयसे ।  
दीर्घाध्वपरिखिन्नस्य शैलारुढिरिवाग्रतः ॥ १ ॥

भदन्तहरिभट्टस्य ।

सेवा श्ववृत्तिरुक्ता येन तैः सम्यगुदाहृतम् ।  
स्वच्छन्दं चरति कृत्वा विक्रीतासुः कः सेवकः ॥ २ ॥

कस्यापि ।

अधिवेकिनि भूपे यः करोत्याशां समृद्धये ।  
यास्याम्यहमनेनेति करोत्याशां स मृद्धये ॥ ३ ॥

चलेषु स्वामिचित्तेषु सुलभे पिशुने जने ।  
यदि जीवन्त्यहो चित्रं क्षणमत्रानुजीविनः ॥ ४ ॥

समुद्रमिव भूपालमाश्रितास्तत्फलैपिणः ।  
समूलं वा विनश्यन्ति भर वा यान्ति सम्पदाम् ॥ ५ ॥

भगवतो व्यासस्यैते ।

प्रभृतं घनमालोक्य यो राज्ञां द्वारि तिष्ठति ।  
स वद्धः सौनिकस्येव संशुष्यति न पुष्यति ॥ ६ ॥

वयमकुशलाः कर्णोपान्ते निवेशयितुं मुखं  
 कृतकवचनैर्भर्तुश्चेतो न वञ्चयितुं क्षमाः ।  
 प्रियमपि वचो मिथ्या वक्तुं जडैर्न च शिक्षितं  
 ननु वत गुणैः कैः स्तोष्यामो नरेश्वरवल्लभम् ॥ ७ ॥

कथोरप्येतौ ।

भेतव्यं तृपतेस्ततः [स]चिचतो राजस्ततो वल्लभा-  
 दन्येभ्यश्च भवन्ति ये च भुवने लब्धप्रतिष्ठा विटाः ।  
 दैन्यादुन्मुखदर्शनापलपनैः पिण्डार्थमायास्यत  
 सेवा लाघवकारिणी कृतघ्नियः स्थाने श्वृत्तिं विदुः ॥ ८ ॥

विशाखदेवस्य ।

ईश्वरसेवा सुलभन्यकारा दुर्लभोत्कर्षा ।  
 चिरपरिचर्या विफला निर्माल्या निष्क्रमोऽपि निरयाय ॥ ९ ॥

ईश्वरमाराधयतो विगलितमानस्य लब्धमैश्वर्यम् ।  
 स्फुटमेव भवति लघिमा गरिमाऽपि कथं न जानीमः ॥ १० ॥

वल्लभदेवस्येतौ ।

उन्नत्यै नमति प्रभुं प्रभुगृहान् द्रष्टुं वहिस्तिष्ठति  
 स्वद्रव्यव्ययमातनोति जडधीरागामिवित्तेच्छया ।  
 प्राणान् प्राणितुमेव मुञ्चति रणे क्लिश्नाति भोगेच्छया  
 सर्वं तद्विपरीतमेव कुरुते तृणान्धदक् सेवकः ॥ ११ ॥

प्रणमत्युन्नतिहेतोर्जीवितहेतोर्विमुञ्चति प्राणान् ।  
 दुःखीयति सुखहेतोः को मूर्खः सेवकादन्यः ॥ १२ ॥

कथोरप्येतौ ।

आर्काक्षिण(णः ?) क्षमापतिमन्दिराणि प्रविश्य पातालसहोदराणि ।  
 अयोगतेर्नान्यदुपार्जयन्ति फलं भुजङ्गा इव वायुभक्ष्याः ॥ १३ ॥

सेवा वञ्चकधूर्तानां मन्यते न सतां जनः (मता ?) ।  
 या तिष्ठ(धिष्ठि ?)ता परोच्छिष्टा नष्टा स्त्री न सती(तां ?) नृणाम् ॥ १४ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

पुरुषैर्धनलोभेन पण्यस्त्रीभिरिव स्वयम् ।

आत्मा संस्कृत्य संस्कृत्य परोपकरणीकृतः ॥ १५ ॥

भगवतो व्यासस्य ।

अनिद्रो दुःस्वप्नः प्रपतनमनद्रिद्रुमतटं

जराहीनः कम्पास्तिमिररहितस्त्राससमयः ।

अनाघातं दुःखं विगतनिगडो बन्धनविधिः

सजीवं जन्तूनां परणमवनीशाश्रयरसः ॥ १६ ॥

त्वं लज्जे मज्ज मज्ज कचिदपि परतस्तिष्ठ तिष्ठ प्रतिष्ठ

याहि द्रोणीं हिमाद्रेः पुनरपि तपसे भारति स्वस्ति तुभ्यम् ।

सोऽहं पुण्यक्षयेण प्रचुरपरिभवातङ्गिनि श्रष्टशङ्के

सेवापङ्के पतामि द्रविणरुणधिया निष्कृपाणां नृपाणाम् ॥ १७ ॥

कयोरप्येतौ ।

श्रीभगदत्तजरुहणदेवविरचितायां सूक्तिमुक्तावर्या सेवापद्धतिः ।

## धर्मपद्धतिः ( १२४ )

शिलामयेऽपि प्रासादे शिलैका किल देवता ।

पूज्यः पुण्यमहिम्नैव जडेष्वपि जडन्धरः ॥ १ ॥

आदित्यमहस्य ।

एकस्मिन्नप्यतिक्रान्ते दिने धर्मविवर्जिते ।

दस्युभिर्मुपितस्येव हृदयं दहते चिरम् ॥ २ ॥

व्यापृतेनापि मनसा धर्मः कार्यो निरन्तरम् ।

मेधिवद्धोऽपि हि भ्राम्यन् घासग्रासं करोति गौः ॥ ३ ॥

अरावप्युचितं कार्यमातिथ्यं गृहमागते ।

छेत्तुमप्यागते छायां नोपसंहरते तरुः ॥ ४ ॥

भगवतो व्यासस्यैते ।

संवर्तसलिलोद्धृत्तनिरङ्कुशविसर्पिणा ।

पुण्यं न क्लेदमायाति चतुःसागरवारिणा ॥ ५ ॥

प्रदीप्ताकिरणाङ्गारैः सप्तभिर्भास्करानलैः ।

क्षितावादह्यमानायां पुण्यमेकं न दहते ॥ ६ ॥

अस्मिन् जरामरणमृत्युमहातरङ्ग-

मिश्रोदधौ महति संपरिवर्तमानः ।

पुण्यश्लवेन सुकृतेन नरास्तरन्तः

संप्राप्य तीरमभयं सुखमाप्नुवन्ति ॥ ७ ॥

आमुक्तपुण्यसुरभीकृतकेशपाशा

मुक्तालताप्रहसितस्तनभारस्त्रिधाः ।

पुण्येन कान्तधवलायतपद्मलाक्ष्यो

दास्यो नृणामुपनैमन्ति बलात्तरुण्यः ॥ ८ ॥

अत्युच्छिन्नोन्नतसितध्वजपाङ्क्तिचित्रै-

र्नागाभ्यपत्तिरथसंक्षुभितैर्वलौघैः ।

उद्धूतचामरविराजितगात्रशोभाः

पुण्येन भूमिपतयो भुवि सञ्चरन्ति ॥ ९ ॥

भदन्तविशाखदेवस्य ।

प्रत्यग्रभास्करकरारुणशातकुम्भ-

रत्नावलीकिरणभास्वरभाजनेषु ।

यत् स्वादु हृद्यहितमन्नमनल्पमत्ति

काले जनः प्रिययुतस्तदुद्वान्ति धर्मात् ॥ १० ॥

भदन्तप्रज्ञाशान्तेः ।

निवर्तन्ते योधाः स्वभवनमथो यान्ति सचिवाः

समूहो यः स्त्रीणां पटमपि च नानुव्रजति सः ।

पुरे पौरास्ते च द्विपहयरथद्रव्यनिचयाः

सुखं तिष्ठन्त्यस्मिन् सुकृतमनुयात्येव पुरुषम् ॥ ११ ॥

कान्तार न यथेतरो ज्वलयितुं दक्षो दवाग्निं विना

दावाग्निं न यथा परः श्रमयितुं शक्तो विनाऽम्भोधरम् ।

निष्णातः पवनं विना निरासितुं नान्यो यथाऽम्भोधरं

कर्माद्यं सुकृतं विना किमपरं हन्तुं समर्थं तथा ॥ १२ ॥

हेमचन्द्रसूरे

सौजन्यं करुणा परोपकरणं पूज्यप्रणामादरः

सत्यं निस्पृहताऽऽर्जवं मधुरता सत्संविभागः क्षमा ।

अद्वेषः परदोषमौनममदः पूर्वोपकारस्मृतिः

संक्षेपादन्तर्द्वेषसत्ता च परमो धर्मः सतां सम्मतः ॥ १३ ॥

दृष्ट्वापि पापिनां दुःखं पापी पापं न मुञ्चति ।

शलात्तचोरप्रेक्षायां वस्त्रं हरति तस्करः ॥ १४ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

इति श्रीभगदत्तमल्लहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या धर्मपद्धतिः ॥



## अर्थप्रशंसापद्धतिः ( १२५ )



पतन्ति खङ्गधारासु विशन्ति मकराकरे ।

किं न कुर्वन्ति भुवने कष्टमर्थार्थिनो नराः ॥ १ ॥

एतदेवात्र सामर्थ्यं प्रत्यक्षेणोपलक्ष्यते ।

पुत्रदारादिसंबन्धः पुंसां धननिबन्धनः ॥ २ ॥

भगवतो व्यासस्यैतौ ।

अधनं खलु जीवधनं धनमर्थधनं महद्भनं धान्यम् ।

अतिधनमेतत्सुन्दरि विद्या च तपश्च कीर्तिश्च ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

विद्वान् सुभगो मानी विश्रुतनामा कुलोन्नतः शूरः ।

वित्तेन भवति सर्वो वित्तविहीनस्तु सद्गुणोऽप्यगुणः ॥ ४ ॥

धनरहितं त्यजति जनो जनरहितं परिभवाः समायान्ति ।

परिभूतस्य शरीरं व्यसनविकारो महीभारः ॥ ५ ॥

तानीन्द्रियाण्यविकलानि तदेव नाम सा बुद्धिरप्रतिहता वचनं तदेव ।

अर्थोऽधमणा विरहितः पुरुषः क्षणेन सोऽप्यन्य एव भवतीति विचित्रमेतत् ॥ ६ ॥

पण्डिताः कवयः शूराः कलावन्तस्तपस्विनः ।

वैद्यस्येव सवित्तस्य वीक्षन्ते मुखमातुराः ॥ ७ ॥

हेतुप्रमाणयुक्तं वाक्यं न श्रूयते दरिद्रस्य ।

अप्यतिपरुषमसत्यं पूज्यं वाक्यं समृद्धस्य ॥ ८ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

जातिर्यातु रसातलं गुणगणैस्तत्राप्यथो गम्यता

शीलं शैलतटान्यतत्त्वभिजनः संदहता वह्निना ।

शौर्ये वैरिणि वज्रमाशु निपतत्वर्थोऽस्तु नः केवलं

येनैकेन विना गुणास्तृणलवप्रायाः समस्ता इमे ॥ ९ ॥

भर्तृहरे ।

इति श्रीभगवत्तन्त्रलहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्यामर्थप्रशसापद्धतिः ॥

## तृष्णापद्धतिः ( १२६ )

तृष्णे देवि नमस्तुभ्यं चतुःस्थानेषु रज्यसे ।  
व्याधितेष्वनपत्येषु तपस्विषु जरत्सु च ॥ १ ॥

भट्टदेवविडङ्गस्य ।

तृष्णाखनिरगाधेयं दुष्पूरा केन पूर्यते ।  
या महन्निरपि क्षिप्तैः पूरणैरेव खन्यते ॥ २ ॥  
अकृतस्यागमो नास्ति कृते नाशो न विद्यते ।  
अरुस्मादेव लोकोऽयं तृष्णे दासीकृतस्त्वया ॥ ३ ॥

मनसः स[तततौत्थान]मणो<sup>१</sup>नैराश्ययन्त्रितम् ।  
आशास्पर्शैरदुष्पूरमहो ब्रह्माण्डकोटिभिः ॥ ४ ॥

भगवतो व्यासस्यैते ।

द्वारपालकराघातकिणीकृतगलोऽपि सन् ।  
तथापि कुरुते सेवामहो तृष्णा गरीयसी ॥ ५ ॥

पिशाचीव विशत्यन्तश्छायेव न चलत्यलम् ।  
वेश्येव भ्रमयत्याशा शोक कन्येव वर्षति ॥ ६ ॥

धत्ते बन्ध्याऽपि पुत्राशां लुब्धोऽप्याशां धनोन्मुखः ।  
[वि<sup>२</sup>]योगार्तः सर्वेष्वाम्नां जानात्या[शां]न योग्यता[म्] ॥ ७ ॥

क्षेमेन्द्रस्य

आशावलम्बोपचिता न कस्य तृष्णालता नार्थफलं प्रसूते ।  
दिने दिने लब्धरुचिर्निवस्वान् मीनं च मेरुं च वृषं च भुङ्क्ते ॥ ८ ॥

रत्नाकरस्य ।

धन्याना गिरिकन्दरोदरश्रुवि ज्योतिःपरं ध्यायता-

मानन्दाश्रुजल पिवन्ति शकुना निःशङ्कमङ्के स्थिताः ।

अस्माक तु मनोरथोपरचितप्रासादवापीतट-

क्रीडाकाननकेलिमन्दिरसदामायुः परं क्षीयते ॥ ९ ॥

( भर्तृहरे ) ।

स्तुवन्त्यश्रान्तास्याः क्षितिपतिमभूतैरपि गुणैः

प्रवाचः कार्पण्याद्यदि वितथवाचोऽपि पुरुषाः ।

प्रभावस्तृष्णायाः स खलु सकलः स्यादितरथा

निरीक्षाणामीशस्तृष्णमिव तिरस्कारविषयः ॥ १० ॥

विशाखदेवस्य ।

पदं करोत्यलङ्घ्येऽपि तृष्णाऽपि फलमीहते ।

चिरं तिष्ठति नैकत्र तृष्णाचापलमर्कटी ॥ ११ ॥

अनावर्जितचित्ताऽपि ध्रुव सर्वान् प्रधावति ।

फलं न लभते किञ्चित् तृष्णा जीर्णं कामिनी ॥ १२ ॥

भीषयत्यपि धीरेहमन्धयत्यपि सेक्षणम् ।

खेदयत्यपि शान्तेहं तृष्णा कृष्णेव शर्वरी ॥ १३ ॥

क्षणमायाति पाताल क्षणं याति नभस्तलम् ।

क्षणं भ्रमति दिक्कुञ्जे तृष्णा हृत्पद्मपटुदी ॥ १४ ॥

रोगार्तिरङ्गना तृष्णा गभीरमपि मानसम् ।

उत्तानता नयत्याशु मूर्खाशव इवाम्बुजम् ॥ १५ ॥

नासिधारा न वज्राचिर्न तस्माद्यःकृणाचिपः ।

तथा तीक्ष्णा यथा ब्रह्मन् तृष्णेयं हृदि संस्थिता ॥ १६ ॥

वासिष्ठरामायणात् ।

आत्मज्ञानविवेकनिर्मलधिषः कुर्वन्त्यहो दुष्करं

यन्मुञ्चन्त्युपभोगभाञ्ज्यपि धनान्येकान्ततो निःस्पृहाः ।

न प्राप्तानि पुरा न संप्रति न च प्राप्तौ दृढप्रत्ययो

वाञ्छामात्रपरिग्रहाण्यपि वय त्यक्तुं न तानि क्षमाः ॥ १७ ॥

कस्यापि ।

वर्तते येन न विना नरो वाञ्छतु नाम तत् ।  
ततोऽधिकार्थप्रणयी पृष्टो दद्यात्किमुत्तरम् ॥ १८ ॥

व्यासस्य ।

लभ्यं लभ्यमिदं च लभ्यमधिकं तन्मूललभ्यं ततो  
लभ्यं चापरमित्यनारतमहो लभ्य धनं ध्यायसि ।  
नैतदेतिस पुनर्भवं नतु चिरादाशापिशाची बलात्  
सर्वग्रासमिदं करिष्यति महालोभान्यकारावृतम् ॥ १९ ॥

कृष्णमिश्रस्य ।

यद्गुर्गामटवीमठन्ति विकटं कामन्ति देशान्तर  
गाहन्ते गहनं समुद्रमतलुकेशां कृपिं कुर्वते ।  
सेवन्ते कृपणं पतिं गजघटासंघट्टदुःसञ्चरं  
सर्पन्ति प्रधनं धनान्धितयिस्तल्लोभविस्फूर्जितम् ॥ २० ॥

रत्नघोषस्य ।

सुप्तव्यालिनि शैलरन्ध्रकुहरे दैत्यस्त्रियोऽन्वेपिताः  
खातः सोऽपि निशासु निष्ठुरशिलाकूटो निधिश्चन्द्रया ।  
तृष्णे देवि तथा त्वयाऽस्मि नदितो जानन्नपि प्रत्यहं  
किं लोकेन ममापि संप्रति यथा हास्येन रुद्धं मुखम् ॥ २१ ॥

इन्द्रकवेः ।

माने नेच्छति वारयत्युपशमे क्षमापालिखन्त्स्यां द्विर्वा  
स्वातन्त्र्ये परिहृत्य तिष्ठति कर्त्तुं व्याधूय धैर्यं गते ।  
तृष्णे त्वामनुबध्नता फलमियत्प्राप्त जनेनामुना  
यः स्पृष्टो न पदा स एव चरणौ स्पृष्टुं न सम्मन्यते ॥ २२ ॥

भर्तृहरे ।

॥ इति श्रीभगदत्तजरहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या तृष्णापद्धतिः ॥

## दारिद्र्यपद्धतिः ( १२७ )

०

सहोदयव्ययाः पञ्च दरिद्रस्यानुजीविनः ।

ऋणं दौर्भाग्यमालस्यं बुभुक्षाऽपत्यसन्ततिः ॥ १ ॥

हेमचन्द्रसूत्रे ।

अतो गरीयः किं नु स्यादशर्म नरकेष्वपि ।

यात्प्रियस्य मिर्यं कर्तुमधमेन न शक्यते ॥ २ ॥

भगवतो व्यासस्य ।

महाब्धयो यान्ति निदाघतल्लतां भजन्ति [बल्लीतरु]हीनतां नगाः ।

व्रजन्ति चिन्तामणयोऽपि लोष्टतां जगत्यभाग्येन जनेन याचिताः ॥ ३ ॥

श्रीहर्षपण्डितस्य ।

पृथुकार्तस्वरपात्रं भूषितनिःशेषपरिजनं देव ।

विलसत्करेणुगहनं सम्पत्ति सममावयोः सदनम् ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

जनस्थाने भ्रान्तं कनकमृगतृष्णान्धैतधिया

वचो वदेहीति प्रतिजनमुदश्रु प्रलपितम् ।

कृता लङ्काभर्तुर्वदनपरिपाटीषु घटना

मयाप्तं रामत्वं कुशलवसुता नत्वधिगता ॥ ५ ॥

भट्टवाचस्पते ।

अयं शुन्यो ग्रामः सुरसदनमेतन्नु पतितं

पुरः शुष्का वापी तरुरयमितः शीर्णविटपः ।

वर्यं चैते पान्थाः परिकुशदशाभाग्यगतयः

समानः संयोगः कदुरपि मनो मे रमयाति ॥ ६ ॥

क्षुत्क्षामः कुलपुत्रको मम गृहं कृच्छ्रात् कुतोऽप्यागत-

स्तर्त्तिक गोहिनि तेऽस्ति किञ्चिदशनं येनामुना याच्यते ।

वाचाऽस्तीत्यभिधाय नास्ति च पुनः प्रोक्तं विनैवाक्षरैः

स्थूलस्थूलविलोललोचनलुठद्वाप्याम्भसा विन्दुभिः ॥ ७ ॥

उड्डीना गुणपत्रिणः सुखफलान्यारादिकीर्णान्यधः  
पर्यस्ताः परितो यशस्तवकिताः सम्पल्लतापल्लवाः ।  
प्रागेवापसृतः प्रमोदहरिणश्छाया कथान्त गता  
दैवारण्यमतङ्गजेन वलिना भयेऽभिमानद्रुमे ॥ ८ ॥

उत्तुङ्गे विभवद्रुमस्य शिखरे भुक्त्वा फलं स्वेच्छया  
तस्मात्प्रस्खलितः पदाद्विधिवशाच्छष्टो निरालम्बनः ।  
पातालोदरभीषणे बहुविधक्लेशोरगाध्यासिते  
दौर्गत्यावटगर्भके निपतितश्चित्रं यदि प्राणिति ॥ ९ ॥

केषामप्येते ।

नीचारकर्णकटु श्रुतं धनमदादारूढगर्भं वचोऽ-  
प्यर्था मन्दिरमागतः परिचयादमाप्तकामो गतः ।  
दुर्वासा मलिनाङ्गयष्टिरचलो दृष्टो जनः स्वे गृहे  
खिन्नाः स्मः स्वपरोपकारविरहक्रीवा बहन्तस्तनुम् ॥ १० ॥

शोदीखण्डमिदं प्रयच्छ यदि वा स्वाङ्के गृहाणात्मजं  
रिक्तं भूतलमत्र नाथ भवतः पृष्ठे पलालोच्चयः ।  
दंपत्योरिति सङ्कथा निशि यदा चोरः प्रविष्टस्तदा  
लब्धं कर्षट्मन्यतस्तदुपरि शिप्त्वा रटन्निर्गतः ॥ ११ ॥

वृद्धो नः पतिरेव मञ्चकगतः स्थूणावशेषं गृहं  
कालोऽभ्यर्णजलागमः कुशलिनी वत्सस्य वार्ताऽपि नो ।  
यश्नात्माश्चित्तैस्तत्त्वविन्दुगतिक्का भयेति पर्याकुलः  
दृष्ट्वा गर्भभरालसां निजवधू श्वश्रूश्चिर रोदिति ॥ १२ ॥

केषामप्येते ।

॥ इति श्रीभगदत्तजल्हणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्यां दारिद्र्यपद्धतिः ॥

## सन्तोषपद्धतिः ( १२८ )

सन्तु स्वाराज्यभूराज्यभुवोराज्यविभूतयः ।

एतावतैव तृप्तोऽस्मि यदधीनो न कस्याचित् ॥ १ ॥

वातोद्धूतपलालचञ्चल सखे चेताश्चिरेण त्वया

भ्रान्तं कुत्र न कुत्र लम्पट सुखप्रत्याशया सर्वतः ।

वाञ्छा वैर्धत एव केवलमहो तत्सर्वदा शिक्षये

दाक्षिण्येन ममापि निर्द्वैतिकरं सन्तोषसौख्यं भज ॥ २ ॥

कयोरप्येतौ ।

फलं स्वेच्छालभ्यं प्रतिवनमखेदं क्षितिरुहां

पयः स्थाने स्थाने शिशिरमधुरं पुष्पसरिताम् ।

मृदुस्पर्शा शय्या सुललितलतापल्लवमयी

सहन्ते सन्तापं तदपि धनिनां द्वारि कृपणाः ॥ ३ ॥

कृष्णमिश्रस्य ।

वियोगदावदग्धानां तृष्णासन्तप्तचेतसाम् ।

सुखाय सर्वसंन्यासः सन्तोषामृतनिर्झरः ॥ ४ ॥

सर्वत्र सम्पदस्तस्य सन्तुष्टं यस्य मानसम् ।

उपानद्ब्रूपादस्य ननु चर्मावृतैव भूः ॥ ५ ॥

आत्माधीनशरीराणां भ्रमपता निद्रया निशि ।

कदन्नमपि मर्त्यानाममृतत्वाय कल्पते ॥ ६ ॥

सन्तोषामृतवृक्षानां यत्सुखं शान्तचेतसाम् ।

कुतस्तद्धनलुब्धानामितश्चेतश्च धावताम् ॥ ७ ॥

भगवतो व्यासस्यैते ।

जातः कल्पतरुः पुरस्सुरगवी तेषां प्रविष्टा गृहं  
 चिन्तारत्नमुपस्थितं करतले प्राप्तो निधिः सचिधिम् ।  
 विश्वं वक्ष्यमवक्ष्यमेव सुलभाः स्वर्गापवर्गश्रियो  
 ये सन्तोषमशेषदोषदहनध्वंसास्त्रुदं बिभ्रति ॥ ८ ॥

मञ्जुघोषस्य ।

शून्ये देवकुले स्थित्वा वृक्षमूले गुहासु वा ।  
 कदाऽनपेक्षो यास्यामि पृष्ठतोऽनवलोकयन् ॥ ९ ॥  
 मृत्पात्रमात्रविभवश्चोरासंभोग्यचीवरः ।  
 निर्भरो विहरिष्यामि कदा कायमगोपयन् ॥ १० ॥

बोधिचर्यावतारोदेतौ ।

श्लाघ्यः कुलीनः कु[लिनः] कलावान्  
 विद्वान् कलार्हाद्विदुषः सुशीलः ।  
 धनी सुशीलाद्धनिनोऽपि दाता  
 दातुर्जिता कीर्तिरयाचकेन ॥ ११ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

॥ इति श्रीभगदत्तजलहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या सन्तोषपद्धतिः ॥



## क्षमापद्धतिः ( १२९ )



एकः क्षमावता दोषो द्वितीयो नोपपद्यते ।  
यदेनं क्षमया युक्तमशक्तं मन्यते जनः ॥ १ ॥

क्षमावतामयं लोकः परश्चैव क्षमावताम् ।  
इह सम्मानमर्हन्ति परत्र च शुभां गतिम् ॥ २ ॥

भगवतो व्यासस्यैतौ ।

अलङ्किया शक्तिसमन्वितानां तपोधनानां बलशक्तिरग्न्या ।  
व्यापाददावानलवारिधारा भेत्येह च क्षान्तिरनर्थशान्तिः ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

मन्निन्दया यदि जनः परितोषमेति नन्वप्रयासजनितोऽयमनुग्रहो मे ।  
श्रेयोऽर्थिनो हि पुरुषाः परतुष्टिहेतोर्दुःखार्जितान्यपि धनानि परित्यजन्ति ॥४॥

अहं न चेत्स्यां मयि दुष्टभावनामिमे ब्रजेयुर्न निराश्रया जनाः ।  
तदेनसा योजयतः परान् स्वयं ममैव युक्ता खलु नन्वपत्रपा ॥ ५ ॥

यथा ममात्ममियसम्पदुद्यमस्तथा परेषामपि वा विशेपतः ।  
अवाप्त्युद्येन्मदभीष्टममियं न ते चरेयुः कथमात्मनः मियम् ॥ ६ ॥

ज्ञानाङ्कुशस्यैतौ(ते १) ।

अशक्तो यः क्षान्तिं सततमपकारिण्यपि जने  
विधत्ते सोऽवश्यं भुजग इव दंष्ट्राविरहितः ।  
प्रभुः सत्यां शक्तौ क्षमत इह यस्मात्सुचरितः  
स तेजस्वी लोकद्वितयविजिगीषुर्विजयते ॥ ७ ॥

आचार्यक्षेमसिंहस्य ।

॥ इति श्रीभगदत्तजलहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या क्षमापद्धतिः ॥

## दयापद्धतिः ( १३० )



क्रीडाभूः सुकृतस्य दुष्कृतरजसंहारवात्या भवो-  
दन्वन्नौर्व्यसनाग्निमेघपटली सङ्केतदूती श्रियाम् ।  
निःश्रेणी त्रिदिवौकसः प्रियसखी मुक्तेः कुगत्यर्गला  
सत्त्वेषु क्रियतां दयैव विविधैः किं तैस्तपःप्रक्रमैः ॥ १ ॥

यदि ग्रावा तोये तरति तरणिर्यद्युदयते  
प्रतीच्यां सप्तार्चिर्यदि भजति शैत्यं कथमपि ।  
यदि क्षमापीठं स्यादुपरि सकलस्यापि जगतः  
प्रसूते सत्त्वानां तदपि न वधः क्वापि सुकृतम् ॥ २ ॥

सौमप्रभसुरैरेतौ ।

नवनीतोपमा वाणी करुणाकोमलं मनः ।  
एकबीजप्रवृत्तानामेतत् प्रत्यक्षलक्षणम् ॥ ३ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

परात्मसमतामादौ भावयेदेवमादरात् ।  
समदुःखसुखाः सर्वे पालनीया ममात्मवत् ॥ ४ ॥

परस्य दुःखं हन्तव्यं दुःखत्वादात्मदुःखवत् ।  
अनुग्राहा मयान्येऽपि सत्त्वत्वादात्मसत्त्ववत् ॥ ५ ॥

बौधिस्यवितारात् ।

शुद्धात्मनः सत्पुरुषस्य लोके दया च सत्यं च विभूषणं हि ।  
येषां दया प्राणिषु ते मनुष्या ये निर्दयास्तान् [ विदुरत्र सर्पान् ] ॥ ६ ॥

न सत्यवचनं सत्यं नासत्यवचनं मृषा ।  
यद्भूतहितमत्यन्तं तत्सत्यमितरन्मृषा ॥ ७ ॥

सर्वसत्त्वेषु यद्दानमेका सत्त्वेषु या दया ।  
सर्वसत्त्वप्रदानाद्धि यदेकाऽपि विशिष्यते ॥ ८ ॥

दानं ददित्स्य विभोः क्षमित्वं यूनां तपो ज्ञानवतां च मौनम् ।  
इच्छानिष्ठचित्तं मुखोचितानां दया च श्रुतेषु दिवं नयन्ति ॥ ९ ॥

केषामप्येते ।

॥ इति श्रीभगवत्तन्त्रहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या दयापद्धतिः ॥

## वैराग्यपद्धतिः ( १३१ )



वैराग्यं कस्य न प्रेयो विरागो यदि जायते ।  
मुखमुत्तानशयनं कुञ्जस्य नहि युज्यते ॥ १ ॥

क्षेमेत्रस्य ।

ढीनोद्धरणसमुचितैरनुपचितैर्वञ्चितोऽसि यद्वि विभवं ।  
चञ्चित वनाय तपसे म रिपुयस्त्वा निवारयति ॥ २ ॥

वडुमदेवस्य ।

अहमेको न मे रुचिन्नाहमन्यस्य कस्यचिन् ।  
न नं पश्यामि यस्याहं न हि सोऽस्ति न यो मम ॥ ३ ॥

जन्मान्तरमहम्नाणि वियोगः सङ्गमः क्षणम् ।  
तथाऽपि निर्वृणं चेतः प्रियसङ्गममिच्छति ॥ ४ ॥

कस्यानित्येष्वनित्यस्य स्नेहो भवितुमर्हति ।  
येन जन्मसहम्नाणि द्रष्टव्यो न पुनः प्रियः ॥ ५ ॥

तत्तत्स्मरणता याति यद्बन्धुभूयते ।  
स्वप्नानुभूतवत्सर्वं गतं न पुनरीदते ॥ ६ ॥

वदन्तो लाभिनोऽभूवन् वदन्त्य यशस्विनः ।  
सह लाभयशोभिस्ते न ज्ञानाः क्व गता इति ॥ ७ ॥

अस्यैकस्यापि कायस्य महजा अभ्यस्तण्डफाः ।  
पृथग्पृथगभिप्यन्ति किमुतान्यः प्रियो जनः ॥ ८ ॥

बाल्ये नार्जनसामर्थ्यं येनात्मा यौवने सुखी ।  
यात्यर्जनेन तारुण्यं वृद्धः क्रमैः करोति किम् ॥ ९ ॥

शरीरस्य किपायातं तुगन्धि यद्वि चन्दनम् ।  
अन्यदीयेन गन्धेन कस्मादन्यत्र रज्यते ॥ १० ॥

इह श्रम्यागतेनापि बन्धुमध्यस्थितेन वा ।  
मर्यैर्वकेन सोढव्या मर्मच्छेदादिवेदना ॥ ११ ॥

क्रोडीकरोति प्रथमं यदा जातमनित्यता ।  
धात्रीव जननी पश्चात् तदा शोकस्य कः हंमः ॥ १२ ॥

श्रीहर्षस्य ।

अज्ञानं कारणं न स्याद्विपोगो यद्वि कारणम् ।  
शोको दिनेषु गच्छत्सु वर्धतामय याति किम् ॥ १३ ॥

कृष्णनिध्नस्य ।

इतो मृत्युरितो व्याधिरितो विपदितो जरा ।  
चतुरङ्गा तुल्यबला हन्ति लोकमनित्यता ॥ १४ ॥

भगवतो व्यासस्य ।

कालोऽयं भूतमशक्रचुंयुमानां प्रपाविनाम् ।  
ब्रह्माण्डोदुम्बरोत्थाना वृहत्पादपतां गतः ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

कृतस्ते कालकाकेन कुलायः शिरसि ध्रुवम् ।  
यद्भाति पलितव्याजात् तत्पुत्रीषस्य शुद्धिमा ॥ १६ ॥

नून चन्द्रमसा व्याप्तो वृद्धोऽयमिति मे मतिः ।  
छात्रिजालमङ्गेऽस्य चक्रास्ति पलितच्छलात् ॥ १७ ॥

श्रीवैद्यमानुरागिहृतस्य ।

परिपक्वं समालोक्य जराक्षारावधूसरम् ।

शिरःकूष्माण्डकं भुङ्क्ते पुंसां कालः किलेश्वरः ॥ १७ ॥

जरासुधालेपसिते शरीरान्तःपुरान्तरे ।

अशक्तिरातिरापञ्च तिष्ठन्ति सुखम् [ ज्ञानाः ] ॥ १८ ॥

आपदः क्षणमायान्ति सम्पदः क्षणमेव च ।

क्षणं जन्माथ मरणं मुने किमिव न क्षणम् ॥ १९ ॥

युज्यते वेष्टन वायोराकाशस्य च खण्डनम् ।

ग्रथनं च तरङ्गाणामास्था [ काये न ] युज्यते ॥ २० ॥

विद्राविते शत्रुजने समग्रे समागतायामभितथ लक्ष्म्याम् ।

सेव्यन्त एतानि सुखानि यावत्तावत्समायाति कुतोऽपि मृत्युः ॥ २१ ॥

मेरुशृङ्ग तटोल्लासिगङ्गाजलरयोपमा ।

दृष्ट्वा यस्मिन्मुने मुक्ताहारस्योल्लासशालिनी ( ता ? ) ॥ २२ ॥

श्मशाने च दिग्गन्ते च स एव ललनास्तनः ।

श्वभिरास्वाद्यते काले लघुपिण्ड इवान्धसः ॥ २३ ॥

जन्मपत्वलमत्स्याना चित्तकर्दमचारिणाम् ।

पुंसां दुर्वासना रज्जुर्नारी वडिशपिण्डिका ॥ २४ ॥

यस्य स्त्री तस्य भोगेच्छा निस्त्रीरस्य क्व भोगभूः ।

स्त्रियं त्यक्त्वा जगत्त्यक्तं जगत्त्यक्त्वा सुखी भवेत् ॥ २५ ॥

विषं विषयवैषम्यं न विषं विषमुच्यते ।

जन्मान्तरघ्ना विषया एकदेहहरं विषम् ॥ २६ ॥

वासिष्ठरामायणात् ॥

कूजत्कण्ठदलीमकाण्डहसितामुन्मुक्तकेशीं स्त्रियं

खादन्ती दशनैर्नखैश्च मदिरापानप्रगल्भीकृताम् ।

उद्धामव्रणकन्धरां निशि कथं दृष्ट्वा न विभ्यत्यमी

वालां पीतवसास्थिमज्जमधुकैसीनां पिशाचीभिः ॥ २७ ॥

भास्करवर्मणः ।

दीप्तोन्मयप्रवागारिद्रास्तरुर्गतिवत् ।

अन्तर्मुनमनामिहोऽग्रेऽग्रेऽग्रेऽग्रेऽग्रे ॥ २८ ॥

वेदितव्यम् ।

हे विद्वन्मनवन्मन्य योषितः प्रेम्णे नञसि वचसो[मु]न् ।

त्यागहुरासि तुल्य एव ते सापि सापि मन्मोचनस्थली ॥ २९ ॥

कदापि ।

दावदेव हृदिनामपि स्फुरत्येष निर्मलविवेकदोषकः ।

पावदेव न हृद्भङ्गमुपां ग्रह्यते चटुल्लोचनाञ्चलः ॥ ३० ॥

वदति गच्छितवैषेः ह्ये न मोक्षान्तराभात्

[हृद्भङ्गमु]ल्लोला यत्पुनो वक्रिद्राङ्गे ।

अन्तर्मुनमनामिहोऽग्रेऽग्रेऽग्रेऽग्रे

वदति हृद्भङ्गपात्रा नूला सापिणीव ॥ ३१ ॥

पुनर्दिन्द्राङ्गे ।

नमो नमोः स्वर्गः कतिदिवसनाग्रेऽग्रेऽग्रेऽग्रे

पुनर्मुङ्गा म्यातां यदि न हृद्भङ्गमु नृगद्वयः ।

अराचं पायेयं मुल्लन[मु]नमं नूलाङ्गयोः

पयः म्याने त्याने पायि पायि च विद्यानगरवः ॥ ३२ ॥

आकाशनागेः ।

गतः कालो यस्मिन् नृणां नमो देवकुट्टिः

कदाचः कालिन्द्राङ्गमुल्लङ्घितः प्रभवति ।

इदानीन्मनां गतकलमोदुत्कृष्टिना

ननाद्येच्छाति व्यननिनि मुवैव प्रयसि ॥ ३३ ॥

अन्तर्मुनम् ।

नदः प्रती क नु कृष्टे वदः संज्ञान्नाग्रेऽग्रेऽग्रे ।

कदापि लभते प्रो वेदापि निमज्जाति निजानम् ॥ ३४ ॥

( वल्लभदेवम् )

जननीजनकापत्यप्रियरमणीप्रभृति मृङ्खलाजालम् ।  
विदलय्य सोऽपि सुकृती विहरति गजवन्महामत्तः ॥ ३५ ॥

वासिष्ठरामायणात् ।

कतिपयदिनपरमायुषि मदकारिणि यौवने दुरात्मानः ।  
विदधति तथाऽपराधं जन्मैव यथा वृथा भवति ॥ ३६ ॥

मन्मथवातसमीरितमानसजलजनितकुगतिकलोलम् ।  
क्षेमे[ण] विषयमकरं यौवनजलधिं क उत्तरति ॥ ३७ ॥

निर्वाहितमतिगहनं विना कलङ्केन यौवनं येन ।  
दोषनिधाने जन्मनि किं न प्राप्तं फलं तेन ॥ ३८ ॥

केशामप्येते ।

सृजति तावदशेषगुणाकरं  
पुरुषरत्नमलङ्करणं भुवः ।  
तदपि तत्क्षणभङ्गि करोति चे-  
दहह कष्टमपण्डितता विधेः ॥ ३९ ॥

फलगुहस्तिन्याः ।

मायन्मित्रकलत्रपुत्रकुतुपश्रेणीरणच्छृङ्खला-  
बन्धध्वस्तगतेनिरुद्धमनसः क्रोधादिविद्वेषिभिः ।  
आस्तां ज्ञानसुधारसः किमपरं संसारकारादृहे  
क्रूरक्रोडनिवासिनो न मुलभा वार्ताऽपि मोक्षं प्रति ॥ ४० ॥  
त्यक्त्वा सङ्गमपारपर्वतगुहागर्भे रहः स्थीयतां  
रे रे चित्त कुटुम्बपालनविधौ को बाऽधिकारस्तव ।  
यस्यैते पुरतः प्रसारितदृशः प्राणप्रियाः पश्यतो  
नीयन्ते यमकिङ्करैः करतलादाच्छिद्य पुत्रादयः ॥ ४१ ॥

जानन्त्येके प्रगुणितधियो धर्मकर्मादिशास्त्रं  
जानन्त्येके निपुणमतयो [दै] वसिष्ठान्तरत्नम् ।  
जानन्त्येतत् सकलमपरे तन्न जानन्ति केचित्  
लीलारब्धत्रिभुवनजयो जीयते येन मृत्युः ॥ ४२ ॥

यत्रैवेपां शनिपदमिरं मण्डिता भूतगार्त्रा  
 निजित्यैतद्भुवनवलयं यैः प्रदत्तं दिजेभ्यः ।  
 संसारोऽस्मिन् सरसि विलसद्भुदस्तम्बलीलां  
 दृष्ट्वा दृष्ट्वा सपदि विलयं तेषां भूयः प्रपन्नाः ॥ ४३ ॥

इतः क्रोरो गृध्रः प्रकटयति पक्षं निजमितः  
 सृगाली तृष्णेयं विवृतवदना धावति पुरः ।  
 इतः क्रूरः कापो विचरति पिशाचाश्चिरमहो  
 श्मशानं संसारः क इह पतितः स्थास्यति सुखम् ॥ ४४ ॥

आयुर्नारतरङ्गभङ्गुरमिति ज्ञात्वा सुखेनासितं  
 लक्ष्मीः स्वप्नविनश्वरेण सततं भोगेषु वद्धा रतिः ।  
 अन्नन्तम्भविडम्बि यौवनमिति प्रेम्णाऽवगृहाः स्त्रियो  
 यैरेवात्र विमुच्यते भवरसाचरेव वद्धो जनः ॥ ४५ ॥

निवद्धा स्पर्श्याद्या जलशशिनि कट्टोलचटुके  
 क्षणध्वंसिम्बलः सुचिरमविनाशोति कलितः ।  
 यदेतस्मिन् धातमतिहतपताकाग्रतरले  
 कृता कायं प्रीतिः परमपुरुषार्थक्षपकरी ॥ ४६ ॥

कैः कैर्नामरमौलिबन्धितपदैर्भुक्त्वा(क्ता)नरेन्द्रधियः  
 को वाऽस्मिन्नरकोदरे न कुयितः को(की?)दोभवन् कोटिशः ।  
 मृत्यं तत्सुखदुःखयोरपि गतः सर्वप्रकर्षं तथा-  
 प्यज्ञानावृतचेतसां न हृदयं व्यावर्तते सर्वतः ॥ ४७ ॥

सा बुद्धिर्विलयं प्रयातु कुल्लियं तत्रापि संपात्यतां  
 वलान्तः प्रविशन्तु ते हुतयुजि ज्वालाकराले गुणाः ।  
 यैः सर्वैः शरदिन्दुकुन्दविशदैः प्राप्तैरपि प्राप्यते  
 भूयोऽप्यत्र पुरन्निर्गर्भनरकक्रोडाग्निवासव्यया ॥ ४८ ॥



शून्ये सन्ननि शूलिनः क्वचिदपि प्राप्योपशान्तेर्दशा-  
 मासीनस्य विसंस्थुलावनितले धन्यस्य ते कस्यचित् ।  
 ध्यानान्निश्चलचेतसः स्वविवरान्निर्गत्य गात्रोपरि  
 भ्राम्यन्तः फणिनो भवन्ति निविडं पर्यङ्किक्वावन्धनम् ॥ ४९ ॥  
 दशैते इन्द्रकवेः ।

निजा गुह्यं तरुमूलमेतदेषा सरिच्छीरशिलातलानि ।  
 वनस्थितस्याप्यनुबन्ध एष संबन्धबुद्ध्या भवबन्धहेतुः ॥ ५० ॥

रम्यं हर्म्यतलं न किं वसतये श्रव्यं न गेयादिकं  
 किं वा प्राणसमासमागमसुखं नैवाधिकं प्रीतये ।  
 किन्तु भ्रान्तपतत्पतङ्गपवनव्यालोलदीपाङ्कुर-  
 च्छायाचञ्चलमाकलय्य सकलं सन्तो वनान्तं गताः ॥ ५१ ॥  
 विज्ञानात्मनः ।

आयाति फुल्लकुसुमः कुसुमागमोऽय-  
 मपा शशाङ्कतिलका शरदागतेति ।  
 बाढं प्रहृष्यति जनो न पुनर्ममैते-  
 दायुः प्रहीणमिति याति मनोविषादम् ॥ ५२ ॥  
 चन्द्रगोमिनः ।

धर्मात्पजेन चरणाविह वन्दितौ मे  
 भीमेन सार्धमिह संकथिताः कथाश्च ।  
 भत्रार्जुनश्च यमलौ च सहानुयाताः  
 स्थानानि तानि खलु सन्ति न मे(ते?) मनुष्याः ॥ ५३ ॥

यत्रानेके क्वचिदपि गृहे तत्र तिष्ठत्यर्थको  
 यत्राप्येकस्तदनु बहवस्तत्र चान्ते न चैकः ।  
 इत्थं चेमौ रजनिदिवसौ दोलयन्द्वावित्राक्षौ  
 कालः काल्या सह बहु किल क्रीडति प्राणिशङ्गेः ॥ ५४ ॥  
 चन्द्रिकस्य ।

किञ्चिन्निष्पाद्यमानं किमपि च विलयं याति निष्पन्नमात्रं  
 शुष्कं सद्यो विनश्यत्यपरमपरमापाकमारोप्यमाणम् ।  
 यद्वद्ग्राण्डं तथास्मिन् जगति बहुविधां प्राप्य जन्माद्यवस्थां  
 नश्यन्ति प्राणिनोऽपि नहि खलु नियता काऽपि मृत्योर्व्यवस्था ॥ ५५ ॥

अद्येदं च इदं तथा परुदिदं कृत्यं परारि त्वद-  
 श्वेतश्चिन्तयसीत्यमेव सततं निर्व्याकुलं रे कुतः ।  
 तत्कालं विलसन्मनोरथकृताकान्तारदावानलो  
 यस्मिन्दण्डधरं स्परिष्यसि सखे सोऽप्यस्ति कश्चित्सङ्गः ॥ ५६ ॥

मृत्यो मुञ्च जरे करेण परुषं केशेषु मां माग्रहीः  
 संसारादपलायनप्रतिभुवो रागादयो मे स्थिताः ।  
 तृष्णाबन्धनबध्यमानसशिखं किं वेत्सि नेदं जगत्  
 दे(ए?)हीत्यादरजल्पितेन भवतः किं नागमिष्याम्यहम् ॥ ५७ ॥

तैस्तैः कस्तुरिकाद्यैः स्तवकितमपि यद्याति दौर्गेभ्यमारात्  
 दृष्ट्वा यस्येह निष्ठा कृमिकुलमथवा भूरिभस्माथवाऽपि ।  
 कृत्वा धर्मस्य बाधामनुदिवसमरे वञ्चनात्किम्परेषा-  
 मात्मन कोऽयं विमोहस्तत्र तदपि वपुः पालयते यच्चयैत्यम् ॥ ५८ ॥

स्वार्थारम्भप्रणतशिरसां पक्षपातात् सुराणां  
 हृत्तात्मानं करजकुलिसौर्दानवेन्द्रं निहन्तुम् ।  
 सिंहीभूतस्त्रिभुवनगुरुः सोऽपि नारायणोऽस्मिन्  
 रागद्वेषप्रतिहतमतेः कस्य न स्यात् पशुत्वम् ॥ ५९ ॥

वर्तमानक्षणादूर्ध्वं स्थितौ कायस्य का प्रमा ।  
 तथापि जीवनायाहो चिन्ता कल्यान्तवर्तिनी ॥ ६० ॥  
 उच्छ्वासावधयः प्राणाः स चोच्छ्वासः समीरणः ।  
 समीरणाच्चलं नास्ति यत्प्राणिति तदद्भुतम् ॥ ६१ ॥

केषामप्येते ।

तन्मन्यते विचित्रं बहुविधे या स्थितिर्मरुतः ।  
 न तथापि भूदहृदयाः कथमपि विमृशन्ति निर्याणम् ॥ ६२ ॥

वह्निभदेवस्य ।

रात्रौ वा यदि वा दिवाऽनवरतं वृद्धोऽथ वा बालकः

सर्पत्येकक [ एवं नैव विदितः ] प्रक्रान्तरूपेऽध्वनि ।

तस्मिन्नुद्बहनश्रमोज्झितमहत्सत्कर्मपाथेयवान्

लोकः शोकमनेकरूपमहह प्राप्नोति गच्छन्नुत ॥ ६३ ॥

वैद्यभानुपण्डितस्य ।

ससारे पतितानां कुशलं किं पृच्छयते शरीरभृताम् ।

पतितस्य दहनराशौ दग्धोऽसि न वेति कः प्रश्नः ॥ ६४ ॥

यत्र यत्र रति याति मनः सुखविमोहितम् ।

तत्तत्सहस्रगुणितं दुःखं भूत्वोपतिष्ठते ॥ ६५ ॥ भगवतो व्यासस्यैतौ ।

स्वर्णकारतुलेष्वपि यस्य बुद्धिर्मनीषिणः ।

अश्मकाञ्चनयोः साम्ये निर्दोलत्वश्रुपेयुषी ॥ ६६ ॥

आनीयते शरीरेण क्षीणोऽपि विभवः पुनः ।

विभवः पुनरानेतुं शरीरं क्षीणमक्षमः ॥ ६७ ॥

साहाय्योपनमद्विवेकपवना ढीपिष्यते नः कदा

वैराग्याग्निरनेकभेदविषयक्रीडाकरीपंकपः ।

यद्वृत्त्या परिमार्जिते निरुपमं वैर्मल्यमासेदुपि

ज्ञानादर्शतले स्वमेकमनिशं पश्यन्ति योगीश्वराः ॥ ६८ ॥

मदनस्यैतौ

अर्थिभ्यः कनकस्य दीपकपिशा विश्राणिता राशयो

वादे वादिविषाणिनां प्रतिहताः शास्त्रोक्तिगर्वा गिरः ।

उत्त्वातप्रतिरोपितैर्नृपतिभिः शरैरिव क्रीडितं

कर्तव्यं कृतमर्थिता यदि विधेस्तत्रापि सज्जा वयम् ॥ ६९ ॥

विक्रमादित्यस्य

उपचरिता हरिणद्वयः सज्जनगोष्ठीषु मिश्रिता वाचः ।

चरितं क्लमनमदवनं न विधेः कु [ टिली ] दपि त्रासः ॥ ७० ॥

बलभदेवस्य ।

आत्मनिच्छसि हन्त शाश्वतपुरीमार्गे विहर्तुं यदि  
 भ्रातः संयमवर्मणा कुरु तदा रक्षाविधिं सर्वतः ।  
 नो चेदिन्द्रियतस्करैस्तव हठाचीक्षणाग्रभूरिस्फुर-  
 चिन्ताभल्लशतैर्विभिद्य मनसो ग्राह्यो विवेको मणिः ॥ ७१ ॥

कस्यापि ।

तृपा शुष्यस्यास्ये पिवति सलिलं स्वादुसुरभि  
 क्षुधार्तस्सन् शालीन् कवलयति मांस्याकवलितान् ? ।  
 प्रदीप्ते रागाग्रौ सुदृढतरमाश्लिष्यति वधूं  
 मतीकारो व्याधेः सुखमिति विपर्यस्यति जनः ॥ ७२ ॥

भट्टजयन्तस्य ।

अजानन्दाहित्वं पतति शलभस्तत्र दहने  
 स मीनोऽप्यज्ञात्वा वत वडिशमश्नाति पिशितम् ।  
 विजानन्तो ह्येते वयमिह विपज्जालजटिलान्  
 न मुञ्चामः कामानहह गहनो मोहमहिषा ॥ ७३ ॥

गोभट्टस्य [ भर्तृहरेः । ]

जनेषु मध्ये जनवद्विचेष्टते  
 वने मृगैश्चापि समं मृगायते ।  
 न भोगमप्यर्थयते न वर्जय-  
 त्यवाप्ततत्त्वस्य न दुर्ग्रहः कश्चित् ॥ ७४ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

॥ इति श्रीभगदत्तजरुहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या वैराग्यपद्धतिः ॥

## हरिस्तुतिपद्धतिः ( १३२ )



लक्ष्मीदीराः सदेवासुरजयि चरितं वाहनं वैनतेयो

यानश्रीः कापि चक्रं प्रहरणकमलं कौस्तुभो भूषण च ।

वैदग्ध्यं दग्धदैत्यं हृदयविपुलता विश्ववेश्मेति विष्णो—

व्रूते श्लाघ्यं न किं किं खगगज(जव?)पवनापूरितः पाञ्चजन्यः ॥ १ ॥

दीपकस्य ।

क्व विष्णुस्त्रिदशाधीशः क्व यमः प्रेतनायकः ।

क्व खद्योतो वियत्कीटः क्व च सूर्यो जगन्मणिः ॥ २ ॥

देवबोधेः ।

तत्त्वं ध्रुवाणानि परं पुरस्तान्मधु क्षरन्तीव सतां फलानि ।

आवर्तय प्राञ्जलिरस्मि जिह्वे नामानि नारायणगोचराणि ॥ ३ ॥

आम्नायाभ्यसनान्यरण्यरुदितं वेदव्रतान्यन्वहं

मेदश्छेदफलानि पूर्तविधयः सर्वे हुतं भस्मानि ।

तीर्थानामवगाहनानि च गजस्नानं विना यत्पद—

द्वन्द्वाम्भोरुहसंस्मृतिं विजयते देवः स नारायणः ॥ ४ ॥

वज्रेनाञ्जलिना नतेन शिरसा गात्रैः सरोमोद्गमैः

कण्ठेन स्वरगद्गदेन नयेनेनोद्गीर्णवाष्पाम्मुना ।

नित्यं त्वच्चरणारविन्दयुगलध्यानामृतास्वादिना—

मस्माकं सरसीरुहाक्ष सतत संपद्यतां जीवितम् ॥ ५ ॥

हे लोकाः शृणुत प्रसूतिमरणव्याधेस्त्रिकित्सामिषां

योगज्ञाः समुदाहरन्ति मुनयो यां याज्ञवल्क्यादयः ।

अन्तर्ज्योतिरमेयमेकममृतं कृष्णाख्यमापीयतां

यत्पीतं परमौषधं वितनुते निर्वाणमात्यन्तिकम् ॥ ६ ॥

पृथ्वी रेणुरणुः पर्याप्ति कणिकाः फल्गुः स्फुलिङ्गो लघु-  
स्तेजो निःश्वसितं मरुत्तनुतरं रन्ध्रं सुमूक्ष्मं नमः ।

क्षुद्रा रुद्रपितामहप्रभृतयः कीटाः समस्ताः सुरा  
दृष्टे यत्र स तावको विजयते भूमावधूतावविः ॥ ७ ॥

कुलशेखरस्यैते ।

उद्देगस्य निवारणाय दुरितच्छेदाय पुण्याप्तये  
पानाय श्रवणामृतस्य धृतये कस्मैचिदार्तिच्छिदे ।

उच्छ्वास पुरुषोत्तमाच्युत हरे गोविन्द नारायण  
श्रीवत्साङ्ग मुकुन्द कृष्ण कमलाकान्तेति वाचं(च्यं?) मुहुः ॥ ८ ॥

चक्षुः पश्यतु केशवं मम हरेर्वाचं शृणोतु श्रुतिः  
जिह्वा नित्यमनन्तनामसुधया सौहित्यमभ्यस्यतु ।

सूर्या माधवपादपद्मरजसः स्पर्शेन पूतोऽस्तु मे  
श्रीकान्तं परिरभ्य सौरभभरं प्राप्नोतु गात्रं मम ॥ ९ ॥

सर्वज्ञनारायणभट्टस्यैतौ ।

इति श्रीभगवत्तज्जह्णविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या हरिस्तुतिः ॥

## हरस्तुतिपद्धतिः ( १३३ )

अज्ञातमहिमा वाणी जिवं स्तौतु रसोन्मदा ।  
रसातिरेकादौचित्यभङ्गः स्त्रीणां क्व लभ्यते ॥ १ ॥

कविदर्पणस्य ।

यातु चञ्चलशीलत्वाद्यत्र क्वचन मे मनः ।  
सर्वव्यापिन् महादेव त्वा विहाय क्व यास्यति ॥ २ ॥

यद्यहं स्तुतिपदे तवाक्षमः किं ततः कमलजोऽपि यत्तथा ।  
मज्जतो जलनिधौ किमन्तरं मृत्कणस्य च कुलाचलस्य च ॥ ३ ॥  
कण्ठकोणविनिविष्टमीश ते कालकूटमपि मे महामृतम् ।  
अप्युपात्तममृतं भवद्गुर्भेदद्वयं यदि रोचते न मे ॥ ४ ॥

उत्पलदेवस्यैतौ ।

त्वं पाथोऽपि न मे रजो हरासि किं तेजोऽपि नो किं तम-  
श्चन्द्रार्कावपि नेक्षसे स्पृशसि किं न त्वं नभस्वानपि ।  
आधारोऽपि कथं धरां न तनुपे व्योमापि शब्दं न किं  
कस्मात्त्वं यजमान एव करुणादानाय भन्दायसे ॥ ५ ॥

मरोत्तमस्य ।

अपूर्वोऽयं पन्थाग्निश्च तव विभुन्वस्य कतमो  
जगद्वन्धो यत्ते पदयुगमकारं प्रणमताम् ।  
प्रयाति प्रध्वंसं न खलु दुरित केवलमिदं  
चिरोपात्तं सद्यः सुकृतमपि सर्वं विगलति ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

ये स्वप्नेऽपि चिरं न भान्ति विषयाः सीदन्ति येऽतः(न्तः) परं  
यानप्राप्य कथंचिदक्षमतया तूष्णीं परं खिद्यते ।  
तेऽपि त्वत्करुणाञ्चलैः कवलिताः सिव्यन्ति विद्याग्निपाः  
किं वा तुष्यति यस्य तस्य भवति स्वम्भोऽपि रूपद्रुमः ॥ ७ ॥

रम्ये पुण्यतरङ्गिणीपरिसरे कुत्रापि पुत्रादिभि-

लिङ्गाकारतया स्थित स्मरहर त्वामर्चयन्ति स्म ये ।

स्वर्गङ्गातटकल्पपादपलताहिन्दोलकेलिक्रमाः

प्रेङ्खन्नाकवधूभुजार्गललताः खेलन्त्यमी खेचराः ॥ ८ ॥

खर्जूजर्जरगात्रघर्षणघनव्यापारशीर्यन्नखै-

र्यो दृष्टः क्ष( श ? ) तपातकैरपि महादेव प्रसङ्गज्जवान् ।

ते कन्दर्परसालसामरवधूनीरन्ध्रपीनस्तन-

द्वन्द्वोल्लेखविलासभङ्गुरनखाः खेलन्ति खे खेचराः ॥ ९ ॥

गौरीकान्त कृतान्तसूदन जगन्नाथ त्रयीविग्रह

त्वचिन्तासु विचक्षणाः क्षणमपि ब्रह्मादयो मानवाः ।

बुद्धिर्नः [क्रियेती] न साऽप्यकलुषा तत्रापि तापोर्मयः

कस्त्वा चिन्तयितुं क्षमो न हि(नु?) कृपामात्रस्य पात्रं वयम् ॥ १० ॥

कतिपयपुरस्वामी कायव्ययैरपि दुर्ग्रहो

मितवितरिता मोहेनाहो मयाऽनुसृतः पुरा ।

त्रिभुवनपतिर्बुद्ध्याऽऽराध्योऽधुना स्वपदप्रदः

पुनरधिगतस्तत्प्राचीनो दुनोति दिनव्ययः ॥ ११ ॥

भेरीभाङ्कारस्यैते ।

वपुःप्रादुर्भावाटनुमितमिदं जन्मनि पुरा

पुरारे न प्रायः क्वचिदपि भवन्तं प्रणतवान् ।

नमन्मुक्तः संप्रत्यहमतनुरग्रेऽप्यनतिमान्

महेश क्षन्तव्यं तदिदमपराधद्वयमपि ॥ १२ ॥

अपराधमुन्दरस्य ।

त्वदीयं त्वत्कार्यं रसकुसुमगन्धादिसकलं

तवैवाहं भक्त्या प्रतिदिनमयच्छं निजतया ।

तया भक्त्या श्लाघी विदितचरितस्त्वं न मनुषे

मदज्ञानं यच्च किमु शिव तवैवार्जवमिति ॥ १३ ॥

सारङ्गदेवस्य ।



इहो माधव किं वयस्य सुमते किञ्चिद्रहस्यं ब्रुवे  
 हुंकृत्यन्तमृजुः प्रकीर्णविभवः शैलात्मजावल्लभः ।  
 द्वित्रैस्तं विजने प्रतार्य कुसुमैरर्कस्य दर्भस्य वा  
 गृहीमः सुरमौलिलालितपदां त्रैलोक्यराज्यश्रियम् ॥ १४ ॥

माधवस्य ।

भस्मोद्धूलन भद्रमस्तु भवतो रुद्राक्षमाले शुभं  
 हा सोपानपरंपरे<sup>१</sup> गिरिसुताकान्तालयालङ्कृते<sup>२</sup> ।  
 अधाराधनतोषितेन विश्वना युष्मत्सपर्यासुखा-  
 लोकोच्छेदिनि मोक्षनामनि महामोहे निधीयामहे ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

धर्मं ब्रह्मशिरोह [राद्धनभरं] भैक्षेण कुक्षिभरेः  
 कामं कामतनोर्दवाद्भवसमुच्छेदं च वाञ्छन् भवात् ।  
 आशाच्छेदनतत्पराच्च भवतः संप्रेतसुराशोभमा-  
 नुन्मत्तोऽस्मि हर प्रसीदतु भवा[नो]<sup>३</sup> न्मत्तमप्युज्जति ॥ १६ ॥

उमापतिधरस्य ।

बलद्रङ्गोत्तमाङ्गे तव किमभिपवनेनैव नैवेद्यमासीत्  
 पञ्चग्रासी यदीया निजतनुविहितैः पञ्चभूतैर्महद्भिः ।  
 किं मन्त्रैर्मन्त्रकर्तुः किम्बु कुसुमचयैर्व्योमिकेशस्य ते स्यात्  
 पूजाभावे [तैर्वैवं] भव भवतु भवद्भावनेवाभवाय ॥ १७ ॥

श्रीहर्षस्य ।

स्थाणुः स्वयं त्वमसि ते दयिताऽप्यपणां  
 पुत्रस्तव त्रिणयन प्रथितो विशाखः ।  
 छाया तथाऽपि भवतः सकुटुम्बकस्य  
 तापत्रयव्यतिकरं जगतां दिनस्ति ॥ १८ ॥

जयदेवस्य ।

१ स्तवज क. ख च, २ ग क ख च, नि ३ क ख, च ४ नु क ख, ग, घ, च, ५ भवेय,  
 क, ख, ग घ च,

मुक्तस्य वा मम स्वामिन् गुणौघग्रथितस्य वा ।

अस्तु पुष्पचयस्येव विनियोगस्तवार्चने ॥ १९ ॥

सत्त्वं ममेष्टं पतितं पुरस्ते त्वदङ्घ्रिसंमर्दरजः प्रियं च ।

अदृष्टमन्यद्रचितं तमोऽपि त्रैगुण्यहानिं कथमीश याचे ॥ २० ॥

कयोरप्येतौ ।

भवश्च यदहं चेश द्वाविमौ जनिता त्वया ।

परस्परविभागं त्वं न करोषि कथं प्रभो ॥ २१ ॥

व्यासतीर्थस्य ।

कस्यचिज्जायते जन्तोः पादाघातस्तवाध्वानि ।

पदभङ्गव्यथा शंभो जृम्भते जम्भवरिणः ॥ २२ ॥

नरोत्तमपट्टस्य ।

शशिखण्डं श्रीखण्डः खण्डं खण्डनगिरामथ विनोदः ।

भक्तिश्च खण्डपरशावखण्डतपसां फलं लोके ॥ २३ ॥

लोलन्मौलिमृगाङ्गमण्डनधनस्फारादृहासस्वनो

दृष्यद्गन्धगजासुरममथनस्त्व देव पञ्चाननः ।

चित्रं किन्तु पतन्ति तावत्पदव्यालप्रमुक्ता न य-

त्स्वामिन्मानसपञ्जरे निगलितो दत्ते यदुच्चैःपदम् ॥ २४ ॥

चित्तराजस्य ।

तवैव भक्तः कथमन्यसेवां

करोति शंभो भवभोगहीनः ।

तं दीनमालोक्य न लज्जसे त्वं

सोऽपि त्वदीयोऽहमिति ब्रुवाणः ॥ २५ ॥

नानाविधै[ र्व्याधिभिराधिभि ]र्यत्करोषि दुःखं हृदि मे महेश ।

तवैव तद्यन्मनासि स्थितस्य चेष्टा प्रभूणां हि विचारश्चन्या ॥ २६ ॥

शौर्यं श्लाघाविहीनं नयविनयसमालङ्कृतं भूपतित्व  
 लक्ष्मीरौदार्ययुक्ता वपुरनधिगतं व्याधिनाऽप्यल्पकेन ।  
 विद्वत्तोत्सृष्टगर्वा गुणगणकलितं रूपमुत्सेकि भाग्यं  
 त्वद्भक्तिस्सर्वकालं भवतु भुवि नृणां शङ्कर त्वत्प्रसादात् ॥ २७ ॥  
 श्रीवैद्यभानुपण्डितस्यैतौ ॥

॥ इति सूक्तिमुक्तावल्यामीश्वरस्तुतिः ॥

शाकेऽङ्गाद्रीश्वरपरिमिते वत्सरे पिङ्गलाख्ये  
 चैत्रे मासे प्रतिपदि त्रिथौ वासरे सप्तसप्तेः ।  
 पृथ्वीं शासत्यतुलमहसा यादवे कृष्णराजे  
 जह्नुस्यार्थे व्यरचि भिषजा भानुना सेयमिष्टा ॥ १ ॥  
 शश्वत्कृष्णमहीपसम्पदुदधेर्द्वौ निशाकाररुः  
 का[व्या]म्भोजविकासतिग्मकिरणश्चाणक्यचातुर्यवान् ।  
 स्फूर्जत्कर्करहस्यकर्कशमतिः साक्षात्कृतालङ्कृति-  
 प्राग्भारो भिषजा वरो विजयते श्रीभास्कराख्यः सुधीः ॥ २ ॥

हरीशयोस्त्रयस्त्रिंशत्पद्मतीनामिदं शतम् ।  
 श्रीमता भगदत्तेन जल्हणेन व्यरच्यत ॥  
 श्रीकण्ठीरवरारजस्य धर्मवित्तिम्मन्त्रिणः ।  
 सक्तिमुक्तावली सेयं कुर्यात्कल्याणसन्ततिम् ॥

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणदेवविरचिता सूक्तिमुक्तावली समाप्ता ॥



# सूक्तिमुक्तावल्यन्तर्गतपद्यानामनुक्रमणी

| श्लोक                | पृष्ठ | श्लोक             | पृष्ठ |
|----------------------|-------|-------------------|-------|
| अ                    |       |                   |       |
| अकरवमधि              | १९९   | अद्वैरन्तर्निहित  | ३९४   |
| अकालजलदश्लो          | ४६    | अचिन्त्या पन्थानः | १२९   |
| अकालजलदेन्दो         | ४६    | अच्छिन्न नयना     | १६१   |
| अकालमृत्यु           | ४००   | अजस्रभूमी         | ३६१   |
| अकृतकबलारम्भै        | ३२६   | अजाङ्घिनिर्दत्त   | ३६१   |
| अकृतस्यागमो          | ४३८   | अजानन दाहि        | ४५६   |
| अकृत्रिमविलासाद्     | २७९   | अज्ञातमहिमा       | ४५९   |
| अकेकी कि केकी        | ७१    | अज्ञान कारण       | ४४८   |
| अक्लिष्टबालतरु       | २४०   | अज्ञलिस्थानि      | ५२    |
| अक्षत्रारिकृता       | ३१५   | अण्वपि गुणाय      | ५३    |
| अक्षदेवनपणी          | २७२   | अताडयत् पल्लव     | २३९   |
| अक्षयूतजिता          | २७२   | अतिकृष्णेष्वति    | ३९८   |
| अखर्वपर्वगते         | ३६३   | अतिविपुल          | १३    |
| अगररिति वदति         | ११३   | अतिश्रुथालबि      | २२६   |
| अगस्त्य इव           | ३     | अतो गरीय कि       | ४४१   |
| अग्रे धनुः           | २५८   | अत्यन्त सितमशु    | १५    |
| अग्रे यान्ति रथ      | ३१७   | अत्यन्तविमुखे     | ५६    |
| अग्रे स्त्रीनख       | २०७   | अत्युक्तो यदि     | ३४२   |
| अङ्गे कृत्वोत्तमाङ्ग | ३३२   | अत्युच्चाः परित   | ३१६   |
| अङ्गदोषपरि           | ३९३   | अत्युच्छिन्नोन्नत | ४३६   |
| अङ्गाकृष्टदुकूल      | २७५   | अत्राकण्ठ विलुठ   | ३१६   |
| अङ्गानि धीपटु        | ३९८   | अत्रास्मिन् सुतनु | २४१   |
| अङ्गारहासि           | ९३६   | अथ कृतकविह        | २४५   |
| अङ्गारै स्वाचि       | २१४   | अथ मनसिज          | २१९   |
| अङ्गीकृता क्षति      | ९९    | अथो गणपति         | ४५    |
| अङ्गुलीभिः           | १८३   | अथोपगूढे          | २२६   |
| अङ्गुल्यग्रनखेन      | १९७   | अट्टिन्व्यापार    | ८३    |
| अङ्गुल्यग्रनिरो      | २१८   | अद्यापि स्तन      | २६१   |
| अङ्गुष्ठाग्रिम       | ३-४   | अद्येद श्व इद     | ४५४   |
| अङ्गुष्ठे पद         | ३९५   | अद्वैत सुखदुःख    | ४२३   |
|                      |       | अघन खलु जीव       | ४३७   |

| श्लोक             | पृष्ठ | श्लोक               | पृष्ठ. |
|-------------------|-------|---------------------|--------|
| अधरेणोन्नति       | १६६   | अन्तर्जलावारि       | २४५    |
| अधिकारामिषे       | २१०   | अन्तश्छिद्राणि      | १०५    |
| अधिरजनि जगाम      | २९६   | अन्तस्सन्तोष        | ३२८    |
| अधिरजनिमुत्से     | २८७   | अन्तेनार्जुन        | २७०    |
| अव्यापितोऽसि      | १२८   | अन्वप्रोतबृह        | ३२१    |
| अध्याहार. स्मर    | ३३८   | अन्त्रै. कल्पित     | ३२८    |
| अध्वक्लान्ततनु    | ३९६   | अन्य. क. क्षार      | ३७५    |
| अध्वन्य=वनि       | १११   | अन्यमुत्से शुर्वा०  | ३०४    |
| अध्वन्यस्य वधू    | २१२   | अन्यस्मात्प्रबोधमा  | ५८     |
| अध्वन्यैर्मकरन्व  | २१२   | अन्या सा सरसी       | ७४     |
| अवा न पवि         | ९२    | अन्ये हि दु.स्तमृत० | २३४    |
| अनङ्गेनावलास०     | १३०   | अन्योन्यवारि        | २२३    |
| अनङ्गोऽयमन०       | २४२   | अन्योन्याहत         | १३५    |
| अनाकाशे चन्द्रः   | १८२   | अपकारमस             | ५७     |
| अनाकूतैरेव        | १७३   | अपकुर्वन्नपि        | ५२     |
| अनालोच्य प्रेम्ण  | १९७   | अपनितकुसुमा         | २४१    |
| अनावर्जित         | ४३९   | अपयान्तीना          | २८८    |
| अनिद्रो तु स्वप्न | ४३४   | अपराधं              | ३२     |
| अनुकुरुत. तल      | ५३    | अपवादादभीष्ट        | ५७     |
| अनुदृष्ट शब्दै    | ४१    | अपसर पृथिवि         | ३०     |
| अनुप्राप्तिनि     | ४६    | अपामुद्धताना        | २२७    |
| अनुरागवन्तमपि     | २४८   | अपि तरुवना          | २१५    |
| अनुसर सर          | ८५    | अपि तुरगसमी         | ३८५    |
| अनूनवेगादय        | ३६०   | अपि मुदमुष          | ४०     |
| अनेकशुषिर         | ३५३   | अपि स्वैः सर्वस्वैः | ७२     |
| अनेन रम्भोरु      | २६९   | अपूर्व. कोऽपि       | ५८     |
| अनेन वीत          | १६६   | अपूर्वोऽय पन्थाः    | ४५९    |
| अन्त करणतत्त्व    | ४२५   | अन्यत्युच्चो        | ३५३    |
| अन्त करणान्य      | ४०७   | अप्यात्मनो विना     | ५९     |
| अन्तः कुटिलता     | १००   | अप्रतिकृत्या        | ४०५    |
| अन्त कोपकथा०      | ५५    | अप्रदीपा यथा        | ३९७    |
| अन्तर कियदा०      | ४४    | अप्राज्ञेन च कात०   | ४०९    |
| अन्तर्ग्रह नयति   | २३४   | अप्राप्तप्रथमा      | ३१८    |
|                   |       | अब्जं त्वब्जमथा०    | १२३    |

| श्लोक.             | पृष्ठ | श्लोक                   | पृष्ठ |
|--------------------|-------|-------------------------|-------|
| अभवन्नद्धतो        | २३३   | अम्बायाश्च पितुः        | ४२५   |
| अभिद्रोहेण भू०     | ४०४   | अम्बा शेतेऽत्र वृद्धा . | ३०२   |
| अभिनववधू           | २३२   | अम्भोजाक्ष्या.          | २५९   |
| अभिमानधन           | ५६    | अम्भोजिनीवन             | ७४    |
| अभिमानवतो          | ५६    | अम्भोदस्तनित            | २२२   |
| अभिमुखे            | १४९   | अम्भोवि. स्थल           | ४१३   |
| अभिसरणरसः          | २५८   | अम्भोघो विह             | ६६५   |
| अभेदेनोपास्ते      | ५५    | अम्भोऽहमये              | ३५९   |
| अभ्यर्थ्य सप्र०    | १३७   | अय त्रयाणा              | १८३   |
| अभ्यस्तेऽपि नित    | १३८   | अय प्रभुरय              | ४१७   |
| अभ्यस्तेऽपि हि     | ३०६   | अय बारामेका             | ९७    |
| अभ्यस्य पवन        | ३०९   | अय शून्यो ग्राम         | ४४१   |
| अभ्युत्थान         | ४२४   | अय हि प्रथमो            | ६९३   |
| अभ्युद्धता वसुम    | ३३५   | अयमरविवरे               | ३५७   |
| अभ्युन्नतेऽपि      | ११८   | अयमवसर                  | १०१   |
| अभ्युपयुक्ता       | ६२    | अयमुपागतकृष्ण           | ३७५   |
| अमन्द्रमणिनू०      | २४४   | अयमेकोऽहमे              | २९८   |
| अमन्दानन्द         | १७१   | अयि जलद यदि             | ६९    |
| अमन्यतासौ          | ३८७   | अयि मृगाक्षि            | १८१   |
| अमरककवित्व         | ४८    | अये कोऽय                | १६८   |
| अमीतिलास्तैल       | १२५   | अये कोऽय वृद्धो         | ३००   |
| अमीभिराकण्ठ        | ४०१   | अये को जानीते           | २००   |
| अमीषा मोहाद्वा     | ९९    | अये नीलग्रीव            | ७६    |
| अमी हेलोन्नेष      | २१२   | अये वापीहंसा            | ८४    |
| अमु कालक्षेप       |       | अये वारा राक्षे         | ९६    |
| अमुष्मिन्नुद्याने  |       | अये स्वर्ग स्वर्गः      | ४५०   |
| अमुष्मिन् पञ्चेषोः |       | अये हेलवेलाकु०          | ७०    |
| अमुष्मिन् लावण्या  |       | अरतिरिय                 | १४१   |
| अमुष्मिन् ससारे    |       | अरावप्युचित             | ४३५   |
| अमूल्यस्य मम       |       | अरिषड्ग                 | ४०५   |
| अमृतमधुरै          |       | अर्का केचन              | ११०   |
| अमृतममृत           | १६८   | अर्काभिमुख              | २९८   |
| अमृतवचन            | ७२    | अर्चिष्मन्ति            | २३    |
| अमृताशोः किर०      | ९८    | अर्थस्य सदो             | ४११   |

| श्लोक               | पृष्ठ | श्लोक             | पृष्ठ |
|---------------------|-------|-------------------|-------|
| अर्थिता विभव        | ४०८   | अशक्तो यः         | ४४५   |
| अर्थिभ्यः कनक       | ४५५   | अशीतेनाम्भसा      | ४००   |
| अर्थष्वलभ्येषु      | ४०    | अश्रान्तश्रुति०   | ३७७   |
| अर्धाङ्गनापुव       | १९    | असङ्ख्यपुष्पोऽपि  | २३९   |
| अर्धाङ्गुलीपरी      | ४११   | असत्या च          | ४०३   |
| अर्धासने समधि       | ३२०   | असद्वत्तो नाय     | १९७   |
| अर्धेन जलत्र        | २१९   | असर्भगेन सामा     | ६१    |
| अबोक्ते भयमा        | २०२   | असाध्यायाः सुस    | ३९५   |
| अलङ्कार शङ्का       | ४१४   | असिन्दूरश्च       | ३४४   |
| अलङ्किया            | ४४५   | असोढा तत्काले     | १६    |
| अलमन्ध              | १२८   | असौ मरुच्छुबित    | २०६   |
| अलमप्रियाप्यु       | ४०६   | असौ रसोचित्य      | ७८    |
| अलमल                | १६५   | अस्तं याति शशी    | ९८४   |
| अलसवलितैः           | १३८   | अस्तावलम्बिनि     | २४९   |
| अलिपटलै             | ६८    | अस्ति श्रीस्तन    | ३८२   |
| अवकेशिनीऽ-          | ११२   | अस्र विमुच्य      | १३५   |
| अवचन वचन            | ३०५   | अस्त्राणि ध्रुवगा | ३२१   |
| अवत् वः सवितु       | २६    | अस्थाने जन        | १५१   |
| अवधिदिवस            | १४३   | अस्थिक्षोदवती     | २१२   |
| अवान्तिः काव्यमा-   | ४४    | अस्थिरमनेक        | २२१   |
| अवयवेषु             | १८७   | अस्थीन्यस्थीनि    | २०    |
| अवहितः किमशो        | ३८    | अस्पृश्यसङ्गति    | १२५   |
| अवातैर्द्राधि०      | ३६४   | अस्माक सखि        | ३०३   |
| अवाप्य प्रागल्भ्य   | २६५   | अस्मान् विचित्र   | ७६    |
| अविज्ञातविज्ञे०     | २५२   | अस्मिन् चन्द्र    | १५७   |
| अविज्ञानाद्वा       | ४०    | अस्मिन् जरा       | ४३५   |
| अविदग्धः श्रम       | ३११   | अस्मिन्मोद्       | ८७    |
| अविदितगुणा          | ३८    | अस्मिन् वर्षमहे   | १३६   |
| अविदितपर            | १४८   | अस्या नेत्रपथ     | १६७   |
| अविद्याबीज          | ३८९   | अस्याननस्य        | ९०    |
| अविस्तमिद्          | २४६   | अस्यारिप्रकर      | ३४५   |
| अविवेकिनि भूषे      | ४३२   | अस्या ललाटे       | १७८   |
| अव्यात् स्वर्लोक    | ३४    | अस्यासिर्भु०      | ३४२   |
| अव्युत्पन्नस्वभावा० | २३०   | अस्यास्त्राणम     | १३१   |

| श्लोक            | पृष्ठ | श्लोक.           | पृष्ठ |
|------------------|-------|------------------|-------|
| अस्थैकस्यापि     | ४४७   | आच्छिद्योरग०     | ३९२   |
| अह च देवनन्दी    | ३४८   | आजन्मव्रह्मचारी  | ३२२   |
| अह तेनाहूता      | २९८   | आजन्मस्थितयो     | १०२   |
| अह न चेत् स्या   | ४४५   | आताम्रतामप०      | २००   |
| अहमेको न मे      | ४४७   | आताम्रा किरणा    | २०६   |
| अहमेव गुरु       | ६०    | आत्तमात्तमधि०    | २४६   |
| अहह गृही         | ४५०   | आत्मज्ञानवि      | ४३९   |
| अहिरहिरिति       | १२२   | आत्मनाशाय        | ४०३   |
| अहो अह           | १४८   | आत्मनिच्छसि      | ४५३   |
| अहो कथमसी        | २२३   | आत्माधीनश्       | ४४३   |
| अहो प्रभावो      | ४५    | आत्मा यत्नशतेन   | ४१५   |
| अहो मोहो बरा०    | ७७    | आदाय चाप०        | ८     |
| अह्नि भास्कर     | ४०८   | आदाय मासम०       | ३१३   |
| अशुकेन जघन       | १८५   | आदाय वारि परि०   | ९५    |
| आ                |       | आद्रिमत्स्यः स   | २७    |
| आकण्ठदृष्टशि     | ३६८   | आदौ नमस्कृतिः    | ५     |
| आकण्ठापित        | १७३   | आदौ मानपरि०      | २१५   |
| आकर्ण्य स्मरयौ   | २२१   | आद्ये जग्मुषि    | २८७   |
| आकर्षन्ति न      | २४१   | आधाय द्रुतमा०    | ७९    |
| आकाक्षिण क्षमा   | ४३३   | आध्यातोद्धत      | २१७   |
| आकारः कमती       | ७१    | आनन्दोद्धृतवा०   | १९३   |
| आकारः सुमनो      | १९०   | आनन्दोर्मि       | १७०   |
| आकारालाप         | ९०    | आनीयते शरी०      | ४१५   |
| आकारैर्न विदन्ति | ३०१   | आनीलचूचुक        | १८६   |
| आकुलः शिष्या     | ३०    | आन्धीप्राप्ति    | ३९५   |
| आक्रन्दा स्तनितै | १५३   | आपत्स्वेव हि     | ४०९   |
| आगच्छता च        | १०३   | आपद्ः क्षणमा०    | ४४९   |
| आगच्छन् सूचि०    | १९२   | आपद्ः सन्ति      | ४०५   |
| आगत्य प्रणि०     | २०४   | आपद्यपि          | ४०४   |
| आगत्यैव कुत      | ६४    | आपुष्पप्रस०      | ११३   |
| आगस्कारिणि       | ३५    | आपूजितैवास्तु    | १४४   |
| आग्नेयीमेति      | २३४   | आपूर्णश्च कलाभि० | ३१५   |
| आचम्याधर०        | २८१   | आपूर्यमाणप०      | ३१०   |
| आच्छिद्य प्रियत० | ३४७   | आपृष्टाऽसि व्य०  | २५०   |



श्लोक.

पृष्ठ

श्लोक.

पृष्ठ.

|                   |     |                      |     |
|-------------------|-----|----------------------|-----|
| आबध्नन् परि       | १८० | आशङ्क्य प्रणतिं      | १९५ |
| आबल्याधिगमा०      | ३३७ | आशाः पूरयति          | ६६  |
| आभाति धूसर        | २५४ | आशवलम्बोप०           | ४३८ |
| आभोगभूषण          | ४२२ | आश्लेषचुम्बन०        | २७२ |
| आमरणादपि          | ७७  | आश्लेषाघर०           | २९  |
| आमुक्तपुष्प       | ४३५ | आश्लेषे प्रथम        | २७१ |
| आमोदेन कदम्ब०     | २२४ | आसत्यलोका०           | २३३ |
| आमोदैर्मरुतो      | १०८ | आसादितप्रक०          | २२६ |
| आमोदैस्ते दिशि    | १११ | आसीद्गङ्गाधरः        | २   |
| आन्नायाभ्यस       | ४५७ | आसीस्त्व निशि०       | २८९ |
| आग्राः किं फल०    | १२० | आस्कन्दितो भुज       | २३९ |
| आयाताऽसि वि०      | २५६ | आस्ते दामोदरी        | ३३८ |
| आयाति फुल्ल       | ४५३ | आस्ते सीमन्त         | ३४६ |
| आयाते दयिते मनो०  | २७७ | आस्यप्रोज्झित        | १७९ |
| आयाते दयिते मरु०  | १९२ | आहत कुचतटे           | २८० |
| आयातो भवत्        | ४२६ | आहारे विरतिः         | १३८ |
| आयुर्वृत्ते गुडे  | ४०० | आहिते प्रतिषेध       | ४२७ |
| आयुर्नीरतर०       | ४५२ | आहतोऽपि०             | २३५ |
| आयुर्वायुर्व्यधि० | ३८० |                      |     |
| आरब्धे दयिता      | १८१ |                      |     |
| आरादसौ तरु        | २३९ | इतः काकानीक          | ११९ |
| आरोहत्यवनी०       | ११८ | इतः क्रोधो गु०       | ४५२ |
| आर्तदुःखपरि०      | ४२१ | इतः शोचिः प्राच्या   | २८८ |
| आर्द्रा कण्ठे     | २१  | इतश्चन्द्रः सान्द्रः | २९८ |
| आलक्ष्यदन्त       | ४२५ | इतो मृत्युरितो       | ४४८ |
| आलस्य स्त्रीसेवा  | ४०६ | इत्य कविकुट्ट        | ४९  |
| आलस्य स्थिरता     | ४१८ | इद कुष्ण कुष्ण       | २९३ |
| आलस्यात् सुभ      | ४०५ | इद नमसि भी           | २५२ |
| आलान जय           | ३३७ | इदमपट्ट कपा०         | १२६ |
| आलिङ्गिता परै.    | ३१० | इदानीं तीवामि        | १४१ |
| आलिङ्ग्य मन्दि    | ३४८ | इन्दु प्रयास्यति     | ८३  |
| आलोकवन्तः सन्त्ये | ६५  | इन्दुर्यत्र न नि०    | २७१ |
| आवर्तिनः शुभ०     | ३६० | इन्दुर्ययुदयादि      | २६१ |
| आवृण्वाना झटि०    | २८२ | इन्दोः कलाकला०       | ४२५ |

| श्लोक                 | पृष्ठ. | श्लोक.               | पृष्ठ |
|-----------------------|--------|----------------------|-------|
| इन्द्रो कि द्रुहिणस्य | २०     | उत्तुङ्गे स्तरुमि.   | ११७   |
| इन्द्रो रेककलाया      | २६४    | उत्थायोन्नतवा०       | २८७   |
| इन्द्राभ्यर्थनया      | २९४    | उत्पत्तिर्जमद्०      | ३८९   |
| इह निचुलनि०           | २३०    | उत्पन्न सुधिया       | ३     |
| इह शप्यागते           | ४४८    | उत्पाय यत् स्वय      | ६३    |
| इह शिखरक०             | २७४    | उत्फाल हेलये०        | २८९   |
| इह समदश०              | ३७     | उत्सङ्गे सैकता०      | ३७४   |
| ईश्वरमाराध०           | ४३४    | उदयतटा               | २६०   |
| ईश्वरसेवा सु०         | ४३३    | उदयोर्वीभु०          | २६८   |
| उ                     |        | उदस्योच्चै पुच्छ     | १२१   |
|                       |        | उर्जज्जल             | ३६७   |
| उक्त च वक्ष्यमाण      | ५१     | उद्गाढप्रणये         | २५०   |
| उक्त परस्यामि-        | ६१     | उद्गण्डकोकनद         | ६४२   |
| उग्रमाहमुद्०          | २४१    | उद्गामगुमाणि         | २१६   |
| उच्चित्य प्रथम        | २३९    | उद्गामभ्रमिवे०       | २१    |
| उच्चैः कुभ कपिश०      | ३५८    | उद्देशोऽय कनक        | ३७१   |
| उच्चैः स्थानकृतो      | ६७     | उद्ध्य मूलार्ध०      | २१५   |
| उच्चैरुत्ताल          | १०     | उद्ग्रन्धन हृदं      | ८६    |
| उच्चैर्वादिह पशु०     | १२८    | उद्दिग्ना कलकण्ठ     | २६८   |
| उच्चैर्ब्रह्माण्डखण्ड | ११     | उद्यद्गर्हिषि        | २२५   |
| उच्छ्वास. खण्ड०       | ३००    | उद्यान कौमुदी        | ३०३   |
| उच्छ्वासावधय          | ४५४    | उद्याने सहकार        | ७२    |
| उज्जृम्भाननमु०        | १३८    | उद्ग्रेष्ठ्य स्वयमेव | १६२   |
| उज्ज्वलगुणम०          | ५९     | उन्नत्यै नयति        | ४३३   |
| उड्डीना गुणप०         | ४४२    | उन्नम्य दूर मु०      | २४२   |
| उत्कलिकाबाहुल्य       | ३६९    | उन्नमत्तकण्टकि       | ११७   |
| उत्कृजन्तु बटे बटे    | ७२     | उन्मीलद्दनेन्दु      | १७८   |
| उत्कृत्य अवलितात्     | ३२९    | उन्मीलन्ति नसै       | १५८   |
| उत्कृत्योत्कृत्य      | ३२८    | उन्मीलन्ति मृणाल     | २६१   |
| उत्तसङ्गौतुकर         | १०९    | उन्मीलन्तील          | ३७५   |
| उत्तसीकृत             | ३६७    | उन्मीलन्मणिरश्मि     | ३२६   |
| उत्तिष्ठति नम०        | ३११    | उन्मुक्ताभिर्दिव०    | २५२   |
| उत्तिष्ठ दूति         | २५९    | उन्मेष यो मम         | २६९   |
| उत्तुङ्गे विभव        | ४४२    | उपचरिताह०            | ४५५   |

| श्लोक.                | पृष्ठ | श्लोक             | पृष्ठ |
|-----------------------|-------|-------------------|-------|
| उपनमित पुण्य०         | ४२७   | एकान्तसुन्दर      | १७२   |
| उपपरिसरं              | ३७२   | एकावलीकलित        | २९७   |
| उपप्राकाराग्र         | १६८   | एकिकेव निज        | २०३   |
| उपरि घन घन०           | २२४   | एके कुटीरकोणे     | १३०   |
| उपरि पयोधर०           | २२४   | एकेनाक्षणा प्र०   | २४९   |
| उपर्यशुमत.            | ३६२   | एकेनोद्धृत्य सङ्ग | ३२५   |
| उपशोभैव               | ४१६   | एकैव साऽभूत       | ६५    |
| उपस्थिते वि०          | ४०७   | एकोऽपि जीयते      | ४४    |
| उपाध्व तत् पान्थाः    | १०४   | एकोऽपि त्रय इव    | ६४४   |
| उपायैरिव तै.          | १     | एको बाण स्फुर     | ३०५   |
| उपोद्वरागेण           | २६०   | एतच्छान्तवि०      | ३७९   |
| उभौ रम्भास्तम्भा०     | १६९   | एतत् सर्वं शुणु   | १३१   |
| उर कृत्वा [ श्वेध्य ] | ३२३   | एतदत्र पथिकै      | ७०    |
| उल्लङ्घ्यापि सखी      | १४४   | एतदेवात्र साम     | ४३७   |
| ऊ                     |       | एतज्जीमपरा०       | ३७६   |
| ऊरुद्वदमनि०           | १७७   | एतस्माज्जलधे      | २६८   |
| ऊ                     |       | एतस्मान्मा        | १६३   |
| अक्षाणा भूरि          | १८    | एतस्मिन्मलया      | ७६    |
| अजुत्वमौन             | ३४५   | एतस्मिन्भृगया     | ३८५   |
| अजुरेष पक्ष           | ५९    | एतस्मिन्वन        | ११०   |
| अज्वी हृष्टिरनु०      | ३०६   | एतस्य कलामेका     | २६४   |
| ए                     |       | एतस्याः करि       | २७४   |
| एकः क्षमावता          | ४४५   | एतस्या विरह०      | १३६   |
| एकतश्च सुर            | ३२२   | एता. शार्दूल      | ३२७   |
| एकत्रासनस०            | १९४   | एतासुके तकि       | ११४   |
| एक ध्याननि            | १८    | एते केतकसूचि      | २२४   |
| एकस्मिन्ननु पा०       | ३२१   | एते नेडुरति०      | २२४   |
| एकस्मिन्नप्यति        | ४३५   | एते पछिपुरन्धि    | ३७२   |
| एकस्मिन्नयने भुशं     | २६    | एते व्योमनि       | ३८९   |
| एकस्मिन्नयने विष      | ०८५   | एते स्निग्धतमा    | ५९    |
| एकस्मिन् शयने         | २८५   | एते हि गुणा पङ्कज | १०५   |
| एकस्य तस्य मन्ये      | ६९    | एव यथाह भव०       | २०३   |
| एकस्यायमुदेति         | १२३   | एष रविस्तेज०      | १२८   |
| एकाकिनी यद्ग०         | ३०२   | एषा जिगीषति       | २३८   |

| श्लोक          | पृष्ठ | श्लोक             | पृष्ठ |
|----------------|-------|-------------------|-------|
| एषा गोपवधू०    | ३०१   | कथय निपुणे        | १६५   |
| एषा सा विन्ध्य | ३७१   | कदा नु कन्या      | २२६   |
| ऐ              |       | कनककलशश्रेणी      | ३७७   |
| ऐण चर्मपलाश    | १२७   | कनककलशस्व         | १३    |
| ऐश्वर्यादनपेत  | ४०९   | कन्या बहसि        | ३०८   |
| ओ              |       | कपाले मार्जार     | २६३   |
| ओज सत्त्व      | ४३१   | कपोले जानक्या     | ३१८   |
| औ              |       | कपोलौ लोलाक्ष्याः | १८१   |
| औत्सुस्येन कृत | २२    | कमलमन             | १६९   |
| औदार्यमेक      | ४२०   | कमलगरधि           | १९१   |
| औष्मायमाण      | ३७८   | कमितुरभिसु०       | २६४   |
| क              |       | कम्पन्त कपयो      | २३४   |
| क वृच्छाम      | ३७    | करकजलपू०          | ३०७   |
| क विशेषम       | ४५०   | करकिसलयौ          | २८२   |
| क खे चरति      | ३५२   | करजदशन            | २९६   |
| कः पश्यति      | ६७    | करभदयिते          | ९१    |
| कचग्रह         | २७७   | करभ रभसात्        | ९१    |
| कटिर्मुष्टि    | ३०९   | करस्पर्शरम्भा     | ९     |
| कठिनहृदये      | २०१   | करिकबलन           | ३६४   |
| कठोरपाराब      | ३८३   | करोतु नाम         | ४१४   |
| कण इव पुरा     | ९     | करो धुनाना        | २४६   |
| कण्टकिततनु     | २७३   | कर्कन्धूफल        | ३४०   |
| कण्टकोण        | ४५९   | कर्णामृत मू०      | ४०    |
| कण्ठश्रेणि     | ३१९   | कर्णे चामर०       | ८८    |
| कण्ठस्य विद०   | १८३   | कर्णोत्पला०       | २४०   |
| कतिकति न पु०   | ९३    | कर्तव्या चार्थसा० | ३८    |
| कतिपयदिन       | ४५१   | कर्तुं त्रिलोच०   | ४५    |
| कतिपयदिवस      | १०२   | कर्पूराम्बुनिषे०  | १४७   |
| कतिपयपुर       | ४६०   | कलमान्तर्निर्गत   | ३११   |
| कथमपि सखि      | २९३   | कलहान्तरिता       | ६     |
| कथमपि हि       | १४    | कला सेवाऽथ        | ७     |
| कथमप्यधिगत     | ८६    | कलितगारिमा        | १७४   |
| कथमिह मनु      | ३६    | कल्पान्तक्रोध     | २०    |
|                |       | कल्पान्ते शमि     | २०    |

| श्लोक             | पृष्ठ | श्लोक           | पृष्ठ. |
|-------------------|-------|-----------------|--------|
| कल्याण नः कि०     | १०७   | कान्ते कथञ्चित् | १३१    |
| कल्याणमावह०       | २९    | कान्ते तल्पमु०  | २९९    |
| कविरमर कवि०       | ४७    | कान्ते सागसि    | २९९    |
| कवीना मानस        | ३७    | काम प्रदीपयति   | ४०२    |
| कवीनामगल०         | ४३    | काम भवन्तु      | १०५    |
| कशामिरिव          | २१९   | काम वनेषु       | ९३     |
| कश्चिन्मूर्च्छा०  | ३२४   | कामयन्ते        | ३९६    |
| कष्टा वेधव्यथा    | १२४   | कामस्य वेष०     | ४३१    |
| कस्त्व ब्रह्मज्ञ० | ३०    | कामस्यापि       | २००    |
| कस्यचिज्जायते     | ४६२   | कामुज्जहार      | ३५३    |
| कस्य तृष न        | १०३   | कायः कण्टक.     | ११५    |
| कस्यानित्येष्व०   | ४४७   | कारञ्जीः कूज    | २१६    |
| का हरिरभरत्       | ३५९   | कारणोत्पन्न     | २३६    |
| काकः काञ्चन       | ४०७   | कार्पासकोशो     | ३०९    |
| काकतालीय          | ४१७   | कार्पासौषध      | ३९८    |
| काक त्वं फल       | ७७    | कार्यगते वेचि   | ४०६    |
| काकाष्ठौल्य       | ३१०   | काल पुरा गर०    | १४१    |
| काकुत्स्थस्य      | ३२१   | का लक्ष्मी पद०  | ३५२    |
| काकुत्स्थेन       | ३३१   | कालञ्जरपति०     | ४६     |
| काके काण्य        | ७५    | कालातिक्रमण     | ८४     |
| काकेर्निष्कपित    | ३७०   | कालिन्दीय       | ३७०    |
| काकाः काञ्चन      | ९८    | कालिन्या        | ४३०    |
| काचिद्विद्वत्     | १७०   | काले विद्यु०    | ३५१    |
| काचिन्निवारित०    | १७०   | कालोऽय भूत      | ४४८    |
| काञ्चन्या गाढतरा० | २७५   | कावेरी कबरीव    | ३७३    |
| काठिन्यमङ्गै      | १८५   | कावेरीतीर       | ४४८    |
| का तारैर्मम       | २२५   | कावेरीवारि      | २११    |
| कानि स्थानानि     | २१५   | काव्य करोषि     | ५०     |
| कान्तयाऽनुगत.     | ३५१   | काव्य चार्वापि  | ३८     |
| कान्तानवाधर       | २६७   | काव्ये भाव्य    | ३९     |
| कान्तार न यथे०    | ४३६   | कासारोऽपि       | ९७     |
| कान्तार परितो     | १२१   | काश्चिच्चाटु    | ३१२    |
| कान्तारे देव      | ३४६   | कि कण्ठे        | २०२    |
| कान्तिप्रकर्ष     | १८३   | कि कि सिंहः     | २९     |

| श्लोक.                | पृष्ठ | श्लोक.             | पृष्ठ |
|-----------------------|-------|--------------------|-------|
| किं कुप्यसि           | १०५   | किं वीणाकणिते०     | ४८    |
| किं केकीव             | ७८    | किं व्याप्तासिल    | ९६    |
| किं गौरि मा           | ३५६   | किंशुककलिका        | २०८   |
| किं चित्र यदि देवेन   | ३३५   | किं शोधनेन         | ४००   |
| किं चित्र यदि भोगी    | २     | किं नीत्कृतेर्मणु० | १२६   |
| किं चुम्बितेन         | १००   | किं स्यादञ्जन०     | ३८४   |
| किं छत्र किन्तु       | ३१    | किं हारो किमु      | ३६    |
| किं जातोऽसि चतु       | १०७   | किमपि किमपि        | २७९   |
| किञ्चित् कम्पित       | १९३   | किमत्रेर्नो पुत्र  | ६६    |
| किञ्चित्कोप           | ३१९   | किमश्व. पार्श्वेण  | ३८४   |
| किञ्चिन्निष्याय       | ४५४   | किमसि विमना        | ११९   |
| किञ्चिद्वाप्य         | १९५   | किमिह कपाल         | ४२७   |
| किञ्चिन्मुद्रित       | २२१   | किमु कुत्रलय       | २५४   |
| किञ्चित्सन्ध्या       | ३९७   | कियत्पद विष्णु०    | ३६०   |
| किं तेन जात           | ४२५   | कियदूरे तीर०       | ३६९   |
| किं ते नम्रतया        | ११२   | किरति मुख          | ७९    |
| किं ते न सन्ति        | १४२   | कीदृशो भवति        | ३५०   |
| किं त्व इति           | १६५   | कीर्तिः प्रवर०     | ४४    |
| किं द्वारि देव        | २०९   | कीर्त्या यस्य जग०  | ५     |
| किं नाम दर्शर         | १२८   | कुक्कीना ततो       | ५     |
| किन्तु ध्वान्तप०      | २६४   | कुचकुम्भौ स०       | १८७   |
| किं पठ मुकृत          | १४९   | कुण्डन्वमाया       | ४०    |
| किं पद्मस्य रवि       | २६८   | कुन्दे कुण्ठय      | १११   |
| किं पोद्धान्ते पतसि   | २००   | कुमुदशबले          | ९१    |
| किं ब्रूमो जलधरेन०    | ३८३   | कुमुदेष्वधिक       | २६३   |
| किं ब्रूमो जलधे प्रिय | ३६८   | कुम्भद्वय तद०      | ३५    |
| किं ब्रूमो हरिमस्य    | ३९०   | कुम्भोपान्तात्पत   | २४    |
| किं भद्र पथि०         | १३२   | कुरङ्गीवाङ्गानि    | १७५   |
| किं भूमौ परित         | २५३   | कुरु गम्भीरा       | १०२   |
| किं मालतीकुसुम        | ११३   | कुर्वन्तु नाम      | ११३   |
| किं मूढ ताडयमि        | ९८    | कुर्वाणा केरवा०    | २३०   |
| किं रत्नोज्ज्वल       | ४२०   | कुर्वाण सुकृतानि   | १३१   |
| किं वर्णयते           | १०५   | कुलगुरुबलाना       | १२    |
| किं वात्या चलिता      | २४३   | कलामिमाने वि०      | ३०३   |

## श्लोक

## पृष्ठ

## श्लोक

## पृष्ठ.

|                     |     |                     |     |
|---------------------|-----|---------------------|-----|
| कुसुमसुकुमार        | २४१ | केपा त्वच्चरितै     | ३३६ |
| कुसुमस्तवक०         | ५६  | के. केनामिर         | ४५२ |
| कुसुमस्तवका०        | ११३ | कैलासाचल            | ३८१ |
| कूजत्कण्ठदली        | ४४९ | कैलासायित           | २६२ |
| कूर्म पादोऽस्य०     | ३४२ | कै सुरैः            | १६७ |
| कूर्मो मूलवदा०      | ३१  | को जानाति गुणान्    | ४३० |
| कुच्छ्रेण केनापि    | १७० | कोणे कोङ्कणत        | ३४८ |
| कुच्छ्रेणोरुयुग     | १७० | को धन्यः सखि        | १३९ |
| कृत मिथ्यावादे०     | १९९ | कोप सवृणु           | ३०४ |
| कृतककुपिते          | ३१२ | कोपस्तेज इति        | ४१८ |
| कृतककृतकै           | २०२ | कोपात् किञ्चि०      | २९५ |
| कृतप्रकीपा          | २१० | कोपात् कोमल०        | २९५ |
| कृतमनुमत            | ३१७ | कोऽपि कापि          | ४२८ |
| कृतस्ते काल         | ४४८ | कोपो यत्र भुक्नुटि  | १९९ |
| कृता. सेचर          | ५   | कोऽप्यन्य कल्प      | २९४ |
| कृत्याकृत्य         | ३९७ | कोऽप्येव सण्डित     | ५   |
| कृत्वा कीर्ति०      | ३४० | कोऽय भ्रान्तिप्रला० | ३९५ |
| कृत्वा नूपुरमृक०    | २५६ | को बा दग्धस्त्रि    | ६८  |
| कृत्स्नप्रबोधक०     | ४४  | कोश कुशेशय          | ३५० |
| कुपणेन शवेनेव       | ६१  | कोऽह बृहि ससे       | ३०९ |
| कृषीवलाना           | ३०९ | को हि तुलामधि०      | ३१४ |
| कृष्ण. क्रीडितवान्  | ४१७ | कौटिल्याच्छत्र      | १२४ |
| कृष्णेनाम्ब गतेन    | ३३० | कौपे पयसि           | १७८ |
| केचिद्भगल           | ४९  | क्षण कान्ताराग      | ८८  |
| केदार एव कलमा       | २२९ | क्षणमायाति          | ५   |
| केनापि चम्पक        | १११ | क्षताङ्गीना         | ४३९ |
| केनासीन             | ९९  | क्षत्रब्रह्ममहा०    | ३८७ |
| केय मूर्धन्यन्धकारे | ३५५ | क्षत्रियस्योरसि     | ३९१ |
| क यूय स्थल एव       | ३५६ | क्षपा क्षार्मीकृत्य | ३२२ |
| केयूरीकृतक०         | १९३ | क्षमावतामय          | २२१ |
| केवलोऽपि स्फुरन्    | ४५  | क्षिप्त पुरो न ज०   | ४४५ |
| के वैकटनित०         | ४७  | क्षीणाशुः शशला०     | ३५८ |
| केशानाकुलयन्        | २३७ | क्षीरसागर           | २८४ |
| केशोल्लुञ्छनसाम्ये  | ३०८ |                     | १६७ |

| श्लोक               | पृष्ठ | श्लोक              | पृष्ठ |
|---------------------|-------|--------------------|-------|
| क्षुण्णमौक्तिक०     | २२८   | सरनसरशि०           | ८६    |
| क्षन्क्षाम कुल०     | ४४१   | सर्जुजर्जरगात्र    | ४६०   |
| क्षुद्रा सन्त्रासमे | ३१८   | सखः सत्क्रियमा०    | ५८    |
| क्षोणीभृत्कटक       | १४१   | सिन्धोऽसि मुख      | १४    |
| क्षमगलितै शिसि० ..  | ७६    | खेद ये जनयन्ति     | ६३    |
| क्षमादेकद्वित्रि०   | २६०   | खेल सञ्चारितु      | २८०   |
| क्षामन्त्यः क्षत    | ३४६   | ख येऽत्युज्ज्वलय   | २६    |
| क्षीडाभू सुकृत०     | ४४६   | ख्याता वय सम०      | २६२   |
| क्षीडासरोप०         | ११    |                    |       |
| क्षोडीकरोति         | ४४८   | ग                  |       |
| क्षान्तमपोज्झति     | ३६    | गण्डूबाशोषि०       | ३१४   |
| क्षेशस्याङ्ग        | ४०६   | गण्ड मण्डनमा०      | १७४   |
| कचिच्चटुलको०        | ३८६   | गत कर्णाभ्याशे     | १७७   |
| कचिज्जिह्वलिनाद्    | ७१    | गत तद्गाम्भीर्य    | ७४    |
| कचित् कन्थाधारी     | ५६    | गत कालो यस्मिन्    | ४५०   |
| कचित्ताम्बूलात्     | २८१   | गतप्राया रात्रि    | २८४   |
| कचिदपि वस्तु०       | ४०६   | गतमतिजवा०          | ११९   |
| कचिद्वस्तु स्फार    | ४०    | गतमस्तुट प०        | ७५    |
| क यासि खलु चोरि०    | १५    | गतास्ते विस्तीर्ण  | १०७   |
| क वसन्ति            | ३५०   | गतासोरुपरि         | ४२०   |
| क विष्णुस्त्रि०     | ४५७   | गतिर्वेणी च ना०    | १९०   |
| काकारो गिरि         | ८८    | गते तस्मिन् भानो   | ६४    |
| कार्कार्यं शशल०     | १५३   | गते प्रेमाबन्धे    | २९३   |
| कापि कापि तिरो०     | २२९   | गतो यो वर्षासु     | २३०   |
| कापि कापि विगन्ते   | २१३   | गतोऽस्त धर्माशु    | १४३   |
| कापि गत पतिर०       | ८३    | गत्वा द्वारवर्ती   | ३०६   |
| कास्ते शीताशु०      | ३७६   | गन्तु प्राङ्गणतो   | १५६   |
| काहमस्मि गृहा०      | ३५१   | गन्तुर्विवस्वदुदये | १३०   |
| केद गर्जित          | ३०    | गमनमलस             | १४६   |
|                     |       | गम्भीरनाभी         | १८६   |
| ख                   |       | गम्भीरस्य महा०     | १२५   |
| खट्वा नितान्तलघु०   | २३७   | गम्भीरोद्गर्जितेन  | २२०   |
| खण्डिता मा भव       | १३३   | गरीय सौरभ्य        | ११२   |
| खयोतयुति०           | ३४१   | गर्भग्रन्थिषु      | २०६   |



| श्लोक             | पृष्ठ | श्लोक.                  | पृष्ठ |
|-------------------|-------|-------------------------|-------|
| मलत्येका          | १५९   | गोनासाय नियो०           | २२    |
| गाङ्गमम्बु सित०   | ७४    | गोपायन्ती विर०          | १४०   |
| गाढालिङ्गन०       | २७२   | गौरव प्राप्यते          | ४१९   |
| गाढाश्लेषविशी०    | २८०   | गौरीकान्त कृता०         | ४६०   |
| गाढोपगूहनरसा      | २७९   | गौरीविभज्यमा०           | १२    |
| गाता कोकिल        | १०९   | गौरीविभ्रम०             | २३५   |
| गाहन्ते कविचक्र   | ५०    | ग्रसमानमि०              | ५६    |
| गिरन्ति ननु०      | २३३   | ग्रामाणामुप०            | ८७    |
| गिरिः कैलासोऽय    | ३६३   | ग्रावाणो मणय.           | ३६७   |
| गिरितनयैक०        | २०    | ग्रीवामङ्गाभिराम        | ३२६   |
| गिरा यन्नाधीरा    | २७१   | ग्रीवाभरणता             | ४१३   |
| गीत पान्थ मनो०    | २३१   | ग्रीवास्तम्भ०           | ५१    |
| गीत प्रभो तव      | ३४०   | ग्रीष्मोष्मश्लेष        | २१७   |
| गीतस्य माहात्म्य० | ३९२   | घनतरातिमिर              | २५४   |
| गीतिर्वैणव०       | ३२    | घर्माशुर्भगवान्         | १५५   |
| गीर्वाणासुर       | १     | घुणाक्षरन्याय           | १७१   |
| गुञ्जत्कुञ्ज      | ३६४   | घूर्जरभृ०               | २     |
| गुणयुक्तोऽप्यधो   | ४२९   | घृतप्लुते भोजन          | ४०१   |
| गुणवानस्मि        | ४०६   | घ्रात तालफला०           | ३४६   |
| गुणानामेव दौ०     | ९२    |                         |       |
| गुणे कुर्वाद्दर   | ४२९   |                         |       |
| गुणेषु यत्न       | ४२९   | चक्षुःप्रीत्या प्रसक्ते | २७२   |
| गुणेषु यत्नसा०    | ४२९   | चक्षुर्लस्यमयी०         | २०५.  |
| गुणेष्वनादर       | ४२९   | चञ्चत्काञ्चन            | २१०   |
| गुम्फन्तु माल०    | ८१    | चञ्चत्कावम्बपक्ष        | २२९   |
| गुरुणा स्तन०      | १९०   | चञ्चचेलाञ्चला           | २४३   |
| गुरुर्नाथ भार     | ९२    | चञ्चत्यक्षाभि०          | ३२८   |
| गुग्गोद्वान्तनि०  | ३२९   | चटिचटिति                | २९    |
| गृहमध्यनिस्ता०    | ६१    | चटुचटुलकरेणु            | ३६५   |
| गृहीत ताम्बूल     | १५९   | चतुर्थेऽह्नि स्नाता     | ४२२   |
| गृहीतरण्डः        | ३४    | चतुर्मुसमुसो०           | १     |
| गेहादङ्गण         | १६०   | चतु समुद्री             | ४०९   |
| गोत्रस्थिति न     | ५२    | चत्वारस्तस्य            | १     |
| गोत्रे साक्षादज०  | २६९   | चन्दन चन्द्रिका०        | ५२    |

| श्लोक             | पृष्ठ | श्लोक             | पृष्ठ |
|-------------------|-------|-------------------|-------|
| चन्दन स्तनतटे     | २८८   | चूते समीपवर्तिनि  | ७     |
| चन्दने विषधरान्   | ११५   | चेद्य कदाचन       | ३०७   |
| चन्द्र चन्दन      | १५७   | चेतः कर्षन्ति मम  | २२७   |
| चन्द्रार्का याव०  | ३१    | चेतः कातरता       | २५५   |
| चन्द्रार्धापित    | २९    | चेलाञ्जलेन        | २४४   |
| चन्द्रो न चेत्    | १४२   |                   |       |
| चपल. स्थूलो       | ३९९   |                   | छ     |
| चरमगिरिकुर०       | २९०   | छिडबृन्दावृते     | ५७    |
| चरेद्धर्मानक॥     | ४०४   | छिद्रान्वेषण०     | २५७   |
| चर्चाभिश्चार      | ४२    |                   | ज     |
| चलति गलित०        | ४५०   |                   |       |
| चलतु तरला         | १९४   | जगज्जीविन         | १६    |
| चलहारलता          | २८१   | जगति जयिन०        | १७०   |
| चलाचलप्रोथ        | ३६०   | जगत्या ग्रथिताः   | ४३    |
| चलापाङ्ग दृष्ट.   | २३९   | जगदुपकृतिषु       | ५३    |
| चलेषु स्वामि०     | ४३२   | जह्मघालस्फूर्जद्  | २५    |
| चाइअणकर           | ६२    | जरोत्कट लस        | ३     |
| चातक धूमस०        | ८४    | जहस्वच्छस्वादु    | ३७३   |
| चातक. स्वास्य     | ६९    | जडात्मापि भव०     | ५२    |
| चापस्तेन निपी०    | ३४६   | जडात्माऽपि स्वका० | २३२   |
| चित्तरत्नमस०      | ४०४   | जडेषु जातप्रति०   | ३९    |
| चित्र चित्र वत    | ७७    | जननीजनका          | ४५१   |
| चित्राय त्वयि     | १५९   | जननीतिमुदि०       | ३७७   |
| चित्रे निवेश्य    | १७१   | जनयतु नाति०       | १     |
| चित्रोत्कीर्णादि० | १६१   | जनरागप्रति०       | ४३१   |
| चिन्तागम्भीर०     | ३४०   | जनस्थाने भ्रान्त  | ४४१   |
| चिन्वच्चोरचि०     | २५३   | जनानन्दश्च०       | १८२   |
| चिरतररतसे०        | २८७   | जनेषु मध्ये       | ४१६   |
| चिरविरहिणो०       | २७९   | जनो दुर्वञ्च्योऽय | २५७   |
| चुम्बनेष्वधर०     | २७५   | जन्मपल्लव         | ४४९   |
| चुम्बन्ता गण्ड०   | २३७   | जन्मस्थान न स०    | १२७   |
| चूडाभस्मकणा       | १७    | जन्मस्थान मणि०    | १०१   |
| चूडारत्ने स्फुर०  | २५१   | जन्मान्तरस०       | ४४७   |
| चूडोत्तसित        | ८     | जन्मेन्दोरमले     | ३१८   |

| श्लोक              | पृष्ठ | श्लोक              | पृष्ठ |
|--------------------|-------|--------------------|-------|
| जम्बूना कुसुमे०    | ३८६   | जीमूतप्रथ          | १६२   |
| जम्भारिरेव         | १२२   | जीमूतवाहन इति      | ३९२   |
| जयति कलश           | ३९०   | जीमूतस्तनि         | ३९३   |
| जयति सनाभि         | १२    | जीमूतेषु पदसु      | २२७   |
| जयति हर०           | १०    | जीयासु शकुला       | १३    |
| जयन्ति नर०         | १४    | जुगुप्सितमिद       | ३९    |
| जरासुधा०           | ४४९   | ज्योतिर्ज्वाला     | ३९०   |
| जलदः समुद्र०       | ६९    | ज्योतिस्तमोहर०     | १५    |
| जलधर जलभर०         | ६९    | ज्योत्स्ना विवेयु. | १४२   |
| जलधरस्य तटे        | २२२   | ज्योत्स्ना इयाम    | १५४   |
| जलविमणि            | ६     | ज्वलति चलिते०      | ४०५   |
| जलधिवारि नि०       | २२२   |                    | ज्ञ   |
| जलनिविडित          | २४७   | ज्ञात ज्ञातिजनै.   | २५९   |
| जामतः कमला         | १८९   |                    | ह     |
| जाड्य ह्रीमति      | ६०    | टङ्कारः स्मरका०    | २७६   |
| जातः कल्पतरु०      | ४४४   |                    | त     |
| जातस्तेऽधरसु०      | ३५    | तडिदुल्कामुखा      | २२५   |
| जातस्य सिन्धुतट    | ११७   | तडिदा पङ्को वा     | २५६   |
| जाति यथानुस०       | ८१    | तत प्रावि०         | २१३   |
| जातिर्यातु रसा०    | ४३७   | तत्कुचौ चरत.       | १८४   |
| जातिस्तस्य न मान०  | ८०    | तत् क्षारत्व परि   | ३     |
| जातिस्वभाव         | ३९५   | तत्तत्स्मरणता      | ४४७   |
| जाते कैलिकला       | २८४   | तत्तेजस्तरणे       | ११४   |
| जाते जगति वा०      | ४५    | तत्त्रिविष्टप      | १८६   |
| जातं यौवनपीन       | २६३   | तत्पञ्चाननकान      | १२१   |
| जानकीहरण           | ४५    | तत्रैक करिणि       | १६४   |
| जानन्त्येके प्रगु० | ४५१   | तत्त्व भुवाणानि    | ४५७   |
| जाने कोपपरा०       | १५२   | तत्त्वोद्यतेः      | ८४    |
| जाने ज्वाला        | ४०८   | तनुत्वरमणी०        | १८६   |
| जीवति स जी         | ४२०   | तन्नुप्रमेण रश०    | २६२   |
| जीवतोऽपि गिलन्म०   | ७९    | तन्निगम्बस्य       | १८७   |
| जीवतोऽपि निह०      | ३२२   | तन्मन्यते          | ४५४   |
| जीयानामपि जीव०     | ९५    | तन्वद्भ्या गुह०    | १३५   |
| जीवामीति           | १४५   |                    |       |

| श्लोक             | पृष्ठ | श्लोक.             | पृष्ठ |
|-------------------|-------|--------------------|-------|
| तन्वद्वा या स्तन  | १८५   | तथाऽभूदस्माक       | १९८   |
| तन्वद्वास्त्व०    | १६०   | तदा तद्द्वस्य      | १९०   |
| तन्वान' शीतलत्व   | २१०   | तदात्वप्रोन्मील    | १८४   |
| तन्वी सङ्केत      | १६१   | तदीयजह्वे          | १८९   |
| तपन बिभ्रदा       | २१३   | तदेतद्वाचि माघ०    | ७१    |
| तप्ता महीं विर    | २१४   | तद्ब्रह्माण्डमिह   | ३८३   |
| तम शान्त शाम्य    | २५७   | तद्वच्च यदि        | १९१   |
| तमस्तोम पूर्व     | १६९   | तद्वच्चस्य कलङ्क   | १९१   |
| तमृषि मनुष्य      | ४२    | तद्वक्त्राभिमुत्त  | १९४   |
| तमोमि पीयन्ते     | २८६   | तद्वः पुनातु       | १९    |
| तरङ्गय दृशोऽङ्गणे | २७०   | तद्वैदग्ध्य        | ८०    |
| तरचार चक्षु       | १७७   | तार्ढीदल काचन      | २९७   |
| तरचार तावत्       | १४९   | तात क्षीरनि०       | १०१   |
| तरन्तीवाद्वागानि  | १७७   | तादृग्दीर्घविरि०   | ३४२   |
| तरुमूलान्यनु      | ५३    | तानीन्द्रियाण्यवि० | ४३७   |
| तरौ तीरोद्गते     | ७४    | तापकाढिन्य         | १६७   |
| तल्लोकोऽतिशयोक्ति | २७०   | तापापनोद           | १३३   |
| तल्पे नितम्बतल    | ३११   | तापावसन्नश०        | २१४   |
| तव दिग्विजया      | ३४३   | तापो नापगत०        | ८९    |
| तवैव भक्त         | ४६२   | ताम्बूल कटुतिक०    | ४०२   |
| तस्य त्वया कर्क   | १४४   | तारुण्यातिश०       | ३०५   |
| तस्य पुर. कथ      | ४२७   | तालीतरोरनु०        | ११२   |
| तस्या. पशुपलाशा   | १८८   | तावच्चीतमृदु       | ४१७   |
| तस्यैतन्वयेऽभूत्  | १     | तावदेव कृति        | ४५०   |
| तस्याभवत्सूनु     | ३     | तिष्ठन्ति विभवे    | ४०८   |
| तस्या वदन         | १८१   | तिष्ठन् भाति       | ४२६   |
| तस्यास्तनान्तरे   | १३३   | तीक्ष्णादुद्विजेते | ४१९   |
| तस्यास्तापमह      | १६०   | तीव्र कोऽपि        | १५९   |
| तस्यास्मिन्त      | १८४   | तीव्र रविस्तप०     | २२६   |
| तस्यास्ते तनय     | ३     | तीव्राघातप्रति०    | ३५९   |
| तस्यास्सदा विर०   | १६०   | तुच्छस्यापि समे०   | ६३    |
| तथा न पूर्वकृत    | २४६   | तुभ्य दासेर        | ९०    |
| तथाऽपि सर्वता     | ५     | तुरगस्रस्र         | ३४३   |
|                   |       | तुल्या वाणकृपाण    | ३४३   |

| श्लोक                | पृष्ठ | श्लोक                | पृष्ठ |
|----------------------|-------|----------------------|-------|
| तुष्टिर्न राज्ञो धन० | ३६    | त्व जीवित त्वमसि . . | १३२   |
| तूष्णीं तिष्ठ चकोर   | ७३    | त्व तावत् बहुव०      | २०१   |
| तृणवाणस्तृण०         | ९३    | त्व पाथोऽपि          | ४५९   |
| तृषाशुष्यत्यास्ये    | ४५६   | त्व लज्जे मज्ज       | ४३४   |
| तृषित. स्पृशति       | २७६   | त्वत्तीरे तरुकोट     | ३७०   |
| तृप्या खनिर०         | ४२८   | त्वद्दीय त्वत्कार्य  | ४६०   |
| तृष्णे देवि नम       | ४०८   | त्वद्देशगत           | १५६   |
| तेगच्छन्ति महा०      | ३३६   | त्वद्रूपाभूत         | १६३   |
| ते चण्डीशमुरारि०     | ३७७   | त्वन्निस्त्रिश       | ३४५   |
| तेजसा तपसो           | ३८९   | त्वया विधात          | ४०१   |
| तेजस्वयपि            | ४२०   | त्वा चिन्तापरि०      | १६०   |
| तेजो दर्शयसि         | ८३    | त्वामन्त स्थिर . .   | १५९   |
| ते तावत्कृतिन        | ६०    | व                    |       |
| ते दूरोद्गण्डशुण्डा० | २४    | दग्धो विधि. . .      | १७१   |
| तेनास्त्रानि जला०    | ३७५   | दत्त समस्त०          | ४११   |
| तेनेय क्रियते        | ५     | दत्ताऽनेन कवि०       | ३८    |
| तेभ्यो नम कविभ्यो    | ३७    | दत्ते यत्किल         | ३६७   |
| तेऽमी केलिकृता०      | ३७६   | दधिमथन . .           | ३३४   |
| तेषु प्राक्कोकिलो    | ५     | दधिमधुघृत            | ३९७   |
| ते सन्ति हन्त        | १२५   | दन्ता सप्त चल        | ९२    |
| ते साधवो भुवन        | ५४    | दम्पत्यो पाक्षिकात्  | ३०४   |
| तेस्तै कस्तूरि       | ४५४   | दयिताबाहु            | १८३   |
| तेस्तश्चाटुभि०       | १५०   | दरिद्रमुदर           | १८६   |
| तैर्मैधाजनन०         | ३८८   | दरिद्राच्च सृज०      | ३३८   |
| तौ शूद्रिककथा०       | ४३    | दरोत्तान चक्षु       | १७४   |
| त वन्दे पद्म         | १५    | दर्प कविभुजङ्गा०     | ४५    |
| त्यक्तो विन्ध्यगि०   | ८८    | दर्पणस्य खलु         | ५८    |
| त्यम्त्वा तापनिवा०   | ८५    | दर्पणेषु परि         | २९७   |
| त्यम्त्वा पुष्करिणी  | ८५    | दर्शितानि कल०        | ४९७   |
| त्यम्त्वा सङ्गम०     | ४५१   | दलति हृदय            | १५४   |
| त्यागी वृष मुभग      | ३९५   | दलन्त्युदित          | ४१५   |
| त्रयोऽग्रय त्रयो     | ४५    | दक्षमानेऽपि हृद०     | १३४   |
| त्रातु लोकानिव       | ३८४   | दक्षेत नाम्बुगत०     | १०५   |
| त्रैलोक्यत्राणशौ०    | ३१७   | दातुरुन्नत           | ४१९   |
| त्व चेत् सचरसे       | १२१   |                      |       |

| श्लोक              | पृष्ठ | श्लोक               | पृष्ठ |
|--------------------|-------|---------------------|-------|
| दात्यूहाः सरस      | ७३    | इति त्व तरुणी       | १४५   |
| दान द्रिडस्य       | ४४७   | इतीवच प्रिय         | ६     |
| दान यन्प्रथमो      | ४२१   | दूत्युपहासः         | ६     |
| दानस्रोत स         | २४    | दूर तोयधरा          | २२८   |
| दानोज्ञता श्री     | ५४    | दूरमशुप्रभा         | २६३   |
| दामोदराहि०         | १९२   | दूरयन्त्या जन       | १८९   |
| दारिद्र्यादस       | ३९६   | दूरादपि सता         | ४६    |
| दासे कृतागसे       | १९९   | दूरावुज्झति         | ८२    |
| दिवचक्र तूण        | ११८   | दूरावुत्सुकमागते    | १९४   |
| दिग्दाहैकरते       | ११९   | दूरादेव धृतोऽञ्ज०   | २१८   |
| दिग्भस्त्रामुख०    | २२१   | दूरे वाक्वना०       | १७    |
| दिग्धारणे सुर      | ३४१   | दूरे यूयकथा         | ८९    |
| दिङ्मनारीकबरी      | २२०   | दूरे ययकथा          | १३    |
| दिङ्मातङ्गघटा      | १४    | दृक्पात             | ६२    |
| दिनभर्तुरस्त       | २५०   | दृढतगनिबद्ध०        | २७४   |
| दिनमवसित           | ११९   | दृढनिषिद्धन         | २१८   |
| दिनावसाने तर०      | २४९   | दृश प्रपापालिक      | १७१   |
| दिव्यचक्षुरह       | १४८   | दृश पृथुतरीकृता     | १३०   |
| दिशतिमति           | ३४७   | दृशा दग्ध मनसिज     | २७८   |
| दिश्याद्दर्जटिकोटि | २४    | दृशा मपदि           | १७६   |
| दीनोद्वरणस         | ४४७   | दृशा सीमावाद        | २६७   |
| दीपितस्मर          | २७८   | दृश्यते पानकेली०    | ३८६   |
| दीप्तोमयाया        | ४५०   | दृश्यन्ते मनु       | ३५३   |
| दीर्घो धन्वन       | १९२   | दृष्ट न दृश्यते     | १३०   |
| दीर्घो निदाष०      | १०७   | दृष्ट कातरनेत्र     | २७४   |
| दुःखानि मे निर०    | १३१   | दृष्टा दृष्टिमघो    | २०३   |
| दुःखानि सन्दि०     | १३४   | दृष्टि रुपा क्षिप०  | ३०१   |
| दुर्गातिरापि राचि० | ४०५   | दृष्टि हे प्रतिवेशि | १७३   |
| दुर्गा नदी शिथि०   | १२७   | दृष्टि शेखवमण्ड०    | ३८३   |
| दुर्दर्शो कृपणो    | ३११   | दृष्टिस्तुणीकृत     | ३०९   |
| दुर्वचनमनभि०       | ५८    | दृष्टे खो सरसि      |       |
| दुर्वारा कुसुम     | १४४   |                     |       |
| दुर्वारा स्मर      | १४३   |                     |       |
| दुःसहसन्ताप०       | २१५   |                     |       |

| श्लोक                           | पृष्ठ | श्लोक                   | पृष्ठ |
|---------------------------------|-------|-------------------------|-------|
| हृष्टे लोचनव०                   | २०४   | द्विजसगति               | १८०   |
| हृष्ट्या केशव गोप               | ३२    | द्विजाणिस्वल            | ४२६   |
| हृष्ट्याऽपि पापिना              | ४३६   | द्वित्रिमुचुकुन्द       | २३२   |
| हृष्टा वायपतिराज                | ४४    | द्वित्रैर्व्योम्नि पुरा | २८६   |
| देव त्वद्गुणकी०                 | ३३७   | द्विवाकृत्वा क्षीण      | ३८४   |
| देव त्वद्विजयप्रयाणसमये गम्भीर  | ३४४   | द्विधाविधाय             | १८१   |
| देव त्वद्विजयप्रयाणसमये सद्वाजि | ३४४   | द्विपद्भिरेवास्य        | ३६०   |
| देव त्व मलयाचलो                 | ३४०   | द्वि. सन्धाने निपुण     | ४६    |
| देवस्याम्बुजजन्म                | ३६९   | द्वीपावन्यस्माद्        | ४१४   |
| देव स्वस्तुतिरस्तु              | ३४५   | देवा विषाम्य विभु       | २६९   |
| दवानामिदमाम०                    | ३९४   |                         |       |
| देवि त्वत्सैकतेषु               | ३७०   | घत्ते चक्षुः            | १४६   |
| देवी रतिर्विजयते                | १२    | घत्ते हृष्टि            | १५८   |
| देवी सनुमसूत                    | २५    | घत्ते पङ्कजिनी          | २१६   |
| देवे कुर्वति दुर्दिन            | २२२   | घत्ते वन्ध्याऽपि        | ४३८   |
| देवे वर्पस्यशन                  | २२२   | घत्तेऽङ्गानि वधा०       | ३०९   |
| देवो हरिर्वहतु                  | ६३    | घनमर्थिनामभो            | ६२    |
| देव्या भूमेर्भूगम               | ३७१   | घनरहित त्पज             | ४३७   |
| देशादेशान्तर                    | ४१४   | घनिषु मुधा किमु०        | ४१३   |
| देशैरन्तरित                     | १४७   | घन्या केप स्थिता        | ३५५   |
| देहप्रविष्टाद्रि                | २५    | घन्याना गिरि०           | ४३९   |
| देहार्धं कुरु पार्वति           | ९     | घन्याऽसि या कथा         | २९९   |
| दैत्यानामाधि०                   | १४    | घम्भिष्ठो भङ्गमेतु      | २७२   |
| दैवाद्यपि तुभ्यो                | ६५    | धर्म ब्रह्मक्षिरो०      | ४६१   |
| दोर्दण्डाञ्जितचन्द्र            | ३३०   | धर्मस्य कला             | ४३१   |
| दोलाया जघन                      | १७५   | धर्मात्मजेन च०          | ४५३   |
| यामारोहति वाञ्छ                 | ९७    | धाराधौत धुवाना          | २२३   |
| द्रविणस्य ना                    | ४०५   | धिक् चेष्टितानि         | ११०   |
| द्राघीयसा धाष्ट्य               | ५०    | धिक् त्वा रे कलि०       | ५०    |
| द्वयमिदमत्य०                    | २२९   | धीवरो माल्यवा०          | ३२१   |
| दार सद्भिमिरा०                  | ३४७   | धूपितेषु पुरन्धी०       | ३२१   |
| दारपालकरा                       | ४३८   | धूलीभिर्दिव             | ३६१   |
| द्वारे रुद्रमपे०                | ४०७   | द्वतघनरुचि०             | १८५   |
| द्वारप्येतावभि०                 | २४९   | ध्यानव्याजमु०           | ३३    |

| श्लोक             | पृष्ठ | श्लोक                 | पृष्ठ. |
|-------------------|-------|-----------------------|--------|
| ध्रुवमिह चतुर     | ३३०   | न मुखेनोद्गिर०        | ५२     |
| ध्रुव यस्यास्ति   | ४     | न यशोर्दक्षिणा०       | ३२३    |
| ध्वनिनाऽतिगभी०    | ४६    | न यत्र गुणव०          | १२६    |
| न                 |       | नयननिपाते             | १९८    |
| नक्त निरङ्कुशतया  | २९१   | नयनपथनिरो०            | ३३३    |
| नक्त शशाङ्कोप०    | ३७८   | नयस्व पार             | २५८    |
| नक्षदशननि०        | २७९   | नयान्तरेण सा०         | ४०५    |
| नक्षपत्रशबलेषु    | ३०३   | न यावद्विन्नम्भ       | १३९    |
| न गच्छायाहि       | ३५६   | नर कलासु              | ३९६    |
| न गम्यो मन्त्राणा | २५५   | नलिनीदलमाहित          | १३४    |
| न च भवति वियोग    | ५४    | नवनीतोपमा             | ४४६    |
| न तत्सहस्रम्      | ३९७   | न विद्या न च          | ३०८    |
| न तावत् विबो०     | २६९   | नव्या न व्याकरण       | ४९     |
| न तेजस्तेजस्वी    | ६४    | नश्यति जनात्          | ४१३    |
| न त्वरा श्रेयसे   | १६७   | न सत्यवचन             | ४४६    |
| नदीतीरे शास्त्रिन | १०२   | नाकाश न दिशो          | २५३    |
| नदीना मेखलसु      | ४७    | नाङ्गुलीयैर्न केयूरै० | ५      |
| नद्या इव प्रवा०   | ३०४   | नातः पर कुलम          | ४२२    |
| नद्यो वहन्ति      | २२८   | नात परतर              | ३९६    |
| नन्दनरेन्द्र०     | ६२    | नातिनीचै              | ४०३    |
| न पङ्कटदूति       | १०६   | नादबुद्धिक्षय         | ३९३    |
| न पङ्कटालेख       | १३    | नादेय किमिव           | ३५५    |
| न पर धनानि        | ६२    | नाधन्याना             | ३६६    |
| नैषाणिप्रच्छाद्य  | २४४   | नानाभा बहु            | ४९३    |
| न पालयति म        | ९५    | नानाविध विद्वध०       | ६६     |
| न पाहि पाहीति     | ३२२   | नानाविधे              | ४६२    |
| न प्रस्तावस्तपन   | २३३   | नानुशोभवता            | ४११    |
| न भवति मिथु       | ९०    | नान्दीपदानि           | २७६    |
| नभसि निरव०        | ६९    | नामापि स्त्रीति       | १६७    |
| न मये सस्कार      | २६६   | नाय शशी तत्प्र०       | १८४    |
| न मया गोरसा       | ३५०   | नाय हारस्य मव्ये      | १८७    |
| नमस्तुङ्गशिर      | ८     | नायातो यदि            | १६६    |
| नमस्तुभ्य देवा    | ८     | नालस्य प्रसरो         | ४१०    |
| नमस्य तत्सखी      | ३०४   | नाल्पीयासि            | ५६     |



| श्लोक              | पृष्ठ | श्लोक                | पृष्ठ |
|--------------------|-------|----------------------|-------|
| नावना नाप्यवैद०    | ९५    | निर्दयत्वनहं         | ४१८   |
| नासिधारा न०        | १८०   | निर्दलितराज          | ४     |
| नास्य नारग्रहे     | ९२    | निर्मज्जक्षु         | ३२६   |
| नाम्योच्छ्रायवती   | ८६    | निर्नलाना कुतो       | ४२९   |
| नाह म्बगङ्गरोप०    | ३१२   | निर्नाम्य नयन        | १७२   |
| निकारकणिका         | १५१   | निर्याग्य रति०       | २३७   |
| निक्षिप्य काप्रपि  | १२३   | निर्वाणता            | २७५   |
| निनिर्लेनिर्मन्    | १८४   | निर्वाणाङ्गारस०      | २०८   |
| निनकुलोचित०        | ७९    | निर्वाहितमतिग०       | ४५१   |
| निजनमनप्रति०       | २४६   | निर्व्याज डरिते      | ४२४   |
| निजगर्भोऽप्य०      | ४०५   | निवर्तन्ते योषा      | ४६६   |
| निजा कापच्छाया     | २१४   | निवसति यदि           | १५८   |
| निजाशुकावृ०        | २८९   | निवचनरुपि            | ५३    |
| निजा सुहृय         | ४५३   | निवृत्ति सुर         | ६     |
| निजानमकिं          | ३५४   | निशामु यत्र          | ३७८   |
| नित्य त्वद्वृण     | १६३   | निर्घाथे दीनाना      | २२४   |
| नित्य हिताहार०     | ४००   | नि शेषच्युत          | १६६   |
| नित्यानि नन्दरीभि० | ४१६   | निःशेषपति            | १५१   |
| निद्राच्छेदसत्त०   | ५२    | निःश्वातेः सह        | १४२   |
| निद्रार्धमीलित     | १५२   | निष्कन्दानरावि०      | १२२   |
| निधुवनविनोड        | ३४९   | निश्चापस्त्रि०       | ३२८   |
| निर्पति येनाद्री   | ३९०   | निष्पोषोऽपि च यस्य   | ११६   |
| निबद्धा र्भ्याशा   | ४५२   | निष्यन्दश्चन्द्र०    | ३८७   |
| निघ्ननामिकु०       | २४७   | निखिगप्रति०          | ३१९   |
| निम्ब कि बहु०      | ११५   | निष्पुम्याहव०        | ३४१   |
| नियनमिह            | २६७   | नीच समुत्थितो        | ५७    |
| नियन्तव्या केन     | ३२२   | नीचात् कर्णकटु       | ४४२   |
| निरवशानि प०        | ४०    | नीचाऽपि सा प्र०      | ४०१   |
| निरानन्द कान्दे    | ८२    | नीनाः क्वाप्यभिज्ञा० | २५२   |
| निरालम्ब व्यान     | ९४    | नीतिर्विशा देव       | ७     |
| निराश्रय विदुष०    | २५८   | नीत्वोच्चैर्विभिष०   | २२५   |
| निगन्ध कुसुम       | ११५   | नीरन्ध्र परि०        | २७३   |
| निर्गतु शक्य       | १८९   | नीराना मृग           | १५८   |
|                    |       | नीटनीरद              | २२८   |
|                    |       | नीलव्याहित           | १०    |

| श्लोक                | पृष्ठ | श्लोक                  | पृष्ठ |
|----------------------|-------|------------------------|-------|
| नीलोत्पलदल           | ४७    | पण्यान्यादाय           | ३३३   |
| नीवारा शुक्र०        | ३८८   | पतति व्यसने            | ४०५   |
| नून चन्द्रमसा        | ४४८   | पततु तवोरसि            | २८०   |
| नून वुरधाब्धि        | ५२    | पतन्ति सङ्ग            | ४३७   |
| नूनमाज्ञा            | १७९   | यत्र न श्रवणे          | १४५   |
| नृपसभसर              | ३६    | पत्यौ प्राप्ते कलाना   | २८६   |
| नेपथ्यादपि रा०       | २८२   | पथि निपतिता            | ७७    |
| नेय चूतलता           | २०९   | पद करोत्यल             | ४३९   |
| नेपा वेग मृदु        | २७८   | पद तद्विह नास्ति       | ११६   |
| नो चारु चरणो         | ७८    | पदविह्वलता कापि        | ३८    |
| नो राविर्नच तमो      | २६१   | पदव्यक्तिकव्यकीकृत . . | ४१    |
| नो लावण्यविद्        | ३७६   | पदशब्दलीन              | १६४   |
| नौश्च दुर्जन         | ५७    | पदे वाग्ये प्रमाणे     | १९०   |
| न्यञ्चञ्चल           | ३३३   | पदोपान्ते कान्ते       | २९३   |
| न्यञ्चञ्चललय         | ४     | पद्म्या मुक्तास्तरल    | १७६   |
| न्यञ्चन्यञ्चद्वरि०   | ३१७   | पद्मानामिव             | ४१८   |
| न्यस्तानि शङ्खव०     | २९७   | पय स्मिता              | ४०१   |
| न्यस्यान्यान् दक्षि० | ३९१   | पयोधराकार              | २४३   |
| न्याय्य यत्तमस       | ६४    | परभृतशिशो              | ७२    |
| प                    |       | परमो मरुत्सत्ता        | ६८    |
| पक्षोत्क्षेपप्रसर्प० | ३३०   | परस्पर सायक०           | ३२४   |
| पक्षमाग्रमथिता०      | १३९   | परस्य दु स             | ४१६   |
| पङ्क कुङ्कुमक०       | २५५   | परात्मसमता             | ४४६   |
| पङ्कात्तामरस         | ४३०   | परार्थे य पीडा०        | १२०   |
| पङ्कानुपङ्गे भुवि०   | २३०   | परिच्युतस्तत्कुच       | १३४   |
| पङ्कान्वयमपि         | ४२९   | परिच्छेदातीत           | १५५   |
| पङ्कोद्भवत्व         | १८४   | परितुष्यन्ति महा       | ३८    |
| पचेलिम दाढिम         | २४९   | परिपक्व स भा           | ४४९   |
| पच्यन्ते स्थल        | २१४   | परिमलसुरभि             | १०९   |
| पञ्चत्व तनुरेतु      | १५३   | परिमृदितमृणा           | १३४   |
| पञ्चैपोर्जयपो        | २२०   | परिम्लान पीन           | १३४   |
| पटलमलिकुला           | ३८६   | परिम्लाने माने         | २०४   |
| पटालग्रे पत्यौ       | २७५   | परिहरति                | १७३   |
| पण्डिता कवय.         | ४३७   |                        |       |

| श्लोक                  | पृष्ठ | श्लोक              | पृष्ठ |
|------------------------|-------|--------------------|-------|
| परे पर.शता०            | १०९   | पायात्पयोधि०       | ३३    |
| पर्णाग्र पर्ण          | ४०२   | पायाद्भजेन्द्र०    | २३    |
| पर्याप्तस्तनभार०       | १७६   | पायाद् शिति०       | १८    |
| पश्चाद्दृष्टी प्रसार्य | ३६०   | पार्थस्य मनसि      | ४७    |
| पश्चादन्यत्पुर०        | ५८    | पार्श्वस्फालावलेपा | ३३३   |
| पश्यति यदि             | ४२०   | पितरि मृतेऽपि      | ३११   |
| पश्यन्तु कौतुकम्       | ३३१   | पिनष्टीव तर०       | २६३   |
| पश्यन्नर्धनिमी         | २७९   | पिपि प्रिय सस      | २६६   |
| पश्यन् हतो             | १८८   | पिबतस्ते शरावे०    | ३५०   |
| पाञ्चालीमिधु           | १७५   | पिवन्नम्भ. प्रपा   | २१८   |
| पाणि कम्पमवाप          | २७८   | पिव पय० प्रसर      | १२९   |
| पाणौ कङ्कण             | १६    | पिशाचीव विश०       | ३८    |
| पाणो ताम्रघटी          | ३८७   | पीडन बहुधान्य०     | ५८    |
| पाणौ पद्मधिया          | २४०   | पीत यज्ञ हिम       | ८९    |
| पाण्डित्य यदि नाम      | ४१५   | पीत्वा भृश कमल     | २९०   |
| पातक्षुण्णखुरस्य       | ९४    | पीनश्रोणिगभी०      | ३३    |
| पात पूष्णो भवति        | ६३    | पीयूष वपुषो        | ६५    |
| पातु गौतमि             | ३७२   | पीयूषाभ्रयण        | २६४   |
| पातु त्रीणि जगन्ति     | २९    | पुण्डरीकमिवा       | १७१   |
| पातु श्रोत्ररसा०       | ४८    | पुण्याशो पूर्ण     | २३८   |
| पाथोधि परिमध्य०        | २७    | पुत्रास्पद कुत     | ४२५   |
| पाथोनाथ जग०            | ९६    | पुर प्रालेयशैलो    | ३६३   |
| पादन्यासकृत            | २९९   | पुर स्थित्वा       | १६८   |
| पादाग्रस्थितया         | २२    | पुरश्चक्षुराग०     | १९७   |
| पादाङ्गुष्ठेन भूमि     | १५१   | पुरस्तन्व्या       | १५२   |
| पादानते प्रणय०         | १९६   | प्राणबाण           | १७९   |
| पादासक्ते सुचिर        | १९७   | पुरुषैर्धन         | ४३४   |
| पादे मूर्धनि०          | २९५   | पुरो नृज. पश्चा०   | ३३४   |
| पानीय नालिकेरी         | २१०   | पुष्येपोरुध        | २०९   |
| पानीय पातु             | ३५१   | पुसा तदेव भूष०     | २६    |
| पान्याधार इति          | १०७   | पुसामुन्नत         | ५६    |
| पापव्यालपरो            | १२८   | पूत श्रौतसुस       | ९३    |
| पामारोगा               | ३४८   | पूतिपङ्कमये        | ३४९   |
| पायपाय पिव             | १०२   | पूरयित्वेव         | ३८९   |
| पायात्कृतानङ्ग         | १८    |                    |       |

| श्लोक             | पृष्ठ | श्लोक             | पृष्ठ |
|-------------------|-------|-------------------|-------|
| पूर्णे मन्मथ      | २७८   | प्रथमवयसि पीत     | ११२   |
| पूर्यन्ते जल०     | ३०    | प्रथमाविरह        | १५२   |
| पूर्वं द्विरेफपरि | २४०   | प्रथम स्ववित्त    | ३११   |
| पूर्वं वारिधर     | २२९   | प्रथमोऽञ्ज विप्र  | ६     |
| पूर्वजन्मसुकृत    | ४२१   | प्रदीप्तकिरणा     | ४३५   |
| पूर्वमेव परीक्ष्य | ३४५   | प्रद्युम्नाक्षापर | ४५    |
| पूर्वोऽह विहितो   | २४८   | प्रवलतरतरङ्गै     | १०१   |
| पृथुकार्तस्वर     | ४४१   | प्रभत घनमा०       | ४३२   |
| पृथुगान           | २४८   | प्रम्लाना नलिनी   | ७४    |
| पृथ्वी तावदिय     | ४१६   | प्रम्लानि दधते    | ६७    |
| पृथ्वी रेणुरणुः   | ४५८   | प्रयन्ताहार मे    | २७६   |
| पृथ्व्या स्थूलतरा | ३८२   | प्रयागः सर्वती०   | ३८०   |
| पृष्टो लेख        | १६४   | प्रयातवति यामिनी  | २८९   |
| पृष्ठभ्राम्यदमन्द | ९८    | प्रयातुमस्माक     | ३६१   |
| पृष्ठारोपित       | २३७   | प्रलापा कांमि     | ६     |
| पौष्पा पञ्च शरा   | २५५   | प्रशान्ता कल्लोला | १०२   |
| प्रकारो मानस्य    | १९७   | प्रज्ञा सर्वांना  | ६     |
| प्रकृत्यैवातिव०   | ४९    | प्रसरदलका         | २२३   |
| प्रचण्ड चामुण्डा  | ३२६   | प्रसरशिशिरा०      | १४३   |
| प्रचण्डवातोप०     | ३७६   | प्रसादे वर्तस्व   | २०२   |
| प्रच्योतद्भि      | २४७   | प्रसादोऽथ च       | ६     |
| प्रतिरजनि प्रति   | ३०३   | प्रसारितकरे       | १०५   |
| प्रत्यग्रज्वलि०   | २९०   | प्रसार्य पादौ     | २४२   |
| प्रत्यग्रभास्कर   | ४३६   | प्रसीद मैव        | १८९   |
| प्रत्यग्रमज्जन    | २४१   | प्रस्थान बलयै     | १३२   |
| प्रत्यग्रोन्मेष   | २७    | प्रहरविरतौ        | १३०   |
| प्रत्यग्रमि प्रति | ३७९   | प्रहिणु रमणि      | २८४   |
| प्रत्याख्यान      | ४२०   | प्रागुच्चै शिरस   | ३२२   |
| प्रत्यादिष्टविशेष | १४६   | प्रागेतद्गुण०     | ३३५   |
| प्रत्यासन्नविवाह  | २२    | प्राज्यप्रभाव     | ३३    |
| प्रत्यासन्नसखी    | २४२   | प्राणाना च        | १९०   |
| प्रत्युषसि भोजना  | ४०२   | प्राणानामनिलेन    | ३८८   |
| प्रथममनुसरन्ती    | २४५   | प्राणेभ्यो न      | ४१७   |
| प्रथममरुण         | २६०   | प्राणेश विज्ञ     | १४४   |

| श्लोक                | पृष्ठ | श्लोक            | पृष्ठ |
|----------------------|-------|------------------|-------|
| प्रातः कालाञ्जन      | ११    | फ                |       |
| प्रातः सीमन्तिनी     | २९२   | फलभरवितत         | ११४   |
| प्राप्तानपि न        | ६२    | फल स्वेच्छालम्भ  | ४४३   |
| प्रामाण्यमाक्षि०     | ३०८   |                  |       |
| प्रायेण यनिना        | ६१    | व                |       |
| प्रायेण सुकर         | ३१८   | वकोट ब्रूम       | ८०    |
| प्रायो दास्यति       | १७५   | वत सखि किय       | २०९   |
| प्रायो नववधू         | २७४   | वद्धेनाञ्जलिना   | ४५७   |
| प्रारब्धा तरु        | ३३०   | वाधिरितचतु       | २१२   |
| प्रालेयाद्रि         | १५५   | वच्चा पद्मासनानि | ३८८   |
| प्रालेयाश्रुति       | २८८   | बलिद्विपत्पाद    | ३६९   |
| प्रावृषि स्फार       | ३४८   | बलीयासो हसन्     | १०४   |
| प्रासादकूप           | ३९७   | बहवो लाभिनो      | ४४७   |
| प्राशु प्रालेयपूर    | २३२   | बहि सर्वाकार     | ४०९   |
| प्रिय द्यूादङ्ग०     | ४०४   | बहुकेशेऽल्प      | ३५३   |
| प्रिय. प्रजाना       | ४२०   | बहुनाऽत्र        | १६६   |
| प्रियकृतपटस्तेय      | २८३   | बहूनामप्यभिवा    | ४०४   |
| प्रियदृगाम्यामाङ्गो  | ३८६   | बहूनामल्पसा०     | ४०३   |
| प्रियवसतेरप०         | २८८   | बाणा. पञ्च       | १४८   |
| प्रियविरहविपाद       | ३९३   | बाणानङ्कुरयन्ति  | २०७   |
| प्रियादर्शन          | १६७   | बाणान् सह्र      | १५१   |
| प्रियामुखं कोष       | ३९    | वाणीभूतपुराण     | ८     |
| प्रियाया प्रत्यू०    | १५०   | वाणेन इदि लग्न   | ४५    |
| प्रियाविरहित         | १४६   | वाला तन्वी कृश   | २७३   |
| प्रियेण सप्रन्ध्य    | २६    | वाला बन्दनमा०    | १९२   |
| प्रेङ्खत्कुण्डलभार   | २४३   | वाले नाथ विमुख   | १९८   |
| प्रेमद्रुमोद्गलन     | ३१२   | वाले नेते पथोद्ग | १४०   |
| प्रेमाद्रा. प्रणय    | १४९   | वाले प्रियेण     | १३९   |
| प्रेमाशङ्कि च        | १७४   | वालेयतण्डुल      | ३८७   |
| प्रेयानेव वृष०       | ३३६   | वाल्ये नार्जन    | ४४८   |
| प्रेयान्मे दन्तिदन्त | ३२४   | वाष्पस्तस्य      | १६२   |
| प्रेपिताया प्रया०    | ४२२   | विज्जणवल         | २     |
| प्रेढच्छेदानुल०      | ३२७   | विन्दुद्वन्दतर०  | ४९    |
| प्रवमानैरपारो        | ३७९   | विभेति दुर्जना   | ५७    |

| श्लोक            | पृष्ठ | श्लोक           | पृष्ठ |
|------------------|-------|-----------------|-------|
| विभ्राणोऽभिन     | २८    | भाति रोमा       | १८६   |
| विभ्राणो मृग     | १८२   | भार्याये पति    | ३१२   |
| बुद्धियुतो       | ३९९   | भासनाटक०        | ४३    |
| बोद्धा युवा      | ४०३   | भासो रामिल      | ४९    |
| ब्रह्माण्डच्छत्र | ३१    | भासद्वश         | ४२    |
| ब्रह्माण्डमण्ड   | ५६    | भित्वाऽपि       | ४१९   |
| ब्रूत नूतन       | ५६    | भिन्दानो        | २८६   |
| ब्रूमः किं न०    | २८३   | भीमश्याम        | १२६   |
| ब्रूमः किं पर    | १६४   | भीषयत्यपि       | ४३९   |
| ब्रूमहे किम      | ४     | भक्तानि ये०     | १०८   |
| भ                |       | भुज्जीत क्षिति  | ४०१   |
| भक्तिप्रह्व      | २७    | भूगोलप्रति      | ३६२   |
| भक्तिः प्रेयसि०  | ४२४   | भूचरास्ते       | ६     |
| भक्ते द्वेषो     | ३०९   | भूतेः स्वर्ण    | ३६२   |
| भगदत्तप्रभा०     | ३१२   | भूत्ये वोऽस्तु  | १८    |
| भगिनि            | १३९   | भूयस्त्रिभ०     | ४५८   |
| भजन्नासी         | १७२   | भूयसानि         | ३१५   |
| भद्र चन्द्र      | २२    | भूरेणुदि०       | ३२४   |
| भद्र ते सह०      | ३३२   | भूर्ज परो०      | ११६   |
| भद्र माणव        | ३५२   | भूशकस्य         | ३३८   |
| भद्रा जाति       | ८८    | भेतव्य वृ०      | ४३३   |
| भयभ्रष्ट         | ३८४   | भोजन देहि       | ४०१   |
| भयान्मन्द        | ३१४   | भो भो किं कि०   | १२०   |
| भराढोके          | ३३४   | भो भो दिक्पत०   | २१    |
| भर्तृचिन्ता      | ३६२   | भ्रमति गिरि०    | ३८९   |
| भर्तृपिण्डा      | ३२३   | भ्रमन्त्य       | २१३   |
| भवति हरि         | २५३   | भ्रमय जल        | १५३   |
| भवतु विद्मि      | १९९   | भ्राजिष्णवो     | ८३    |
| भवभूति०          | ४८    | भ्रातः काञ्चन   | १२९   |
| भवश्च यदह        | ४६२   | भ्रात पत्र०     | ७६    |
| भस्मो ह्वलन      | ४६१   | भ्रात पान्थ     | १३७   |
| भागीरथी          | २६    | भ्रातर्जीवन     | ७६    |
| भाति दन्त        | १८१   | भ्रातश्चन्दन कि | १११   |

| श्लोक             | पृष्ठ. | श्लोक          | पृष्ठ |
|-------------------|--------|----------------|-------|
| भ्रातश्चन्दन पा०  | १११    | मन्ये तदूर्ध्व | १८८   |
| भ्रातस्तर्क       | ३०७    | मन्ये पार्वण   | १६९   |
| भ्रान्त्वा दिग्व० | ३३९    | मन्ये बृहत्कथा | ४३    |
| भ्राम्यच्चैत्का०  | २१७    | मन्ये विशा०    | ३७८   |
| भ्रुवो काचि०      | १७४    | मन्ये समाप्ते  | १८७   |
| भ्रूमङ्गःकुटिल.   | १७७    | मन्ये हिमाशुः  | १६३   |
| भ्रूमङ्गे राचि०   | १९५    | मया ताव०       | २९३   |
| भ्रूमङ्गे सह०     | १९५    | मया प्रत्या    | ३१६   |
| भ्रूभेदे गुणि     | १९४    | मयूतैरेकद्वेः  | २२८   |
| भ्रूभेदे कति      | ३००    | मर्कटमसि       | ३०९   |
| भ्रूलास्यो        | २३     | मलयगि०         | २१०   |
| भ्रूलेखा          | १७८    | मलिनात्म०      | ७१    |
|                   |        | मल्ल' पल्ल     | २     |
| म                 |        | महता पीडि०     | ३५४   |
| मकरन्द            | १०५    | महत्स्या गद०   | ३३५   |
| मज्जन्तोऽपि       | ५५     | महत्त्व धि०    | १२३   |
| मात्पित्रा द      | ४      | महात्मानो      | ५२    |
| मदकलकल            | १३४    | महानपि         | ३५१   |
| मदनदहन            | १३५    | महाब्धयो       | ४४१   |
| मदमधुर            | २१०    | महीचर          | ३५८   |
| मदैरिण.           | २३३    | महीपते         | ३७    |
| मधु च वि०         | ३०३    | महेशस्त्वा     | ११५   |
| मधुर्मासो         | २५४    | माकन्देषु      | २०७   |
| मध्ये त्रिव०      | १८६    | मागच्छ         | १५६   |
| मध्येन त०         | १८६    | मागर्वमु०      | २९९   |
| मनस' स०           | ४३८    | मामा विता०     | ८१    |
| मनासि नि०         | २९२    | माघेन वि०      | ४४    |
| मन्त्रान्मुत्सु०  | ३२७    | माणिक्ये       | २८४   |
| मन्द निधे०        | २५८    | माण्डव्यस्त०   | ४१३   |
| मन्द मुद्रित०     | २२१    | मात शैल        | ३६९   |
| मन्दायते          | २४७    | मातङ्गकुम्भ०   | १८३   |
| मन्दोऽय मल०       | २०७    | मातङ्ग किमु    | ८६    |
| मन्निद्रया        | ४४५    | मातर्गौतम०     | ३७२   |
| मन्मथवात          | ४५१    | मातर्धर्म      | ३३२   |

| श्लोक              | पृष्ठ | श्लोक           | पृष्ठ |
|--------------------|-------|-----------------|-------|
| मातस्तातः क्व      | ३१३   | मुग्धा स्वप्न   | १३६   |
| मातस्तातस्य        | ३०६   | मुग्धे क        | १३९   |
| मातुः खेद०         | ३४१   | मुग्धे तवा      | २८०   |
| मात्सर्य           | ४३१   | मुग्धे घानु०    | २७०   |
| माद्यद्विगजग०      | ३६५   | मुहुरुप०        | २४१   |
| माद्यद्विगजदान     | १०४   | मुहुरक्षयो      | ४०९   |
| माद्यन्मित्र       | ४५१   | मूकीभूता        | १४०   |
| माधुर्याद०         | ४२८   | मूर्तिनील       | २५७   |
| मानग्रान्ध         | २०८   | मूर्तिर्नत्र०   | ११०   |
| माननिरा            | २०३   | मूर्तिः स्मर्तु | १५    |
| माने नेच्छ         | ४४०   | मूले पञ्च       | ३१९   |
| माने मानि०         | ६     | मुगराज          | २६४   |
| मानोन्नते          | २९४   | मृणालीहा०       | १५४   |
| मायुराजो           | ४६    | मृत्पात्रमात्र  | ४४४   |
| मार्गे पङ्क्त      | २५७   | मृत्यु शरीर     | ६१    |
| मार्ग मे नि०       | १६२   | मृत्यो मुख      | ४५४   |
| मालती बि०          | २०७   | मेघकृष्णा       | २१९   |
| माल्य सूर्य०       | ३३२   | मेदश्छेद        | ३८५   |
| मास्म सन्ति        | ४६    | मेधीभूय         | २८    |
| मास्म सन्धि        | ४०३   | मेरुशृङ्ग       | ४४९   |
| मित्रे कापि        | २५०   | मेरो पोत        | ३५८   |
| मित्रोन्मुक्त०     | १०६   | मेरोर्मूर्ति    | ४१९   |
| मुक्तस्य वाम०      | ४६२   | मेरोर्मंदुर     | ३६२   |
| मुक्तः केलि०       | ३३८   | मेक तम          | १८२   |
| मुक्ताबीजा०        | ३३९   | मोक्षस्य वि०    | ४३१   |
| मुक्ताभा नृ०       | २५    | मोनमलौल्य       | ४३१   |
| मुक्तेरपि          | १८८   | मोनादस्त        | ९     |
| मुक्तेषु २०        | ३५७   | मौलिघग्ग        | १७    |
| मुक्तैर्यस्यति     | २८    | मौलो जलद        | ३६६   |
| मुक्त विक०         | १७६   | मौलो धारय       | ३३५   |
| मुम्बरमुर०         | ३७९   | म्लेच्छा हि     | ३९७   |
| मुक्तेन च०         | १९०   |                 |       |
| मुक्तेन्दुचन्द्रि० | १८४   |                 |       |
| मुग्धस्य ते        | १४१   | य काल केर०      | ३३९   |
| मुग्धा त्व         | २९८   | य कालागद        | २६५   |



| श्लोक         | पृष्ठ | श्लोक.            | पृष्ठ. |
|---------------|-------|-------------------|--------|
| य कृष्ण कुरु० | ८४    | यत्सेव्यो विक०    | ४१३    |
| य. कौमार      | ३०१   | यत्सौधशृङ्गार     | ३७८    |
| य. क्षत्रदेह  | ३११   | यथा ताराच०        | २६४    |
| यद्गुप्त गदित | २९१   | यथा दूरापाति      | ३६८    |
| यश्चेदम्बुधि  | २५३   | यथा बहि. कण्ठ     | २६८    |
| यज्ञैर्येषा   | ४५२   | यथा भग्नः         | ९२     |
| यतो यत प      | २४०   | यथा ममा०          | ४४५    |
| यतो यतोऽङ्गा  | १९१   | यथा यथा नाथ       | ३४०    |
| यत्करोत्य     | ६१    | यथा यथाऽस्या      | १७९    |
| यत्तापय०      | २७३   | यथायथैव           | ५७     |
| यत्तालीव०     | १३८   | यथारन्ध्र         | २२५    |
| यत्त्वन्नेत्र | १६३   | यथार्थता          | ४३     |
| यत्पतनक॥      | ४०६   | यथावद्वाद०        | ३९४    |
| यत्पद्ममा०    | २६८   | यथेक्षहेतोः       | ४००    |
| यत्पराधीन     | ३०५   | यदपि वि०          | १८२    |
| यत्पाद प्रण   | १९६   | यदप्यपीता         | ४०१    |
| यत्पादाम्भो०  | १     | यदमी द०           | ५३     |
| यत्पादा शि०   | ६३    | यदर्ज्यते         | ६१     |
| यत्पीयूष      | २६९   | यदसि              | २      |
| यत्पूर्वं पव  | १२४   | यदा त्व चन्द्रोऽ० | २०१    |
| यत्प्रत्यग्र० | ८९    | यदादिहे०          | ४०१    |
| यत्प्रारम्भ०  | २०६   | यदाननेन्दो        | ४३     |
| यत्र न मदन    | २७१   | यदालोके           | ३५७    |
| यत्र यत्र रति | ४५५   | यदि गावा०         | ४४६    |
| यत्र स्वेदज०  | २७१   | यदिन्दावा०        | १४६    |
| यत्रानीके     | ४५३   | यदि मचोऽसि        | ८८     |
| यत्रानुष्ठिति | ९९    | यदृच्छा           | ४०४    |
| यत्रार्कायित० | २०२   | यदेतद्भाग         | ४१     |
| यत्रेता लहरी  | १७९   | यदेतन्नेत्रा०     | १३५    |
| यत्रोन्मुख    | ३७८   | यदेवारम्भ्या०     | १५०    |
| यत्सत्यव्रत   | ३१७   | यद्वर्म्य गुरु    | २०३    |
| यत्सद्गुणोऽपि | १२५   | यद्वर्णैर्ग्राथि० | ४      |
| यत्सभापण      | १३८   | यद्वन्तुरो        | ३९९    |
| यत्सारैरिव    | १५०   | यद्वरीपु          | ३६२    |
|               |       | यद्वर्गामद्वी     | ४४०    |

| श्लोक           | पृष्ठ | श्लोक            | पृष्ठ |
|-----------------|-------|------------------|-------|
| यद्देवभ्यो      | ४२४   | यश्चन्द्रार्ध    | ९६    |
| यद्विम्बोष्ठ    | १३२   | यश्चूताङ्कुर     | २०९   |
| यद्भूता         | ६९    | यस्सन्ताप        | ७४    |
| यद्यत्कृत       | ३२१   | यस्सैन्ये स्मर   | २८६   |
| यद्यपि वद्ध     | ९५    | यस्तोत्रामृत     | २०८   |
| यद्यपि वदन०     | ८१    | यस्स्फीतैरव      | ३१५   |
| यद्यपि विगि     | ८६    | यस्मादिय         | ४२    |
| यद्यपि विलस०    | १२२   | यस्मिन्नास्ति    | ३१०   |
| यद्यपि शिरो     | ६५    | यस्मिन् पुटे     | ३७९   |
| यद्यप्यात्र०    | ८१    | यस्य त्वया       | ३१६   |
| यद्यल्लोक       | २५४   | यस्य वज्रम       | १००   |
| यद्यह स्तुति    | ४४९   | यस्य शरीर        | ३९९   |
| यद्यात्रासु     | ३४३   | यस्य स्त्री तस्य | ४४९   |
| यद्येतत्क्षय    | ३४३   | यस्याः पाद       | १८९   |
| यद्योग परि      | ४७    | यस्याधो ग०       | ३४०   |
| यद्रचितो        | ३     | यस्या महत्त्व    | ११८   |
| यद्रात्रौ रहसि  | २९०   | यस्याज्ञाविजये   | ३४४   |
| यद्वञ्चनाहित    | ५३    | यस्याश्चोर०      | ४९    |
| यद्वल्गास्य     | १०३   | यस्यास्सङ्गम     | ८२    |
| यदाचयम          | ३८०   | यस्यास्सम्भुत    | ९१    |
| यदाच प्रजुरो    | १९८   | यस्यासीद्भज      | ९२    |
| यद्वीचिमि       | ९७    | यस्योदये         | ८४    |
| यद्वैरिवैरै     | ४     | या केवल सर       | ४१    |
| यन्नैत्र्यभ्रमि | २१    | याचमानजन         | ४२१   |
| यन्नारीतनु      | ३९१   | याच्चादैन्य      | ४     |
| यन्निपीड्य      | १६७   | याता किन्न       | १५१   |
| यन्निश्वास०     | २८    | यातास्मि पद्य    | २४८   |
| यन्मध्ये दनु०   | ३६७   | यातीत पान्थ      | ३५५   |
| यन्मनोरथ        | ४१४   | यातु चञ्चल       | ४५९   |
| यन्माता         | १०६   | यात्रामङ्गल      | १४२   |
| य पीयूष         | १२३   | यानि द्रवन्ति०   | २९८   |
| यः पृष्ठ युधि   | ३४५   | यामस्ते शुभ      | ९९    |
| यशसो वर्धमा०    | २२७   | यामिन्या प       | ३२    |
| यश्च निम्ब      | ११५   | या मौनेन         | ३५३   |

## श्लोक

## पृष्ठ

## श्लोक

## पृष्ठ.

|                 |     |                  |     |
|-----------------|-----|------------------|-----|
| यायावर          | ४७  | यो गात्रापर      | २२२ |
| यावत् स्वस्थ    | ३५४ | यो दिव्याम्बुज   | ७५  |
| यावद्यावत्      | २९७ | यो दृष्ट. स्फुट  | १०९ |
| यावन्नो सखि     | १९५ | यो धरित्रीभर०    | ३६२ |
| यास्यामीति      | १४९ | यो रुणद्धि स०    | ३९९ |
| युक्त मानद      | ३३  |                  |     |
| युक्त मित्रा०   | १०५ | र                |     |
| युक्तेन तूर्णन  | ४०२ | रक्त नक्तञ्चरौघः | ३२४ |
| युज्यते वेष्टन  | ४४९ | रक्ताभ्यक्तो     | ३२७ |
| युष्मादृशा. कु० | ८३  | रक्ताशोक         | १५४ |
| यूपादिकुरप्रक०  | ३७० | रक्ष पात्रगत     | १२६ |
| ये काकणीमपि     | ४३० | रजन्यामन्य       | १६६ |
| ये कुण्ठीकृत    | २८७ | रतिरसवर्धन       | १२२ |
| ये केचिद्वृण    | ४२९ | रत्नप्रसूरिति    | ३७३ |
| ये जात्या ल०    | ६८  | रत्नाकरो जन०     | ६६  |
| ये वृष्णालह     | ३८० | रत्नाकरोऽपि      | ३३५ |
| ये दीनेषु द०    | ५५  | रत्नाना न कि०    | १२२ |
| ये दोलाकेलि     | २१० | रत्नावलीपूर्वक   | ४६  |
| येन ध्वस्त      | ३५  | रथकरिगिरि०       | ७   |
| येन श्रोत्र     | १९८ | रथ्यावस्कर०      | ७८  |
| येन स्मो जनिता  | ११६ | रमयति मल०        | ३६५ |
| येन स्वा विनि०  | ३१७ | रम्य द्वेष्टि    | १४६ |
| येनानन्दमये     | ७३  | रम्य हर्म्य      | ४५३ |
| येनानर्गल०      | ८७  | रम्ये पुण्यत०    | ४६० |
| येनेव सूचित     | १९३ | रविरयपथ          | ३९० |
| ये लङ्काधिपति   | ३२० | रविरविकल०        | ६७  |
| ये वर्धयान्ति   | ५८  | रवे. समस्त       | २१३ |
| येषा कोमल       | ४०  | रवौ गगनमध्य      | ३९७ |
| येषा पासुक०     | ३८३ | रसवदमृत          | १८० |
| ये सन्तोष       | १२३ | रसायनी जरा       | ४११ |
| ये ससत्सु       | ५१  | रसा हास्या०      | ७   |
| ये स्वप्नेऽपि   | ४५९ | रागस्यास्प०      | ४२६ |
| येऽहपूर्वि      | ३२० | राजन राजसुता     | ३४७ |
|                 |     | राजशब्द          | ६५  |

| श्लोक                      | पृष्ठ | श्लोक           | पृष्ठ |
|----------------------------|-------|-----------------|-------|
| राज्ञस्तथा                 | ३५८   | लक्ष्मीश्वामर   | ३०३   |
| राज्ञामस्य                 | ३४५   | लक्ष्मीसर्पक०   | १०५   |
| रात्रिर्गमिष्य०            | ८१    | लक्ष्मीस्सर्पति | ४१८   |
| रात्रौ वा यवि०             | ४५५   | लभ्ना नाशुक०    | १३०   |
| रात्रौ वारि                | २२५   | लघुनि वृण०      | २३३   |
| रावा पुनातु                | ३३    | लङ्कापते        | ३७    |
| राम कि कुरुते              | ३२०   | लज्जामहे        | ९५    |
| रामस्य द्वया               | ३१५   | लज्जावशा०       | ४२२   |
| रामाणां रम०                | २९२   | लज्जेव          | ४०४   |
| रामो नाम                   | ३२    | लतानामेतासा०    | २११   |
| रिक्त कर्मणि               | ४०६   | लब्धमर्थमापि    | ३९९   |
| रुक्ष वपुर्नच              | ९०    | लब्ध्वा मण्डल०  | १७४   |
| रूपान्वित                  | ३९६   | लभ्य लभ्यमिदं   | ४४०   |
| रे पद्माकर                 | १०४   | लभ्यान्यङ्ग     | ३०६   |
| रे रे काक                  | ७३    | ललाटे लोला      | १८०   |
| रे रे मयूर                 | ७६    | ललितमभि०        | २४५   |
| रे रे शिष्ट                | ७९    | लसन्मुणाला०     | १     |
| रोगार्तिरङ्गना             | ४३९   | लसछीला          | १०    |
| रोधोरेखा                   | ३७३   | लाक्षामि        | ९८    |
| रोमन्थमा०                  | ९३    | लाक्षालक्ष्य    | २८८   |
| रोहणाच्च                   | १२२   | लाक्षा विधातु   | २९७   |
|                            |       | लावकतिचिरि      | ३९१   |
| ल                          |       | लावण्यद्रविण    | १७२   |
| क्षौकृतस्य                 | ३८५   | लावण्यपुण्य     | १७१   |
| क्षमणस्त्यक्त०             | ३१३   | लावण्यधूर       | २६९   |
| लक्ष्मीकौस्तुभचन्द्रम०     | १२४   | लावण्यसिन्धु    | १६९   |
| लक्ष्मीकौस्तुभपारिजातमदिरा | ९६    | लावण्यामृत      | १७२   |
| लक्ष्मीकौस्तुभपारिजातसहज   | ४१३   | लास्याभ्यास     | १७५   |
| लक्ष्मीकौस्तुभपारिजातसुरभे | ४१८   | लिखति न         | १३४   |
| लक्ष्मीपाणिद्वय            | १४    | लिखन्नास्ते     | १९६   |
| लक्ष्मीरस्य हि             | ३६८   | लिम्पतीव        | २५२   |
| लक्ष्मीर्दाराः             | ४५७   | लीढव्यम्        | ३३३   |
| लक्ष्मीर्निलक्ष्ण          | ४१८   | लीने श्रोत्रे   | २९    |
| लक्ष्मीलता                 | १२    | लीलागति         | १८८   |

| श्लोक               | पृष्ठ | श्लोक.           | पृष्ठ |
|---------------------|-------|------------------|-------|
| लीलाचामर            | २८०   | वधूना सर्वा      | २००   |
| लीलाताण्डवितभुचारु  | १७३   | वनजलाधि०         | ४१    |
| लीलाताण्डवितभुविभ्र | १४६   | वनभुवि०          | ३९२   |
| लीलातामरसा          | २४६   | वनमनिवारित       | ११८   |
| लीलामीलन            | ३३१   | वनिताकर          | २४४   |
| लीलावधूत            | १६८   | वन्दितोऽप्येष    | ५८    |
| लीलोन्मीलित         | ३१    | वन्दे तदेक       | ९     |
| लुठत्यपरवा०         | २८९   | वन्दे पद्मिनि    | ३०८   |
| लुलितकुसु           | २८३   | वपुःपरीणाह       | ९८    |
| लूतासूत्र           | ३३७   | वपु प्रकपात्     | १८५   |
| लेखनित्यत           | ३११   | वपु प्राडुर्भावा | ४६०   |
| लोकान्तर            | ४२५   | वपुरनुपम         | १८८   |
| लोकोऽशुभ०           | ३२३   | वपुर्दलन         | १४    |
| लोचनेर्न कु०        | २६३   | वपुर्यामावास     | ४८    |
| लोलद्वेणि०          | ३३४   | वपुर्विपम        | ९०    |
| लोलन्मौलि           | ४६२   | वयमकुशला         | ४३३   |
| लोला दृष्टि         | २४०   | वरतरु            | ६८    |
| लोलैलेंचन           | १३१   | वर दारिद्र्य     | ४०३   |
| व                   |       | वरं शराव         | ४१२   |
| वशः प्राशुरय        | १२७   | वर्तत येन        | ४४०   |
| वक्तार एव           | ३७    | वर्तमानक्षणा     | ४५४   |
| वक्त्र जेष्यामि     | १८२   | वर्धितं सेवितैः  | ११४   |
| वक्त्र निर्मल       | १७१   | वर्धत्याग्नि     | २१३   |
| वक्त्रानुगत         | ३९९   | वर्षाकाले        | ३५५   |
| वक्त्रे या मृग      | १३६   | वल्गुद्वोचमाङ्गे | ४६१   |
| वक्त्रा नैव         | १२७   | वल्मीकाग्र       | ३८८   |
| वक्त्रोक्त्या       | ४४    | वहसि बलि.        | १०९   |
| वचासि वाच०          | ३५    | वह्नि विशा०      | १२४   |
| वज्रेण विज०         | २२०   | वह्नेः शक्ति.    | २३६   |
| वटवृक्षो            | ३५०   | वाक्य च द्वि     | ४६    |
| वत्सःप्रस्रवणे      | ३९६   | वाच य. स         | ३९२   |
| वत्से मागा          | २७    | वाचस्ताव         | १५८   |
| वदन्त्यवि०          | ४१५   | वाचो वाग्मिनि    | २०५   |
|                     |       | वाताकीर्ण        | २१७   |

| श्लोक          | पृष्ठ | श्लोक                | पृष्ठ |
|----------------|-------|----------------------|-------|
| वाता वान्तु    | २२५   | विनैवाम्भो           | १६८   |
| वातोद्धूतपला   | ४४३   | विन्व्यशोणी          | ३६४   |
| वातो द्रूतमुख  | २५८   | विपद्दि              | ५४    |
| वामन फल        | १२८   | विपन्न               | १०३   |
| वामस्कन्ध      | ३३२   | विपरीत               | २८०   |
| वामे सन्धि०    | ३९४   | विपर्यस्त            | ३८७   |
| वास शुभ्र      | ४८    | विपुलद्वद्           | ३९    |
| वास. शैल       | ११०   | विशुधैः              | ५     |
| वासोऽर्थ दय    | ३८८   | विभवसह               | ३९८   |
| विकचकमल        | २९२   | विभवेष्टु            | ४३२   |
| विकलयति        | २५४   | विभूषणं              | ३५२   |
| विकसद्         | २३    | विमानपर्यङ्क         | ३२४   |
| विकसितवद्      | ५९    | विमुञ्चामु           | १९६   |
| विकसितसङ्कु    | २९०   | वियोगदाव             | ४४३   |
| विकीर्णहरि०    | ३२०   | विरक्तमन्य           | १४४   |
| विगतसस्य       | २३०   | विरतसुकृत            | २३६   |
| विज्ञेशो व.    | २४    | विरमति महा           | १३    |
| विचलित         | २४२   | विरम तिमिर           | ६५    |
| विचिन्वतीः     | ३८७   | विरम नाथ             | २७४   |
| विच्छिन्ना     | ३५७   | विरुद्धरेपि          | ४०३   |
| विजित्य        | २     | विललास               | ३७७   |
| विषापीठ        | २६५   | विलसद्मल             | ३९५   |
| विषा प्राप्य   | ४११   | विलासमसृ०            | २३१   |
| विशुत्पङ्कज    | २१९   | विलासिन्ना           | १६१   |
| विशुद्धान्नि   | २२७   | विलिम्पत्ये          | १५७   |
| विद्राविते     | ४४९   | विलीयेन्नु           | १५५   |
| विद्वान् सुभगो | ४३७   | वितृद्धतापो          | १३४   |
| विद्वेष्टि     | ४०८   | विशन्तीना            | २४५   |
| विश्वस्तपर०    | ५९    | विशाल* शास्ता        | ११०   |
| विध्वस्तहस्त   | ३२९   | विशुद्धि कीदृ        | ९८    |
| विश्वस्ता मृग० | ११८   | विशुप्यत्तोया        | २१४   |
| विनिद्रपत्रा   | ३८७   | विश्रान्तो दिवस प्र  | १३६   |
| विनिश्चेतु     | २०२   | विश्रान्तो दिवसस्तटी | १४०   |
|                |       | विश्लिष्टोभिनये      | १७    |

| श्लोक             | पृष्ठ. | श्लोक               | पृष्ठ |
|-------------------|--------|---------------------|-------|
| वश्रेपाकुल        | २४९    | व्यसनैरेव           | ४०७   |
| विश्वक्षोभ        | ३२७    | व्याकरणाद०          | ३९    |
| विश्वत्राण        | ३      | व्याधानभी०          | ३८५   |
| विश्वाभीष्ट       | ७५     | व्याघ्रतहार         | २८३   |
| विश्वामित्रश्च    | ३९२    | व्यानम्रा दयि       | २३    |
| विषधरतो           | ५९     | व्याघ्रतेनापि       | ४३५   |
| विष विषय          | ४४९    | व्याप्त भिन्नेन्द्र | २१९   |
| विष्णो त्वया      | १२१    | व्याघ्रत खलु        | १९९   |
| विष्णुर्जत्फाल    | २०६    | व्यासादिभि          | ४९    |
| विमृज             | २७०    | व्यासादीन् कवि०     | ५०    |
| विस्तारो यदि      | ९७     | व्योमार्धे          | ९४    |
| वीचीविमर्द        | १०३    | व्योम्नि विश्रान्त० | २२७   |
| वीणेव श्रोत्र     | ६१     | व्रजत्यपर           | २८९   |
| वीतोष्ठरा०        | २८२    | वीडायोगा०           | १५१   |
| वीरक्षीर          | ३३९    |                     |       |
| वीराणा शस्त्र०    | ३९१    | श                   |       |
| वीरोऽसौ किमु      | ३२०    | शक्तिविरोधे         | ४३२   |
| वृत्त मुद्दे      | ३२४    | शक्नोमि ना          | १३०   |
| वृत्तेरिव         | ३८१    | शङ्का सन्ति         | १०१   |
| वृथा गाथा         | १४४    | शतपदी               | १२९   |
| वृद्धो न पति      | ४४२    | शतवेदी              | ३११   |
| वृद्धो वार्धिरय   | ३७५    | शत्रुणामय           | ३३९   |
| वेणीबन्धन         | १६२    | शब्दवद्भि           | १८३   |
| वेन्नत्वचा        | १८०    | शब्दार्थयो          | ४७    |
| वेभ्यावेद्मसु     | ३०७    | शमव्याया            | ४०८   |
| वेतण्डश्रवण       | ३७२    | शरत्काला            | २३२   |
| वेरस्यैकनिधे.     | ५८     | शराणा किं           | ६२    |
| वैराग्य कस्य      | ४४७    | शल्यानि             | १४१   |
| वैराग्यमर्हति     | ३०७    | शशिसण्ड             | ४६२   |
| व्यक्तिर्व्यञ्जन० | ३९३    | शश्वत्कृष्ण         | ४६३   |
| व्यजनेरात         | ७६     | शाकेऽङ्गा०          | ४६३   |
| व्यपगतजडि०        | ५५     | शास्त्राभि.         | ६८    |
| व्यपेतव्याहार     | ३०१    | शासाशत              | १०७   |
| व्यर्थ श्रुत      | ६१     | शास्त्रासन्तति      | ११६   |

| श्लोक           | पृष्ठ | श्लोक              | पृष्ठ. |
|-----------------|-------|--------------------|--------|
| शाटीसण्ड        | ४४२   | शूराः श्रोत्र      | ३२०    |
| शाणोत्कीर्ण     | ४०    | शूराः सन्ति        | ४२१    |
| शान्तिस्वस्त्य० | ४१५   | शूराणा             | ४१०    |
| शारीयूतकला      | १७६   | शूरे कि            | ४२०    |
| शार्दूलोग्रह    | ३८९   | शृणु पर            | १६४    |
| शास्त्राणा      | ३९६   | शृणु सस्ति         | ३११    |
| शिर प्रवेश      | ३८९   | शेतेऽयापि          | २६०    |
| शिरसि नि        | ५९    | शैत्य नाम          | १२६    |
| शिलामयेऽपि      | ४३५   | शैल सोऽय           | ३६५    |
| शिलीमुगै        | ३४९   | शैलेन्द्रप्र०      | १७     |
| शिशिरमास        | २३६   | शोकारति            | ४२७    |
| शिशिरयति        | ५०    | शोणै परि०          | २२७    |
| शीकरामार        | ३४९   | शौर्य श्लाघा       | ४६२    |
| शीघ्र भूमि      | १३७   | शमशाने च           | ४४९    |
| शीतलादिव        | २१९   | श्यामा कफ          | ३९५    |
| शीतार्ति        | २३५   | श्रम चण्डाभ्यासे   | ३७     |
| गीताशुर्मु      | २०१   | श्रमण श्रावक       | ३०८    |
| गीताशोरभृ       | १५५   | श्रान्तस्य यान     | ३९९    |
| शील नैव         | ४१२   | श्रिय पद           | ३७९    |
| शील पर          | ४११   | श्रियो वासा        | ८१     |
| शुक्रो वा मलि०  | १२७   | श्रीकण्ठश्वशुर     | ३६३    |
| शुचिरिति        | २४८   | श्रीकण्ठस्य        | ११     |
| शुर्चाना हसा    | २६१   | श्रीकण्ठीरव        | ४६३    |
| शुभ्रद्वण्ड     | ३२३   | श्रीपरिचयात्       | ४१७    |
| शुद्धमाविल      | २५२   | श्रीमानजन          | ४१७    |
| शुद्धात्मन      | ४४६   | श्रीस्सपत्नीति     | ४१७    |
| शुभलक्षण        | ३९९   | श्रुतचरित          | ४०१    |
| शुभ्रत्व य०     | १२४   | श्रुतराजहस         | ७७     |
| शुभात्र व्योम   | २२६   | श्रुतसपदः          | ३७     |
| शुश्रूषस्व      | ४२३   | श्रुत्वा कर्ण      | ७१     |
| शन्य वेष्म      | ३००   | श्रुत्वा गर्जित    | १९२    |
| शन्ये देवकुले   | ४४४   | श्रुत्वा त्वा सहसा | ३४४    |
| शन्ये सन्ननि    | ४५    | श्रुत्वा वहि       | १३३    |
| शूर. शास्त्र०   | ४४    | श्रेय. प्रसते      | ४०३    |



| श्लोक             | पृष्ठ | श्लोक            | पृष्ठ. |
|-------------------|-------|------------------|--------|
| श्रोत्रेतराणि     | ४३    | स जयति           | १०     |
| श्लाघ्य कार्पास   | ११६   | सततमुल्लं        | १२९    |
| श्लाघ्य महत्त्व०  | १२३   | सति पुण्य        | ४०४    |
| श्लाघ्य कुलीनः    | ४४४   | सत्कान्यपी०      | ३९     |
| श्लाघ्या ध्वस्ता० | १०८   | सत्त्व ममेष्ट    | ४६२    |
| श्लाघ्याशेष       | ३४    | सत्य दुर्लभ      | २०४    |
| श्लोकेऽत्रादौ     | ३५१   | सत्य भामिनि      | २०४    |
| श्वासः किं        | १६६   | सत्यशील          | ३५१    |
| श्वासेषु प्रथि०   | १५७   | सत्सङ्गः काम     | ४३१    |
| श्वासैस्तुट्याति  | १५६   | सद्य क्षित       | ७०     |
| श्वासो बाष्प०     | १४२   | सद्य.पाटित       | २६२    |
| स                 |       | सद्य. पात्वा     | ३३१    |
| सक्षिप्यन्ते      | १६३   | सद्य'सान्द्र     | २५३    |
| समूर्द्धित        | ३२३   | सद्य स्यन्दन     | १६४    |
| सरम्भादिव         | ९१    | सद्यो जग्ध्वा    | ३२८    |
| सर्वतःसलि०        | ४३५   | सद्वशस्य         | १२५    |
| सविष्टो           | २३८   | सद्वृत्तस्य      | १२४    |
| सश्लेषे कुच       | २४३   | स धूर्जटि        | १६     |
| ससक्तेषु          | १६४   | सन्तापो हृद      | १५२    |
| ससारःप्रति        | ३०४   | सन्ति कृपा.      | ८५     |
| ससारे पतिता       | ४५५   | सन्तु दुमा.      | २३९    |
| ससारे यदुदेति     | ४२६   | सन्तु स्वाराज्य  | ४४३    |
| सस्पर्थिनः        | ३८    | सन्तुष्टे तिसृणा | ३१९    |
| स एष भुवन         | १२    | सन्तोषाश्रित     | ४४३    |
| स ऋच न            | १८७   | सन्त्यत्रापि     | ७१     |
| सकाण लोल          | ३१०   | सन्त्येव सूक्ति  | ३९     |
| स क्षारो जल       | ७०    | सन्त्येवात्र     | १९६    |
| सतीभिक्षा         | १६०   | सन्दृष्टाधर      | २७७    |
| सरयस्तानि         | २९८   | सन्धानक्षण       | ३२१    |
| सद्भ्यातु यदि     | ३२७   | सन्धानानि        | ३३६    |
| सद् द्विजिह्वैः   | २     | सन्ध्यातनौ       | ९      |
| सद्गत श्रेय       | ४१९   | सन्ध्याताण्डव    | २१     |
| सङ्ग्रह ना        | ४०७   | सन्ध्यारञ्जित०   | ३०     |

| श्लोक           | पृष्ठ | श्लोक          | पृष्ठ |
|-----------------|-------|----------------|-------|
| सन्मार्गे ताव   | १७९   | सललित          | २११   |
| सतानाम०         | ३४३   | सलीलमिथ        | १८९   |
| सम पान्थे       | २२८   | सवर्षाशनि      | ५७    |
| सम विलासो       | १७३   | सशोणिते        | ३२४   |
| समक्षमपि        | २३३   | स सन्ताप०      | १५४   |
| समजनि           | ९८    | ससम्भ्रम       | ३१०   |
| सममेण           | ३७७   | सहर्षचरिता     | ४४    |
| समर्पिता        | ६०    | सहस्राक्षे     | १७    |
| समा षष्टि       | ३९७   | सहोदय          | ४४१   |
| समाकृष्ट        | २७४   | सा छाया स च    | १११   |
| समादिष्ट        | २७७   | सा तन्वीति     | १४७   |
| समारूढ          | २५५   | सा तोरणा       | १३३   |
| समुद्रमिव       | ४३२   | सा वृत्ति      | १४४   |
| समुन्मील०       | २६१   | सा दृष्टा      | १४८   |
| सम्पदा सुस्थि०  | ४०४   | सावारण         | ११२   |
| सम्पदि यस्य     | ४२५   | साधु चन्द्र    | १८२   |
| सम्पाद्य सखि    | ३१६   | साधुना दीन     | ६१    |
| सम्प्रति न      | ६९    | सान्द्रज्योति  | १२६   |
| सम्प्राप्तेऽवधि | १६१   | सान्ध्यराग     | २५०   |
| सम्भूयैव        | १५०   | सा बाढ         | २९५   |
| सम्यक्वाण०      | ४३    | सा बुद्धि      | ४५२   |
| सरले अपि        | १८३   | साभिप्राय      | १४८   |
| सरस्यामे०       | १६९   | सामोपायन       | ४०७   |
| सरस्वतीप        | ४५    | साम्य निम्नो   | ६४    |
| सरस्वतीव        | ४७    | सा यावन्ति     | २०५   |
| सर्वद्वारिणि    | २१६   | सारङ्गी        | ३९४   |
| सर्वत्र सम्पद०  | ४४३   | सार्थ मनोर०    | २००   |
| सर्वसत्त्वेषु   | ४४६   | सालत्केन       | २९५   |
| सर्वस्यैव हि    | १८१   | सा व्याधे      | २११   |
| सर्वस्वाप       | ३५२   | साहसी भवति     | ४१६   |
| सर्वाशापरि      | १००   | साहाय्योप      | ४५५   |
| सर्वाशारुधि     | २१७   | साहित्यदृश्य   | ५     |
| सर्वासामपि      | ४१७   | साहित्ये सुकु० | ४८    |

| श्लोक            | पृष्ठ | श्लोक            | पृष्ठ |
|------------------|-------|------------------|-------|
| सिद्धाङ्गना      | ३४१   | सेय सुधु         | ३७१   |
| सिन्दूरयुति      | ३५९   | सेय स्थली        | ९४    |
| सिन्दूर सीमा०    | २४२   | सेवादु सा        | ४३२   |
| सिन्दूरसूह०      | २५    | सेवा वञ्चक       | ४३३   |
| सिंहिकासुत       | १२८   | सेवा श्ववृत्ति   | ४३२   |
| सिंहोऽप्यव्या०   | ३     | सेव्यन्ते क्षिति | ४०८   |
| सुकविश्रमान      | ३८    | सैरन्धीकर        | २४८   |
| सुकृत धनस्य      | ४०६   | सैव पर न         | ५३    |
| सुजनो न          | ५३    | सोढप्रौढ         | १०८   |
| सुतनु जहिहि      | २०३   | सोत्साहा नव      | २२३   |
| सुतल चरण         | ३३८   | सोऽपूर्वो रस     | ८२    |
| सुदीर्घाराग      | १८४   | सोमकान्तो        | ९८    |
| सुधामयोऽपि       | २६८   | सोऽय कैलास       | ३६३   |
| सुप्तद्रुहिण     | ८     | सौजन्य करुणा     | ४३६   |
| सुप्तव्यालिनि    | ४४०   | सौन्दर्यपात्रे   | १८०   |
| सुतोऽय सखि       | २९९   | सौन्दर्यमिन्दी०  | २४२   |
| सुभाषित          | ३६    | सौमित्रे ननु     | ३१४   |
| सुधु त्व         | २७०   | सौरभ्य भृग       | १९१   |
| सुरतभर           | २११   | सौवर्णः कम०      | १०३   |
| सुरतविरतौ        | २८२   | सौवर्णो गिरि     | ३८२   |
| सुरतेषु          | ६     | सोहित्यस्ति०     | २१६   |
| सुरम्या यामिन्य. | ४००   | स्कन्ध तरो       | २२३   |
| सुराधीश          | ३९१   | स्कन्धशाखा       | ३८६   |
| सुलभा            | ४०७   | स्कन्धासक्तै     | ३७४   |
| सुवर्णगिरि       | २४    | स्तनजघन          | ३४९   |
| सुवत्समा         | १८५   | स्तनतट           | १९०   |
| सुवद्विरासौ      | ४०४   | स्तनयुग          | ३३९   |
| सूकीना स्मर      | ४७    | स्तनराजौ         | १८५   |
| सूक्ष्माय शुचये  | १५    | स्तब्धप्रकृति    | ४०६   |
| सूचीवृण्ड        | ५३    | स्तम्भ महान्त    | ३५९   |
| सूत्रधार         | ४३    | स्तुवन्यश्रान्ता | ४३९   |
| सूर्यादन्यत्र    | ८३    | स्तोकाग्ध.       | १०४   |
| सुगति ताव        | ४५१   | स्तोकारक         | २८८   |
| सुष्टा वय        | २०९   | स्तोत्र चैत्र    | २०८   |

| श्लोक             | पृष्ठ | श्लोक              | पृष्ठ |
|-------------------|-------|--------------------|-------|
| स्त्रीति श्रुते   | १४८   | स्मितपरि           | १७७   |
| स्त्रीमुद्रा मकर  | ३०५   | स्मितपुष्पोद्भ     | २६८   |
| स्थाणु स्वय       | ४६१   | स्मेराम्भोरुह      | २११   |
| स्थान प्राप्या    | ३९३   | स्मेरा सन्तु       | ८७    |
| स्थानाभिर्गत्य    | १३२   | स्रस्त मग्दाम      | २६६   |
| स्थाने स्थाने     | २०८   | स्वर्कायवश         | ३९९   |
| स्थितमुरामि       | १३५   | स्वगुणानिव         | ५९    |
| स्थिता मार्वाक    | ४७    | स्वच्छन्द हरि०     | ९३    |
| स्थितास्तु यात्रो | ३७८   | स्वच्छन्दैक        | १९    |
| स्थित्यतिक्रान्ति | ५२    | स्वच्छस्यास्य      | १००   |
| ज्ञाता प्रावृषि   | ३४७   | स्वप्नेनाद्य       | १४३   |
| ज्ञान सिन्धुजले   | ३०८   | स्वभावकठिन         | ५७    |
| ज्ञानार्द्रमुक्ते | ७८    | स्वभ्यस्त          | १९१   |
| ज्ञाय स्नाय       | ३०७   | स्वयमज्ञान         | १४१   |
| स्निग्ध वीक्षित   | १४९   | स्वयमफल            | ११५   |
| स्निग्धभ्यामल     | ३१३   | स्वर्गन्यापाग      | १७१   |
| स्नेह परित्यज्य   | १७४   | स्वर्गस्तम्भ       | ४१६   |
| स्नेहायस्वामि०    | १२५   | स्वर्गस्य मार्गा   | ३२२   |
| स्नेहेन भूति      | ५८    | स्वर्गाद्गोपाल     | ३३७   |
| स्पृशन्त्या क्षाम | १५९   | स्वर्णकार          | ४५५   |
| स्पृष्टव्याकृष्ट  | २०    | स्वर्ण म्कन्ध      | १०९   |
| स्पृष्टस्वयेव     | २४१   | स्वल्पेनैव हि      | ४२९   |
| सृष्टा भ्तोक      | २३७   | स्वस्ति पाणिनये    | ४२    |
| स्पृहणीया         | ४११   | स्वस्तिमानमिति     | ३६२   |
| स्फटिकमर०         | ३४    | स्वस्त्यस्तु       | ९५    |
| स्फुटत हृदय       | १९४   | स्वस्थानस्थित      | ४२२   |
| स्फुरति यदिद      | १४०   | स्वातन्त्र्य पितृ० | ३९६   |
| स्फुरत्कुन्द      | ३१०   | स्वाद्ना प्रथमाय   | ३०४   |
| स्फुरत्पुपाग      | ३७८   | स्वावीनो रसना      | ५१    |
| स्फुरद्बीमा       | २२०   | स्वामिनि गुणा०     | ४०७   |
| स्फुरसि बाहु      | १९०   | स्वामिन् भट्टगुरया | २८३   |
| स्मरद्वय          | १५६   | स्वार्थानपेक्ष     | ६८    |
| स्मर्तव्या वय     | १३१   | स्वार्थारम्भ       | ४५४   |
| स्मितज्योत्स्ना   | १९६   | स्वेच्छया कु       | ४०८   |

|          | श्लोक         | पृष्ठ | श्लोक          |
|----------|---------------|-------|----------------|
| श्रोत्रे | स्वेच्छारम्य  | २३    | हार हार        |
| श्ला     | स्वेच्छाविहार | ३८५   | हारानाहर       |
| श्ला     | स्वेदजल       | २७७   | हारेण च        |
| श्ला     | स्वेदाद्र्वाम | १९    | हा वत्स क      |
| श्ला     | स्वेपत्कृत्य  | ३१९   | हावहारि        |
| श्ला     | स्वेर उरुत    | ३२१   | हिमगिरि        |
| श्लो     | स्वेर पश्यति  | २७७   | हिमधवल         |
| श्वा     |               |       | हुता शिखिनि    |
| श्वां    |               |       | हूणीसीमन्त     |
| श्वा     | हस त्वा शर    | ७४    | हृत यद्यपि     |
| श्वा     | हहो मावव      | ४६१   | हृदय कौस्तुभो  |
|          | हहो धकोट      | ७९    | हृदयाक्षप      |
|          | हटोदलन        | ४१६   | हृदये दयिते    |
| सहि      | हतोऽपि लभते   | ३२३   | हृद्या नय      |
| समु      | हत्वा नन्द    | ४१५   | हृद्योयान      |
| सर       | हन्त मोहात्   | १६७   | हृष्यन्ति चारु |
| सव       | हन्ति स्थूणा  | ३३३   | हे गोदावरि     |
| सदि      | हरऋषमहा०      | ११    | हेतुप्रमाण     |
| सश्      | हरिपाद        | ३१    | हे दावानल      |
| सस       | हरीशयोन्नय    | ७,४३३ | हेममञ्जरी      |
| सस       | हरेर्दृक्कामि | ३६०   | हे यामिनीश     |
| सस       | हरेर्लीला     | २८    | हेलामात्र      |
| सस       | हर्म्याणामप   | ३४७   | हे लोका.       |
| सर       | हर्षादुत्पुलक | २७४   | हेलोदस्त       |
| स ।      | हस्त इव भूति  | ५९    | हेलोन्मूलित    |
| स        | हस्तिनकमल     | २३०   | हे हेलाजित     |
| सद       | हा तात ताते   | ३२२   | हेपयति         |
| स ।      |               |       |                |

## पद्यानुक्रमण्या अनुबन्धः



|               |     |                |     |
|---------------|-----|----------------|-----|
| अङ्गेऽनङ्ग    | १५७ | नासाऽदसीया     | १८० |
| अङ्गेरनङ्ग    | २९७ | प्रणमत         | १०  |
| अन्नावास      | ३२६ | प्रणमत्यु      | ४३३ |
| अनवाहित       | ३८  | प्रणयविहादा    | २५६ |
| अहिते प्रति   | ४२७ | प्रणयिनि       | २४५ |
| आचेर्सीमन्त   | ३४६ | प्रतिकृता      | २५० |
| आलिङ्गन्ते    | ३५७ | प्रतिक्षण      | २७६ |
| उद्यद्विद्वम  | २०७ | प्रतिगत        | २१३ |
| उद्देगस्य     | ४५८ | प्रात प्रात    | २०१ |
| एतेते दुरति   | २२४ | यन्नावकाश      | ३०५ |
| काऽहमस्मि     | ३५१ | यद्वत्         | २९१ |
| चक्षुः पश्यतु | ४५८ | येरेव पात्यते  | ४०८ |
| चलत्कुच       | २४२ | ललितमुरसा      | २४६ |
| जडस्येन्दो    | १७९ | विशयापूर्व     | १८१ |
| तस्याः स्मर   | १५८ | गरीरस्य        | ४४८ |
| इचमिष्ट       | २६६ | सर्गव्यापार    | १७१ |
| घत्ते यत्किलि | ३६७ | तुभ्रुत्वन्मुस | २४१ |



|          | श्लोक           | पृष्ठ  | श्लोक          |
|----------|-----------------|--------|----------------|
| श्रोत्रे | स्वेच्छारम्भ    | २३     | हार हार        |
| श्ला     | स्वेच्छाविहार   | ३८५    | हासनाहर        |
| श्ला     | स्वेदजल         | २७७    | हारैण च        |
| श्ला     | स्वेदार्द्रवाम  | १९     | हा वत्स क      |
| श्ला     | स्वेपूट्टृत्य   | ३१९    | हावहारि        |
| श्ला     | स्वैर कुरुत     | ३२१    | हिमगिरि        |
| श्ला     | स्वैर पश्यति    | २७७    | हिमधवल         |
| श्लो     |                 |        | हुता शिखिनि    |
| श्वा     |                 |        | हूणीसीमन्त     |
| श्वा     | हस त्व शर       | ७४     | हृत यद्यपि     |
| श्वा     | हहो माधव        | ४६१    | हृदय कौस्तुभो  |
| श्वा     | हहो वक्रोट      | ७९     | हृदयान्नाप     |
|          | हठोद्भूत        | ४१६    | हृदये दधिते    |
|          | हतोऽपि लभते     | ३२३    | हया नय.        |
| सशि      | हत्या नन्द      | ४१५    | हयोर्यान       |
| समृ      | हन्त मोहात्     | १६७    | हृष्यन्ति चारु |
| सर       | हन्ति स्थूणा    | ३३३    | हे मोदावरि     |
| सव       | हरकण्ठग्रहा०    | ११     | हेतुप्रमाण     |
| सवि      | हरिपाद          | ३१     | हे दावानल      |
| सम्      | हरीशयोधय        | ७, ४६३ | हंममज्जीर      |
| सस       | हरेर्यदक्रामि   | ३६०    | हे यामिनीश     |
| सस       | हरेर्लीला       | २८     | हेलामात्र      |
| सस       | हर्म्याणामुप    | ३४७    | हे लोका.       |
| सस       | हर्षाद्भुत्पुलक | २७४    | हेलोदस्त       |
| सर       | हस्त इव भूति    | ५९     | हेलोन्मूलित    |
| स        | हसितकमल         | २३०    | हे हेलाजित     |
| स        | हा तात ताते     | ३२२    | हेपयति         |
| सद       |                 |        |                |
| स        |                 |        |                |
| सर       |                 |        |                |

## पद्यानुक्रमण्या अनुबन्धः



|               |     |                |     |
|---------------|-----|----------------|-----|
| अङ्गेऽनङ्ग    | १५७ | नासाऽऽसीया     | १८० |
| अङ्गेरनङ्ग    | २९७ | प्रणमत         | १०  |
| अत्रावास      | ३२६ | प्रणमत्यु      | ४३३ |
| अनवाहित       | ३८  | प्रणयविशङ्का   | २५६ |
| अहिते प्रति   | ४२७ | प्रणयिनि       | २४५ |
| आत्तेसीमन्त   | ३४६ | प्रतिकृलता     | २५० |
| आलिङ्गन्ते    | ३५७ | प्रतिक्षण      | २७६ |
| उद्यद्विद्रुम | २०७ | प्रतिगत        | २१३ |
| उद्देगस्य     | ४५८ | प्रात प्रात    | २०१ |
| एतेते वुरति   | २२४ | यत्रावकाश      | ३०५ |
| काऽहमस्मि     | ३५१ | यद्गुप्त       | २९१ |
| चक्षुः पश्यतु | ४५८ | यरेव पात्यते   | ४०८ |
| चलत्कुच       | २४२ | ललितमुरसा      | २४६ |
| जडस्येन्द्रो  | १७९ | विश्रयापूर्व   | १८१ |
| तस्या स्मर    | १५८ | शरीरस्य        | ४४८ |
| दृचनिष्ट      | २६६ | सर्गव्यापार    | १७१ |
| यत्ते यत्कलि  | ३६७ | सुभ्रुत्वम्मुस | २४१ |



## पद्यानुक्रमण्याः संशोधनम्

| पत्र | प  | अशुद्धम् | शुद्धम् | पत्र | प. | अशुद्धम्      | शुद्धम्       |
|------|----|----------|---------|------|----|---------------|---------------|
| २    | ६  | ३२१      | ३२८     | २७   | १५ | भूते.         | भूमे.         |
| ३    | ११ | १३८      | १३९     | २८   | ३२ | मन्निद्रया    | मन्निन्द्रया  |
| ४    | २२ | १८७      | १८९     | "    | ७  | १६३           | ३६३           |
| ६    | ६  | २९       | १९      | "    | २७ | मागाविता      | मागाविपा      |
| ७    | ८  | ३७       | ३७३     | ३०   | ४  | ३११           | ३९१           |
| ७    | ९  | ४३४      | ४३३     | ३१   | १३ | ४४९           | ४५९           |
| ८    | २३ | २७४      | २४७     | "    | २  | यच्चन्द्रार्ध | यच्चन्द्रार्ध |
| ८    | ३५ | २३८      | २३९     | ३१   | ६  | यत्स्रोत्रा   | यः श्रोत्रा   |
| १०   | २३ | काका.    | काचाः   | ३२   | ७  | ३३            | ३४            |
| १२   | ११ | ३१२      | ३१४     | ३३   | १६ | ७३            | ७२            |
| १५   | २  | ७        | ७१      | ३४   | ४  | १४६           | १४९           |
| २०   | ३२ | ३२१      | २३६     | ३५   | १६ | ३२०           | ३२९           |
| २१   | २  | ३३०      | ३९०     | ३६   | २६ | शराणा         | शरण           |
| २२   | ४  | १८०      | ४३९     | ३७   | १४ | ४६२           | ४६३           |
| २२   | २० | ५२       | ६२      | ३८   | २६ | सन्त्यत्रा    | सन्त्यन्यत्रा |
| २२   | ७  | २३७      | २८७     | ३९   | ३२ | सन्ध्यातनौ    | सन्ध्यानतौ    |
| २२   | १९ | १५१      | २५१     | ४०   | ४  | २४२           | ३४२           |
| २३   | १२ | २६१      | २५१     | ४०   | १९ | २७०           | २००           |
| २४   | १३ | ३८       | ४३८     | ४१   | १४ | ७८            | १७८           |
| २४   | २० | १७१      | १७९     | ४१   | १८ | १७४           | १७४           |
| २५   | ७  | ३४५      | ३५४     |      |    |               |               |

१६ पत्रे तत्स्रोत्रते इत्यनन्तर 'तथानपूर्व' इत्यारम्भ्य 'तद्वैदग्ध्य'मित्यन्ताः उत्तरपत्रतो योज्या

# कविनामानुक्रमानुरोधेन श्लोकानामनुक्रमणी

| कवि                                  | आकरः             | कवि                              | आकरः     |
|--------------------------------------|------------------|----------------------------------|----------|
| अचल.                                 |                  | १२० मो मो कि                     |          |
| ७० अमुकालक्षेप                       |                  | १५५ शीताशोरमृत                   |          |
| ७२ परभृतशिशो                         |                  | अमरानन्दः                        |          |
| ३०१ यदात्व चन्द्रो                   |                  | १९४ एकत्रासनसगति (१)- [ अमर १८ ] |          |
| अद्भुतपुण्य                          |                  | अमरक                             |          |
| २७७ आयातेदयितेमनो (१) [ अमर-७७ ]     |                  | १९७ अद्भुतगुल्यग्र               | अमरशतक-५ |
| १९२ आयाते दयितेमरु (२)               |                  | १६१ अच्छिन्ननयता                 | " ११०    |
| अनङ्गभीम                             |                  | १३८ अलस बलितः                    | " ४      |
| २८५ एतस्मिन् मृगया                   |                  | २९८ अहतेनाहूता                   | " ९८     |
| अनङ्गहर्ष                            |                  | २९३ इदकुण्डकृष्ण                 | " ९४     |
| २१५ आशौमान                           | तापसवत्सराज ३-१७ | २८५ एकस्मिन् जयने                | " २३     |
| अन्ध [ धैर्य ] नाथ.                  |                  | " एकस्मिन् जयनेविपक्ष            | " २२     |
| ७१ अक्केकीकि                         |                  | २०१ कठिनहृदये                    | " ५३     |
| ७२ अपिस्वेः सर्वस्वे                 |                  | २९३ कथमापिसत्ति                  | " १५     |
| ८६ खरनखर                             |                  | २८२ करकिसलयो                     | " ९०     |
| अपराधसुन्दर                          |                  | २७५ काञ्च्यागाढ                  | " २१     |
| ४६० वपुः प्रादुर्भावा                |                  | २९९ कान्ते सागमि                 | " ४६     |
| अभिनन्द                              |                  | २९५ कोपात्कोमल                   | " ९      |
| २६३ एकिकेवनिज                        | रामचरित २-९९     | २९३ गतेप्रेमाबन्धे               | " ४३     |
| ३०० कृभेदै कतिचित्                   |                  | २८० गाढाश्लेष                    | " ७४     |
| ३१३ लक्ष्मण त्यक्तवान्               |                  | १९४ चलतुतरला                     | " १४६    |
| २६३ लोचनेनैकु मुद्र (३) रामचरित २-९८ |                  | २७९ चिरविरहि                     | " ४४     |
| १८२ सा तु चन्द्रमसि                  |                  | १९८ तथाभूदस्माक                  | " ६९     |
| ३१३ हृदयान्नाप                       |                  | १९४ तद्भ्रामिमुक्त               | " ११     |
| अभिनवगुप्त.                          |                  | १३५ तन्वद्भ्राम्यागुरु           | " ९६     |
| १२१ कान्तारपरितो                     |                  | १५० तैस्तेश्चाद्युभि             | " १४७    |
|                                      |                  | १९२ दीर्घावन्दन                  | " ४५     |
|                                      |                  | १९४ दूरादुत्सुक                  | " ४९     |

( १ ) अद्भुतकुलस्य ( सुभा )

( २ ) केसवस्य ( सद् )

( ३ ) पीयते स्मकुमुदमितिपाठः.

( १ ) पुलिनस्य ( सुभा ) अमरो ( सद् ) श्रीह  
पंस्य ( कवी ) अनरुहस्य Bhandarkar rep

| कवि                               | आकर.     | कवि                                   | आकर                   |
|-----------------------------------|----------|---------------------------------------|-----------------------|
| १२० दृष्टः कातर                   | " ८५     | ३४६ कान्तारेदेव                       |                       |
| १४७ देशैरन्तरित                   | " ९९     | २५६ तद्विद्वापङ्गोवा                  |                       |
| २३५ नीत्वोच्चै.                   | " ११९    | ३३४ दधिमयन                            |                       |
| २७५ पटालमे                        | " ४१     | २९१ नकनिरङ्कुश                        |                       |
| २०४ परिम्लाने                     | " २५     | १८६ मध्येनतस्या                       |                       |
| २४५ पत्र न अवणे                   | " १४८    | अर्गटः                                |                       |
| ११७ पादासक्ते                     | " ६८     | ४०६ रिक्ता' कर्मणि                    |                       |
| २५६ प्रणयविशदा (१) [रत्नावली ३-९] |          | २९ विपुलहृदया                         |                       |
| २०१ प्रात प्रात                   | अमरुश-३३ | अर्जुनवर्मदेव                         |                       |
| १९४ धूम्रमेदोगुणित                | " ९७     | ४८ अमरुक्ककवित्व                      | रसिकसजीविनी           |
| २२१ मन्द मुद्रित                  | " १२७    |                                       | (अमरुव्याख्या) श्लो ३ |
| २०३ यद्गम्य                       | " १५९    | अवन्तिवर्मा                           |                       |
| २९० यन्त्राञ्जोरहसि               | " १५०    | २५२ अविज्ञात                          |                       |
| १५१ याता किन                      | " १०     | २१५ दुस्सहसन्ताप                      |                       |
| २२५ रात्रौवारि भरा                | " ५४     | अश्विनीकुमारी                         |                       |
| १३० लग्नानाशुक                    | " ६२     | ४०० अशीतेनाभसा                        |                       |
| २४६ ललितमुरसा                     | " १६१    | आकाशपोलि                              |                       |
| २८८ लाक्षालक्षम                   | " ६०     | ८४ अयेवापीहसा                         |                       |
| १९६ लिखन्नास्ते                   | " ७      | ४५० अयेस्वर्ग.स्वर्ग                  |                       |
| २४६ लीलातामर                      | " ७२     | २५६ आयातासि                           |                       |
| १३१ लोलैर्लोचन                    | " ६१     | १६७ क्षीरसागर                         |                       |
| १९६ सन्त्येवात्र                  | " ९१     | १५३ पञ्चत्व (१) [चोरपचाशिका fol 11 d] |                       |
| २७७ सन्द्याधर                     | " ३६     | १७५ पाञ्चाली                          |                       |
| २९५ सालककेन                       | " ११६    | आचार्यक्षेमसिंह.                      |                       |
| २०३ सुतनु जहि                     | " ३९     | ४४५ अशक्तोयः                          |                       |
| २९९ सुतोय                         | " ३७     | आत्रेयः                               |                       |
| २८२ सुरतविरतौ                     | " १५४    | ४०० जायुर्धृति                        |                       |
| १९४ त्फुटतुददथ                    | " ७३     | आदित्यभट्ट                            |                       |
| अमृतदत्त                          |          | १२९ आत काञ्चन                         |                       |
| ६८ कोऽय आन्ति (२)                 |          | ३४३ ययात्रासु                         |                       |
| २७ भक्तिप्रह्व                    |          | ४३५ शिलामयेपि                         |                       |
| अरसिञ्जकुर                        |          |                                       |                       |
| १३ अतिविपुल                       |          |                                       |                       |

१ श्रीहर्षस्य (मुद्रा-कवी)

२ इत्यादि (शास्त्रं)

| कविः                                      | आकर            | कवि                                  | आकरः |
|-------------------------------------------|----------------|--------------------------------------|------|
| आनन्दवर्धन                                |                | उच्छुट (१)                           |      |
| ८३ अट्टद्विषयापार                         |                | ३११ पितरिमृतेपि                      |      |
| २६ खयेऽत्युज्वल                           | वन्यालो पु १०१ | उद्धीयकवि                            |      |
| ४५० गत.कालो (१)                           |                | २७२ गाढालिङ्गन                       |      |
| ८६ नास्योच्छ्राय                          |                | उत्पलदेव                             |      |
| ३४ इलाध्याशेष                             | वन्या-पु ९६    | ४५९ कण्ठकोण (२) शिवस्तोत्रावली १३-१७ |      |
| इच्छाल ( इच्छट )                          |                | " ययह स्तुति                         |      |
| ३०९ अभ्यस्यपवन                            |                | उत्प्रेक्षावल्लभ                     |      |
| इन्द्रकविः                                |                | २९८ अर्काभिमुखय भिक्षाटनकाव्य ३- २   |      |
| ४५२ आयुर्नीर A [ सिंहासनदात्रिंशिका १३a ] |                | २९७ एकावली                           | २-१५ |
| " इत क्रोधो                               |                | २४० कर्णात्पला                       | ४-२१ |
| ९८ किमूढताडयसि                            |                | १९ कल्याणभावहतु                      | १-१  |
| ४५२ कै कैर्नामर                           |                | १७० काचिद्विद्वत्प                   | ४-२५ |
| ४५० चलति गलित                             |                | " काचि शिवारित                       | ४-६  |
| ४५१ जानत्येके                             |                | १४१ काल पुरा                         |      |
| ४५० तावदेव [ भर्तृहरि शृङ्गार ७० ]        |                | १७० कृच्छ्रेणकापि                    | ४-५  |
| ४५१ त्यस्तत्वासग                          |                | २९७ न्यस्तानिश्च                     | २-१४ |
| १४ दैत्यानामधिपे                          |                | १८४ पङ्कोद्रवत्व                     | २-१३ |
| १५२ निबद्धास्थैर्याशा                     |                | १४४ प्राणेश                          |      |
| ४५१ मायन्मित्र                            |                | २४० पूर्वदिरेफ                       | ४-२७ |
| ९६ यच्चन्द्रार्ध                          |                | १८८ मुक्तेरपि भिक्षाटनकाव्य          | २-१० |
| ४५२ यज्ञैर्यथा                            |                | २९८ यानिद्रवन्ति                     | ३-५  |
| ३२९ विकीर्णहरि                            |                | १९३ येनैवसूचित (३)                   | ६-३  |
| ३२० राम किङ्करीते ( सङ्गप्रशास्ति १०८ )   |                | २९७ लाक्षाविधातु (४)                 | २-४  |
| ४५३ शून्ये सद्गनि                         |                | ३९ सन्त्येवसूक्ति                    | १-६  |
| ४५२ साधुद्विर्विलय                        |                | २९७ हारणवस्तन                        | २-१२ |
| ४४० सुप्तव्यालिनि                         |                | उमापतिधर                             |      |
| ९४ सेयस्थली                               |                | ११० अर्का केचन                       |      |
| १०४ स्तोकाभापरि                           |                |                                      |      |
| ९५ स्वस्त्यस्तु                           |                |                                      |      |

१ इच्छट Bhand rep

२ चौखवा सलूनप्रन्यमाल-१५

३ आस्मिन् श्लोके पूर्वास्मिन्तरा भित्तो दयते ।

४ मुद्रितभिक्षाटनकाव्ये उत्तरार्धे भूषणा पाठभेदेन दृश्यते

१ वज्रस्य (महु)शान्तिउत्तक IV-13 K V S

P 100

A Vs N0. 5286 O 1 Baroda

| कविः                                            | आकरः | कविः                                                | आकरः        |
|-------------------------------------------------|------|-----------------------------------------------------|-------------|
| ३६० कियत्पद् विष्णु                             |      | कर्पूरकविः                                          |             |
| ३४६ धातताल फला (१)                              |      | ९० तुभ्यदासेर                                       |             |
| १७ चूटाभस्म (२)                                 |      | कलशः                                                |             |
| ८९ तापोनाप (३)                                  |      | २४६ आत्तमात्त (१) [ सुवृत्ततिलक विन्या २ ]          |             |
| ३७५ तेनास्वानि                                  |      | १५२ निद्रार्धमीलित (२)                              |             |
| १२१ त्वचेन्सचर (४)                              |      | कलिङ्गः                                             |             |
| ११८ दिक्चक्र                                    |      | ३७२ चैतण्ड भवण                                      |             |
| ४६१ वर्मव्रत                                    |      | २२० शूरा' श्रोत्रपथे [ महानाटक ६-१८ ]               |             |
| १५० प्रियाया (५)                                |      | २३४ हृणीसीमन्त                                      |             |
| १५४ मृणाली हारोय                                |      | कल्याण'                                             |             |
| ९१ यस्यास्तभृत                                  |      | ६४ आगत्यैव                                          |             |
| २८८ स्तोकारक्त                                  |      | कविकालिः                                            |             |
| ५१ स्वाधीनो                                     |      | १२५ उद्भूयधूली                                      |             |
| १६ हिमगिरि                                      |      | कविवर्षण                                            |             |
| कतुकादित्य                                      |      | ४५९ अज्ञातमहिमा                                     |             |
| २१२ अमीहिलोन्मेष                                |      | कविवर्षणरायवः                                       |             |
| कपोलकविः                                        |      | २८९ निजाशुका                                        |             |
| १८१ द्विधाविधाय                                 |      | कविरत्नम्                                           |             |
| कमलाकर                                          |      | १०१ शङ्खास्तन्ति                                    |             |
| ३६४ अचासैर्द्राषिक्ता                           |      | ३४ स्फटिकमरकत (३)                                   |             |
| ३६४ करिकवलन (६)                                 |      | कवीम्बरः (४)                                        |             |
| कमलायुधः                                        |      | ३२४ रक्त नक्त चरोध                                  |             |
| २३३ लघुनिवृणकुटीरे (७) [ दशरूप ४ ]              |      | ३२३ शुण्ढादण्ड                                      |             |
| करणाव १                                         |      | कामन्दक                                             |             |
| ४०० अकालमृत्यु                                  |      | १६७ नामापिस्त्रीति कामन्दकीयनीतिसार १-५९            |             |
| ॥ यथेशुहेतो                                     |      | कालिदास                                             |             |
| कर्णोत्पल                                       |      | २४० अक्लिष्टवाल                                     | शाकु-६-२०   |
| २७५ अद्वाङ्मृष्ट                                |      | ३५७ अथेयान्तिरथस्य                                  | विक्रमो १-४ |
|                                                 |      | २०७ अग्रैस्तीनस                                     | ॥ २-७       |
| १ धनप्रप्त्य- ( सटु ) २ श्रीहर्षण्डितस्य Bhand. |      |                                                     |             |
| rep                                             |      |                                                     |             |
| ३ आचार्यगोपिधस्य ( सटु ) ४ जेलसर्वस्य ( स )     |      | १ पूर्वोत्तरार्थगोविन्दमय २ बिल्हणस्य ( सा ) १ यामे |             |
| ५ मोदीधस्य ( सटु )                              |      | भास्य ( स )                                         |             |
| ६ रमयातुगस्य ( सटु ) ७ भवभूते ( सटु )           |      | ( ८ ) अस्य अंशे विशेषस्य Bhand-rep                  |             |

| कवि                                 | आकर          | कवि                        | आकर:        |
|-------------------------------------|--------------|----------------------------|-------------|
| ३९४ अङ्गैरन्तर्निहित                | मालविका २-८  | ३९४ वामेसन्धि              | मालविका २-६ |
| ३८१ अपितुरग                         | रघुव ९-६७    | ३८५ व्याघ्रानभी            | रघुव ९-६३   |
| १४९ अभिमुखे                         | शाकु २-११    | २५२ शुद्धमात्रिल           | कुमार ८-५७  |
| ३५७ अयमरविवर०                       | शाकु ७-७     | ४२३ शृश्रु स्व             | शाकु ४-१७   |
| १६३ एतस्मान्न                       | मेघ २-४९     | १६३ सक्षिप्यन्ते           | मेघ २-४५    |
| १५३ काकार्य                         | विक्रमो ४-३४ | १७८ स्नानार्द्र            | रघु १६-५०   |
| ३२६ ग्रीवा भङ्गभिराम                | शाकु १-७     | १४९ स्निग्धवीक्षित०        | शाकु २-२    |
| २४० चन्दापाङ्ग                      | " १-२०       | कुमारवासः [ नाथकुमार ]     |             |
| १७१ चित्रे निवेश्य                  | " २-९        | २४५ अन्तर्जला (१) जानकीहरण | ३-३८        |
| २७५ चुबनेष्वघर                      | कुमार ८-८    | ३७८ ओष्मायमाण (२)          |             |
| ४५ जाते जगति                        |              | १८३ कान्तिप्रकर्ष          | १-३६        |
| ३९३ जीभूतस्तनित                     | मालविका १-२३ | २७९ गाढोपगूहन              |             |
| ४०५ ज्वलति                          | शाकु ६-३१    | २४२ चलकुचतटा               |             |
| ३५९ तीव्राघात                       | " १-२९       | २२२ जलधरस्य                | ११-५२       |
| २९७ दर्पणपुपरि                      | कुमार ८-११   | " जलधिवारि                 | ११-५८       |
| ३९४ देवानामिद०                      | मालविका १-४  | ३८९ तेजसा                  | जानकीहर ६-३ |
| ३०४ नग्नाइव                         | विक्रमो ३-८  | ३११ दुर्दर्श               |             |
| ३८८ नीवारा शुक्र                    | शाकु १-१३    | ३०३ नखपद                   |             |
| २४३ पयोधराकार (१) [ भोजप्रबन्ध ९४ ] |              | १८४ नायशशी                 | १-३४        |
| १४६ प्रत्यादृष्ट                    | शाकु ६-८     | २६७ नियतमिह                | ८-९६        |
| ३८८ प्राणानामनि                     | " ७-१२       | १८८ पश्यन्हतो              |             |
| ३१६ मयाप्रत्यादिष्टा                | " ६-९        | ३७६ प्रचण्डवातो            | १२-८        |
| ३५७ मुस्तेपुरश्मिषु                 | " १-८        | २४२ प्रत्यासन्न            |             |
| ३८५ मेदच्छेद                        | " २-५        | १८९ प्रसीदमेव              | ७-७         |
| २४० यतोयत पट                        | " १-२३       | २०७ बाणानहकुरयन्ति         |             |
| ३५७ यदालोकेसूक्ष्म                  | " १-९        | १९८ बालेनाथ                | [ अमर-५७ ]  |
| ३१६ यस्यत्वया                       | " ४-१३       | ३७८ यत्सौघ                 | १-२         |
| १४७ रम्य द्वेष्टि                   | " ६-५        | १८५ वय प्रकर्षा            | १-३२        |
| ३८५ लक्ष्मीकृतस्य                   | रघुव ९-५७    | ३८९ शिर प्रदेश             | ६-४         |
| ४२५ लोकान्तरसुप्त                   | " १-६९       | कुमुद                      |             |
| २४० लोलादृष्टि                      | शाकु १-२५    | २६ हृदय कोस्तु भो          |             |
| ३८८ वल्मीकाय                        | " ७-११       |                            |             |

१ पादयोर्विनिमय

• बिल्हणस्य Bhand-Rep

कवि

आकर.

कवि

आकर

कुमुदचन्द्रः

३४१ सद्योतयुति

मुद्रितकुमुदचन्द्रनाटक

-ज-५-

कुम्भक

१७७ तन्तीव (१)

कुलशेखर.

४५७ आम्नाया

मुकुन्दमाला स्तो १३

" तत्त्वबुवाणानि

" " २०

४५८ पृथ्वीरिणु

" " १२

४५७ बद्धेनाञ्जलिना

" " १९

" हेलोका

" " १८

कर्मवार्हत

३९० जयतिकलश

२१ सरभा

कृष्णपितृ

२९२ जङ्गे रनङ्ग

२२४ एतेतेदुरतिनम

२११ कावेरीवारि

कृष्णमिभ

४४८ ज्ञान

१२६ इदमपदु

४४३ फलस्वेच्छा

प्रबोधचन्द्रोदय ४-१९

२५ मुस्ताभानृकपाल (०)

३०७ बह्यापेक्षमु

प्रबोध २-१

४४० लभ्यलभ्य

केटस

९७ विस्तारोयदि (३)

मोक्किकोफ

३९५ अङ्गुष्ठे

रतिरहस्य २-१

(१) राजशस्त्रस्य [ सङ्ग ]

(२) नटगोक्षेपस्य [ सङ्ग ]

(३) भवमयस्य Bhand rep

३९६ जगुक्कान्त

" दारिद्र्यादसाहिष्णु

३९५ विलसदमल

" श्यामाकफ

३९६ स्वातन्त्र्यपितु

क्षेमेन्द्रः

२७९ अट्टत्रिम

१५७ अङ्गेनग

१३० अनङ्गेन

४३१ अर्यस्य

१४३ अवधिदिवस

४१५ आत्मायत्न

२७ आदिमत्स्यः

२१७ आध्यातोद्धत

४०४ आपथपि

६१ उक्तपरस्य

३११ उत्तिष्ठति

३०३ उद्यानं

४३१ (ते) ओजस्सत्त्व

३११ कलमान्त

३१० काकाष्ठोल्य (१)

४३१ कामस्यवेप

४२० किरत्नोज्जल

३०३ कुलाभिमाने

४१३ श्रीवाभरणता

५१ श्रीवास्तभ

४३१ जनराग

४५६ जनेपुमव्ये

१२ जयतिसनाभि

४०८ जानेज्वाला

४३७ तानीन्द्रियाणि

४०८ तिष्ठन्तिविभवे

बृहत्कथामज ९-२-१२६

कविकण्ठा-सधिः ३

बृहत् क म-११-१

कलाविलास १०-३

दशावतारचरित १-३

दर्पदलन २-६

कलाविला २-१०

कलावि. १०-९

कलाविला १०-४

दर्पदलन ३-६८

कलाविला १०-१०

बृहत्कथामज ९-२-३०३

[ भाजप्रबंध ४ ]

| कवि.                  | आकर                 | कवि                                     | आकर.             |
|-----------------------|---------------------|-----------------------------------------|------------------|
| ४१५ दलन्त्युदित       |                     | ४३२ विभवेषु                             | कलाविला. १०-१३   |
| ५४ दानोन्नता          |                     | ६१ वीणेश्व ओत्र                         | दर्पदलन ३-५१     |
| ६७ दृश्यन्ते          |                     | ४४७ वेराग्य कस्य                        |                  |
| ४३६ दृष्ट्वापि पापिना |                     | ६१ व्यर्थ श्रुत                         |                  |
| २४० द्राघीयसा (१)     |                     | ४३२ शक्तिविरोधे                         | कलाविला १०-१२    |
| ४३८ धत्ते वन्ध्याऽपि  |                     | ३११ शतवेधी                              | " ९-८,           |
| ४३७ धनरहित            | कलाविलास २-५४       | ४१५ शान्तिस्वस्त्य                      |                  |
| ४३१ धर्मस्य कला       | " १०-२              | ४१२ शील नैव                             | दर्पदलन ३-१३     |
| २७९ नखदशन             |                     | ४११ शील परहित                           | " ३-२४           |
| ४४६ नवनीतोपमा         | दर्पदलन १-५६        | ४४४ श्लाघ्य                             |                  |
| २१४ निजा काय          |                     | ४३१ सत्सग काम                           | कलावि १०-८       |
| ६२ निद्राच्छेद        | दर्पदल- २-६४        | २४ सुवर्णगिरि                           | इ-क-म ल ९ श्लो १ |
| २५१ नि शेषपीते        |                     | ४३३ सेवावञ्चक                           |                  |
| ४३७ पण्डिता           |                     | ४०८ सेव्यन्ते                           |                  |
| ४१५ पाण्डित्य यदि     |                     | ४११ स्पृहणीय                            |                  |
| १७९ पुण्डरीकमिवा      |                     | ४१६ हठोद्दलन                            |                  |
| ३११ प्रथम स्वचित्त    | कलाविला ९-७         | ४१५ हत्वा नन्द                          |                  |
| ३१२ भगवत्त            | देशोपदेश- ४-५       | ४३७ हेतुप्रमाण                          |                  |
| ४३१ मात्सर्य          | कलाविला १०-७        | गणपति                                   |                  |
| " मोक्षस्य            | " १०-५              | २३ पायाङ्गजेन्द्र (१)                   |                  |
| " मौनमलौ              | " १०-११             | गन्त्रिकभुल्लक                          |                  |
| ६१ यत्करोत्यरुचि      |                     | २२० पञ्चैपोजय [ बालरामायण ५-२६ ]        |                  |
| ४०८ धैरेव             |                     | गुणेश्वर                                |                  |
| ६१ यदुर्जयति          | दर्पदल २-८          | ३४२ अत्युक्तो यदि (२) [खण्डप्रशस्ति ६४- |                  |
| ११ ये ससत्सु          | " ३-१४              | महानाटके ६-६७ ]                         |                  |
| ४११ रसायनी            | " ३-४६              | मेलद्रुक ( ३ )                          |                  |
| ४०४ लज्जेव            |                     | ३३७ लूतामूत्र                           |                  |
| ३११ लेखनित्य          |                     | "-सत्यानु-यदि                           |                  |
| ४१५ वदन्त्यविदितो     |                     |                                         |                  |
| ३३२ वामस्कन्ध         | कविकण्ठाभरण ५ सर्धि |                                         |                  |
| ४११ विद्या प्राप्य    | दर्पदलन ३-५         |                                         |                  |
| ४३७ विद्वान् सुभगो    | " २-५६              |                                         |                  |



| कवि                  | आकर                   |
|----------------------|-----------------------|
| गोत्रानन्दः          |                       |
| २५० उद्गादप्रणये     |                       |
| ११ क्रीडासरोप        |                       |
| २५५ धित कातरता (१)   |                       |
| २६३ जाते यौवन        |                       |
| १९१ तद्वन्नस्य       |                       |
| १८२ विभ्राणो मृग     |                       |
| १९८ येन श्रोत्र      |                       |
| १५७ स्वासेषु प्रथिमा |                       |
| १५४ स सन्तापः        |                       |
| १५३ हे यामिनीश       |                       |
| गोपादित्य            |                       |
| २७२ अक्षश्रुत        |                       |
| गोभट्ट.              |                       |
| ४५६ अजानन्           |                       |
| ५३ अनुकुलत           |                       |
| ५८ अपूर्व. कोपि (२)  |                       |
| ” वन्दिताऽन्येय      |                       |
| ५३ सूचीदण्ड          |                       |
| गोविधोयीकविराजौ      |                       |
| ७६ क्रमगलितै (३)     |                       |
| २४६ निजनयन (४)       |                       |
| ७६ व्यजनैरात         |                       |
| गोयर्धनाचार्य.       |                       |
| ३०४ अन्यमुखे         | आर्यासप्तशती श्लो. १३ |
| धोरकः                |                       |
| १७७ स्मितपरि         |                       |

- १ कस्यापि ( सङ् )  
 २ कस्यापि ( श्च )  
 ३ कस्यापि ( सङ् )  
 ४ धरणीधरस्य ( क ष )

| कविः                                                    | आकरः |
|---------------------------------------------------------|------|
| चतुर्मुखमहादेव.                                         |      |
| ९५ जीवानामपि                                            |      |
| १२१ विष्णो त्वया                                        |      |
| चन्द्रकः                                                |      |
| २४९ एकैनाक्षणा                                          |      |
| २०२ प्रसादे वर्तस्व                                     |      |
| ४५३ यत्रानेके [ कविकण्ठाभरणे सन्धि. ५ ]                 |      |
| ३५ येन ध्वस्त (१)                                       |      |
| चन्द्रकवि.                                              |      |
| ६९ जलधर                                                 |      |
| चन्द्रगोमी                                              |      |
| ४५३ आपाति                                               |      |
| ४१९ भित्वापि                                            |      |
| चन्द्रसूरिः                                             |      |
| १८५ सुहचमा                                              |      |
| चित्तराजः                                               |      |
| ४६२ होलन्मौलि                                           |      |
| छित्तपः                                                 |      |
| ३७५ अन्य. क.                                            |      |
| ३३५ अभ्युद्धता                                          |      |
| २० कल्पान्ते शमित                                       |      |
| ३४२ कूर्म पादो ( २ ) [ सण्डप्रशस्ति ६०-<br>महाना ६-६४ ] |      |
| ८२ निरानन्द.                                            |      |
| १८ भूत्ये वो                                            |      |
| ३३५ मौलो धारय                                           |      |
| ३४० यस्याधो                                             |      |

- ( १ ) भारवे ( सङ् ) कस्यापि ( ष )  
 ( २ ) इत्युक्त ( सङ्-शब् ), महानाटशब्  
 Bhand-rep

| कविः                                 | आकर              | कविः                             | आकरः         |
|--------------------------------------|------------------|----------------------------------|--------------|
| अघनस्थलीघटकः                         |                  | जितमन्युः                        |              |
| १८८ वपुर्नुपम ( १ )                  |                  | ३४१ दिग्गारणे                    |              |
| जयगुप्त                              |                  | जीवनाग                           |              |
| २२९ द्वयमिदं                         |                  | २९८ सख्यस्तानि ( १ )             | [ अमर १५५ ]  |
| जयदेवः                               |                  | जोयिक.                           |              |
| ४० अपि मुद                           | प्रसन्नराघव १-१९ | ३३४ अगुष्ठाग्रिम A               |              |
| ९९ अमीषा                             |                  | ४०३ आत्मनाशाय                    |              |
| २० गिरितनयै                          |                  | शूलशूलवासुदेव                    |              |
| ४२ भास्वद्वश                         | प्रस-राघ १-९     | १८० प्रहरविरतो ( २ )             | [ अमर १२ ]   |
| ४९ यस्याश्चौर                        | " १-२९           | ज्ञानाङ्कुश                      |              |
| ४० येषा कौमल                         | " १-१८           | ४४५ अह न चेत्स्या                |              |
| १६८ विनैवाभोवाह                      | " १-३३           | " मन्निन्दया                     |              |
| ३१४ सौमित्रे ननु ( २ )               | " ६-१,           | " यथा ममात्म                     |              |
| महानाट ४-२२                          |                  | डिंवोक                           |              |
| ४६१ स्थाणु, स्वय                     |                  | १६६ नायातो यदि ( ३ )             |              |
| जयमाधवः                              |                  | १५२ पुरस्तन्व्या ( ४ )           | [ अमर ५१ ]   |
| २३९ उच्चित्य प्रथमत.                 |                  | तरुणवाणः                         |              |
| जयवर्धनः                             |                  | १३४ मदकल                         |              |
| १०६ न पङ्कादुद्भूतिः [ भङ्गटशतक २५ ] |                  | त्रिविक्रमभट्टः                  |              |
| ४१० नालस्य प्रसर.                    |                  | १७१ अमन्दानन्द                   | नलचपू ३-२५   |
| जयसिंहदेव [सिद्धविद्याकरचक्रवर्ती]   |                  | ३९३ अय हि प्रथमो                 | " ६-४६       |
| २९८ वृत्त तोयधरा                     |                  | २४६ अविरत                        | " ५-६१       |
| २२७ विद्युदन्धि                      |                  | २२१ आकर्ण्य                      | " १-४०       |
| जलमानुपीकद्वः                        |                  | १९० आकारस्तु                     | " १-५८       |
| ३६८ एतस्माज्जलपे. ( ३ )              |                  | १८० आवधनन्                       | " ३-३२       |
| जितनाग                               |                  | ३७१ एषा सा                       | " ५-३५       |
| ९१ कुमुदशबलै. ( ४ )                  |                  | १४७ कर्पूरुषु                    | " ५-२१       |
| ( १ ) अर्गटस्य ( छ )                 |                  | १९३ किञ्चित्कंपित                | " ७-३७       |
| ( २ ) महानाटकात् Bhand-rep           |                  | ३८४ किमद्व                       | " १-४९       |
| ( ३ ) हरे ( सटु )                    |                  |                                  |              |
| ( ४ ) जीवनागस्य Bhand. rep           |                  |                                  |              |
|                                      |                  | Δ जैरस्य Bhand-rep करयत्ति ( स ) |              |
|                                      |                  | १ अमरो ( स्या )                  | २ अमरो ( स ) |
|                                      |                  | ३ कस्यापि ( छ )                  | ४ अमरो ( स ) |

| कविः                 | आकरः                | कविः                               | आकरः |
|----------------------|---------------------|------------------------------------|------|
| ३८४ कि स्यादञ्जन     | नलचयू १-४४          | दीपकः                              |      |
| १७५ कुरङ्गोवाद्भानि  |                     | ९० आकारालाप                        |      |
| २६२ कैलासायित        | " ७-२८              | १५ क यासि सल                       |      |
| ३८६ कचिचतुल          | " ५-४४              | ४२३ नानाना                         |      |
| ३७७ जननीति           | " १-३०              | ४५७ लक्ष्मीर्दारा.                 |      |
| १५६ त्वद्देशागत      | " ६-२३              | ३१० सकाण लोल                       |      |
| १७१ दग्धो विधि       | " ७-२१              | ४२२ स्वस्थान                       |      |
| २५५ न गम्यो          | " ७-१७              | ७० हया नय.                         |      |
| ३८६ पटलमलि           | " २-४               | दुर्लभराज                          |      |
| १७३ परिहरति वयो      | " ३-२९              | ३९८ अद्भानि A सामुद्रिकतिलक २-६८   |      |
| २४८ पूर्वाह विहितो   | " ५-७४              | " अतिकृष्णोष्वाति "                | २-७० |
| २५५ पौष्पाः पञ्च     | " ७-१८              | ३९९ चपल.स्थूलो "                   | २-७१ |
| ३९३ प्रियविरह        | " ६-४५              | " बुद्धियुतो "                     | २-८० |
| १७२ भजनासीन्निद्रा   |                     | " यद्दन्तुरो "                     | २-८१ |
| १८६ मध्येत्रिवलि     | " ५-६७              | " यस्य शरीर "                      | २-७२ |
| १७१ लावण्यपुण्य      | " ७-२२              | " वक्त्रानुगत "                    | २-४१ |
| २४९ विश्लेषा         | " ५-७५              | ३९८ विभवसह ( १ ) "                 | २-६७ |
| ५०७ सङ्गह नाकुलीनस्य | " ४-२०              | ३९९ शुभलक्षण "                     | २-४४ |
| ४३ सम्यग्वाण         | " १-१४              | वेवशुत.                            |      |
| १७१ सर्गव्यापार      | " ३-२६              | १३४ विवृद्धतापो                    |      |
| २५ सिन्दूरस्फुटहया   | " ३-७               | देवबोधिः                           |      |
| ३८६ स्कन्धशास्त्रा   | " ५-४६              | ४५७ क विष्णुः ( २ ) सत्यवतक्यमागद- |      |
| १४७ द्वयोद्यान       | " १-६३              | नाटक                               | २-४१ |
| त्रिलोचनः            |                     | ३१ चन्द्राकौ "                     | १-१  |
| ६७ उच्चै स्थान       |                     | १६९ तमस्तोम पूर्व ( ३ )            |      |
| २७५ निर्वाणता        |                     | देवराज.                            |      |
| ५४ दृष्यन्ति         |                     | ३०० अये को जानीते                  |      |
| दण्डी                |                     |                                    |      |
| ३५० न मया गोरसा      | काव्यादर्श ३-१०८    |                                    |      |
| ३१ ब्रह्माण्डच्छत्र  | दशकुमारचरित- १      |                                    |      |
| २४४ वनिताकर          | [ भोजप्रबन्ध p ९३ ] |                                    |      |
| दामोदरगुप्त          |                     |                                    |      |
| ३११ अविद्गध          | कुहनीमत ३९२         |                                    |      |
| " शृणु सञ्ज्ञि       | " ३९८               |                                    |      |

A Ms no 13200-Oriental Institute, Baroda

( १ ) विभवसमृद्धिरिति पाठ

( २ ) Ms No 12089, O I Baroda

( ३ ) कस्यापि ( B )

| कवि.                                      | आकर |
|-------------------------------------------|-----|
| धनञ्जय.                                   |     |
| ३५२ सर्वस्वापहर.                          |     |
| धनपालः                                    |     |
| २० अस्थीन्यस्थीनि                         |     |
| १८ ऋक्षाणा भूरि ( रामचरिते पु ३३१ )       |     |
| ४५ केवलोऽपि तिलकमजरी श्लो २६              |     |
| ४४ हृष्टा वाक्यति " ३१                    |     |
| ३३ प्राज्यप्रभाव ( १ ) " २                |     |
| ४३ मन्ये बृहत्कथा ( २ ) " २१              |     |
| ४४ वक्रोक्त्या                            |     |
| ३४४ श्रुत्वा त्वा ( ३ )                   |     |
| धनिक                                      |     |
| १३८ उज्जुमानन दशरूपक २ कारिकाऽव-          |     |
| लोके                                      |     |
| धर्म                                      |     |
| ३७१ हेलोन्मूलित                           |     |
| धर्मकीर्ति                                |     |
| १९९ भवतु विदित [ अमर ३० ]                 |     |
| १७९ लावण्यद्रविण ( ध्वन्यालोके ३ उद्योते- |     |
| ऽनूवितम् )                                |     |
| ९३ स्वच्छन्द                              |     |
| धर्मवास्त.                                |     |
| ३४९ अम्भोरुह विदग्धमुत्तमडन ४-४२          |     |
| " पूतिपङ्क " ४-८०                         |     |
| ३४९ शिलीमुखे " ४-४४                       |     |
| " शकिरासार " ४-३८                         |     |
| धर्मदेव                                   |     |
| ३४४ हारानाहर ( ४ )                        |     |

- १ उत्तरार्धे ' ददता निरुतात्मन आयोऽन्येऽपि  
मुद जिना ' इति पाठभेद  
२ सत्य बृहत्कथेति पाठ  
३ धनपते - ( स )  
४ कस्यापि ( शा )

| कवि                                        | आकर |
|--------------------------------------------|-----|
| धर्माशोक                                   |     |
| ४१ अनुवृष्ट                                |     |
| ३४५ देवस्वस्तुति                           |     |
| ३४१ निस्सृत्याहव ( १ )                     |     |
| धूर्त.                                     |     |
| २७८ नेषा वेग ( २ )                         |     |
| वैर्यमित्र                                 |     |
| १४८ दिव्यचक्षु                             |     |
| नन्दन                                      |     |
| १५७ चन्द्र चन्दन ( १ ) [ विद्वत्साल २-२० ] |     |
| नन्मीय                                     |     |
| ११३ कि मालती                               |     |
| ५३ यदमी ( ४ )                              |     |
| ११६ शास्त्रासन्नति                         |     |
| नरदेवयर्मा                                 |     |
| ३१३ आदाय मास ( ५ )                         |     |
| नरसिंह                                     |     |
| ११९ किमसि विमना                            |     |
| नरोत्तमभट्ट                                |     |
| ४६२ कस्यचिज्जायते                          |     |
| ४५९ त्व पाथोपि                             |     |
| नागध्वज                                    |     |
| १०३ विपन्न पश्चिन्माः                      |     |
| नाचिराजः                                   |     |
| २८९ उत्फाल                                 |     |
| १८४ तस्या स्मित                            |     |
| २०८ निर्वाणाद्धार                          |     |
| निद्रादरिद्र                               |     |
| ३५२ जाने कोप                               |     |

- १ वाक्पतिराजस्य ( स )  
२ मुखस्य ( छ ) धूर्तस्य ( शा )  
३ राजध्वजस्य ( स )  
४ देवेश्वरस्य ( शा )  
५ कस्यापि ( शा-स ) उक्तिपत्तः ( स )

| कविः                                | आकरः           | कविः                                               | आकरः |
|-------------------------------------|----------------|----------------------------------------------------|------|
| निशानारायणः                         |                | ७० एतदत्र                                          |      |
| ३१५ अक्षत्रारि                      |                | ४६ गुणवानस्मि                                      |      |
| २०२ किं कण्ठे                       | वेणी २-९       | १०५ लक्ष्मीसपर्क                                   |      |
| ३१७ कृतमनुमत                        | " ३-२४         | ४०६ स्तम्भप्रकृति                                  |      |
| ३१८ जन्मेन्दोरमले                   | " ६-७          | ४२९ स्वल्पेनैव                                     |      |
| ३१७ यत्सत्यव्रत                     | " १-२४         | प्रज्ञानन्दः                                       |      |
| पद्मनाभः                            |                | ३६० अनूनवेगा                                       |      |
| १०१ प्रचलतर                         |                | २०५ यत्रावकाश                                      |      |
| परमारजगद्देव                        |                | प्रतीपवसुन्धरः                                     |      |
| ४०१ भोजन वेदि                       | [ भोजप्रबन्ध ] | १६१ विलासिन्ना                                     |      |
| परशुराम                             |                | प्रभाकरदेवः                                        |      |
| १५८ वाचस्ताव (१)                    |                | १४८ सा दृष्टा                                      |      |
| परिमल                               |                | प्रह्लादनः                                         |      |
| ३४६ आसे सीमन्त (२)                  |                | ६५ आलोकवन्त.                                       |      |
| पाणिनिः                             |                | ६९ एकस्य तस्य (१)                                  |      |
| २६० उपोदरागेण                       |                | ५२ जडाल्माऽपि                                      |      |
| २२१ क्षपा क्षामी (३)                |                | ४१४ देशादेशान्तरं                                  |      |
| पुनरुक्तपाद.                        |                | १०९ परे परदृशता                                    |      |
| ५८ पश्चादन्यत्                      |                | ४२० म्रियः प्रजाना                                 |      |
| पुष्टिद्वार                         |                | ११७ महेशस्त्वा ( २ )                               |      |
| १४१ इदानीं तीव्र                    |                | ११० मूर्तिर्नत्र ( ३ )                             |      |
| पुष्पदन्त                           |                | ६७ रविरविकल                                        |      |
| ३९५ आन्ध्रीप्रीति                   |                | १२२ रोहणाचल                                        |      |
| पृथ्वीधर.                           |                | ६८ शास्त्राभिः                                     |      |
| १२८ उच्चैर्दिव                      |                | ७० सक्षारो जलाधि. [ सिंहासनदात्रिशिका<br>fol 4 b ] |      |
| ३७२ पातु गौतमि                      |                | फलगुह्यस्तिनी                                      |      |
| " मातर्गौतम                         |                | ४५१ सृजति ताव [ भर्तृहरि नीति ८३ ]                 |      |
| १२३ सा तोरणा                        |                | चङ्कलावर्तः                                        |      |
| प्रकाशवर्षः                         |                | २३७ केशानाकुलयन् [ भर्तृहरि श्रुता-१०० ]           |      |
| १२० आम्ना. किं फल                   | [ भट्ट ५७ ]    | " पुवन्तो [ " " ९९ ]                               |      |
| १ बिन्दनस्य Bhand rep-              |                |                                                    |      |
| २ कस्यापि ( सा ) परिमलस्य Bhand rep |                |                                                    |      |
| १ ओ कटस्य ( स )                     |                |                                                    |      |

| कविः                  | आकरः                 | कवि                                       | आकरः              |
|-----------------------|----------------------|-------------------------------------------|-------------------|
| वाण                   |                      | १११ केनापि चपक ( १ )                      |                   |
| २३५ अन्योन्याहत       |                      | ३०१ दृष्टि हे प्रति ( २ )                 |                   |
| २३ अर्चिष्मन्ति ( १ ) |                      | २९९ धन्यासि या ( ३ )                      |                   |
| २२५ उयद्वर्हिषि       |                      | १०४ माचद्दिग्गज                           |                   |
| ४३ कवीनामगलत्         | हर्षचरित १-११        | २३१ विलासमसृणो ( ४ )                      |                   |
| २१६ कारञ्जी           |                      | २२३ सोत्साहा नव                           |                   |
| ४४ कीर्ति प्रवर       | हर्ष १-१४            | विल्लहण                                   |                   |
| २२० गभीरोद्भजितेन     |                      | २३६ अङ्गारहासिपु विक्रमाङ्गदेवचरिते १६-४९ |                   |
| २१७ ग्रीष्मोष्मा      |                      | १८३ अङ्गुलीभि                             | ८-६०              |
| १३४ दु खानि           |                      | २३९ अत्ताक्यत्                            | १०-४२             |
| ८ नमस्तुङ्ग           | हर्षच- १-१           | ३१६ अत्राकण्ठ                             |                   |
| ३६६ नाधन्याना         |                      | ३२६ अत्रावास                              |                   |
| २८० पततु तवोरसि       |                      | २२६ अथोपगूढे                              |                   |
| ३६० पश्चाद्ग्री       | हर्ष- ३-५            | २३३ अभवन्ननुतो                            | विक्रमाङ्ग १६-१०  |
| २३८ पुण्याग्रौ        |                      | १८९ अमूल्यस्य                             | ८-८               |
| २१७ भ्राम्यन्तीत्कारि |                      | १८३ अय त्रयाणा                            | ८-५१              |
| १७९ सन्मार्गं         | [ भर्तृहरि शुभा ७४ ] | १६८ अये केय ( ५ )                         |                   |
| २१७ सर्वाशाकृषि       |                      | २३९ असस्यपुष्पो                           | १०-३९             |
| ४३ सूत्रधार           | हर्ष- १-१५           | ३८ असौ रसो                                |                   |
| ३३९ स्तनयुग           | कादवरी १९            | ३४१ उग्रग्राह                             | चोरपचाशिका fol 6a |
| २३ स्वेच्छारम्य       |                      | २४२ उन्नम्य दूर                           | विक्रमाङ्ग ७-३३   |
| ११ हरकण्ठ             | हर्ष १-२             | ४० कर्णाभूत                               | १-२९              |
| बालसरस्वती            |                      | ३३१ काकुत्स्थेन                           |                   |
| ३० सन्ध्यारञ्जित      |                      | ४० कुण्ठत्वमाशान्ति                       | १-१४              |
| विज्ञाक ( भट्ट )      |                      | २१० कृतप्रकोपाः                           | ७-५               |
| २०६ असौ मरु           | [ महानाटक ६-३ ]      | २५६ कुत्वा नूपुर ( ६ )                    |                   |
| १४८ अहो अर्ह ( २ )    |                      | २२८ क्षुण्णमोन्तिक                        | १४-३७             |
| १५२ प्रथमविरह ( ३ )   |                      | १४१ क्षोणीभृत्कटक                         |                   |
| २३२ हिमधवल            |                      | १७४ गण्डे मण्ड                            | ८-८९              |
| विज्ञाका              |                      |                                           |                   |
| २०८ किशुक             |                      |                                           |                   |

१ कस्यापि ( शा, स ) २ कस्यापि ( छ ) २, ३  
चोयाकस्य Bhand rep

१ वीरस्य ( स ) २ विद्याया ( स ) ३ कस्य-  
चित् ( छ ) ४ योगेश्वरस्य ( स ) ( ५ ) कस्यापि  
( शा ) ६ कस्याचित् ( स )

| कविः                   | आकर              | कवि                   | आकरः             |
|------------------------|------------------|-----------------------|------------------|
| १५९ गलत्येका ( १ )     |                  | १५५ प्राण्येयादि      |                  |
| „ गृहीत तावूल          |                  | ४२४ भक्तिप्रेयसि      |                  |
| २३५ गौरिविभ्रम ( २ )   | विक्रमाङ्क १६-५१ | १८१ भाति दन्त         |                  |
| १५५ घर्माशु            |                  | १८६ भाति रोमावली      | विक्र ८-२५       |
| १४२ चन्द्रो न वेत्     |                  | १७८ झुल्लेखायुगल      | „ ८-५८           |
| २३२ जडात्माऽपि         |                  | २३३ मदैरिणः           | विक्रमाङ्क १६-१४ |
| ३९ जडेष्ट जात          | विक्रमाङ्क १-१८  | २५४ मधुर्मासो         |                  |
| १८९ जायतः कमला         | „ ८-१०           | १८८ मन्ये तङ्गुल      | विक्रमा ८-१६     |
| १४२ ज्योत्स्नां विवेधु |                  | १६९ मन्ये पार्वण      |                  |
| १८४ तत्कुचो चरत        | „ ८-४८           | १८७ मन्ये समाप्ते     | विक्र. ८-३०      |
| २१० तन्वान शीतलत्व     |                  | २१० मलयगिरि           | „ ७-७०           |
| १४४ तस्य त्वया         |                  | ३७ मही ( पृथ्वी ) पते | „ १-२६           |
| २९७ ताडीदल             |                  | २०८ मानग्रन्थि        | „ ७-६३           |
| २५९ तीव्रः कोऽपि       |                  | ३७९ मुसुरामुरज        |                  |
| १८६ द्रिद्रमुदर        | विक्रमाङ्क ८-३७  | १८४ मुसेन्दुचन्द्रिका | विक्रमा ८-४७     |
| २१८ दृश प्रपा          | „ १३-९           | १४१ मुग्धस्य ते       |                  |
| १७६ दृशोस्तीमावाद.     | „ ८-८४           | २८६ यस्सेन्ये         | विक्र ११-७७      |
| २५ देवप्रविष्टा        |                  | २०८ या भ्रोत्रामृत    |                  |
| ९ देहार्धं कुठ         |                  | १३८ यत्सभाषण (१)      |                  |
| १७५ दोलाया जघन         | विक्रमाङ्क ८-८५  | २६४ यथा ताराचक्र (२)  |                  |
| १५८ घटे दृष्टि         |                  | ३७९ यस्मिन्पुरे       |                  |
| २५८ नयस्व पारं         | विक्र १३-८०      | २८९ यस्याः पाद        | विक्रमा ८-६      |
| १५८ नीरामा भृग         | कर्णसुन्दरी २-२९ | २८७ ये कुण्ठीकृत      | „ ११-८३          |
| २२८ नीलनीरद            | विक्रमाङ्क १४-३२ | २१३ रवेस्समस्त        | „ १३-५           |
| ३३१ पश्यन्तु कौतुक     |                  | ३७ लङ्कापते.          | „ १-२७           |
| २१० पानीय नारिकेटी     | विक्रमा ७-७१     | १७५ लास्याभ्यास       | „ ८-८६           |
| १६८ पुरःस्थित्वा (३)   |                  | २८९ लुटत्यपर ( ३ )    |                  |
| १७९ पुराणवाण           | विक्रमा ८-७०     | १७१ वमत्र निर्मल      | विक्र ८-८७       |
| २८९ प्रयातवती          |                  | ३५ वचासि वाच          | „ १-७            |
| २४२ प्रसार्ये पादौ     | विक्र ७-२२       | २१९ विद्युत्पकज       | „ १३-८८          |
|                        |                  | १४४ विरक्तमन्य        |                  |
|                        |                  | ३२७ विश्वशोभ          |                  |
|                        |                  | १४४ वृथा गाथा (४)     |                  |

( १ ) कस्यापि ( या ) ( २ ) सन्ततमनो केत्यस-  
 नेत्यनित्यः इत्यत्र ' कुन्तलकटे केत्यसरोद्रा मेला ' इति  
 पदभेद ( १ ) कस्यापि ( या )

१ ३७-६५५५ ( स ) २ मुद्रा Bhand-Rep  
 ३ सिद्धपत्न्य ( स ) ४ विद्यापत्न्य ( स )

| कवि                                            | आकरः             | कवि.                                            | आकर |
|------------------------------------------------|------------------|-------------------------------------------------|-----|
| २३२ शरत्कालातप                                 | विक्रमाङ्क १६—२  | भट्टमयूरशकर                                     |     |
| १४१ शल्यानि मर्मण्यपि                          |                  | १४३ दुर्वारा स्मर ( १ )                         |     |
| १३७ शीघ्र भूमिगृहे                             |                  | भट्टरुद्रनाथ                                    |     |
| २४८ शुचिरिति                                   |                  | ७८ रथ्यावस्कर                                   |     |
| २६० शेतेऽपि ( १ )                              |                  | भट्टवाचस्पति.                                   |     |
| ३२१ सन्धानक्षणा                                |                  | ४४१ जनस्थाने भ्रान्त ( २ ) [ हनुमन्नाटक १०-२४ ] |     |
| २३३ समक्षमपि                                   | विक्रमाङ्क १६—१५ | भट्टवृद्धि                                      |     |
| १८३ सरले अपि                                   | " ८—६४           | १३३ तापापनोद                                    |     |
| १४४ सा इति धत्ते                               |                  | भट्टस्यामलः                                     |     |
| ३४१ सिद्धाङ्गना                                |                  | ३३७ आलान जय [ सण्डप्रशस्ति श्लो १३२ ]           |     |
| १०८ सोढप्रौढ ( २ )                             |                  | भट्टसोमेश्वरः                                   |     |
| १८० सौन्दर्यपात्रे                             | विक्रमा ८—७५     | १८७ अमृतमधुर                                    |     |
| २४२ सौन्दर्यमिन्दी                             | " ७—२०           | ३७२ एते पक्षि                                   |     |
| २०८ स्थाने स्थाने                              |                  | ९ कण्डव                                         |     |
| ३७८ स्थितासु यत्तो                             | विक्र १७—३३      | ३५३ दृष्ट न दृश्यते                             |     |
| १५९ स्पृशन्त्या. क्षामत्व ( ३ )                |                  | २७६ प्रतिक्षण                                   |     |
| २३७ स्पृष्टा स्तोत्र                           | विक्र १६—५२      | ४२ व्यासादिभि                                   |     |
| ३८५ स्वेच्छाविहार                              | " १६—४४          | भट्टस्वामी                                      |     |
| ३१४ हा वत्स                                    |                  | २८२ वीतोष्ठरागा                                 |     |
| १८८ हेममञ्जीर                                  | विक्र ८—१४       | भट्टार्दन                                       |     |
| बोधिसत्त्व                                     |                  | ४२६ दिवाणि                                      |     |
| ४५० वीतोभयाग्र                                 |                  | भट्टेन्दुराज                                    |     |
| भट्टगोविन्दराज                                 |                  | १२१ उदस्योच्चै                                  |     |
| ५७ छिद्रवृन्ता                                 |                  | ३७१ उद्देशोऽय                                   |     |
| ७९ निजकुलोचित                                  |                  | ३७२ उपपरिसर [ सुवृत्ततिलके-विन्ध्या २ ]         |     |
| भट्टजयन्त                                      |                  | १०० कि चुवितेन                                  |     |
| ४५६ तृषा शुण्यत्यास्ये [ भर्तृहरि वैराग्य-१९ ] |                  | ३५ कुम्भद्वय                                    |     |
| भट्टदेवविडङ्ग.                                 |                  | २७४ दृढनिविडन                                   |     |
| ४३८ तृष्णे देवि                                |                  | १२० परार्थ य [ भट्ट ५६ ]                        |     |
| भट्टनायक                                       |                  | २६५ य कालाग्र                                   |     |
| ११० एतस्मिन्वनमार्ग                            |                  |                                                 |     |

( १ ) खण्डस्य Bhand rep

२ अवलसिहस्य ( स ) ३ कस्याविन ( स )

( १ ) नरसुव्रतगृहस्य Bhand-rep & रा

( २ ) श्रद्धाणे ( सङ्ग ).



| कविः                | आकरः                 | कवि                 | आकरः                 |
|---------------------|----------------------|---------------------|----------------------|
| १०० सर्वाशापरि (१)  |                      | भर्तृमण्ड.          |                      |
| २०५ सा यावन्ति (२)  | [ अमर ४८ ]           | ३०३ मधुच विकसितो    |                      |
| भट्टोत्कटः          |                      | ४०४ यहच्छासिदेव     |                      |
| ४२६ आयातो भवत.      |                      | ५४ विपदि धैर्य (१)  | [ भर्तृहरि नीति ५२ ] |
| भट्टोपमन्यु.        |                      | ४०४ सुहृद्गिराते    |                      |
| २५० सान्ध्यराग      |                      | भट्टट               |                      |
| भवन्तगोपवत्तः       |                      | १०५ अन्तश्छिद्राणि  | भट्टशतक २३           |
| ३८९ शार्दूली (३)    |                      | ९१ करभदयिते (२)     |                      |
| भवन्तज्ञानवर्मा     |                      | ९१ करभ रभसा (३)     | " २२                 |
| १०७ कि जातोऽसि      | [ भट्टट-३९ ]         | ६४ गते तस्मिन्      | " १२                 |
| भवन्तप्रज्ञाशान्तिः |                      | ३६७ श्रावाणो मणयः   | " ५०                 |
| ४३६ प्रत्ययभास्कर   |                      | ११५ चन्द्रने        | " ३२                 |
| भवन्तविशाखदेव.      |                      | ८० तद्वैदध्य        | " १९                 |
| ४३६ अत्युद्धितो     |                      | ७७ पथि निपतिता      | " २०                 |
| भवन्तहरिभट्ट        |                      | ६३ पात. पूष्णो      | " १०                 |
| ४३२ सेवाङ्ग.सा      |                      | ८१ मागा विषाद       |                      |
| भवन्तारोग्य.        |                      | ६८ ये जात्या        | " ६०                 |
| १९५ भूभङ्गे राचि    | [ अमर २८ ]           | ७२ रे रे काक        |                      |
| ५३ यद्वचना          |                      | ९० वपुर्विषम        |                      |
| मर्षुः              |                      | ९८ विशुद्धिः कीदृशी |                      |
| २३५ आहृतोऽपि        |                      | १२९ शतपदी           | भट्टश-७२             |
| भर्तृहरि            |                      | ७० सय क्षित (४)     |                      |
| २२४ उपरि घन         | शृङ्गारशतक श्लो. ९२  | ८३ सूर्याद्वन्य     | भट्टशत १३            |
| ५६ कुसुमस्तवक       | नीति " २५            | ८२ श्लोऽश्लो        | " १८                 |
| ४३७ जातिर्यानु      | " " ३१               | भवभूति              |                      |
| ४३९ धन्याना         | वेराग्य " १४         | ४२३ अद्वैत सुख      | उत्तरराम १-३९        |
| ५६ ब्रह्माण्डमण्डली | " " ९२               | ४२५ अन्त करण        | " ३-१७               |
| ४४० मानेनेच्छति     | [ भट्टशतकम् श्लो ७ ] | ३२८ अन्वग्रात       | महावीर १-३५          |

( १ ) कस्यापि ( शा )

( २ ) साक्ष्येव पदान्तीति पाठ.

( ३ ) चक्षोगिन ( छडु )

१ भर्तृहरे ( शा )

२ कस्यापि ( छ ) व्यासस्य ( शा )

२ &amp; ३ उनापतिधरस्य Bhand-rep

( ४ ) वज्रनंदस्य Bhand rep

| कवि.                                   | आकर:              | कवि.                                   | आकर             |
|----------------------------------------|-------------------|----------------------------------------|-----------------|
| ३२८ अन्नै कल्पित                       | मालतीमा ५-१८      | ६९ यद्भूता ( १ )                       |                 |
| ४२५ आलक्ष्यदन्त                        | [ शाकुन्तल ७-१६ ] | २६९ लावण्यमूर ( २ ) [ वन्यालोक         | उच्छा ३-p ११० ] |
| ३७३ इह समद                             | उत्तरराम २-२०     | मानुपण्डित                             |                 |
| ३२८ उत्कृत्योत्कृत्य                   | मालती ५-१६        | १८१ तस्या वदन ( ३ )                    |                 |
| ३८९ उत्तर्जितमदग्नि                    | महावीर २-३६       | मानुपेण                                |                 |
| ३८३ कठोरपारावत                         | उत्तरराम ६-२५     | १३६ वञ्चे या ( ४ )                     |                 |
| ४२५ किन्तेन जातमात्रेण [ नलचपू ४-१९ ]  |                   | भारवि                                  |                 |
| २७९ किमपि किमपि                        | उत्तर १-२७        | ५७ अपवादाद्भी किर तार्जुनीय ११-५६      |                 |
| १४६ गमनमलस                             | मालती १-२०        | ४०४ अभिद्रोहेण                         | " ११-२१         |
| ३६४ गुञ्जन्कुञ्ज                       | उत्तर २-२९        | ५६ अभिमानधनस्य                         | " २-१९          |
| १७० जगति जयिन                          | मालती १-३९        | " अभिमानवतो                            | " २-१३          |
| २४७ जलनिबिडित                          | " ४-१०            | २४४ एकोऽपि त्रय इव [ भोजप्रवन्ध p ९४ ] |                 |
| ३९० ज्योतिर्ज्वाला                     | महावीर १-२६       | १४६ करौ गुनाना किरातार्जु              | ८-७             |
| १३२ त्व जीवित                          | उत्तरराम ३-२६     | " तथा न पूर्व                          | " ८-४१          |
| ३८४ त्रातु लोका उत्तर ६-९, महावीर २-४१ |                   | " प्रियेण सप्रमध्य                     | " ८-३७          |
| २५४ दलति हृदय                          | उत्तर ३-३१        | ५२ स्थित्यतिक्रान्ति                   | " ११-५४         |
| ३८३ दृष्टिस्तृणीकृत                    | " ६-१९            | भास                                    |                 |
| ३३० दोर्दण्डाश्रित                     | महावीर १-५४       | १७८ अस्या ललाटे                        |                 |
| १४६ धत्ते चक्षु                        | मालती ३-१२        | २६३ कपोले मार्जार.                     |                 |
| ६४ न तेजस्नेजस्वी                      | उत्तर ६-१४        | १८२ यदपि विवुधै ( ५ )                  |                 |
| ३२८ निष्ठापस्वित्र                     | मालती ५-१७        | २३ व्यानघ्रा दयिता                     |                 |
| १५५ परिच्छेदा                          | मालती १-३३        | भास्कर                                 |                 |
| १३४ परिभ्रुदित                         | " १-२५            | २२६ कदा नु कन्या                       |                 |
| १९७ पुरश्चक्षु                         | " ६-१५            | ४०३ वर दागि                            |                 |
| १४९ प्रेमाद्रा.                        | " ५-७             | भास्करयर्मा                            |                 |
| ४०९ वहिस्तर्वा                         | " १-१७            | ४४९ कूजकण्ठ                            |                 |
| १५३ भ्रमय                              | " ९-४२            | ३८८ बद्धा पञ्चासनानि                   |                 |
| १४६ यद्विन्दावानन्द                    | " ३-९             |                                        |                 |
| २०२ विनिश्चतु                          | उत्तर १-३५        | १ प्रकाशवर्षस्य Bhand-rep              |                 |
| १५० सभूयेव                             | मालती ५-९         | २ श्लोकोऽयमानन्दवर्षस्य                |                 |
| भागवतजयवर्धन                           |                   | ३ वैद्यमानुपण्डितस्य Bhand-rep         |                 |
| २७२ अक्षदेवन                           |                   | ४ गुरारे — Bhand-rep                   |                 |
|                                        |                   | ५ भोजदेवस्य Bhand-rep एकमीधरस्य (स क)  |                 |

| कवि                               | आकर | कवि                    | आकर |
|-----------------------------------|-----|------------------------|-----|
| भीमपण्डितः                        |     | भोगवर्मा               |     |
| १९५ आशङ्क्य प्रणति (१) [ अमर ४७ ] |     | २२९ पूर्व वारिधर       |     |
| २१५ कानि स्थानानि                 |     | भोजदेव                 |     |
| ८७ स्मेरास्तन्तु (२)              |     | २१४ अङ्गारैस्तचिते     |     |
| भीमट्ट ( भीमभट्ट. )               |     | १२८ अध्यापितोऽसि       |     |
| १५७ जस्मिन् चन्द्रमसि (३)         |     | १२५ अमी तिला (१)       |     |
| भीमसिंहपाण्डित.                   |     | ३०० अये कोऽय           |     |
| १८९ अवयवेषु                       |     | १२५ अस्पृश्य           |     |
| १२८ एष रविस्तेजस्वी               |     | ८ आदाय चाप             |     |
| १२९ पिब पयः                       |     | ७९ आघाय द्रुत          |     |
| ७१ श्रुत्वा कर्णज्वर              |     | ११३ आपुष्पप्रसवा       |     |
| ३०४ ससारः प्रतिभाति               |     | ६३ उत्पाय यत्स्वय      |     |
| भूतिमाधव                          |     | २२४ उपरि पयोधर         |     |
| २४१ अत्रास्मिन् सुतनु             |     | ८४ कालातिक्रमण (२)     |     |
| भेरीभाट्टारः                      |     | ११२ किं ते नम्रतया (३) |     |
| ३८० आयुर्वायु                     |     | ६६ सेद ये जन           |     |
| १० उच्चैरुत्ताल                   |     | १२५ गम्भीरस्य          |     |
| ४६० कातिपयपुर                     |     | ८१ जाति यथानुसर        |     |
| २० कल्पान्तक्रोधनस्य              |     | ७१ तदेतद्वाचि          |     |
| ४६० स्वर्जुजर्जर                  |     | ६३ तुच्छस्यापि         |     |
| ॥ गौरीकान्त                       |     | ८३ तेजो दर्शयसि        |     |
| ३९२ जीमूतवाहन                     |     | १२५ ते सन्ति हन्त      |     |
| ३७० त्वत्तीरे तरु                 |     | ९६ पाथोनाथ             |     |
| ३८० ये तृष्णात्हरी                |     | १२८ पापव्याल           |     |
| ७३ येनानन्दमये                    |     | ३८३ द्रुमः किं नभसो    |     |
| ८७ येनानर्गल (४)                  |     | १२६ भीमहयाम            |     |
| ४५९ ये स्वप्नेऽपि                 |     | १११ भ्रातश्चन्द्रन     |     |
| ४६० रम्ये पुण्य                   |     | १२३ महत्त्व धिक्       |     |
| ३४३ सप्तानामयुगान्त               |     | २०७ माकन्देषु          |     |
| २० स्पष्टव्याकृत                  |     | ८४ यः कृष्ण कुरुते     |     |

१ अनरो ( स ) २ विन्द्यस्य Bhand-rep

३ कस्यचिद् ( स ) .

४ विमलस्य, Bhand-rep.

१ कस्यापि ( शा )

२ कस्यापि ( शा )

३ कविराजस्य ( स )

| कवि                                      | आकर |
|------------------------------------------|-----|
| १२३ य पीयूष                              |     |
| ७४ यस्सन्ताप                             |     |
| १२५ यत्सद्गुणोऽपि                        |     |
| १०३ यद्गल्गस्यभितो                       |     |
| ९० रुक्म वपुर्न च                        |     |
| १२४ बद्धि विशाभसि                        |     |
| २३५ शितार्तिप्रसर                        |     |
| १२४ शुभ्रत्व यदिद्                       |     |
| १२३ श्लाघ्य महत्त्व                      |     |
| १२५ सद्गुणस्य                            |     |
| १२४ सद्गुणस्य                            |     |
| १२६ सान्द्रज्योति                        |     |
| १२५ ज्ञेहायत्त्व                         |     |
| २२० स्फुरद्दीमा                          |     |
| १०० स्वच्छस्यास्य                        |     |
| ७९ हहो वक्रोद                            |     |
| मकरन्द.                                  |     |
| ३५६ न गच्छायाहि                          |     |
| मह्मण ( मलः )                            |     |
| १२८ किन्नाम डुईर (१)                     |     |
| १८ पायात् ( जीयात् ) कृतानङ्ग            |     |
| श्रीकण्ठचरित १-१                         |     |
| मङ्गलार्जुन.                             |     |
| ५४ कथमपि हि                              |     |
| मञ्जुघोष                                 |     |
| ४४४ जात कल्पतरु [सूक्तिमुस्तावली श्लो६०] |     |
| मदन                                      |     |
| २८८ अपयान्तीना                           |     |
| २६१ अमुष्मिन्                            |     |
| ३७५ अयमुपगत                              |     |
| ४५५ आनीयते                               |     |
| २२८ इतश्चन्द्र                           |     |

| कवि                                        | आकर                   |
|--------------------------------------------|-----------------------|
| ३७४ उत्सङ्गे                               |                       |
| २३० गतो यो                                 |                       |
| २२५ तडिडुल्का                              |                       |
| २५० दिनमर्तु                               |                       |
| १२ देवी रति. (१) अमरुव्याख्या श्लो १       |                       |
| ३३३ नयनपथ                                  |                       |
| २५२ नीता काप्य                             |                       |
| ३८ पद्मविह्वलता                            | अमर १२ श्लो व्याख्या  |
| २८८ मालेयाशु                               |                       |
| ३१४ भयान्मन्द                              |                       |
| २३ भूलास्यो                                | अमरुव्याख्या श्लो २   |
| २२८ मयूखे                                  |                       |
| ३६६ मोलो जलद्                              |                       |
| ८१ यद्यपि वदन                              |                       |
| ६५ यद्यपि शिरो                             |                       |
| ३२ यामिन्या                                |                       |
| ३२० ये लङ्काधिपति                          |                       |
| ” येऽहपूर्विकया [ हनुमन्नाटक ८-५३ ]        |                       |
| ३०८ बन्धे पद्मिनि                          |                       |
| ३६४ विन्ध्यक्षोणि                          |                       |
| ४० शाणोत्कीर्ण[सिंहासनद्वान्निशिका fol 3b] |                       |
| २६१ शुचीना                                 |                       |
| ४२६ ससारे यडु०                             | अमर १ श्लो व्याख्याने |
| २२८ सम पान्ये                              |                       |
| २६१ समुन्मील                               |                       |
| ४५५ साहाय्योपनम                            |                       |
| ३७४ स्कन्धासक्तो                           |                       |
| महामनुष्य                                  |                       |
| २३२ अव्युत्पन्न                            |                       |
| २३६ कारणोत्पन्न                            |                       |
| २६३ कुमुदेष्वधि ( २ )                      |                       |
| ” दुरमशु                                   |                       |

| कवि                             | आकर     | कवि                                         | आकर |
|---------------------------------|---------|---------------------------------------------|-----|
| महीपतिमण्डलीकः                  |         | माधवशील                                     |     |
| ८७ जामिनम्भोद                   |         | ३२ गीर्तवैष्णव                              |     |
| माधव                            |         | मायूराज                                     |     |
| २९६ अविरजनि जगाम गिणुपालवध ७-५२ |         | ३१८ जगन्नाथप्रभा                            |     |
| २८७ अविरजनि मुखे                |         | ३१४ गण्डूपा                                 |     |
| २४८ अनुरागवन्त                  | " ९-१०  | मासुला                                      |     |
| २४१ अपचिन                       | " ७-६१  | १४० गोपायन्ती                               |     |
| ३६० जावतिन                      | " ५-४   | मालतीमाधव                                   |     |
| २८० जाहत कुच                    | " १०-७४ | ६८ अलिपटने                                  |     |
| २९६ करजदशन                      | " ११-३७ | ३६९ उत्कलिका                                |     |
| ३२४ कश्चिन्मूर्ता               | " १८-५८ | १२२ दामोदरमुद्रा (१)                        |     |
| ३५८ क्षित पुरो                  | " ५-५०  | ६५ देवाशयि (२)                              |     |
| २८७ चित्तरगत                    | " ११-१३ | १८४ निसिले                                  |     |
| २६६ दत्तमिष्ट                   | " १०-६  | ४० निरवयानि पयानि [ भोजप्रवन्ध ]            |     |
| ०७८ दीपितस्मर                   | " १०-४७ | ८८ भद्रा जाति                               |     |
| २५० प्रतिहूलता                  | " ९-६   | ३९ व्याकरण                                  |     |
| ५२ महात्मानो                    | " २-१०४ | माहिल                                       |     |
| २४१ मुहुष                       | " ७-५५  | २७७ कचग्रह (३)                              |     |
| २९२ विकचकमल                     | " ११-१९ | ४२८ कोडपि ऋषि                               |     |
| २३० विगतसस्य                    | " ६-४९  | मुक्ताकाण                                   |     |
| ३२४ वृत्त युद्धे                | " १८-६० | ३३६ केषा त्वचरिते.                          |     |
| २३६ शिशिरमास                    | " ६-६५  | २२५ यथारन्ध्र (कविकण्ठाभरणे २ सन्धौ अनूपते) |     |
| ४०४ सपदा                        | " २-३८  | मुद्रा                                      |     |
| ३५९ स्वभ महान्त                 |         | १९९ दासे कृतागसि (४)                        |     |
| २७८ स्फुरनुपाराशु               | " ३-४३  | ६३ यत्पादा.                                 |     |
| २६६ हासहारि                     | " १०-१३ | मुरारि:                                     |     |
| माधव                            |         | १७३ अनाकृते जनार्धराय ३-५                   |     |
| ४६१ एहो माधव                    |         | २६९ जनेन रभोक " ७-८१                        |     |
| माधवमामध.                       |         |                                             |     |
| १८५ अशुक्लेन जपन (१)            |         | १ कस्यापि-(शा)                              |     |
| ११४ वर्धिते. सेविते.            |         | २ भवभूते -(शा)                              |     |
|                                 |         | ३ चतुर्त्तनिलके पञ्चविंश शशिस्वयेभ्यन्तरे   |     |
|                                 |         | ४ कस्यापि (शा) सत्यबोधस्य.                  |     |

| कवि                 | आकर        | कवि                   | आकर          |
|---------------------|------------|-----------------------|--------------|
| ५५ अभेदनापास्ते     | अनर्घ- ६-६ | ३७१ देव्या भूमे       | अनर्घ- ७-११६ |
| ४०५ अरिषड्वर्ग      | " ६-९      | ३९० भुवमिह            | " ७-९६       |
| ३८९ अविद्याबीज      | " २-३४     | ८ नमस्तुभ्य           | " ७-११२      |
| ३२१ अस्त्राणि       | " ६-४०     | ३९० निपीते येन        | " ७-८९       |
| ३६८ आकण्ठ           | " ७-१४     | ३२६ निर्मज्जत्        | " २-५४       |
| ३२२ आजन्म           | " ४-१८     | १० नीललोहित           | " ७-३१       |
| १८१ आरब्धे          | " ७-८०     | ३१७ न्यञ्जन्यञ्जत्    | " ६-२८       |
| २७२ आश्लेष          | " ७-११५    | ४०५ पतति व्यसने       | " ५-१५       |
| २८८ इनङ्गोच्चि      | " २-७१     | २९० पीत्वा भृश        | " २-११       |
| २६१ इन्दुर्यद्युदया | " ७-७४     | २६४ पीयूषाश्रयण       | " ७-८३       |
| २६४ इन्दोरेक        | " २-३०     | ३६३ पुग्गालेय         | " ७-२९       |
| २१६ इक्ष्वाभ्युमाणि | " ७-१११    | ३८९ पूरयिन्वेव        | " २-१८       |
| २१ उक्ष्माभ्रमि     | " २-७०     | २९० प्रत्यग्रज्वलिते  | " २-१०       |
| २६१ उन्मीलान्ति     | " २-४९     | ३२२ प्रागुच्चै        | " ४-४७       |
| ३३६ उन्मीलन्मणि     | " ७-६५     | ३८३ प्रियङ्गुहयामा    | " ४-५        |
| २५२ उन्मुक्ताभि     | " ७-१०८    | २८३ प्रियवसते         | " ७-१२१      |
| २६४ एतस्य कला       | " १-४०     | ३७९ प्रवर्माने        | " ७-१२६      |
| २६४ कमितुराभि       | " २-७५     | ३६९ वल्लिद्विष        | " ७-११४      |
| १२४ कष्टा वेध       | " ७-४६     | ८ वार्णाभूत           | " २-२०       |
| २६४ किन्नु ध्वान्त  | " ७-८२     | ३८७ बालेय             | " ५-२९       |
| ३३३ गिरि कैलामो     | " २-५३     | ३८१ भयभ्रष्ट          | " ६-८१       |
| २६९ गोत्रे माक्षात् | " २-५१     | ३६२ भूमे स्पर्श       | " ७-७३       |
| २५४ घनतरतिमिर       | " २-२६     | ३१५ भूयिष्ठानि        | " ७-५४       |
| ४२ चर्चाभिश्चार     | " ३-७      | ३६२ मेगेर्मदुग्धयन्ति | " १-२२       |
| २५१ चूडारत्नै       | " १-१७     | ३९१ य क्षत्रेवह       | " २-८२       |
| ३७३ जहस्वच्छ        | " २-१      | २६२ यत्पीयूष          | " ७-१८       |
| १८४ तदात्वप्रोन्मील | " २-२७     | ३६८ यथा द्रुम         | " ६-७३       |
| ४२ तमृषि            | " ४-३७     | ३२१ यत्कृत्त          | " ७-५०       |
| २८३ तमोभि पीयन्ते   | " ५-६      | २१ यन्नाश्रयभ्रमि     | " ७-१३०      |
| ३८८ तर्जघाजन        | " ५-११९    | ३७० युपाङ्कुर         | " ४-५२       |
| ३१७ त्रेलोम्य       |            | ३१७ येन स्वा विनि     | " १-५९       |
| ३८६ दृश्यन्ते       |            | ६६ रत्नाकरो जनयिता    |              |
| ३६९ देवस्यावुज      |            |                       |              |

| कविः                                 | आकरः        | कविः                                     | आकरः |
|--------------------------------------|-------------|------------------------------------------|------|
| ३३५ रमयति मलया                       | अनर्थ- ७-९३ | रत्नघोषः                                 |      |
| ३६८ लक्ष्मीरस्य                      | " ७-१२      | ३५४ पूर्वमेव परीक्ष्य                    |      |
| २९० विक्रसित                         | " २-१२      | ३५३ बहुकुशे                              |      |
| १३ विरमति महा                        | " १-२       | ४४० यद्गुणमटवी [सूक्तिमुक्तावली श्लो ५७] |      |
| ३८१ वृन्तेरिव                        | " ७-१३२     | रत्नचंद्र                                |      |
| ३७ अम चण्टा                          |             | १५६ इवासंस्तुष्यति                       |      |
| ११ श्रीकण्ठस्य                       | " ७-५३      | रत्नाकरः                                 |      |
| ३३१ सद्य पीत्वा                      | " ७-२२      | २४९ अस्तावलम्बि हरविजय १९-५              |      |
| ३१९ सन्तुष्टे                        | " ३-४१      | ४३८ आशावलम्बो                            |      |
| १७ महच्छास्त्रे                      | " ७-४९      | ५४ ते साधवो                              |      |
| ३९१ सुरावीश                          | " १-४७      | ४०५ द्रविणस्य                            |      |
| ३३३ सोऽय केलास                       | " ७-४५      | रविगुप्त                                 |      |
| १९ स्वच्छन्देक                       | " ७-३८      | ५३ अण्वपि गुणाय                          |      |
| २७७ स्वेदजल                          | " ७-१०६     | ५९ अप्यात्मनो                            |      |
| १९ स्वेदाद्र्वाम                     | " ७-३९      | ४१७ काकतार्लय                            |      |
| ३१९ स्वेपूतृत्य                      | " ६-४३      | ४०६ कार्यमते.                            |      |
| भोरिका                               |             | " कचिद्वि                                |      |
| १५६ मा गच्छ प्रमदा                   |             | ४०४ चित्तरत्न                            |      |
| १३४ लिखति न                          |             | ६२ प्राप्तानपि                           |      |
| यशोवर्मा                             |             | ३३२ मातर्धर्म (१)                        |      |
| १५३ आकन्दा. (१) [ध्वन्यालो ३-२-p.९०] |             | ४१७ श्रीपरिचयात्                         |      |
| २०० कामस्यापि (२)                    |             | ५३ सुजनो न याति (२)                      |      |
| ३३० प्रारब्धा तरु                    |             | ५९ स्वगुणानिव                            |      |
| ३२७ प्रौढच्छन्द                      |             | रत्नघण                                   |      |
| १६३ यत्त्वन्नेत्र (३) [महानाट-५-२]   |             | ८८ कण चामर                               |      |
| ४०७ सुलभा पुरुषा                     |             | ८७ मामाणामुप (३)                         |      |
| यायाक.                               |             | ५० विक्त्वा रे रुलि(४) A [सिंहासनदा-     |      |
| १०४ उपाचय तत्                        |             | शिक्षा fol 3 b ]                         |      |
| योगेन्दुरः                           |             | १०९ स्वर्णं स्कन्ध                       |      |
| २२४ एते केतक                         |             |                                          |      |

(१) आकन्दरसनस्य (५) (२) ध्वन्यमण (४)

(३) प्रौढचित्क 'यशोवर्मण'

(१) सतानदस्य (४)

(२) व्याख्यादानां (४) १, ४-विपुलस्य

A Ms No. 5286, O. I Baroda.

| कवि                 | आकर                | कवि                    | आकर            |
|---------------------|--------------------|------------------------|----------------|
| राणकः               |                    | १२ कुलगुरबलना          | विद्वसा १—१    |
| ११७ उजुगैस्तरुभि.   |                    | ४४ कृत्स्नप्रबोध       |                |
| राजपितामहमहादेवः    |                    | १९३ केयूरीकृत          |                |
| ११४ एतासु केतकिं    |                    | ४७ के वेकट             |                |
| ६३ देवो हरिविहनु    |                    | ३८१ कैलासाचल           |                |
| १२६ न यत्र गुणवत्   |                    | २०६ गर्भग्रन्थिषु      | विद्वसा १—२३   |
| १०८ भुस्तानि ये     |                    | २२ गोनासाय             | ,, १—३         |
| १२६ रक्ष पात्र      |                    | २४३ चञ्चलेला           |                |
| राजपुत्रविजयपाल     |                    | ३६५ चटुचटुल            | बालरामा १०—५१  |
| १६८ अमृतममृत (१)    |                    | ५२ चन्दन               |                |
| राजशेखर             |                    | २४४ चेलाबलेन           | विद्वसा २—९    |
| ४६ अकालजलद          |                    | ४३ जगत्या ग्रथिता      |                |
| " अकालजलवेन्दो      |                    | ४५ जानकीहरण            |                |
| ४५ अथो गणपति        |                    | १५४ ज्योत्स्ना इयाम    | विद्वसा ३—१    |
| ४६ अनुप्रासिनि      |                    | १९१ तद्वक् यदि         | विद्वसाल १—१४, |
| ४२४ अभ्युदयान       | बालरामा-४-४३       |                        | बालरा २-१७     |
| ४४ अवान्ति काव्य    |                    | २७० तरङ्गय दशो         | विद्वसा ३-२७   |
| ४५ अहो प्रभावो      |                    | १५ तं वन्दे            |                |
| १३८ आहारे विरति     |                    | ४३ तौ शत्रिक           |                |
| १६८ उपमाकाराय       | विद्वसाल १-३१      | ४५ त्रयोऽमय.           |                |
| ३२१ एकस्मिन्नु      | ( हनुमन्ना १४-३९ ) | ,, दर्प कविभुजगाना     |                |
| ४४ एकोऽपि जीयते     |                    | ४६ दूरादपि सता         |                |
| ३७९ एतच्छान्त       | बालरामा ६-१२       | १३० दशा दग्ध           | विद्वसाल १-२   |
| १३६ एतस्या विरह     | ,, ५-११            | २८६ द्वित्रैर्व्याप्ति | ,, १-११        |
| ३८९ एते व्योमनि     | ,, १०-६०           | ४६ द्विस्सन्धाने       |                |
| ३८ कर्तव्या चार्थ   |                    | २१६ धत्ते पकजिनी       | विद्व १-४३     |
| ४५ कर्तुं त्रिलोचना |                    | ३६७ धत्ते यात्किलि     | बालरा ७-३८ and |
| ३७ कवीना मानस       | ( भोजप्रबध ३१ )    |                        | १०-४४          |
| ४६ कालज्वरपति       |                    | ४६ ध्वनिना             |                |
| ३७३ कावेरीकबरी      | बालरामा १०-७२      | ४७ नदीना               |                |
| ३९ काव्ये भाव्य     |                    | १७२ निर्माल्य          |                |
| २३० कुर्वाणा कैरवा  | बालरा ५-३०         | ४२४ निर्व्याज          | बालरा ४-४४     |
|                     |                    | ५२ नून दुग्धान्धि      |                |



| कवि.                                   | आकर                | कवि:                  | आकर                      |
|----------------------------------------|--------------------|-----------------------|--------------------------|
| ३९१ न्यस्यान्यान्                      | बालरा. १-२६        | ३९१ वीराणा            | बालरा २-११               |
| १७६ पद्मया मुक्ता (१)                  | प्रचण्डपाण्डव १-२८ | २८९ वज्रत्यपर         | विद्धसा ४-१              |
| ४७ पार्थस्य मनसि                       |                    | ४७ शब्दार्थयो (१)     |                          |
| ४५ प्रयुगान्नापर                       |                    | ४०८ शम्भ्यायामाभ्या   | बालरा १-२४               |
| ३२४ प्रेयान्मे दन्ति                   | बालरा ८-११- विद्ध. | १७६ शारीयूत           | प्रचण्डपाण्डव १-२९       |
|                                        | ४-२०               | ३६३ श्रीकण्ठइवशुर     | बालरामा १०-२७            |
| १५१ बाणान्सहर                          | विद्ध १-२२         | ४०३ श्रेय प्रसूते     | विद्ध १-८, प्रचण्डपा १-९ |
| ४५ बाणेन द्वादि                        |                    | ४५ सरस्वतीपवि         |                          |
| २६ भागीरथी                             |                    | ४७ सरस्वतीव           |                          |
| ४३ भासनाटक                             |                    | ४४ सहर्षचरिता         |                          |
| २८६ भिन्दानो मानिनीना                  | विद्ध १-१२         | ८ सुप्तद्रुहिण        |                          |
| ३६२ भूगोलप्रति                         |                    | २११ सुरतभर            | विद्धसा १-२८             |
| ३६३ मन्ये हिमाशुः                      |                    | ४७ सुक्तीना           |                          |
| ४४ माघेन विप्रि (२) (तिलकमजरी श्लो २८) |                    | ३७१ सेय सुधु          | बालरा १०-८५              |
| ४६ मायुगज                              |                    | २४८ सैरन्धीकर         | विद्धसा २-२३             |
| ॥ मा स्म सन्ति                         |                    | ४७ स्थिता माध्वी      |                          |
| ४३ ययार्थता                            |                    | ४२ स्वस्ति पाणिनये    |                          |
| ३८० यद्वाचयम                           | बालरामा १०-९२      | ३६२ स्वस्तिमानस्ति    |                          |
| ३९१ यन्नारीतनु                         | २-१२               | ३०४ स्वादूना          | बालरामा ५-१६             |
| ४७ यायावर                              |                    | ३१ हरिपाद             |                          |
| २१० ये द्रोलाकेलि                      | बालरामा १०-५५      | ४३ दृता शित्तिनि      |                          |
| ३६२ यो धरित्रीभर                       |                    | राम.                  |                          |
| ३२७ रक्ताभ्यस्तो                       | बालरा ३-३          | १८७ अमुष्मिन् लावण्या |                          |
| ३७३ रत्नप्रसूरिति                      | १०-५६              | रामिलसोमिलो           |                          |
| ३७३ रोधोरस्ता                          | १०-५७              | २११ सा व्याधे. कृशता  |                          |
| ३९१ लावकृत्तिचिरि                      | २-१०               | रिस्सुक               |                          |
| २३६ वद्धे शस्ति                        | ५-३५               | ९५ आदाय वारि          |                          |
| ३२९ विद्धस्तहस्त                       | ३-६                | ५७ नोश्च दुर्जन       |                          |
| १५७ विटिम्पत्ये                        |                    | ३३९ शत्रूणामयशो       |                          |
| १५५ गिरीयेन्दु.                        | विद्धसा २-२        | ६२ शरण किं            |                          |
| २४५ विशन्तीना                          | १-४४               | कवतिप्राक्षण          |                          |

| कवि                    | आकरः               | कवि                                        | आकरः               |
|------------------------|--------------------|--------------------------------------------|--------------------|
| ३०२ अवा शेतेऽत्र       |                    | २०० सार्ध मनोरथ                            | शृंगारति १२०       |
| ३०३ अस्माक सखि         | शृङ्गारति p ११४    | २८३ स्वामिन्महु                            | " १२०              |
| १४४ उहृष्यापि          | " p १२५            | रुम.                                       |                    |
| १७७ ऊरुद्वन्द्व        |                    | १७३ मुक्त विकसित (१)                       |                    |
| ३०२ एकाकिनी            | काव्यालकार ७-४१    | लक्ष्मण                                    |                    |
| २७३ कण्टकिततनु (१)     | शृंगारतिलक p १२४   | १८० द्विजसगति                              |                    |
| ३५६ कि गौरि मा         | काव्यालङ्कार २-१५  | लक्ष्मीधरः                                 |                    |
| १९९ कृत मिथ्या         | शृङ्गारति p १२१    | २३४ कम्पन्ते कपय (२)                       |                    |
| ३९५ कोपात्किञ्चित्     | " p ११५            | १८६ गर्भारिनाभि (३) चक्रपाणिविजय ३-२७      |                    |
| १७७ गत कर्णाभ्यर्ण     | " p ११७            | ४०३ नातिनीच                                | " १४-३९            |
| " तरसार चक्षु          | " p ११९            | ४०३ मा स्म सन्नि [ प्रबन्धचिन्तामणि १४७ ]  |                    |
| ३४३ तव द्विग्विजया     | काव्यालकार ११-४    | १२४ लक्ष्मीकौस्तुभ                         |                    |
| १४२ निश्वासैस्सह       | शृंगारति p १४१     | लघुयुक्तभवासुदेवः                          |                    |
| २७३ नीरन्ध्र           | " १४३              | २५४ आभाति भूमर                             |                    |
| १६ पाणी कङ्कण          | " १४४              | २६८ यया बहिः                               |                    |
| १४३ प्रसरगिहिरा        | " १४१              | ३३८ सुतल चरण (४)                           |                    |
| १३६ मुग्धा स्वप्न      | " १२३              | लीलाशुक.                                   |                    |
| २७३ यत्ता (सन्ता) पयति | " १२४              | ३४ राधा पुनातु                             | कृष्णकर्णामृत २-२५ |
| १९६ यत्पाद प्रणतः      | " १२८              | लोष्ट्रसर्वज्ञ                             |                    |
| २७१ यत्र न मदन         | [ कुङ्कुमीमत ६१८ ] | ३९२ आच्छिद्योरग                            |                    |
| " यत्र स्वेदजले        | शृंगारति p १२०     | २६८ उद्भिन्ना कल ( ५ ) राजेन्द्रकर्णपूर ७३ |                    |
| २०२ यत्रार्कायित       | " १२०              | ( ६ ) अन्योक्तिमुकालता श्लो १०७            |                    |
| १५० यत्सारैरिव         | " १३१              | ४९ केचिद्भर्व                              |                    |
| १९८ यद्वाच प्रचुरो     | " १२१              | " प्रकृत्येवा                              |                    |
| २०५ वाचो वाग्मिनि      | " १३६              | ३९० रविरथपथ                                |                    |
| २२५ वाता वान्तु        |                    |                                            |                    |
| १९६ विमुञ्चामु         | शृंगारति ११६       |                                            |                    |
| २७४ विरम नाथ           | " ११७              | १ राजशेखरस्य Bhand rep, कस्यापि ( शा )     |                    |
| २०४ सत्य दुर्लभ        | " १३२              | २ शनानन्दस्य ( स )                         |                    |
| " सत्य भामिनि          | " १३८              | ३ Ms no 4353 O I Baroda                    |                    |
| २९५ सा वाट             | " १२२              | ४ श्रीहरेस्व Bhand rep                     |                    |

| कविः                                     | आकरः                 |
|------------------------------------------|----------------------|
| लोहितक                                   |                      |
| १४५ जीवामीति                             |                      |
| वत्सराजः                                 |                      |
| ३९ सत्काट्यपीयूष                         |                      |
| वरदाचिः                                  |                      |
| ९७ अय वारामेको (१) ( भट्ट १०८ )          |                      |
| ३३३ न्यञ्जञ्चल                           |                      |
| १६६ बहुनाऽथ                              |                      |
| १२८ वामन फल                              |                      |
| वराहमिहिरः                               |                      |
| ३९७ अप्रदीपा                             | बृहत्सहिता २—९       |
| ३२३ उर कृत्वा (२) योगयात्रा fol. २५ a    |                      |
| ३२२ एकतश्च सुर                           |                      |
| ४०२ काम प्रदीपयति                        | बृहत्सहिता ७७-३५     |
| ३९८ कार्पासौषध                           |                      |
| ३२२ जीवतोऽपि                             | योगयात्रा fol २५ a   |
| ३९७ न तत्सहस्र                           | बृहत्स २-२२          |
| ३२२ न पाहि पाहीति (३) [ नेपथ १२-६३ ]     |                      |
| ३८२ पृच्छया, स्थूल                       |                      |
| ४०२ युग्मेन चूर्णन                       | बृहत्स ७७-३६         |
| २९ छीने भ्रात्रेक [ तण्डप्रशस्ति २२ ]    |                      |
| ३२३ लोकोऽशुभः योगयात्रा १६-१३ (fol २९ a) |                      |
| ३९९ भ्रान्तस्य यान                       | बृहत्स ६८-११६        |
| १९७ समा पटि.                             | बृहज्जातक ६—५        |
| ३२३ समूर्धिन                             | योगयात्रा fol २८ b   |
| ३२२ स्वर्गस्य मार्गा                     | ॥ १६-१५ ( fol २९ a ) |
| ३२२ हा तात तातेति                        | ॥ १६-१२ ( fol २९ a ) |

१ मालवधस्य ( जा ) विषाफे ( घ )

२ योगयात्रा Miss nos 3396 & 3263 O I

१ नेपथ्यं प्रोक्तं ( घञ )

| कविः                 | आकरः |
|----------------------|------|
| वर्धक                |      |
| १९५ यावन्नो सखि (१)  |      |
| वर्धमानः             |      |
| ६० समर्पितास्तेन (२) |      |
| वल्लभदेवः            |      |
| ११३ अगुह्रिति        |      |
| ३८ अनवहितः           |      |
| ५८ जन्यस्मात्तुल्यो  |      |
| ४०५ अपतिहृत्य        |      |
| ६२ अभ्युपयुस्ता (३)  |      |
| ९८ अमृताशो.          |      |
| १०३ अयमवसरः          |      |
| ४०६ अलमप्रिया        |      |
| ४५० अहह गृही         |      |
| १२२ अहिरहि (४)       |      |
| ४०९ आपत्स्वेन (५)    |      |
| ४३३ ईश्वरमारा        |      |
| ४३३ ईश्वरसेवा        |      |
| ५९ उज्ज्वलगुण        |      |
| ४५५ उपचरिता          |      |
| ४१६ उपशोभेव          |      |
| ८६ कथमप्याधिक        |      |
| ३६ कथमिह             |      |
| ६७ क. परयति          |      |
| ३८ काव्य चार्त्तपि   |      |
| ३९७ किञ्चित्सन्ध्या  |      |
| ६६ किमनेनो           |      |
| ४२७ किमिह कपाल       |      |
| ३६ क्रान्तमपो        |      |

१ युद्धस्य ( घ )

२ अवर्धनस्य ( घ )

१ कर्याणि ( घ ) ४, ५ कर्याणि ( जा )

| कवि.                                | आकर. |
|-------------------------------------|------|
| ४०६ कैशस्याङ्ग                      |      |
| ६२ चाइअण                            |      |
| ५३ जगदुपकृतिपु                      |      |
| ६९ जलदस्समुद्र (१)                  |      |
| ११७ जातस्य सिन्धु                   |      |
| ४२० जीवति स जीव                     |      |
| ४५४ तन्मन्यते                       |      |
| ५३ तरुमूलान्यतु (२)                 |      |
| ३६ तुष्टिर्न राज्ञो                 |      |
| ३७ तेभ्यो नम                        |      |
| ३८ वृत्ताऽनेन                       |      |
| ४४७ दीनोद्धरण                       |      |
| ४०५ दुर्गातिरपि                     |      |
| ५८ दुर्वचन                          |      |
| ६२ यनमर्थिना                        |      |
| ४१३ धनिषु सुधा                      |      |
| ६२ नन्दनरेन्द्र                     |      |
| „ न पर धनानि                        |      |
| ४१३ नश्यति जनात्                    |      |
| ४०५ निजवर्ग                         |      |
| ४१६ नित्यानि नश्यतीभिः              |      |
| ५३ निवसन्नपि                        |      |
| ३६ वृषसभसरसि                        |      |
| ३८ परितुष्यति                       |      |
| १०९ परिमलसुरभि                      |      |
| ४२० पश्यति यदि                      |      |
| ४२५ पुत्रास्पद                      |      |
| ३६ पुसा तदेव                        |      |
| ३९७ प्रासादकूप                      |      |
| ११४ फलभर                            |      |
| ३९७ म्लेच्छा हि [ बृहत्सहिता २-१५ ] |      |

| कवि.                               | आकर. |
|------------------------------------|------|
| ४०६ यत्पतन                         |      |
| ८८ यदि मचोऽसि                      |      |
| १२२ यत्रपि विलसति                  |      |
| „ रतिरस                            |      |
| ३९७ रवो गगन                        |      |
| ३९६ रूपान्वित                      |      |
| ३७ वक्ता एव                        |      |
| ५० शिशिरयति                        |      |
| ४०१ श्रुतचरित                      |      |
| ७७ श्रुतराजहस                      |      |
| ३७ श्रुतसपद                        |      |
| ९८ समजनि                           |      |
| ३८ सुकविश्रमा                      |      |
| ४०६ सुकृत 'नस्य                    |      |
| ४०० सुरम्या यामिन्य                |      |
| ५३ सैव पर (१)                      |      |
| बल्लालसेन                          |      |
| ६५ विरम तिमिर                      |      |
| वसुक.                              |      |
| ३८६ जडूना कुसुमो (२)               |      |
| वसुनाग                             |      |
| १५४ रस्ताशोक                       |      |
| वसुन्धर                            |      |
| ११८ आरोहत्यवनि (३)                 |      |
| ७६ एतस्मिन्मलया (४)                |      |
| २७३ वृषित स्पृधति                  |      |
| ३२ रामो नाम ( कृष्णकर्णावृत २-७२ ) |      |

| कविः                                      | आकरः |
|-------------------------------------------|------|
| वस्तुपाल*                                 |      |
| ९२ अध्वान यदि                             |      |
| ३७८ यत्रोन्मुत                            |      |
| ६९ सप्रति न                               |      |
| ६४ साम्य निम्नोन्नता                      |      |
| वाक्यः                                    |      |
| १९७ अनालोच्य (१) (अमर ८०)                 |      |
| वाक्यप्रतिपाद्य*                          |      |
| २९ किं किं सिंह. (खण्डप्रशस्ति २८)        |      |
| ॥ चटिच्चटिति ( " " ३५ )                   |      |
| वाग्भट                                    |      |
| ४०० अर्धष्वलभ्येषु अष्टाङ्गसमह-सूत्र-५-४३ |      |
| ३५० क वसन्ति वाग्भटालङ्कार ४-१४६          |      |
| ४०० नित्य हिताहार अष्टाङ्गसमह-सूत्र-५-४२, |      |
| अष्टाङ्गद्वय-सू-४-३६                      |      |
| वात्स्यायन                                |      |
| ३९६ कामयन्ते कामसूत्र ६-२-५७              |      |
| ३९७ कृत्याकृत्य                           |      |
| ३९६ नर' कलासु कामसूत्र १-३-२४             |      |
| ॥ नात' परतर ( २ ) ॥ २-४-३१                |      |
| ॥ उत्सः प्रसन्नो ( ३ ) ॥ २-७-२९           |      |
| ॥ शास्त्राणां विषय ॥ २-२-३२               |      |
| वाक्मीश्वरकाश्विनः                        |      |
| ३५७ आदिद्वन्ते वगुणा (४) मनजयविजयश्लो २३  |      |
| ३२५ कोऽप्येष शाण्डिल्य ५९                 |      |
| ३५७ विन्धिन्ना रथ २४                      |      |
| २८ हरेर्लोतावराहस्य १                     |      |

| कविः                            | आकरः |
|---------------------------------|------|
| वामन.                           |      |
| १५१ अस्थाने जन                  |      |
| १९९ कोपो यत्र ( १ ) [ अमर ३८ ]  |      |
| २७६ नान्दीपदानि                 |      |
| १५१ निकारकणिका                  |      |
| २५० मित्रे कापि ( २ )           |      |
| २९१ यदुत                        |      |
| वामननाग.                        |      |
| २१० मद्मपुर                     |      |
| ४२ यस्माद्विय                   |      |
| २८० लीलाचामर ( ३ )              |      |
| ३९४ सारङ्गीसञ्जतामया            |      |
| ४२३ हेलामात्र                   |      |
| वाल्मीकि                        |      |
| २१९ कशाभिरिव                    |      |
| १८८ तस्या. पद्म                 |      |
| २१९ मेघकृष्णाजिन                |      |
| विकटनितम्बा                     |      |
| २०९ किं दूषि                    |      |
| २७३ वाटा तन्वी                  |      |
| विक्रमादित्यः                   |      |
| ४५५ अर्थिभ्य इनकस्य             |      |
| १६९ लावण्यसिन्धु                |      |
| २५२ लिपतीव ( काव्यादर्श २-७९६ ) |      |
| विजयदामा                        |      |
| १८५ धृतपनरुचिरा                 |      |

१ गगनस्य Bhand rep, विष्टनितयया (क)

२ नान्दावदुतर इति पाठ ।

३ उपसर्ग पादयोर्विभक्त ।

४ भान्यमात्र No. 54.

१ अमरे ( घ )

२ गोप्रान्तस्य Bhand rep, दुरधेनस्य ( घ ), कर्त्तार ( शा )

३ धृतपनरुचि, पयसिदुष्पुष्पाद्यनरवेति धोमेन्द्रः

| कवि                                         | आकर              | कवि                       | आकर |
|---------------------------------------------|------------------|---------------------------|-----|
| विज्ञानात्मा                                |                  | विश्वेश्वर                |     |
| ४५३ रम्य हर्म्यतल (१) (भर्तृहरि वैराग्य ८०) |                  | ११ उच्चैर्ब्रह्माण्ड (१)  |     |
| विद्यापति                                   |                  | ३७३ एतद्गम                |     |
| १२७ जन्मस्थान                               |                  | २४ कुभोपान्तात्           |     |
| ४१ या केवल                                  |                  | ३७७ ते चण्डीश             |     |
| १२३ ये सन्तोष (२) (भर्तृहरि वैराग्य २९)     |                  | २४ ते दूरोद्गण्ड          |     |
| विश्रेशान                                   |                  | २४ दानम्रोत               |     |
| ३५२ का लक्ष्मी                              |                  | वीर्यमित्र                |     |
| ६४ न्याय्य यत्तमस.                          |                  | १४९ तरत्तार तावत्         |     |
| विभाकरचर्मा                                 |                  | वैद्यचक्रवर्ती            |     |
| २६७ कान्तानवाधर                             |                  | १४८ सामिप्राय (२)         |     |
| विमलसरस्वती                                 |                  | वैद्यनाथपण्डित            |     |
| ९८ काचा काञ्चन                              |                  | १११ कुन्दे कुण्ठय         |     |
| ” लाक्षाभि कुरु                             |                  | २६८ सुधामयोऽपि            |     |
| विशल्य                                      |                  | १०३ सौवर्ण कमला           |     |
| १६६ अधरेणोन्नति                             |                  | वैद्यनाथप्रशस्ति          |     |
| विशाखदेव                                    |                  | ३४३ यथेतत्क्षय            |     |
| २२७ अपानुद्भुताना                           | मुद्राराक्षस ३—८ | ३४२ सिन्दूर सीमन्तात् (३) |     |
| ४०९ अप्राप्तेन च                            | ” १—१५           | वैद्यभानुपण्डित           |     |
| ४०९ ऐश्वर्यादनपेत                           | ” १—१४           | २०६ आताप्रा               |     |
| ३८७ क्षताङ्गीना                             | ” ६—१२           | ३७७ कनककलश                |     |
| १८६ तत्त्रिविधप                             | ” ३—५            | ११३ कुर्वन्तु नाम         |     |
| ४१९ तीक्ष्णाद्विजते                         | ” ३—२१           | ३४० कृत्वा कीर्ति         |     |
| २७ प्रत्यग्रोन्मेष                          | ” ३—१४           | १३३ सण्डिता               |     |
| ४३३ भेतव्य नृपतेः                           | ” ५—३            | २२९ चञ्चत्कादव            |     |
| ४०९ मुहूर्लक्षोद्देदा                       | ” ६—११           | ७१ चूते समीप              |     |
| ३८७ विपर्यस्त                               | ” ३—१६           | ५ तथाऽपि सर्वता           |     |
| ४३९ स्तुवन्त्यश्रान्ता                      |                  | १५८ तस्या स्मर            |     |
|                                             |                  | ३०५ तारुण्यातिशय          |     |

१ भर्तृहरे (श)

२ पूर्वार्धे पाठभेद — भोकोऽय भोजदेवस्येति

Bhand rep

१ भोरोभाकारस्य (श)

२ मयूरभट्टस्य Bhand rep

३ श्रीरामदेवाना (श)



| कवि                  | आकर |
|----------------------|-----|
| ४२२ प्रेषिताया       |     |
| ४०४ बहूनामपि         |     |
| ४०३ बहूनामल्प        |     |
| ३२४ भूरेणुदिग्धान्   |     |
| ४३८ मनसस्सततो        |     |
| ३५४ महता पीडितो      |     |
| ६१ मृत्यु शरीर (१)   |     |
| ४५५ यत्र यत्र रति    |     |
| ४४० वर्तते येन       |     |
| ३२४ विमानपर्यङ्क     |     |
| ४४३ वियोगदाव         |     |
| ४०३ विरुद्धैरपि      |     |
| ४३५ व्याघ्रतेनापि    |     |
| १२९ सततमुल्लसल       |     |
| ४४३ सन्तोषामृत       |     |
| ४३२ समुद्रमिव        |     |
| ४४३ सर्वत्र सपदः (२) |     |
| ३२४ सशोणितै          |     |
| ४५५ ससारे पतिता      |     |
| ६१ साधुना दीन        |     |
| १९१ स्वभ्यस्तरूपा    |     |
| ३२३ हतोऽपि           |     |
| व्यासतीर्थ           |     |
| ४६२ भवश्च यदह        |     |
| शकवृष्टि             |     |
| १८३ कण्ठस्य विद्धे   |     |
| १७८ कोटिल्याच्छन्न   |     |
| १९० गतिर्विणी        |     |
| १८३ दयिताबाहु (३)    |     |

- १ बाणभट्टस्य (शा) — कस्यापि (सु)  
 २ भगवतो बाल्मीकिमुने (सु)  
 ३ भासस्य (शा), कलशकस्य (सु), काशीरक-  
 द्यामलस्य (स)

| कविः                                               | आकर |
|----------------------------------------------------|-----|
| १३४ दह्यमानेऽपि                                    |     |
| १८९ दूरयन्त्या जन                                  |     |
| १९० मुखेन चन्द्र (भर्तृहरि-शृंगार १६)              |     |
| १८३ शब्दवज्रि                                      |     |
| १८४ सुदीर्घा राग                                   |     |
| शङ्करमण                                            |     |
| १६९ कमलमनभसि                                       |     |
| शङ्करवर्मा                                         |     |
| ४८ पातु ओन्नरसायन विद्वसाल १ ७ & बाल-<br>रामा १-१० |     |
| ३३३ पार्श्वस्फाला                                  |     |
| शरयैक                                              |     |
| ३८२ भ्रमति गिरि (१) [ सण्डप्रशस्ति १८ ]            |     |
| शाण्डिल्य                                          |     |
| ३२३ भर्तृपिण्डानुण                                 |     |
| शिलाभट्टारिका                                      |     |
| १४५ इति त्व तरुणी                                  |     |
| ३०१ यःकोमारहर                                      |     |
| १६६ इवास कि                                        |     |
| शिवस्वामी                                          |     |
| १४३ गतोऽस्त घर्माशु (२)                            |     |
| २७८ हशा सपदि (३)                                   |     |
| १६ स धूर्जटि (४)                                   |     |
| शूरवर्मा                                           |     |
| १९ आश्लेषाघर (५)                                   |     |



- १ चित्तनगरणस्य (स)  
 २ कस्यचिद् (स)  
 ३ कस्यचिद् (स)  
 ४ तक्षकस्य (सु), सूरवर्मण (शा)  
 ५ कस्यचिद् (स)



| कवि.                           | आकरः | कविः                                  | आकरः          |
|--------------------------------|------|---------------------------------------|---------------|
| श्रीपालकविराजः                 |      | १३४ परिच्युतः                         | रत्ना २-१४    |
| २१५ अपि तद्                    |      | १३५ परिम्लान                          | " २-१२        |
| २२१ दिग्भ्रमा                  |      | २२ पादामस्थित                         | " १-१         |
| २०९ नेप चतलता                  |      | २४१ प्रत्यय                           | " १-२०        |
| २१४ पश्यन्ते स्पष्ट            |      | १४८ वाणाः पञ्च                        | " ३-३         |
| २१२ बधिरित                     |      | १९५ भ्रूभङ्गे सहस्रो                  | " २-२०        |
| २०८ स्तोत्र चैत्र              |      | ३६५ मायादिग्गज                        | नागा १-९      |
| श्रीराजकविराजः                 |      | २४८ याताऽस्मि                         | रत्ना ३-६     |
| २०७ मन्दोऽय मलया (१)           |      | १०९ यो हृष्ट स्फुट (१)                |               |
| श्रीहर्षः                      |      | ४२६ रागस्यास्पद                       | नागा १-६      |
| २४२ अनङ्गोऽय रत्नावली          | १-२२ | १६८ लीलावधूत                          | रत्ना २-८     |
| ३४२ अस्यासि [नेपथीयचरित १२-१६] |      | ४६१ वल्गुद्रुगो                       |               |
| २०० आताम्रता रत्ना             | ३-१४ | ३८८ वासार्थं दययेव                    | नागा १-११     |
| २६० उदयतटा "                   | १-२४ | २४२ विचलित                            |               |
| २६८ उदयोर्वी (२) "             | ३-१२ | १८१ विधायापूर्व                       | रत्ना २-८     |
| ३६७ उद्वर्जज्जल नागानन्द       | ४-३  | ३९२ विश्वामित्रध्व                    | नागा ४-१५     |
| ३४२ उद्वण्डकोकनद (३)           |      | ३९३ व्यकिर्व्यजन प्रियदर्शिका         | ३-१०          |
| २०७ उदयविद्रुम रत्ना           | १-१७ | २०१ शीताशु                            | रत्ना ३-११    |
| २२ औत्तुस्येन "                | १-२  | १५२ सन्तापो                           | " १-१         |
| २६८ कि पद्मस्य "               | ३-१३ | २५५ समारुद्र                          | " ३-१५        |
| २४१ कुसुममुकुमार "             | १-१९ | २४१ सुभु त्वन्मुस                     |               |
| १७० कृच्छ्रेणोष्ठ "            | २-१० | १३५ स्थितमुरासि                       | रत्ना २-१३    |
| ४४८ कोटीकरोति नागा             | ४-८  | २४१ स्पष्टस्त्वयेव                    | " १-२१        |
| ४२६ तिष्ठन् भाति "             | १-७  | २६८ स्मितपुष्पो                       | नागानन्द ३-१२ |
| १४४ दुर्वारा रत्ना             | २-६  | २६६ सस्तः स्रग्दाम                    | रत्ना १-१६    |
| २७४ दृष्टा दृष्टिमधो नागा      | ३-४  | श्रीहर्षपण्डितः (खण्डनकारः)           |               |
| ४१४ दीपादन्यस्मात् रत्ना       | १-६  | ३६१ अजस्रभूमी नेपथ्यचरित              | १-५९          |
| ३३ ध्यानव्याज नागा             | १-१  | ३३८ अध्याहारः "                       | १२-५७         |
| ३८७ निष्पन्दश्चन्दनार्ना "     | ३-७  | " अन्तस्सन्तोष "                      | १२-३९         |
| १ श्रीपालकविराजस्य Bhand-rep   |      | ३८७ अमन्यतासो "                       | १-८७          |
| २ श्रीहर्षः शेषविधौ इति पद्य   |      | ४०१ अमीभिराकाण्ड "                    | १६-९३         |
| ३ विद्याना (४)                 |      | १ प्रह्लादस्य Bhand-rep-रेवम्भ ( ७ ), |               |
|                                |      | कस्यचि ( ४ )                          |               |

| कवि                  | आकर-        | कवि                       | आकर-        |
|----------------------|-------------|---------------------------|-------------|
| ३७७ अभ्रान्तश्रुति   | नेपथ० २-१०२ | ३५९ सिन्दूरयुति           | नेपथ० १९-३६ |
| ३४५ अस्वारिप्रकर     | " १२-९८     | ३६० हरेर्यदकामि           | " १-७०      |
| ३३८ आस्ते दामोदरीया  | " १२-९५     | श्रुतधरः                  |             |
| ३७५ उन्मीलह्रील      | " १२-१०१    | १०५ काम भवन्तु (१)        |             |
| ३४५ ऋजुत्वमाने       | " १२-४४     | श्रुतधरराजः               |             |
| ४०१ घृतप्लुते        | " १६-१०३    | २२७ चेत कर्षन्ति (२)      |             |
| ४०९ चतुस्समुद्री     | " १०-२८     | श्रुतधरराम                |             |
| ३६० चलाचल            | " १-६०      | ५८ पीडन बहुधा             |             |
| ४०१ त्वया विधात      | " १६-९०     | " ये वर्धयन्ति            |             |
| २४९ दिनावसाने        | " २९-९९     | सर्वज्ञानारायणभट्टः       |             |
| १७ वूरे वारुवना      |             | ४५८ उद्देगस्य निवारणाय    |             |
| ३६० द्विषद्भिरेवास्य | " १-७२      | " चक्षुःपश्यतु            |             |
| ३६१ धूलीभिर्दिव      | " १२-९९     | सर्वज्ञवासुदेव            |             |
| १८० नासादसीया        | " ७-३६      | २५२ इदं नभासि             |             |
| २४९ पचेलिम           | " २२-१४     | ३१२ काश्चिच्चाटु          |             |
| ४०१ पयस्मिता         | " १६-१०७    | ३११ तल्पे नितम्ब          |             |
| ४२१ पूर्वजन्म        | " ५-१७      | ३०८ न विधा न च            |             |
| ३६१ प्रयातुमस्माक    | " १-६९      | ३७९ प्रत्यष्टमि (३)       |             |
| ३३५ प्रागेतद्वपु     | " १२-९३     | ३७८ मन्ये विशाला (४)      |             |
| ३३८ भूशक्रस्य        | " १२-९१     | ३१० यस्मिन्नास्ति         |             |
| ४४१ महाब्धयो         |             | २८३ व्याधूतहार            |             |
| ३४५ य.ग्रष्ट युधि    | " १२-९७     | २५३ सद्यस्सान्द्र (५)     |             |
| २६८ यत्पद्ममादित्सु  | " २२-११७    | ३१० सप्तभ्रम              |             |
| ४०१ यदप्यपीता        | " १६-७१     | स (३) वंदासः              |             |
| " यदादिहेतु          | " १६-७०     | ३३४ अन्ये हि दुःख         |             |
| ४२१ याचमानजन         | " ५-८८      | २१९ अर्थेन जलद्           |             |
| ३४५ राज्ञामस्थ       | " १२-५८     | २१४ तापावसन्न             |             |
| ३८७ विचिन्वती        | " १-८६      | २३३ न प्रस्ताव            |             |
| " विनिद्रपत्रा       | " १-७८      |                           |             |
| ३७७ विललास           | " २-७९      | १ महाघटदेवस्य (यु)        |             |
| ३७५ वृद्धो वार्धिरय  | " १२-१०२    | २ सुनितसहस्रात् Bhand-rep |             |
| ३३६ सन्धानानि        |             | ३, ४ बिल्हणस्य Bhand-rep  |             |
| ३७७ सममेणमदौ         | " २-९२      | ५ कस्यापि (श)             |             |

| कविः                                 | आकरः  |
|--------------------------------------|-------|
| ३१८ भूयस्त्रिभुवि                    |       |
| २५१ महानपि (विदग्धमुत्तमगण्डन ४-६५)  |       |
| २०॥ वधूना (१)                        |       |
| २१४ विगुण्यसोया                      |       |
| २११ श्रुतिस्तद्वि                    |       |
| २५१ मत्पशील (विदग्धमुत्तमगण्डन ४-७०) |       |
| संययमां                              |       |
| ९९ केनामीन. (२)                      |       |
| सारगदेव                              |       |
| ४६० त्वदीयत्वकार्य                   |       |
| मिहृत्पय                             |       |
| १०० नदीतीरे शास्त्रि                 |       |
| ९९ यामस्ते शुभमस्तु (३)              |       |
| सिंहलकवि.                            |       |
| ३९ प्रियामुख                         |       |
| सिंहलपति (कुन्तःपति)                 |       |
| ११९ चित्राय त्वयि                    |       |
| सौत्काररत्ने                         |       |
| २७७ समादिष्ट शिष्टे                  |       |
| सुवन्धु                              |       |
| ३८ अविदितगुणा वासवदत्ता स्तो ११      |       |
| २४६ कपस्तन (४)                       |       |
| ५९ विध्वस्तपरा                       | " " ९ |
| " विध्वस्तो                          | " " ६ |

१ शंख Bhand-rap २ नक्षत्र (घ)  
३ मेकिन्दुप्रस (घ)

४ रत्नरत्नसमस्तवत्तय श्रोत्रोदयं कथ्यते—  
श्रीरहो स नमः इत्युचि धनुः सुमुखस्यैव  
अन्तर्गतं गंगानमनः २६० सपत्न्यैव लभन् ।  
सुखं तेन भवेति सर्वमतिवैभवं ॥ प्रविष्टा  
पवनः इति ते वैभवं नक्षत्रं गतिमां ॥ ५४५ ॥ ४ ॥

| कविः                                  | आकरः    |
|---------------------------------------|---------|
| १० स जयति हिमकर वासव स्तो ४           |         |
| ५९ हस्त इव भूति                       | " " ८   |
| मूर्चीगोभटः                           |         |
| ५९ कजुरोप पक्ष                        |         |
| " एते स्निग्ध                         |         |
| ६२ दृढतरनिबद्ध                        |         |
| सोमकवि                                |         |
| १९२ आगच्छन्                           |         |
| ३७८ नक्षत्र शशाङ्कोपल                 |         |
| ४८ साहित्ये सुकुमार                   |         |
| सोमनाथप्रशस्ति                        |         |
| २१ सन्ध्याताण्डव (१)                  |         |
| सोमप्रभाकरि (सोमप्रभाचार्य)           |         |
| ४४६ कीदाभू (२) सुमिमुस्तावली स्तो. २५ |         |
| " यदि प्रावा तोये                     | " " २९  |
| सोमेश्वरदेवः                          |         |
| ३९४ इन्द्राभ्यर्थनया                  |         |
| " यथावदादनात्                         |         |
| ३९२ वनभुवि                            |         |
| " वाच यस्मिन्                         |         |
| लुमान                                 |         |
| ३३६ अत्युवा. (३) (सिंहासनदात्रिंशिका' |         |
| 101 1 1 1)                            |         |
| ३८२ अस्ति (पातु) श्रीमन् (४) सगद-     |         |
| प्रशस्ति १९.                          |         |
| ३० आहृष्ट शिस्तया                     |         |
| ३३७ आवाल्याधि                         | सगदम ५७ |
| ३० कस्तुर नक्षत्र                     |         |

१ कर्मवि (म)

२ द्यवनाथ गुच्छ ७

३ शिस्तय (म) ४ Ms. no. 11716 &  
186 O-I Baro-La.

| कविः                                  | आकरः       |
|---------------------------------------|------------|
| ३१ कि छत्र                            | खण्डप्र ४० |
| २९ चन्द्रार्थायित ( १ )               | " ३४       |
| १३ जीयासुशकुला                        | " ४        |
| १३ न पकैरालेप खण्डप्र श्लो १७         |            |
| २९ पातु श्रीणि ,, , १८ महाना ६६३      |            |
| २८ पृष्ठभ्रान्त्यत् ,, ,, १६          |            |
| २८ विभ्राणोऽभिनवेन्दु खण्डप्र २४      |            |
| ३३९ भ्रान्त्वा दिग्बलय ,, ,, ६८       |            |
| ३४१ मातु खेदमय (२)                    |            |
| २८ मुक्तेर्यास्यति ,, ,, २५           |            |
| हरगण                                  |            |
| ३०६ सज्जी हाटि                        |            |
| हरिभट्ट                               |            |
| ४०५ आलस्यात्                          |            |
| ७७ काक त्व                            |            |
| हरिहर                                 |            |
| ३०१ आकारैर्न विद्वन्ति                |            |
| १०३ आगच्छता                           |            |
| ६६ आशा पूरयति                         |            |
| ३०४ कोप सवृणु                         |            |
| ३७६ नास्ते शीताशु                     |            |
| १४ खिन्नोसि मुच ( वासवदत्ता. श्लो २ ) |            |
| १५२ गन्तु प्राङ्गणतो                  |            |

- १ ' सोमावाधितनिधिपानदशन स ध्यायितान्त-  
मुंख ।' इति पाठः.  
२ छित्तपस्थ ( स )

| कवि                                    | आकर      |
|----------------------------------------|----------|
| ५० गाहन्ते कवि                         |          |
| १६१ चित्रोत्कीर्णादपि                  |          |
| ,, तन्वी सकेत                          |          |
| २७० तल्लोको                            |          |
| २८२ नैपथ्यादपि                         |          |
| ४१ पङ्कयन्ति ( भोजप्रबन्ध p ३३ )       |          |
| ३०३ प्रतिरजनि                          |          |
| २५८ मन्द निधेहि (१)                    |          |
| हलायुध                                 |          |
| ४११ अर्धाङ्गुल                         |          |
| हेमचन्द्रसूरि                          |          |
| ४३६ कान्तार न यथेतरो ( सुक्तिमुक्तावली |          |
| ४४१ सहोदय                              | श्लो ८३) |
| हेमसूरि                                |          |
| ४१७ जय प्रभुरय                         |          |
| ,, कृष्ण कीदितवान् (२)                 |          |
| ४१८ निर्दयत्व                          |          |
| ४१७ प्राणभ्यो न                        |          |
| ४१८ लक्ष्मीर्निर्लक्षण                 |          |
| ४१७ श्रोतसपत्नी                        |          |
| ,, सर्वासामेव                          |          |
| हेविबनेसोर                             |          |
| ८३ प्राजिष्णवो नभसि (३)                |          |

- १ नालस्य ( स ), कस्यचिद् ( घा )  
२ अट्टन्दत्तस्य ( घृ )  
३ किजोरकस्य ( घ )

अनिर्दिष्टकर्तृकाणां श्लोकानां निर्दिष्टकरग्रन्थानुक्रमेणानुक्रमणी



|                                         |                        |       |
|-----------------------------------------|------------------------|-------|
| इन्दुलेखा ( १ )                         | २१ भो भो दिक्पतय ( १ ) |       |
| १६७ केस्तुरः                            | २१५ हे गोदावरी         | ४-१२  |
| ॥ तापकाठिन्य                            | मार्कण्डेयपुराणम्      |       |
| ॥ न त्वरा                               | ४२४ यदेवेभ्यः          | १६-३२ |
| ॥ यत्निपीड्य                            | वाग्भटम्               |       |
| ॥ हन्त मोहा                             | ३९७ दधिमधु             |       |
| जयतुद्रोवयः                             | वासिष्ठपुरामायणम्      |       |
| १४२ किं ते न सन्ति                      | ४३९ अनावर्जित प्र. १   | १७-२२ |
| १७३ सम विलासो                           | ४४९ आपद्क्षण           | २८-३१ |
| १५ सुहमाय                               | ४३९ क्षणमायाति         | १७-३१ |
| बोधिवर्यायतारः                          | ४५१ जननीजनका           |       |
| ४४६ परस्य दुःख ( २ )-                   | ४४९ जन्मपल्लव          | २१-२० |
| ॥ परात्मसम                              | ॥ जरा सुधा             | २२-३६ |
| ४४४ मृत्वात्रमात्र                      | ४१७ तावच्छीत           | १३-८  |
| ४४४ शून्यदेवगृहे                        | ४३९ नासिधारा           | १७-४८ |
| मवालसाकुचलय                             | ॥ पदं करोत्य           | १७-२९ |
| १४९ किं पक्व                            | ४४९ परिपक्वं           | २२-२३ |
| महानाटकम्                               | ४३९ भीषयत्यपि          | १७-१६ |
| ३३२ अष्टौ कृत्वोत्तमा                   | ॥ मेरुशृङ्ग            | २१-५  |
| ३२७ एताश्शार्दूल                        | ॥ यस्य स्त्री          | २१-३५ |
| ३१८ कपोले                               | ॥ मुन्यते              | १४-५  |
| ३१९ किञ्चित्कोप ( हनुमन्नाटक १४-८७ )    | ४३९ रोगार्तिरगना       | १७-४५ |
| ३१४ कोऽत्र ब्रूहि                       | ४१२ वरं शराव प्र. २    | १३-१७ |
| ३१८ छद्मास्त्रञ्चास ( हनुमन्नाटक १२-२ ) | ४४९ विद्राविते प्र. १  | २७-२० |
| ३१९ निस्त्रिंश ( ३ )                    | ॥ विष विषय             | २९-१३ |
| ३१० पञ्चोक्षेप                          | ॥ इमशाने               | २१-६  |
|                                         | ४१७ श्रीमानजन          | १३-११ |
|                                         | शृंगारकवचम्            |       |
|                                         | १६२ उद्देश्य           |       |
| १ एतेष्व-भाष्यसंकेते Bhand-rep.         |                        |       |
| २ * मर्यादुःख इति पाठ                   |                        |       |
| १ पञ्चोक्षेप ( ४ )                      | १ संक्षेपः ( ४ )       |       |

१६२ जीमूत

” वाष्पस्तस्य

” मार्गे मे

” वेणीवन्धन

सूक्तिरत्नाकर (१)

२५८ अग्रे घनु

२१३ कापि कापि

” ततः प्राविरभूत्

” तपन विभ्र०

सूक्तिसहस्रम्

२२२ अभोवस्तनित

२४५ अथ कृतक

२३४ अन्तर्दृष्टं नयति

२२३ अन्योन्यवारि

१३७ अभ्यर्घ्य

१३१ अस्यास्त्राण

२२३ अहो कतम

४०८ अह्नि भास्कर

३१० आपूर्यमाण

२३९ आरादसौ

२३३ आसत्यलोका

२३९ आस्कन्दिता

३६७ उत्तसीकृत

३६९ उपर्यशुमतः

१३१ एतत्सर्व

२३९ एषा जिगीषति

१९१ फमलशराधि

१३२ किं भद्र पाथे

२४३ किं वात्या

१३१ कुर्वाणस्सुकृ

३० केन्द्र गर्जित

१३० गन्तुर्विवस्व

२३३ गिरन्ति ननु

१० जयति हर

२२७ जीमूतेषु

३९ जुगुप्सितमिदं

१५ ज्योतिस्तमो

१६४ तत्रैक करिणी

२६२ तन्तुभ्रमेण

१३१ दुःस्वानि मे

२३६ धूपितेषु

१३३ निक्षिप्य कापि

३३४ पुरो नुभः

१६४ पृष्ठो लेल

१० प्रणमत नयने

२४५ प्रणयिनि सति

” प्रथममनुसर

१६४ ब्रूमः किं

३६२ भर्तृचिन्ताप

३३४ भरालोके

२५३ भवति हरि

३१२ भार्याये पति

२१३ भ्रामन्त्य परितः

३५८ मेरो पोत

२५३ यच्चेदनुधि

२०६ यत्प्रारभ

४२ यद्दानेन्दो

३६२ यद्वरीषु

१३२ यद्विबोध

२२७ यशसो वर्धमानस्य

२२२ यो गात्रापर

३५८ राजस्तथाभुज

१४ लक्ष्मीपाणि

२४५ ललितमभि

२२० वज्रेण त्रिजग

४१ वनजलधिमही

२३६ विरतमुकृत

१३६ विभ्रान्तो दिवस\*

२२७ व्योम्नि विभ्रान्त

१३० शङ्कोमि नासितु

१६४ शृणु पर

१९२ श्रुत्वा गजित

१३३ श्रुत्वा वहि.

३६५ शैलसोऽय

२२७ शोणे\* परिवृत.

२४३ सश्लेषे कुचयोः

१६४ ससम्तेषु

३६४ सयःस्यन्दन

२३९ सन्तु द्रुमा.

५७ सवर्पाशनि ( १ )

२२३ स्कन्धं तरोः

३८ स्नान सिन्धु

३३३ हन्ति स्थूणा

१ गोभटस्यति Bhand-rep

# अनिर्दिष्टकर्तृकाणामुपलब्धाकराणां श्लोकानामनुक्रमणी ।



| शृष्टे श्लोक            | आकर                          | शृष्टे श्लोक                                 | आकर                       |
|-------------------------|------------------------------|----------------------------------------------|---------------------------|
| १२९ अचिन्त्या पन्थान    | अनर्पगणव ७-१८                | २८१ स्वचिन्ताम्बुलाक्त.                      | अमरु १०७                  |
| २६१ अद्यापि स्तनकुर्ग   | महानाटक २-३५                 | ३४६ कामन्त्य क्षत                            | खड्गप्रशस्ति ११२          |
| २४४ अमन्दमणिनूपुर       | विद्धसाल २-६                 | ३९१ क्षत्रव्रह्ममहा                          | बालरामा १-२७              |
| ७४ अम्भोजिनीवन          | भर्तृहरि नीति १४             | ३८० खेल सञ्चारितु                            | ,, १०-८१                  |
| १९७ असद्वृत्तो नाय      | अमरु १४०                     | २८४ गतप्राया रात्रि                          | प्रबधचिन्तामणि. p १०५     |
| ३९५ असाध्यायास्मुख      | रतिरहस्य १-६                 | १२ गौरीविमज्ज                                | अनर्प ७-११८               |
| १३५ अस्त्र विमुच्य (१)  | भिक्षाटनकाव्य १२-५           | २७२ चक्षु प्रीत्या                           | अमरु १००                  |
| ४५२ आयुर्नीरतरङ्ग       | सिंहासनद्वात्रि fol 13a      | ३४० चिन्तागम्भीर                             | खड्ग ६६                   |
| ४१८ आलस्य स्थिरता       | ,, , 11a                     | ८ चूडोत्तसित                                 | भर्तृहरि वैराग्य श्लो १   |
| ४२५ इन्द्रो कला         | अनर्प ७-१४४                  | ६० जाड्य ब्रह्ममति (१)                       | ,, नीति ४३                |
| ३५८ उच्च कुम्भ          | नलचपू ६-६०                   | ३९५ जातिस्वभाव                               | रतिरहस्य १-८              |
| २४७ एतस्या करिकुम्भ     | ,, ५-५९                      | १८७ तन्निमित्तम्बस्य                         | विक्रमाङ्क ८-२१           |
| १३१ कान्ते कथञ्चित् (२) | अमरु १५८                     | १६० तन्वद्वाचास्त्व                          | (२) तिलकमञ्जरी p ३२०      |
| २९९ कान्ते तल्प         | ,, १०१                       | ३४२ तादृशीर्ध (३)                            | नैषध १२-११                |
| ४३० कालिन्या वलिते      | सिंहासनद्वात्रि fol 5a       | ४५० तावदेव कृति                              | भर्तृहरि शृगा ७०          |
| ३६८ किं ब्रूमो जलधे     | ,, , 7a                      | ९३ वृणवान्मृग                                | (४) आर्यासप्तशती श्लो १९२ |
| ३६ किं हार किमु         | (३) राजेन्द्रकर्णपूर श्लो ७४ | ६० ते तावत् कृतिन (५)                        | भर्तृहरि नीति ६४          |
| १९५ किञ्चिद्वाप्य       | शृंगारतिलक परि २ p 136       | १७१ दृष्ट. प्रथुतरी                          | रत्नावली २-१५             |
| २०१ किञ्चिन्मुद्रित     | अमरु ११८                     | २०३ दृष्टि रुपा                              | ,, २-१६                   |
| २५४ किमु कुवलय          | नलचपू ५-५०                   | २०४ दृष्टे लोचन                              | अमरु १६०                  |
| ३५० कीदृशो भवति         | विदग्धमुखमण्डन १-३६          | ३४४ देव त्वद्विजय                            | सिंहासनद्वात्रि fol 4 b   |
| ३१ कूमा मलवत्           | महानाटक ५-२५                 |                                              |                           |
| २९४ कोपो यत्र           | अमरु ३८                      |                                              |                           |
| ५६ स्वचित्कन्था (४)     | भर्तृहरि नीति ७२             |                                              |                           |
| १ उल्लेखावत् Bhand rep  |                              | १ Bland rep                                  |                           |
| २ Bhand rep             |                              | २ का मा edn no 85                            |                           |
| ३ का मा गु १            |                              | ३ धीर्हर्षस्य Bhand rep                      |                           |
| ४ Bhand rep भर्तृदे     |                              | ४ अर्धशोर्धनिमय                              |                           |
|                         |                              | ५ 'एते सपुण्या' इत्यारम्भ, Bhand rep भर्तृदे |                           |



| पृष्ठे श्लोकः                   | आकरः                    |
|---------------------------------|-------------------------|
| ३४० देव त्व मलया                | सदप्र १२८               |
| ३४७ द्वार सन्निभि               | " ९५                    |
| ३५५ धन्या केय                   | मुद्रागक्षस १—१         |
| ५४ न च भवति                     | सिंहासनद्वात्रि fol 7 a |
| १६६ नि शेषच्युत                 | अमर १०५                 |
| १२२ निष्कन्दा                   | सदप्र श्लो २०           |
| १७९ नूनमाज्ञाकर (१)             | भर्तृहरि शृगा ११        |
| ४ न्ययद्भवलथ                    | महानाटक ९—८             |
| १५१ पाद्माद्रुष्टेन (२)         | अमर १३६                 |
| १८ पायाद्                       | मृच्छकटि १—२            |
| २७६ प्रयच्छाहार                 | अमर ११७                 |
| ३८० प्रयाग. सर्व (३)            | अनर्थ ७—१२७             |
| १३२ प्रस्थान वलय. (४)           | अमर ३५                  |
| २८३ प्रियवृत्त                  | " ११५                   |
| १२९ बाल प्रियेण (५)             | भिक्षाटन २१—४           |
| ४९ बिन्दुद्वन्द्व               | कर्णसुन्दरी प्र प्र ४   |
| १३५ मदनदहन                      | महाना २—४१              |
| २४७ मन्दायते                    | नलचपू ५—६४              |
| ३१३ मातस्तात म                  | महाना ३—२८              |
| ३३२ माल्य मूर्धनि               | नलचपू ६—७०              |
| २७० मुग्धे धानुष्क              | भर्तृहरि-शृगा १३        |
| ३१९ मूले पय                     | हनुमन्नाटक ८—५४         |
| ९५ यवपि वद्ध                    | आर्यासप्तशती श्लोक ४८२  |
| २०९ यन्चूताङ्गुर                | विक्रमाङ्कदेव ७—७६      |
| ३४४ यस्याशाविविजये (६)          | सदप्र १२२               |
| १ बणनाख Bhand rep               | २ Bhand rep             |
| ३ & ८ Bhand rep                 |                         |
| ५ 'अस्या ईल' इति पाठ, Bhand rep |                         |
| ६ 'देव त्वद्विजये' इति पाठ      |                         |

| पृष्ठे श्लोकः                            | आकरः                |
|------------------------------------------|---------------------|
| ३५४ यावत्स्वस्थ (१)                      | भर्तृहरि वेराग्य ७५ |
| १४२ यास्यामीति                           | अमर ७९              |
| ३४७ राजन् राजसुता                        | सदप्र ९६            |
| २९२ रामाणा रमणीय.                        | अमर १२३             |
| ४१८ लक्ष्मी सर्पति (२)                   | सुस्तिमुस्तापरी     |
|                                          | श्लो ७६             |
| १७२ लावण्यामृत                           | नलचपू ७—४३          |
| ९ वन्दे तदेक                             | सुरयोत्सव १—१४      |
| १४ वपुर्दलन                              | सदप्र श्लो ३०       |
| ४८ वास शुभ (३) चोरपचाशिका                | fol २ a             |
| २५४ विकलयति                              | नलचपू: ५—६६         |
| २४ विघ्नेशो व (४)                        | महाना १—२           |
| ३३९ वीर क्षीरसमुद्र                      | सदप्र ९०,           |
|                                          | महाना ६—६१          |
| ३२० वीरोऽसौ किमु                         | महाना ७—५५          |
| ४२१ शूरा सन्ति (५) क्षेमेन्द्रस्य शशिरशे |                     |
| २०० सुभ्रुत्व कुपिते चोरपचाशिका,         | fol 6 a             |
| ३०५ धीमुद्रा मकर भर्तृहरि शृगा.          | श्लो. ७९            |
| ३४७ स्नाता प्रावृषि                      | सदप्र ११३           |
| ३१३ स्निग्धस्यामल०                       | महाना ५—७           |
| १४० स्फुरति यदिद                         | शृगारति परि २       |
|                                          | p १४३               |
| ४०८ स्वेच्छया कुरुते                     | चालगमा १—२५         |
| १ Bhand rep                              |                     |
| २ Bhand rep योमप्रभावायस                 |                     |
| ३ M <sup>9</sup> no 13701 O I            |                     |
| ४ Bhand. rep महानाटक                     |                     |
| ५ Quoted in वरिष्ठानरण                   |                     |

## शुद्धिपत्रम् ।

| पु  | प. | अशुद्धम्   | शुद्धम्    | पु  | प  | अशुद्धम्    | शुद्धम्      |
|-----|----|------------|------------|-----|----|-------------|--------------|
| ६   | ४  | सर्व       | सार्ध ?    | १८८ | १८ | तस्यास्तु   | तस्या सु     |
| ६   | १३ | नायिका     | नायका      | १९० | ४  | सुमनो       | स मनो        |
| "   | १६ | तत         | तमः        | २०१ | १२ | जाताद्राक्  | जाताऽऽर्द्रा |
| "   | २१ | कलह        | कलहे       | २०८ | ४  | निर्वाण     | निर्वाणा     |
| ७   | ३  | करिगिरि    | करिहयगिरि  | २४६ | १९ | बाल         | बाल्य        |
| "   | ५  | मृगयादि    | मृगनादि    | ३०१ | १  | विन         | विन          |
| १३  | १५ | किमिह      | किमधि      | ३१० | १  | द्विता      | द्विता       |
| १७  | १९ | द्रव्यतु   | द्रव्यतु   | ३१२ | ५  | वाया        | वाङ्मया      |
| २४  | २५ | द्राकुष्ट  | द्राकुष्ट  | ३१२ | १९ | दृषय ने     | दृषयति       |
| २८  | ५  | ( ? )      |            | ३१२ | २१ | वृषिता      | वृषितो       |
| ४१  | १५ | पण्डित्व   | पण्डितत्व  | ३३१ | ५  | कपीन्द्रा   | कपीन्द्रा    |
| ४७  | २५ | यदि देव    | यतिदेव     | ३४३ | ६  | बहलको       | बहलतो        |
| ४७  | १४ | प्रभुदेवी  | प्रभुदेवी  | "   | ७  | मभूदुरा     | मभूदथभरा     |
| ६२  | १३ | चाइ        | डाइ        | ३४६ | ११ | भक्ष्या     | [ पुष्पा ]   |
| ६८  | ९  | मृगपद      | मृगमद      | ३४६ | १२ | भूय         | [ भुङ्गा ]   |
| "   | १७ | कुर्वन्त्य | कुर्वन्त्य | ३४६ | १३ | जम्बुलम्बी  | लम्बिजम्बू   |
| ९२  | ७  | वस्तुपाल   | वस्तुपाल   | ३६७ | १२ | दत्ते       | रत्ते        |
| ११६ | ६  | भूयास      | भूयास      | ३७६ | २  | दृष्ट्या    | वृष्ट्या     |
| ११८ | १० | विपुरता    | विपुरता    | ३८२ | २० | पृष्ट्या    | पृष्ट्या     |
| १२० |    | ते खल      | मे खल      | ३८४ | १३ | हिता        | हिता         |
| १२३ | २० | त्वञ्ज     | त्वञ्ज     | ३८९ | ५  | पुष्प       | पुष्ट        |
| १२४ | २७ | दुर्वर्ण   | दुर्वर्ण   | ३९४ | १३ | भविति       | भवति         |
| १२५ | १९ | सोढा       | सोढा       | ३९५ | ९  | मवाप्य      | माप्य        |
| १२८ | २६ | रविते      | रविस्ते    | ४२९ | ११ | भ्रातन      | भ्रातर्न     |
| १३८ | २  | गलान्      | इगुलीन्    | "   | १२ | गुि         | गुणि         |
| १४० | २१ | मालम्      | जालम्      | ४४७ | १६ | नित्येषु    | नित्येषु     |
| १५३ | १९ | तत्किं     | तत्किं     | ४५३ | १४ | मषा         | मेपा         |
| १५४ | १६ | साङ्ग      | साङ्ग      | ४६३ | १७ | तिम्मन्त्रि | तिम्ममन्त्रि |
| १७० | २० | द्रष्ट     | द्रष्टु    | १७  |    | नमस्कार     | आशर्वाद्     |
| १७६ | १७ | पद्म्या    | पद्म्या    | १९  |    | "           | "            |
| १७९ | २२ | तृणी       | तूणी       | २१  |    | "           | "            |
| १८५ | १८ | वपु        | वय         | २३  |    | "           | "            |